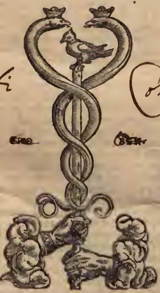
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΑΝΤΙΚΗΝΣΩΡΟΣ

INSTITVTIONES IVRIS CIVILIS IN GRAECAM LINGVAM PER THEOPHILVM

Antecessorem olim traductæ, ac fusissime planissimeq; explicatæ: nunc uero primum in lucem restitutæ & recognitæ, cura & studio VIGLII ZVICHEMI Phrysij. Quarum eximiã utilitatem eiusdem præfatio ad Opt. Max. Imp. CAROLVM abunde declarat.

Jacobi Columnæ

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA
ANNO M. D. XXXIIII.

Cautum est Cæs. & Catholicæ Maiestatis priuilegio, ne quis aut hunc, aut alium per nos æditum librum impune intra quatuor annos imprimat, ut uersa pagina docebit.

CAROLVS QVINTVS

DIVINA FAVENTE CLEMENTIA ROMANORVM IMPERATOR Augustus, ac Rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusq; Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Insularum Baleariū, Sardiniæ, Fortunatarum, & Indiarum, ac terrę firmæ maris Oceani &c. Archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Lymburgiæ, Lucemburgiæ, Gheldriæ, Vuirtembergæ &c. Comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, Arthesiæ & Burgundiæ Palatinus, Hanoniæ, Holandiæ, Zelandiæ, Ferreti, Kiburgi, Namurci & Zutphaniæ, Lantgrauius Alsatiæ, Marchio Burgouiæ & Sacri Romani Imperij &c. Princeps Sueuiæ &c. Dominus Frisiæ, Molinæ, Salinarum, Tripolis & Mechliniæ &c.

QVVM ratio nostri muneris, quo Dei bonitate fungimur, in primis hoc deposcat, ut non solum armis Imperij fines tueamur, pacem subditis cōciliemus, sed etiam ut industriam rebus moderandis, uirtutē uitijs extirpandis, sapientiā liberalibus studijs promouendis, pari cura hominū animis inseramus, atq; ad hoc plurimum ualeāt tot sæculis seruata pia literarū monimēta, è quibus ceu penu diuite, perpulchra totius uitæ exēpla, rectaq; cōsilia, & ꝓmere, & mortalib. sub cōspectū exhibere licet: Ideo non solū ab iniuria uindicandos, uerūetiā accurata diligentia fouendos arbitramur eos qui operā suam promouendis bonarū literarū studijs, ac restituendis, illustrandisq; ueterū autorū monimentis interponunt, suoq; sumptu & labore præstāt, ut optimi quiq; libri perq; emendate, correcteq; in lucē edātur. Quū itaq; ad præsens librū Græcarū Institutionū, studio & cura docti, fidelis nostri dilecti Viglij Zuichemi Phrysij inuentū, & in lucē assertū, eiusq; Cōmentaria in decē Titulos Institutionū, quib. ferè tota testamentorū materia declaraт, nostri & Impij sacri fideles dilecti, Hieronymus Frobenius & Nicolaus Episcopius suis impēsis diligēter & accurate imprimēda susceperint, ne quispiā reip. iuuādæ prætextu huiusmodi libros in eorū, q primi suarū facultatū impensis illos excuderint, detrimentū temere imiteт, Hoc publico edicto cautū uolumus, & sancitū, ne quis omnino, quacūq; Imperij Romani fines patent, uel has ipsas Institutiones, & prę narrata Viglij Zuichemi Cōmentaria, uel alia quęcūq; bonorū Autorū uolumina tam Græca q̄ Latina, aut alterius cuiusuis linguæ, quæ ijdē Hier. Frobenius & Nicolaus Episcopius intra decē annos à Dato præsentiū supputādos typis suis excudēt, intra proximos quatuor annos à prima eorundē ædiсione, ullo pacto procudat, aut alibi excusa intra fines Imperij importet, aut aliūde adportata uēdat, distrahat, aut, ut ista ab alijs fiant, autor sit, sub pœna grauis indignationis nostrę, & mulcta decē Marcharū auri puri, quarū altera pars fisco nostro, fraudis uindici, altera prædictis Frobenio & Episcopio cedat, pręter librorū amissionē, q̄s ijdē Frobenius & Episcopius ubicūq; locorū nactos per se uel suos, aut adiumēto Magistratus loci, uel citra hoc sibi uēdicare ac in potestatē suā redigere possint. MANDANTES proinde omnib. & singulis Typographis, Bibliopolis, & alijs quibuscunq; nostri et Imperij sacri subditis, cuiuscūq; status, ordinis & cōditionis, ut hoc nostrū edictū & decretū rite obseruēt, & ab alijs seruādū curēt, ac nihil in cōtrariū uel faciāt, uel fieri permittāt, quin potius prædictos Hieronymū Frobeniū & Nicolaū Episcopiū, & quoscūq; ab illis mādatū habētes, pro eiusdē edicti nostri consequēdo effectu, omni fauore & auxilio prosequanт: In fidē præsentes manu nostra subscriptas, Sigilli nostri appēsione cōmuniri iussimus. Datū apud oppidum nostrū Montisoniū Kal. Octob. Anno supra sesquimillesimū tertio & trigesimo, Imperij nostri decimo tertio, & regnorū nostrorū duodeuigesimo.

CAROLVS

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Maiest. propriū

Bernburger

AVGVSTISSIMO INVICTISSIMOQVE IMPERATORI CAROLO, EIVS NOminis quinto, Viglius Zuichemus Phrysius, S. D.

SAEPE ego mecum Imperator CAROLE, Optime Maxime princeps, animo reputare soleo, quonam rerum humanarum fato consilióue factum fuerit, ut ius hoc nostrum Ciuile, quod tam paruis principio fontibus ortum ac duodecim tãtum tabulis olim comprehensum fuit, in tam immensam Constitutionum, Commentariorumq́ molem excreuerit. Et quanquam nullam sine legibus Rempub. stare diu posse, naturaliterq́ ferè euenire sciã, ut Ius Ciuile ex casuum uarietate, nouitateq́, interpretationem atq; autoritatem prudẽtium desyderet, prouideri tamen in primis & debuisse & potuisse existimo, ne in tantam immensitatẽ confusionemq́ produceretur. Nam nunc si quis rem ipsam exacte secum expendere uoluerit haud facile dijudicet, satius ne fuerit, nullo omnino scripto iure Rempub. gubernari, ut ueteribus illis Lacedæmonijs mos olim fuit: an uero tot eam scriptorũ opinionibus, opinionũq́ ambagibus sursum & deorsum (quod dicitur) ferri. Principia tamen si quis secum mente repetat, non minus utilia ac honesta, quàm necessaria fuerũt. sed paulatim (ita uti fit) quæstus & famæ cupiditate, adeo in deteriora prolapsi sumus, ut instauratore tandem aliquo, qui collapsam Reipub. disciplinam confusamq́ Iuris Ciuilis prudentiam quasi in integrum restituat, magnopere indigeamus. Adfert hoc malum omnibus propè rebus humanis diuturnitas, longeuusq́ usus, qui dum consistere nequit in abusum ferè tendit. Quapropter bene illi de mortalibus merentur, qui rebus ad interitum properantibus succurrunt: & quasi ruentibus uetustate ædificijs, nouas supponunt columnas. Quod quidem ante Iustinianum, ipse Iulius Cæsar, efficere in Iure Ciuili destinabat: uidelicet ut ex immensa & diffusa legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos libros conferret (hanc enim eius uoluntatem Suetonius Tranquillus in literas retulit). post quem nonnullam etiam opem huic nostræ disciplinæ optimus Imperator Augustus Cæsar adtulit. nam ut autor est Sex. Pomponius, cũ antea quicunque studiorum suorum habebant fiduciam, publice de Iure responderent, ac in contemptum abiret indoctorum multitudine, Prudentium autoritas: edictum ab illo propositum est, ut nemo deinceps citra ipsius autoritatem & permissum respondere auderet. Quod tamen haud diu ratum mansit, temporumq́ tandem cursu, & desuetudine penitus abolitum est: præsertim

post D. Adriani epistolam qua respondendi ius non peti sed præstari de-
bere rescriptum est. Qui tamē usq; ad Gordiani Imperatoris tempora uel
Responsa uel Commentaria ediderunt, egregie profecto, & cum magna
immortaliq; penè laude susceptum munus exornauerūt. Nam ad Iuris Ci
uilis prudentiam Græci sermonis peritiam & literarum prope omnium sci
entiam, tantamq; stili elegantiam adiunxerunt (liceat mihi hoc cum bona
cæterorū uenia dicere) ut post ipsum Ciceronem, qualiacunq; hæc illorum
fragmenta, concisim à Triboniano nobis tradita, nullis ueterum scriptis ce-
dant: tanta est in dictione puritas, in uerbis proprietas, atq; in tota oratione
non affectata, sed simplex quædā & naturalis uenūstas. Atq; ego quidem
arbitror, neq; unquam neq; usquam Iuris prudētiæ studiū magis uiguisse
floruisseue quàm apud Romanos: idq; trecentis illis potissimum annis, qui
ab tempore quo ob partiū dissensionem cœpit iterum Reipub. per unum
consuli, ad Gordiani Cæsaris ætatem numerantur: unde & ad alias gentes
prouinciasq; magno omnium mortaliū assensu atq; applausu mox dima-
nauit. Nec scio an sperare liceat, ut æque unquam floreat: cum tunc absolu-
tum, quasiq; ad summum perpetua quadam contentione perductum fu-
isse uideatur. postea uero cum progredi ulterius nequiuit pessum rursus de
scendit. Nam qui illis successerunt, nihil fere præter nudā docendi operam,
relictum sibi crediderunt, uel quod prioribus pares esse non poterant, uel
quod exhaustam occupatamq; esse ab alijs materiā censebant, nihil ut iam
ferme quisquam addere posset: aut certe si quid adhuc erat, de quo dubita-
batur, Imperatoribus id disceptandum decidendumq; suggerebatur. Qua
propter ab eo tempore, Iuris constituendi autoritas ad solos Principes ue-
nit: quorum Edicta, Rescripta, Decreta, sub generali Constitutionū appel-
latione comprehensa, eo mox & ipsa excreuerunt, ut alijs super alios codi-
cibus multitudinē ipsorum moderari succedentes Imperatores satagerent:
donec tandem Iustinianus extremam admouit manum, & hunc quo ad-
huc in scholis utimur Codicem edidit. Ab Gordiano autem usq; ad Lota-
rium penultimum ex Saxonica gente Imperatorem, qui ante quadringen-
tos plus minus annos in fata concessit, nullius (quod sciam) Iureconsulti no-
men aut monumentū, dūtaxat latini (nā de Græcis mox dicemus) celebrat.
Tandem uero, ut ad nostra ueniā secula, Italia exterarum & Barbaratū (ut
uocāt) nationum excursionibus defuncta, pristinoq; decori restituta inter-
missam multis seculis, & tantum non extinctam Romanarum legum di-
sciplinam incredibili docentium discentiumq; multitudine & studio instau
rauit ac restituit: cuius ubi celebritas increbescere cœpit, tanta continuo per
totam Europam Iuris Ciuilis & qui ipsum profiterentur autoritas inualuit,
ut & gymnasia passim constituta, & præmia proposita fuerint, cum his qui
Iurisperiti essent & iudicijs, arbitrijs, aut consilijs hominum inter se contro-
uersias

uersias finire & decidere possent, tũ uero illis, qui publice Iuris prudentiam profiterentur: quorum omnium autoritas crescere paulatim cœpit, ubi commentaria in lucem exierunt, per quæ etiam posteris admirationem sui relinquerent: quæq; nunc continua successorum æmulatione eò sunt adducta, ut Ius Ciuile magnitudine propè sua laboret. Nec tamen modus uel finis adhuc scribendi accumulandiq; ponitur, ut nisi tua optime Cęsar autoritas tandem intercedat, humanæ uitæ spacium absoluendæ huic disciplinæ deinceps nõ sit suffecturum: ualdeq; timendum sit, ne omnium pulcherrima ac Reipub. multo utilissima disciplina, quæq; hoc tuum Romanum imperium immortali incomparabiliq; gloria illustrat, in contemptũ & interitum adducatur: postquam scilicet non erunt qui eam sese assequi posse sperent, cumq; cæteræ gentes ob operosa, immẽsa, ambiguaq; interpretum cõmentaria iterum leges hasce repudiare cogitẽt, quas ob summã admirabilemq; æquitatem, iustitiam, ac prudentiam olim tanquam diuinitus latas constitutasq; amplexæ sunt: passim etiam de eo doctorum bonorumq; uirorum querelas audimus. Atq; utinam aliquãdo eorum uotis CAROLE annuas, nouusq; nobis exoriare Iulius aut Iustinianus: nec solum inueteratum hoc scribendi & coaceruandi cacoethes (ut ille uocat) inhibeas, uerum ab ipsis radicibus tot & tantarum opinionũ dissensionumq; seminaria, nouis substitutis cõstitutionibus euellas, uel saltem immensa librorũ uolumina ad mediocrem aliquem modum perducas: Illo etenim malo, non tantum discentium studia iam pridem grauiter exercentur, atq; adeo affliguntur, sed priuatorum etiam fortunæ cum luculento Reip. damno adterũtur. Tam multa enim interpretum iactitata opinionibus, cum in forum ac tribunal deferuntur, iudicibus quidem bonis & probis magnum in discernenda ueritate examinandaq; iustitia scrupulũ iniiciunt, improbis uero ianuam, ad gratiam, odium, sordes, ambitionẽ patefaciunt: dispendiosa scilicet uictis, & parum ipsis uictoribus compendiosa, dum lucra pragmatici dispartiuntur. Et profecto Augustiss. Cæsar nihil superest, quo tot illustribus rebus à te gestis, maiorem diuturnioremq; tibi gloriã apud posteros comparare possis, quàm si Ius Ciuile quo publica & priuata reguntur, in ordinem, in concordiam, in breuitatem redigas: quo tandẽ sciamus quo iure uti debeamus, atq; ut idem deinceps & intelligere & ediscere commodius possimus. Scio quãtis quotidie occupationibus Maiestas tua distringatur, quæ hic religionis dissidium componere, alibi Turcarum occurrere minis, atq; etiã Mauros, & Indos, Nouosq; orbes ad Christianã fidem & sub suum Imperium compellere studeat: Sed tamen haud leuioribus negociorum procellis Diuum Iustinianum agitatum legimus, qui parẽ tamen cum maximis Imperatoribus laudem siue bello siue pace assecutus est, nec tantum armorũ sed & legum gloria cæteris facile principibus antecelluit. Non desunt tibi Tri-

buniani, Theophili, uel Dorothei, quorum opera in tam præclaro opere uti poſsis, quiq; talem nominis in poſteros propagandi occaſionem, dari ſibi exoptent. Cæterum interea illi maxime & ſuæ famæ & publicæ ſtudioſorum utilitati cōſulere mihi uidentur, qui donec tibi deus tam eximio operi incipiendo abſoluendoq; conſiliū atq; ocium conceſſerit (nam auxilium certe non deerit) ſedulo dant operam, quo ea, quæ iam longa & infideli librariorum deſcriptione, typographorumq; poſtea ſocordia deprauata ſunt, emendent, quæ omiſſa ſunt ſuppleant, quæ confuſa diſtinguāt, ac totum legum Corpus mirabiliter diſſolutū pro uirili reſarciant. Qua quidem ratione & commentandi occaſio utcunq; ſucciditur, & magnum proculdubio lumen diſciplinæ noſtræ infertur. Nemo enim, ut arbitror, ſano præditus iudicio dubitat, legum textibus ceu fontibus reſtitutis, permulta quoq; in Doctorum commentarijs, magno legentiū faſtidio à ſingulis prope hactenus repetita, reſecari poſſe. Neſcio tamē quo fato fiat, ut ad ea quæ optima utiliſſimaq; ſunt, pauci admodum animum atq; ingenium intendant: ac ut etiam ſint aliqui, quibus iſta ſint curæ, ij tamen quo tendunt peruenire nequeūt. Nam in hoc diſciplinæ genere, Italicæ Bibliothecæ ſemper excelluerunt: & de Florentinis Pandectis celeberrima eſt ubiq; fama. Sed non cuiuis homini (ut eſt in prouerbio) contingit adire Corinthum: & alioqui multa occurrere ſolent, quæ honeſtos conatus remorentur. Qui tamen tentauerunt, & qui aliquid effecerunt, non ſunt ſua laude defraudati. Nam ut nihil nunc de Alciato, Zaſio, Budæo ac alijs maiorum gentium ſcriptoribus dicam, quantū ſibi gratiæ atq; gloriæ Gregorius Haloander nuper peperit, qui pandectas ſublatis tot maculis, næuis, mendiſq; ad nouā quandam uenuſtatem redegit? Cui deinde & Codicis non pœnitendam emendationem, cum pulcherrimo ueterum Conſulum catalogo adiecit: Nouiſſimeq; etiam Nouellas primus omniū Græca lingua, hoc eſt uere Authenticas (ſic enim ſunt ab initio compoſitæ) publicauit, latina quoq; ſubiecta interpretatione, longe certe puriore elegantioreq;, quàm ſit ea qua uulgo in ſcholis utimur: in qua nonnunquā nec uerborum ſyntaxis cohæret, nec rerum ſenſus percipi poteſt. Fuit enim prior interpres (quiſquis is demū fuit) utriuſq; linguæ æque imperitus. Vtinam uero Haloander ille, ad hæc ſtudia noſtra iuuāda natus, diutius nobis ſuperſtes fuiſſet, pulcherrimiſq; cœptis colophonem imponere potuiſſet. Nam eo cōſilio redierat in Italiam: ſed uix ingreſſus, Venetijs miſere quaſi in ipſo conſiliorum rerumq; præclararum portu extinctus eſt. Cuius nobis mors minus deploranda eſſet, ſi ſaltem exiſterent qui tam glorioſi conatus ſucceſſionem capeſſerent, atq; illius æmulatione excitati, hoc quod adhuc deſyderamus implere atq; perficere ſtuderent. Ille enim tantummodo hunc gloriæ campum alijs aperuit, multaq; poſt ſe reliquit, quibus cæteri ſibi laudem cōparent: ille notas ædidit, at

dit, at utinam aliquis integrum Pandectarum corpus in lucem proferat: quod quidē beneficiū à Florentina Repub. studiosi iam olim expetiuerūt. Quanquam aut post tot secula, mutatis tot rebus, tot ueterū abolitis consuetudinibus, & nouis quotidie irrepentibus (ut plerunque iā Municipiorū instituta moresque Iuri Ciuili præualeant, & responsis magis Doctorū, quàm certa aliqua lege controuersiæ diffiniantur) necesse prope sit (quod antea diximus) legum corpus innouare: attamē sic rectè atque ordine id fiet, si prius diligenter perscrutati fuerimus, si quæ forte ex ueterum librorum fide restitui queant. Multa enim adhuc latent, & interpretum cōtrouersijs altercationibusque inuoluta sunt: quæ tamen ex emēdatis codicibus, uel ex antiquis disciplinæ nostræ monumentis, quorum pauca adhuc prodiere in lucem, dissolui possunt. Et profecto ueluti antea dicere cœperā, qui huc conatus suos intendere, uidentur mihi multo solidiora diuturnioraque famæ fundamenta ponere, quam qui nunc Cramben (quod aiūt) nobis toties reponūt, & ex consarcinatis Repetitionibus, temporalem industriæ suæ gloriā apud imperitum studiosorum uulgus aucupantur. Ego certe hoc ipsum ad quod alios hortor studio & cordi semp habui, nec omnino infeliciter mihi cessit, Quo minus alij meliore nati sydere desperare debent, ne nō industriæ suæ & conatui successus respōdeat. Ecce enim Maxime Cæsar Imperiales Institutiones Græcas primus omnium in lucem profero, & quasi studiorū meorum primum fructum, tibi qui sanctissimo Iustitiæ templo præsides, cuius stat arbitrio tota Iuris Ciuilis disciplina, dedico consecroque. Quas si tu benigna fronte susceperis, non modo mihi, studiosisque alijs animum ad maiora persequenda addideris, uerumetiam clementia & humanitate tua rem dignissimam gesseris: multi enim ex hoc laudantur quod doctorum hominum Mœcenates & patronos sese præstiterint. nō audeo uero meum nomen in illorum album inserere, sed tamen si id mihi bene apud te cessisse alij magis propiciam adepti Mineruā conspexerint, ipsorū quoque studia ad tuum concelebrandum nomen excitaueris. Quod quidem ego non modo confido, uerumetiam certò persuasum habeo. Quapropter & hoc quale quale opus sub tui nominis auspicijs in lucem emittere ausus fui. Cum enim constet te honestis omnibus studijs apprime fauere, tū uero erga Iurisprudentiam, peculiariter te affici cōsentaneum est: quæ ad legitimam Reipub. administrationē à ueteribus constituta Imperatoribus, tota hodie tuo numine & autoritate regitur: ut in ea uidelicet ius tibi soli sit & tollendi & mutandi & emendandi quicquid uelis. Nec nos aliud scire aut profiteri phas est, quam quod tibi tuisque maioribus placuit: cum Cæsarei iuris studiosi cēseamur. Hoc nostrum itaque studium Auguste Cæsar, tuum peculiariter fauorem promeretur. Possem tamen ego & alias multas huiusce Nuncupationis meæ causas recensere, sed paucas tantū percutiam. Nam cui potius hęc

dedicem quàm Optimo Clementissimoq́ patriæ meç principi, cuius auus MAXIMILIANVS, cuius amita Margareta, qui ipse illũ cui ego omnẽ in literis profectũ debeo, Bernardum scilicet Buchonem, Decanum olim Hagensem, cognatione quidem mihi patruum, sed pietate & beneficentia erga me pene plus quàm patrem, tot commodis auxerit, tot ornamentis honorarit, ut me quasi hæreditarium æs dissoluere par sit. Et Institutiones Imperiales cui potius quàm ipsi Imperatori nuncupem? ut quæ olim latinæ sunt per Iustinianum studiosis exhibitæ, nunc etiam sub tuo Augustissimo nomine, Græcæ in lucem tandem prodeant. Quæ porrò inde utilitas ad eos qui Iuri dant operam, prouenire possit (quando hoc in primis ad operis tibi dicati commendationem pertinet) statim subijciemus. Ego autem non ob publicum tantũ commodum gratum tibi hoc munus nostrum fore spero, uerumetiam ob id quoq́ non displiciturum existimaui, quod priuatim usui tibi esse aliquando poterit. Celebratur enim uulgo Neoptolemi apud Ennium sentẽtia, Principi philosophari quidẽ esse necesse, sed paucis, nam omnino haud placere, & ut ego etiam addendum puto haud licere. Philosophia porrò in qua principum liberos erudiri oporteat, non alia mihi magis idonea esse uidetur quàm Iurisprudentia. Nullius enim disciplinæ studium, æque illi qui ciuitatis, qui regni uel Imperij aliquando gubernacula suscepturus est, magis utile aut necessarium aut propriũ esse potest quàm legum & iuris. Et ueteres cum regem laudare uolebant, iuris & æqui scientissimum seruantissimumq́ fuisse prædicabant. Nominatim uero D. Marcus Philosophus Iuri studuit, ac L. Volusium Metianum audiuit. Seuerum Serbidius Sceuola instituit, Alexandri tutor ac præceptor fuit Vlpianus. Quos quidem Imperatores optime Rempub. administrasse constat. Non aliunde uero aliquis uel melius uel maturius uniuersæ Iurisprudentiæ summam, quam ex isthoc Institutionum opusculo, haurire queat. Erit itaq́ hic liber aliquãdo Principi PHILIPPO, primo unicoq́ adhuc filiolo tuo cæterisq́ liberis quos tibi deus complures, uti tibi omnes comprecamur, largiturus est, utilissimus. Ex Græcis enim latina uelut infra declarabimus plurimum adiuuantur: & tum etiam amplius atq́ pluribus proderunt, cum ipsa hæc Græca latina aliquando facta fuerint. Verum quo clarius appareat, quid sit quod tibi dicare ausi sumus, & unde ad nos peruenerit, quæúe inde utilitas accipi possit, ac quo reliqua quibus ueta huius operis commendatio continetur, cuncti intelligant, rem totam ordine exponere incipiã. Institutiones itaq́ quas Græci breuitatis causa Instituta ferè uocant (unde & ad nos eandem fluxisse cõsuetudinem arbitror) cum in omni disciplina apprime sint utiles, tum uero in Iure propè necessariæ sunt propter summam eius difficultatem immensitatemq́. Magni autem est momenti à suis principijs ac elementis artem aliquam didicisse: Et ut non alia esset ratio quæ

Institutiones

Institutiones nobis commendaret, quàm quod eas bene edocti multo ma turius ad præstitutam studiorum metam peruenire queũt, sufficere tamen sola hæc deberet, ob quam tyrones summo studio Institutiones initio di/ scendas sibi proponerẽt. Nam cur in eo tres annos cõsumamus, quod uno exequi possumus? Et quanq̃ ille noster etiãsi alterũ in sepulchro pedẽ ha/ beret, discere se uelle dicebat, nõ tamẽ nos ideo in scholis totã ætatẽ cõmo/ rabimur, quasi apud Minoem uel Aeacum (ut dicere solebat Cato) causas olim dicturi. Et in hac uitæ humanæ breuitate in primis curandũ est ut stu dia nostra quod ad fieri potest maturemus. Nemo aũt citius se absoluit q̃ qui certã rationẽ & uiã elegit, quæ maxime in Institutionũ disciplina consi/ stit: quales citra cõtrouersiã pulcherrimę sunt, quibus in Iure Ciuili utimur. Continent enim summã quandã & legum pene omniũ compendiũ: Nam quę Pandectis uel Codice, titulis librisq̃ totis explicantur, ea hic breuibus paragraphis seu uersiculis, incredibili ordine & elegantia cõprehensa habe mus, quę nõ aditum modo ad secretiora iuris mysteria patefaciunt, uerum toto itinere, & in quibuscunq̃ legũ ænigmatis non aliter ac fax quædã præ lucẽt. Scripsere aũt multi ueterũ eiusdẽ argumenti libros, inter quos præci/ pui fuere nominis, Aelius Martianus, Callistratus, Domitius Vlpianus, Iu lius Paulus, Florentinus & Titus Caius. Huius etiã fragmenta quædã ad/ huc extant, unde ueluti ex unguibus quod dicitur leonem. ex quorum o/ mniũ libris D. Iustiniani iussu Tribunianus, duoq̃ eius collegæ Latinum Institutionum nostratũ opus concinnauerũt, Zeuxidis imitati exemplum: qui Crotoniatis Helenam deliniaturus, uirgines earum nudas inspexit, ut quod in quaq̃ laudatissimum esset pictura redderet. Nam & illi quicquid in ueterũ libris utile, quicquid ei argumento aptum, consentaneumq̃ esset, huc transtulerunt. Primus autem Angelus Politianus in Miscellaneis Græ co quoq̃ sermone scriptas hasce prodidit, sub eodem prorsus intellectu, ni/ si, inquit, quia ritus quidam consuetudinesq̃ Romanorum ueteres, uberius aliquanto & laxius in Græco quàm in latino codice referuntur, ut peregri/ nis hominibus, atq̃ à Romanorum more consuetudineq̃ alienis res tota penitus innotesceret. Quoniam tamen nouum plerisq̃ uidebitur, existere hac tempestate qui Græcos libros Iureconsultorum scholis inferãt, operæ precium fuerit eorum autoritatem ac uetustatem paucis ostendere. Illius nobis non obscura extant argumenta, posteriores scilicet Imperatores, qui usq̃ ad Iustinianum Iuri Ciuili componendo, ferendisq̃ legibus operam nauarũt, linguæ Romanæ honorẽ utcũq̃ tueri conatos fuisse, qua & ĩ qui in Principũ Curia & comitatu tũc agebãt, utebant: cũ uulgaris sermo Con/ stãtinopoli Græcus esset. Nã & ueteres ferè Cõstitutiones latinas fuisse le/ gimus, cum absurdum adhuc uideretur alia lingua leges conscribi, quàm eorum à quibus originem, nomen, autoritatẽq̃ cœperant. Atq̃ eum hono

rem ueteri & æternæ urbi Romæ Cæsares Romanæ Reip. principes semper tribuerunt, ut linguã eius populi uenerarentur, à quo Imperium accepe rant. Quapropter & Byzantium Romam uocari Constantinus iussit, & Iustinianus in Nouellis Romanam linguam πατρῴαν φωνὴν id est patriam uocat. Cuius etiam illic professores nõ obscuri fuere, inter quos Priscianus Cæsariensis clarus etiam nunc inter latinos Grammaticos. Græcos tamen linguæ suæ retinendæ excolendæq; studiosissimos, & latinorum gloriam semper obscurare connixos fuisse satis constat. Proinde in Græcia & Thracia extitere mox nonnulli, qui quo suis hominibus laborem adimerent ad discendi linguam latinam, ob Romanarũ artium maximeq; legum cognitionem ualde necessariam, Ius Ciuile in suã linguã traduxerunt, quod fieri etiam Iustinianus in Græcorũ gratiam non uetuit: deinde quoque publice ipsum Græco sermone doceri ceptum est: atq; inde paulatim factum est, ut constitutiones nouæ quæ post æditum Codicem exigente rerum usu promulgatæ fuerũt, Græce tñ sint æditæ, quas deinde sciolus quispiã latinas fecit. ut autem Græce proponerent, illa etiam non leuis causa uisa fuit, quo uulgo commodius perciperẽtur, cum Græcus sermo latissime in Asia pateret, & Romanus tot calamitatibus continuo uexata Italia, iampridem quoq; trãslato seu amisso propèmodũ Imperio, paulatim cederet concideretq;. Cæterũ cum tribus locis Iura doceri Iustinianus permiserit, apud Romam, Berytum, & Constantinopolim, an tamen Romæ aliqui sint professi post illud priuilegium incertum est, & uerisimile cum Vrbis status semper postea Longobardorum aliarumq; gentium irruptionibus, & domesticis etiã dissidijs agitatus fuerit, inter arma leges siluisse. Quapropter Innocentius Quartus, Pontifex Maximus renouandum hoc priuilegium putauit, quum iam Iuris interpretandi usus Romæ abolitus fuisset. De Beryto autem scribit Agathius rem sanè oppidò acerbam, sed tamen memorabilem: pulcherrimam scilicet illam Phœniciæ ciuitatem, quæ nunc solo Barbarorum portu nota est, prodigioso terræmotu penitus prostratã, soloq; æquatam fuisse, haud ita certe diu post hoc priuilegium: Quo tempore ruētium ædificiorũ mole plurimi nobilissimiq; iuuenes, qui Iuris discendi causa illic degebant, una cum clariss. Doctoribus periere: nec unquã postea illa Academia pristinum decus recuperauit. Sola igitur Constantinopolis legum semper doctores discipulosq; habuit: Et ij quidem qui Constantinopoli leges profitebantur (quæ principio lingua latina compositæ ac conscriptæ, & in uernaculum deinde sermonem, qui ut diximus Græcus erat translatæ fuerant) eodem eas idiomate ac sermone exponebãt, quod apud Berytum quoq; factum crediderim. Quapropter uetustissimas in ius nostrum interpretationes ac glossas Grecorum esse comperio, qui ipsum etiam legum textum, ut nunc loquimur, multifariam traduxerunt. Diuersæ enim citantur apud

apud ipsos interpretationes, aliæ κατὰ πόδας, aliæ μεταφραστικῶς, aliæ παρα-
φραστικῶς: uidi etiam quasdam epitomæ nõ absimiles. Cum uero prima sci-
entiæ nostræ rudimenta Institutiones contineãt, uerisimile est nec ibi Græ-
corum diligentiam uel industriam cessasse. Sed tamen usq; ad Politianum
nemo de Græcis cogitauit: ille uero mirum in modum studiosorũ omnium
desyderia indicio suo excitauit. Nostrates enim nõ paucos nosco, qui dili-
gentissime scrutati sunt sicubi eas inuenire possent. & Conradus Heresba-
chius utriusq; linguæ peritia cum primis excellens, Italiam etiam hac potis-
simũ de causa adire non est grauatus, ut illic Græcum exemplar uenaretur:
quem scio iam olim scholia quoq; in Institutiones nostras parasse, sed ta-
men hactenus pressisse, quod Græcam illi interpretationem nancisci non
licuit. Omnes quidem, inquit D. Paulus, currunt, unus autem accipit præ-
mium: quod mihi Patauij agẽti Clarissimi uiri Petri Bembi beneficio ob-
tigit, qui me sibi ab D. ERASMO Roterodamo unico bonarum literarum
seculiq; nostri ornamento & patrono multo me hercle dignissimo cõmen
datum perquàm humaniter complexus est, & exemplar benignissime ex
Marciana Bibliotheca communicauit, pro quo immortales gratias debere
me illi confiteor: cum eñ hocce munus per se sit magnificũ, tum tali autore
longe preciosissimum atq; iucundissimum duco. Cui enim obsecro liben-
tius hoc debeã, quàm ei, qui nõ patriæ modo suæ splendidissimæq; Reip.
Venetæ, non huic tantum Patauinæ Academiæ, sed toti Italiæ literarum
doctorumq; hominum uetustissimæ patẽti & alumnæ maximo ac propè
singulari ornamento existit? haud enim quenquam temere in Italia hodie
reperias pluribus maioribusúe dotibus præditum. Quapropter cum illud
recordor de P. Crasso Mutiano, qui quinq; rerum bonarum maxima &
præcipua habuit: quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquen-
tissimus, quod Iurecõsultissimus, quod Pontifex Maximus, tu mihi Bem-
be occurris, in quo eadem propè omnia & longe plura decora conspiciam.
Nam priora certe tria citra controuersiã obtines: & quanquam Iurecõsulti
titulum non sis admissurus, de iure tamen optime te meritum omnes post
hac ueri synceriq; Iureconsulti prædicaturi sunt. Veterum autem sacerdo-
tum Pontificumq; collegijs, ut nõ inferior, ita neq; absimilis mihi ordo iste
uester Rhodiensis uidetur, in quo sanè tu cæteris & dignitate & celebritate
lõge præstas. Quid hic recenseã quantũ tibi studiosi omnes debeant qui te
Mœcenatem & patronum habẽt ut doctissimum ita humanissimum. De-
bent etiam ipsæ Venetiæ, quarum res gestæ eloquentissimo suauissimoq;
stilo tuo splendescunt. Posthac uero & Iuris studiosi plurima se tuæ huma
nitati debere mecum fatebuntur, & debent lubenter, & debere plura maio-
raq; cupiunt: cum in tua sit manu, nobilissimos illos Iurisprudentiæ thesau-
ros, quibus nõ minus quàm opibus incredibilibus D. Marcus exuberat, ad

publicam

publicam studiosorum utilitatem in lucem tandē emittere. quod quidem ipsi autores à te postulāt,qui tot iam secula in situ iacentes, & imperitorum nescio an inuidorum,seu incuria seu iniuria obsolescentes,quo à te omnis literariæ antiquitatis diligentissimo patrono in lucem tandem restituantur efflagitant.quam profecto benignitatem, uel potius pietatem tuam,summo plausu, maximaꝗ gratia studiosi omnes excipient. Nec quenquam fore arbitror adeo deprauati iudicij malignæúe uoluntatis,qui hoc uitio tibi uertere audeat. neꝗ enim uel exhauritur uel imminuitur hac beneficentia incōparabilis ille Marcianæ bibliothecæ thesaurus:sed clarissimæ Reip. tuæ Venetæ ingens decus & gloria isthinc accedet: cum ex ditissimo terrarum emporio, tales deinceps merces ad literarū, honestarumꝗ artiū cultores uenire conspicientur.Illi nos profecto semper præsens hoc Institutionū Græcarum opus acceptum feremus, à Florentinis frustra hactenus expectatum:cum inde & alterum nobis exemplar postea cōmunicatum sit,uetustum in primis, & quod nobis ad prioris emēdationem multis locis usui fuit.fecit autem nobis eius copiam uir eruditissimus iuxta ac humanissimus Io. Baptista Egnatius. Quid porrò hoc nomine ipsi Bembo ac Egnatio debeamus,ita credo melius omnibus esse constiturū,si operis quoꝗ ipsius usum & precium paucis explicauerimus. Hoc ego hic asserere nō uerebor, nō modo ipsum expectationi, quam de eo iam olim Politianus fecit,abunde responsurum:sed tale omnino esse,quo nullus nō solum Iuris,alteriusúe disciplinæ studiosus,uerum quicunꝗ in Repub. uersari uelit, qui'ue scire cupiat,quo Iure & cum liberis suis propinquisꝗ,& ciuibus cæterisꝗ hominibus sibi uiuendū sit,carere debeat.Si enim turpe est, ac sæpenumero etiam damnosum,uersari in ciuium cœtu, nec scire quid honestum, quid æquum & bonum sit,quid ipse alteri,quid alter uicissim sibi debeat,quomodo iure ab iniuria quæ plærunꝗ incidit sese uendicet,nec alios ipse lædat(ista enim ferè est disciplinæ nostræ summa) quis obsecro non uidet non modo Iureconsultis, uerumetiā cæteris hominibus, qualem qualem publici & priuati Iuris scientiam maximo usui esse? est enim illa sanè politicæ & communis uitæ optima magistra. Iurecōsultorum uero professio hoc à cæteris differt, quod illi exactiorem quandam doctrinam præstare debeant, ad quam in raris intricatisꝗ controuersijs recurramus. at simpliciora illa, quæꝗ quotidie in uitam nostram, humanasꝗ actiones incurrunt, unumquemꝗ scire decet:quorum etiam ignorantia culpæ adscribitur.ea autem ex Institutionibus plenissime minimoꝗ negocio disci possunt. in quibus neminem uel prolixitas deterreat, uel obscuritas deinceps offendat:cum Græca interpretatio ita cūcta dilucida & perspicua reddiderit,ut sine glossis intelligi modo ab omnibus facile possint. Theophilus enim trāstulisse in Græcum sermonem eas uidetur, non ob eam solum causam quo Romanæ linguæ ignaris

gratificaretur

gratificaretur, uerumetiam ut explicatis difficultatibus omnibus & quasi nouo quodam illato lumine commendabilius uulgo hoc opus redderet:& tyrones quoq; minus laboris uel fastidij in discendis Iurisprudentiæ rudimentis perciperent. In primis autem ut commode ars aliqua tradatur, & semel tradita perpetuo in animis discentium hæreat, rerum ordinem accuratissime seruare oportet. quod etiamsi in prima Institutionum compositione eximie præstitum fuit, ad commodiorem tamen discendi facultatem, ipsius explicatio maxime conducit: quam nostræ iam scholæ continuationem uocant. eoq; non in rerum solummodo similium apta cõnexione, sed etiam in commodo ad nouum diuersumq; caput (quod tamen ipsum aliquam habeat in genere cum præcedentibus affinitatẽ) trãsitu, potissimum cõsistit. Nec indiligenter meo iudicio nec insubtiliter quæ ad hanc rem pertinent in toto Iuris Corpore Accursius annotauit, si modo eo contenti esse possemus, nec abuteremur ocio in morosis sophisticisq; cauillationibus. In Institutionibus uero, quæ nobis Methodi cuiusdã instar exhibent, magnopere refert hoc non minus planè quam diligenter fieri: id quod nõ modo egregie Theophilus præstitit, sed quod in omni propè re difficillimum est, modum etiam seruauit ut in eo neq; nimius esset neq; parcus. sic certe posteriora præcedentibus cohærere ostendit, atq; omne ordinis artificium exposuit, ut non tituli modo titulis, sed ipsi propemodum inter se uersiculi (quos nos paragraphos appellamus) ad unguem commissi esse uideantur. Cum uero in latinis Instit. non pauca inueniantur, quæ incognitis (ut sic dicam) rerum fontibus ac fundamentis, nõ satis intelligi præsertim à rudibus queant, huic etiam parti pulchre hic est consultum. Nam Interpres sicubi uidit locum uel breuitate uel rei natura subobscurum esse, ad euidẽtiorem eius intelligentiam quædam ferè præfatus est: ex quibus cætera de quibus agitur perfectius & apertius perciperentur. hæc à nostris uulgo euidẽtialia uocantur, quæ plurimum ad docendum conferunt, si tamen cum iudicio & delectu modum quoq; omni in re optimum adhibuerimus. Nam qui nũc in scholis publicis & Academijs regnant, uel superiore ætate commentaria scripserunt, quicquid à maioribus bene traditum præceptumq; fuit, confuderunt. Ecce enim quosdam uideas illotis quod dicitur manibus, ac sine ullis omnino procemijs mox in ipsos difficillimarũ opinionum labyrinthos irrumpere, quo sæpe fit ut ne ipsi quidem explicare sese possint, tantũ abest ut quicquam ab illis ad auditores utilitatis perueniat. alij rursus lucernam (quod aiunt) in meridie accendunt, & ne in re facili, prælectio ipsorum minus necessaria existimetur, uel ne idiotis (si dijs placet) sacræ huius scientiæ mysteria prophanent, conquirunt quasdam subtilitates, & ea ipsa quæ clara erant, studio obscurant. Euidentialia autem huiusmodi, Græci προθεωρήσεις siue προθεωρίας uocant, quarum in omnibus ipsorum scholijs frequẽs

β est usus

est usus: in Institutionibus tamen multo creberrimæ sunt & apertissimæ: exigente hoc operis natura, quod ipsi me hercle satis magnam commendationem per se adferre posset, etiamsi nullis alijs dotibus præditũ esset. Nec opus quidem est ut huius rei exempla uel subijciamus uel demonstremus, cum ubiq; obuia sint. quorum tamen quasi signum sequi lector poterit, illa uerba, ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. & ne forte confunderetur id quod extrinsecus adiunctum est expositionis causa, cum ipso textu, ferè illa subiuncta uerba comperies: ἐπειδὴ σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Neq; rerum tantum sed & dictionum multarum interpretatio obiter inserta est, ne quid omnino remoræ esset. ueluti si de Instrumento fundi mentio inciderit, declaratur quid id sit, non definitione tantum sed & exemplis: si de peculio, quid sit peculium: si de possessione quid sit possessio, breuiter quidem nec minus dilucide, ueluti νομή ἐστιν τὸ ψυχῇ δεσπόζοντος νέμεσθαι. Sic cum in Aquiliana stipulatione tenendi uerbum à possidendi distinguatur, mox subijcit Theophilus διαφορὰ γὰρ τοῦ κρατεῖν καὶ νέμεσθαι αὕτη, ὅτι κρατεῖν μέν ἐστιν τὸ φυσικῶς κατέχειν, νέμεσθαι δὲ τὸ ψυχῇ δεσπόζοντος κατέχειν. Huius generis infinita exempla proferre possem, sed id hic nobis satis erit studiosum admonuisse. ut intelligat & quantum Græcę hæ Institutiones Latinis præstẽt, & quid ipse inter legendum obseruare debeat. Sed & uetera pleraq; quorum cognitionem iam propè amiseramus, hic nobis diserte explicãtur: ad quæ tanquam in scopulos quosdam impingentes antea hærere solebamus, uel quæ ab diuersæ professionis autoribus inquirenda fuerant. ueluti quæ sit manumissio quæ uel uindicta uel censu uel testamento uel apud consilium fiebat: quæ latinorum deditiorumq; libertorũ origo, quæue olim inter ipsos differentia fuerit. tum quæ legatorũ proprietas, quæ per uindicationem, per damnationẽ, per sinendi modum, per præceptionẽ fiebant: quæ & in Caij Institutionibus enucleata sunt. Itẽ quale fuerit testamentũ procinctũ, quale quod per æs & librã: qui stipendiarij agri, qui tributarij dicantur. eiusdẽ generis est quæ fuerit lex Furia, quæ Voconia, quarum simpliciter tãtum in Latinis ad legem Aquiliam mentio fit. Iam & bonorũ possessionis uetera capita, unde pleraq; in ipsis etiam Pandectis melius declarantur, atq; alia propè infinita hic eleganter exposita comperire licet. Erant præterea & Græca nonnulla carmina, & uocabula Latinis Institutionibus passim inserta, quæ hic & integra & explicata leguntur: quæ certe antea uel non intelligebantur uel omnino deerant. quale est illud quod de teli significatione & etymologia ex Xenophonte citatur. καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. quod testimonium proposito etiam accommodat Theophilus. inquit enim καὶ προτάξας τὸ ὄνομα τοῦ βέλους ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς. His accedunt pleraq; τυπικὰ, solenniaq; ueteris Iuris uerba, & formulæ antiquitus usitatæ

usitatæ, quæ etsi nunc in desuetudinē abierint, plurima tamen inde plenius & penitius intelligi, nemo inficiari poterit. exemplū esto de literarum obligationibus quæ olim nominibus fiebant. hinc autem quæ tandem isthæc nomina fuerint cognoscere licebit. Quid dicā de exemplis quæ rem præceptis sæpenumero, & regulis inuolutam, mirum in modum explanant: quæ in Græcis sese passim plurima offerunt, cum illorū in latinis magna sit paucitas. Maxime etiam ad artem diffinitiones pertinent, nisi quod inde non modicum obscuritatis inuehitur, dum pleræq; res in suas fines collectæ minus subinde à rudibus ad dialecticas exercitationes non satis assuetis perci piuntur, quàm simplex ipsum nomen quod diffiniebatur. Nam in obligationis, actionisq; diffinitione ne ipsi quidē maiores doctores satis sese explicare possunt: ne quid interea de tyronibus dicā. at in Græcis cur quodq; uerbum adiectum sit, quemúe usum aut quod in diffinitione officium habeat dilucide exponitur. Adferunt & rationes ac causæ in rerum intellectu plurimū perspicuitatis. hoc enim optime intelligimus cuius uel rationem uidemus, uel causam cognoscimus. Theophilus autem ubicunq; hoc locus poscere uisus est, rationibus, causis, regulisq; id ius quod constituitur sic cōmuniuit, ut non autoritatem tantum legislatoris, sed & constitutionis æquitatem lector intueri posit. Illud lectorem latere nolo, primum titulum qui inscribitur de Iustitia & Iure, in utroq; nostro exemplari (consilio ne ipsius Theophili an librariorū incuria haud satis scio) fuisse omissum: ego tamen quando ita quibusdā uisum fuit, utcunq; eum Græce redditum proposui, ne ἀκέφαλον opus prodiret. forte aliquis aliquando & illum restituet plenius nactus exemplar: nam alia haberi præsertim in Italia minime dubito. certe neutrū eorū quibus ego sum usus Politiani fuisse arbitror, quem tamē constat exemplar harū Institutionū habuisse. Prius autem quod Bembus nobis communicauit, à Bessarione Cardinale Niceno relictum fuit. in quo tituli ferè Latini erant, qui tamē in Egnatij libro Græce habebātur. Nos aūt ferè prius exemplar sequi maluimus, uel quod hoc primo se obtulerit, uel quod diligentissime id, posteaq; descriptum fuit relegerimus, ac nostrum apographum cum hoc archetypo rursus contulerimus, adiuuantibus nos ea in re Hieronymo & Marco Agninis fratribus, & moribus & literis ornatissimis, quos sua equidem laude & gratia quam nobiscum sunt promeriti defraudare hic nolo, quando non solum in conferendo uerumetiam in describendo promptissimā ac fidelissimam mihi operam nauarint. Ego enim publico & priuato quotidie profitendi munere occupatus, solus ei rei quæ maturanda erat non sufficiebam. & alioqui ea mihi occasio in illud tempus inciderat, quo post diutinam uacationem inchoatæ iterum lectiones erant, ac maior aliqua diligentia à me recens in professorum numerum cooptato requirebatur. Titulos tamen Græcos (ne quid quisquam ea in re deside ra

ret) præfationi subijci curauimus, relictis ad contextum Latinis :uel eam etiam ob causam quod illi magis sint noti; ut si quis forte aliquid quærat per eos facilius inueniat. Cæterum & cognationum gradus in figuram ab Iustiniano descripti, quo oculorum inspectione facilius à iuuenibus cõpre/henderentur, ut in latinis ita & in Græcis exemplaribus non comperiuntur. Nam quod arborem quidam affinxerunt, eamq; in nonum usq; gradum extenderunt, autoritate caret & cum ipso titulo de gradibus cognationum non satis conuenit. Nobis autem Bonifacius Amerbachius Iuris Ciuilis & omnium bonarũ artium apprime doctus, ex uetusto Græcorũ Canonum uolumine, ubi titulus iste ex Institutionibus refertur, exceptam formulam exhibuit, quam editioni nostræ inserendam curauimus. Nec dubito quin ea figura fuerit olim ab Iustiniano uel eius adiutoribus concepta: ha/bet enim certe aliquid antiquæ maiestatis. nam arboris, trũci & stipitis uo/cabula, neotericorum constat esse cõmenta. Hic illud etiam admonendum duxi, latinos temere titulum de seruili cognatione, qui pars est tituli de gra dibus cognat. separasse, propter arboris uti arbitror interuallum deceptos. Certe in Græcis unus est titulus, quod posteriores paragraphi in titulo de seruili cognatione etiam exigunt: eiusq; etiam satis manifestum extat argu mentum apud Theophilum in titulo de exceptionibus, ubi de literarũ ob/ligationibus titulum citans, uigesimum primum eum ponit, qui uigesimus secundus erit si uulgatam sequamur distinctionem. Autorem huius trans/lationis iam sæpe Theophilum citauimus. sic enim in utroq; exemplari re/perimus, cum Anticensoris adiectione, quem nostri nunc Antecessorẽ uo/cant. Putaui autem aliquando eum hunc esse Theophilũ, qui & latinarum Institutionũ cum Tribuniano & Dorotheo autor fuit. mouebat me quod Iustinianus scriberet illum Constantinopoli optimam legum gubernatio/nem extendere. nec enim est aliud hæc interpretatio Græca, quã quædam latinarum Institutionum extensio. quanquam aliud fortassis extendendi uerbo Iustinianus intellexit, & uix hoc, ipsum Theophilum in operis proœ mio taciturum fuisse arbitror, præsertim cum non sub Imperatoris persona ut in latinis, sed interpretis cuncta narrentur. Quicunq; autẽ iste fuerit, non est dubium, ante multa eum secula uixisse: proximumq; fuisse Iustiniani æ tati: cum adhuc ueterum libri extarent, ex quibus pleraq; intelligi poterãt: quæ nunc detruncata abbreuiataq;, magnam obscuritatem atq; ambigui/tatem pariunt. Nam quod uulgo iactatur, Iustinianum post nouam legum compositionem, antiquorum Iureconsultorum conflagrasse monumenta, nec uerisimile mihi unquam uisum est, nec ut arbitror uerum est: nullum enim eius fide dignum testimoniũ adfertur: & multa diuersam humanio/remq; suadent sententiam. Scio me iamdudum audire à barbaris istis (ut suo eos nomine uocem) Iuristis, Quis nouus hic nostris successit sedibus

hospes

hospes? Nos ne hic etiam Græce discere iubet, cum antesignanus noster Accursius linguā illam ubiq; reiecerit, & citra eam tot insignes extiterint Iurecōsulti, quibus ne in mentē quidem unq̄ uenit lingua Græca? Difficile fateor est senū (ut inquit Hieronymus) mutare linguam, nec minus forte arduum fuerit eam opinionē quam semel illi imbiberunt eximere: quā ideo etiam pertinacius defendunt, ne uulgo indoctiores habeantur, si se aliquid nescire fateri debeant, quod ad artis quā profitētur absolutionē pertineat. Non hic igitur cū talibus frustra contendere lubet. quid enim apud surdas & Bœoticas aures proficiā? sed apud studiosos id quod sentio, & quod sequendum ipsis puto, & ante exposui, & exponere porrò pergā. Illud igitur sciendum Græcos omnium primos glossas in ius nostrū ab Iustiniano digestum ac in linguā ipsorum paulopost conuersum scripsisse, quas scholia & paragraphas, & paratitla quoq; interdum uocāt, quia per titulorum subtilitatem, quæ similia uel discordia uidebātur annotabāt. paulatimq; etiam ipsi ad interpretationis latioris licentiā conniuentibus principibus progressi sunt: qualia ego non pauca nec contemnenda uidi. & extare scio antiquissimas Theodori, Thalelæi, Isidori, Dorothei, Stephani, Ioānis multorūq; aliorum glossas: quæ si aliquando in lucem prodibunt, latinis uti arbitror non multum cessuræ sunt. Hoc enim nemo inficias ire potest (quod & antea asserui) in Italia ante quadringentos annos Ius Ciuile in nullo uel honore uel usu fuisse, tantumq; Longobardicas leges & nescio quas alias magis Barbaras (quarum adhuc uestigia in Municipalibus statutis extant) ualuisse, ut ne nunc quidem satis Iuri Ciuili tam eleganter cōposito & humanitatis æquitatisq; pleno cedere dignentur. Nullius item Latini interpretis opus uel nomen uetustius ostendere uel citare quisquam potest. Nam Bulgarus, Hugulinus, Placentinus, Martinus, Pyleus, cæteriq; quos nos antiquissimos sciētiæ nostræ expositores habemus, post Lotarium Saxonem omnes uixere: uetustissimæq; illę Pandectæ, quæ nunc Florentinæ dicuntur, ac antea Pisanorum fuerūt, in lucem primum prodiere anno salutis nostræ M C XXXVI. repertæ in urbis Malfitanæ direptione, magnaq; ueneratione ab uictoribus Pisanis domū relatæ, cum nulla uel sanè paucissima tunc in Italia Digestorum exemplaria extarent. Porrò Constantinopolis usq; ad patrum nostrorum memoriam (octoginta enim tantum sunt anni quod in immanissimi Turcæ proh dolor dominationem tyrānidemq; uenit) literis omnibus, & in primis disciplina Iuris uiguit: atq; illic celeberrimū semper Iurecōsultorum gymnasium & totius orientis supremum tribunal diutissime stetit. Quin & latinarum literarum secreta quæ una cum imperio Constantinopolim cesserant, in Græcam traducta linguam, omnesq; bonæ artes summo illic studio excultæ fuere. Proinde interpretationē genuinam & uerum legum sensum quē per manus à maioribus acceperāt, longe

illos melius calluisse probabile est, quàm latinos, quum & ueterũ Iurecon-sultorum uolumina unde Pandectæ sunt compilatæ, Imperatorum temporibus illuc translata fuerint: quæ si extarent, dubio procul, multarum quæstionum examina euanescerent. Non sunt igitur Græci qui legũ scientiam à fontibus hauserunt, à nobis contemnendi uel etiam postponendi latinis nostris, qui nec pleno Iuris corpore, nec eo emendato frui unquam potuere. Meminimus quales uiros in Italiam superiore ætate Græcia miserit, qui si latinorum non uicerunt ingenia, studia tamen excitarunt, autoresq; fuerunt, ut Græcæ linguæ disciplinã latini reciperent: cum ipsi Græci in latinis paria propemodum cum nostris facerent. Quis enim Bessarionem, Georgium Trapezuntium, Theodorum Gazam, ac Argyropolum contemnere audeat? Et apparuissent etiam Græci ut arbitror apud nos Iureconsulti, si linguæ ipsorum studiosi fuissent qui iuri hic operam dabant: uel si non nimis obstinate restitissent, nescio quo fato studiorũ nostrorum, quæ adhuc in tenebris & ueteri squalore sese continent, cæteris omnibus disciplinis magna cum gloria pulcherrime nunc renascentibus. Illud etiam in Græcorum commentarijs laude dignum est, quod neutiquam tantum est in ipsis opinionum quæstionumq; pelagus quantum in nostris: cum illi per manus tradita uel ex antiquorum libris repetita, pro certis plurima habuerint, in quibus nos ariolari nec raro hallucinari necesse est. Nec Græci Imperatores tantum excrescere doctorum suorũ opiniones permisere: si quid enim forte sæpius in controuersiam incidebat, præsto erant constitutiones quæ deciderent. Itaq; apud illos habentur multæ Nouellæ Iustini, Tiberij, Leonis. Item Alexij Comneni, Cõstantini Porphyrogénetæ, Michaelis Ducæ filij, & aliorum Imperatorum. Quarundam tamen ex ijs, quod post Imperij diuisionem latæ sint, id est post Carolum Magnum, non plena apud nos forte autoritas fuerit, nisi tuo eas Auguste Imperator rescripto approbaueris, ratasq; habueris. Quid autem contra de nostris dicam commentarijs, quæ in Euripi modum, currunt, recurrunt, perpetuoq; æstu sursum ac deorsum ferũtur? Et quod ab uno constructũ est ab alio diruitur: iterumq; succedit nouus aliquis artifex qui exædificet. Est igitur illa propria Græcorum scholiorum laus, quod in ipsis non modo ueriora sed etiam certiora tradantur: cuius mihi pleniorem habebit fidem, quicunq; in huius generis libros inciderit. Ego quæ assero expertus sum: & percurri aliquando uoluminis quod βασιλικῶν inscribitur bonam partem, quæ quinq; libros continebat, titulosq; ex Pandectis Codice & Nouellis plus minus nonaginta, sub eodem legum ordine & sensu, nisi quod resecata erant, quæ superflua uidebantur. Inter hos est primus titulus de excusationibus tutorum, sed tamen in eo quoq; Modestini leges, quæ in Florentinis Pandectis Græce & integre habentur, concisæ abbreuiatæq; existunt. addita autem sunt istis
diuersorum

diuersorum interpretum scholia, breuia sanè sed elegantia, & quæ nostris glossis multis in locis præferas. Quod ut magis credas notabile aliquod exemplũ lubet subijcere. Scribit Marcellus cum de annuo legato Falcidia deducenda est, tantum uideri legatum, quantũ sufficit sorti ad usuras trientes eius summę quæ legata est colligendas. Hic præfatur Paulus Castrensis se nunquam uidisse textum de quo non uideret aliquã rationem, uel aliquem fructum, excepto isto quem se non intelligere ingenue fatetur: errauerunt que in eius interpretatione latini omnes, donec Hermolaus Barbarus ueterẽ usurarum rationem explicaret: unde postea edoctus Bartholomeus Socinus ueri intellectus lucem assecutus est. At eadem res clarissime, breuissime, & citra ullam controuersiã in Græcorũ exponitur scholijs. Placet itaque Ioannis adscribere uerba, unde & Græcorum cõmentariorũ synceritas cognosci & Hermolai Socini que cõfirmari possit sentẽtia, τουτέστι τοσαύτης ποσότητος δοκεῖ ληγατευθῆναι, ὅση εἰ ἐληγατεύθη ἠδύνατο ἐφ' ἕνα ἐνιαυτὸν συναγαγεῖν τόκον ἀπὸ τρίτου ἑκατοστοῦ, ἀνάλογον τῇ ληγατευθείσῃ τοῦ ἀναλίου ποσότητι. οἷον ἐληγατεύθη ἀνάλια δέκα νομίσματα, δοκεῖ σ̄ νομίσματα ληγατευθῆναι. τόκος γὰρ ἀπὸ τρίτου ἑκατοστοῦ τῆς τοσαύτης ποσότητος τὰ δέκα νομίσματα. εἰ δὲ ἐληγατεύθη κ̄ νομίσματα ἀνάλια, φ̄ δοκεῖ ληγατευθῆναι. τόκος γὰρ ἀπὸ τρίτου ἑκατοστοῦ τῶν φ̄ νομισμάτων, τὰ κ̄ νομίσματα. In eandem sententiã & alij concurrunt interpretes, cõcordi & plana expositione, quæ nostris difficilima sunt uisa, breuiter extricantes. unde quoque totius usurariæ rationis certa disciplina colligi potest. In tãta autem intellectuum apud latinos uarietate, uix fieri potest quin unus aliquis scopum attigerit. sed quẽ potius sequi debeamus nõ satis subinde dijudicare licet: uni quippe ratio, alteri autoritas suffragatur, & qui pertinaciter aliquid asseuerat fidem nonnunquam inuitis extorquet. Ego autem lubenter ad illius inclinabo partes, cuius opinio uetustissimis Græcorum interpretationibus confirmabitur. ueluti etiam cum queritur, qualiter illa Constantini uerba in titulo, Qui admitti, Codice, sint intelligẽda, in ultima constitutione. Eo addito ut etiamsi intra alienam uicem, id est prioris gradus properantius exeratur, nihilominus tamen efficaciam parem quasi suis sitam curriculis consequatur. hic Theodorus interpres manifesto exemplo Ludouici Rom. sentẽtiam adstruit, quæ & ex textu Græco aperte satis colligitur, & latino maxime congruit. Longum autem fuerit omnia adscribere, cum eius generis infinita animaduerterim. Illud etiam non indignum relatu fuerit, mirabiliter utrunque τῶν νεαρῶν interpretem in ipso statim primæ constitutionis uestibulo lapsum esse. Quid enim absurdius eo sensu quẽ ipsi reddiderunt, Carthaginenses primum sub Iustiniano in Romani nominis ditionẽ fuisse redactos, cum nihil in latinis historijs notius uel celebrius sit Punicis bellis ac uictorijs? Haloander legit ὤζενε, quid uetus non satis constat, cum Accur

ſius diuerſam translationem citet. At ἐν τῷ βασιλικῷ interpretes ſic lege-rũt Τζάνοι τὸ νῦν πρῶτον ὑπὸ τῶν ῥωμαίων &c. & de Tzanis populis hoc ipſum atteſtatur Procopius libro primo belli Perſici: illos ſcilicet primum Iuſtiniani tempore duce Sitta uictos Romanũ Imperiũ uenerari cœpiſſe. Sed de Græcorum cõmentarijs ſatis dictum eſt. nunc ad Inſtitutiones no-ſtras redeamus: in quibus cum oſtẽderim ordinatius, planius, ac expreſſius omnia enucleari, nũc & illud addam, pleraſq; difficiles & intricatas quęſtio-nes, quæ multum diuq; Doctorũ diſputationibus ſcholaſticisq; controuer-ſijs agitatæ fuerunt, hic decidi: Quod ipſum nõ grauabor exemplis demon-ſtrare, quo & illis interim ſatisfaciam qui ſuo iudicio ſoli ſapiunt, ac Accur-ſij, Bartoli aliorumq; præclara nomina prætendẽtes, quicquid non eſt eius farinæ οὐδὲν πρὸς ἔπος καὶ οὐδὲν πρὸς τὰ ἄλφιτα facere iactitant. Non nos quidem illos autores contemnimus, quibus magnam ſtudiorũ noſtrorum partem lubenter impendimus: uerum nec illi credo (qua fuerunt induſtria) ſi quid ſeſe reperturos ſpetaſſent quod ad diſciplinam noſtram conducere credidiſſent, eo ſupercilio ſpreuiſſent quo iſti nunc illorum diſcipuli, qui Ac-curſianos & Bartoliſtas ſeſe nũcupãt. Bartolus ſanè nec Hebraice quidem diſcere grauatus eſt: quãto minus Græcis literis operam dare detrectaſſet, ſi præſentem earũ utilitatem ſenſiſſet? illum igitur atq; alios ipſa tempora excuſant, quibus nõ modo Græca lingua ſed ipſa propèmodum latina in-terciderat. Nos uero iſto ſeculo, utraq; lingua ſic florente, cæteriſq; diſcipli-nis tam feliciter renaſcentibus, pudeat ne ueterẽ adhuc Barbariem diſcere ac tueri? Rerum (inquiunt illi) nobis non linguarũ cura eſt: Sed an non ſunt ipſæ res linguis cõtentæ ac expreſſæ? & ſi nihil haberet Græca lingua in re-bus ipſis utilitatis haud equidem exigerem ut in ea Iurecõſultus magnam operam collocaret. Nunc uero ſi lubet & rerum ipſarum non cõtemnenda exempla accipe. Teſtamenti factio originem habeat à Iure gentium an Ci-uili triciſſima eſt in ſcholis quęſtio. & in utranq; partem multa adferuntur: cum aperte hic legamus ἐθνικοῦ νομίμου ἐστὶ διαθήκας συγγράφειν. Itẽ in illa ſpecie qua quidam ſeruum alienum inſtituit quem patremfam. arbitra-batur, & ſi heres non erit Meuium ſubſtituit, quanta eſt de hereditatis diui-ſione altercatio? Semis ſcilicet ne unus tantum diuidi, ac alter alteri præci-puus eſſe debeat, & cui potius adijciendus ſit? At hic ſine ulla uerborũ am-biguitate, æqualiter hęreditatem diuidi oſtenditur, idq; Imperatorem ſiue Tiberium ſiue ut alij uolunt Titum in perſona Parthenij ſerui ſui feciſſe tra-ditur. ſibi enim Cæſar ſemiſſem retinuit, alterũq; ſubſtituto permiſit. Ad-do aliud: In latinis legitur Amitam licet adoptiuã ducere uxorem non lice-re, Item nec materteram. an & hic repetere adoptiuam debeamus Accur-ſius Aretinuſq; diſputãt. Theophilus uero clare diffinit Materteram ado-ptione nobis nõ coniungi. Quod tamen quando in incerto adhuc eſt, pro-

pter Caij

pter Caij autoritatem, dicentis magnam materteram adoptione coniunctam, uxorem nō licere ducere, paucis dissoluam, quo & hanc antinomiam tollam, & Theophili autoritatem confirmē. Accursius tum materterā adoptione iungi existimauit, cum quis quasi ex filia esset adoptatus, quod recte (meo iudicio) Aretinus improbauit: nam cum ex ea natum in potestate habere nō possimus, multo minus adoptatum: cum sic quoq; adoptio non recte fiat. Est & alius Accursij intellectus, qui nihilo magis sustineri potest, nec mediocriter hæc me olim antinomia torsit, quam & eleganti disputatione explicuit Clarissimus Doctissimusq; Maiestatis tuæ Maxime Cæsar Procācellarius Mathias Heros in Annotationibus suis in Institutiones, quas nobis aliquādo optimus idemq; eruditissimus amicus Franciscus Rupilius communicauit. In quibus me hercle cum summa ingenij subtilitas & multijugæ eruditioni singulare coniunctum iudicium, tum dictionis mirabilis quædam & planè Romana elegātia relucet. nec dubito quin amplissimam laudem adsequi potuisset, si in hoc pulcherrimo cōmentandi cepto constitisset. nunc tamen amplius quoddam gloriæ theatrum ingressus est, maioremq; Reipub. de se usum præbere potest, in tuarum occupationum Auguste Cæsar partem uocatus. Cæterum inexplicabilem propè antinomiam illam G. Haloādri tandem editio dissoluit, uel potius (quod de Gordio nodo Magnus faciebat Alexander) dissecuit, quæ loco Matterteræ Amitam substituit: hoc uidelicet modo, Vtq; autem amitam & amitam magnam prohibemur uxorem ducere. tanti est momenti in emendatum Codicem incidere. In diuisione quoq; stipulationum Cautiones illæ de dolo & seruo qui in fuga est persequendo, multo hic declarantur melius: totiq; ei tractatui magnum lumen accedit: ut & Literarum obligationi, de qua etsi nusquam plura quam in Institutionibus, in Græcis tamen omnia dilucidius exponūtur, multorumq; errorum materia præciditur. Iam in exemplo quod habemus ob præpostere concepta uerba stipulationem fieri inutilem, ut si nauis ex Asia uenerit hodie dare spondes, quàm intricata est Interpretum expositio? hanc tamen Theophilus breuiter explicat: Inutilis inquit præpostera stipulatio erat, ueluti si quis sic roget, Si nauis cras ex Asia uenerit hodie dare spondes? Ideo autem erat inutilis, quod datio conditionis euentum præcedebat, quæ posterior esse debebat. Sed dotis exemplum ad stipulationes extendit Iustinianus. ut hodie τὸ ὕστερον πρότερον nihil impedimenti adferat: Item quæ dicantur præiudicia & præiudiciales actiones, quis antiquitus Ordinariorū iudiciorū ritus, quæ item eorū origo fuerit, quomodo deinde extraordinaria successerint, tum quoq; elegantissime forma, qua bona debitorum possideri uendiq; soleāt, & quis uenditionis magister, quisúe bonorū emptor dicatur, luculente hic describitur. Præterea quomodo utilis actio ex interdictis proponat, quare furti actio cum

sit prætoria, sit tamen perpetua. Quid autē hic conor enumerare quæ sunt infinita & propè innumerabilia, cum diligens examinatio collatioq; Græcarum cum latinis semper aliquid diligenti lectori allatura sit noui: ac tum sese uel maxime earū utilitas exeret, cum dubitandi de aliquo articulo occasio oblata fuerit. Quapropter puto non ingratum lectori fore, quod paragraphorum capita ex latina editione adscripserimus, quo ad manū statim esset hoc quod quæritur. Scio autem nonnullos desyderaturos esse ut totæ hæ Institutiones latinæ iterum fiant, cum ob uberiorē expositionem, quàm quæ est in antiquis quibus uulgo utimur, tum ob multas alias dotes quas supra recensuimus: quo & ij qui Græcis literis non sunt imbuti cōmunem ex his fructum capiant. Non defuere tamen rursus qui dehortati sunt, quibus totum etiam hoc studium ex Græcis latina trāsferendi nimium displicere animaduerti. Nam dum quorundam, inquiūt, ignauiæ atq; imperitiæ consulitur pulcherrimæ linguæ usus in discrimen uenit: argumentoq; utuntur satis euidenti. postquam enim cepere in uernaculā linguam latini quoq; autores uerti, literarum simul latinarum studium admodum refrixit. Et cur Gallicum & Italicum inquiunt sermonem discimus nisi propter cōmercia & necessitatem humanorū negociorum, quæ si uernacula lingua expedire possemus, quis tādem esset qui inani sese discendi labore fatigare uellet? Sic fit ut hodie dum omnia Græcorum monumenta in linguam latinam transferuntur, admodum pauci existant qui Græcam linguam exacte discere dignentur. Quod si ea quæ uulgo uocātur Authentica, latina facta non fuissent, iam sanè necessitas omnes iuri operam dantes ad Græcas literas discendas cōpulisset: nunc uero praua quadā consuetudine ferè fit ut illud tantum unusquisq; discat, quod necessitas artis cui se dedidit efflagitat, & ad quod quæstus inuitat. Ego tamē quod Ciceronē & maximos quosq; linguæ latinæ autores cum stili exercendi, tum publicæ utilitatis gratia fecisse uideo, improbare non ausim: multis enim non uacat Græce discere, multis defuere præceptores, & difficile ac incommodum est in ea ætate quæ se rijs negocijs dedicata & occupata esse debet, ad hæc rudimenta animum reuocare. Non desunt quidem eorum qui senes Græcas literas didicerunt, exempla, sed non omnes Catones uel Augustini esse possunt. Quapropter haud illubenter hanc gratiam inijssem, nō modo ut Græcæ, sed etiam ut & illæ ipsæ latinitate iterū donatæ Institutiones, me autore atq; interprete in lucem simul prodijssent. Verum cum ego publico hic munere profitendi occupatus essem, in quo quod ingenio & doctrinę deerat diligentia saltem compensare cupiebam, & amici nonnulli ijsdem nobiscum studijs initiati moram non ferrent, siue ut ipsi maturius eo fruerentur, siue quod uerebantur ne nobis hic thesaurus periret (cum non desint qui quo soli sapere uideantur quicquid est talium opum præripere & supprimere student) ad bene

profecto

profecto & eleganter transferendum; non satis habui ocij. posset uero hoc superuacaneum uideri cum ipse Theophilus ex latino in Græcum primum hasce Institutiones conuerterit, nisi tanta optimarum rerum accessione locu pletatæ essent. Certe uisum mihi fuit sic ampliorem Græcis principio gratiam fore, si per se prodirent, ne pleriq; dum laborem fugiunt ad latinam se interpretationem conuertentes Græca prius negligerent, quàm cognoscerent. Illos certe quibus ætas adhuc est integra & ad discendum idonea, admonitos rogatosq; uelim, ne ipsi Græcarum literarum disciplinã parare si bi grauentur, neúe latinã translationem expectent, sed ex Græcis linguam una cum legum rudimentis perdiscere studeant. Aliquando profecto fore spero ut ea non minus Iuriscõsulto sit usui, quàm est uel medico uel theologo uel philosopho, quorum omnium artes Græcis literis diligentissime tractatę sunt. Trebatius certe ille noster etiam Aristotelem legebat & Rhetores audiebat, ut Cicero in Topicorũ procemio ostendit: & nos nunc ipsam linguam discere grauabimur, tam magno nobis non modo honori sed etiam usui futuram? uidelicet, cum tam multa Græce in Iure nostro scripta modo reperiamus. percurre enim quæso Pãdectarum opus, ilico intelliges Papinianos Vlpianosq; legum κορυφαίυς non minus Græce quàm latine de Iure respondisse. His adde nouissimas Iustiniani Constitutiones Græce tantum scriptas, ex quibus ueluti à suis fontibus, multo synceriorem intellectum quàm ab translationibus dubio procul haurire licet. Venient etiam breui uti spero in lucem antiquissima Græcorum in Ius Ciuile commentaria, quorum utilitas ad eos solos pertinebit qui Græce didicerunt: penes quos etiam ex hoc Institutionum opere donec latinum fiat peculiaris fructus erit. Nullus autem unquam tam bonus fuit interpres, ut nõ aliquo in loco à scopo quod dicitur aberraret, & habent etiam optima uina suas feces. Quapropter inueniet fortassis quædam qui diligentius uolet singula excutere, quæ reprehendi possint, ueluti quod Dracõnẽ Lacedæmonium legislatorem fuisse tradit, quod Macedonem nõ fœneratorem, ut nos accepimus, sed filium familias, quod pro Tiberio Pium nominauit ac eius generis alia, non ita tamen (ut existimo) multa. Quibusdam fortassis etiam peculiaris character quo non solum hic Theophilus uerũ scholiographi quoq; cæteri usi sunt non satis placebit, propterea quod non sit mere Græcus. mixta enim sunt multa ex lingua latina uocabula ac ad Græcã declinationem pronunciationémque nescio an satis apte uel licenter deflexa. Quod tamen in antiquissimis etiam Iureconsultis annotare licet, qui legata λήγατα & incolas ἰγκόλας dixerunt. Parcius tamen inquies illi quam recentiores isti. at id nobis fortassis sic uidetur, quod illorum pauca horum plurima extent. sunt autem non modo uniuscuiusq; linguæ sed etiam artis quędam idiomata. non mirum itaq; uideri debet Ius Romanum quod Ciuile uocamus Ro-

tinus, Romana & propria in plerisq; habere uocabula, quæ describere quidem pluribus uerbis alia in lingua possis, una uoce reddere non possis: uelu ti bonorũ possessio, peculium, legatum, interdictũ, cõdictio, stipulatio, tutela, emancipatio, familia, usucapio, & eius generis infinita alia. Nam cũ & ipsæ res quæ his uocabulis significantur propriæ sint ciuiũ Romanorum, consequens est non facile quæ per omnia respondeant, in alia lingua uocabula reperiri. Multarum etiam dictionum quæ apud alios autores aliud significent proprius est in Iure usus. Nam Institutionẽ nos proprie ad hæredes, Arrogationẽ ad eos qui in filios suscipiuntur referimus. Multa quoq; uocabula ad certam aliquam significationẽ restricta sunt, ut tutela, actio pactum, arbitrium, aliaq; multa eiusdẽ generis. Idem etiam in alijs disciplinis accidit, ut diuersæ scholæ ac professionis homines uix sese mutuo intelligant, dũ quisq; de sua arte, suis loquitur uocabulis. Quo magis certe Græci excusandi sunt, qui ab eius fori uocabulis nõ ausi sunt recedere à quo ipsi iura sua pendere intelligebãt. Erant etiã olim apud nos multa solennia uerba quibus præcise erat utendum. hæc igitur Græci necessitate quadam receperũt, ac semel recepta tametsi soluti necessitate retinuerũt. Et solet etiam ferè accidere, ut cuius subsimus imperio eius quoq; linguam perdiscere studeamus: euidentissimũq; est argumentum originis uniuscuiusq; gentis uel ciuitatis, ab linguæ & uocabulorum similitudine: uel colonos scilicet ipsos fuisse eorum ad quorum linguam uernaculus sermo accedit, uel imperio aliquãdo fuisse subiectos. & solennia quidem uerba Iuris Ciuilis adeo curiose obseruabãtur, ut plerıq; olim dubitarent, posset ne stipulatio, fideiussio, acceptilatio, testamentum & eiusmodi Græcis uerbis equipollentibus fieri, donec sublata sunt solẽnia omnia, permissumq; ut qua quisq; lingua uellet, uoluntatẽ suam exprimeret. Proprietas itaq; Iuris Ciuilis & curiosa periculosaq; uerborum apud antiquos, formularumq; conceptio, & ipsorum deniq; Romanorum apud Græcos imperium & iurisdictio pleraq; linguæ latinæ uocabula Græcorum sermoni inseruit. Idem licet etiam in Germanicis, Gallicis, cæterisq; tribunalibus, & in Iudiciorũ actis quæ uernacula lingua scribũtur animaduertere, quæ latinis uocabulis referta sunt. nec aliam tibi rationem pragmatici redditurì sunt, quàm quod non reperiant in sua lingua, quę idem significent uocabula: & quod latina sint & propria magis & ἐμφατικώτερα. Quod medicis etiam nostris accidit, qui disciplinã suam ex Græcis Arabicisq; scriptoribus repetentes, extraneis exoticisq; uocabulis linguam latinam repleuerũt. Ac multi etiam latini scriptores pulchrum putant si stilus ipsorum Græcæ linguæ peritiam redoleat. Et si Græca uicissim ullius alterius admittit consortium, nulla profecto minus erit barbara & cum qua melius ipsi conuenire debeat q̃ latina. Iam credo aliquis dicet munus nostrum satis à nobis uerbis ornatũ esse. Sed cum etiam

ea quæ

eà quæ optima sunt & mortalium usibus utilissima, plerunque negligantur, non ob aliud quam quod ignorentur, necesse interdum est, ea etiam quæ per se bona sunt, præconio aliquo adiuuare. Quod nos equidem lubentius hic fecimus quo adolescentum studijs bene consuleremus, atque eos ad utilissimam harum Institutionum lectionem excitaremus. Nihil autẽ in laudando hoc opere negocij nobis fuit, quum ipsum nobis tam diuitem ac copiosam ad instruendam commendationem supellectilem subministraret. Quantumuis autem multa congesserimus, minimã tamen partem uix nos attigisse testabitur, qui diligenter omnes dotes expenderit. Siquidem nos capita tantum quædam percurrimus rerum præcipue laudabilium, quæ is demũ plenissime cogniturus est, qui attente ipse legerit, & cum latinis Græca contulerit. Nec quicquam equidem timeo, ne quis nos studiosorum reprehendat, quasi præfationis modum excesserimus, quum ea quæ non modo de hisce Institutionibus, uerum de cæteris Græcorum monumentis & commentarijs quæ ad Ius Ciuile illustrandũ pertinent, in medium adduximus, cõplures (uti spero) incitatura sint, ut nobis sese socios addant, quo tandem in lucẽ id genus thesauros hactenus absconditos reuocemus. Protraxere etiam me longius morosa & iniqua quorundã criticorum iudicia, qui publicæ utilitati inuidentes, magnis excipiunt conuicijs, si quid in lucẽ proferatur melius quàm ipsi didicerunt. aduersus quorum malignas censuras & linguas, opus hoc quasi antidoto præmunire uolui. Quanquam ij spero si qui erunt, aliquantum sibi temperabunt, minus certe palàm id facere audebunt, postquã sub felicibus Augustissimi nominis tui auspicijs Inuictissime Imperator CAROLE, exire hoc opus conspexerint. Tibi enim ipsum inscribimus, dedicamus, consecramus. Quod quidẽ ius etiamsi in alieni autoris opere, permitti tamen nobis arbitramur: quãdo id nunc aliqua ex parte nostrum censeri potest. nam suppressum hactenus & in tenebris iacens latensque in lucem primi omnium reduximus, ac quoad licuit ad uetustissimorum exemplariũ fidem recognouimus, formulisque deinde elegãter excudendum curauimus: idque in FROBENIANA totius Germaniæ facile principe officina: quod ut hilari fronte Maiestas tua suscipere dignetur, etiam atque etiam rogo. Bene uale, & perge Opt. Max. Cæsar diuino opitulante numine, & Imperium tuum florentissimum ac amplissimum, & nomen æternæ laudis monumentis dignissimum reddere. Datum Patauij, pridie Calen. Iunij. Anno M. D. XXXIII.

ΤΙΤΛΟΙ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

TITVLI QVATVOR LIBRORVM INSTITVTIONVM D. IVSTINIANI

ΤΗΣ Δ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΖΙΩΝΟΣ

LIBRI IIII

ΤΕΛΟΣ

Η ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η ΒΕΒΑΙΟΥΣΑ ΤΑ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ.

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ μεγαλοφροσύνης ἐστὶν ἴδιον, οὐ μόνον ὅπλοις κοσμεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ νόμοις ὁπλίζεσθαι. ὥς τε ἑκάτερον, καὶ τὸν τοῦ πολέμου, καὶ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν, ὀρθῶς κυβερνᾶσθαι. καὶ ὁ ῥωμαίων βασιλεὺς ἀποφέροιτο νίκας, οὐ μόνον, ἐν ταῖς τῶν πολεμίων συμπλοκαῖς εὐδοκιμῶν, ἀλλὰ καὶ νομίμοις ἐπινοίαις, τὰς τῶν συκοφαντῶν ἀδικίας ἐξωθῶν. καὶ γένοιτο μὲν ἐν νόμοις σεβάσμιος, θριαμβεύοι δὲ τῶν πολεμίων κρατήσας.

Τούτων ἑκατέραν τὴν ὁδὸν, ἀγρυπνιῶν ὑπερβολαῖς, καὶ μεγίστῃ προμηθείᾳ τῶν ἐσομένων, θεοῦ συνεργοῦντος, ὁ ἡμέτερος διήνυσε βασιλεύς. καὶ τοὺς μὲν ἐν πολέμοις ἱδρῶτας αὐτοῦ, τὰ βαρβαρικὰ γένη δουλωθέντα κηρύττει, πείρᾳ μαθόντα τὸν κρείττονα. καὶ τοῦτο μὲν ἀφρική, τοῦτο δὲ καὶ ἑτέραι, τὸ πλῆθος ἀναρίθμητοι, ἐπαρχίαι, μετὰ πολλὰς ἐνιαυτῶν περιόδους, ταῖς αὐτοῦ ἔμαθον νίκαις, ὅθεν φιλοτιμηθεῖσαι τῇ ῥωμαίων ἀρχῇ, καὶ τῇ αὐτοῦ προστεθεῖσαι βασιλείᾳ βοῶσιν. ἅπας δὲ δῆμος, ὑπὸ νόμων ἐκφωνηθέντων αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν συντεθέντων ἰθύνεται. καὶ τὰς μὲν βασιλικὰς διατάξεις πάλαι συγκεχυμένας, καὶ μαχομένας ἀλλήλαις, εἰς σαφεστάτην ἤγαγε συμφωνίαν. τριῶν γὰρ ὄντων κωδίκων, τοῦτε γρηγοριανοῦ φημὶ, καὶ ἑρμογενιανοῦ, καὶ θεοδοσιανοῦ, προσέτι δὲ καὶ ἄλλων πολλῶν διατάξεων, αἳ μετὰ τὸν θεοδοσιανὸν ἐτέθησαν, καὶ πολλῆς οὔσης, ἐν ταῖς ἐμφερομέναις διατάξεσι, τοῖς εἰρημένοις συντάγμασιν, ἐναντιώσεως, ὁ κράτιστος ἡμῶν βασιλεὺς, τὰς ἀχρήστους, καὶ τὰ αὐτὰ λεγούσας, καὶ τὰς ταῖς κρατούσαις μαχομένας, περιαιρεθῆναι παρακελευσάμενος, κώδικα ἐκέλευσε συγγραφῆναι, ὁμώνυμον τῇ αὐτοῦ γαληνότητι. ἠξίωσε δὲ τῆς οἰκείας φροντίδος, καὶ τὰ ἀναρίθμητα τῶν πάλαι νομικῶν βιβλία, καὶ πρᾶγμα, πάσης κρεῖττον ἐλπίδος, ὥσπερ διὰ μέσου βαδίζων πελάγους, θεοῦ κατώρθωσεν ἐπινοίᾳ, καὶ τὰς εὐδοκιμούσας τῶν παλαιῶν γνώμας, ἐν ἑνὶ συνήγαγε βιβλίῳ. τοῦτο δὲ πρᾶξαι, τριβωνιανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ, καὶ ἀπὸ κοιεστώρων, τοῦ θείου παλατίου, οὐ μὴν ἀλλὰ, καὶ θεοφίλῳ, καὶ δωροθέῳ, ἀνδράσιν ἰλλουστρίοις τε, καὶ ἀντικήνσωρσιν. ὧν τὴν σύνεσιν ἀπαιτῶν, καὶ τὴν ἐν νόμοις παίδευσιν, καὶ τὴν περὶ τὰς βασιλικὰς κελεύσεις πιστότητα, ἐκ πολλῶν ἐλέγχων, ὁ θειότατος γνοὺς βασιλεὺς, τοὺς εἰρημένους συγκαλεσάμενος παρήγγειλεν ἰδικῶς, ὥστε κατὰ τὴν αὐτοῦ αὐθεντίαν, καὶ ταῖς

Quorum

αὐτοῦ πειθόμενοι ταῖς ὑποθήκαις, τὰ ἰνστιτοῦτα, ἤγουν τὰς εἰσαγωγὰς τῶν νόμων
συντεθῆναι. ὥστε τοῖς νέοις ἐξεῖναι, τὰ πρῶτα τῶν νόμων προοίμια, οὐκ ἐξ ἀρ-
χαίων μύθων παραλαμβάνειν· τὰ γὰρ πάλαι μὲν κρατήσαντα, νῦν δὲ τῆς
χρήσεως ἐκβεβλημένα ἀναγινώσκοντες, ἐοίκασι τοῖς ἐντυγχάνουσι μύθοις·
ἀλλ' ἐκ τῆς βασιλικῆς λαμπρότητος ταῦτα γινώσκοντες, ὥστε μὲν τὰς ἑαυ-
τῶν ἀκοάς, ὥστε δὲ καὶ τὰς ψυχάς, μηδὲν ἄχρηστον, μηδὲ εἰκῇ κείμενον, ἀλλ'
Et quod in priori ὅπερ, δι' αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἰσχύει τῆς πείρας, μανθάνοιεν. καὶ ὅπερ
πρώην μετὰ τριετῆ μόλις χρόνον, τοῖς ἀναγινώσκουσι πάλαι συνέβαινε, ὥσ-
τε μετὰ τοσοῦτον χρόνου παραδρομήν, βασιλικαῖς ἐντυγχάνειν διατάξεσι,
τοῦτο νῦν ἐξ αὐτῶν, ὥσπερ εἰπεῖν, τῶν πραγμάτων ἐφάπτονται, τοσαύτης
ἀξιωθέντες τιμῆς, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσαντες εὐτυχίας, ὥστε καὶ τὴν τῶν
νόμων ἀρχήν, καὶ τὸ πέρας τῆς τούτων διδασκαλίας, ἀπὸ βασιλικῆς αὐτοῖς
προσγίνεσθαι φωνῆς. καὶ τὸ παρὸν γὰρ σύνταγμα, ἐκ βασιλικῆς συντίθεται
φωνῆς, προοίμιον ὑπάρχον, τῆς τῶν νόμων διδασκαλίας, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνω-
σιν τῆς τῶν παλαιῶν νόμων ἐκθέσεως, ἀνάγκη τὸν τοὺς νόμους παιδευόμενον,
Igitur τῇ τῶν διατάξεων ἀναγνώσει ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι. μετὰ ταῦτα μὲν οὖν συντί-
θεται βιβλία τῶν διγέστων, ἤγουν πανδέκτων, ἐν οἷς ἤθροισται πᾶσα ἡ τῶν ἀρ-
χαίων νομοθεσία, ἅτινα διὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου τριβουνιανοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν
περιφανῶν, καὶ ἐλλογιμωτάτων ἀνδρῶν συντέθειται. μετ' ἐκεῖνα δὲ ἐν τέσ-
σαρσι τούτοις βιβλίοις, τῶν εἰρημένων διγέστων, τὰς εἰσαγωγάς, ἐκέλευσεν ὁ
γαληνότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐπιμεληθῆναι, πάσης νομικῆς παιδεύσεως
ἐσόμενα πρῶτα στοιχεῖα. ἐν οἷς διὰ βραχέων ἐκτίθεται, καὶ ὅπερ ἐκράτει
πάλαι, καὶ τὸ μετὰ ταῦτα τῇ ἀσυνηθείᾳ συσκιασθέν, ἐκ τῆς βασιλικῆς θερα-
~~Quas ex~~ πείας ἐφωτίσθη. ταύτας δὲ τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ πάντων τῶν τοῖς ἀρχαίοις
~~omnibus~~ γεγραμμένων ἰνστιτούτων, καὶ μάλιστα, τῶν ὑπομνημάτων γαΐου, ὥστε μὲν
τῶν ὡς ἐν ἰνστιτούτοις, ὥστε δὲ καὶ ἐκ τῶν κωδίκων αὐτοῦ, ἔνθα διαλέγεται περὶ
τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινουμένων πραγμάτων, καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν συν-
ταγμάτων, οἱ εἰρημένοι τρεῖς σοφώτατοι ἄνδρες συνθέντες, βασιλεῖ τῷ με-
γάλῳ προσήγαγον. ἡ δὲ αὐτοῦ γαληνότης ἀναγνοῦσα ταῦτα, ἐπέγνω τῆς
~~Summa~~ οἰκείας, καὶ πληρεστάτην αὐτοῖς διατάξεσιν ἰσχὺν φιλοτιμήσασα. προ-
τρέπει τοίνυν διὰ τῆς παρούσης διατάξεως ὁ ἡμερώτατος ἡμῶν βασι-
λεύς, πρὸς οὓς ταύτην ἐποιήσατο τὴν ἀντιγραφήν, ὥστε πολλῇ
τῇ δυνάμει, καὶ προθύμῳ σπουδῇ, τοὺς παρόντας δέξασθαι
νόμους. καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἀναγνώσεως, οὕτως ἑαυ-
τοὺς ἐπιδεῖξαι σοφούς, ὥστε αὐτοὺς ὑπὸ καλ-
λίστης τρέφεσθαί τε καὶ θάλπεσθαι τῆς
ἐλπίδος, ὡς παντὸς τοῦ νομικοῦ δια-
νυσθέντος ἔργου, διαφόρων τῆς
αὐτοῦ πολιτείας ἄρ-
ξειν μερῶν.

INSTITVTIONVM

LIBER PRIMVS

DE IVSTITIA ET IVRE — Titulus I

ΠΡΟ ΠΑΝΤΩΝ δεῖ εἰδέναι τὸν τῆς δικαιοσύνης ὅρον. ἔστιν οὖν δικαιοσύνη μόνιμος καὶ διηνεκὴς βούλησις, ἡ ἑκάστῳ τὸ οἰκεῖον δίκαιον νέμουσα. ἔπειτα δὲ λέγωμεν, καὶ πῶς ὁρίζεται ἡ νομική. νομικὴ δέ ἐστι θείων τε καὶ ἀνθρωπείων πραγμάτων γνῶσις, τῶν δὲ δικαίων καὶ ἀδίκων ἐπιστήμη. Τούτων δὲ γενικῶς προτεθεωρημένων, νῦν ἀρξαμένοις ἡμῖν ἐξηγήσεως τῶν νόμων, καὶ τῶν δικαίων τῆς τῶν ῥωμαίων πολιτείας, οὕτως δοκεῖ αὐτὰ βέλτιστα ἂν παραδίδοσθαι, ἐὰν πρότερον μὲν εὐχερεῖ καὶ ἁπλῷ τρόπῳ, εἶτα δὲ μετὰ ταῦτα ἀκριβεστάτῃ, καὶ λεπτοτάτῃ ἐξηγήσει ἕκαστα διεξέλθωμεν. ἄλλως τε γὰρ ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν νόμων προοιμίοις, ἀπείρου καὶ ἀσθενεῖς ἔτι τὰς τῶν νέων ἀκοὰς, ὑπὸ τῶν πραγμάτων πλήθει, καὶ τῇ ποικιλίᾳ βαρήσαντες, τῶν δύο ἕτερον, ἢ ἀφισαμένου αὐτοῦ ταύτης τῆς σπουδῆς, ἢ καὶ μετὰ μεγάλων πόνων, ἔσθ' ὅτε καὶ μετὰ δυσελπιστείας, τοῦ νέου, ὡς ἐπὶ πολὺ ἀποστρεφούσης, ὀψιμαθέστερον αὐτὸν ἀπεργασόμεθα, ὃν πρὸς, εὐκολωτέρως ὁδηγούμενοι ἀπονητὶ καὶ εὐέλπισι ἐπιτυχεῖν διὰ ταχέως ἂν ἠδύναντο. Τὰ δὲ τοῦ δικαίου παραγγέλματα, ταῦτα τρία. καλῶς βιοῦν, ἕτερον μὴ βλάπτειν, καὶ τὸ οἰκεῖον δίκαιον ἑκάστῳ νέμειν. Καὶ ταύτης μὲν τῆς σπουδῆς δύο εἰσὶν θέσεις, ἤγουν εἴδη, πούβλικον, τουτέστι δημόσιον, καὶ πρίβατον, τουτέστιν ἰδιωτικόν. καὶ πούβλικον μὲν δίκαιον λέγεται, ὅπερ πρὸς στάσιν τῆς τῶν ῥωμαίων πολιτείας ὁρᾷ. ἰδιωτικὸν, ὃ πρὸς τὴν τῶν ἑκάστων ὠφέλειαν. ἀναγκαῖον δὲ εἰπεῖν, περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ ὅτι ἐστὶ τριμερές. συνείλεκται γὰρ, ἢ ἐκ φυσικῶν, ἢ ἐθνικῶν, ἢ πολιτικῶν παραγγελμάτων.

Iustitia

Iurisprudentia

His igitur

Iuris praecepta

Huius

DE IVRE NATVRALI GENTIVM ET CIVILI — Tit. II

ΦΥσικὸν νόμιμον ἐστι, τὸ κατὰ πάντων ζώων, χερσαίων, ἐνύδρων, καὶ ἀερίων ἐπεκτεινόμενον. οὐ γὰρ μόνον μέχρις ἀνθρώπων ἔστησεν ἡ φύσις τὰ ἑαυτῆς, ἀλλὰ διέταξε τὰ ἐναέρια, τὰ ἐν τῇ γῇ διετύπωσεν, οὐκ εἴασε δὲ, οὐδὲ τὰ ἐν θαλάσσῃ τικτόμενα, τῆς οἰκείας προμηθείας ἐκτός. παράδειγμα δὲ τοῦ φυσικοῦ νομίμου, ἄρρενός τε, καὶ θηλείας

matrimonium.

συνάφεια, ὅπερ ἡμεῖς γάμον προσαγορεύομεν, καὶ ἡ περὶ τοὺς τεχθέντας ἀνατροφή, καὶ σπουδή. ὁρῶμεν γὰρ, οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα, ἐν τοῖς τιμῶσι τοῦτον τὸν νόμον ἀναγεγραμμένα. ἡ γὰρ φύσις ὁρῶσα τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ζώων, θανάτῳ δαπανώμενον, διὰ τοῦ γάμου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν παιδοποιΐας, καὶ τῆς πρὸς τοὺς τεχθέντας στοργῆς τε καὶ ἀνατροφῆς, καὶ διαδοχῆς, τὴν ἀθανασίαν τούτοις ἐμηχανήσατο. Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι τῶν νόμων, οἱ μέν εἰσι φυσικοί, οἱ δὲ ἐθνικοί, οἱ δὲ πολιτικοί. εἰπόντες οὖν τοῦ φυσικοῦ νομίμου τὸν ὅρον, καὶ τὰ παραδείγματα, ἀναγκαίως ὀφείλομεν εἰπεῖν, καὶ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ. ὁ γὰρ πολιτείαν συνιστῶν, καὶ βουλόμενος νόμοις ταύτην κοσμῆσαι, τοῖς δυσὶ τούτοις προσέχων οὐδεὶς τὴν νομοθεσίαν ἐργάζεται. ἢ γὰρ ἐθνικοὺς τίθησιν, οὓς καὶ φυσικοὺς καταχρηστικῶς ἀποκαλοῦμεν, ἢ πολιτικούς, καὶ ἢ ἐγγράφους, ἢ ἀγράφους. Τί ἐστιν ἐθνικὸν νόμιμον; ἐθνικὸν νόμιμον ἐστι, τὸ κοινὸν πάντων ἀνθρώπων, ἤγουν τῶν λελογισμένως βιοῦν ἐθελόντων, ἐπεκτεινόμενον. παραδείγματα δὲ αὐτοῦ, τὸ τοὺς φονέας ἀτιμοῦσθαι, τὸν μοιχὸν κολάζεσθαι, τὸν κλέπτην εἰς χρήματα τιμωρεῖσθαι, ἐπειδήπερ ἔβλαψεν ἡμᾶς περὶ χρήματα. τὸν χρεώστην, εὐγνώμονα γίνεσθαι πρὸς τὸν ἐν καιρῷ ἀνάγκης, χρήσιμον ὀφθέντα, τὸν οἰκέτην ὑποτάττεσθαι τοῖς εὐλόγοις προστάγμασι τῶν δεσποτῶν. τὸ γίνεσθαι συναλλάγματα, πράσεις, ἀγορασίας, μισθώσεις, ἐκμισθώσεις, παρακαταθήκας, κοινωνίας, δάνεια. τὸ γίνεσθαι δωρεάς, διαθήκας συγγράφεσθαι. τί ἐστι πολιτικὸν νόμιμον; ὅπερ τοπικόν, καὶ χρειῶδες προσαγορεύεται, τὸ, τόπῳ περικεκλεισμένον, καὶ τόπου χρείαν ἀναπληροῦν, καὶ τὸ λυποῦν ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐκκόπτον. οἷον ἡ τῶν Ἀθηναίων πόλις ἐκέχρητο ἐπεισάκτῳ σίτῳ, οἷα λεπτόγεως οὖσα, καὶ μέγιστον ἦν παρ' αὐτοῖς ἐλάττωμα, τὸ τῆς σιτοδείας βάρος. ὁ τοῦτο τοίνυν βουλόμενος καταπαῦσαι, τί ἂν ἐνομοθέτει, ἢ τοῦτο, ὥστε τοὺς σιτεμπόρους, ἀτελείας ἀξιοῦσθαι. τούτου γὰρ δήλου γενομένου, πολλοὶ κατέπλεον ἐπὶ τὴν Ἀττικήν, δύο ταῦτα πραγματευόμενοι, ὅτι τε ταχεῖα, διὰ τὴν ἔνδειαν, ἡ τοῦ σίτου γενήσεται πρᾶσις, καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι τέλος ὑπὲρ τῆς τοιαύτης οὐ καταβιβάσει ἐμπορείας. πολλῶν δὲ καταπλεόντων, εἰκότως πολὺς εἰσεκομίζετο σῖτος. τοῦτο γοῦν τὸ νόμιμον, Ἀθηναίοις χρήσιμον μόνοις ἦν. Ἀλεξανδρεῦσι δὲ, ἢ ἑτέροις, οἷς ἐστιν ἀφθονία σίτου, οὐ μόνον περιττός, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστος ὁ τοιοῦτόν τι νομοθετῶν. Δεύτερον παράδειγμα τοῦ πολιτικοῦ νομίμου, ἡ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις, ἣ τις ἐκέχρητο ξενηλασίᾳ, Λυκούργου τοῦτο νομοθετήσαντος. ἵνα μὴ, διὰ τῆς τῶν ξένων ἐπιμιξίας διαφθείροιτο, καὶ χεῖρον γένοιτο τὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἦθος. ὁ τοιοῦτος νόμος τιμᾶται μὲν παρὰ Λακεδαιμονίοις, Ἀθηναῖοι δὲ τούτου καταφρονοῦσι, τοσοῦτον τῆς ξενηλασίας ἀφεστῶτες, ὅτι καὶ βωμὸς ἐλέου τιμᾶται παρ' αὐτοῖς. οὕτως ἑτοίμως τοὺς εἰς αὐτοὺς φοιτῶντας ὑποδεχόμενοι, ὅτι πολλάκις διὰ φιλανθρωπίας ὑπερβολήν, καὶ πολεμεῖν ὑπὲρ αὐτῶν οὐκ ὤκνησαν. ἅπας οὖν δῆμος, ἢ ἐγγράφοις κέχρηται νόμοις, ἢ ἀγράφοις. καὶ πῇ μὲν ἰδίοις, τουτέστι πολιτικοῖς. πῇ δὲ κοινοῖς

Ius autem civile

ius gentium.

ius civile.

νοῖς, τουτέστι *iure gentium*. ὅσα γὰρ νόμιμα ἑκάστη πόλις ἑαυτῇ συνεστήσατο, καὶ μέχρις αὐτῆς ἵστανται, ταῦτα *ius ciuile* προσαγορεύεται. ὅσα δὲ ὁ φυσικὸς, ἤτοι ἐθνικὸς λόγος μεταξὺ πάντων ἀνθρώπων ἐφεῦρε, ταῦτα παρὰ πᾶσιν ἔθνεσι φυλάττεται, καὶ *ius gentium* προσαγορεύεται. καὶ ὁ δῆμος οὖν ὁ ῥωμαϊκὸς, ποτὲ μὲν πολιτικοῖς, ποτὲ δὲ ἐθνικοῖς κέχρηται νόμοις, ἅ τινα καθ' ἕκαστον, καὶ ὁποῖα τὴν φύσιν ἐστὶν, ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκθησόμεθα τόποις.

Sed ius quidem ciuile

ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν νόμιμον ἐκ μιᾶς ἑκάστης πόλεως προϊὸν ἐν ᾗ καὶ κρατεῖ, δέχεται τὴν ὀνομασίαν. οἷον τῶν ἀθηναίων, ἢ λακεδαιμονίων. εἰ γάρ τις ἐθέλει τὰ σόλωνος, τοῦ τῶν ἀθηναίων νομοθέτου, ἢ τὰ δράκοντος τοῦ τῶν λακεδαιμονίων *ius ciuile Atheniensium uel Lacedæmoniorum*, τουτέστι πολιτικὸν νόμιμον τῶν ἀθηναίων, ἢ λακεδαιμονίων ἀποκαλέσαι, οὐκ ἂν διαμάρτοι, οὐδὲ σφαλῇ τῆς ἀληθείας. ὡσαύτως καὶ τὸ νόμιμον, ᾧπερ ἡ ῥωμαϊκὴ κέχρηται πολιτεία, *ius Quiritum*, τουτέστι ᾧ κέχρηνται οἱ κυιρῖται. οἱ γὰρ ῥωμαῖοι, ἀπὸ κυιρίνου τουτέστι ῥωμύλου, τοῦ ἐξ ἄρεως τὴν γένεσιν ἔχειν αὐχοῦντος, κυιρῖται προσαγορεύονται. ἡνίκα δέ τις ἀπροσδιορίστως εἴποι *ius ciuile*, οὐ προστιθεὶς μέντοι τὸ τῆς δεῖνα πόλεως, τὸ ῥωμαϊκὸν σημαίνει. ὥσπερ ἡνίκα ποιητὴν εἴποιμεν, καὶ μὴ προστιθέντες τὸ κύριον ὄνομα, παρ' ἕλλησι μὲν δηλοῦμεν τὸν ὅμηρον, παρὰ δὲ ῥωμαίοις τὸν βιργίλιον.

Ius autem gentium

τὸ δὲ ἐθνικὸν νόμιμον, κοινὸν τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἐστί. τῆς χρείας γὰρ καλούσης, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνάγκης ἀπαιτούσης, τὸ ἡμέτερον γένος ἐφεῦρεν ἀφ' ἑαυτοῦ πάμπολλα, ἤτοι κατεστήσατο. καὶ γὰρ ἀνεφύησαν πόλεμοι, καὶ τούτοις ἐπηκολούθησαν αἰχμαλωσίαι, καὶ εἰσηνέχθησαν δουλεῖαι, ὅπερ ἐναντιοῦται τῷ φυσικῷ συμβαίνει νόμῳ. ἡ γὰρ φύσις ἐξ ἀρχῆς πάντας ἀνθρώπους ἐλευθέρους οἶδε τικτομένους. ἐκ τούτου τοῦ ἐθνικοῦ νομίμου, καὶ πάντα σχεδὸν ἐπενοήθησαν τὰ συναλλάγματα. οἷον ἀγορασία, πρᾶσις, μίσθωσις, ἐκμίσθωσις, κοινωνία, παρακαταθήκη, δάνεισμα, καὶ ἕτερα πάμπολλα συναλλάγματα. εἰπόντες οὖν τὴν πρώτην τῶν νόμων διαίρεσιν, ὅτι οἱ μέν εἰσι φυσικοὶ, οἱ δὲ ἐθνικοὶ, οἱ δὲ πολιτικοὶ, καὶ ἕκαστον ὁρισάμενοι, καὶ παραδείγμασι σαφηνίσαντες, ἔλθωμεν ἐπὶ δευτέραν τῶν νόμων διαίρεσιν. τῶν νόμων, οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. καὶ ἔγγραφοι μὲν νόμοι εἰσὶν, οἷον ἡ *lex*, τὰ *plebiscita, senatusconsulta*, διατάξεις βασιλικαὶ, ἀρχόντων ἔδικτα, τῶν σοφῶν ἀποκρίσεις. ἡδέως δὲ ἐμάνθανον, πόσοι παρὰ ῥωμαίοις εἰσὶν νομοθέται, καὶ τίνες εἰσὶ, καὶ πῶς τὰ παρ' ἑκάστου νομοθετούμενα κέκληνται. ἓξ παρὰ ῥωμαίοις εἰσὶν νομοθέται, δῆμος, ὁ χυδαῖος δῆμος, σύγκλητος, βασιλεὺς, ἄρχοντες, τῆς ῥώμης σοφοί. καὶ τί ἐστι δῆμος; κοινῆς τύχης σύνοδος, μετὰ τῶν συναριθμουμένων τοῖς ἰδιώταις καὶ τῶν συγκλητικῶν. τὸ δὲ παρὰ τοῦ δήμου νομοθετούμενον, λέγεται λὲξ, ἐπειδὴ ἐγγράφως ὁ δῆμος ἐνομοθέτει. κοινὸν δὲ τῶν ἐγγράφων νόμων ὄνομα τὸ λὲξ. καθὸ δὲ αὐτοῦ κατάγονται αἱ λοιπαὶ ε̄ νομοθεσίαι. ἐπειδὴ κορυφαιότατος ἐστὶν ὁ δῆμος τῶν νομοθετῶν, ἔδει, καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ νομοθεσίαν κεκοσμῆσθαι, τῷ κοινῷ τῶν ἀγράφων νόμων ὀνόματι. ἐγίνετο δὲ τοῦτο τὸν τρόπον. τοῦ

συγκλητικοῦ ἄρχοντος, οἷον τοῦ ὑπάτου ἐρωτῶντος, εἰ χρὴ τόδε νομοθετεῖν,
ὁ δῆμος ἐπένευεν. ὁ χυδαῖος δῆμος ἐστὶ, τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος, ἐξῃρημέ-
νων τῶν συγκλητικῶν. τὸ δὲ παρ' αὐτοῦ νομοθετούμενον, πλεβίσκιτον ἐκαλεῖτο, τουτέ-
στι, τὸ ὑπὸ τοῦ πλήθους γνωσθὲν καὶ κυρωθέν. τοῦ γὰρ πλεβίσκιτου ἄρχοντος, τουτέ-
στι τοῦ τριβούνου (οὗτος δέ ἐστιν ὁ δήμαρχος) ἐρωτῶντος, ἐνομοθέτει τὸ πλῆθος.
τὸ δὲ χυδαῖον πλῆθος τοῦ δήμου τούτῳ διενήνοχε, ᾧ διενήνοχε γένος ἀπὸ εἴ-
δους. τῇ γὰρ τοῦ δήμου προσηγορίᾳ, πάντες σημαίνονται πολῖται συναριθμουμέ-
νων πατρικίων, καὶ συγκλητικῶν. τῇ δὲ τοῦ πλέβις ὀνομασίᾳ, δίχα πατρικίων
τε καὶ συγκλητικῶν οἱ λοιποὶ πολῖται δηλοῦνται. ἐν τρίτῃ τάξει νομοθετοῦσι παρὰ
ῥωμαίοις ἡ σύγκλητος. σύγκλητος δέ ἐστι, σύστημα ἐξ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν, καὶ
θεραπεῦον ἰδιώτου παντός. τὸ δὲ παρ' αὐτῆς νομοθετούμενον, λέγεται ἰδικῷ ὀνόματι
senatusconsultum, τουτέστι τῆς συγκλήτου τὸ ψήφισμα. ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν,
πῶς δυναμένου τοῦ δήμου συνιέναι, καὶ λέγειν, ἤτοι τὸν νόμον ποιεῖν, εἰς διαφό-
ρους διῃρέθησαν τῶν νόμων ὀνομασίας. ἡ δὲ αἰτία ἐστὶν αὕτη. ἐν τῇ ῥώμῃ πολυ-
ανθρώπῳ οὔσῃ, οἷα φιλεῖ γίνεσθαι, στάσις καὶ διχόνοια τις ἀνεφύη, μεταξὺ τῶν συγ-
κλητικῶν, καὶ τοῦ χυδαίου δήμου, τυχὸν προτίμησιν ἔχειν βουλομένων τῶν συγ-
κλητικῶν. τούτου χάριν ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν, καὶ ἰδίᾳ διῆγον, καὶ ἰδίᾳ ἐπολι-
τεύοντο. καὶ ἐπειδὴ ἐν πολιτείᾳ ὄντας δίχα πραγμάτων οὐκ ἦν βιῶν, διὰ τὸ τὰς
ἐγγινομένας καταπαύειν φιλονεικίας τε, καὶ δίκας, ἐτίθεντο νόμοι ὑπὸ τῶν συγ-
κλητικῶν, ἐνομοθέτει δὲ κεχωρισμένως ὁ χυδαῖος δῆμος, καὶ εἰκότως ἐδέχετο
τὰ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενα διάφορον προσηγορίαν. τὸ γὰρ ὑπὸ τῆς συγκλήτου νο-
μοθετούμενον, λέξ οὐκ ἠδύνατο προσαγορεύεσθαι, διὰ τὸ μὴ προσεῖναι τὴν τοῦ χυ-
δαίου δήμου προαίρεσιν, καὶ ἀναγκαίως ἐκ τῶν κυρούντων, ἐκλήθη σενάτους κονσοῦλ-
τον, τουτέστι τῆς συγκλήτου τὸ δόγμα. Senatus γάρ ἐστιν ἡ σύγκλητος, consu-
lere δὲ τὸ πρόνοιαν ποιεῖσθαι. ἐπειδὴ οὖν ἡ σύγκλητος πρόνοιαν ποιουμένη τῶν δι-
καίως ὑποπιπτόντων (ἐτίθεντο νόμοι) δικαίως ἐκλήθη σενάτους κονσοῦλτον. καὶ
παρὰ τοῖς ἰδιώταις δὲ, ἐτίκτοντο δικῶν προφάσεις, καὶ νόμος ἐτίθετο παρ' αὐτοῖς, ὃς
οὐκ ἠδύνατο λέγεσθαι λέξ, διὰ τὸ μὴ κατὰ γνώμην γενέσθαι τῶν συγκλητικῶν. ἐκα-
λεῖτο οὖν πλεβίσκιτον, τουτέστι τοῦ πλήθους ἡ γνῶσις, καὶ νομοθεσία. ἐπειδὴ δὲ τὰς
ἔχθρας ἀθανάτους μένειν παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐνῆν, ὀρτήνσιός τις, φιλόπολις ὤν, συνε-
βούλευσεν αὐτοῖς, ἀποτίθεσθαι μὲν τὴν πρὸς ἀλλήλους δυσμένειαν, εἰς ὁμόνοιαν
δὲ [illegible], τὰ διὰ τὴν ἔχθραν συμβαίνοντα δυσχερῆ διηγήσατο, καὶ πείσας
εἰς φιλίαν συνήλασε. συνελθόντων οὖν κατὰ ταυτὸ ὁ χυδαῖος ἐβούλετο δῆμος, τὰ
παρ' αὐτοῦ νομοθετηθέντα κρατεῖν καὶ κατὰ τῶν συγκλητικῶν. ἀπῄτει δὲ καὶ ἡ σύγ-
κλητος, ὥστε τὰ σενάτους κονσοῦλτα, καὶ κατὰ ἰδιωτῶν ἰσχύειν. καὶ ἑκατέρων ἐναν-
τιουμένων, καὶ τῶν μὲν συγκλητικῶν ἀπαξιούντων δέχεσθαι τὰ πλεβίσκιτα, τοῦ δὲ
χυδαίου δήμου δυσαναχετοῦντος, καὶ τοῖς σενάτους κονσοῦλτοις ὑποκύπτειν μὴ
βουλομένου, ἔμελλον ἀνανεοῦσθαι τὰ τῆς ἔχθρας, μέχρις οὗ ὁ αὐτὸς ὀρτήνσιος παύ-
σας αὐτῶν τὴν διχόνοιαν, ἔπεισε τὰς ἀλλήλων δέξασθαι νομοθεσίας, καὶ ταύταις
ὑπείκειν. καὶ οὕτως λὲξ μὲν οὐκ ἠδυνήθη κληθῆναι τὸ παρ' ἑκατέρου τεθὲν, διὰ τὸ

μὴ

Plebiscitū

Senatusconsultū

μὴ τὴν ἀρχὴν μετὰ συναίνεσιν τῶν δύο τίθεσθαι μερῶν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ νομοθετηθὲν ἐκ τοῦ ἰδιώτου δήμου πλεβίσκιτον τὴν αὐτὴν ἔκβασιν ἔσχε, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτυχεν ἀποτελέσματος, τοῦ κρατεῖν φημὶ μετὰ πάντων καὶ legis uigorem habet, τουτέστι νόμου τάξιν ἐπεῖχε. τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, καὶ τῶν ῥωμαίων εἰς πολὺ πλῆθος αὐξανομένων, ὡς δυσχερῆ, τὴν εἰς ἕνα τόπον αὐτῶν γίνεσθαι σύνοδον, τοῦ νομοθετεῖν ἕνεκα, δικαιότατον ἐνομίσθη, ἐν τάξει τοῦ παντὸς δήμου, τὴν σύγκλητον μόνην νομοθετεῖν. εἰρήκαμεν τρεῖς νομοθέτας, δῆμον, χυδαῖον δῆμον, σύγκλητον. εἰπόντες οὖν τὸν ὅρον ἑκάστου, καὶ πῶς ὠνόμασται τὸ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενον, εἴπωμεν τοίνυν καὶ περὶ τοῦ τετάρτου νομοθέτου. τέταρτος νομοθέτης παρὰ ῥωμαίοις ἐστὶν ὁ βασιλεύς. καὶ τί ἐστι βασιλεύς; βασιλεύς ἐστιν, ὁ τὸ κράτος τοῦ ἄρχειν παρὰ τοῦ δήμου λαβών. τὸ δὲ παρ' αὐτοῦ νομοθετούμενον, ὀνόματι κέκληται γενικῷ κονστιτουτίων, τουτέστιν ἡ διάταξις ἢ διατύπωσις. τέμνεται δὲ εἰς τρία, εἰς ἐπιστολὴν, εἰς ἔδικτον, εἰς δίκρετον. καὶ τί ἐστιν ἐπιστολή; ἀντιγραφὴ βασιλέως, πρὸς ἄρχοντος ἀναφορὰν περὶ τινὸς ἀμφιβόλου πράγματος γενομένη. οἷον συνέβη κατά τινα ἐπαρχίαν τελευτήσαντός τινος, καὶ μὴ ὄντος τινὸς κληρονόμου τῶν ἀνιόντων, ἢ κατιόντων, δύο περὶ τῆς ἐκείνου κληρονομίας ἀμφισβητεῖν, ἀδελφὸν, καὶ θεῖον τοῦ ἀποιχομένου. τούτων δὲ ἑκάτερος ἠξίου, μόνος τὸν κλῆρον λαμβάνειν. ὁ μὲν, ὡς ἀδελφὸς, ὁ δὲ, ὡς θεῖος. νόμου οὖν μὴ κειμένου, ταύτην τέμνοντος τὴν ἀμφιβολίαν, ἀναφορὰ γέγονε πρὸς βασιλέα, παρὰ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος. ἀναγνοὺς τὸ ἀνενεχθὲν ὁ βασιλεὺς, ἀντέγραψε, τὸν ἀδελφὸν τοῦ τελευτήσαντος προτιμηθῆναι. νομοθετεῖ δὲ καὶ ἐν δεκρέτῳ ὁ βασιλεύς. καὶ τί ἐστι δίκρετον; ἀπόφασις βασιλέως, μεταξὺ δύο μερῶν, παρ' αὐτοῦ δικαζομένων, ἐκφερομένη, ὡς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. δύο τινὲς ἐφιλονείκησαν, περὶ κληρονομίας, τελευτήσαντός τινος, ἀδελφὸς φημὶ, καὶ θεῖος τοῦ κατοιχομένου, περὶ τοῦ, τίνα δεῖ εἰς τὴν κλῆσιν προτιμηθῆναι τῆς κληρονομίας. καὶ ὁ βασιλεὺς, ἀμφοτέρων ἀκροασάμενος, ἀπεφήνατο τὸν ἀδελφὸν προτιμηθῆναι, καὶ τοῦτο νόμος ἐστὶ βασιλέως. λέγεται δὲ δίκρετον, παρὰ τὸ δεκέρνερε, ὅ ἐστι θεωρῆσαι. σκοπήσας γὰρ τῇ οἰκείᾳ διανοίᾳ, τὸ νομιζόμενον αὐτῷ δίκαιον ἀποφαίνεται. λέγεται δὲ ὁμωνύμως δίκρετον, καὶ ἡ τοῦ ἄρχοντος ἀπόφασις. ἀλλὰ τούτῳ διεγνωνόχασιν. ὅτι τὸ μὲν τοῦ βασιλέως δίκρετον, καὶ αὐτὴν, καὶ ἄλλην τοιουτότροπον, ὅτε δήποτε ἀναφυομένην, ὑπόθεσιν ἐκτέμνει. τὸ δὲ τοῦ ἄρχοντος, αὐτήν. ἔσθ' ὅτε οὐδὲ αὐτὴν, εἴγε ἔγκλητος παρακολουθήσει. νομοθετεῖ δὲ καὶ ἐν ἐδίκτῳ ὁ βασιλεύς. καὶ τί ἐστιν ἔδικτον; πᾶν, ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς ὁρίσει ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων εὐταξίαν, καὶ λυσιτέλειαν. λέγεται δὲ ἔδικτον, παρὰ τὸ ἐδίκερε, ὅ ἐστι προλέγειν, καὶ προαναστέλλειν, τὰ ἔσθ' ὅτε τοῖς ὑπηκόοις συμβησόμενα λυπηρά. πολλάκις γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἐλογίσατο ὁ βασιλεὺς, ἄτοπον εἶναι, τὸ παρὰ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῦ γινόμενον. οἷον δανείσας τις ρ̄ νομίσματα, λόγῳ τόκου, ἐπηρώτησε δίδοσθαι κατ' ἔτος, αὐτῷ νομίσματα ῑ. ἄτοπον τοῦτο καθ' ἑαυτὸν ἐνθυμηθεὶς

ὁ βασιλεὺς, καὶ κινηθεὶς κατὰ τῶν τοιαῦτα πλημμελούντων, τίθησι διάταξιν, ὥστε καθ᾽ ἕκαστον ἔτος, ἕνεκα νομισμάτων ἑκατὸν δεδανεισμένων, ϛʹ, λόγου χάριν, τόκου δίδοσθαι νομίσματα. τὰ δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως νομοθετούμενα, ἰσοδυναμεῖν, ὑπὲρ λέξ. τῶν ὁμολογημένων ἐστίν. ἀλλ᾽ ἔχει τις εἰπεῖν, διὰ τί, τῶν νομοθετησάντων τὰ συγκλήτου κονσοῦλτα πολλῶν ὄντων, ἡ γνώμη κατὰ τῶν ἰδιωτῶν οὐκ ἐκράτει; καὶ πάλιν, τοῦ χυδαίου δήμου ὄντος ἀμέτρου, οὐκ ἴσχυον αἱ νομοθεσίαι κατὰ τῶν συγκλητικῶν, εἰ μὴ ὀρτήσιος τις, κατὰ ἀμφοτέρων τὰ παρ᾽ ἑκατέρων κρατεῖν, ἔπεισε. βασιλεὺς δὲ, εἷς ἄνθρωπος ὤν, νομοθετεῖ, καὶ οὐδεὶς τοῖς τούτου δόγμασιν ἐναντιοῦται; ἀλλ᾽ ὁρῶμεν, ὡς εἴ τις βουληθείη τὴν αἰτίαν γνῶναι, τὸν ὅρον ὀφείλει λαβεῖν, κατὰ διάνοιαν τὸν τοῦ βασιλέως, ὅτι βασιλεύς οὗτός ἐστιν, ὁ τὸ κράτος τοῦ ἄρχειν, παρὰ τοῦ δήμου, λαβών. δῆμος δὲ ἐν ἑαυτῷ ὑπὲρ τὴν σύγκλητον ἔχει, καὶ τοὺς ἰδιώτας. ὥστε οὖν, ὅτε τὸ χυδαῖον πλῆθος ταῖς τούτου διατάξεσιν ἠναντιοῦντο, ὅτε ἡ σύγκλητος ταύτας ἀπεδοκίμαζε. τότε δὲ πάντες, ταῖς ἑαυτῶν ἐμάχοντο ψήφοις. ὁ δὲ δῆμος τότε ἐχειροτόνησε, νόμου ῥεγίου τότε κυρώσαντος, ὃς περὶ βασιλείας τεθεὶς, πᾶσαν βασιλεῖ δέδωκε κατὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξουσίαν. τὰ μὲν οὖν ὑπ᾽ αὐτοῦ τεθέντα, κοινῷ ὀνόματι κέκληνται κονστιτούτιονες. τούτων δὲ, αἱ μέν εἰσι περσονάλιαι, καὶ οὐδ᾽ εἰς παράδειγμα ἕλκονται, διὰ τὸ μὴ τοῦτο βασιλέα βεβουλῆσθαι. ἐὰν γάρ τινα τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν εὐεργετήσαντα φιλοτιμήσηται, ὅτι περ ὑπὲρ ἐξεῖναι αὐτῷ φόρους δημοσίους μὴ καταβάλλειν, ἐὰν οὖν συμβῇ μετὰ ταῦτα ἕτερον ὅμοια, ἢ καὶ ἴσως μείζονα ὠφελῆσαι τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν, ὁ τοιοῦτος οὐ δυνήσεται ἐξ ἐκείνου τοῦ νόμου, περιποιεῖν ἑαυτῷ παραπλήσια, διὰ τὸ προσώπῳ περικεκλεῖσθαι τὸν νόμον. εἰ δὲ καὶ τιμωρίαν ἴσως ὅτε τινὶ τῶν ἐπταικότων τοῦ δέοντος ἐπήγαγε μείζονα, ἢ καὶ ἡμαρτηκότι πολλάκις συνέγνω τινὶ, οὐ πρὸς μίμησιν τότε ἐπέπραχε. ἀμέλει τοι, οὐδεὶς τῶν μετὰ ταῦτα πεπλημμεληκότων, τεύξεται τῆς ὁμοίας φιλανθρωπίας, ἢ παρ᾽ αὐτὸ ἐπιτιμωρηθήσεται τοῦ προσήκοντος. μέχρι δὲ τῶν τετυχηκότων στήσεται ταῦτα. αἱ μὲν οὖν περσονάλιαι, οὐχ ὑπερβαίνουσι τοὺς ἐφ᾽ ὧν ἐτέθησαν. αἱ δὲ γενικαὶ, καὶ κατὰ πάντων ἐκτείνονται προσώπων τε, καὶ πραγμάτων. εἰρήκαμεν δὲ δʹ νομοθέτας, δῆμον, χυδαῖον δῆμον, σύγκλητον, βασιλέα. ἐν πέμπτῃ τάξει νομοθετοῦσι παρὰ ῥωμαίοις οἱ ἄρχοντες τοῦ δήμου τοῦ ῥωμαϊκοῦ, οἵ τινες καὶ αὐτοί, τῇ σέλλῃ τῇ ὑπατικῇ, ἤγουν τῷ δίφρῳ, ἐκέχρηντο. πολλοὶ δὲ εἰσι, καὶ διάφοροι, γενικῷ δὲ πάντες ὀνόματι κέκληνται, magistratus populi Romani. τουτέστιν ἄρχοντες τοῦ δήμου τοῦ ῥωμαϊκοῦ. ἐνομοθέτουν δὲ οὗτοι, οὐκ ἐν ἐπιστολῇ, οὐκ ἐν δεκρέτῳ, ἀλλ᾽ ἐν ἐδίκτῳ μόνον. καὶ τί τὸ αἴτιον, τὸν βασιλέα μὲν, καὶ ἐν δεκρέτῳ νομοθετεῖν, καὶ ἐν ἐδίκτῳ, τοὺς δὲ ἄρχοντας, ἐν ἐδίκτῳ μόνον; ἐνταῦθα ἡ αἰτία. οἱ πάλαι τὴν ῥωμαϊκὴν πολιτείαν καταστήσαντες, ἐπὶ ταύτῃ κομεῖσθαι βουληθέντες, ἀνεπίληπτον τὴν οἰκείαν γενέσθαι νομοθεσίαν ἐσπούδασαν. τούτου δὲ ἐπετύγχανον, βασιλεῖ, καὶ ἐν δεκρέτῳ καὶ ἐν ἐδίκτῳ νομοθετεῖν ἐπιτρέψαντες, ἄρχουσι δὲ οὐκ ἔτι. ᾔδεσαν γὰρ ὡς ὁ ἄρχων, πολλαῖς ὑποψίαις ὑπόκειται, ὅτι φιλίᾳ χαρισάμενος, ἢ δῶρα λαβὼν, ἢ πρὸς ἔχθραν κρίνων, ἀπεφαίνετο

ριῶς δὲ

τριῶν δέ. βασιλεὺς δὲ τούτων κρείττων. οὔτε γὰρ χρυσῷ δελεάζεται, ὃς οὐ μόνον τῆς ἡμετέρας περιουσίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν σωμάτων ἐστὶ κύριος. οὐ δὲ φιλία ὑπερβαίνει τὸ νόμιμον. φίλων γὰρ βασιλεὺς, ἑτέρως ὠφελῆσαι δύναται, ἐξ ὧν μᾶλλον εὐδοκιμεῖ. οὐδὲ δι' ἔχθραν τι ποιεῖ. οὐ γὰρ μισεῖ τινὰ βασιλεὺς, τῶν ὄντων, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ πολιτείαν. εἰ δέ τις ὑβρισθῇ, τοῖς τελευτῶσι συναριθμηθήσεται. τὸ δὲ ἐν ἐδίκτῳ μόνῳ νομοθετεῖν τοῖς ἄρχουσιν ἐφεῖται, ἐπειδὴ πρὸ τῶν πραγμάτων, τίθενται, τουτέστι πρὸ τοῦ κινδυνεῦσαι τὰ πράγματα, καὶ τὰς ὑποθέσεις. καὶ πάσης χείρονος ὑποψίας ἐστέρηται. δεδώκασι δὲ κατεξαίρετον τὸ νομοθετεῖν, τῷ πραίτωρι τῷ οὐρβανῷ, καὶ τῷ πραίτωρι τῶν περεγρίνων, καὶ τοῖς ædilibus curulibus. καὶ πραίτωρ οὐρβανὸς ὠνόμασται ἐντεῦθεν. πραίτωρ μὲν, παρὰ τὸ precedere, τουτέστι προηγεῖσθαι, καὶ ἄρχειν. οὐρβανὸς δὲ, ἐπειδὴ urbs, κατ' ἐξοχὴν ἡ Ῥώμη λέγεται. ἐδικαιοδότει γὰρ τοῖς ἐν Ῥώμῃ. ὁ δὲ ἕτερος ὀνομάζεται πραίτωρ περεγρῖνος. πραίτωρ μὲν, διὰ τὸ precedere, περεγρῖνος δὲ, ἐπειδὴ ἐδικαιοδότει τοῖς ξένοις τε καὶ ἐπήλυσιν. ἐπειδὴ γὰρ, πλήθους ὄντος ἀναριθμήτου, οὐκ ἐξήρκει πάντων ἀκροᾶσθαι ὁ πραίτωρ ὁ οὐρβανὸς, ἐπενοήθη ὁ περεγρῖνος, ὥστε δικαιοδοτεῖν τοῖς περεγρίνοις. οἱ δὲ ædiles curules, καὶ αὐτοὶ ἐνομοθέτουν. ὠνομάσθησαν δὲ ἐντεῦθεν. ἐπειδὴ φροντὶς αὐτοῖς ἦν ἡ τῶν ναῶν εὐκοσμία. ædes γὰρ, οἱ ναοὶ, cura δὲ, ἡ φροντίς. ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐν ἐπιμελείᾳ, ὥστε μὴ πρὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τυχὸν ἐνιαυτοῦ, ἱερωσύνης ἐπιλαβέσθαι τινά. ἢ μᾶλλον, ἐπειδὴ τῆς ἀγορᾶς ἐφρόντιζον, οὕτως ὠνομάσθησαν. ædiles γὰρ οἱ ἀγορανόμοι. ἢ, τὸ πάντων ἀληθέστατον, ἐντεῦθεν. ἐν τῷ καιρῷ τῆς διαστάσεως, ὥσπερ παρὰ τοῖς συγκλητικοῖς ἦν ὁ ὕπατος, δικαιοδοτῶν, καὶ τέμνων τὰς δίκας, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις, προεβλήθη τις, ὃν ἔδει δέχεσθαι τὰς προσελεύσεις, τῶν δεομένων τινὸς βοηθείας. καὶ ἀπὸ τῆς προσελεύσεως, ædilis ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ ἀδιλίας, ὅ ἐστι προσέλευσις, εἶτα διὰ τὴν εὐφωνίαν, προσετέθη τὸ |ε| στοιχεῖον, καὶ γέγονεν αἰδίλλου. Κούρουλου, διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐκέχρηντο τῇ σέλλῃ τῇ ὑπατικῇ. τὰ δὲ τούτων ἔδικτα, ἐκράτει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. ἐλέγετο δὲ ἡ τούτων νομοθεσία, ius honorarium, ἐπειδὴ εἰς τιμὴν τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν τεθέντων, ἐκράτει ταῦτα, καὶ ἐπολιτεύετο. καὶ οἱ αἰδίλλου οὖν ἐνομοθέτουν περί τινων κεφαλαίων, καὶ τὸ τούτων ἔδικτον, μέρος γέγονεν, ὅπερ συνήφθη τῷ ἐδίκτῳ τῶν δύο πραιτώρων, οὐρβανοῦ τε, καὶ περεγρίνου. ἐν ἕκτῃ τάξει νομοθετοῦσιν οἱ σοφοί. σοφοὺς δὲ λέγω, οἷς τὸ νομοθετεῖν ἢ δῆμος, ἢ σύγκλητος, ἢ βασιλεὺς ἐπέτρεψε. τὸ δὲ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενον, γενικῷ ὀνόματι κέκληται, responsa prudentum, τουτέστιν ἡ ἀπόκρισις τῶν σοφῶν, ἐπειδὴ κατὰ πεῦσιν, καὶ ἀπόκρισιν ἐνομοθέτουν. τὸ δὲ responsum τέμνεται εἰς σεντέντζιαν, καὶ ὀπινιόνα. καὶ τί ἐστι σεντέντζια; ἡ αὐτοτελὴς, καὶ ἀναμφίβολος ἀπόκρισις. οἷον, ἔξεστι τόδε ποιεῖν, οὐκ ἔξεστι τόδε ποιεῖν. ὀπίνιο δὲ, ἡ ὑπεσταλμένη, καὶ μετὰ ἐνδοιασμοῦ προσφερομένη ἀπόκρισις. οἷον, νομίζω, ἔξεστι, τόδε ποιεῖν, νομίζω, ὅτι οὐκ ἔξεστι, τόδε ποιεῖν. ἐπετέτραπτο δὲ τούτοις δημοσίᾳ νομοθετεῖν, ἤγουν τοὺς νόμους ἑρμηνεύειν.

οἵ τινες

οἵ ποτε (Iurisconsulti) προσηγορεύθησαν, τουτέστιν, οἱ περὶ τοὺς νόμους ἐπερωτώμενοι. Consulere δέ ἐστι τὸ ἐρωτᾶν. ὧν αἱ σεντέντιαι, καὶ ὀπινιόνες ταύτην ἔχουσιν τὴν αὐθεντείαν, ὥστε μὴ ἔχειν παῤῥησίαν δικαστὴν ταῖς αὐτῶν ἀπειθεῖν ἀποκρίσεσιν, ὥσπερ καὶ βασιλέως βοᾷ διάταξις. καὶ ἐν τούτοις μέν ἐστιν ἡ ἔγγραφος νομοθεσία, τουτέστι, ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ δήμου τεθεῖσιν, ἢ χυδαίου δήμου, ἢ συγκλήτου, ἢ βασιλέως, ἢ ἀρχόντων τῆς ῥώμης, ἢ τῆς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεως. ~~Ex non scripto~~ ἄγραφος δὲ νόμος ἐστὶν, ὅπερ ἡ χρονία συνήθεια συναινέσει τῶν χρωμένων, ἐβεβαίωσε, καὶ εἰς μίμησιν ἀνήγαγε τοῦ ἐγγράφου νόμου.

Et non ineleganter ἀνεπιλήπτως οὖν εἴποι τις, εἰς δύο εἴδη ταύτην τὴν πολιτικὴν διαιρεῖσθαι νομοθεσίαν, εἰς ἔγγραφον νόμον, καὶ ἄγραφον. ἡ δὲ τούτων ἀρχαιογονία, ἐκ διδασκαλίας τῶν δύο πόλεων, ἀθηνῶν φημὶ, καὶ λακεδαίμονος καταῤῥεῦσαι δοκεῖ. ἐν γὰρ ταῖς πόλεσι ταύταις, εἰώθει πράττεσθαι τοιάδε, καὶ κρατεῖν. ὥστε λακεδαιμονίους μὲν μνήμῃ τοὺς οἰκείους νόμους διαφυλάττειν. ἀθηναίους δὲ ἐκείνους τιμᾶν, ὅσους ἐν γράμμασιν ἴσασιν ὄντας, καὶ τούτους φυλάττειν.

~~Sed naturalia~~ ἀλλὰ τὰ μὲν iura gentium, ἤτοι ἐθνικὰ νόμιμα, παρὰ πᾶσι ἔθνεσι πολιτευόμενα, ἐκ θειοτέρας εὑρεθέντα προνοίας. ὅθεν τὸ βέβαιον καὶ ἀμετακίνητον ἔχει. ὅσα δὲ ius ciuile, τουτέστιν ἅπερ ἑκάστη πόλις ἐνομοθέτησεν ἑαυτῇ, ἀμείβεσθαι πολλάκις εἴωθε, ἢ σιωπηρᾷ τοῦ δήμου συναινέσει, ἢ δευτέρου νόμου θέσει.

DE IVRE PERSONARVM Tit. III

~~Omne autem ius~~ Εἰπόντες, τί ἐστι δικαιοσύνη, καὶ τὴν γενικὴν διεξελθόντες τῶν νόμων διαίρεσιν, μαθόντες δὲ, καὶ πόσοι τὸ παλαιὸν ἐνομοθέτουν, καὶ πῶς, τὸ παρ' ἑκάστου νομοθετούμενον, κέκληται, καὶ ὅτι τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι, μετέλθωμεν ἐφ' ἕτερον, καὶ μάθωμεν, περὶ πόσα ἡ τῶν ῥωμαίων καταγίνεται νομοθεσία. περὶ τρία τοίνυν γίνεται, περὶ πρόσωπα, περὶ πράγματα, περὶ ἀγωγάς. καὶ περὶ πρόσωπα μὲν, ὅταν εἴπωμεν, ὁ δεῖνα συγκλητικός ἐστιν, ἢ ἰδιώτης. περὶ πράγματα, ἡνίκα ζητοῦμεν, πότερον ἔῤῥωται, ἡ γενομένη ὑπό τινος διαθήκη, ἢ ἄχρηστός ἐστι. περὶ ἀγωγὰς, ἡνίκα ἀμφισβητεῖται, πότερον τῷδε πρόσεστιν ἀγωγὴ ἢ οὐ πρόσεστιν. καὶ δεῖ κατὰ πρώτην τάξιν περὶ προσώπων διαλεχθῆναι, εἶτα περὶ πραγμάτων, καὶ μετὰ ταῦτα περὶ ἀγωγῶν. Συμβαίνει δὲ τῷ καλῶς ἔχειν ἡ τοιαύτη τάξις. προσώπων μὲν γὰρ ὑποκειμένων, ἀναφύεται πράγματα καὶ περὶ ἀγωγῶν ἀνάγκη ζητεῖν. δεῖ οὖν περὶ προσώπων εἰπεῖν. εὐτελὴς γὰρ, καὶ ἀνόνητος ἡ τῶν νόμων κατάληψις, εἴγε τὰ πρόσωπα δι' ἡμῶν ἀγνοεῖται, ὧν χάριν ἐπενενόηνται νόμοι.

Summa ita ἡ τοίνυν τῶν προσώπων ἄκρα διαίρεσις, ἐστὶν αὕτη. ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μέν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι. καὶ τὴν μὲν ἐλευθερίαν, ἐξ ἧς ἡ τῶν ἐλευθέρων ἐπινενόηται

Et libertas προσηγορία, οὕτως ὁρίζεσθαι χρή. ἐλευθερία ἐστὶν, εὐχέρεια φυσικὴ, ἑκάστῳ συγχωροῦσα πράττειν, ἃ βούλεται, εἰ μὴ νόμος ἢ βία κωλύσει. βία μὲν, ἐπειδὴ βούλομαι

βούλομαι ἐστὶν ὅτι, τί πρᾶξαι, ὃ τοῖς νόμοις οὐκ ἀπηγόρευται, διακωλύει τις ἰσχύϊ μείζονι βιαζόμενος. νόμῳ δὲ, ὅτι τιμωρειῶν ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ βούλομαι. οἰκέτην γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην, καὶ δεσπότου δέος ἐμποδίζει. δουλεία δέ ἐστιν, ἐθνικοῦ νομίμου διατύπωσις, δι' ἧς τις ὑποβάλλεται τῇ ἑτέρου δεσπότου, ὑπεναντίον τοῦ φυσικοῦ νομίμου. ἡ γὰρ φύσις πάντας ἐλευθέρους προήγαγεν, ἡ δὲ τῶν πολεμίων ἐπίνοια τὴν δουλείαν ἐφεῦρεν. ὁ γὰρ τοῦ πολέμου νόμος, κτῆμα τῶν κρατούντων θέλει τοὺς νενικημένους εἶναι. καὶ οἱ δοῦλοι λέγονται σέρβοι, ἐντεῦθεν προσαγορευθέντες, ἐπειδήπερ οἱ τῶν πολέμων ἡγεμόνες, τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς ἐβούλοντο πιπράσκεσθαι, ἐφύλαττον, καὶ ἀναιρεῖσθαι διεκώλυον. ἀπὸ οὖν τοῦ σερβάρε, ὅ ἐστι φυλάττειν, ὠνομάσθησαν σέρβοι, οἳ τινὲς καὶ μανκίπια προσαγορεύονται, quia manu capiuntur. ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν πολεμίων χειρὶ λαμβάνονται. οἱ δὲ δοῦλοι, ἢ τίκτονται, ἢ γίνονται. τίκτονται, οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν προσγινόμενοι θεραπαινῶν. γίνονται οἱ ἐκ τῶν ἐθνικῶν νομίμων, τουτέστιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας. ἢ νόμῳ πολιτικῷ, οἷον, ἡνίκα τις ἐλεύθερος ὢν, καὶ μείζων τῶν κ ἐτῶν, διὰ τῷ μερίσασθαι τὸ τίμημα, ἑαυτὸν ἠνέσχετο διαπραθῆναι. ἔστιν ὅτι γὰρ διαλέγομαι τινὶ, ὥστε με πωλῆσαι νομισμάτων, λόγου χάριν, κ, καὶ αὐτὸν μὲν ἀποκερδαίναι ε, ἐμοὶ δὲ παρασχεῖν ιε. ὁ γὰρ τοιοῦτος, ἐκ τῆς ἰδικῆς τῶν ῥωμαίων νομοθεσίας ὑφαίρεσιν ὑφίσταται τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὕβρισεν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ταύτης ἀποδείξας, καὶ τὴν ἐκεῖθεν αὐτῷ προσοῦσαν παρρησίαν, προδοὺς, εὐτελοῦς χρυσίου λήψει. καὶ ἡ μὲν τῶν δούλων τύχη, οὐδεμίαν ἐπιδέχεται διαίρεσιν. οὐ γάρ ἐστιν εἰπεῖν ἐπ' αὐτῶν, ἧττον δοῦλος, ἢ μᾶλλον δοῦλος. ἔστιν οὖν ἄτομον ἡ δουλεία. ἐπεὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων, πολλὰς εὑρίσκομεν διαφοράς. ἢ γὰρ εὐγενεῖς εἰσιν, ἢ ἀπελεύθεροι.

Seruitus

Serui autẽ

Serui autẽ

In seruorũ

DE INGENVIS Titulus IIII

Εἰρήκαμεν τὸν ἐλεύθερον, εἰς δύο διαιρεῖσθαι, εἰς εὐγενεῖς, καὶ ἀπελευθέρους. καὶ εὐγενής ἐστιν, ὁ εὐθέως ἅμα τῷ τεχθῆναι, ἐλεύθερος ὢν, καὶ μή πω τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας γευσάμενος, εἴτε ἐκ συνοικεσίου, δύο εὐγενῶν ἐτέχθη, εἴτε ἐκ δύο ἀπελευθέρων, εἴτε τὸ ἓν πρόσωπον ἐστὶν εὐγενὲς, τὸ δὲ ἕτερον ἀπελεύθερον. εἰ δὲ καί τις ἐξ ἐλευθέρας τεχθῇ μητρὸς, δούλου δὲ πατρὸς, εὐγενὴς ὁμοίως ἔσται, ὥσπερ ὁ ἐξ ἐλευθέρας μητρὸς, καὶ ἀδήλου πατρὸς, τουτέστιν ὁ ἀπὸ πορνείας. οὐδὲ γὰρ βλάπτει τὴν τοῦ παιδὸς εὐγένειαν, τὸ ἐκ πορνείας γενέσθαι τὴν σύλληψιν. ἀρκεῖ δὲ ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ, εἰ καὶ ὁ τῆς συλλήψεως καιρὸς, εἶδεν αὐτὴν δούλην. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, εἰ ἐλευθέρα συλλάβῃ, καταδουλωθεῖσα δὲ, ἐπειδὴ ἠνέσχετο ἑαυτὴν πραθῆναι, καὶ ἐκ τοῦ τιμήματος εἰληφυῖα, καὶ τέκῃ, ἐλεύθερον τὸ τεχθέν. ὁ γὰρ κυοφορούμενος οὐ βλαβήσεται ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς πεσούσης τὴν μητέρα. ἐπειδὴ ἤδη εἰρήκαμεν, ἀρκεῖν πρὸς ἐλευθερίαν τῷ παιδὶ, τὸ

Sed & si

ἐλευ

ἐλευθέραν ἐν τῷ τίκτειν εἶναι τὴν μητέρα, καὶ ὅτι ἐὰν γένηται σύλληψις ἐν ἐλευθερίᾳ, τοκετὸς δὲ ἐν δουλείᾳ, ἐλεύθερος ὁ τικτόμενος, ἐντεῦθεν ὅρα, οἷον ἐζητήθη. δούλη τις οὖσα, κατὰ τὸν καιρὸν, ὃν συνέλαβε, τῆς δουλείας ἠλευθερώθη. ὀλίγου χρόνου παραδραμόντος, κατεδουλώθη. ἔτεκε μετὰ τὴν καταδούλωσιν. σκοπήσωμεν, πότερον ἐλεύθερον, ἢ δοῦλον ἐστὶ τὸ τικτόμενον. καὶ φαμὲν ἐλεύθερον εἶναι. ἀρκεῖ γὰρ τῷ ὄντι ἐν γαστρὶ, τὸ κατὰ τὸν μέσον καιρὸν ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστι. ὁ δὲ τικτόμενος εὐγενὴς, ἐὰν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς οἰκείας δουλεύσῃ τύχης, εἶτα ἐλευθερωθῇ, οὐδεμίαν ὑποστήσεται περὶ τὴν εὐγένειαν βλάβην, ἐκ τοῦ ἐλευθερωθῆναι. τοῦτο γὰρ πολλάκις ταῖς βασιλικαῖς εἴρηται διατάξεσι, τὴν κατὰ τὸ περιττὸν διδομένην ἐλευθερίαν, πρόκριμα μὴ ποιεῖν τῇ εὐγενείᾳ. καὶ πῶς συμβαίνει τὸν εὐγενῆ ἐλευθερωθῆναι, εἴπωμεν, ὡς ὑπὸ θέματος. εἶχον ἐγὼ ἐλευθέραν τινὰ γυναῖκα πρὸς ὑπηρεσίαν. ἔτεκεν αὕτη. καὶ ἐνιαυσιαῖον, λόγῳ χάριν, καταλιποῦσα τὸ τέκνον, ἐτελεύτησε. συνέβη κἀμὲ τελευτῆσαι μικρὸν ὕστερον. ὁ ἐμὸς κληρονόμος εὑρὼν ἐν τῇ ἐμῇ περιουσίᾳ τὸ παιδίον, ἐνόμισεν εἶναι δοῦλον, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παιδίον τέλειον γεγονὸς, τὴν οἰκείαν ἠγνόει τύχην. ὁ δὲ νόμος εἰδὼς τὸ ἀληθὲς, ἐκ τῆς τοῦ κληρονόμου, καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ παιδὸς πλάνης, οὐκ ἤμειψεν αὐτοῦ τὴν εὐγένειαν. κἂν ὁ ἐμὸς πεισθεὶς κληρονόμος, ἐννοίᾳ ἑαυτοῦ ἠλευθέρωσεν, ἡ κατὰ τὸ περιττὸν, ὡς εἴρηται, προστεθεῖσα ἐλευθερία, διὰ τὴν ψευδῆ δουλείαν, τὴν δὲ ἀληθείας οὐκ ἠδίκησεν εὐγένειαν.

DE LIBERTINIS Titulus V

Εἰρήκαμεν τίνες εἰσὶν εὐγενεῖς, εἴπωμεν καὶ τοὺς ἀπελευθέρους. ἀπελεύθερος δέ ἐστιν, ὁ ἐκ δικαίας δουλείας ἐλευθερωθεὶς, πρόσθες δὲ καὶ ἐννόμου. οὐκοῦν ἀπελεύθερός ἐστιν, ὁ ἐκ δικαίας, καὶ ἐννόμου δουλείας ἐλευθερωθείς. πρόσκειται τῷ ὅρῳ, δικαίας, ἵνα ἐξέλω τὸν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς οἰκείας δουλεύσαντα καταστάσεως. ἐννόμου δὲ προσετέθη, διὰ τὸ τὴν φύσιν οὐκ εἰδέναι τοὺς δούλους, ἀλλὰ ταύτην εὑρεθῆναι, ἐκ τῆς τῶν πολεμίων ἐπινοίας. ἡ δὲ ἐλευθερία λέγεται παρὰ ῥωμαίοις μανουμίσσιο. καὶ τί ἐστι μανουμίσσιο; datio libertatis, τουτέστιν ἡ δόσις τῆς ἐλευθερίας. καὶ γὰρ ἐφ᾽ ὅσον τίς ἐστιν ἐν τῇ δουλείᾳ, τῇ χειρὶ, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ὑπόκειται τῇ ἡμετέρᾳ. ἐλευθερωθεὶς δὲ, ἀπαλλάττεται τῆς ὑποδεσποτότητος. αὕτη δὲ ἡ ἐλευθερία, ἐκ τοῦ iure gentium, τουτέστι τοῦ ἐθνικοῦ νομίμου τὴν ἀρχαιογονίαν ἔλαβε, διὰ τὸ κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον πάντας ἐλευθέρους τίκτεσθαι. οὐδὲ γὰρ ἦν ἐγνωσμένη ἡ ἐλευθερία, τῆς δουλείας οὔσης ἀγνώστου. μεθ᾽ ὃ δὲ, ὁ ἐθνικὸς νόμος εἰσήγαγε τὴν δουλείαν, ἀκολούθως ἡ ἐκ τῆς ἐλευθερίας εὐεργεσία χρειώδης ὤφθη. καὶ τῆς φύσεως ἓν ὄνομα παρασχούσης ἡμῖν, τὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἅπαντες γὰρ ἄνθρωποι προσαγορευόμεθα, τὸ ius gentium, τρία τῶν ἀνθρώπων εἶναι γένη διετύπωσεν. εἰσὶ γὰρ ἐλεύθεροι, καὶ οἱ τοῖς ἐλευθέροις

οἱ ὑποκείμενοι δοῦλοι. καὶ τρίτον γένος, τὸ τῶν ἀπελευθέρων, τουτέστι τῶν παυσαμένων εἶναι δούλων. εἰρήκαμεν τῶν ἀνθρώπων τοὺς μὲν εἶναι δούλους, τοὺς δὲ ἐλευθέρους. καὶ τὴν μὲν δουλείαν ἄτομον εἶναι, τὴν δὲ ἐλευθερίαν τέμνεσθαι εἰς δύο. εἰς τε εὐγενεῖς, καὶ ἀπελευθέρους. ἔστι δὲ ἡ εὐγένεια ἄτομος, οὐκ ἔχουσα τὸ μᾶλλον, ἢ τὸ ἧττον ἐν ἑαυτῇ. σκοπήσωμεν δὲ, περὶ τῆς ἀπελευθερότητος. εἰ τις καὶ αὕτη σήμερον ἄτομός ἐστιν, εἰς τρία πάλαι τεμνομένη, ὡς προϊόντος τοῦ λόγου εὕρομεν. ὡρισάμεθα δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὸν ἀπελεύθερον, ὅς τις ἐστί. πολλοῖς δὲ τρόποις ἡ ἐλευθερία συμβαίνει. ἢ γὰρ, ἐκ τῶν θείων διατάξεων, ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἐλευθεροῦν δυνάμεθα, ἢ ὑπὸ ἄρχοντος, ὅ ἐστι βινδίκτα. τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ὀνομασίας μαθησόμεθα. ἢ μεταξὺ φίλων, ὅπερ λέγεται, inter amicos, ἢ διὰ ἐπιστολῆς, ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐν οἱᾳδήποτε τελευταίᾳ βουλήσει. καὶ ἑτέροις πλείστοις τρόποις ἐλευθερία δίδοσθαι δύναται. ὧν αἱ μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν, αἱ δὲ ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπινενόηνται. ἡ δὲ ἐλευθερία τοῖς οἰκέταις ἐν παντὶ χρόνῳ νομίμως δύναται δίδοσθαι, καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. οὐ μόνον ὄντος τοῦ ἄρχοντος ἐν τῷ οἰκείῳ πραιτωρίῳ, ἀλλὰ καὶ προϊόντος, δυνατὸν προσελθόντα ἐλευθεροῦν. οἷον ἐάν γε ὁ πραίτωρ ἐν τῇ ῥώμῃ, ἢ ὁ ἀνθύπατος, ἢ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὑπὸ βαλανεῖον, ἢ θέατρον ἄπεισιν, ἢ τυχὸν, εἰς δημόσιον οἰκοδόμημα, ἢ διὰ οἱανδήποτε αἰτίαν, ἐν δημοσίῳ φαίνεται τόπῳ. τῶν δὲ ἀπελευθέρων τριχῶς ἦν ἡ διαίρεσις. πολλοὶ γὰρ ἐλευθερούμενοι, ποτὲ μὲν τὴν μείζονα, καὶ ἐννομωτάτην ἐλάμβανον ἐλευθερίαν, καὶ ἐγίνοντο πολῖται ῥωμαῖοι. ποτὲ δὲ τὴν ἐλάττονα, καὶ ἀπετελοῦντο Latini Iuniani, ἀπὸ νόμου Iunij Norbani, ὃς εὑρετὴς ἐγεγόνει τῆς αὐτῆς αἱρέσεως. τοὺς δὲ dedititios ἐπενόησεν ὁ αἴλιος σέντιος. φησὶ γὰρ, ἐάν τις, ἐν τῷ καιρῷ τῆς δουλείας, ὑποπέσῃ ἐπὶ τῶν παθῶν, τῶν ὑπ' αὐτοῦ εὑρεθέντων, οἷον ἐὰν διά τι πταῖσμα λάβῃ στίγματα κατὰ τοῦ μετώπου, ἢ γοῦν ἐμβληθῇ ἐν δημοσίᾳ εἱρκτῇ, ἢ καὶ διά τι πταῖσμα τυπτόμενος ὁμολογήσει τὸ πταῖσμα, καὶ μετὰ ταῦτα ἑαυτοῦ γενόμενος, τῷ δεσπότῃ ἐλευθερωθῇ, ἐγένετο δεδιτίτιος ἀπελεύθερος. ὠνόμασε δὲ αὐτοὺς δεδιτιτίους, κατὰ μίμησιν τῶν περεγρίνων. ποτὲ γάρ τινες τῶν περεγρίνων, ὑποτελεῖς ὄντες ῥωμαίοις, τυραννικόν τι φρονήσαντες κατὰ τῶν ῥωμαίων, ὅπλα ἔλαβον κατ' αὐτῶν, καὶ παραταξάμενοι ῥωμαῖοι ἐνίκησαν. οὐ δυνηθέντες δὲ αὐτῶν ὑπενεγκεῖν τὴν ἀνδρείαν οἱ περεγρῖνοι, ῥίψαντες τὰ ὅπλα, ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασι. φιλανθρωπίᾳ πεισάμενοι δὲ ῥωμαῖοι, τὸ μὲν ζῆν αὐτοῖς ἐχαρίσαντο. ὕβρισαν δὲ αὐτοὺς μόνῃ προσηγορίᾳ, δεδιτιτίους αὐτοὺς ὀνομάσαντες, ὅτι ἐκδεδώκασιν ἑαυτούς. καὶ οὗτοι οὖν οἱ ἀπελεύθεροι, ἀπὸ τοῦ αἰλίου σεντίου ὠνομάσθησαν δεδιτίτιοι. κοινωνήσαντες γὰρ αὐτοῖς τῆς αἰσχρότητος, ἐκοινώνησαν καὶ τῆς προσηγορίας. ἀλλ' οἱ μὲν δεδιτίτιοι, ἐκ πλείστων ἤδη τῶν χρόνων, εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησαν. τὸ δὲ τῶν λατίνων ὄνομα, οὐκ ἦν ἐν τοῖς συχνάζουσιν. ὅθεν καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς αὔξων ἅπαντα, καὶ εἰς καλλίω τάξιν μεταφέρων, ἐν δύο διατά-

> Libertinorum.

ξεσι, τὰ τῶν παλαιῶν διόρθωσεν πταίσματα, ἀνελὼν τὴν τῶν δεδιτιτζίων τε, καὶ λατίνων τύχην, εἰς δὲ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τὰ τῶν ἀπελευθέρων ἀνακαλεσάμενος, καὶ μονοειδῆ τὴν ἀπελευθερότητα ποιήσας. ἐπειδὴ καὶ ἐκ προοιμίων, ἡ ῥωμαίων ἀρχὴ, ἁπλῆν τινα τῶν ἀπελευθέρων αἵρεσιν ἠπίστατο, τουτέστιν ὥστε τὴν αὐτὴν ἔχειν ἐλευθερίαν, ἣν καὶ ὁ ἐλευθερώσας ἐκέκτητο, καὶ ἀμφοτέρους εἶναι πολίτας ῥωμαίους, ἐν τούτῳ μόνῳ τῆς διαφορᾶς οὔσης, ὅτι ὁ μὲν ἐλευθερούμενος, ἀπελεύθερος ἦν, εἰ καὶ ὁ ἐλευθερώσας εὐγενὴς ὑπῆρχε. καὶ τοὺς μὲν δεδιτιτζίους διάταξις ἀνεῖλε τοῦ θειοτάτου βασιλέως, ἣν ἔγραψε πρὸς σουγγεστιόνα ἀπὸ τριβουνιανοῦ τοῦ ὑπερφυεστάτου κοιαίστωρος, ἣν ταῖς δεδιτιτζίοσι συναριθμουμέναις ἐξεφώνησε, τὰς τῶν ἀρχαίων διακειμένων ἀμφιβολίας: τοὺς δὲ λατίνους ἰουνιανοὺς, καὶ πᾶσαν ἥ τις ἦν παρ' αὐτοῖς, παραφυλακὴ, τοῦ αὐτοῦ συμβουλεύοντος ἐνδοξοτάτου κοιαίστωρος, τῆς πολιτείας ἐξήλασε δι' ἑτέρας διατάξεως, ἣν καὶ ἐκλάμπουσαν ἔστιν ἰδεῖν, μεταξὺ τῶν βασιλικῶν διατάξεων, ὥστε πάντας ἀπελευθέρους πολίτας εἶναι ῥωμαίους· μηδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς περὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐλευθερουμένου, ἢ τὴν δεσποτείαν τοῦ ἐλευθεροῦντος, ἢ τὸν τρόπον τῆς ἐλευθερίας, καθάπερ ἐφυλάττετο πρόπαλαι. τί δὲ τοῦτ' ἔστιν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἔχει ταῦτα, ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἔστι παρὰ ῥωμαίοις ἔννομος ἡλικία, καὶ φυσικὴ ἡλικία, ἔννομος δεσποτεία, καὶ φυσικὴ δεσποτεία, ἔννομος τρόπος ἐλευθερίας, καὶ φυσικὸς τρόπος ἐλευθερίας. καὶ φυσικὴ μέν ἐστιν ἡλικία, ἡ ἔλαττον τῶν λ ἐνιαυτῶν. ἔννομος δὲ ἡ ὑπὲρ τὸν λ. οὐχ ὅτι τὴν μείζονα τῶν λ ἐνιαυτῶν ἡλικίαν ἡ φύσις ἀγνοεῖ. πᾶσα γὰρ ἡλικία φυσικὴ, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νόμος ἰδικῶς ἐμνήσθη τῆς ὑπὲρ τὰ λ ἔτη, διὰ τοῦτο ἔφην αὐτὴν ἔννομον. ἔστιν οὖν ὥσπερ φυσικὴ δεσποτεία. καὶ ἡ μὲν φυσικὴ λέγεται, in bonis, καὶ δεσπότης βονιτάριος. ἡ δὲ ἔννομος λέγεται iure Quiritium, τουτέστιν ἐκ τοῦ δικαίου τῶν κυιριτῶν ῥωμαίων. κυιρῖται γὰρ, οἱ ῥωμαῖοι, ἀπὸ ῥωμύλου, ἐξ οὗ τὴν ἀρχαιογονίαν ἐσχήκασιν. ὁ δὲ δεσπότης iure Quiritario. εἰ δέ τις τὰς ἀμφοτέρας ἔσχε δεσποτείας, ἐλέγετο, pleno iure dominus, τουτέστι τελείῳ δικαίῳ δεσπότης, ὡς ἔχων ἀμφοτέρας, τὴν ἔννομον, καὶ τὴν φυσικήν. ἔστι καὶ ἔννομος τρόπος ἐλευθερίας, καὶ φυσικὸς τρόπος ἐλευθερίας. καὶ ὁ ἔννομος τρόπος, ἐγίνετο κατὰ τρόπους τρεῖς. vindicta, censu, testamento. καὶ βίνδικτα ἦν, ἡ ὑπὸ ἄρχοντος γινομένη ἐλευθερία. ἐλέγετο δὲ βίνδικτα, quia vindicatur mancipium in naturalem libertatem. ἐπειδὴ ἐξεδίκει, καὶ ἀνέτρεχε τὸ ἀνδράποδον εἰς τὴν φυσικὴν ἐλευθερίαν. ἢ ἀπὸ βινδικίου τινὸς, ὃς ὢν οἰκέτης, ἐπιβουλὴν ἐσομένην κατὰ τῶν ῥωμαίων ἐμήνυσε, καὶ ἠλευθερώθη δημοσίᾳ ὑπὸ ῥωμαίων, καὶ εἰς τιμὴν τούτου, πάντες οἱ ὑπὸ ἄρχοντος ἐλευθερούμενοι, ἐλέγοντο βίνδικτα ἐλευθεροῦσθαι. τὸ δὲ censu περιέβαινε τοῦτον τὸν τρόπον. κῆνσος ἦν σανὶς, ἤτοι χάρτης, ἔνθα ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς οἰκείας περιουσίας, ὑπὲρ τοῦ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως, ἕκαστον εἰσφέρειν. ἐν τούτῳ οὖν τῷ κήνσῳ, εἴποτε οἰκέτης, κατὰ κέλευσιν δεσπότου, ἑαυτὸν ἐλεύθερον ἔγρα-

ψε

etas naturalis.
etas legitima.
dominiu naturale.
dominiu legitimu.
dominus pleno iure.
legitima libertas.
b vindicta.
census.

φῶν, ἀπηλλάττετο τῆς δουλείας. τεσταμέντῳ δὲ, ἡνίκα τις τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλευθερώσειεν ἐν διαθήκῃ. φυσικοὶ δὲ τρόποι ἐλευθερίας ἦσαν τρεῖς. inter amicos, per mensam, per epistolam. καὶ inter amicos μὲν ἡνίκα φίλων παρόντων ἐλευθερώσω τινά. per mensam, ὅτε συνεστιαθῆναί οἱ μετὰ ἐλευθερίας δόσει, προσέταττον τῷ οἰκέτῃ. per epistolam, ἡνίκα ὄντι αὐτῷ ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ, δι' ἐπιστολῆς ἐπέτρεπον διάγειν ἐν ἐλευθερίᾳ. ἐπειδὴ σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἡνίκα τρία ἔννομα συνδράμωσιν, ὥστε τὸν ἐλευθερούμενον οἰκέτην, ὥστε αὐτὸν καὶ ὑπερβεβληκέναι τὸν λ ἐνιαυτὸν, καὶ ἔχειν ἐπ' αὐτῷ τὸν δεσπότην τὴν ἔννομον δεσποτείαν, τουτέστι τὸ ex iure Quiritum, ἐλευθεροῦντο δὲ καὶ ὁ οἰκέτης, βινδίκτα, ἢ κένσου, ἢ τεσταμέντῳ, πάντως δὲ μὴ ἀπῄει τὸ, πάντως ὁ ἐλευθερούμενος ἐγίνετο πολίτης ῥωμαῖος. εἰ δὲ πάντως μὴ ἀπόντος, μὴ συνέδραμε τὰ τρία ἔννομα· ἢ γὰρ ὁ οἰκέτης ἦν ἐλάττων τῶν λ ἐτῶν, ἢ ὁ δεσπότης βονιτάριος μόνον ἦν, οὐκ εἶχε δὲ καὶ τὴν ἔννομον δεσποτείαν, ἢ ἐγίνετο ἡ ἐλευθερία, per mensam, ἢ per epistolam, ἢ inter amicos, ἢ τοῖς δύο, ἰδοὺ ὅτε ἐνέλιπε τὰ ἔννομα, ἢ καὶ τὰ τρία, ὁ ἐλευθερούμενος ἐγίνετο Latinus Iunianus. πάντως δὲ ἀποκειμένου πάντως ἐγίνετο δεδιτίκιος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παλαιόν. σήμερον δὲ, ἐπειδὴ μονοειδής ἐστιν ἡ ἐλευθερία, ὡς εἴρηται, ὁ ἐλευθερούμενος πάντως γίνεται πολίτης ῥωμαῖος, οὐ διαφερομένων ἡμῶν, οὔτε περὶ δεσποτείας, οὔτε περὶ τρόπου ἐλευθερίας, οὔτε περὶ ἡλικίας.

EX QVIBVS CAVSIS MANVMITTERE NON POSSVNT Titulus VI

Ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὰ προλαβόντα, κατὰ πόσους τρόπους γίνεται ἡ ἐλευθερία. νῦν ἀναγκαῖον ἐστι μαθεῖν, ὅτι οὐ παντὶ δεσπότῃ παρέχειν ἔξεστιν ἐλευθερίαν. ὁ γὰρ, in fraudem creditorum, τουτέστιν ὁ πρὸς βλάβην καὶ ἀπάτην τῶν δανειστῶν ἐλευθερῶν, οὐδὲν πράττει. ὁ γὰρ αἴλιος σέντιος ἐμποδίζει τῇ ἐλευθερίᾳ. μισεῖ γὰρ τοὺς ἐπὶ βλάβῃ, τὴν οἰκείαν μειοῦντας περιουσίαν, ἐκείνων, οἳ ἐν καιρῷ ἀναγκαίῳ τοῖς δεηθεῖσιν ἐχορήγησαν χρήματα. αὐτὸς δὲ ὁ ταῦτα κελεύσας, δίδωσι τισὶν ἄδειαν τοῦ ἐλευθεροῦν. εἰ καὶ ἐλαττοῦται ἐντεῦθεν αὐτῶν ἡ περιουσία, τουτέστι τοῖς ἀπόροις. ἄπορος δέ ἐστιν, ὁ πλείονα ἐποφείλων, ὧν κέκτηται. ὁ τοίνυν ἄπορος, ἐν πολλῇ καθεστήκει ἀθυμίᾳ, λογιζόμενος, οὐχ οὕτω τὰ αὐτῇ ζωῇ ἐπαχθῆ, ἄπορον ἰδοὺ ὅτε ἠδύνατο τρόποις τισὶ διαφυγεῖν, ἀλλὰ τὰ μετὰ τελευτὴν ἐνθυμούμενος, καὶ τὴν προσγενησομένην αὐτῷ ὕβριν. οὐδεὶς γὰρ ἀνέξεται τῶν εὖ φρονούντων, προσελθεῖν κληρονομίαν, ἐξ ἧς κέρδος μὲν οὐδὲν τῷ ἀδιτεύοντι. ὕβρεις δὲ μυρίαι, καὶ ζημίαι, καὶ οἱ τῶν δικαστηρίων ἐλκυσμοί. μηδενὸς δὲ ὑπεισιόντος τὴν τούτου κληρονομίαν, ἀνάγκη διαπιπράσκεσθαι ὑπὸ τῶν δανειστῶν τὴν τούτου περιουσίαν, καὶ ἐντεῦθεν τὴν αὐ-

τοῦ μνήμην ἐντελίζεσθαι. οὐ γὰρ κρεδίτορες, οὐκ ἔτι λέγουσιν, ὅτι τὰ τοῦδε δια-
πιπράσκεται πράγματα τοῦ κληρονόμου, ἀλλὰ τοῦδε τοῦ τελευτήσαντος.
λέγει τοίνυν περὶ ἀπόρου ὁ αἴλιος σέντιος, ὥστε, εἰ ἔχει οἰκέτας, ἵνα τοῦτον
γράψαι κληρονόμον, cum libertate, ὃς μετὰ τελευτὴν γενήσεται αὐτοῦ κληρο-
νόμος, ἐξ ἀνάγκης καλούμενος, solus & necessarius. Solus μὲν ἐπειδὴ ἕνα, καὶ
μόνον, καὶ οὐ πλείονας ἔξεστι περὶ ἀπόρου γράφειν κληρονόμον. μέχρι γὰρ
ἑνὸς τὴν οἰκείαν παραχαράττει νομοθεσίαν. Necessarius δὲ ἐπειδὴ καὶ μὴ
βουλόμενος γίνεται κληρονόμος. ἐγίνετο δὲ οὗτος κληρονόμος, ἑτέρου μὴ
κληρονομοῦντος ἀπὸ διαθήκης, ἢ διὰ τὸ μὴ γεγράφθαι ἕτερον, ἢ ἐπειδὴ ὁ γε-
γραμμένος, οὐκ ἐβούλετο κληρονομῆσαι. μεγίστης ἦν τοῦτο ἑρμηνείας τοῦ νό-
μου, ὥστε τοὺς ἀπόρους, ὧν ἕκαστος παραιτεῖν τὴν κληρονομίαν, ὑπὸ οἰκέτου
αὐτοῦ κληρονομεῖσθαι, ὃς ἔμελλε τὸ ἱκανὸν τοῖς κρεδίτορσι ποιεῖν, καὶ τὸ χρέος
αὐτοῖς ἀποπληροῦν. ἢ τούτου μὴ γινομένου, τὰ πράγματα διαπιπράσκεται,
οὐκ ἔτι τοῦ τελευτήσαντος, ἀλλὰ τοῦ κληρονόμου, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀνύβριστον
περὶ τελευτήσαντι περιεγίνετο. καὶ ἑκάτερος εὐεργετεῖν, καὶ ὁ τελευτή-
σας, καὶ ὁ ἀπελεύθερος. ὁ γὰρ ἄπορος, εἰ καὶ εἰς τὴν τοῦ οἰκέτου διατίμησιν,
ἠλάττωσε τὴν οἰκείαν περιουσίαν, ἀλλ' οὖν ὕβριν διέφυγεν. ὁ δὲ οἰκέτης εἰ καὶ
ὑβρίσθη, ἀλλὰ μισθὸν ἔχει τῆς ὕβρεως τὴν ἐλευθερίαν. εἰ δέ, καὶ δίχα ἐ-
λευθερίας ὁ οἰκέτης ἐγράφη κληρονόμος, ἐλεύθερος ἐγίνετο, τοῦτο διατά-
ξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως κελευούσης γενικῶς, εἴτε ἄπορος, εἴτε πλούσιος
ἦν ὁ τελευτήσας, καινοτέρῳ φιλανθρωπίας χρησαμένης λογισμῷ, ὥστε ἐξ
αὐτῆς μόνης τῆς ἐνστάσεως, τὸν οἰκέτην ἐλευθεροῦσθαι. οὐ γάρ ἐστι πιθανὸν, μὴ
βούλεσθαι τὸν δεσπότην, ἐλεύθερον εἶναι ἐκεῖνον, ὃν ἐὰν περὶ διάδοχον ἑαυτοῦ
δεσπότην εἶναι, ἀλλὰ μένειν ἐν τῇ δουλείᾳ, μηδενὸς δὲ τῆς αὐτοῦ κληρονόμον εἶ-
ναι περιουσίας. In fraudem creditorum, τίς ποτε ἐλευθεροῦν δοκεῖ, ἀναγκαῖ-
ον ζητῆσαι. καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, ἐκεῖνον in fraudem creditorum ἐλευθεροῦν, τὸν
πλείονα ὀφείλοντα, ὧν κέκτηται. οἱ δὲ ἐκεῖνον, ᾧ μηδὲν περιλιμπάνεται,
μετὰ τὴν τῶν χρεῶν ὑπεξαίρεσιν. οὐ ἡ μὲν ὑπόστασις ἡ παροῦσα, ἀποπληρῶσαι
τοὺς κρεδίτορας ἐξαρκεῖ. τῆς δὲ ἐλευθερίας διδομένης, συμβαίνει τοὺς δανει-
στὰς ἀδικεῖσθαι, τούτῳ περὶ τρόπῳ πασσομένης αὐτοῦ τῆς περιουσίας, τοῦ δύνα-
σθαι, τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι τοῖς κρεδίτορσιν. ἐκράτησε δέ, τὸ μὴ μόνον σκοπεῖν, εἰ
ἄπορός ἐστιν ὁ ἐλευθερῶν, ἀλλὰ καὶ εἰ πρὸς περιγραφὴν τῶν δανειστῶν δίδω-
σι τὴν ἐλευθερίαν. τότε γὰρ καὶ ἡ δόσις ἐπέχεται τῆς ἐλευθερίας, ὅτε θεω-
ρεῖται consilium, & eventus. ὥστε οὖν ἀμφοτέρων μὲν συντρεχόντων, ὁ οἰκέτης
οὐκ ἐλευθεροῦται. ἑνὸς δὲ ἐλλείψαντος, ὁ δοῦλος ἐλεύθερος ἀποτελεῖται.
ἔστι δὲ εὑρεῖν ἀμφότερα τό, τε consilium, καὶ eventum, ἐπὶ θέματος τοιούτου.
ἐκέκτητό τις τριακοσίων νομισμάτων περιουσίαν. οὗτος ἐχρεώστει τριακόσια
νομίσματα. ἐβουλήθη, πρὸς περιγραφὴν τῶν οἰκείων δανειστῶν ἐλευθερῶσαι
οἰκέτας, ἀξίου ὄντας ἑκατὸν νομισμάτων, καὶ τούτῳ περὶ τρόπῳ ἐγίνετο ἡ αὐ-
τοῦ περιουσία νομισμάτων διακοσίων. ἐνταῦθ' ἀμφότερα ἐστι, καὶ consilium, καὶ
eventus

In fraudem

solus. necessarius. consilium et eventus.

eventus. καὶ γὰρ πονηρᾷ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκε, καὶ ἡ ἀπόβασις ζημιοῖ τοὺς κρε-
δίτορας. ἐλλείπει δὲ ὁ eventus, οὕτως. ἔχων τις χιλίων νομισμάτων περι-
ουσίαν ἐνόμιζεν ἔχειν τ̄ νομισμάτων, ἐχρεώστει δὲ ῡ. ἠλευθέρωσε τοὺς
ἰδίους οἰκέτας, ἐν φραύδει μὲν κρεδιτόρων μὴ ἀξίους ὄντας ἑκατὸν νομισμάτων.
ἐνταῦθα τὸ μὲν κονσίλιον κάκιστον. ἐπὶ βλάβῃ γὰρ γίγνεται τῶν δανειστῶν. ἡ δὲ
ἀπόβασις ἐστὶν αὐτοῖς ἀζήμιος. καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῆς τῶν ἐλευθερωθέν-
των οἰκετῶν διατιμήσεως, ὑπολιμπάνεται περιουσία ἱκανή, τοὺς δανειστὰς ἀπο-
πληρῶσαι. ἐλλείπει δὲ κονσίλιον, ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἔχει τις χιλίων
νομισμάτων περιουσίαν, ἐχρεώστει ῡ. συνέβη τοῦτον ἀπολιμπάνεσθαι τῆς
οἰκείας πατρίδος, ἔκ τινος τυχηρᾶς περιστάσεως ἀπεμειώθη αὐτοῦ ἡ περι-
ουσία, τυχὸν οἰκίας ἐμπρησθείσης, ἢ καταπεσούσης. ὥστε περιστῆναι αὐτὴν
εἰς τ̄. νομίσματα. μήπω γνοὺς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἰδίας ὑποστάσεως, οἰκέ-
τας τινὰς ἀξίους ὄντας ρ̄ νομισμάτων, οἷς χάριτας ὡμολόγει, διὰ τὴν περὶ
αὐτὸν εὔνοιαν, ἠλευθέρωσεν. ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος, πονηρὰ μὲν οὐκ ἔστι διάθε-
σις, ἡ δὲ ἀπόβασις βλάπτει τοὺς δανειστάς. οὐκ ἐξαρκεῖ γὰρ ἡ ὑπολειφθεῖσα περι-
ουσία τοὺς κρεδίτορας ἀποπληρῶσαι, ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθ' ἐνόμιζε πολλὴν εἶναι τὴν
οἰκείαν ὑπόστασιν, καὶ δύνασθαι τὸ ἱκανὸν ἐντεῦθεν γίνεσθαι τοῖς ὀφειλομέ-
νοις, καὶ ἑκουσίως τοὺς ἠλευθέρωσεν οἰκέτας, καὶ πανταχοῦ δείκνυσιν, ὅτι πονη-
ρὰ διάθεσις οὐχ ὑπῆν. eventus δὲ ἦν κάκιστος, ἐπειδὴ οὐχ, ὥσπερ ἐνόμιζε,
κατὰ ἀλήθειαν, μείζων ἦν τῶν χρεῶν ἡ αὐτοῦ περιουσία. ἰδοὺ ὅτε γάρ, δι' ἄγνοιαν,
ἑτέρως οἰόμεθα περὶ τῆς ἡμετέρας περιουσίας, ἤπερ ἔχει τὸ ἀληθές. ὥστε οὖν,
δεῖ συνελόντα εἰπεῖν, τότε ἀκυροῦνται τὰς ἐλευθερίας, ὅτε γνώμῃ πονηρᾷ τοὺς
οἰκέτας ἐλευθερώσω, καὶ τὸ γινόμενον ζημιοῖ τοὺς δανειστάς. ἔγνωμεν ἐκ τῶν
προλαβόντων, ὅτι ὁ Αἴλιος Σέντιος, ἀκυροῖ τὰς ἐλευθερίας, τὰς ἐν φραύ-
δει μὲν κρεδιτόρων διδομένας, μισῶν τὴν τοῦ ἐλευθεροῦντος διάνοιαν, ὡς ἐπ'
ἀδικίᾳ γινομένην ἑτέρων. ὁ αὐτὸς νόμος ἐπέχει τὰς ἐλευθερίας, τὰς παρε-
χομένας ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων τῶν κ̄ ἐνιαυτῶν, οὐ διὰ μῖσος, ἀλλὰ δι' εὔνοι-
αν τῶν ἐλευθερούντων. ἠπίστατο γάρ, ὡς οἱ τοιαύτην ἄγοντες ἡλικίαν, εὐχερῶς
ἀπατῶνται, καὶ ταῖς τῶν οἰκετῶν εἴκουσι κολακείαις, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ,
τὴν ἑαυτῶν ἐλαττοῦσιν ὑπόστασιν. τοῦτο οὖν εἰδώς, ταῖς ἐκεῖθεν ἐπιβουλαῖς, τὴν
ἑαυτοῦ νομοθεσίαν ἀντέστησε. κωλύσας δὲ τούτους τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλευθεροῦν,
ἐκέλευσεν ἐλευθερίαν ἐπὶ εὐλόγου αἰτίας, τοῦ ἄρχοντος, ἐν κονσιλίῳ δοκιμα-
ζομένης. εἴπωμεν δὲ πρότερον τί ἐστι κονσίλιον, καὶ οὕτως διδάξωμεν τὰς εὐλό-
γους αἰτίας. κονσίλιον ἐστι, συνέδριον φανερῶν ἀνδρῶν, κατὰ ῥητὸν τοῦ ἐνιαυ-
τοῦ χρόνον συνιστάμενον. ἐγίνετο δὲ τοῦτο τὸ κονσίλιον, οὐ μόνον ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ
καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, συνίστατο δὲ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κονβέντου. καὶ τί ἐστι
κονβέντος; ῥητὸς χρόνος, πρὸς κατάλυσιν δικῶν ἀπονενεμημένος. οἱ γὰρ
Ῥωμαῖοι, τὸν πάντα σχεδὸν ἐνιαυτὸν ἐν τῷ πολεμεῖν δαπανῶντες, κατά τι-
να χρόνον ὑπὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ δεινῶν κωλυόμενοι, ἐπειδήπερ
ὄντας αὐτοὺς ἐν πολιτείᾳ, οὐκ ἐνῆν ἐκτὸς εἶναι δικῶν, ἀφέντες τὰ ὅπλα, ταῖς

δίκαις ἐνοχλάζον. καὶ πολλοὺς εἰς τοὺς δικαστὰς ἐκάθιζον, τιμῶντας αὐτῶν τὰ ἀμφίβολα. οἵ τινες ἐλέγοντο rei recuperatores, quia per eos unusquisq; debitum recipiebat. ἐπειδὴ δι' αὐτῶν εἷς ἕκαστος, τὸ οἰκεῖον χρέος ἀντελάμβανεν. ἐλέγετο δὲ ὁ καιρὸς κουμβέντος, ἐπειδὴ conuenire ἐστὶ, τὸ συνιέναι. συνίεσαν δὲ ἐν τούτῳ, οἵ τε δικασταὶ καὶ οἱ δικαζόμενοι. ἐν δὲ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ κουμβέντου ἐγίνετο κονσίλιον, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. προήει ὁ ἄρχων, καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ οἰκείῳ δικαστηρίῳ, καὶ ἅμα αὐτῷ κ̄ ἄνδρες, οἵ τινες ἐλέγοντο περεγρῖνοι recuperatores, quia per eos mancipium naturalem libertatem recipiebat. ἐπειδὴ δι' αὐτῶν τὸ ἀνδράποδον τὴν φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀντελάμβανεν. οἶδας γὰρ ὡς ἡ φύσις πάντας ἐλευθέρους προήγαγε, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐλέγοντο εὔλογοι αἰτίαι, ὑπὸ τῶν ἐλευθερούντων. ἐγίνετο δὲ καὶ ἐν τῇ ῥώμῃ τὸ κονσίλιον, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τοῦ κουμβέντου, τοῦ πραίτωρος καθημένου ἐν τῷ οἰκείῳ δικαστηρίῳ, καὶ συγκαθεζομένων αὐτῷ πέντε συγκλητικῶν, καὶ πέντε ἱππέων ῥωμαίων. τὸ δὲ τῶν ἱππέων ῥωμαίων ἀξίωμα ἦν ὑποβεβηκὸς τὴν συγκλητικότητα. εἰπόντες τὸ κονσίλιον, εἴπωμεν καὶ τὰς εὐλόγους αἰτίας. εὔλογός ἐστιν αἰτία, ἡνίκα ὁ ἐλάττων τῶν κ̄ ἐτῶν, βουληθῇ τὸν πατέρα, ἢ τὴν μητέρα ἐλευθερῶσαι. οὓς πεποίηκε μὲν ἡ φύσις τοῦ παιδὸς γονεῖς. ἡ δὲ γνώμη τοῦ δεσπότου, δούλους ἀπετέλεσε. καὶ πῶς προβαίνει, τὸν μὲν ἐκ δουλείας τεχθέντα, ἐλεύθερον εἶναι, καὶ ῥωμαῖον, τοὺς δὲ γονεῖς ὑπὸ τὴν τοῦ παιδὸς τελεῖν δεσποτείαν; ὑπόθου τοὺς τρεῖς ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι δεσποτείαν. τελευτῶντα δὲ τὸν δεσπότην, ἐνστήσασθαι τὸν παῖδα κληρονόμον, ἐλάττονα ὄντα τῶν κ̄ ἐτῶν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ συμβῆναι, τῶν οἰκείων γονέων, μετὰ τῶν ἄλλων πραγμάτων, δεσπότην αὐτὸν γενέσθαι. εἶτα μὴ βουλόμενος ὁ παῖς ἐν δουλείᾳ, τοὺς φύσαντας αὐτὸν, ὁρᾶν ὑβριζομένους, ἠλευθέρωσε τούτους ἐν κονσιλίῳ. εὔλογός ἐστιν αἰτία, καὶ τὸ εἰπεῖν, υἱός μου ἐστὶ φυσικὸς, θυγάτηρ μου ἐστὶ φυσική. θεμάτισον γὰρ, ὅτι ἐρασθείς τις τῆς οἰκείας θεραπαίνης, ἔσχεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν, ἢ θυγατέρα, καὶ δοῦλον ἦν τὸ τεχθὲν, ὡς ἐκ δούλης γαστρὸς προελθόν. καὶ πάλιν τὸ εἰπεῖν ἀδελφός μου ἐστὶ φυσικὸς, καὶ ἀδελφή μου ἐστὶ φυσική. ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐμὸς πατὴρ, οἰκείᾳ δούλῃ μιγεὶς ἔσχε παῖδας, οὓς οὐκ ἠλευθέρωσε, ἐκείνου δὲ τελευτήσαντος, ἐμὲ τούτων ἐποίησε δεσπότην ὁ νόμος, ἐγὼ τούτους διὰ τὴν φυσικὴν ἠλευθέρωσα συγγένειαν. εὔλογος αἰτία ἐστὶ, καὶ τὸ εἰπεῖν, ὅτι παιδαγωγός μου ἐστὶν, ἢ τροφὸς, ἢ τροφεὺς, ἢ ἀλούμνος, ἢ ἀλούμνα. τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ λεγόμενον, ἀναθρεπτὸς, ἢ ἀναθρεπτὴ, τουτέστιν ὁμογάλακτος. ἢ οἰκέτην ἐλευθερῶσαι βούλομαι, procuratoris habendi gratia. ὥστε τῷ, ὡς ἐλεύθερον αὐτὸν ὄντα, ἀκωλύτως πάντα μου διοικεῖν τὰ πράγματα. ἢ θεράπαιναν ἠλευθέρωσε, matrimonii causa, τουτέστιν, ὥστε τῷ λαβεῖν αὐτὴν γαμετήν. ἐπειδὴ γὰρ μεταξὺ ἐλευθέρου καὶ δούλου οὐ συνίσταται γάμος, ἠλευθέρωσε αὐτὴν διὰ τοῦτο. τὸν δὲ ἐλευθεροῦντα, matrimonii causa, εἴσω ἓξ μηνῶν δεῖ ταύτην ἀγαγέσθαι γυναῖκα, εἰ μὴ εὔλογος αἰτία κωλύσει. οἷον ἐπειδὴ συγκλητικὸς γέγονεν ὁ ἐλευθερώσας. ὁ γὰρ συγκλητικὸς, ἀπελευθέραν γαμεῖν οὐ δύναται. καὶ ὁ ἐλευ-

rei recuperatores. *conuenire.* *peregrini recuperatores.* *iusta causa.*

ὁ ἐλευθερούμενος δὲ, procuratoris habendi gratia, ὀφείλει μείζων εἶναι τῶν ιζ΄ ἐνιαυτῶν. ἅπαξ δὲ ἐὰν ἡ εὔλογος αἰτία ἐν κονσιλίῳ λεχθῇ, εἴτε ἀληθής ἐστιν, εἴτε ψευδής, οὐκ ἀναψηλαφᾶται τῆς ἐλευθερίας προβάσης. λεγομένης γὰρ αὐτῆς, αὐτεπιπεῖν ἔξεστι, καὶ τὴν ταύτης δόσιν ἐπέχειν. ἁρμοσάσης δὲ ἤδη, πᾶς λόγος πεπλανημένην εἶναι τὴν εὔλογον αἰτίαν, ἀπίθανος. ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι ὁ ἐλάττων τῶν κ΄ ἐτῶν ἐλευθεροῦν οὐ δύναται, εἰ μὴ εὔλογον εἴποι αἰτίαν ἐν κονσιλίῳ, ἐντεῦθεν ἀναφύεταί τι παράδοξον. συμβαίνει γὰρ τὸν μὲν μείζονα τῶν ιδ΄ ἐνιαυτῶν δύνασθαι λεγάτα καταλιμπάνειν, πολλῶν ἄξια νομισμάτων, καὶ διατίθεσθαι, καὶ κληρονόμους ἐνιστᾶν, καὶ ὅπως βούλεται τὴν ἑαυτοῦ διατιθέναι περιουσίαν. οἰκέτην δὲ δέκα νομισμάτων ἄξιον, μὴ δύνασθαι ἐλευθεροῦν. καταγέλαστος οὖν ὁ νόμος, ὅτι τὰ μὲν μείζονα φιλοτιμεῖται, τὰ δὲ ἥττονα, οὐ δίδωσιν ἐξουσίαν. ὅπερ οὐ φορητὸν εἶναι νομίζεται, ὅτι πᾶσαν μὲν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἐφ' ὃν βούλεται μετατίθησιν, ἐλευθερῶσαι δὲ δοῦλον οὐ δύναται. διὸ καὶ ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ταύτῃ τοῦ νόμου κινηθεὶς ἀτοπίᾳ, ἐκέλευσεν, ἵνα ὥσπερ τὰ ἄλλα πράγματα διατυποῖ ὁ νέος, διατιθέμενος ὡς βούλεται, οὕτως καὶ τοὺς ἰδίους οἰκέτας ὁ τῶν κ΄ ἐνιαυτῶν ἐλάττων, ἐλευθεροῦν ἐν διαθήκῃ συγκεχώρηκε. ἐπειδὴ δὲ ἀδιατίμητος παρὰ ῥωμαίοις ἐστὶν ἡ ἐλευθερία, καὶ διὰ τοῦτο πρὸ τοῦ κ΄ ἐνιαυτοῦ ὁ αἴλιος σέντιος, τὴν ἐλευθερίαν ἐκώλυσε δίδοσθαι, τούτου χάριν μέσην τινὰ ὁδὸν αὐτὸς βαδίσας, οὐχ ἑτέρως ἐπέτρεψε τῷ ἐλάττονι τῶν κ΄ ἐνιαυτῶν, ἐν τῇ ἰδίᾳ διαθήκῃ, διδόναι ἐλευθερίαν τῷ ἰδίῳ οἰκέτῃ, εἰ μὴ τὸν ιζ΄ ἐνιαυτὸν ὑπερβῇ, καὶ ἄρξηται τοῦ ιη΄. ὁπότε γὰρ οἱ παλαιοὶ τῷ μείζονι τῶν ιζ΄ ἐνιαυτῶν συνηγορεῖν ἐπιτρέπουσιν ἑτέροις, τίνος ἕνεκα μὴ λέγομεν, τὸ τῆς αὐτοῦ διανοίας σταθηρὸν, καὶ πρὸς τὸ τὸν ἴδιον οἰκέτην τῆς δουλείας ἀπαλλάττειν συμβάλλεσθαι. ὁ μὲν ἑτέροις ὡς ἔμφρων διὰ τοῦ συνηγορεῖν ὠφελῶν, τὸ ἀβλαβὲς ὁμολογουμένως ἑαυτῷ περιποιήσει. ὥστε τοίνυν ὁ ἐλάττων τῶν κ΄ ἐνιαυτῶν inter vivos μὲν οὐκ ἐλευθερώσει, ἐν διαθήκῃ δὲ μετὰ τὸν ιζ΄ ἐνιαυτὸν τοῦτο πράξει. ἓξ γὰρ ὄντων ἐνιαυτῶν μετὰ τὸν ιδ΄, μέχρι τῆς τοῦ κ΄ πληρώσεως. ὁ βασιλεὺς ἐν μὲν τοῖς πρώτοις τρισὶν ἐνιαυτοῖς, μέχρι τοῦ ιζ΄, τὴν κώλυσιν ἐφύλαξε τοῦ αἰλίου σεντίου, μετὰ δὲ τὸν ιζ΄, τοῦτο πράττεσθαι συνεχώρησε.

DE LEGE FVSIA CANINIA Tit. VII

Ὁ μὲν αἴλιος σέντιος, τῷ ἐλάττονι τῶν κ΄ ἐνιαυτῶν δεσπότῃ, τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλευθεροῦν οὐ συνεχώρει. ὁ δὲ ἕτερος νόμος περὶ ἐλευθερίας διαλεγόμενος, ὁ φούριος κανίνιος, ὃν ἀπὸ φανερῶν νόμων ἐνστεβίσατο ἡμῶν βασιλεὺς, ὡς τῇ ἐλευθερίᾳ μαχόμενον, καὶ τῇ ταύτης φθονοῦντα δόσει, δι' οἰκείας ἀνεῖλε διατάξεως, ἀπάνθρωπον εἶναι κρίνας, τοὺς ζῶντας ἔχειν ἄδειαν, πάντας ἑαυτῶν τοὺς οἰκέτας ἐλευθεροῦν, εἰ μὴ τις αἰτία διακωλύει, τὸ τὸν ἐλευθεροῦντα ἥττονα εἶναι τῶν κ΄ ἐνιαυτῶν, ἢ ἐν φραύδεμ κρεδιτόρουμ δίδοσθαι τὴν ἐλευθερίαν, τοῖς δὲ τελευτῶσι μὴ ἐπιτετράφθαι, τοὺς ἑαυτῶν οἰκέτας ἀκωλύτως ἐλευθεροῦν.

DE HIS QVI SVI VEL ALIENI IVRIS SVNT Tit. VIII

Ἐπλήρωται ἡμῖν ἡ πρώτη τῶν προσώπων διαίρεσις, ἐν ᾗ εἴρηται, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι. καὶ ὅτι ἡ μὲν δουλεία ἄτομόν τι ἐστὶν, ἡ δὲ ἐλευθερία διαιρεῖται εἰς δύο. τῶν γὰρ ἐλευθέρων, οἱ μέν εἰσιν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι. καὶ ἡ μὲν εὐγένεια ἄτομος. ἡ δὲ ἀπελευθερότης πάλαι διῃρεῖτο εἰς τρία. τῶν γὰρ ἀπελευθέρων, οἱ μὲν ἐγίνοντο πολῖται ῥωμαῖοι, οἱ δὲ λατῖνοι Iuniani, οἱ δὲ δεδιτίκιοι. προσεθήκαμεν δὲ, ὅτι τὴν αἵρεσιν τῶν δεδιτικίων, καὶ λατίνων, ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς διαφόροις διατάξεσιν ἀνεῖλεν, ὥστε λοιπὸν, καὶ τὴν ἀπελευθερότητα εἶναι μονοειδῆ, καθάπερ ἐστὶν ἡ εὐγένεια. λεγέσθω δὲ καὶ δευτέρα τῶν προσώπων διαίρεσις. τῶν γὰρ ἀνθρώπων, οἱ μέν εἰσιν ὑπεξούσιοι. οἱ δὲ αὐτεξούσιοι. τουτέστιν οἱ μὲν, ἰδίου δικαίου, οἱ δὲ ἀλλοτρίου δικαίου. μάθωμεν οὖν πρότερον περὶ τῶν ὑπεξουσίων. ἐντεῦθεν γὰρ ἡμῖν ἡ γνῶσις καὶ περὶ τῶν αὐτεξουσίων γενήσεται. ὅσοι γὰρ μὴ ἐν τούτοις, πρόδηλον ὅτι ἐν τοῖς αὐτεξουσίοις εἰσίν. ἡ δὲ ὑπεξουσιότης λέγεται, potestas. ταύτην δὲ ἔχομεν, κατὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν, ἢ κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων. καὶ πρότερον σκοπησόμεθα, περὶ τῶν ὄντων in potestate τῶν οἰκείων δεσποτῶν. ἔστι δὲ ποτέστας, ἡ ἄκρα ἐξουσία. αὕτη δὲ ἡ κατὰ τῶν οἰκετῶν ὑπεξουσιότης iuris gentium ἐστίν. οὐ μόνον γὰρ παρὰ ῥωμαίοις τοῦτο πολιτεύεται, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι, καὶ οὕτως ἐστὶ μεγίστη αὕτη ἡ ὑπεξουσιότης, ὅτι vitae, necisque potestatem εἴχομεν ἐπ' αὐτῶν, τουτέστι ζωῆς, καὶ θανάτου ἐξουσίαν. καὶ ἐξῆν ἡμᾶς ἀκινδύνως τούτους ἀποσφάττειν, καὶ ὅπερ δ' ἀνύεται διὰ τῶν οἰκετῶν, προσπορίζεται, τοῦτο τῷ δεσπότῃ προσγίνεται. σήμερον δὲ, οὐδενὶ ἀνθρώπων, ὑπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν τελοῦντι βασιλείαν, ἔξεστι δίχα αἰτίας νόμοις ἐγνωσμένης ἀναιρεῖν τὸν ἴδιον οἰκέτην, ἀλλ' οὐδὲ ἀμέτρως κατ' αὐτοῦ χαλεπαίνειν. διάταξις γὰρ ἀντωνίνου, τοῦ βασιλέως, ὥρισε, τὸν δίχα αἰτίας εὐλόγου τὸν ἴδιον οἰκέτην ἀναιροῦντα, οὕτω τιμωρεῖσθαι, ὥσπερ ὁ ἀλλότριον οἰκέτην φονεύσας. εὔλογος δὲ ἐστὶν αἰτία, ἡνίκα τις εὕρῃ τὸν ἴδιον οἰκέτην, τῇ ἑαυτοῦ συγγινόμενον γαμετῇ, ἢ χεῖρας ἐπιβαλεῖν τούτῳ, ὁ δὲ προλαβὼν, ξίφει τοῦτον ἀνεῖλεν, ἀκίνδυνος γὰρ τούτῳ ἐστὶν ὁ φόνος. οὐ μόνον δὲ ἐπέσχεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἄλογον τῶν οἰκετῶν ἀναίρεσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγανάκτησιν ἐπέσχε τῶν δεσποτῶν, ἐν ἑτέρᾳ διατάξει, ἐκ προφάσεως τοιαύτης, λαβούσῃ τὴν ἀρχήν. ἰούλιός τις σαβῖνος, τραχὺς ἦν, κατὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν. οὐ φέροντες οὖν τὴν ἄμετρον αὐτοῦ πικρίαν, τὸν δεσπότην ἀπολιπόντες, οἱ μὲν εἰς σεβασμίους κατέφυγον οἴκους, οἱ δὲ ὑπὸ ἀνδριάντας βασιλικούς. προϊόντος αἰλίου μαρκιανοῦ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, ἐπεκαλέσαντο τὴν αὐτοῦ βοήθειαν. ὁ δὲ φροντίσας, ἔγνω τὴν τύχην, ἔμαθε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης προσελεύσεως. οὐκ ἔχων δὲ νόμον τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν τέμνοντα, ἐπύθετο βασιλέα, τί δέοι πρᾶξαι, πάντα τὰ γεγονότα διηγησάμενος. ὁ βασιλεὺς, πρὸς τοῦτο κινηθεὶς, προσέταξε μὴ χρῆναι προπετῶς πιστεύειν τοῖς οἰκέταις, λέγουσί τι κατὰ τῶν δεσποτῶν.

φύσει

φύσει γὰρ ὁ δοῦλος τοῦ δεσπότου πολέμιος. ἀλλὰ συγκροτεῖν δικαστὴν, καὶ
διαγινώσκειν τὰ μεταξὺ αὐτῶν. καὶ εἰ φανῇ ἀφόρητος οὖσα τῶν δεσποτῶν
ἡ ἀγανάκτησις, ἀνάγκην ἕξουσιν οἱ δεσπόται, καθ' ὧν οὗτοι χαλεπαίνουσι, κα-
λῇ αἱρέσει πωλῆσαι, καὶ τὸ τίμημα τοῖς δεσπόταις δοθήσεται. διὰ τοῦτο δὲ εἶ-
πε καλῇ αἱρέσει, ἵνα μὴ ὁ δεσπότης ἀγανακτῶν, ἰδὼν ὅτι κατὰ τοῦ οἰκέτου, αἱρέ-
σεις ἐν τῇ πράσει βαρείας ἐγγράψῃ· συμφωνήσας τυχὸν, ὥστε αὐτὸν εἶναι
ἐν δεσμοῖς, ἢ ὥστε παρὰ μηδένα ποτὲ ἐλευθερωθῆναι, ἢ ὥστε παρὰ οἰκεῖν αὐτὸν ἐν
χώρᾳ, βαρυτάτους ἀέρας ἐχούσῃ τοῖς ἤθεσι· καὶ γίνηται παρρησία παρὰ δε-
σπότῃ πιπράσκοντι, διὰ τῶν πάκτων τιμωρεῖσθαι, καὶ μετὰ τὴν πρᾶσιν τὸν
οἰκέτην. ὀρθῶς δὲ κἀκεῖνο ὁ βασιλεὺς προστέθεικεν, καὶ τὸ πραθῆναι τὸν οἰκέ-
την, καὶ τὸ τίμημα δοθῆναι παρὰ δεσπότῃ. ἵνα ὁ μὲν οἰκέτης διὰ τῆς πράσεως,
πικρὸν διαφύγῃ δεσπότην. ὁ δὲ δεσπότης μὴ ζημιωθῇ τὸν οἰκέτην, διὰ τῆς
τοῦ τιμήματος λήψεως. καὶ μὴ ἀγανακτείτω ὁ δεσπότης, μὴ συγχωρούμε-
νος τῶν ἰδίων ἄρχειν οἰκετῶν. ὁ γὰρ βασιλεὺς, καὶ ἄκοντας τοὺς ὑπηκόους
εὐεργετεῖ. εἰκὸς γὰρ ἦν, τοὺς οἰκέτας ἀποροῦντας καταφυγῆς, ἑαυτοὺς ἀνελεῖν,
ἢ καὶ φυγῇ χρησαμένους, τὸν δεσπότην ζημιῶσαι τὴν οἰκείαν τιμήν. ὥστε
οὖν ἀμφοτέρων ἐποιήσατο πρόνοιαν, καὶ τῶν δεσποτῶν, καὶ τῶν οἰκετῶν. λυσι-
τελὲς γάρ ἐστι πρᾶγμα τῇ πολιτείᾳ, τὸ μηδένα κακῶς τῇ οἰκείᾳ κεχρῆσθαι
περιουσίᾳ. ἔστι δὲ τὰ τῆς διατάξεως ῥήματα, πρὸς αἴλιον μαρκιανὸν ἀντι-
γραφέντα, ἐν τούτοις. τὴν τῶν δεσποτῶν ἐξουσίαν, ἀμείωτον εἶναι χρὴ, κατὰ τῶν
οἰκετῶν. καὶ οὐ δεῖ τούτῳ παρὰ νόμῳ περιαιρεῖσθαι. τουτέστιν, οὐ δεῖ τί ποτε τῶν τοῦ
δεσπότου δικαίων μειῶσαι. συμφέρει δὲ καὶ τοῖς δεσπόταις, τὸ βοηθεῖσθαι
τοὺς οἰκέτας κακῶς φερομένους ὑπὸ τῶν δεσποτῶν, ἢ ἐξ ὀργῆς ἀμέτρου, ἢ λιμοῦ,
ἢ ὕβρεως ἀφορήτου. ὅθεν οὐ χρὴ ἀρνεῖσθαι τοῖς δίκαια αἰτοῦσιν οἰκέταις. δια-
γνῶθι τοίνυν περὶ τῆς μέμψεως, τῶν ὄντων μὲν ἐκ τῆς ἰουλίου σαβίνου φαμιλίας,
καταφυγόντων δὲ ἐπὶ τοὺς ἀνδριάντας. καὶ εἰ ζητῶν εὑρεθείς ἀπανθρωπότερον περὶ αὐτοὺς
τὸν σαβῖνον, ἢ ὅπερ ἐχρῆν, ἢ εἰς αἰσχροτάτην αὐτοὺς ἑλκυσθέντας πρᾶξιν, δια-
πιπράσκεσθαι κέλευσον. οὕτω μέντοι, ὥστε μὴ ὑποστρέφειν εἰς τὴν τοῦ πεπρα-
κότος δεσποτείαν. εἰ γὰρ ὁ εἰρημένος σαβῖνος, πρὸς περιγραφὴν τῆς τοιαύ-
της πρᾶξαι τί διανοηθῇ διατάξεως, κατὰ πρώτην μὲν ὄψιν τοὺς οἰκέτας πωλήσας,
ἰδίᾳ δὲ συμφωνήσας, ὥστε τούτους αὖ παρ' αὐτῷ ἀναδοθῆναι, πικρότερος αὐτῷ φα-
νήσεται ὁ βασιλεὺς, τοιαῦτα πλημμελοῦντι, καὶ τὴν αὐτοῦ περιγράφοντι διάταξιν.

bona conditione

DE PATRIA POTESTATE Tit. IX

Ἔγνωμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ὅτι, in potestate, ἔχομεν, κατὰ τῶν ἡμετέ-
ρων οἰκετῶν, καὶ κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων. τὸ δὲ κατὰ τῶν οἰκετῶν, λε-
χθείσης ὑπεξουσιότητος, ὑπόλοιπον εἰπεῖν, τὸ, κατὰ τῶν υἱῶν, in pote-
state, ἤγουν ὑπεξουσίαν. in potestate ἔχομεν τοὺς ἡμετέρους παῖ-
δας, οὓς ἐξ ἐννόμων ἐσχήκαμεν, γάμων. ὁ δὲ γάμος εἴρηται ῥωμαϊκῇ διαλέ-

κτῷ *nuptiæ sive matrimonium.* καὶ τί ἐστι γάμος; ἀνδρὸς, καὶ γυναικὸς συνάφεια, ἀχώριστον τοῦ βίου τὴν συνήθειαν ἐπαγγελλομένη, ἤγουν παρέχουσα.

Τὸ δὲ ἐν ποτεστάτε, ὅπερ ἔχομεν κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων, τοιαύτην ἔχει ὑπεξουσιότητα, ὁποίαν Ῥωμαῖοι. ὥστε δίκαιον, iuris ciuilis, ἐστὶ τοῦτο τὸ νόμιμον. τὸ γὰρ κατὰ τῶν ἐθνικῶν, iuris gentium. ὁ τοίνυν ἐξ ἐμοῦ, καὶ τῆς ἐμῆς τικτόμενος γαμετῆς, ἐμὸς ὑπεξούσιος ἐστίν. ὡσαύτως καὶ ἐκ τοῦ ὑπεξουσίου, καὶ τῆς αὐτοῦ τικτόμενος γαμετῆς, τουτέστιν ὁ ἐμὸς ἔγγονος, καὶ ἡ ἐμὴ ἐγγόνη, ὁμοίως ἐμοὶ γενήσονται ὑπεξούσιοι. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ προεγγόνων καὶ ἀπεγγόνων, καὶ τῶν ἐφεξῆς. οἱ γὰρ ἐκ τῆς ἐμῆς τικτόμενοι θυγατρὸς, οὐχ ὑποβληθήσονται τῇ ὑπεξουσιότητι τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου, ἐμοῦ δηλονότι, ἀλλ' ὑπεξούσιοι ἔσονται τῷ ἰδίῳ πατρί.

DE NVPTIIS — Titulus X

Ἐννόμως δὲ γάμον, μεταξὺ ἀλλήλων, συνιστῶσι Ῥωμαῖοι, ἡνίκα τὰ περὶ γάμων, τοῖς νόμοις διηγορευμένα, φυλάξωσι. δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄῤῥενας ἐφήβους εἶναι. τὰς δὲ θηλείας ἀνδρὸς δεκτικάς, τουτέστι, τοὺς μὲν ὑπερβεβηκέναι τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον ἔτος. τὰς δὲ, μείζους εἶναι τῶν ιβ' ἐνιαυτῶν. ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε ὑπεξούσιοι, εἴτε αὐτεξούσιοι εἰσὶν οἱ πρὸς γάμον συνιόντες. ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὑπεξουσίων, καὶ ἕτερόν τι ζητοῦμεν, συναίνεσιν εἶναι τῶν γονέων, ὧν ὑπεξούσιοί εἰσιν οἱ συναπτόμενοι. τοῦτο γὰρ χρῆναι γίνεσθαι, καὶ ὁ πολιτικὸς, καὶ ὁ φυσικὸς ἀπαιτεῖ λογισμός. ὁ πολιτικὸς μὲν, διὰ τὸ τῶν Ῥωμαίων ἴδιον. τουτέστι τὴν ὑπεξουσιότητα. ὁ φυσικὸς δὲ, ἐπειδὴ δίκαιον τοὺς μέχρι τοιαύτης ἡλικίας ἀναθρέψαντας, τοὺς γονεῖς δηλονότι, ταύτης ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς. τουτέστι τῷ γάμῳ συνευδοκεῖν. δεῖ δὲ τὴν τοῦ πατρὸς ἡγεῖσθαι κέλευσιν, τουτέστι δεῖ τὸν πατέρα συναινεῖν. ὅθεν ἀμφιβολίας αἴτιον γέγονε κἀκεῖνο. μαινομένου πατρὸς, υἱὸς ἢ θυγάτηρ, ἐπὶ γάμον ἐλθεῖν ἐπείγονται. οὐ γὰρ παύεται, τοῦ ἔχειν ἐν ποτεστάτε τοὺς παῖδας, μανίαν ὁ πατὴρ δυστυχήσας. ἐπειδὴ, οὐχὶ νήφων λογισμὸς τοῦ πατρὸς, ἐν ποτεστάτε ποιεῖ τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας, ὥστε ἡμᾶς λέγειν, στερηθέντα τὸν πατέρα τοῦ φρονεῖν, συναπολλῦσαι καὶ τὴν κατὰ τῶν παίδων ὑπεξουσιότητα, ἀλλ' ὁ δὲ ἐννόμων γάμων γενόμενος τοκετός. ἐβούλοντο οὖν οἱ παῖδες, ἐπὶ γάμον ἐλθεῖν, ὑπεξούσιοι δὲ ὄντες, τῆς τοῦ πατρὸς ἐδέοντο συναινέσεως. συναινεῖν δὲ, ὁ μαινόμενος οὐκ ἠδύνατο. ζητοῦμεν, εἰ δύνανται. καὶ εἰ μὲν εἴπωμεν, συναίνεσιν εἶναι, τὸ λέγειν ἰδικῶς τὸν πατέρα, ὅτι ἀρέσκομαι τῷ γινομένῳ, τὴν τοιαύτην ἐπὶ τοῦ μαινομένου, γενέσθαι συναίνεσιν ἡ νόσος οὐ συγχωρεῖ. εἰ δὲ δεξόμεθα συναίνεσιν εἶναι, τὸ, ὁρῶντα πατέρα μὴ ἀντιλέγειν τῷ πραττομένῳ, ἀκωλύτως ὁ γάμος προβήσεται. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές. ὁ γὰρ μαινόμενος σιωπῶν, οὐ συναινεῖ. ἐκεῖνος γὰρ σιωπῶν συναινεῖ, ὃς αἰσθανόμενος τοῦ γινομένου ἐναντιοῦσθαι δύναται, εἰ μὴ ἀρέσκεται

τούτῳ

τούτῳ. ὁ δὲ μαιμιλιανὸς σιωπᾷ, νικώμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, οὐκ ἡδίως ἔχων·
ἐπειδὴ οὖν πολλαὶ περὶ τούτων τῶν νομικῶν, ἀμφιβολίαι γεγόνασι, γέγονε διά-
ταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, τέμνουσα τὴν ἀμφισβήτησιν, καὶ ἐπιτρέπουσα
τῷ παιδὶ τοῦ μαινομένου, νόμιμον ἑαυτῷ, λαβεῖν γυναῖκα, καὶ τὴν τοῦ πα-
τρὸς μὴ ἀναμένειν συναίνεσιν, ὥς τε καὶ τῇ θυγατρί. τὸ γὰρ τῆς θυγατέ-
ρος ἀναμφίβολον ἦν φυλαττομένων δηλονότι τῶν τῇ θείᾳ περιεχομένων δια-
τάξει. ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι ἔννομος γάμος ἐστὶν, ἡνίκα ῥωμαῖος, ὑπερβὰς τὸν τεσσαρακαιδέκατον ἐνιαυτὸν, ἀγάγηται ῥωμαίαν, οὖσαν μεί-
ζονα τῶν ιβ ἐτῶν, ἆρα εἰ ἐάν τις λάβῃ τὴν ἰδίαν μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θυ-
γατέρα, θεμιτὸς ὁ γάμος; καὶ λέγομεν οὐδαμῶς. εἰσὶ γὰρ γάμοι κεκωλυμέ-
νοι. καὶ πρὸς κατάληψιν τούτων, ἔχει ταῦτα, ὡς ἐν περιβολαίᾳ. ἡ συγγένεια,
ὄνομα ἐστὶ γενικὸν, διαιρεῖται δὲ εἰς τρία, εἰς ἀνιόντας, εἰς κατιόντας, καὶ τοὺς
ἐκ πλαγίου. καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες. οἷον πατὴρ, μήτηρ,
πάππος, μάμμη. καὶ οἱ ἐπὶ τούτων ἀνώτεροι. κατιόντες δὲ, οἱ ἐξ ἡμῶν γεννώ-
μενοι, οἷον υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, καὶ οἱ ἐπὶ τούτων κατώτεροι. ἐκ πλα-
γίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς
γονῆς, καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνε-
ψιὸς, ἀνεψία, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι. ἡ δὲ ἐκ πλαγίου συγγένεια, διαιρεῖ-
ται εἰς δύο, εἰς ἀγνάτους, καὶ κογνάτους. καὶ ἀγνάτοι μέν εἰσιν, οἱ ἐξ ἀρρενο-
γονίας ἡμῖν συναπτόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμοπάτριος, ἢ ἀδελφὴ ὁμοπάτριος,
καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ οἱ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, ἔγγονος, ἐγγόνη, ἢ
θεῖος πρὸς πατρὸς, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖδες, καὶ οἱ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ θείου ἔγγονος,
ἐγγόνη, ἢ θεία πρὸς πατρὸς, καὶ ἁπλῶς ἡνίκα μὴ εὑρεθῇ θῆλυ πρόσωπον, αἴτι-
ον ὑπάρχον τῆς συγγενείας, λέγεται κατὰ τάξιν προσιέναι τὴν ἀγνατιόνα. κο-
γνάτοι δὲ, οἱ ἐκ θηλυγονίας ἡμῖν γνωσκόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμομήτριος, οὐκέ-
τι δὲ ὁμοπάτριος, καὶ οἱ ἐκ τούτου κατιόντες. ἢ ἀδελφὴ ὁμομήτριος, ἤγουν
καὶ τῆς ὁμομητρίου ἀδελφῆς οἱ παῖδες. καὶ αὐτοὶ γὰρ κογνάτοι εἰσίν. ἐπει-
δὴ τὸ τῆς ἀδελφῆς πρόσωπον, διέτεμε τὴν ἀγνατιόνα. οἱ ἀγνάτοι λέγον-
ται, καὶ λεγίτιμοι, τουτέστι νόμιμοι, καὶ κογνάτοι, ἤγουν φυσικοί. οἱ δὲ κογνά-
τοι μόνοι φυσικοί, οὐκ ἔτι δὲ καὶ λεγίτιμοι. οὓς γὰρ ὁ νόμος ἐπίσταται, τούτους
οἶδε καὶ ἡ φύσις, οὓς δὲ ἡ φύσις γινώσκει, οὐ πάντως οἶδεν ὁ νόμος. αὕτη δὲ
συγγένεια διχῶς συνίσταται, ἢ φύσει, ἢ νόμῳ, καὶ θέσει. καὶ φύσει μὲν, ὅταν ἐξ
ἐννόμων γάμων παῖδες προέλθωσι. θέσει δὲ, ὅταν ἔχων τις υἱὸν, λάβῃ ἕτε-
ρόν τινα εἰς υἱοθεσίαν. οὕτως γὰρ ὁ υἱοθετούμενος, τοῦ ἐμοῦ μὲν φυσικοῦ παι-
δὸς, τοῦ ἰδίου δὲ θετοῦ ἀδελφοῦ ἐστὶν ἀγνάτος, ἐστὶ δὲ καὶ κογνάτος. οὓς γὰρ
ἡ θέσις ἀγνάτους αὐτῷ ποιεῖ, τούτους ἀποτελεῖ καὶ κογνάτους. καὶ γὰρ ἡ νό-
μιμος πρᾶξις, τουτέστιν ἡ υἱοθεσία, εὐχερῶς συνάπτεται τῇ ἀγνατιόνι, ἐν-
νόμῳ οὔσῃ καὶ αὐτῇ. τὰ γὰρ νόμιμα τοῖς νομίμοις συνάπτεται. λοιπὸν δὲ, ἡ
ἀγνατίων συναπτομένη τῇ θέσει, ἕλκει μεθ' ἑαυτῆς, καὶ τὴν φύσιν, τουτέστι
τὴν κογνατιόνα, καὶ οὓς ἀγνάτους καλεῖ ὁ θετὸς, τούτους καὶ κογνάτους
ὀνομάζει

ὀνομάζεται. οὓς δὲ ἔμελλε κογνάτους καλεῖν, εἴγε φυσικὸς ὑπῆρχε, μοῦ παῖς, τούτους, θετὸς ὤν, οὐδὲ ἀδνάτους, οὐδὲ κογνάτους καλεῖ. τὸ γὰρ ἐν φύσει κογνάτον, ἐν θέσει οὐδὲν εἶναι νομίζεται. ἐπειδή σοι ταῦτα προθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐλέγομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι οὐκ ἀεὶ ῥωμαῖος, ῥωμαίᾳ συναπτόμενος, ἔννομον γάμον ἀποτελεῖ, διὰ τὸ εἶναί τινας κεκωλυμένους, καὶ τίνας ἤδη τῶν ἀνιόντων, καὶ τῶν κατιόντων, εἰς ἄπειρον ὁ γάμος κεκώλυται. οὐ δύναται γάρ τις λαμβάνειν τὴν ἰδίαν μητέρα, ἢ μάμμην, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνην, εἴτε φυσικαί εἰσιν, εἴτε θεταί, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἡ θέσις ἐλύθη, διὰ τρόπου τῆς ἐμανκιπατίονος. αἰσχυνέσθω γὰρ τὴν νῦν θετὴν, ἡ πάλαι τοῦ πατρὸς, καὶ πάππου προσηγορία. καὶ μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου προσώπων, ἔστι τις κώλυσις, ἀλλ' οὐ διηνεκής. ἰδοὺ γὰρ, μεταξὺ ἀδελφοῦ, καὶ ἀδελφῆς οὐ συνίσταται ὁ γάμος, εἴτε ὁμοπάτριοί εἰσιν, εἴτε ὁμομήτριοι. κατ' αὐτὸ δὲ, εἴτε μόνον ὁμοπάτριοι, ἢ μόνον ὁμομήτριοι. εἰ δὲ εἴη μοι θετὴ ἀδελφὴ, ἐφ' ὅσον συνίσταται ἡ θέσις, ὁ γάμος ἐμποδίζεται. ταύτης δὲ διαλυθείσης, διὰ τὸ ἐμὲ, ἢ ἐκείνην ἐμανκίπατον γενέσθαι, ἀκωλύτως ὁ γάμος προβήσεται. ἐπειδὴ γὰρ ἡ θέσις, νόμιμος οὖσα, διὰ τῆς ἐμανκιπατίονος, ἐννόμου οὔσης καὶ αὐτῆς, διελύθη εἰκότως, οὐδὲ ἐν εἴδει ἔχω πρὸς αὐτὴν συγγενείας. πάλαι μὲν γὰρ, ὅτε οἱ δύο ἦμεν ὑπεξούσιοι, καὶ ἀδνάταν αὐτὴν ἐκάλουν, καὶ κογνάταν. τῆς δὲ ἐμανκιπατίονος διαλυσάσης τὴν θέσιν, ἀδνάταν αὐτὴν οὐ καλέσω. οὐκ ἔτι γὰρ ἔννομος ἡ θέσις οὖσα, κρατεῖ παρ' ἑαυτῇ τὴν νόμιμον συγγένειαν, τουτέστι τὴν ἀδνατιόνα. τῆς δὲ ἀδνατίονος ἀναιρεθείσης, ἀπόλλυται καὶ ἡ κογνατίων. ἐπειδὴ γὰρ ἀδνάταν αὐτὴν καλεῖν οὐ δύναμαι, εἰκότως οὐδὲ κογνάταν. διὸ ἐάν τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν εἰς θέσιν βούλεται λαβεῖν, ὀφείλει πρότερον τὴν θυγατέρα ποιεῖν ἐμανκίπατον. εἰ δέ τις ἔχων υἱὸν, ἢ νύμφην, βούλεται εἰς θέσιν λαβεῖν τὴν νύμφην, ἐμανκιπατεύειν πρότερον ὀφείλει τὸν υἱόν. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο πράξει, τῇ θέσει τοῦ γαμβροῦ, ἢ τῆς νύμφης, ὁ γάμος διαλυθήσεται. εὑρεθήσονται γὰρ ἀδελφοί. μεταξὺ δὲ ἀδελφῶν, οὐδὲ ἐὰν ὦσι θετοί, συνίσταται γάμος.

Fratris. τὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἢ τῆς ἀδελφῆς μου θυγατέρα, λαμβάνειν πρὸς γάμον, οὐ θέμις. ἀλλ' οὐδὲ τὴν τούτων ἐγγόνην, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τετάρτου εἰσὶ βαθμοῦ, δι' οὗ βαθμοῦ οὐ δύναμαι λαμβάνειν πρὸς γάμον. οἷον τὴν θετὴν θυγατέρα τοῦ θείου, ἢ τῆς θείας. κανὼν γὰρ ἔστω σοι καθολικὸς, ἐκείνου τοῦ προσώπου, οὗ τὴν θυγατέρα οὐ δύναμαι λαβεῖν πρὸς γάμον, τούτου οὐδὲ τὴν ἐγγόνην. εἰ δὲ ὁ φυσικός μου πατὴρ, λάβῃ τινὰ κόρην εἰς θέσιν, γένηται δὲ ἐκ ταύτης θυγάτηρ, δύναμαι λαβεῖν ταύτην πρὸς γάμον. ἐπειδὴ κογνάτα μου ἐστὶν αὕτη, ὡς ἐκ θηλυγονίας γινωσκομένη. εἰρήκαμεν δὲ, τὸ μὲν ἐν φύσει κογνάτον, ἐν θέσει μηδὲν εἶναι.

Duorum. δύο ἀδελφῶν ἀρρένων, ἢ θηλειῶν παῖδες, ἢ ἀδελφοῦ, καὶ ἀδελφῆς, ἀλλήλοις οὐ δύνανται πρὸς γάμον συνάπτεσθαι. Item amitā. τὴν ἐμὴν ἀμίταν· ἀμίτα δὲ ἐστιν ἡ πρὸς πατρὸς θεία· οὐ δύναμαι λαβεῖν πρὸς γάμον, εἰ καὶ θετή ἐστιν. οὐ μὴν, οὐδὲ τὴν ματερτέραν. ματερτέρα δέ ἐστιν ἡ πρὸς μητρὸς θεία.

ἐπειδὴ

ἐπειδὴ μητέρων τάξιν ἐπέχουσι. καὶ ἔστι μεγάλη ἄμιτα, ἡ τοῦ πάππου ἀδελφή, ἣν ὁ ἐμὸς πατὴρ ἄμιταν, ἐγὼ δὲ μεγάλην ἄμιταν ἀποκαλῶ. μεγάλη δὲ ματερτέρα ἡ ἀδελφὴ τῆς ἐμῆς μάμμης, ἣν ἡ ἐμὴ μήτηρ ματερτέραν καλεῖ. ἐγὼ δὲ μεγάλην ματερτέραν. εἴρηται περὶ τῆς ἀμίτας, ὅτι οὐ δύναμαι ταύτην λαβεῖν, οὐδὲ εἰ ὑπάρχει θετή. οὐκέτι δὲ περὶ τῆς ματερτέρας. καὶ πῶς συμβαίνει εἶναι θετὴν ἄμιταν, ἢ μεγάλην θετὴν ἄμιταν; οἷον ὁ πρὸς πατρὸς πάππος μου, ἔχων υἱὸν τὸν ἐμὸν πατέρα, ἔλαβε κόρην τινὰ εἰς θέσιν. καὶ ὁ μὲν ἐμὸς πατήρ, ἐκάλει αὐτὴν θετὴν ἀδελφήν, ἐγὼ δὲ θετὴν ἄμιταν. μεγάλη δὲ θετὴ ἄμιτα πῶς συμβαίνει; ὑπόθου, ὅτι ὁ πρόπαππός μου ὁ πρὸς πατρὸς, ἔχων υἱὸν τὸν ἐμὸν πάππον, ἔλαβεν εἰς θέσιν κόρην τινά, ἣν ὁ ἐμὸς πάππος ἐκάλει θετὴν ἀδελφήν, ὁ δὲ ἐμὸς πατὴρ θετὴν ἄμιταν, ἐγὼ δὲ μεγάλην θετὴν ἄμιταν. διὰ τοῦτο δὲ περὶ τῆς ἀμίτας προσετέθη, τῆς θέσεως, οὐ μὴν περὶ τῆς ματερτέρας, ἐπειδὴ κατὰ ἀρρενογονίαν μοι συναπτομένη, εὑρίσκεται ἀδνάτα. ἣν δὲ αὐτὴ καὶ κογνάτα. ὁ γὰρ ἀδνάτος πάντως, καὶ κογνάτος. περὶ δὲ τῆς ματερτέρας ὁ γάμος πάντως οὐκ ἐνεπόδιζε, ματερτέρας οὔσης. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ θηλυγονίας ἐγνωρίζετό μοι, κογνάτα ἐστίν. ὑποκειμένης δὲ θέσεως, οὐδὲ ἓν εἶδος ἔχει πρός με συγγενείας, ἐπειδὴ τὴν θετὴν ματερτέραν δύναμαι λαβεῖν, τουτέστι τὴν μάμμην μου, τὴν πρὸς μητρός, τὴν δὲ θετὴν ἄμιταν οὐ δύναμαι, τουτέστι τὴν μάμμην μου τὴν πρὸς πατρός. διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὸ ἐν φύσει κογνάτον, ἐν θέσει οὐδὲν εἶναι νομίζεται. ὡς οὖν μὴ κεκωλυμένου τοῦ γάμου, διὰ τοῦτο οὐκ ἐθεμάτισα θετὴν ματερτέραν. πῶς δὲ ἐνταῦθα συμβαίνει γενέσθαι ἐκ θέσεως ματερτέραν; οἷον ὁ πάππος μου ὁ πρὸς μητρός, ἔχων θυγατέρα τὴν ἐμὴν μητέρα, ἔλαβεν εἰς θέσιν κόρην τινά, ἣν ἡ ἐμὴ μήτηρ ἐκάλει θετὴν ἀδελφήν, ἐγὼ δὲ θετὴν ματερτέραν.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι τοὺς διὰ συγγένειαν κεκωλυμένους γάμους. εἰσὶ δὲ β΄ ἕτεροι, οὐ διὰ θεσμὸν συγγενείας, διὰ δὲ ἀγχιστείαν μὴ προβαίνοντες. ἀγχιστεία δέ ἐστιν, οἰκειότης προσώπων, ἐκ γάμου ἡμῖν συνημμένων, συγγενείας ἐκτός. οἷον οὐ δύναμαι ἐγὼ λαβεῖν τὴν ἐμὴν προγονήν, ἢ νύμφην, ἐπειδὴ θυγατέρων τάξιν ἔχουσι. καὶ νύμφη μέν ἐστιν, ἡ τοῦ υἱοῦ γαμετή. προγονὴ δὲ ἡ τῆς ἐμῆς γυναικὸς θυγάτηρ. δεῖ δὲ προστεθῆναι τὸ ποτέ, καὶ λέγειν, οὐ δύναμαι λαμβάνειν πρὸς γάμον, τὴν ποτέ μου νύμφην, ἢ τὴν ποτέ μου προγονήν. προστιθέντες γὰρ τὸ ποτέ, δεικνύομεν μὴ ὑπόντα τά, τῆς ἀγχιστείας αἴτια γεγονότα, πρόσωπα. καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως δύναμαι συναφθῆναι, καὶ ἀπογινομένων τῶν προσώπων, δι᾽ ὧν ἡ ἀγχιστεία γέγονεν, καὶ αὐτόθι τῆς ἀγχιστείας, τὴν συνάφειαν ἐπέχομεν. ἐὰν γὰρ εἴπω τὴν ποτέ μου νύμφην, ἔδειξα, ὅτι ἐτελεύτησεν ὁ ἐμὸς μὲν υἱός, αὐτῆς δὲ ἀνήρ. ἐὰν δὲ εἴπω, τὴν ποτέ μου προγονήν, ἔδειξα, ὅτι ἐτελεύτησεν, ἡ αὐτῆς μὲν μήτηρ, ἐμὴ δὲ γαμετή. εἰ γὰρ ἔτι, ἡ μέν ἐστιν νύμφη, ἡ δὲ προγονή, μείζονι κεκώλυμαι λόγῳ, ταύτην ἀγαγέσθαι. εὑρίσκεται γάρ, ἢ ὁ ἀνὴρ ἔχων δύο γαμετάς, ἢ ἡ γυνὴ δύο ἔχουσα ἄνδρας. ἐὰν γὰρ λάβω γυναῖκα τὴν ποτέ μου νύμ-

magna amita. magna matertera. .s. θετης Affinitatis affinitas. nurus. privigna.

φὴν, εὑρίσκεται ἐκείνη ἔχουσα τὸν ἐμὸν παῖδα, καὶ ἐμέ. εἰ δὲ τὴν νῦν μου πρόγονον, συμβήσεταί μοι, δύο γαμετὰς ἔχειν, τὴν νῦν μου γαμετὴν, καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τὴν ἐμὴν πρόγονον. κεφαλικὴ δὲ ὥρισαι τιμωρία, κατὰ τῶν διπλοῦν γάμον συνιστώντων. ὁ δὲ εἰς ὤν, τὴν μείζονα κόλασιν ἀφεὶς, λέγω δὲ τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν, πρακτάζει τὴν ἐλάττονα, καὶ λέγει κεκωλῦσθαι τὴν συνάφειαν, διὰ τὴν τῆς ἀγχιστείας τιμήν. Οὐ δύναμαι λαβεῖν τὴν ποτέ μου πενθερὰν, ἢ τὴν ποτέ μου μητρυιὰν, ἐπεὶ μητέρων τάξιν ἐπέχουσι. καὶ πενθερὰ μέν ἐστιν, ἡ τῆς ἐμῆς γαμετῆς μήτηρ. μητρυιὰ δὲ, ἡ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς γαμετὴ, ἐξ ἧς οὐκ ἐτέχθην. προσέθηκα δὲ κἀνταῦθα, τὸ ποτὲ, ἵνα δείξω μὴ ὄντα τὰ τῆς ἀγχιστείας αἴτια πρόσωπα, διὰ τὸ τελευτῆσαι τὴν ἐμὴν γαμετὴν, ἤγουν τὸν ἐμὸν πατέρα. εἰ γὰρ ἔτι ζῶσι, διπλῶσις ἐπεισάγεται γάμου. εἰ γὰρ λάβω τὴν ἐμὴν πενθερὰν, εὑρίσκομαι δύο ἔχων γαμετὰς, τὴν πενθερὰν, καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα. εἰ δὲ τὴν νῦν μητρυιὰν, ἀποτελεσθήσεται ἐκείνη δύο προσώπων γαμετὴ, τοῦ πατρός μου, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ. οἶδας δὲ κεφαλικὴν εἶναι τὴν ὑπὲρ τῶν διπλῶν γάμων, τιμωρίαν. Πατρῖμος, ἔχων υἱὸν ἀπό τινος, ἔλαβε πατρῖμαν πρὸς γάμον, ἔχουσαν θυγατέρα ἀπό τινος. ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ μὲν ἔχει θυγατέρα, ἡ δὲ υἱόν. οἱ τούτων παῖδες, οἱ ἐν τῇ συνηθείᾳ λεγόμενοι ἀλληλοπρόγονοι, καλῶς ἀλλήλοις συνάπτονται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀδελφὸς, ἢ ἀδελφὴ αὐτοῖς τεχθείη, ἐκ τοῦ συστάντος μετὰ τὴν αὐτοῦ γέννησιν, γάμου. Ἡ ἐμὴ γαμετὴ, τὸν πρὸς ἐμὲ ῥεπουδίῳ διαλύσασα γάμον, ἀνδρὶ δευτέρῳ συνήφθη. ἔσχεν ἐκ τούτου θυγατέρα, ζητοῦμεν, εἰ τὴν ἐξ αὐτῆς θυγατέρα δύναμαι λαβεῖν. καὶ φημὶ, μὴ εἶναι μὲν αὐτὴν πρόγονον. πρόγονος γάρ ἐστιν, ἡ πρὸ τῶν ἐμῶν τεχθεῖσα γάμων. πλὴν διὰ τὸ εὐπρεπὲς, ἀπέχεσθαι δεῖ με τῆς πρὸς αὐτὴν συναφείας. καὶ γὰρ ἡ γενομένη μνηστὴ τοῦ ἐμοῦ παιδὸς, οὐ γέγονέ μου νύμφη, γάμου μὴ παρακολουθήσαντος, οὐδὲ ἡ τοῦ πατρός μου μνηστὴ, γέγονέ μου μητρυιά, τῶν γάμων ἐμποδισθέντων. καὶ ὅσον ἐκ τῶν εἰρημένων, ἠδυνάμην ταύτας λαμβάνειν πρὸς γάμον. ἀλλὰ κἀνταῦθα διὰ τὸ εὐπρεπὲς, ἐπαινεῖ ἡμῖν Ἰουλιανὸς, τοῖς τοιούτοις μὴ προσιέναι γάμοις. Ἆρα δὲ ἡ συγγένεια ἡ ἐν δουλείᾳ ἐμποδὼν γίνεται τῷ γάμῳ; οἷον συνελευθερώθη τις τῇ οἰκείᾳ ἀδελφῇ. ζητοῦμεν εἰ ἐπιτέτραπται γάμος γενέσθαι αὐτῶν ἀναμεταξύ. καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὴν ἀκρίβειαν, οὐ νομίζεταί τις ἀναμεταξὺ αὐτῶν εἶναι συγγένεια. πλὴν διὰ τὸ τοῦ αἵματος δίκαιον, ὅ ἐστι ius sanguinis, ἤγουν δίκαιον αἵματος, ἡ συνάφεια κεκώλυται. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα πρόσωπα, ἅ τινα διαφόρων αἰτίων χάριν, οὐ δύναμαι λαβεῖν πρὸς γάμον. ταῦτα δὲ ἐν τοῖς διγέστοις, ἤγουν τῷ πανδέκτῃ, ἐκ πολλῶν ἀρχαίων συναχθέντα, ἐγγραφῆναι ὁ θειότατος ἡμῶν ἐπέτρεψε βασιλεύς. Εἰ δέ τις, ὑπεναντίον τῶν εἰρημένων, ἀγάγηταί τινα πρὸς γάμον, οὐκ αἰσχυνθεὶς τὴν τῶν ἀνιόντων, ἢ κατιόντων συγγένειαν, οὐδὲ τὰ ἐκ πλαγίου κεκωλυμένα πρόσωπα, οὐδὲ ἐν νῷ λαβὼν τὴν τῆς ἀγχιστείας κώλυσιν, καταφρονήσας δὲ καὶ τῶν συνελευθερωθέντων συγγενῶν, ὅτι αὐτὸς

ἀνὴρ

ἀνήρ, οὔτε ἐκείνη γαμετὴ κληθήσεται, ἀλλ' οὐδὲ γάμος τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ προίξ, τὸ ἐπιδιδόμενον. ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα τῶν ἀκολάστων ἐπέχειν οὐ δύναται τὴν προαίρεσιν, μείζονα ποινὴν ἐπιτίθησιν ὁ νόμος. λέγει γάρ, τοὺς ἐκ τοιαύτης συναφείας τικτομένους, ὑπεξουσίους μὴ γίνεσθαι τῷ πατρί, καὶ οὓς ἡ φύσις ἐδωρήσατο, ὁ νόμος ἀγνοεῖ, ὡς μὴ κατὰ τὴν αὐτοῦ τεχθέντας προαίρεσιν. ἀλλ' ὅσον ἀνήκει εἰς τὴν τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητα, σπούριοί εἰσιν, ὁποίους εἶναι συμβαίνει, τοὺς ἀπὸ πορνείας συλληφθέντας. καὶ γὰρ οὐδὲ οὗτοι πατέρας ἔχειν νοοῦνται, ὁπότε ἄδηλος οὗτός ἐστι, διὰ τὸ πλῆθος τῶν μιγνυμένων, ἀλλ' εἰώθασι τούτους σπουρίους καλεῖν, ἢ ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς, *quasi* σποράδην *concepti*, οἷον σποράδην συλληφθέντες, ἢ *quasi sine patre filij*. ἤγουν ἐπειδὴ παῖδές εἰσιν ἀπάτορες. ἀκολούθως οὖν ἐστι λέγειν τῆς τοιαύτης διαλυθείσης συναφείας, μὴ γίνεσθαι προικὸς ἀπαίτησιν. οἱ δὲ τοὺς ἀθεμίτους ἀσπαζόμενοι γάμους, οὐ μόνον τὰς εἰρημένας ὑφίστανται ποινάς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἑτέρας τινάς, ἃς ἐκ τῶν βασιλικῶν ἔστι μαθεῖν διατάξεων. ἔστι δὲ ἰδεῖν, ποτέ τις, ἅμα μὲν τῷ τεχθῆναι οὐκ ἔστιν ἐν ποτεστάτε τοῦ πατρός, μετὰ ταῦτα δὲ γίνεται ἐν ποτεστάτε. καὶ ποῖος οὗτός ἐστι. ἐμιγνύμην μὲν ἐγὼ τινὶ γυναικί, πρὸς ἣν νόμιμον οὐκ ἐκωλυόμην συστήσασθαι γάμον. ἐμιγνύμην δὲ αὐτῇ, οὐχ ὡς γαμετῇ, ἀλλ' ὡς πόρνῃ τυχόν, ἢ παλλακῇ. ἐτέχθησαν παῖδες ἐντεῦθεν, οὐκ εἰσὶν ἐν ποτεστάτε, διὰ τὸ γάμον μὴ προηγεῖσθαι, ἀλλ' ἔστι φυσικὸς ὁ παῖς. ἐὰν ἐπιδέδωκε μετὰ ταῦτα εἰς βουλευτήριον, γενήσεταί μοι ἐν ποτεστάτε. τὸ δὲ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ συνεκάθευδον γυναικί τινι, οὐχ ὡς γαμετῇ, ἣν ἔχειν με γυναῖκα, οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ τῆς διαθέσεως ἐκώλυσεν ἔλλειψις. ἐτέχθη παῖς, οὐκ ἔστιν ἐν ποτεστάτε. εἰ δὲ μετὰ ταῦτα, καθὰ εἴρηκεν ἡ διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, προικῷα γένηται πρὸς αὐτήν, οὐ μόνον οἱ προτεχθέντες τῶν προικώων, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα, εἴ τινας συμβαίη τεχθῆναι, ὑπεξούσιοί μοι γενήσονται, κατὰ τὰ περιεχόμενα τῇ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξει.

DE ADOPTIONIBVS Tit. XI

Ἔγνωμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὁποῖον ἔχομεν, τὸ ἐν ποτεστάτε, κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων, τῶν ἐξ ἐννόμων γάμων ἡμῖν γεννωμένων. εἰδέναι δὲ χρή, ὅτι αὐτὴ ἡ ἐν ποτεστάτε, καὶ ἐπὶ τοὺς θετοὺς πρόεισι παῖδας. καὶ τί ἐστιν υἱοθεσία. νομίμη πρᾶξις, μιμουμένη τὴν φύσιν, πρὸς ἀπαίδων παραμυθίαν ἐπινενοημένη. τυχὸν γάρ, οὐκ ἔχων τις παῖδας, διὰ τὸ μὴ ἐλθεῖν ἐπὶ γάμον, ἢ ἐλθεῖν μέν, μὴ παιδοποιῆσαι δέ, ἢ παιδοποιῆσαι μέν, ἀποβαλέσθαι δὲ τούτους, τὸ ἐκ τῆς φύσεως ἐλάττωμα, ἢ καὶ τὸ συμβὰν δυστύχημα βουλόμενος ἐπικουφίσαι, ἔλαβεν εἰς υἱοθεσίαν τινά. τοῦτο δὲ εἴρηται, ὡς οὐ μόνον ἐκείνων, εἰς θέσιν λαμβανόντων, τῶν οὐκ ἐχόντων παῖδας. καὶ οἱ ἔχοντες γὰρ ἀκωλύτως λήψονται, ὡς καὶ ἐν τοῖς

προλαβοῦσιν εἴρηται ἐπ' ἐκείνου τοῦ θέματος, ἔνθα εἴπομεν, τὸν εἰς θέσιν βου-
λόμενον λαβεῖν τὸν γαμβρὸν, ἢ τὴν νύμφην, πρότερον τὸν υἱὸν, ἢ τὴν θυγα-
τέρα ὀφείλειν ποιεῖν ἐμαγκιπάτον. ὥστε οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ θέματι, εἰ μὴ ὁ γά-
μος ὑπῆν, οὐδὲν ἐνεπόδιζε τῇ πράξει τῆς θέσεως. ἀλλ' ἕτερον ἐνταῦθα, πρὸς
παραμυθίαν ἀπαίδων, ἐπινενοῆσθαι τὴν θέσιν, ἵνα δηλώσω τὸ γινόμενον, ὡς
Adoptio ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἡ δὲ υἱοθεσία, ῥωμαϊκῇ φωνῇ λέγεται ἀδοπτίων. αὕτη οὖσα
γενικὸν ὄνομα, εἰς δύο διαιρεῖται, εἰς ἀδρογατίονα, καὶ τὴν ὁμώνυμον ἀδο-
πτίονα. ἡ δὲ ἀδοπτίων γίνεται δύο τρόποις, ἢ ἐκ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, ἢ ἐκ
προστάξεως ἀρχόντων. διὰ ἀντιγραφῆς βασιλικῆς, τούτους, ἢ ταύτας εἰς θέσιν
λαμβάνομεν, οἵτινές εἰσιν αὐτεξούσιοι. τοῦτο δὲ τὸ τῆς υἱοθεσίας εἶδος, λέγε-
adrogatio. ται ἀδρογατίων, ἤγουν παράκλησις. κελεύσει δὲ τῶν ἀρχόντων ἔξεστι λαβεῖν
εἰς θέσιν τοὺς ὑπεξουσίους, ἢ τὰς ὑπεξουσίας ἑτέρων, εἴτε πρῶτον ἐπέχοιεν
παρὰ τοῖς φυσικοῖς γονεῦσι βαθμὸν, ὁποῖός ἐστιν υἱὸς, ἢ θυγάτηρ, εἴτε τὸν ἐπ'
adoptio. ἐκεῖνα, ὁποῖός ἐστιν ἔγγονος, ἐγγόνη. τοῦτο δὲ κυρίως ἀδοπτίων λέγεται. ἡ γὰρ
~~Sed hodie~~ υἱοθεσία, καὶ γενικῷ, καὶ ἰδικῷ ὀνόματι. Ἀλλὰ πάλαι μὲν ἐξῆν, πάντως ἀλ-
λότριον ὑπεξούσιον εἰς θέσιν λαμβάνειν, καὶ τὸ ἐν ποτεστάτε τοῦ φυσικοῦ
πατρὸς μετέβαινεν, ἐπὶ τὸν θετόν. σήμερον δὲ διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου
ἡμῶν βασιλέως γέγονε κελεύουσα, ἡνίκα τις ὑπεξούσιον εἰς θέσιν λαμβάνει,
μὴ διαλύεσθαι τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητα, μηδέ τι μετιέναι πρὸς τὸν
θετὸν πατέρα, μηδὲ γίνεσθαι αὐτοῦ ἐν ποτεστάτε τὸν παῖδα, εἰ καὶ τὴν ἐξ ἀ-
διαθέτου κλῆσιν, εἰς τὰ πράγματα τοῦ λαβόντος αὐτὸν εἰς υἱοθεσίαν, ἡ εἰρη-
μένη διάταξις αὐτῷ ἐφιλοτιμήσατο. εἰ δὲ ὁ φυσικὸς πατὴρ, οὐκ πρὸς ἐξωτικῷ
τινὶ, ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ πενθερῷ, τοῦτον δίδωσιν εἰς θέσιν, ὃς ἦν αὐτῷ παππὸς
πρὸς μητρὸς, ἢ πολλάκις γενόμενός τις ἐμανκιπάτος, εἶτα παιδοποιήσας,
τὸν μετὰ τὴν ἐμανκιπατίονα, τεχθέντα αὐτοῦ παῖδα, τῷ οἰκείῳ μὲν πατρὶ,
πάππῳ δὲ πρὸς πατρὸς τοῦ λαμβανομένου δίδωσιν εἰς θέσιν. ἐπὶ τούτων
γὰρ τῶν θεμάτων, ἐπειδὴ εἰς ἓν, καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον συντρέχει τά τε φυ-
σικὰ δίκαια, τουτέστι τὰ ἐκ τῆς γενέσεως, καὶ τῆς υἱοθεσίας, ἀμάχως ὁ παῖς
ἐν ποτεστάτε γενήσεται τοῦ θετοῦ πατρὸς, συναπτόμενος αὐτῷ, καὶ νόμῳ, καὶ
φύσει, καὶ τῆς τοῦ πρὸς πατρὸς πάππου γενήσεται φαμιλίας τε, καὶ ὑπεξου-
~~Cum autē~~ σιότητος. Εἰσὶν οὖν πολλαὶ διαφοραὶ ἀδρογατίονος, καὶ ἀδοπτίονος, καὶ
πρώτη αὕτη. ἡ μὲν ἀδρογατίων ἐπὶ βασιλέως γίνεται, ἡ δὲ ἀδοπτίων, ἐπὶ
ἀρχόντων. δευτέρα διαφορὰ, ὅτι ἡ μὲν ἀδρογατίων, ἐπὶ αὐτεξουσίων, ἡ δὲ ἀδο-
πτίων ἐπὶ ὑπεξουσίων χώραν ἔχει. ἔστι δὲ καὶ τρίτη διαφορά. ὁ ἄνηβος αὐ-
τεξούσιος ἐκεκώλυτο εἰς θέσιν πάλαι λαμβάνεσθαι. τελευταῖον δὲ, ἐπετρά-
πη γίνεσθαι, μετά τινος παραφυλακῆς. ἡνίκα οὖν, διὰ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς,
honesta causa. ἄνηβος αὐτεξούσιος εἰς θέσιν λαμβάνεται, δεῖ ζητῆσαι, εἰ σεμνή τις αἰτία
τὴν υἱοθεσίαν συνεστήσατο, τουτέστι μὴ δι' αἰσχρὸν ἔρωτα, τὴν θέσιν ὁ θεσόμενος
utilis causa. πατὴρ γενέσθαι βούλεται, καὶ εἰ λυσιτελὲς τοῦτο τῷ πουπίλλῳ, ἢ καὶ μὴ συμ-
φέρει. τυχὸν γὰρ ἄπορός ἐστιν ὁ θετὸς πατὴρ, αὐτὸς δὲ πλούσιος, ἢ ἔσθ' ὅτε

δαπα-

δαπανηρός. καὶ εἰ ἐν ζωῇ αὐτῶν φανῇ, οὐ προβήσεται ἡ θέσις. δεῖ γὰρ πρὸς τούτοις, καὶ ἀσφάλειαν ποιεῖν τὸν ἀδρογάτορα, ἐν δημοσίῳ προσώπῳ, τουτέστι τῷ ταβουλλαρίῳ, ὡς εἰ συμβῇ, τὸν εἰς θέσιν ληφθέντα ἀνήβον τελευτῆσαι, ἀποκαταστήσει ἐκείνοις τὰ πράγματα, οἳ ἔμελλον ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κλῆρον, εἴ γε μὴ ἐδεδώκει ἑαυτὸν εἰς θέσιν. ἀλλ' οὐδὲ ἐστερημένως, τὸν τοιοῦτον ἀνήβον ἐμαγκιπάτον ὁ ἀδρογάτωρ ποιεῖν δύναται, εἰ μὴ εὐλόγου αἰτίας ἀποδειχθείσης. ὅτι πάντων πραγμάτων, ὧν ἂν λέγωνται διαφοραί, τούτων καὶ κοινωνίαι τυγχάνουσι. τί γὰρ; ὅτι ἢ ἐπιβουλεύσει τῷ θετῷ πατρί, ἢ ἕτερόν τι ἔπραξεν ἄξιον ἑαυτὸν ἐποίει, τοῦ ἐκβληθῆναι τῆς τοῦ θετοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος, ἀποδιδομένων αὐτῷ δηλονότι, τῶν ὑπ' αὐτοῦ προσενεχθέντων πραγμάτων, τῷ θετῷ πατρί. εἰ δὲ καὶ τελευτῶν ὁ θετὸς πατήρ, ἐξερεδάτευσεν αὐτόν, ἤγουν ἀπόκληρον αὐτὸν ἐποίησεν, ἢ καὶ ζῶν, ἀλόγως ἐποίησεν, κελεύεται, τὸ τέταρτον μέρος, τῶν οἰκείων πραγμάτων, αὐτῷ καταλιπεῖν, ἐξῃρημένων δηλαδὴ τῶν, ὑπὸ τὸν θετὸν πατέρα, μετενεχθέντων, καὶ ὧν αὐτῷ τὸ κέρδος προσεπόρισε, μετὰ τὴν θέσιν. ταῦτα δὲ πάντα, ἐπὶ τοῦ εἰς θέσιν λαμβανομένου ἀνήβου ὑπεξουσίου ἀργεῖ. διὰ τὸ πρῶτον μὲν μηδὲν δοκεῖν ἔχειν αὐτὸν ὑπεξούσιον. δεύτερον ὅτι ὅ ἐστι πατὴρ δυνάμενος ταῦτα προδιεργάζεσθαι, καὶ οὕτως αὐτὸν εἰς υἱοθεσίαν παρασχεῖν. εἰρήκαμεν τρεῖς διαφοράς, εἴπωμεν κοινωνίας ἀδρογατίονος, καὶ ἀδοπτίονος. ἔνθα γὰρ διαφορά, πάντως ἔσται καὶ κοινωνία. ἔστι δὲ πρώτη κοινωνία αὕτη. δεῖ τὸν λαμβάνοντα εἰς υἱοθεσίαν εἶναι μείζονα τοῦ υἱοθετουμένου, ἐπειδὴ πρὸς μίμησιν τῆς φύσεως ἐπινενόηται. ἡ δὲ φύσις πρεσβύτερον οἶδε τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα. νομίζεται γὰρ τέρας εἶναι, καὶ τῆς φύσεως ἀλλότριον, τὸ λέγειν μείζονα εἶναι τὸν παῖδα τοῦ πατρός. ταῦτα δὲ ἐπὶ ὑπεξουσίων, καὶ αὐτεξουσίων προβαίνει. δεῖ δὲ προηγεῖσθαι τὸν πατέρα ἐνιαυτοῖς ιη. ἡ γὰρ τοιαύτη ἡλικία plena λέγεται pubertas, τουτέστιν ἐφηβότης τελεία. ὅτι καὶ οἱ βραδέως ἡβῶντες, ἡβῶσι τοῦ σχήματος πάντως συντρέχοντος. ἔστι δὲ δευτέρα κοινωνία ἐν τούτοις. δύναμαι γὰρ εἰς τάξιν ἐγγόνου, ἢ ἐγγόνης, ἢ προεγγόνου, καὶ προεγγόνης, ἢ καὶ τῶν ἔτι κατωτέρων εἰς θέσιν λαβεῖν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μὴ ἔχω παῖδα. τὸ δὲ μέλλον λέγεσθαι, οὐ κοινωνίας, ἀλλὰ μᾶλλον διαφορᾶς ἐστιν ἴδιον, ἥ τις ἐστὶ τρίτη. ἐπὶ γὰρ αὐτεξουσίων οὐ προβαίνει. εἰς τάξιν γὰρ ἐγγόνου δύναμαι λαβεῖν τὸν ἀλλότριον υἱόν, καὶ πάλιν τὸν ἀλλότριον ἔγγονον εἰς τάξιν υἱοῦ. οὐ γὰρ ἀνάγκη ἕπεσθαί με τῇ τάξει, τῇ οὔσῃ, παρὰ τῷ φυσικῷ πατρί. ἔστι καὶ τετάρτη κοινωνία, εἴ τις ἐν τάξει ἐγγόνου εἰς θέσιν λάβῃ τινά, ὡσανεὶ τεχθέντα ἐκ τοῦ οἰκείου παιδός, τοῦ φυσικοῦ, ἢ τοῦ θετοῦ, δεῖ πάντως καὶ αὐτὸν συναινεῖν τὸν παῖδα. ἐπειδὴ γὰρ τελευτήσαντος τοῦ λαβόντος εἰς θέσιν, ὁ ληφθεὶς εἰς θέσιν μέλλει μεταπίπτειν εἰς τὴν ὑπεξουσιότητα ἐκείνου, ἐξ οὗ τετέχθαι αὐτῷ, ἡ φύσις ἐσχηματίσατο· διὰ τοῦτο δεῖ συναινεῖν τὸν μέσον, ἵνα μὴ ἄκοντι αὐτῷ σουῗος γένηται κληρονόμος. εἰ μέντοι ἐκ τοῦ ἐναντίου ἔχων τις υἱόν, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον, τὸν ἔγγονον ἑτέρῳ δίδωσιν εἰς υἱοθε-

iusta causa.

~~Minorem~~

plena pubertas.

~~Licet~~

~~Etiam~~

Sed &

In plurimis οὐσίαν, οὐκ ἀνάγκη τὸν υἱὸν συναινεῖν. Ἔστι δὲ πέμπτη κοινωνία ἀδρογατίονος καὶ ἀδοπτίονος ἐν τούτοις. ὅν τινα γὰρ λάβω εἰς θέσιν, κατὰ ἀδρογατίονα, ἢ κατὰ ἀδοπτίονα, εἴτε παρὰ βασιλεῖ, εἴτε παρὰ τῷ πραίτωρι, εἴτε ἄρχοντι, οὐκ ὄντα ἐξωτικόν, δύναμαι τοῦτον εἰς θέσιν διδόναι ἑτέρῳ. ὥσπερ γὰρ ἐν πλείστοις, οὕτω καὶ τούτῳ μίμησίς ἐστιν ἀδρογατίονος, καὶ ἀδοπτίονος.

Sed & Ἕκτην κοινωνίαν ἀδρογατίονος, καὶ ἀδοπτίονος, δίδωσιν ἡμῖν ὁ εὐνοῦχος. *eunuchus.* ἔχει δὲ ταῦτα, ὡς ἐν προθεωρίᾳ. εὐνοῦχος, ὄνομά ἐστι γενικόν, τέμνεται δὲ εἰς τρία. τῶν γὰρ εὐνούχων, οἱ μέν εἰσι σπάδωνες, οἱ δὲ κάστρατοι, οἱ *spadones.* δὲ θλιβίαι. καὶ σπάδωνές εἰσιν, οἱ τινες διά τι πάθος ἢ ψῦξιν ἐνοχλήσασαν τοῖς γονίμοις μορίοις παιδοποιεῖν κωλύονται. τούτου δὲ ἀπαλλαγέντες παιδοποιοῦσι. θλιβίαι δέ, οἱ τινες ἀπὸ τῆς τροφοῦ, ἢ τῆς μητρὸς τυχόν, ἐκθλιψιν *thlibiae.* τῶν διδύμων ὑπέστησαν. κάστρατοι δέ εἰσιν, ἐφ᾽ ὧν γέγονεν ἐκτομὴ τῶν γεννη- *castrati.* τικῶν μορίων. ἐπειδή σοι ταῦτα προθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐζητήθη, εἰ ἄρα ὁ εὐνοῦχος δύναται υἱοθετεῖν; καὶ λέγομεν, ὅτι ὁ μὲν κάστρατος, καὶ ὁ θλιβίας, οὐ λαμβάνουσι εἰς θέσιν, οὐ δὲ αὐτεξούσιον, παρὰ βασιλέως, οὐ δὲ ὑπεξούσιον, παρὰ ἄρχοντος. οἷς γὰρ ἡ φύσις ἠρνήσατο παιδοποιεῖν, τούτοις καὶ ὁ νόμος, κατὰ πόδας βαδίζων τῆς φύσεως. ἀνέλπιστα γὰρ αὐτοῖς τὰ *Sti..* τῆς παιδοποιΐας. ὁ δὲ σπάδων, ἐπειδὴ τούτῳ ἐλπίς, εἰκὸς γάρ, τοῦ πάθους ἀπαλλαγέντος, δύνασθαι παιδοποιεῖν, εἰς θέσιν λήψεται, καὶ ὑπεξούσιον, καὶ αὐτεξούσιον. ἀλλ᾽ ὁ σπάδων λαβὼν ὑπεξούσιον εἰς θέσιν, οὐκ ἕξει τοῦτον ἐν πετεστάτε. πάντως γὰρ ὁ λαμβανόμενος, ἐξωτικὸς ἔσται. πῶς γὰρ ὁ σπάδων, πάππος εἶναι, πρὸς πατρός, ἢ πρὸς μητρός, δυνήσεται. εἰ μὴ ἄρα τις εἴπῃ τὸν σπάδωνα, μὴ μόνον ἐκεῖνον εἶναι τὸν ἐξ ἀρχῆς οὐ δυνηθέντα παιδοποιῆσαι, ἐλπίζοντα δέ. ἀλλὰ γε ἐκεῖνον, ὃς πάλαι μὲν ἠδύνατο παιδοποιεῖν, τελευταῖον δέ, διὰ τὸ συμβὰν αὐτῷ πάθος, περιέστη εἰς τὸ μὴ δύνασθαι παι- *Feminae* δοποιεῖν. Ἔστι δὲ καὶ ἑβδόμη κοινωνία, ἣν ἀποτελεῖ ἡ γυνή. γυνὴ γάρ, οὐ δὲ κατ᾽ ἀδρογατίονα, οὐ δὲ κατ᾽ ἀδοπτίονα, δύναται λαμβάνειν εἰς θέσιν τινά. ἡ γὰρ θέσις, δίδωσιν ἡμῖν τὴν κατὰ τοῦ παιδὸς ὑπεξουσιότητα. αὕτη δὲ τοὺς φυσικοὺς παῖδας ὑπεξουσίους οὐκ ἔχει. ὁ δὲ νόμος ἀκολουθεῖ τῇ φύσει. εἰκότως οὐ λήψεται εἰς θέσιν τινά, εἰ μὴ ἄρα ἐκ φιλοτιμίας βασιλέως, πρὸς παραμυθίαν, τῶν τελευτησάντων αὐτῆς παίδων βουληθῇ λαβεῖν. ὥστε δύναται ἡ μὴ ἔχουσα παῖδας γυνή, οὐ δὲ διὰ βασιλικῆς ἀντιγραφῆς λήψεταί τινα.

Illud proprium Πρὸς ταῖς εἰρημέναις διαφοραῖς, ἔστι καὶ αὕτη. ἐὰν εἰς υἱοθεσίαν λάβω τινά, ἔχοντα ὑπεξούσιον, ἕπεται αὐτῷ ὁ παῖς. καὶ ὁ μὲν ἔσται, παρ᾽ ἐμοί, ἐν τάξει υἱοῦ, ὁ δὲ ἐν τάξει ἐγγόνου. εἰ δὲ ὑπεξούσιον, ἐξ οὗ γέγονεν υἱός, λάβω εἰς θέσιν, αὐτὸς μόνος παραγενήσεται, τὸν δὲ ἴδιον υἱὸν ἐᾷ, παρὰ τῷ φυσικῷ πάππῳ. καὶ ὁ λογισμὸς δῆλος, ἐπειδὴ ὑπεξούσιος ὤν, ὑπεξούσιον ἔχειν, οὐκ ἠδύνατο. ὅτι δὲ ὁ ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ληφθεὶς εἰς θέσιν, συνεφέλκεται τὸν οἰκεῖον παῖδα δῆλον, ἐξ ὧν αὔγουστος, οὐ πρότερον τιβέριον, τὸν μετὰ ταῦτα γενόμενον βασιλέα, ἔλαβεν εἰς θέσιν, πρὶν ἢ οὗτος τὸν γερμανικὸν εἰς θέσιν

ἔλαβεν

ἔλαβεν. ἐπειδὴ γὰρ ἐβούλετο, πρίβιγνον μὲν ἔχειν ἐν τάξει υἱοῦ, γερμανικὸν δὲ ἐν τάξει ἐγγόνου, καὶ διὰ μιᾶς ταύτης υἱοθεσίας γενέσθαι, παρεσκεύασε, πρότερον τὸν γερμανικὸν εἰς θέσιν ὑπὸ τιβερίου ληφθῆναι, εἶτα οὕτως αὐτὸς τὸν τιβέριον ἔλαβεν εἰς θέσιν. τὸν ἴδιόν τις οἰκέτην ἔλαβεν εἰς υἱοθεσίαν, ζητοῦμεν, εἴγε ἔρρωται ἡ θέσις, ἤ τι ἐντεῦθεν ἀποτελεῖται. καὶ φασὶν οἱ παλαιοὶ τὸν κάτωνα εἰρηκέναι, τὴν μὲν θέσιν μὴ ἰσχύειν, ἐπ' ἐλευθερίαν γὰρ αὕτη προβαίνει. ἡ δὲ θέσις, εἰ καὶ τὰ μάλιστα, ὡς θέσις, οὐκ ἔρρωται, ἀλλ' οὖν τὸν οἰκέτην ἐλεύθερον ἀποδείκνυσιν. ὁ γὰρ τὸν δοῦλον βουληθεὶς λαβεῖν, πρόδηλόν ἐστιν, ὥστε δουλείας αὐτὸν σιωπηρῶς ἐσπούδασεν ἀπαλλάξαι. οὗτος τοίνυν, ὃ μὲν ἐξεφώνησεν, οὐκ ἔπραξεν, ὃ δὲ οὐκ ἐνεθυμήθη, διέπραξεν. ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, εἰσελθόντος ἐν δικαστηρίῳ τινὸς, καὶ εἰπόντος ἐν ὑπομνήσει, περὶ οἰκέτου τινὸς, υἱός μου ἐστὶν, ἐθέσπισεν ἐκ τῶν τοιούτων ῥημάτων, τὸν μὲν οἰκέτην υἱὸν μὴ εἶναι, παύσασθαι δὲ τὸ εἶναι δοῦλον.

Apud Catonem

QVIBVS MODIS IVS PATRIAE POTESTATIS DISSOLVITVR Tit. XII

Ἐδιδάχθημεν ἐκ τῶν προλαβόντων κατὰ πόσων ἔχομεν τὸ ἰν ποτεστάτε, τουτέστι κατὰ τῶν οἰκετῶν, καὶ τῶν ἡμετέρων παίδων. τούτων μὲν φυσικῶν, τούτων δὲ καὶ θετῶν. διεξελθόντες τὰς περὶ τῆς ἀδρογατίονος διαφοράς τε καὶ κοινωνίας. εἰσὶ γὰρ διαφοραὶ μὲν ἕξ, κοινωνίαι δὲ ἑπτά. νῦν σκοπήσωμεν τίνι διαλύεται τρόπῳ τὸ ἰν ποτεστάτε. τὸ γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον, τοῦτο καὶ τρόπῳ τινὶ διαλύεται. διαλύει δὲ τὸ κατὰ τῶν οἰκετῶν ἰν ποτεστάτε, ὁ τρόπος τῆς ἐλευθερίας. τὴν δὲ ἐλευθερίαν πόσοις συμβαίνει τρόποις φθάσαντες εἰρήκαμεν. ἡ γὰρ τελευτὴ τοῦ δεσπότου, οὐκ ἀπαλλαγὴν δουλείας, ἀλλὰ μετάθεσιν δεσποτείας ἐπαγγέλλεται. τὸ δὲ κατὰ τῶν υἱῶν ἰν ποτεστάτε πλείστοις διαλύεται τρόποις. τέως γὰρ ἡ τοῦ γονέως τελευτὴ, αὐτεξούσιον ποιεῖ τὸν παῖδα. ὀφείλεις δὲ εἰδέναι ὅτι parentes λέγονται πάντες οἱ ἀνιόντες. Liberi δὲ πάντες οἱ κατιόντες. τὸ εἰρημένον, ὅτι ἡ τελευτὴ τοῦ πατρὸς, αὐτεξούσιον δείκνυσι τὸν παῖδα, ἔχει τινὰ διάστιξιν. εἰ μὲν γὰρ πατήρ ἐστιν ὁ τελευτήσας, ἀμέλει ὁ υἱὸς καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτεξούσιοι γίνονται. τελευτήσαντος δὲ τοῦ πάππου, οὐ πάντως οἱ ἔγγονοι, καὶ αἱ ἐγγόναι αὐτεξούσιοι γίνονται. δεῖ γὰρ σκοπεῖν τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πάππου τελευτῆς. καὶ εἰ μὲν εὑρεθῇ τὸ μέσον πρόσωπον, τουτέστιν ὁ υἱὸς ὑπεξούσιος, οἱ δὲ ἔγγονοι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὑπεξούσιοι τῷ πάππῳ καθ' ὃν τελευτᾷ, ἔσονται ὑπεξούσιοι τῷ πατρὶ τελευτήσαντος τοῦ πάππου, οἱ ἔγγονοι. μεταπίπτουσι γὰρ εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεξουσιότητα. εἰ δὲ ὁ μέσος, ἢ προετελεύτησεν τοῦ

πατρὸς, ἢ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοῦ ἠλευθερώθη, τότε οἱ ἔγγονοι, ἐπειδὴ οὐ μεταπίπτουσιν εἰς τὴν αὐτοῦ ὑπεξουσιότητα αὐτεξούσιοι γίνονται.

Cum autē

διαλύει δὲ τὴν κατὰ τοῦ παιδὸς ὑπεξουσιότητα, καὶ ἡ δεπορτατίων τοῦ πατρός. ἐὰν γὰρ τὶς κατηγορηθεὶς ἐπί τινι ἐγκλήματι ἐλεγχθῇ καὶ δέξηται τοιαύτην ἀπόφασιν τοῦ ἄρχοντος *uolo te deportari in illam insulam*, τουτέστι βούλομαί σε ἀπενεχθῆναι εἰς τήνδε τὴν νῆσον, ἅμα τῷ λεχθῆναι τὴν ἀπόφασιν, ἐξαιρεῖται αὐτοῦ ὁ νόμος τὴν πολιτείαν καὶ τὰ πράγματα, καὶ γίνεται περεγρῖνος τῆς ῥωμαϊκῆς στερούμενος πολιτείας, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ὥσπερ τῇ αὐτοῦ τελευτῇ, οὕτω καὶ τῇ δεπορτατίονι παύεται ὁ παῖς τοῦ εἶναι ἐν ποτεστάτε. ῥωμαῖος γὰρ ὢν ὁ παῖς οὐ δύναται ὑπεξούσιος εἶναι τοῦ περεγρίνου. μόνοι γὰρ οἱ ῥωμαῖοι τοὺς παῖδας ἔχουσιν ἐν ποτεστάτε. εἰ δὲ καὶ ὁ παῖς γένηται δεπορτάτος, παύεται τοῦ εἶναι ὑπεξούσιος. περεγρῖνος γὰρ ὢν ὑπεξούσιος εἶναι ῥωμαίου οὐ δύναται. εἰ μέντοι ἐκ βασιλέως φιλανθρωπίας ἀνακληθεὶς ἀναλάβῃ τὴν πολιτείαν, ἅπαντα αὖ πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀποκαθίστανται τάξιν. εἰ δὲ δεπορτάτος μὲν μὴ γένηται, γένηται δὲ ῥελεγάτος ὁ πατὴρ, εἶπε γὰρ ὁ ἄρχων, *relego te in illam insulam*, τουτέστιν ἐξορίζω σε εἰς τήνδε τὴν νῆσον, οὐκ ἀφαιρεῖται ὁ νόμος τοῦ πατρὸς τὴν πολιτείαν. διὸ μένει ἐπὶ σχήματος ἔχων ὑπεξουσίους τοὺς παῖδας. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ, εἰ οἱ παῖδες ῥελεγατευθῶσιν, οὐκ ἀπαλλάττονται τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος.

Pœnæ

ἐκατηγορήθη τὶς ὡς δῆθεν τὶ πλημμελήσας. εἶτα τοῦ ἁμαρτήματος ἀποδειχθέντος, ὁ ἄρχων ἀπεφήνατο. πέμπω σε εἰς μέταλλον, ἢ παραδίδωμί σε θηρίοις. οὗτος εὐθέως δοῦλος γίνεται, τῇ τιμωρίᾳ ἐκπίπτων οὐ μόνον πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίας. καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ αὐτεξούσιοι γίνονται αὐτοῦ οἱ παῖδες.

Filiusfamilias

ὑπεξούσιος ἔνοπλον ἐστρατεύσατο στρατείαν, ἢ γέγονε συγκλητικὸς, ἢ καὶ ὑπατικός, μένει οὐδὲν ἧττον ὑπεξούσιος τῷ πατρί. στρατείας γὰρ ἢ ὑπατείας ἀξίωμα, αὐτεξούσιον οὐ ποιεῖ τὸν παῖδα. εἰ δὲ γένηται πατρίκιος ὁ ὑπεξούσιος, τηνικαῦτα ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἅμα τῷ δέξασθαι τοὺς κωδικίλλους τῆς πατρικιότητος, τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττεται. τίς γὰρ ἀνάσχοιτο, πατέρα μὲν δύνασθαι διὰ τῆς ἐμαγκιπατίωνος διαλύειν τὸν τῆς ὑπεξουσιότητος δεσμόν. τῆς δὲ βασιλικῆς ἐξουσίας τὸν ὄγκον, μὴ δύνασθαι τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος ἐξελέσθαι ἐκεῖνον, ὃν ἑαυτῷ πατέρα πεποίηκε.

Si ab hostibus

τὸν ἐμὸν πατέρα συνέβη αἰχμάλωτον ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῆναι, καὶ γέγονε δηλονότι δοῦλος τῶν πολεμίων. ζητοῦμεν εἰ ἄρα ἐγὼ ὁ τοῦ ληφθέντος παῖς, αὐτεξούσιος εἰμὶ ἢ ὑπεξούσιος. καὶ τέως αὐτεξούσιον ἐμαυτὸν εἰπεῖν οὐ δύναμαι διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ ποστλιμινίου. ποστλιμίνιον δέ ἐστι δίκαιον ὃ τοῖς ἀπὸ πολεμίων ὑποστρέψασιν ἀποκαθιστῶν πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν. διὰ τί δὲ λέγεται ποστλιμίνιον προϊόντες ἐροῦμεν. ὑποστρέψας ὁ πατὴρ, ἀναλήψεται τοὺς παῖδας ὑπὸ τὸ οἰκεῖον ἐν ποτεστάτε. τὸ γὰρ ποστλιμίνιον οὕτως αὐτὸν πλάττει, ὡς ἀεὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ μεμενηκότα, καὶ μηδέποτε ταύτης ἐξελθόντα. οὐ δύναμαι

δὲ οὔτε

δὲ οὔτε λέγειν ἐν τῷ μεταξὺ ἐμαυτὸν ὑπεξούσιον. πῶς γὰρ ἐγὼ ὁ ῥωμαῖος, ἔσομαι ὑπεξούσιος δούλου τῶν πολεμίων. ὥστε οὖν ἐν τῷ μεταξὺ ἐν ἠρτημένῳ ἐστὶ τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος. καὶ εἰ μὲν ὑποστρέψῃ ὁ πατὴρ, ἔσομαι αὐτοῦ ὑπεξούσιος. εἰ δὲ ἐκεῖ τελευτήσει, γενήσομαι αὐτεξούσιος. καὶ ὅτι μὲν γίνομαι αὐτεξούσιος τελευτήσαντος αὐτοῦ παρὰ τοῖς πολεμίοις συνωμολόγηται. ἀλλὰ ζητοῦμεν ἐκ ποίου χρόνου δοκῶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττεσθαι. πότερον ἐξ οὗ ἐλήφθη ἢ ἐξ οὗ ἐτελεύτησε παρὰ τοῖς πολεμίοις. ἔστι γὰρ ὅλως τις διαφορὰ, καὶ πάνυ. ὑπόθου γὰρ ἔχειν τινὰ δύο παῖδας, καὶ δισχιλίων νομισμάτων περιουσίαν, ληφθῆναί τε ὑπὸ τῶν πολεμίων. τούτων δὲ, ὁ μὲν ἦν σπουδαῖος, καὶ λαβὼν νομίσματα χίλια ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς περιουσίας, ἐξ οἰκείων καμάτων, ἠδυνήθη χίλια νομίσματα ἐμπορευσάμενος κερδᾶναι. ὁ δὲ ἕτερος ῥᾴθυμος ὢν, οὐδὲν προσεκτήσατο. μετὰ χρόνον τινὰ ἀπηγγέλθη, ὅτι παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐτελεύτησεν ὁ πατὴρ αὐτῶν. ἐβούλοντο οὖν μερίσασθαι τὸν πατρῷον κλῆρον. καὶ ὁ μὲν ῥᾴθυμος ἔλεγεν. νῦν ὅτε τῇ ἀληθείᾳ ὁ πατὴρ ἐτελεύτησε, γεγόναμεν αὐτεξούσιοι. οὐκοῦν ὅσα ἐκτήσω σὺ ὁ σπουδαῖος τοῦ πατρός ἐστι, καὶ δεῖ ἡμᾶς τὰ τρισχίλια μερίσασθαι, τουτέστι λαβεῖν ἀνὰ χίλια πεντακόσια. ὁ δὲ σπουδαῖος ἔλεγεν, ἐξ ἐκείνου ἐξ οὗ συνέβη ληφθῆναι τὸν πατέρα, γεγενῆσθαι ἡμᾶς αὐτεξουσίους. δοκεῖ γὰρ, ὁ μὴ ὑποστρέψας, κατ' ἐκεῖνον τεθνάναι τὸν καιρόν. οὐκοῦν ὡς αὐτεξούσιος, ὅσα ἂν ἐκτησάμην, ἐμαυτῷ καὶ οὐχ ἑτέρῳ προσεπόρισα. καὶ ταύτῃ μᾶλλον πειθόμεθα τῇ γνώμῃ. εἰ δὲ καὶ ὁ ἐμὸς υἱὸς, ἤγουν ὁ ἔγγονος ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῇ, ὁμοίως λέγομεν ἠρτῆσθαι κατ' αὐτοῦ τὸ δίκαιον τῆς ὑπεξουσιότητος. οὔτε γὰρ λέγω ἐμαυτὸν μὴ ἔχειν ὑπεξούσιον τὸν παῖδα διὰ τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου. εἰκὸς γὰρ ὑποστρέψαι αὐτόν. πῶς δὲ ὁ ἅπαξ ἐξελθὼν τῆς ἐμῆς ὑπεξουσιότητος, ἀμέσως ὑποβάλλεται ταύτῃ. τὸ γὰρ ποστλιμίνιον, οὐ μόνον ἀποδίδωσί μοι, ἣν εἶχον καθ' ἑτέρων ὑπεξουσιότητα, ἀλλὰ καὶ ἣν ἕτεροι εἶχον κατ' ἐμοῦ ὑπεξουσιότητα ἀποσώζει μοι. οὔτε λέγω σώζεσθαί μοι τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος τῆς κατὰ τοῦ παιδός. πῶς γὰρ δύναμαι ὑπεξούσιον ἔχειν τὸν δοῦλον τῶν πολεμίων. ὥστε οὖν ἐν ἠρτημένῳ ἐστὶ τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος. εἴρηται δὲ ποστλιμίνιον a limine & post, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ, καὶ τὰ μετὰ ταῦτα. τὸν γὰρ ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθέντα, εἰς δὲ τοὺς ὅρους τοὺς ῥωμαϊκοὺς μετὰ ταῦτα παραγενόμενον, καλῶς λέγομεν ὑποστρέφειν διὰ τοῦ ποστλιμινίου. καὶ γὰρ οἱ οὐδοὶ ὥσπερ ἐν ταῖς οἰκίαις, τέλος εἰσὶν αὐτῶν τῶν οἴκων, οὕτω καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, οὐδὸν εἶναι ὅρον οἱ παλαιοὶ ἠβουλήθησαν. ἐντεῦθεν καὶ limes ἐλέχθη ὡσανεὶ τέλος τι καὶ ὅρος. ἐντεῦθεν καὶ ποστλιμίνιον ὠνομάσθη, ἐπειδὴ διὰ τοῦ αὐτοῦ οὐδοῦ ὑποστρέφει δι' οὗ καὶ ἀπώλετο ληφθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμίων. οὐ μόνον δὲ ὁ διαφυγὼν τοὺς πολεμίους ἢ ὑπ' αὐτῶν ἀφεθεὶς ἔχει τὸ ποστλιμίνιον, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ νικηθέντων τῶν πολεμίων ὑφ' ἡμῶν ἀναληφθείς.

Præterea Διαλύει τὸ ἰν ποτεστάτε, καὶ ἡ ἐμαγκιπατίων. καὶ τί ἐστιν ἐμαγκιπατίων; πρᾶξις τριῶν ἐμαγκιπατιόνων, καὶ τριῶν ἐλευθεριῶν, ἢ μιᾶς ἐμαγκιπατίονος, καὶ μιᾶς ἐλευθερίας περιεκτική. ἐγίνετο δὲ τὸ

παλαιὸν

παλαιὸν ἡ ἐμαγκιπατίων οὕτω. πέντε παρεγίνοντο μάρτυρες, καὶ ζυγοστάτης, ἐπιφερόμενος ζυγὸν καὶ χαλκοῦν νοῦμμον, καὶ μῖμός τις. εἶτα παρόντων αὐτῶν ὁ μῖμος ἠγόρασε τὸν παῖδα παρὰ τοῦ πατρὸς, διδοὺς αὐτῷ λόγῳ τιμήματος εἰκονικοῦ τὸν ἕνα νοῦμμον, καὶ οὕτως ὑπεξούσιος ἐγίνετο ὁ παῖς τοῦ μίμου, ὡς ἐν τάξει δούλου. ὁ μῖμος ἠλευθέρου βινδίκτα. κἀκεῖνος σιωπηρῷ τινὶ λόγῳ ἀνέτρεχεν εἰς τὸ τοῦ πατρὸς ἰν ποτεστάτε. ἐπίπρασκεν αὐτὸν τὸ δεύτερον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὁ λαβὼν ἠλευθέρου αὐτὸν βινδίκτα, καὶ πάλιν ἀρρήτῳ λόγῳ ὑπέστρεφεν εἰς τὴν τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητα. ἐπίπρασκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ, καὶ οὕτω διελύετο τὸ ἰν ποτεστάτε ἠλευθεροῦτο δὲ βινδίκτα, καὶ ἐγίνετο αὐτεξούσιος. ὥστε οὖν διαλῦσαι τὸ ἰν ποτεστάτε, τρεῖς ἐμαγκιπατιόνες, καὶ τρεῖς ἐλευθερίαι. ἐμαγκιπατίων δὲ λέγεται ἡ πρᾶσις ἡ γινομένη τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ. αὐτεξούσιον τὸν παῖδα ποιοῦσι, τρεῖς ἐμαγκιπατιόνες, καὶ τρεῖς ἐλευθερίαι. διὰ τοῦτο δὲ ἐπιπράσκετο ὁ παῖς ἵνα δόξῃ καταβιβάζεσθαι εἰς δουλείαν καὶ προσφόρως ἐπαχθῇ αὐτῷ ἡ ἐλευθερία. ὁ γὰρ ἐλεύθερος οὐκ ἠδύνατο ἐλευθεροῦσθαι. ἡ μέντοι θυγάτηρ, καὶ ἔγγονος, καὶ ἐγγόνη, καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα, διὰ μιᾶς ἐμαγκιπατιόνος, καὶ μιᾶς ἐλευθερίας, ἐγίνοντο αὐτεξούσιοι. ἐπράττετο δὲ ταῦτα, καὶ δίχα βασιλικῆς ἀντιγραφῆς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. μετὰ δὲ ταῦτα, γέγονε διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως. ἥτις ἐπὶ τὸ βέλτιον ἤγαγε ταῦτα, ὥστε τοῦ παλαιοῦ σχήματος, καὶ τῶν εἰκονικῶν πράσεων παυσαμένων ἡμᾶς παρὰ τῷ ἁρμοδίῳ δικαστῇ, ἤγουν τῷ ἄρχοντι, δύνασθαι τοὺς γονεῖς εἰσιέναι, καὶ τοὺς οἰκείους υἱοὺς, ἢ θυγατέρας, ἢ ἐγγόνους, ἢ ἐγγόνας, καὶ τοὺς ἐφεξῆς τῆς οἰκείας ἐλευθεροῦν ὑπεξουσιότητος, λέγοντας ἁπλούστερον, τόνδε ποιῶ ἐμαγκιπάτον, καὶ τῆς ἐμαυτοῦ ἀφίημι χειρός. καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐμαγκιπατιόνα, ἐὰν συμβῇ τὸν γινόμενον, ἢ τὴν γινομένην, ἐμαγκιπάτον, ἢ ἐμαγκιπάταν τελευτῆσαι ἄπαιδα διαθέμενον, τὰ αὐτὰ παρασχεθήσεται ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος, τῷ ἐλευθερώσαντι γονεῖ κατὰ τῶν τοῦ τελευτήσαντος παιδὸς πραγμάτων, ὅσα δίδοται τῷ πατρώνι κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ ἀπελευθέρου ἄπαιδος ἀδιαθέτου τελευτήσαντος. εἰ δὲ καὶ συμβῇ τοὺς ἐμαγκιπατευθέντας ἀνήβους εἶναι, ὁ ἐλευθερώσας ἐπιτροπεύσει τούτων. παρέπεται γὰρ τῇ δόσει τῆς ἐλευθερίας τὸ τῆς ἐπιτροπῆς βάρος.

Admonendi

ἔχει τις υἱὸν καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον ἢ ἐγγόνην ὑπεξουσίαν. δύναται τὸν μὲν υἱὸν ποιεῖν ἐμαγκιπάτον, τοὺς δὲ ἐγγόνους κρατεῖν ὑπεξουσίους. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοὺς ἐγγόνους ποιεῖν ἐμαγκιπάτους. παρακρατεῖν δὲ ἰν ποτεστάτε τὸν υἱόν. εἰ δὲ προέγγονον ἔχει ἢ προεγγόνην, τὸ αὐτὸ φαμὲν, ὅτι ἔξεστι τὸν μὲν προέγγονον ποιεῖν ἐμαγκιπάτον, τὸν δὲ υἱὸν καὶ ἐγγόνους παρακατέχειν, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, τὸν υἱὸν καὶ ἐγγόνους ποιεῖν ἐμαγκιπάτους, καὶ τὸν προέγγονον

Sed & si

παρακατέχειν, ἢ καὶ πάντας ποιεῖν ἐμαγκιπάτους. ἔστι καὶ ἄλλος τρόπος διαλύων τὸ ἰν ποτεστάτε. ἐὰν γὰρ ἐγὼ τὸν ἐμὸν ὑπεξούσιον εἰς υἱοθεσίαν παράσχω τῷ πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρὸς πάππῳ, διαλύεται μὲν ὃ ἔχον ἰν ποτεστάτε κατ' αὐτοῦ, μετατίθεται δὲ εἰς τὸν πάππον. γίνεται δὲ τοῦτον τὸν

τρόπον

πρότερον ὑπὸ ὑπομνημάτων πραττομένων ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ προσφόρου.
δεῖ γὰρ εἰσιόντα τὸν πατέρα παρόντος τοῦ πάππου τοῦ μέλλοντος εἰς ὑ-
πεξουσιότητα αὐτὸν λαμβάνειν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ παιδὸς τοῦ εἰς θέσιν παρεχο-
μένου συναινοῦντος, καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, ἐὰν φανερώσῃ τὴν οἰκείαν γνώ-
μην ὁ πατὴρ εἰπὼν, ὅτι τόνδε δίδωμι εἰς θέσιν, τότε μετατίθεται ὑπὸ τὸν
πάππον τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος. ὑπὸ γὰρ τοῦ πρώτου θέματος, εἰρήκαμεν τὴν
θέσιν ποιεῖν τὰ οἰκεῖα, καὶ ὑπεξούσιον ποιεῖν τὸν λαμβανόμενον.

Illud

ἔχει τις
υἱὸν ὑπεξούσιον, ὃς ἔχει γαμετὴν ἐγκύμονα, τὸν υἱὸν ἐποίησεν ἐμαγκίπατον,
ἢ δέδωκεν εἰς θέσιν τῷ πάππῳ, ἐτέχθη μετὰ ταῦτα ἔγγονος, ζητοῦμεν τίνος
ἔσται ὑπεξούσιος ὁ τεχθεὶς, πότερον τοῦ πάππου, ἢ τοῦ πατρός. καὶ λέγομεν ἐμ-
προσθεν αὐτὸν γίνεσθαι τοῦ πάππου. ἐπειδὴ σκοποῦμεν ὑπὸ τῶν ἐννόμων
γάμων τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως. ὅτε δὲ ἡ σύλληψις ἐγένετο ὑπεξούσιος
ἦν ὁ υἱὸς ὁ τοῦτον σπείρας, καὶ εἰκότως ὑπεξούσιος γίνεται τοῦ πάππου τοῦ φυ-
σικοῦ. εἰ δὲ μετὰ τὴν ἐμαγκιπατίονα, ἤγουν υἱοθεσίαν, συλληφθῇ, καὶ τεχθῇ, τοῦ
οἰκείου πατρὸς ἤγουν τῇ τοῦ θετοῦ πάππου ὑποβάλλεται ὑπεξουσιότητι.

Et quidem

τοῦτο δὲ
κανονικῶς ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ὁ υἱός μου ὁ ὑπεξούσιος, εἴτε φυσικός ἐστιν, εἴτε
θετὸς, οὐδεμίαν ἀνάγκην ὑποθεῖναι δυνήσεται, ὥστε αὐτὸν ποιῆσαι ἐμαγκιπάτον.

DE TVTELIS Titulus XIII

Εἰρήκαμεν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μέν εἰσι δοῦλοι, οἱ δὲ ἐλεύθεροι,
καὶ τῶν ἐλευθέρων οἱ μὲν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι. εἰρήκαμεν
καὶ δευτέραν διαίρεσιν. ὅτι οἱ μὲν αὐτεξούσιοι, οἱ δὲ ὑπεξούσιοι.
εἰπόντες οὖν τὴν ὑπεξουσιότητα τὴν κατὰ τῶν οἰκετῶν, καὶ τὴν κατὰ
τῶν παίδων, ἣν ἔννομος γάμος ἀποτελεῖ, ἤγουν καὶ ἡ θέσις ποιεῖ ὑπεξουσί-
ους, εἰπόντες δὲ καὶ τὰς λύσεις αὐτῶν, μετέλθωμεν ὑπὸ ἑτέραν διαίρεσιν.
τῶν αὐτεξουσίων, οἱ μὲν ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ κουρατωρεύονται, οἱ δὲ οὔτε ἐπι-
τροπεύονται, οὔτε κουρατωρεύονται. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πολλοί εἰσιν οἱ μεθ᾽ ἑτέρου
μετέχοντες, εἴπωμεν περὶ ἐπιτροπευομένων, καὶ κουρατωρευομένων. οἱ γὰρ
μὴ ὄντες ἐν τούτοις, δηλονότι ἐν ἐκείνοις εἰσί. καὶ πρότερον σκοπήσωμεν, περὶ
τῶν ὑπὸ ἐπιτροπευόντων. τέως δὲ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἀλλότριον ὑπεξου-
σίων ἐστὶ τὸ ἐπιτροπεύεσθαι, ἴδιον δὲ τῶν αὐτεξουσίων.

Est autem tutela

καὶ τέως ὁρισώμε-
θα, τί ἐστιν ἐπιτροπή. ἐπιτροπή ἐστιν ὡς Σέρβιος ὁρίζεται, δίκαιόν τι καὶ ἐξ-
ουσία κατὰ ἐλευθέρας κεφαλῆς διδομένη, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς ἐπινε-
νοημένη, διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελὲς οὐ δυναμένης αὐτῆς ἑαυτῇ προσαμῦναι, ἐκ
τῆς πολιτικῆς ἀκριβείας ἐπιτετραμμένη.

Tutores

ἐπίτροποι τοίνυν εἰσὶ, οἱ τὴν εἰ-
ρημένην δύναμίν τε καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες, οἷς ἀνάγκη πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοῦ
νέου, καὶ τὰ τούτου φυλάττειν πράγματα. ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ὑπ᾽ αὐτοῖς πραττομένου,
τὴν προσηγορίαν ἐδέξαντο. εἴρηνται γὰρ ῥωμαϊστὶ tutores quasi tuitores τινὲς ὄντες.
ὡσανεὶ ἐν ἀσφαλεστέρᾳ τάξει τιθέμενοι τὰ τοῦ νέου πράγματα, καὶ πανταχόθεν
αὐτὸν

αὐτὴν διαφυλάττοντες. ὥσπερ aeditui λέγονται οἱ ἱερεῖς qui aedes tuentur, τουτέστιν οἱ τινὲς τοὺς ναοὺς ἀσφαλίζονται.

Permissũ — εἴπωμεν κατὰ πρώτην τάξιν, τίνες τίσι καταλιμπάνουσι ἐπιτρόπους. ἐπιτρόπους καταλιμπάνουσιν τοῖς ὑπεξουσίοις παισὶν οἱ πατέρες ἐν διαθήκῃ. καί τι πρὸ βραχέως εἴπομεν, ὅτι ἀλλότριον ὑπεξουσίων ἐστὶ τὸ ἐπιτροπεύεσθαι. ἀλλ' ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι καταλιμπάνονται μὲν ὑπεξουσίοις οὖσι τοῖς παισί, μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, ὅτε γίνονται οἱ παῖδες αὐτεξούσιοι. τότε γὰρ καὶ ἰσχύσει τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένα. ὥστε δύνανται καταλιμπάνουσιν οἱ πατέρες παισὶν ὑπεξουσίοις ἀνήβοις ἐπίτροπον ἐν διαθήκῃ· τοῦτο μὲν ἄρρεσι τοῦτο δὲ θηλείαις. ἐγγόνοις δὲ καὶ ἐγγόναις, τότε δύνανται καταλιμπάνειν, ἡνίκα μετὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν, οὐ μέλλουσιν ἔτι μεταπίπτειν εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεξουσιότητα. ὥστε οὖν ἐάν τις ἔχῃ υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον, καταλείψῃ δὲ τῷ ἐγγόνῳ ἐπίτροπον ἐν διαθήκῃ, εἰ μὲν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ διαθεμένου τελευτῆς ὁ μέσος ἔμεινεν ἐν τῇ ὑπεξουσιότητι, οἱ ἔγγονοι οὐκ ἐπιτροπευθήσονται ὑπὸ τοῦ τεσταμενταρίου ἐπιτρόπου. ὑπεξούσιοι γὰρ γενόμενοι μετὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν τῷ οἰκείῳ πατρὶ, οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτροπευθήσονται. εἴρηται γὰρ ἀλλότριον εἶναι τῶν ὑπεξουσίων τὸ ἐπιτροπεύεσθαι. εἰ δὲ συνέβη τὸ μέσον πρόσωπον ὑπεξελθεῖν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς αὐτεξούσιον, τότε ἐπειδὴ ὁ τοῦ πάππου θάνατος τὸν ἔγγονον αὐτεξούσιον ἀποδείκνυσι, ἡ δόσις ἔρρωται τῆς ἐπιτροπῆς εἰς αὐτεξούσιον προϊοῦσα.

Cum autẽ — καὶ ὅτι μὲν τοῖς ἐν φύσει παισὶ δυνάμεθα καταλιμπάνειν ἐπίτροπον, πρόδηλον. ἄρα δὲ καὶ τοῖς ποστούμοις. ποστοῦμοι δέ εἰσιν, οἱ μετὰ τὴν ἡμετέραν τικτόμενοι τελευτήν. καὶ λέγομεν ὅτι καὶ πάνυ. ἐπειδήπερ ἐν πολλοῖς θέμασιν, ἀντὶ τῶν ἤδη τεχθέντων παραλαμβάνονται. τότε καλῶς τοῖς ποστούμοις ἐπίτροποι δίδονται, ἡνίκα ἤμελλον εἴ γε ζώντων ἡμῶν ἐτέχθησαν ὑπεξούσιοι ἡμῖν εἶναι, ὑφ' ἑτέρου μὴ προλαμβανόμενοι, οἱ τινὲς λέγονται σουοι.

Sed & si — εἰ δὲ ἐμαγκιπάτῳ παιδὶ καταλείψῃ πατὴρ τεσταμέντῳ ἐπίτροπον, οὐκ ἔρρωται μὲν ἡ δόσις κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀκρίβειαν, διὰ τὸ λελέχθαι, μόνοις ὑπεξουσίοις τεσταμενταρίους ἐπιτρόπους δίδοσθαι. ὁ δὲ πραίτωρ, ἤτοι ὁ ἄρχων, τὴν τοῦ τελευτήσαντος γνώμην ἀναπληρῶν, τὴν τοιαύτην κονφιρματεύει, ἤτοι βεβαιοῖ δόσιν sine inquisitione, τουτέστιν οὐκ ἐπιζητήσας, πότερον εὔπορος ἢ ἢ τῶν δυναμένων τὰ τοῦ νέου διοικεῖν πράγματα, ἀρκούσης αὐτῷ πρὸς τελειοτάτην τούτων παράστασιν, τῆς τοῦ τελευτήσαντος μαρτυρίας.

QVI TVTORES DARI POSSVNT VEL NON Tit. XIIII

Εἰπόντες τίνες καταλιμπάνουσιν ἐπιτρόπους, μάθωμεν καὶ τίνας οἷόν τε καταλιμπάνειν. καταλιμπάνομεν, οὐ μόνον αὐτεξουσίους ἀλλὰ καὶ ὑπεξουσίους. καὶ τὸν ἡμέτερον οἰκέτην ἐν διαθήκῃ cum libertate ὀρθῶς ἐπίτροπον δίδομεν. εἰ δὲ κατέλιπεν μὲν τὸν

οἰκέτην

οἰκέτην ἐπίτροπον τῷ ἐμῷ παιδὶ, ἐλευθερίαν δὲ αὐτῷ οὐ προσέγραψα, ἀλλὰ
τὸ λεγόμενον *sine libertate* ἤγουν χωρὶς ἐλευθερίας αὐτὸν κατέλιπον ἐπίτρο
πον, διὰ τὴν περὶ τοῦ ἀνήβου σπουδὴν, ἤρεσε σιωπηρὰν ἐλευθερίαν δεδό
χθαι ἁρμόζειν αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐπιτροπὴν ἰσχυροποιεῖσθαι. διὰ τοῦτο
δὲ εἶπον διρέκταν ἐλευθερίαν, ἵνα ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ διαθεμένου, ἀνεμποδί
στως ὁ οἰκέτης τῆς δουλείας ἀπαλλαγεὶς ἀντιλάβηται τῆς ἐπιτροπῆς. εἰ γὰρ
ἦν φιδεϊκομμισσάριος, ἔδει τῆς ἀπὸ τοῦ πουπίλλου ἐλευθερίας. τί δὲ τοῦ
τό ἐστιν ἀναγκαῖον σαφέστερον εἰπεῖν. ἔχει δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἔστιν
ἐντυχόντα διαθήκῃ εὑρεῖν διάφορα ῥήματα. ἔστι γὰρ τινὰ δι᾽ ὧν γράφομεν
κληρονόμον. ἕτερα δι᾽ ὧν ληγατεύομεν, ἄλλα δι᾽ ὧν φιδεϊκόμμισσον, ἢ φι
δεϊκομμισσαρίαν ἐλευθερίαν ἐῶμεν. γράφομεν κληρονόμον λέγοντες *illum
hæredem iubeo*, τουτέστι, τόνδε κληρονόμον εἶναι κελεύω. καὶ καλεῖται τοῦτο
ἴνστασις κληρονόμου. ληγατεύομεν δὲ οὕτως. *huic lego decem*, τουτέστι τῷδε
ληγατεύω ι νομίσματα. καὶ λέγεται ληγάτου δόσις. ἐπίτροπον οὕτως.
illum filio meo tutorem do, τουτέστι τόνδε τῷ ἐμῷ υἱῷ ἐπίτροπον δίδωμι. καὶ λέ
γεται ἐπιτρόπου δόσις. ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν οὕτως. *ille seruus meus li-
ber esto*, τουτέστιν ὁ δεῖνα ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἐλεύθερος ἔστω. καὶ λέγεται ἐλευ
θερίας δόσις. ταῦτα δὲ πάντα ῥήματα λέγεται διρέκτα. καταλιμπάνομεν
δὲ καὶ ἑτέροις ῥήμασι χρήματα οὕτως, *rogo te hæres ut seruum illum meum manu-
mittas*, τουτέστι παρακαλῶ σε ὦ κληρονόμε, ἵνα ἐλευθερώσῃς τόνδε μου τὸν
οἰκέτην. καὶ λέγεται αὕτη δόσις φιδεϊκομμισσαρίας ἐλευθερίας. τὰ δὲ ῥή
ματα ταῦτα, δι᾽ ὧν φιδεϊκόμμισσον ἀποτελεῖται, λέγεται *precaria*, τουτέ
στι παρακλητικά. ὥστε ὅταν ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν, διὰ μὲν τοῦ ἔστω, διρέ
κταν. διὰ δὲ τοῦ *rogo* πρεκαρίαν. διαφορὰ δὲ τῶν δύο ἐλευθεριῶν αὕτη. ὅτι
ἡ μὲν διρέκτα, ἅμα τῷ τὸν ἴνστατον κληρονόμον καταδέξασθαι τὴν κληρονο
μίαν, ποιεῖ τὸν ἑαυτῆς, καὶ τὸν οἰκέτην ἀπαλλάττει τῆς δουλείας. ἡ δὲ πρεκα
ρία, δεῖται καὶ φωνῆς τινὸς τοῦ κληρονόμου. τουτέστιν ἵνα ἐλευθερώσῃ αὐτὸν
ἐπὶ ἄρχοντος, ἢ δι᾽ ἑνὸς τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων τρόπων. ἐπειδὴ οὖν ταῦτα
προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. εἴρηται δὲ ἡμῖν, ὅτι ἐὰν τὸν οἰκέ
την τὸν ἐμὸν *sine libertate* καταλείψω ἐπίτροπον τῷ ἐμῷ παιδὶ, διρέκτα
αὐτῷ σιωπηρῶς καταφέρεται ἐλευθερία. διὰ τοῦτο δὲ διρέκτα, ἵνα μὴ δεηθῇ
φωνῆς τοῦ κληρονόμου, ἀλλ᾽ ἐξ αὐτῆς τῆς διαθήκης ἁρμόσῃ αὐτῷ ἡ ἐλευθε
ρία. εἰ γὰρ ἦν φιδεϊκομμισσαρία, ὁ πουπίλλος δὲ ἐγέγραπτο κληρονόμος,
οὐκ ἠδύνατο ἐλευθεροῦν τὸν οἰκέτην τὸν καταλειφθέντα αὐτῷ ἐπίτροπον.
οἶδας γὰρ ὅτι ὁ ἐλάττων τῶν κ ἐνιαυτῶν οὐ δύναται ἐλευθεροῦν τὸν ἴδιον
οἰκέτην, ὑπὸ τοῦ αἰλίου σεντίου νόμου κωλυόμενος, εἰ μὴ ἐν κονσιλίῳ εὔλογον
αἰτίαν δοκιμάσει. ἀλλ᾽ ἔχει τις εἰπεῖν, εἶναι καὶ ταύτην εὔλογον αἰτίαν. ἀλ
λὰ πρῶτον μὲν οὐ συνηριθμήσαμεν προλαβόντες καὶ ταύτην τὴν αἰτίαν
ταῖς εὐλόγοις αἰτίαις. εἰ δὲ καὶ ἰδικῶς συνηριθμήκαμεν, ἐδεόμεθα κονσένσου
καὶ συναινέσεως ἐπιτρόπου. πῶς δὲ ἠδύνατο συναινεῖν ὁ μήπω ὢν ἐπίτρο

τος, ἀλλ' ἐν οἰκέταις τελῶν. εἰ δὲ ὁ τεστάτωρ τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλεύθερον εἶναι νομίσας ὡς ἐλεύθερον ἐπίτροπον κατέλιπεν, οὐκέτι λέγομεν σιωπηρῶς αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν καταφέρεσθαι. ἐν γὰρ τῷ προλαβόντι θέματι, ἐκ τῆς τοῦ τελευτήσαντος ἐννοίας ταύτην αὐτῷ δεδώκαμεν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος, οὐδὲ τοιαύτην τοῦ τελευτήσαντος ἔννοιαν εὑρεῖν δυνατόν. πῶς γὰρ

Seruus aũt

τοῦ οἰομένου ἐλεύθερον εἶναι τοῦτον. ὁ ἀλλότριος οἰκέτης ἐν διαθήκῃ πούρως, ἀχρήστως δίδοται ἐπίτροπος. οὕτω μέν τοι δυνατόν. ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος ὁ τοῦδε οἰκέτης cum libertate, τουτέστιν ὅταν ἐλευθερωθῇ. τὸν δὲ ἡμέτερον οἰκέτην, ἀχρήστως ὑπὸ τοιαύτην αἵρεσιν δεδώκαμεν ἐπίτροπον, λέγοντες ἔστω ἐπίτροπος ὁ ἡμέτερος οἰκέτης, cum libertate, ἤτοι ὅταν ἐλεύθερος γίνεται, καὶ ὁ λογισμὸς πρόδηλος. ἐπειδὴ τὸν ἐν ἡμετέρᾳ ὄντα ἐξουσίᾳ, τοῦτον εἰς τύχην ἀναγαγεῖν οὐκ ὀφείλομεν.

Furiosus

ἐὰν μαινόμενον, ἤγουν καὶ ἀφήλικα, ἐπίτροπον κατέλιπεν ἐν διαθήκῃ, γενήσονται ἐπίτροποι, ἡνίκα ὁ

Ad certum

μὲν ἀνανήψει, ὁ δὲ τὸν κε ἐνιαυτὸν ὑπερβῇ. Ad certum tempus, uel ex certo tempore, ὀρθῶς δίδοται ἐπίτροπος. ad certum tempus, οἷον ὁ δεῖνα ἔστω ἐπίτροπος, ἕως ῑ ἐνιαυτῶν. ex certo, οἷον ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος, μετὰ ῑ ἔτη τῆς ἐμῆς τελευτῆς. δυνατὸν καὶ ὑπὸ αἵρεσιν. ἔστω ἐπίτροπος, si nauis ex Asia uenerit, ἤγουν εἰ τὸ πλοῖον ἔλθῃ ἀπὸ ἀσίας. δυνάμεθα καὶ ante hæredis institutionem, ἤγουν πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου καταλιμπάνειν ἐπίτροπον. οἷον ἵνα εἴπωμεν. ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος τοῦ ἐμοῦ παιδός. ἔστω δὲ μου ὁ δεῖνα κληρονόμος. οὐ δυνάμεθα δὲ ἐπὶ ἑνὶ τῷ πράγματι, ἢ ἐν τῇ αἰτίᾳ, ἐπίτροπον καταλιμπάνειν. οἷον ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος ἐπὶ τῷδε τῷ ἀγρῷ ἢ ἐπὶ τῇδε τῇ δίκῃ. προσώπῳ γὰρ εἴωθεν ἐπίτροπος δίδοσθαι, οὐ μὴν

Si quis filiabus

αἰτίᾳ ἢ πράγματι. ἐὰν ταῖς ἑαυτοῦ θυγατράσιν ἢ τοῖς ἰδίοις υἱοῖς ἐπίτροπον καταλείψῃ, καὶ ταῖς ποστούμαις, καὶ τοῖς ποστούμοις δοκεῖ καταλελοιπέναι. ἐπειδὴ τῇ τοῦ υἱοῦ ἤγουν θυγατρὸς προσηγορίᾳ, καὶ ὁ ποστοῦμος, καὶ ἡ ποστοῦμα περιέχεται. ἆρα δὲ καὶ οἱ ἔγγονοι, τῇ τῶν υἱῶν περιέχονται προσαγορίᾳ, ὥστε αὐτοῖς δοκεῖν δεδόσθαι τὸν τοῖς υἱοῖς δεδομένον ἐπίτροπον, ἵνα τῇ τοῦ filiorum προσηγορίᾳ σημανθῶσι καὶ οἱ ἔγγονοι. καὶ λέγομεν ὅτι καὶ πάνυ, μόνον εἰ μὴ εἴπε filijs, ἀλλὰ liberis. εἰ γὰρ εἴπε filijs meis tutorem do, οὐ περιέχονται οἱ ἔγγονοι. ἑτέρως γὰρ οἱ υἱοί, καὶ ἑτέρως οἱ ἔγγονοι προσαγορεύονται. εἰ δὲ εἴπε posthumis do tutorem, τότε ὁποῖος ἂν εἴη ὁ τεχθεὶς εἴτε υἱὸς, εἴτε ἔγγονος, ἐπιτροπευθήσεται ὑπὸ τοῦ δεδομένου ἐπιτρόπου.

DE LEGITIMA AGNATORVM TVTELA Titulus XV

Εἰρήκαμεν ὅτι δυνατὸν ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς ἐν ποτεστάτε παισί, τεσταμενταρίον καταλιμπάνειν ἐπίτροπον. τί δῆλον ὅτι οὐκ ἦν τεσταμενταρίος ἐπίτροπος. ἢ γὰρ ὁ πατὴρ ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν, ἢ δια-

ἢ διαθέμενος ἐπελάθετο καταλιπεῖν ἐπίτροπον, ἢ καταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ τεσταμέντου προετελεύτησε, τίς ἐπιτροπεύσει τούτων; τότε ὁ δυωδεκάδελτος νόμος, δίδωσι τούτοις τοὺς ἀγνάτους. καὶ τίνες εἰσὶν ἀγνάτοι, ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἡ συγγένεια, ὄνομα ἐστὶ γενικόν. τέμνεται δὲ εἰς τρία, εἰς τοὺς ἀνιόντας, εἰς τοὺς κατιόντας, εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου. καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, πατὴρ, μήτηρ, πάππος, μάμμη, πρόπαππος, προμάμμη, καὶ οἱ ἐπὶ τούτων ἀνώτεροι. κατιόντες δὲ, οἱ ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, προέγγονος, προεγγόνη, καὶ οἱ ἐπὶ τούτων κατώτεροι. ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς, καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες οἷον ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι. αὕτη δὲ ἡ ἐκ πλαγίου συγγένεια, εἰς δύο διαιρεῖται. εἰς ἀγνάτους, καὶ κογνάτους. καὶ ἀγνάτοι μέν εἰσιν, οἱ ἐξ ἀρρενογονίας ἡμῖν συναπτόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμοπάτριος, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖδες, ἀδελφὴ ὁμοπάτριος, θεῖος πρὸς πατρὸς, καὶ οἱ τούτου παῖδες, καὶ θεία πρὸς πατρός. κογνάτοι δέ εἰσιν, οἱ ἐκ θηλυγονίας ἡμῖν συναπτόμενοι. οἷον ἀδελφὴ ὁμομήτρια, καὶ οἱ ταύτης παῖδες, θεία πρὸς μητρὸς, καὶ οἱ ταύτης παῖδες, ἤγουν τῆς πρὸς μητρὸς θείας οἱ παῖδες. οἱ δὲ ἀγνάτοι λέγονται, καὶ λεγίτιμοι, τουτέστι νόμιμοι. λέγονται καὶ κογνάτοι, τουτέστι φυσικοί. ἐπειδὴ οὓς ὁ νόμος ἐπίσταται, οἶδε καὶ ἡ φύσις. οἱ δὲ κογνάτοι λέγονται φυσικοὶ μόνον. οὓς γὰρ ἡ φύσις οἶδεν, οὐ πάντως ὁ νόμος ἐπίσταται. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. τεσταμενταρίων μὴ ὑποκειμένων προσώπων τῶν ὀφειλόντων ἐπιτροπεύειν, ἀνάγκη λεγιτίμους, ἤτοι ἀγνάτους ἐπιτροπεύειν, οἵτινές εἰσι δι' ἀρρενογονίαν ἡμῖν συναπτόμενοι. λέγονται δὲ οὗτοι ἀγνάτοι, οἷον ὁμοπάτριος ἀδελφὸς, καὶ ὁ τούτου υἱὸς, καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου ἔγγονος. οἱ δὲ διὰ θηλυγονίας ἡμῖν συνεζευγμένοι οὐκ εἰσὶν ἀγνάτοι, ἀλλὰ φυσικῷ λόγῳ κογνάτοι. ὥσπερ οὖν τῆς θείας μου τῆς πρὸς μητρὸς ὁ υἱὸς, οὐκ ἔστι μοι ἀγνάτος, ἀλλὰ κογνάτος, κἀγὼ δὲ αὐτοῦ κογνάτος εἰμί. ἐπειδὴ οἱ τικτόμενοι, τὴν τοῦ πατρὸς, οὐ τὴν τῆς μητρὸς διώκουσι φαμιλίαν. καίτοι ἡ πρὸς πατρὸς θεία ἀγνάτα ἐστίν. ὁ δὲ ἐξ αὐτῆς κογνάτος. τίς οὖν ἡ αἰτία; ἐπειδὴ θῆλυ πρόσωπον παρατεθὲν τὸ τῆς θείας διέτεμε τὴν ἀγνατίονα. καθολικῶς δὲ ἴσθι ὅτι ἣν προέχει τις πρὸς ἐμὲ συγγένειαν, κἀγὼ ταύτην προβάλλομαι πρὸς αὐτόν. καθὼς δὲ εἶπον χώρα τῇ ἀγνατίονι ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ, οὐ μόνον ἡνίκα μὴ διάθηται ὁ πατὴρ ὁ δυνάμενος καταλιπεῖν ἐπίτροπον, ἀλλ' ἐὰν ὅσον ἀνήκει εἰς τὸν τῆς ἐπιτροπῆς λόγον, ἀδιάθετος τελευτήσῃ, ὅπερ συμβαίνει. καὶ εἰ κατέλιπε μὲν, τοῦ δὲ καταλιπόντος προετελεύτησεν ὁ ἐπίτροπος, ἢ τυχὸν ἐπελάθετο καταλεῖψαι ἐπίτροπον τοῦ υἱοῦ διαθέμενος. ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀγνατίονος δίκαιον πάσαις ταῖς κάπιτις διμινουτζίοσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναιρεῖται. ἡ γὰρ ἀγνατίων, νόμιμόν τι ἐστὶν ὄνομα. τὸ δὲ τῆς κογνατίονος δίκαιον, οὐ πάσαις ἀμείβεται ταῖς κάπιτις διμινουτζίοσιν.

Sũt autem

Quod aũt

Sed agnationes

ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἀγνατιόνος λόγος, οὗτός ἐστιν. ἐπειδὴ ὁ πολιτικὸς λόγος, τουτέστιν ἡ κάπιτις δεμινουτζίων, τὰ πολιτικὰ δίκαια, τουτέστι τὰ ἀγνατικὰ, διαφθείρειν δύναται, τὰ δὲ φυσικὰ τουτέστι τὰ κογνατικὰ, οὐ πάντως.

DE CAPITIS DIMINVTIONE Tit. XVI

Εἰρήκαμεν τῇ κάπιτις δεμινουτζίονι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀγνατικὰ διαφθείρεσθαι δίκαια. ὁρισώμεθα δὲ τί ἐστι κάπιτις δεμινουτζίων. κάπιτις δεμινουτζίων ἐστὶ τῆς προτέρας καταστάσεως ἐναλλαγή. ἢ οὕτως. πάθος ἐκ περιστάσεως νόμων συμβαῖνον, καταστάσιν ἀμεῖβον, ἤτοι ἐλαττοῦν τοῦ πάσχοντος. τρεῖς δέ εἰσιν κάπιτις δεμινουτζιόνες. ἡ γὰρ μεγίστη ἐστὶν, ἥ τις λέγεται *maxima*, ἢ *minor*, ἥν τινες *mediam* προσαγορεύουσι, τουτέστι μέσην, ἢ *minima*, ἤτοι ἐλαχίστη.

Maxima

εἰσὶν οὖν κάπιτις δεμινουτζιόνες, τρεῖς. μεγίστη, μέση, ἐλαχίστη. μεγίστη δέ ἐστι κάπιτις δεμινουτζίων, ὁπότε τις ἅμα, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν πολιτείαν ἀπόλλυσιν. ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ ἐκείνων, οἱ δοῦλοι γίνονται τῆς τιμωρίας, διὰ τὸ τραχὺ τῆς κατ' αὐτῶν ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως. οἷον κυνηγεσίοις, ἢ πυρὶ παραδοθῶσιν. ἤγουν οἱ ἀπελεύθεροι, οἱ ὀφθέντες ἀχάριστοι περὶ τὸν πάτρωνα, καὶ διὰ τοῦτο καταδικασθέντες, ἢ οἱ ἀνασχόμενοι *ad pretium participandum* ἑαυτοὺς διαπραθῆναι.

Minor

τούτων ἕκαστος περιπεσὼν τῇ μεγάλῃ κάπιτις δεμινουτζίονι, τῇ πολιτείᾳ συναπόλλυσι τὴν ἐλευθερίαν. μέση κάπιτις δεμινουτζίων ἐστὶν, ὁπότε ἡ μὲν πολιτεία ἀπόλλυται, ἡ δὲ ἐλευθερία μένει ἀκέραιος. ὅπερ συμβαίνει *ei cui aqua & igni interdictum fuerit*, ἢ τῷ εἰς νῆσον δεπορτατευθέντι. ἑκάτερος γὰρ ἐλεύθερος ὢν ἐκπίπτει τῆς ῥωμαϊκῆς πολιτείας, καὶ ἐν τούτῳ μὲν ἰσότης. διαφορὰ δὲ ὅτι ὁ μὲν δεπορτάτος, τόπῳ περικέκλεισται, τουτέστι τῇ νήσῳ. ὁ δὲ *cui aqua & igni interdictum est*, παντὸς εἴργεται τόπου.

Minima

ἐλαχίστη δέ ἐστι κάπιτις δεμινουτζίων, ὁπότε καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἐλευθερία παρακατέχεται, ἤγουν φυλάττεται, ἡ δὲ παροῦσα κατάστασις ἀμείβεται. ὅπερ συμβαίνει ἐπ' ἐκείνων, οἱ αὐτεξούσιοι ὄντες δεδώκασιν ἑαυτοὺς εἰς υἱοθεσίαν, καὶ γεγόνασιν ὑπεξούσιοι. ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ ὑπεξούσιος, γέγονεν αὐτεξούσιος. ἐνταῦθα γὰρ μόνης τῆς ὑπεξουσιότητος, ἢ αὐτεξουσιότητος γέγονεν ἐναλλαγή.

Seruus aũt

ἆρα δὲ ὁ οἰκέτης ἐλευθερωθεὶς, ὑφίσταται κάπιτις δεμινουτζίονα; καὶ λέγομεν οὐδαμῶς, ἐπειδὴ οὐδὲ μίαν πάλαι εἶχε κεφαλὴν, ἀλλὰ νῦν μετὰ τὴν ἐλευθερίαν ἤρξατο ἔχειν κεφαλὴν, καὶ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τῶν νόμων.

Quibus

ὧν δὲ τὸ ἀξίωμα βασιλεὺς ἀφείλετο, οὐχ ὑφίστανται κάπιτις δεμινουτζίονα, ὥστε οὖν ὁ τῆς συγκλήτου ἐκβληθεὶς οὐκ ἔστι *capite diminutus*.

Quod aũt

ἡ μὲν οὖν ἀγνατίων ἀναιρεῖται διὰ τῆς κάπιτις δεμινουτζίονος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. διὰ τί δὲ προσετέθη τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαθησόμεθα. ἡ δὲ κογνατίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐκ ἀναιρεῖται. διὰ τοῦτο δὲ εἶπεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ ἡ ἐλαχίστη κάπιτις δεμινουτζίων παρεντεθεῖσα,

ἐπὶ

ἐπὶ σχήματος φυλάττει τὰ ἀγνατικὰ δίκαια. ἡ γὰρ μεγίστη κάπιτις δεμινουτζίων συμβᾶσα, καὶ τὴν κογνατιόνα διαφθείρει. εἰ γάρ τις καταδουλωθῇ, οὐκέτι μένει κογνάτος οἷς ἦν κογνάτος. ἀλλ' οὐδὲ ἐλευθερωθεὶς, ὁ πρώην ὢν ἐλεύθερος, τὴν παλαιὰν, ἤγουν τὴν πρὸ τῆς δουλείας ἀναλαμβάνει κογνατιόνα. εἰ δὲ καὶ τὴν μέσην κάπιτις δεμινουτζίωνα τις ὑποστῇ, οἷον δεπορτάτος γενόμενος, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ διαλύεται ἡ κογνατίων.

Ἡνίκα πούπιλλος δεῖται ἐπιτροπῆς, οἶδας, ὅτι τεσταμενταρίας μὴ ὑποκειμένης, χώρα τῇ ἀγνατιόνι. εἰ δὲ πολλοὺς ἔχει ἀγνάτους, οὐ πρὸς πάντας ἅμα κάτεισιν ἡ ἐπιτροπὴ, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐγγύτερον ὑπογραφομένου βαθμόν. δίον, ἔστιν ἀγνάτος ὁ ἀδελφὸς καὶ θεῖος, ὁ ἀδελφὸς μᾶλλον παραγίνεται. εἰ δὲ πολλοί εἰσι τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, οἷον πολλοὶ ἀδελφοί, ἢ πολλοὶ θεῖοι, πάντες ἅμα κληθήσονται. Cum autẽ

DE LEGITIMA PATRONORVM TVTELA Tit. XVII

Ἀπελεύθερος, ἢ ἀπελευθέρα ἐδέοντο ἐπιτρόπου, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας, τίς αὐτῶν ἐπιτροπεύσει; τεσταμεντάριος οὐδαμῶς. τούτους γὰρ καταλιμπάνει ὁ ἔχων ὑπεξουσίους τοὺς ἀνήβους. ἔτι δὲ ὑπεξούσιοι οὐκ εἰσὶν, ἐκ δουλείας ἐλευθερωθέντες. οὐ γὰρ ἔχουσι τοὺς ἀνιόντας. ἀλλὰ λεγίτιμοι. καὶ πῶς ὁ μὴ ἔχων ἀνιόντας, ἔχειν δύναται τοὺς ἐκ πλαγίου; ἐξ ἐκείνων γὰρ ἔτι καταλαμβάνονται. τί οὖν; ὁ νόμος ὁ δυωδεκάδελτος τοὺς πάτρωνας καὶ τοὺς τῶν πατρώνων παῖδας, ἐπὶ τὴν τούτων ἐπιτροπὴν καλεῖ. εἶπον γὰρ προλαβὼν, ὅτι ἐπὶ τῇ δόσει τῆς ἐλευθερίας, τὸ βάρος ἕπεται τῆς ἐπιτροπῆς. λέγεται δὲ καὶ αὕτη λεγίτιμα, ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου ἐκρίθη. ἀλλὰ ἔχει τις εἰπεῖν, καίτοι ἀναγνοὺς τὰ τοῦ δυωδεκαδέλτου ῥήματα, μνήμην οὐχ εὗρον ταύτης τῆς ἐπιτροπῆς. ἀλλ' ὀρθῶς μὲν, ὡς εἰ μὴ σαφῶς τοῖς ῥήμασι τοῦ νόμου περὶ αὐτῆς διηγόρευται, ἀλλ' οὖν ἐκ τῆς τοῦ δυωδεκαδέλτου ἔστι διανοίας λαβεῖν. φησὶ γὰρ ἔν τινι μέρει τῆς οἰκείας νομοθεσίας. ἐάν τις ἄπαις καὶ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, οἱ ἀγνάτοι παραγγελλέσθωσαν ἐπὶ τὴν τούτου κληρονομίαν. καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ μέρει φησί. ἐάν τις δεῖται ἐπιτροπῆς, οἱ ἀγνάτοι ἐπιτροπεύουσιν. οὓς τοίνυν ἀγνάτους παρεμυθήσατο τῷ κέρδει τῆς κληρονομίας, τούτους ἐβάρυνε τῇ ἐπιτροπῇ. ταῦτα περὶ ἰνγενῶν, ἐλθὼν δὲ εἰς τοὺς ἀπελευθέρους εἶπεν. ἐὰν ἀπελεύθερος, ἢ ἀπελευθέρα ἄπαιδες, καὶ ἀδιάθετοι τελευτήσωσιν, τὴν τούτων κληρονομίαν οἱ πάτρωνες, ἤγουν οἱ παῖδες τῶν πατρώνων διαδέχονται. περὶ δὲ ἐπιτροπῆς, οὐδὲν εἶπεν. ἐπειδὴ οὖν ἐκάλεσε τοὺς πάτρωνας, εἰς τὴν τῶν ἀπελευθέρων κληρονομίαν, κατὰ μίμησιν τῶν ἀγνάτων, ἐξ ἀνάγκης οἱ παλαιοὶ καταστοχαζόμενοι τοῦ νόμου λέγουσι τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ βαρύνεσθαι αὐτοὺς τῇ ἐπιτροπῇ. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γὰρ, ἔνθα τῆς διαδοχῆς ἐστι τὸ κέρδος, ἐκεῖ καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τὸ βάρος εἶναι χρή. διὰ τοῦτο

δὲ εἶπεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ ἐὰν θηλεία ἄνηβον ἐλευθερώσῃ, τελευτή-
σῃ δὲ ὁ ἄνηβος ἀπελεύθερος, καλεῖται μὲν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κληρονομίαν, οὐ
βαρύνεται δὲ τῇ αὐτοῦ ἐπιτροπῇ. ἐπειδὴ τὸ ἐπιτροπεύειν ἀῤῥένων, θηλειῶν
δὲ ἀλλότριόν ἐστιν.

DE LEGITIMA PARENTVM TVTELA Tit. XVIII

Ἐποίησα τὸν ἐμὸν υἱὸν, ἢ τὴν ἐμὴν θυγατέρα, ἢ ἔγγονον, ἢ ἐγγόνην ἀνή-
βους ὄντας ἐμαγκιπάτους, τίς αὐτῶν ἐπιτροπεύσει, ἐπειδὴ ἐπιτρό-
που δέονται. τεσσαμεντάριον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. τὸν γὰρ τεσταμεντά-
ριον καταλιμπάνει, ὁ ἔχων τὸν ἄνηβον ὑπεξούσιον. ἀλλὰ ἀδύνα-
τον. ἀλλὰ διέφθαρται τῇ ἐμαγκιπατίονι τὰ ἀγνατικὰ δίκαια. τίς οὖν κλη-
θήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν; καθὰ καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν, ὁ πα-
τὴρ καὶ ὁ πάππος, οἱ ἐλευθερώσαντες αὐτοὺς, καὶ ἐπιτροπεύουσι κατὰ μίμη-
σιν τῶν πατρώνων, λεγόμενοι καὶ αὐτοὶ λεγίτιμοι ἐπίτροποι.

DE FIDVCIARIA TVTELA Titulus XIX

Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐπιτροπαῖς, ἔστι καὶ ἑτέρα, ἥ τις λέγεται
φιδουκιαρία. ἐὰν γὰρ ἐμαγκιπάτον ποιήσω τὸν ἐμὸν υἱὸν, ἢ θυγα-
τέρα, ἢ ἔγγονον, ἢ ἐγγόνην, ἢ προέγγονον, ἢ προεγγόνην ἀνήβους
ὄντας, ἐγὼ καθάπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου διεξήλθομεν τίτλῳ, γίνο-
μαι αὐτῶν λεγίτιμος ἐπίτροπος. ὁ γὰρ ἐλευθερώτης ἐλευθέρας κεφαλῆς
κατὰ μίμησιν τοῦ ἀπ' ἀληθοῦς δουλείας ἐλευθεροῦντος κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπι-
τροπήν. εἰ δὲ συμβῇ τελευτῆσαι ἔχοντα παῖδας ἄῤῥενας, γενήσονται οὗτοι
φιδουκιάριοι ἐπίτροποι τοῦ ἀνήβου, ὅπερ διὰ τὴν ἐμαγκιπατίονα γέγονα λεγί-
τιμος ἐπίτροπος. συμβαίνει δὲ, οὐ μόνον ἀδελφὸν ἀδελφῷ γίνεσθαι φιδου-
κιάριον ἐπίτροπον, ἀλλὰ καὶ θεῖον ἀνεψιῷ, καὶ πατέρα παιδί. καὶ ἀδελφὸν μὲν
ἀδελφῷ, οὕτως. ἔχω δύο παῖδας, τὸν μὲν κε ἐνιαυτῶν, ἢ καὶ μείζονος ἡ-
λικίας. τὸν δὲ ἄνηβον. τὸν ἄνηβον ποιήσας ἐμαγκίπατον, ἐπιτρόπευον αὐτοῦ
ὡς λεγίτιμος. ἐμοῦ τελευτήσαντος, ὁ ἀδελφὸς ὁ τέλειος γενήσεται αὐτοῦ
φιδουκιάριος ἐπίτροπος. θεῖος δὲ ἀνεψιῷ, τίνα τρόπον; ἔχω υἱὸν μείζονα τῶν
κε ἐνιαυτῶν, καὶ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην ἀπὸ υἱοῦ τελευτήσαντος. ἐποίησα τὸν ἔγ-
γονον ἐμαγκίπατον. ἐγὼ μὲν ὡς λεγίτιμος ἐπιτροπεύσω. μετὰ δὲ τὸν ἐμὸν θά-
νατον, ὁ θεῖος ὡς φιδουκιάριος ἐπιτροπεύσει. πατὴρ δὲ παῖδα τοῦτον τὸν τρό-
πον. ἔχω υἱὸν μείζονα κε ἐνιαυτῶν καὶ ἄνηβον ἔγγονον ἐκ τούτου, τὸν ἔγγονον
ἐμαγκιπάτον ἐποίησα. ἐγὼ μὲν ὡς λεγίτιμος ἐπιτροπεύσω, μετ' ἐμὲ δὲ ὁ πα-
τὴρ ὡς φιδουκιάριος ἐπιτροπεύσει. ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, τί δήποτε, οἱ μὲν
τοῦ πάτρωνος παῖδες, λεγίτιμοι λέγονται ἐπίτροποι, οἱ δὲ τούτων τῶν πατέ-
ρων παῖδες, τῶν ποιησάντων ἐμαγκιπάτους τοὺς ἀνήβους, διαλλάττουσι τῇ προ-

στιγορία. οἱ μὲν γὰρ λέγονται λεγίτιμοι ἐπίτροποι, οἱ δὲ τούτων παῖδες φιδουκιάριοι. ἀλλ᾽ ὁ λογισμὸς οὗτός ἐστιν. εἰ μὴ συνέβη με τριῆσαι προϊόντα τὸν ἐμὸν υἱὸν αὐτεξούσιον, τῇ ἐμῇ τελευτῇ γίνεται αὐτεξούσιος, οὐ μετεπίπτων εἰς τὴν ὑπεξουσιότητα τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ, ἢ τοῦ ἰδίου θείου. διὸ, οὐ δὲ τὴν αὐτὴν ἔχει ἐπιτροπὴν ὁ παῖς τοῦ ἐμαγκιπατεύσαντος, ἀλλὰ κληθήσεται φιδουκιάριος. ὁ δὲ ἀπελεύθερος, εἰ μὴ ἠλευθέρωτο, ἀλλ᾽ ἔμεινεν ἐν τῇ δουλείᾳ, πάντως οἰκέτης ἐγίνετο τῶν παίδων τοῦ τελευτήσαντος. τότε δὲ οἱ προειρημένοι πάντες, εἰς τὰς προλεχθείσας ἐπιτροπὰς ἕλκονται, ἡνίκα συμβῇ μείζονας αὐτοὺς εἶναι τῶν κε ἐνιαυτῶν. τοῦτο γὰρ γενικῶς διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ὑπὲρ πάσης ἐπιτροπῆς καὶ κουρατωρείας ἐθέσπισεν. ἄτοπον ἡγησάμενος, τὸν δεόμενον τῆς ἑτέρου κηδεμονίας, τὴν ἑτέρων διοικεῖν περιουσίαν.

DE ATTILIANO TVTORE ET EO QVI EX LEGE ATTILIA IVLIA ET TITIA DABATVR Tit. XX

Πούπιλλος ἢ πουπίλλα ἐδέοντο ἐπιτρόπου, τεσταμεντάριος οὐχ ὑπῆρχεν. οὐ δὲ μὴν ἀγνάτος. ἤργει δὲ καὶ πατρωνικὴ ἐπιτροπή. οὐ δὲ πατὴρ ἦν κατὰ μίμησιν τῶν πατρώων ἐπιτροπεύειν ὀφείλων. ἐσχόλαζε δὲ καὶ φιδουκιαρία ἐπιτροπή, τίς κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν. καὶ λέγομεν ὅτι ἐν τῇ ῥώμῃ ὁ πραίτωρ ὁ οὐρβανὸς, μετὰ τοῦ μείζονος μέρους τῶν δημάρχων, ι δὲ ἤπερ οἱ πάντες, τουτέστι μετὰ τῶν ς ἢ ζ ἐπιζητήσας, τὸν ἐπιτήδειον δίδωσιν, ἀτιλίου νόμου τοῦτο νομοθετήσαντος. ὃς ἐκ τοῦ νομοθέτου τοῦ εὑρόντος, λέγεται ἀτιλιανός. στενοτάτη δὲ ἡ τούτου νομοθεσία. μέχρι γὰρ τῆς ῥώμης, καὶ οὐ περαιτέρω προβαίνει. ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις κατὰ μίμησιν τούτου, γεγόνασι ιι νόμοι. ἰούλιος καὶ τιτιανός, οἳ ἐκέλευσαν ἐν ἀχρείᾳ ἐπιτρόπου κρίσει τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας δίδοσθαι ἐπίτροπον, ὡς δὴ αὐτῶν ὠνόμασται ἰούλιος τιτιανός. οὐ μόνον δὲ τῷ μὴ ἔχοντι ἐπίτροπον δίδοται ἀτιλιανὸς, ἢ ἰούλιος τιτιανός. ἀλλὰ γὰρ εἰ ὕπεστιν, ἐμποδίζεται δὲ ὑπό τινος αἰτίας ἀντιλαβέσθαι τῆς ἐπιτροπῆς. τί γὰρ ὅτι τελευτῶν τις, τὸν ἴδιον υἱὸν ἐνστήσατο κληρονόμον. δέδωκε δὲ αὐτῷ ἐπίτροπον ὑπὸ αἵρεσιν, si nauis ex Asia uenerit, τουτέστιν εἰ ἡ ναῦς ἀπὸ ἀσίας ἔλθῃ, εἰ in diem, τουτέστι μετὰ διετίαν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς, ἐφ᾽ ὅσον ἡ αἵρεσις, ἢ ἡμέρα ἤρτηται, ἀτιλιανὸς, ἤγουν ἰούλιος τιτιανὸς ἐπίτροπος δίδοται, εἰ δὲ πρώτως ἐδόθη, ὁ δὲ γραφεὶς κληρονόμος, διασκέπτεται εἰ δεῖ προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ. ὑπόθου γὰρ ἐξωτικὸν γεγράφθαι κληρονόμον, exheredatum δὲ γενέσθαι τὸν παῖδα, ἐπίτροπον δὲ αὐτῷ πρώτως καταλελεῖφθαι, καὶ διασκέπτεται ὁ γραφεὶς κληρονόμος ἐν τῷ μεταξὺ, κἀνταῦθα δίδοται ἀτιλιανὸς ἤγουν ἰούλιος τιτιανός. ἐὰν δὲ συμβῇ τὴν αἵρεσιν ἐξελθεῖν ἢ τὴν ἡμέραν παραγενέσθαι, ἢ τὸν κληρονόμον ἀδιτεῦσαι, τότε ὁ τεσταμεντάριος ἀντέχεται τῆς ἐπιτροπῆς. οὗτοι δὲ παύονται. εἰ δὲ καὶ ὁ ὢν ἐπίτροπος ὑπὸ πολεμίων ληφθῇ, πάλιν ἐν μὲν τῇ ῥώμῃ ἀτιλιανὸς, ἐν ταῖς

Sed &

Si ab hostibus

ἐπαρχίαις ἰουλιοτιτιανὸς δίδοται. ὃς παυθήσεται, ἐὰν ὁ ὑπὸ πολεμίων ληφθεὶς, διαφύγῃ τοὺς πολεμίους. ὑποστρέψας γὰρ, ἀναλαμβάνει τὴν ἐπιτροπὴν, δικαίῳ τοῦ ποστλιμινίου. *Sed ex his* ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιὸν, μετὰ δὲ ταῦτα, ἡ τῶν ἀτιλιανῶν, καὶ ἰουλιοτιτιανῶν ἀνῃρέθη δόσις. ἤρξαντο γὰρ κατὰ μὲν πρώτην τάξιν, οἱ ὕπατοι τῆς ἑκατέρας φύσεως ἀνήβοις ἐπιτρόπους κατὰ iurisdictionem διδόναι. τουτέστι ζητοῦντες εἰ εὔποροί εἰσιν οἱ ἐσόμενοι ἐπίτροποι, εἰ χρηστὸν ἔχουσιν βίον, ἢ δυνάμενοι διοικεῖν ἀλλοτρίαν περιουσίαν. μετὰ δὲ τοὺς ὑπάτους, καὶ οἱ πραίτωρες ἐκ τῶν διατάξεων τὰ αὐτὰ ἐποίουν. οἱ γὰρ προειρημένοι νόμοι, ὁ ἀτίλιος, ὁ τίτιος, οὔτε περὶ ἀσφαλείας ὀφειλούσης ὑπὸ ἐπιτρόπων παρασχεθῆναι διελέγοντο, ὡς σῶα φυλάττουσι τὰ τῶν ἀνήβων πράγματα, οὔτε περὶ τοῦ χρῆναι συνωθεῖσθαι τὸν ἐπίτροπον τὰ τοῦ νέου διοικεῖν πράγματα διηγόρευόν τι. *Sed hoc* τούτῳ οὖν χρώμεθα τῷ νόμῳ, ὥστε ἐν μὲν τῇ ῥώμῃ, τὸν τῆς πόλεως ἔπαρχον, ἢ τὸν πραίτωρα κατὰ τὴν οἰκείαν ἰουρισδικτίονα διδόναι. διὰ τοῦτο δὲ εἶπον κατὰ τὴν οἰκείαν ἰουρισδικτίονα. ἐπειδή εἰσί τινες, οἷς ὁ ἔπαρχος, οὐ μὴν ὁ πραίτωρ δύναται χειροτονεῖν ἐπίτροπον. ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, ἢ οἱ στρατηγοὶ, κελεύσει τῶν ἀρχόντων, ἐν ᾧ τῶν ἀνήβων εἰσὶν εὐτελεῖς αἱ περιουσίαι, τοὺς ἐπιτρόπους προβάλλονται.

Nos autē ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς οἰκείᾳ διατάξει τὰς τοιουτοτρόπους τῶν ἀνθρώπων δυσκολίας ἐκτέμνων, προσέταξε τοὺς ἐκδίκους τῶν πόλεων, τὴν τῶν ἀρχόντων οὐκ ἀναμένοντας κέλευσιν, ἐν ᾧ ἡ τοῦ ἀνήβου, ἤγουν, τοῦ ἀφήλικος ὑπόστασις, ἕως φ΄ νομισμάτων ἐστὶν, ἅμα τῷ τῆς πόλεως εὐλαβεστάτῳ ἐπισκόπῳ, συνόντων καὶ ἑτέρων δημοσιευόντων προσώπων, τουτέστι στρατηγῶν, ἢ ἐν ἀλεξανδρείᾳ τοῦ ἰουριδίκου, ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας χειροτονεῖν, ἀσφαλείας ἐννόμου καθὰ τῇ αὐτῇ περιέχεται διατάξει παρεχομένης κινδύνῳ τῶν ταύτην κομιζομένων, εἰ συμβῇ τοὺς ταύτην τὴν ἀσφάλειαν δόντας ἀπορῆσαι. τὸ δὲ τοὺς ἀνήβους ἐπιτροπεύεσθαι τῷ φυσικῷ συνᾴδει νομίμῳ. δίκαιον γάρ ἐστιν τοὺς ἀτελῆ τὴν ἡλικίαν ἄγοντας, τῇ ἑτέρων ἰθύνεσθαι διοικήσει. ἐπειδὰν δὲ ἔφηβοι γένωνται οἱ ἄνηβοι, ἕξουσι κατὰ τῶν ἐπιτρόπων τὴν τουτέλας προσαπαίτησιν.

DE AVTORITATE TVTORVM Tit. XXI

Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν τὸν ἐπίτροπον ἐπὶ διοικήσει τῶν τοῦ πουπίλλου δίδοσθαι πραγμάτων, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι δεῖ τοῦτον αὐθεντεῖν, ἐν τισι γινομένοις ὑπὸ τοῦ πουπίλλου, καὶ τὸ μὴ κατὰ τὴν αὐθεντίαν τούτου πραχθὲν, οὐδὲ γεγονέναι δοκεῖ. ἔστι δέ τινα ἐφ᾽ οἷς οὐκ ἀναγκαία ἡ τοῦ κηδεμόνος αὐθεντία. οἷον ὁ πούπιλλος ἐπηρώτησέ με, ὁμολογεῖς διδόναι μοι ι΄ νομίσματα. πρὸς τὸ ἰσχῦσαι τὴν ἐπερώτησιν, ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία περιττή. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ πούπιλλος ἐπερωτηθεὶς ὁμολόγησε, συνίστησι τὴν ἐπερώτησιν, ἡ τοῦ ἐπιτρόπου συναίνεσις. ἤρεσε γὰρ τὸ

ἀνήβου

ἀνήβου, κρείττονα μὲν τὴν οἰκείαν αἵρεσιν ἐξεῖναι αὐτῷ ποιεῖν, καὶ αὔξειν τὴν αὐτοῦ περιουσίαν sine tutoris autoritate, ἤγουν ἄνευ τῆς τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντίας, ἐλαττοῦν δὲ οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ προσῇ τῷ γινομένῳ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία. ὅθεν ἐπὶ τούτων τῶν θεμάτων, ἐφ' ὧν ἐξ ἑκατέρου πλευροῦ τίκτονται ἀγωγαὶ τοῖς συναλλάττουσιν. οἷον ἐπὶ μισθώσεως, μανδάτα, δεπόσιτα. ὁ μὲν γὰρ παραθέμενος, ἔχει διρέκταν δεπόσιταν. ὁ δὲ δαπανήσας περὶ τὸ δεπόσιτον, ἔχει κοντράριαν δεπόσιταν. ἐὰν μὴ ἀπῇ, ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία, ὁ μὲν συναλλάττων τοῖς πουπίλλοις, ἔνοχος αὐτοῖς γενήσεται, αὐτοὶ δὲ τῷ συναλλάσσοντι, οὐ γίνονται ὑπεύθυνοι. οὐδὲ κληρονομίαν ἀδιτεῦσαι, οὔτε διακατοχὴν αἰτῆσαι, οὔτε φιδεϊκομμισσαρίαν κληρονομίαν καταδέξασθαι ἑτέρως δύνανται, εἰ μὴ αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπιτρόπου. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπικερδὲς ὑπάρχει τὸ φιδεϊκόμμισσον, καὶ οὐδεμίαν ἔχει ζημίωσιν ἐν ἑαυτῷ. ὁ δὲ ἐπίτροπος παρὼν, αὐθεντεῖν ὀφείλει, εἰ τοῦτο συμφέρον εἶναι κρίνει τῷ ἀνήβῳ. μετὰ δὲ χρόνον παρὼν, ἢ ἀπὼν δι' ἐπιστολῆς, οὐκ ἰσχυρῶς αὐθεντεῖ. οἷον συνήλλαξα ἐγὼ πουπίλλῳ. δεῖ τὸν ἐπίτροπον παρόντα ἅμα τῷ γίνεσθαι τὸ συνάλλαγμα, λέγειν ὅτι αὐθεντῶ. εἰ δὲ ἐνδημεῖ τῇ πόλει, μετὰ δὲ μίαν τυχὸν ἡμέραν ἐλθὼν εἴπῃ, ὅτι αὐθεντῶ, ἢ καὶ ἀπολιμπανόμενος, δι' ἐπιστολῆς τοῦτο δηλώσει, ὅτι αὐθεντῶ, καθὼς εἴρηται, ἀνίσχυρος ἡ αὐθεντία. ὁ ἄνηβος cum tutoris autoritate ὀφείλει δικάζεσθαι. ὅθεν ἐκεῖνο ἐζητήθη. ἐπιτροπεύω ἐγὼ πουπίλλου, ἔχω δίκην πρὸς αὐτὸν, ἢ ἐνάγων, ἢ ἐναγόμενος, εἰ στῆναι τὴν δίκην οὐκ ἠδύναντο δίχα τῆς ἐμῆς αὐθεντίας. ἐγὼ in rem meam, τουτέστιν εἰς τὸ ἐμὸν πρᾶγμα αὐθεντεῖν ἐκωλυόμην. ἡ δὲ δίκη ὑπέρθεσιν οὐκ ἐπεδέχετο. ἐπὶ τοῦ τοιούτου σχήματος πάλαι ἐδίδοτο ὑπὸ τοῦ πραίτορος ἐπίτροπος, ὃς καὶ ἐλέγετο πραιτώριος. ἐπειδὴ παρὰ τοῦ πραίτορος ἐδίδοτο. ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς ἀναιρεθείσης ἀκριβείας, συνανῃρέθη, καὶ ὁ πραιτώριος ἐπίτροπος. σήμερον δὲ κουράτωρ εἰς τάξιν αὐτοῦ δίδοται. οὗ καταστάντος, ἀνύεται τὸ δικαστήριον. καὶ τούτου περαιωθέντος, παύεται τοῦ εἶναι κουράτωρ. καὶ ἐν τούτῳ τῷ θέματι κατὰ τοῦτον ὁ πούπιλλος, καὶ ἐπιτροπεύεται, καὶ κουρατωρεύεται. ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις, ἐγώ εἰμι αὐτοῦ ἐπίτροπος. ἐν δὲ τῇ πρὸς ἐμὲ δίκῃ μόνῃ κουρατωρεύεται, ὑπὸ τοῦ δεδομένου κουράτορος.

Neq · *Tutor* · *Si inter*

QVIBVS MODIS TVTELA FINITVR Tit. XXII

Εἰπόντες τὴν σύστασιν τῆς ἐπιτροπῆς, εἴπωμεν αὐτῆς καὶ τὴν διάλυσιν. τὸ γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον τρόπῳ τινὶ διαλύεται. διαλύεται ἡ ἐπιτροπὴ τῇ ἥβῃ. τοῦτο μὲν τοῦ ἄρρενος, τοῦτο δὲ καὶ τῆς θηλείας. τὴν δὲ ἥβην οἱ παλαιοί, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐνιαυτῶν, τουτέστιν ἐκ τοῦ ὑπερβεβηκέναι τὸ ιδʹ ἔτος, ἔκρινον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῆς ἡλικίας. ὥστε δύο εἴτε τὸ σχῆμα ἐπιγέγονε πρὸ τοῦ ιδʹ ἐνιαυτοῦ, εἴτε τις ὑπερέβη τὸν ιδʹ ἐνιαυτὸν, μὴ ὑπόντος τοῦ σχήματος,

οὐκ

οὐκ ἐνομίζετο ἔφηβος, ἀλλ' ἡνίκα τὰ δύο συνέδραμε. σήμερον δὲ ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεύς, ἀνάξιον τῆς τῶν οἰκείων χρόνων σωφροσύνης κρίνας, ἐκέλευσεν ὅπερ ἦν τὸ παλαιὸν ἐπὶ θηλειῶν. ἐπ' ἐκείνων γὰρ ὁ χρόνος μόνος ἐζητεῖτο, τὸ ὑπερβεβηκέναι τὸν δωδέκατον ἐνιαυτόν. σχῆμα γὰρ ἐπὶ αὐτῶν πολυπραγμονεῖσθαι ἀπρεπὲς ἐνομίσθη. ἐνόμισεν οὖν ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς ἀναίσχυντον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ σώματος ὁρᾶσθαι τῶν ἀρρένων, τετύπωκεν τοῦτο κρατεῖν, ὅπερ ἐκράτει καὶ ἐπὶ τῶν θηλειῶν, ὅθεν τέθεικε διάταξιν. ἐν ᾗ διηγόρευσε, τὴν ἥβην ἐπὶ τῶν ἀρρένων ἄρχεσθαι μετὰ τὸ πέρας τοῦ ιδ' ἐνιαυτοῦ. τὸ δὲ ἐπὶ τῶν θηλειῶν, εἴασεν ἐπὶ σχήματος, ὥστε μετὰ τὸν ιβ' πληρούμενον ἐνιαυτόν, ἐφήβους εἶναι ταύτας νομίζεσθαι.

Itē finitur πρὸς τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ ἡ ἐπιτροπὴ διαλύεται, ἐὰν ἄνηβοι ληφθῶσιν εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰ εἰς ἀδρογατίονα, ἢ γένωνται δεπορτᾶτοι ἤγουν περιωρισμένοι. ἰδοὺ ὅτε γὰρ πρόξιμοι ὄντες πουβέρτατι, ἥμαρτόν τι, καὶ ταύτην ἐδέξαντο τὴν τιμωρίαν. ἢ ἐὰν καταδουλωθῶσιν, ἀχάριστοι τυχὸν ὀφθέντες περὶ τοὺς οἰκείους πατρώνας, ἢ ληφθέντες ὑπὸ τῶν πολεμίων. ὥστε οὖν ἀναιρεῖ τὴν ἐπιτροπήν, ἡ ἐλαχίστη καὶ μέση καὶ ἡ μεγίστη κάπιτις δεμινουτζίων.

Sed & si εἰ δὲ καί τις δοθῇ ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ παρὰ ἀνήβῳ μετὰ φανερᾶς αἱρέσεως, οἷον ἔστω ἐπίτροπος, ἕως ἂν ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ ἀσίας, τῆς αἱρέσεως ἐκβάσης διαλύεται ἡ ἐπιτροπή.

Simili οἶδε καὶ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου τελευτή, ἢ τοῦ ἐπιτροπευομένου, διαλύειν τὴν ἐπιτροπήν.

Sed & capitis εἰ δὲ καὶ ὑποστῇ ὁ ἐπίτροπος μεγάλην κάπιτις δεμινουτζίονα, δι' ἧς ἀποβάλλει τὴν ἐλευθερίαν, ἢ τὴν μέσην δι' ἧς ἀποτίθεται τὴν πολιτείαν, πᾶσα διαλύεται ἡ ἐπιτροπή. τῇ δὲ ἐλαχίστῃ κάπιτις δεμινουτζίονι τοῦ ἐπιτρόπου, οἷον ἐὰν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα παράσχῃ, ἡ λεγίτιμα μόνη φθείρεται ἐπιτροπή, αἱ δὲ λοιπαί, οἷον τεσταμενταρίαι, καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος δεδομέναι, μένουσιν ἐπὶ σχήματος. ἡ γὰρ τοῦ πουπίλλου κάπιτις δεμινουτζίων, εἰ καὶ ἐλαχίστη ὑπάρχει, πάσας ἀναιρεῖ τὰς ἐπιτροπάς. γίνεται γὰρ ὑπεξούσιος ὁ ἄνηβος. ὑπεξουσίων δὲ ἀλλότριον ἐπιτροπεύεσθαι.

Præterea ἐδόθη τις ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ, μέχρι ιε' ἐνιαυτῶν, τῆς διετίας παραδραμούσης, παύεται τοῦ εἶναι ἐπίτροπος.

Desinunt παύει τὸν ἐπίτροπον, καὶ τὸ ὡς σούσπεκτον αὐτὸν ἐκβληθῆναι τῆς ἐπιτροπῆς. τυχὸν γὰρ κακῶς διῴκει τὰ τοῦ ὀρφανοῦ πράγματα. εἰ δὲ καὶ χρήσεται ἐξκουσατίονι, τουτέστι παραιτήσεται δι' εὐλόγου αἰτίας, μαθησόμεθα δὲ καὶ τὰς εὐλόγους αἰτίας προϊόντες, καὶ οὕτως παυθήσεται τοῦ εἶναι ἐπίτροπος.

DE CVRATORIBVS Titulus XXIII

Εἰρήκαμεν ὅτι τῶν αὐτεξουσίων, οἱ μὲν ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ κουρατωρεύονται, οἱ δὲ οὐδετέρῳ τούτων ὑπόκεινται, εἰπόντες περὶ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ πόσαι εἰσὶν ἐπιτροπαί. εἰσὶ δὲ αὗται, τεσταμενταρία, ἀδνατική, ἤγουν λεγίτιμα, πατρωνική. ταύτῃ δὲ περιέχε

περιέχεται καὶ ἡ τῶν ἐλευθερωσάντων πατρώνων ἐπιτροπή, φιδουκιαρία, καὶ ἡ ἀτιλιανή, ἤτοι ἰουλιοτιτιανή, ἧς ἐν τάξει ἱστορίαν νῦν ἐπεμνήσθη ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεύς. ἐντεῦθεν δὲ καὶ πόσοις διαλύεται τρόποις, νῦν εἰρήκαμεν, καὶ περὶ τῆς κουρατορίας. οἱ ἄῤῥενες, ἔτι δὲ καὶ αἱ θήλειαι, ἔφηβοι γεγονότες, κουρατορεύονται μέχρις οὗ τὸν κε΄ ἐνιαυτὸν ὑπερβῶσιν, εἰ καὶ μάλιστα εἰσὶν ἔφηβοι, ἀλλ' ὅμως ἔτι τοιαύτην ἄγουσιν ἡλικίαν, ὥστε μὴ δύνασθαι τὴν οἰκείαν διαφυλάττειν περιουσίαν, δίδονται κουράτορες ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων, ἀφ' ὧν καὶ ἐπίτροποι. κουράτωρ οὐ δίδοται μὲν ἰσχυρῶς ἐν διαθήκῃ, δοθεὶς δὲ ψήφῳ τοῦ πραίτωρος ἢ τοῦ ἄρχοντος κομφιρματεύεται. ὁ νέος ἄκων οὐ λαμβάνει κουράτορα. εἰ μὴ ἄρα ἐπὶ αἰτίᾳ ζητῇ. ἐπειδὴ κουράτωρ καὶ ἐπὶ φανερᾷ δίκῃ δίδοσθαι δύναται, ὡς προλαβόντες εἰρήκαμεν. ὥστε δύω πολλαί εἰσι διαφοραὶ τῶν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων. ὁ μὲν γὰρ ἐπίτροπος, ἀνήβων μόνον ἐστὶν ἐπίτροπος, ὁ δὲ κουράτωρ, ἐφήβων. ἔτι δὲ ὅτι καὶ ἀνήβων. ὁ ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ καλῶς δίδοται. ἀνισχύρως δὲ ὁ κουράτωρ. ἄκων οὐδεὶς κουρατορεύεται, ἐπιτροπεύεται δέ τις καὶ μὴ βουλόμενος. ἐπίτροπος ἐπὶ φανερᾷ δίκῃ δοθῆναι οὐ δύναται. κουράτωρ δὲ καὶ πάνυ.

Furiosi

κουρατορεύονται πρὸς τοῖς ἀφήλιξι, μαινόμενοι. ἔτι δὲ καὶ ἄσωτοι εἰ καὶ μείζονες ὦσι τῶν κε΄ ἐνιαυτῶν. κουρατορεύονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀγνατῶν, τοῦ δυωδεκαδέλτου νόμου τοῦτο κελεύσαντος. ἀλλ' ἐν τῇ ῥώμῃ ὁ τῆς πόλεως ὕπαρχος, ἢ ὁ πραίτωρ, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις οἱ ἄρχοντες διδόασι τοῖς μαινομένοις καὶ ἀσώτοις, *ex inquisitione*, ἤτοι ἐκ συζητήσεως, κουράτορας. ἡνίκα μὴ ὕπεστι ἀγνάτος, ἢ ὑπάρχων, ἀνεπιτήδειός ἐστι πρὸς διοίκησιν. κουρατορεύονται, καὶ ἀνόητοι, καὶ κωφοί, καὶ ἄλαλοι, καὶ οἱ νόσῳ κατεχόμενοι διηνεκεῖ, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς τῶν οἰκείων φροντίζειν πραγμάτων.

Interdum

ἴσθ' ὅτι καὶ πούπιλλοι κουρατορεύονται. οἷον ἐὰν ὁ λεγίτιμος ἐπίτροπος οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος. διὰ τοῦτο γὰρ ἕτερος ἐπίτροπος οὐ δίδοται ἀλλὰ κουράτωρ, ἐπειδὴ κανών ἐστιν ὁ λέγων, *tutorem habenti, tutor dari non potest*, ἤτοι τῷ ἐπίτροπον ἔχοντι, ἐπίτροπος δοθῆναι οὐ δύναται. εἰ δὲ ὁ τεσταμεντάριος ἐπίτροπος, ἢ ὁ ὑπὸ ἀρχόντων δοθεὶς, ἀναρμόδιός ἐστι πρὸς διοίκησιν, οὐ μέν τι κακούργως διαγίνεται περὶ τὰ τοῦ ὀρφανοῦ πράγματα, εἴωθε κουράτωρ αὐτῷ συζεύγνυσθαι, εἰς τόπον τῶν προσκαίρως ἐξκουσατευόντων ἑαυτοὺς τῆς ἐπιτροπῆς, κουράτορες εἰώθασι δίδοσθαι, ὅπερ μαθησόμεθα προϊόντες.

Quod si

ἐὰν ὁ ἐπίτροπος νοσῇ, ἢ ὑπὸ ἑτέρας ἀνάγκης ἐμποδίζηται τὰ τοῦ πουπίλλου διοικεῖν πράγματα, οἷον οἰκείαις συνεχόμενος δίκαις, καὶ ὁ πούπιλλος, ἢ ἄπεστιν, ἢ παρὼν ἴνφας ἐστίν, ἤτοι νήπιος, δύναται ὁ ἐπίτροπος, οἰκείῳ κινδύνῳ ἄκτορα προβάλλεσθαι παρὰ τῷ πραίτωρι, ἢ παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, ὃς ἄκτωρ διὰ τοῦτο προσαγορεύεται, *quia per acta constituitur*. ἐπειδὴ διὰ τῆς πράξεως τῶν ὑπομνημάτων χειροτονεῖται. εἰ δὲ παρῇ ὁ πούπιλλος καὶ ἠδύνατο φθέγγεσθαι, *cum tutoris autoritate* ἐχειροτονεῖτο.

DE SATISDATIONE TVTORVM VEL CVRATORVM Titulus XXIIII

Εἰπόντες τῶν κουρατώρων τὴν σύστασιν καὶ τὴν διάλυσιν, καὶ ὅτι οἱ μὲν μέχρι τοῦ κε' ἐνιαυτοῦ κουρατωρεύονται, οἱ δὲ διὰ πάθος, μέχρι τῆς τοῦ πάθους ἀπαλλαγῆς, νῦν εἴπωμεν γενικόν τινα λόγον ἐπὶ πάντων τῶν κηδεμόνων ἐπεκτεινόμενον. πᾶς ἐπίτροπος, καὶ πᾶς κουράτωρ, ἀσφάλειαν ὀφείλει ποιεῖσθαι μετὰ δόσεως ἐγγυητῶν, ἐν ᾗ συνομολογεῖ, σῶα καὶ ἀκέραια φυλαχθήσεσθαι τὰ τῶν κηδεμονευομένων πράγματα. αὕτη γὰρ μεγίστη τοῦ πραίτωρος φροντίς. ὑπεξεῖλε δὲ ἐπὶ τῶν ἐπιτρόπων τὸν τεσταμεντάριον. οὗτος γὰρ ἐγγύαις οὐ βαρεῖται. πιστὸν γὰρ αὐτὸν καὶ ἐπιμελῆ ἔσεσθαι περὶ τὴν διοίκησιν, ἡ τοῦ τεστάτορος ἡμῖν παραδίδωσι μαρτυρία. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ex inquisitione, ἐκζητήσεως, ἐπίτροποι, ἢ κουράτωρες, ἐγγύας οὐκ ἀπαιτοῦνται. ἀξιοπίστους γὰρ αὐτοὺς εἶναι, ἡ τῶν ἀρχόντων παρίστησιν ἐξέτασις. εἰώθει γὰρ ταῦτα ἐπιζητεῖν. εἰ σώφρων τὸν βίον, εἰ εὔπορός ἐστιν, ἢ ἔχει ἐνέχυρα βίου, τουτέστι παῖδας. ὁ γὰρ παῖδας ἔχων, οἶδεν ὅπως δεῖ προσφέρεσθαι τοῖς ὀρφανοῖς, ἐν τάξει δίδοται πατρός. καὶ εἰ στοργὴν ἔχει περὶ τὴν ἐγγεγραμμένην, ἢ ἴσως περὶ τὴν πατρίδα.

Sed si ἴσι δὲ ὅτι καὶ αὐτοὶ παρέχουσιν ἐγγύας. εἰ γὰρ συμβῇ δύο, ἢ καὶ πλείονας δοθῆναι τεσταμενταρίους, ἢ ex inquisitione ἐπιτρόπους, ἢ κουράτωρας, εἷς δὲ τούτων βουλόμενος τὸ ἀζήμιον φυλαχθῆναι τῷ νέῳ δίδωσιν ἐγγύας, προτιμᾶται τοῦ συνεπιτρόπου, ἢ συγκουράτωρος, καὶ μόνος καταπιστεύεται. ἀσφαλεστέρα γὰρ τῷ νέῳ τῶν ἐγγυῶν ἡ δόσις τῆς τοῦ τελευτήσαντος μαρτυρίας, ὃν εἰκὸς ἦν πλανηθῆναι ὥσπερ καὶ τὸν ἄρχοντα ἐν τῇ ζητήσει. διὸ, μόνῳ αὐτῷ καταπιστευθήσεται ἡ διοίκησις. δύναται δὲ τούτου γενομένου ὁ ἕτερος ἀνθίστασθαι καὶ παρέχειν ἐγγύας, καὶ εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖναι τὸν ἐγχειρισμόν. ὥστε δύο πολλῶν ὄντων τεσταμενταρίων, οὐ δύναταί τις αἰτησάμενος λέγειν τῷ συνεπιτρόπῳ, ἢ συγκουράτωρι, δὸς ἐγγύας, καὶ ἔχε τὴν διοίκησιν. ἀλλ' εἰ βούλεταί τις παρασκευάσαι τὸν σὺν αὐτῷ κηδεμονεύοντα παρασχεῖν ἐγγύας, αὐτὸς πρότερον ἐγγύας προτεινέτω, ἵνα ἐκ ζήλου καὶ παρακλήσεως ὁ ἕτερος παράσχῃ ἐγγύας. προσφέρων γὰρ ἐγὼ τὴν ἱκανοδοσίαν, δυνάμει λέγω δίδωμι τῷ συνεπιτρόπῳ, πότερον βούλεται λαβεῖν ἀσφάλειαν παρ' ἐμοῦ καὶ παραχωρῆσαί μοι τῆς διοικήσεως, ἢ δοῦναι καὶ λαβεῖν τὴν διοίκησιν. εἰ δὲ μηδεὶς τῶν τεσταμενταρίων, ἢ τῶν ex inquisitione ἐγγύας προσφέρει, εἰ μὲν ὁ τελευτήσας ἑνὶ τῷ τινὶ προσώπῳ τὴν διοίκησιν ἐπέτρεψεν, ἐκεῖνος διοικείτω μόνος. εἰ δὲ περὶ μηδενὸς τοῦτο διεφώνησεν ὁ τεστάτωρ, ἐκεῖνος διοικείτω, ὃν τὸ μεῖζον μέρος ἐπιλέξαιτο τῶν συνεπιτρόπων. τοῦτο γὰρ καὶ τῷ ἐδίκτῳ, ἤγουν νομοθετήματι περιέχεται τοῦ πραίτωρος. εἰ δὲ διχονοοῦσι μεταξὺ ἀλλήλων οἱ ἐπίτροποι, περὶ τὴν τοῦ ὀφείλοντος διοικεῖν ἐπιλογήν, καὶ οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ τόνδε ἐπιλέγονται,

λέγονται. εἰκὸς γὰρ πολλῆς οὔσης τῆς πενταπιλλαρίας οὐσίας, μὴ ἀρκεῖν ἕνα πρὸς διοίκησιν. τηνικαῦτα ὁ πραίτωρ ἐπιλεγέσθω ὃν βούλεται, καὶ αὐτῷ τὴν διοίκησιν ἐπιτρεπέτω. τὸ αὐτὸ φαμὲν διὰ πάντων, καὶ περὶ πολλῶν δοθέντων ex inquisitione. δεῖ γὰρ καὶ ἐπὶ αὐτῶν, τὸ μεῖζον μέρος ἐπιλέγεσθαι τὸν ὀφείλοντα διοικεῖν. ἡβήσας δὲ ὁ νέος, ἤγουν ὁ ἀφῆλιξ γενόμενος τέλειος, οὐ μόνον τοὺς ἐπιτρόπους, ἢ τοὺς κουράτωρας προφάσει τῆς διοικήσεως ἕξουσιν ὑπευθύνους, ἀλλὰ κἀκείνους, οἱ παρὰ τῶν κηδεμόνων λαμβάνουσι τὴν ἱκανοδοσίαν. ἔχουσι δὲ κατὰ τούτων in factum, ἢ τὸ ἀζήμιον ἤ τις ὀνόμασαι, subsidiaria ἐσχάτην βοήθειαν αὐτοῖς παρέχουσα. ἡνίκα γὰρ, μηδὲ οἱ κηδεμόνες, μηδὲ οἱ τούτων ἐγγυηταὶ τὸ ἀζήμιον περιποιοῦσι τῷ νέῳ, τηνικαῦτα οἱ τὴν ἀσφάλειαν παρὰ τούτων λαβόντες κατασχεθήσονται τῇ in factum, ἤ τις ἐκ τοῦ γενομένου ἐκλήθη subsidiaria. δίδοται δὲ ἡνίκα, ἢ παντελῶς μὴ λάβωσιν ἐγγύας οἱ εἰωθότες ταύτας λαμβάνειν, ἢ λάβωσι μὲν, ἐγγυητὰς δὲ δέξωνται ἀπόρους. αὕτη δὲ καὶ κατὰ κληρονόμων δίδοται, ὥσπερ εἴρηται, ταῖς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεσι, καὶ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι. κἀκεῖνο δὲ περιέχεται. ὅτιπερ, οἱ χειροτονηθέντες ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες, εἰ μὴ θελήσουσιν ἱκανοδοσίαν προφάσει τῆς ἰδίας παρασχεῖν διοικήσεως, captis pignoribus, ἤγουν ἀπαιτήσει ἐνεχύρων εἰς τοῦτο συνελασθήσονται. τουτέστι κελεύσει τοῦ ἄρχοντος ληφθήσεται ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἐν τάξει ἐνεχύρου πράγματα. οὔτε δὲ ὁ ῥώμης, οὔτε δὲ ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος, οὔτε ὁ πραίτωρ, οὔτε ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων, ὑπεύθυνοι γενήσονται τῇ συνβοηθείᾳ. ἀλλ' οὗτοι μόνοι, οἷς ἔστι συνήθες τὰς τοιαύτας λαμβάνειν ἐγγύας. οἷον οἱ στρατηγοί, οἱ ἔκδικοι τῶν πόλεων.

Sciendum

Nec

DE EXCVSATIONIBVS TVTORVM VEL CVRATORVM Titulus XXV

Οὐ μόνον δὲ ἡ προλαβοῦσα οὖσιν ἐπιτρόπων, καὶ κουρατόρων κοινωνία, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἐγγύαις βαρύνεται. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἑτέρα, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν δηκουσατζίονι καλούμενος ἐπὶ τὴν κηδεμονίαν κεχρῆσθαι δύναται. εἰδὼς γὰρ ὁ νόμος φορτικὸν εἶναι καὶ βαρὺ τὸ τῆς κηδεμονίας φρόντισμα, παραιτήσεις ἤτοι δηκουσατζίονας ἐκ διαφόρων ἐπενόησεν αἰτιῶν. ὧν εἴ τις χρήσεται μιᾷ, διαφεύγει τὸ τῆς κηδεμονίας ἄχθος. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ, διὰ τοὺς παῖδας δηκουσατεύειν ἑαυτοὺς δυνάμεθα, εἴτε ὑπεξούσιοι ὦσιν εἰ ἐμαγκίπατοι. εἰ γάρ τις ἔχει τρεῖς παῖδας περιόντας ἐν ῥώμῃ, ἢ τέσσαρας ἐν ἰταλίᾳ, ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ε, ἀκωλύτως ἑαυτὸν δηκουσατεύει, ἐπιτροπῆς τε καὶ κουρατίονος πρὸς μίμησιν τῶν λοιπῶν λειτουργημάτων. καὶ γὰρ τὴν ἐπιτροπὴν, καὶ κουρατίονα, τοῖς δημοσίοις συναριθμεῖσθαι λειτουργήμασιν ὁμολόγηται. θετοὶ παῖδες οὐκ ὠφελοῦσιν εἰς δηκουσατζίονα, ἀλλὰ φυσικοὶ καθὰ εἴρηται, εἰ καὶ

ἔτυχον ἐκποιηθέντων εἰς υἱοθεσίαν. οἱ δὲ ἐξ υἱοῦ ἔγγονοι ὠφελήσουσι, τοῦ μέσου
τελευτήσαντος προσώπου. ὑπεισέρχονται γὰρ τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν. οἱ
δὲ ἐκ θυγατρὸς, οὐ παρέχουσιν ἐξκουσατίονα. παῖδες δὲ ὡς ἔφην μόνοι ζῶν-
τες ὠφελήσουσιν, οὐ μὴν τελευτήσαντες. εἰ δὲ ἐν πολέμῳ τελευτήσωσιν,
ἐζητήθη εἰ ὠφελοῦσι. καὶ ἤρεσε τούτους μόνους παρέχειν ἡμῖν ἐξκουσατίο-
να, οἱ ἐν τῇ παρατάξει, καὶ ἐν αὐτῇ πεπτώκασι τῇ συμπλοκῇ. ἐπειδὴ γὰρ
ὑπὲρ τῆς πολιτείας τεθνήκασι, δοκοῦσι διὰ τῆς τῶν ἔργων εὐκλείας

Item diuus

ἀεὶ περιεῖναι. καὶ Μάρκος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς ἐξαμήνοις αὐτοῦ δια-
τάξεσιν ἐκέλευσε, τὸν φίσκαλια, ἤγουν δημόσια διοικοῦντα, πράγμα-
τα, ἐφ' ὅσον τῆς τοιαύτης ἀντέχεται διοικήσεως, παραίτησιν αὐτὸν ἔ-
χειν, κουρατίονός τε, καὶ ἐπιτροπῆς. καὶ ὁ λογισμὸς δῆλος. ἀνάγκη γὰρ
ἡμᾶς, ἢ συντρέχοντας περὶ νέου βλάψαι τὸν φίσκον, ἢ τὸ ἀζήμιον τοῦ φίσκου

Item qui

περιποιοῦντας, τὰ τῶν νέων ἐλαττῶσαι δίκαια. καὶ οἱ reipublicae causa ἀ-
πόντες, ἐξκουσατεύονται κηδεμονίας, οὐ μόνον μελλούσης, ἀλλὰ καὶ ἐπικει-
μένης. καί τι μετὰ τὸ ἄψασθαι τῆς διοικήσεως, οὐ παρέχεται ἐξκουσατζίον.
ὁ δὲ ἀψάμενος τῆς δημοσίας διοικήσεως, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ reipublicae causa,
ἤγουν χάριν δημοσίου πράγματος ἀποδημήσας, χρῆται μὲν ἐξκουσατίονι,
μέχρι δὲ τούτου χωρίζειν ἑαυτὸν ἀκινδύνως δύναται τῆς διοικήσεως, ἕως
οὗ ἄπεστι reipublicae causa. ἀμέλει, καὶ κουράτωρ δίδοται ἐν τῷ μεταξὺ εἰς
τάξιν αὐτοῦ. ὑποστρέψας δὲ οὗτος ἐκ τῆς reipublicae causa ἀποδημίας, εὐθέως
ὑποβάλλεται τῷ τῆς ἐπιτροπῆς βάρει, οὐδὲ ἐνιαυτὸν ἔχων πρὸς τὸ ἐξ-
κουσατίονα, ἤτοι ἀτέλειαν. ὥσπερ καὶ Παπινιανὸς ἐν τῷ ε' αὐτοῦ βιβλίῳ
τῶν ἐρωτήσεων γράφει. τὸ γὰρ τοῦ ἐνιαυτοῦ διάστημα τοῖς ὑποστρέψασιν ἀπὸ
τῆς reipublicae causa ἀποδημίας δίδοται πρὸς ἐξκουσατίονα, ἡνίκα τις ἑτέ-
ραν καλεῖται κηδεμονίαν. ὥστε δύο, εἰ μὲν ἐπίτροπος ὢν reipublicae causa ἀ-
ποδημήσω. παύομαι μὲν τοῦ εἶναι ἐπίτροπος, ὑποστρέψας δὲ εὐθέως ἀναδέξο-
μαι τῆς διοικήσεως ἐξ ἀνάγκης. εἰ δὲ μὴ ὢν ἐπίτροπος reipublicae causa ἀ-
ποδημήσω, εἶτα ὑποστρέψω, μετὰ δὲ τὴν ὑποστροφὴν κληθῶ ἐπὶ κηδεμονίαν,
οἷον ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ μετὰ τὴν ὑποστροφὴν, ἢ ἕκτῳ, ἢ δεκάτῳ, ἢ δωδεκάτῳ,

Et qui po-
testatem

καὶ ἁπλῶς πρὶν περαιωθῇ ὁ ἐνιαυτὸς, δύναμαι ἑαυτὸν ἐξκουσατεύειν. ¶
ὁ ἀρχὴν μετερχόμενος τινὰ, χρῆται ἐξκουσατζίονι, ὡς βούλεται ἡ τοῦ θείου
Μάρκου ἀντιγραφή. τὴν δὲ ἀρχθεῖσαν ἐπιτροπὴν, ἀρχὴ ἐπιγινομένη οὐ δια-

Itē propter

λύει. δίκην ἔχων πρὸς τὸν πούπιλλον, ἢ τὸν νέον, ἐξκουσατζίονα τοῦτο οὐ πα-
ρέξει, εἰ μὴ ἄρα περὶ πάσης ἡμῶν τῆς οὐσίας ἤγουν κληρονομίας, ἡμῖν ἐστὶν

Item tria

ὁ ἀγών. τρεῖς ἐπιτροπαὶ ἢ κουρατίονες, ἃς οὐκ ἐπιτηδεύσας ἔλαβον, ἀτέ-
λειαν μοι παρέχουσι τετάρτης κηδεμονίας, ἐφ' ὅσον καὶ συνεστήκασιν αἱ
τρεῖς ἐπιτροπαὶ, ἤτοι κουρατίονες. διὰ τοῦτο δὲ εἶπον ἃς οὐκ ἐπιτηδεύσας ἔ-
λαβον, ἐπειδὴ εἰ πολλάκις σπουδάσας τὴν τοιάνδε ἐπιτροπὴν, ἢ κουρατωρεί-
αν ὑπεισελθεῖν οὖσαν εὐτελεστάτην, οὐκ ἀναπληρώσει τὸν τῶν τριῶν ἀριθμόν.
ἐκεῖνο δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι ἐκ τῶν οὐσιῶν, οὐ μὴν ἐκ τῶν προσώπων τὸ πλῆθος

κρίνεται

κρίνεται τῶν ἐπιτροπῶν. εἰ γάρ τις τελευτήσει ὑπὲρ τρισὶν, ἢ πλείοσι παισὶ,
γίνομαι δὲ τούτου κηδεμὼν, μία ἔσται ἡ ἐπιτροπὴ ἐπειδὴ καὶ μία περιουσία.
οὐδὲ καὶ πενία παραίτησιν παρέχειν τῆς κηδεμονίας. οὕτω γὰρ οἱ θειότα-
Sed &
τοι ἀδελφοὶ σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν. καὶ μάρκος δὲ καθ' ἑαυ-
τὸν ἀντέγραψε. ὥστε οὖν ἔστιν εὑρεῖν, καὶ πενίαν ἐπωφελῆ. ἐάν τις κληθεὶς
Itē propter aduersam
εἰς ἐπιτροπὴν, ἀνεπιτήδειον ἑαυτὸν, καὶ οὐκ ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν διοίκησιν ἀπ-
οδείξῃ, ἢ καὶ νόσον αὐτῷ προσεῖναι δικαιολογήσηται, μὴ συγχωροῦσαν αὐ-
τῷ, μηδὲ τῶν οἰκείων ἀντιλαβέσθαι πραγμάτων, δεχθήσεται ἑαυτὸν ἐξκου-
σατεύων τῆς ἐπιτροπῆς. ὁ ἀγράμματος ἔχει παραίτησιν κηδεμονί-
Similiter
ας. τοῦ θειοτάτου πίου οὕτω θεσπίσαντος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ οἱ ἀγνοοῦν-
τες γράμματα, ἔστιν ὅτε δύνανται ἀλλοτρίας διοικεῖν περιουσίας. ἐάν
Item si
τις τὸν οἰκεῖον ἐχθρὸν καταλείψῃ τεσταμεντάριον ἐπίτροπον τῷ οἰκείῳ παι-
δὶ, ἐξκουσατεύεται ὁ δοθείς. ὥσπερ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, οὐκ ἐξκουσατευθήσε-
ται, ὅς τις ἐπὶ ζῶντι τῷ πατρὶ τῶν ἀνήβων, ἐπηγγείλατο τῶν αὐτοῦ παίδων
ἐπιτροπεύειν. οὐδεὶς ἐκ τούτου μόνου ἐξκουσατίονα ἑαυτῷ κατασκευάσα-
Non esse
σθαι δυνήσεται, λέγων ὡς ἄγνωστος ὑπῆρχεν τῷ τῶν νέων πατρί. οὕτω
γὰρ διάταξις τῶν θειοτάτων ἀδελφῶν κελεύει. ἔχθρα συμβᾶσα μοι
Inimicitiæ
πρὸς τὸν πατέρα τῶν ἀνήβων, ἢ τῶν ἀφηλίκων, εἰ μὲν εἴη κεφαλική, φιλίας
ἐν τῷ μεταξὺ μὴ παρεντεθείσης, ἀπολύομαι τῆς ἐπιτροπῆς. εἰ δὲ οὐκ ἔστι κε-
φαλική, οὐ δίδωσιν ἐξκουσατζίονα. ἐάν τις ἐπαγάγῃ μοι περὶ καταστάσεως
Itē si quis
ζήτησιν, οὐκ ἀναγκασθήσομαι τῶν τούτου παίδων ἐπιτροπεύειν. ὁ μείζων
Itē maior
τῶν ἑβδομήκοντα ἐνιαυτῶν καὶ ἐπιτροπῆς καὶ κουρατζίονος ἀπαλλαγήσε-
ται. ὁ δὲ ἥττων τῶν κε ἐνιαυτῶν, πάλαι μὲν κληθεὶς εἶχεν ἐξκουσατζίο-
να λέγων ὅτι ἥττων εἰμὶ τῶν κε ἐνιαυτῶν. διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου βασι-
λέως, ἐν κωλύσει τοῦτον ἐπίτροπον εἶναι, οὐ μὴν ἐξκουσατζίονι. ὅθεν εἴ τις ἐλάτ-
των ὢν τῶν κε ἐνιαυτῶν κληθῇ εἰς ἐπιτροπὴν, ἢ κουρατζίονα, οὐ δεῖται
ἐξκουσατζίονος, ὡς τῇ αὐτῇ θείᾳ περιέχεται διατάξει. ὥστε οὖν, οὐδὲ πουπίλ-
λος, οὐδὲ ἔφηβος μὲν ἀφῆλιξ δὲ, εἰς τὴν λεγίτιμαν ἐπιτροπὴν κληθήσονται.
ἦν γὰρ οὕτω, πάσης πολιτικῆς νομοθεσίας ἀλλότριον, τοὺς τῆς ἑτέρου δεομέ-
νους βοηθείας ὑπὲρ διοικήσει τῶν οἰκείων πραγμάτων, καὶ τοὺς ὑφ' ἑτέρων
ὀφείλοντας ἰθύνεσθαι, ἑτέρων γίνεσθαι κηδεμόνας. ὥσπερ δὲ ὁ ἀφῆλιξ,
Idem & in milite
οὐδὲ βουλόμενος γίνεται κηδεμὼν, οὕτως οὐδὲ ὁ στρατιώτης. οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ
Itē Romæ
γραμματικοὶ, ῥήτορες, ἰατροὶ, καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι, τὰ τοιαῦτα μετιόν-
τες ἐπιτηδεύματα, καὶ ἐντὸς ὄντες τοῦ τῇ διατάξει περιεχομένου ἀριθμοῦ,
ἀτέλειαν ἔχουσι κηδεμονίας. διάταξις γάρ ἐστιν ἀντωνίνου, ἥ τις φησὶ πόσους
γραμματικοὺς ἢ ῥήτορας, ἢ ἰατροὺς ἐν ἑκάστῃ δεῖ εἶναι πόλει. ὁ πολλὰς ἔ-
Qui autē
χων ἐξκουσατζίονας, εἴ τισιν ἐξ αὐτῶν χρησάμενος ἀπεδοκιμάσθη, δύνα-
ται ἐντὸς τῶν τῆς ἐξκουσατζίονος χρόνων ταῖς λειπομέναις κεχρῆσθαι. ὁ
Qui autē excusare
κληθεὶς εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατζίονα, καὶ θέλων διαφυγεῖν τὸ τοιοῦτον βάρος,
ἐξκουσατζίονι κέχρηται, οὐ μὴν ἐγκαλεῖται. τότε γὰρ ὁ ἔγκλητος ἀναγ-

κοῖα, ὅτε τὶς χρησάμενος τῇ ἐξκουσατζίονι, μὴ κρατήσῃ τοῦ ἀγῶνος. ὁ δὲ χρώμενος τῇ ἐξκουσατζίονι, εἴσω ν̄ ἡμερῶν ἐφεξῆς τρεχουσῶν, οὐ μὴν οὐδὲ ἄλλων ταύτῃ χρήσεται. ἐξ οὗ δὲ ἔγνω ἑαυτὸν ἐπίτροπον δεδόσθαι, ἄρχονται τρέχειν. κεχρήσθωσαν τῇ ἐξκουσατζίονι, εἴτε τεσταμεντάριοι, εἴτε λεγίτιμοι, εἴτε πάτρωνες, εἴτε φιδουκιάριοι, εἴτε ὑπὸ ἀρχόντων δεδομένοι, ἢ καὶ κουράτωρές εἰσιν ἰνδικῶς δεδομένοι, ἢ ὑπὸ νόμων καλούμενοι, εἴτε ἐνδημοῦσιν αὐτῇ τῇ πόλει, ᾗ κέκληνται, εἴτε ἐντὸς ἑκατοστοῦ μιλίου εἰσὶν ἐκείνου τοῦ τόπου, ἔνθα δίδονται ἐπίτροποι, εἴτε πέραν τοῦ ἑκατοστοῦ διατρίβουσι μιλίου. ψήφου γενομένης καὶ εἴκοσι μιλίων καθ' ἑκάστης παρερχομένων ἡμέρας. ἅπερ ὀφείλει ποιεῖν ὁ κληθεὶς, ὥστε παραγενέσθαι καθ' ὃν ὠνόμασα τόπον, ἵνα χρήσηται τῇ ἐξκουσατζίονι. οὕτω μέντοι, ὥστε αὐτὸν ὑπολιμπάνεσθαι λ̄ ἡμέρας μετὰ τὸ ἐπιστῆναι ἐκείνῃ τῇ πόλει ἐν ᾗ βούλεται ἑαυτὸν ἐξκουσατεῦσαι· ὅπερ καὶ σκαιβόλας οὕτως ἔφασκε χρῆναι ψηφίζεσθαι, ὥστε ἐλάττονας μὲν τῶν ν̄ ἡμερῶν μηδέποτε ἔχειν τὸν ἐπίτροπον εἰς ἐξκουσατζίονα. πλείονας δὲ ἐνίοτε. οἷον ἀφέστηκε σ̄ μιλίοις, μεθ' ὃ ἔγνω. ἔχει εἰς μὲν τὴν ὁδὸν, δέκα ἡμέρας, μετὰ δὲ τὴν ἄφιξιν μ̄. ἀφέστηκε τ̄, ἔχει εἰς μὲν τὴν ὁδὸν ιε̄, καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν, ἔχει τὰς ὑπολειπούσας λε̄ ἡμέρας. εἰ δὲ ἀφέστηκε ῡ μιλίοις, ἔχει λόγου μὲν τῆς ὁδοῦ ἡμέρας κ̄. εἰκοσάκις γὰρ κ̄ ῡ. ὑποστρέψας δὲ ἔχει τὰς λ̄ ἡμέρας. εἰ δὲ ἀφέστηκε φ̄ μιλίοις, ἔχει κε̄ ἡμέρας λόγου τῆς ὁδοῦ, καὶ λ̄ μετὰ τὸ ὑποστρέψαι. εἰ δὲ χιλίοις κεχώρισται μιλίοις, ἔχει ν̄ προφάσει τῆς ὁδοῦ, καὶ λ̄ ἀκαιρίτου μετὰ τὴν παραδρομὴν τῶν ν̄ ἡμερῶν. καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ, εὑρίσκεται τῶν μὲν ν̄ ἡμερῶν ἔχων πλείονας. ἧττον δὲ οὐδέποτε, καθὰ οἱ κατὰ μέρος παρέστησαν θεματισμοί.

Datus

ἐδόθη τὶς ἐπίτροπος. οὗτος ὥσπερ πᾶσι τοῖς τῶν πουπίλλου πράγμασι δίδοσθαι πιστεύεται. καὶ οὐ λέγομεν ὅτι τῶνδε μέν ἐστιν ἐπίτροπος. τῶνδε δὲ οὐκ ἔστιν.

Qui tutelã

ἐπιτροπεύσας πουπίλλου, γέγονεν ἔφηβος. ὠνομάσθην τούτου κουράτωρ, ἄκων οὐκ ἀναγκάζομαι κουρατορεῦσαι αὐτοῦ. ἀμέλει, εἰ καὶ πατὴρ ἐν διαθήκῃ ἐπίτροπόν με κατέλιπε τῷ αὐτοῦ ἀνήβῳ παιδὶ, προσθεὶς ὅτι αὐτὸν ἐμὲ καὶ κουράτορα αὐτῷ ἔσεσθαι, οὐκ ἀναγκάζομαι αὐτοῦ γενέσθαι κουράτωρ. τοῦτο γὰρ σευῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

Iidẽ rescripserunt

ἐχειροτονήθη τὶς τῆς οἰκείας γαμετῆς κουράτωρ. δύναται κεχρῆσθαι ἐξκουσατζίονι, εἰ καὶ ἔφθασεν ἑαυτὸν ἐμμίξαι τῇ διοικήσει.

Si quis

ἐπίτροπος τὶς ὀνομασθεὶς, καὶ δικαιολογίαις χρησάμενος ἐψευσμέναις, ἔτυχεν ἐξκουσατζίονος. οὐκ ἀπαλλάττει αὐτὸν τοῦτο, τοῦ τῆς ἐπιτροπῆς βάρους. ἀλλ' εἴ τις ἔτυχεν ἐπισυμβᾶσα ζημία τῷ νέῳ, ἐκ τοῦ αὐτὸν μὴ διοικῆσαι, ταύτην ἀναγκάζεται θεραπεύειν.

DE SVSPECTIS TVTORIBVS VEL CVRATORIBVS Titulus XXVI

Εἰπόντες τὰ περὶ τῶν ἐξκουσατιόνων, εἴπωμεν καὶ τὰ περὶ τῆς κατηγορίας τῶν σουσπέκτων ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων. ταύτην δὲ τὴν κατηγορίαν ὁ δυωδεκάδελτος ἐπενόησε νόμος. καὶ σκοπήσωμεν τίνες ἀκροῶνται τῆς τοιαύτης κατηγορίας, καὶ τίνες ὡς ὕποπτοι ἐκβάλλονται. καὶ τίνες τῶν σουσπέκτων κατηγορεῖν δύνανται. κατηγοροῦνται οἱ σουσπέκτοι, ἐν μὲν τῇ ῥώμῃ, παρὰ τῷ πραίτωρι. ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς ἄρχουσιν, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῷ λεγάτῳ, ἤγουν τῷ ἐκ προσώπου τοῦ ἀνθυπάτου. εἰπόντες τοὺς ἀκροατὰς, εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν σουσπέκτων. εἰδέναι χρὴ, ὅτι πάντες οἱ ἐπίτροποι, εἴτε εἰσὶ τεσταμεντάριοι, εἴτε ἑτέρου γένους, ὀρθῶς κατηγοροῦνται. ὅθεν καὶ ὁ λεγίτιμος, ὡς σουσπέκτος ἀκκουσεῖται. εἰ δὲ καὶ πάτρων ἐστὶ, τὸ αὐτὸ ὁρίζομεν. τοῦτο μέντοι εἰδέναι χρὴ, ὅτι δεῖ φείδεσθαι τῆς τοῦ πάτρωνος ἐπιτιμίας, εἰ καὶ ὡς σουσπέκτος ἀκκουσευθῇ. τὸ γὰρ τῆς ὑποψίας δικαστήριον, ἀτιμοποιόν ἐστι. νῦν ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν, τίνες τῶν σουσπέκτων δύνανται κατηγορεῖν. καὶ δεῖ εἰδέναι τὴν τοιαύτην κατηγορίαν εἶναι δημοσίαν, τουτέστι πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιτετράφθαι τὸ τοιοῦτον κινεῖν δικαστήριον. τὸ πλέον φημὶ, ὅτι καὶ γυναῖκες προσδεχθήσονται πρὸς τὴν τοιαύτην κατηγορίαν, διατάξεως σεβήρου καὶ ἀντωνίνου τῶν θειοτάτων ἐπιτρεπούσης. ἀλλ' ἐκεῖναι μόναι, ὅσαι τῆς εὐσεβείας ἀνάγκῃ πεισθεῖσαι, προσῆλθον εἰς τοῦτο. οἷον μήτηρ, τροφὸς, μάμμη. οὐ κεκώλυται δὲ οὐδὲ ἀδελφή. εἰ δὲ καί τις ἑτέρα γυνὴ, ἧς ὁ πραίτωρ ὁρᾷ τὴν γνώμην ἐκπεσοῦσαν εἰς τὸ εὐσεβεῖν, οὐ μὴν ἀναισχυντοῦσαν, οὐδὲ τὴν τῆς φύσεως ἐξιοῦσαν αἰδῶ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εὐσεβείας ἑλκομένην οὐ δύνασθαι κατέχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν κατὰ τῶν ἀνήβων γινομένην ἀδικίαν, προσδέχεται καὶ ταύτην εἰς κατηγορίαν. ἄνηβοι τοὺς οἰκείους ἐπιτρόπους οὐκ ἐξωθήσουσιν ὡς σουσπέκτους. ἔφηβοι δὲ τῶν κουρατώρων κατηγορήσουσι. γνώμῃ μέντοι τῶν ἀναγκαίων προσώπων, οἷον συγγενῶν, καὶ τῶν μετὰ ἀγχιστείαν αὐτοῖς συναπτομένων. καὶ τοῦτο σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν. σουσπέκτος δέ ἐστιν, καὶ ὃς μὴ πιστότατος διοικεῖ τὴν ἐπιτροπὴν εἰ καὶ εὔπορος ἐστι. τοῦτο γὰρ ἰουλιανὸς φησί. ὁ ἐπίτροπος, καὶ πρὶν ἄρξηται διοικεῖν, ὡς σουσπέκτος ἀκκουσεῖσθαι δύναται, ἰουλιανοῦ τοῦτο ἀποκριναμένου. οὗ τὴν ἀπόκρισιν ἐβεβαίωσε διάταξις. ὁ δὲ ἀκκουσευθεὶς ὡς σουσπέκτος, εἰ μὲν διὰ δόλον, ἄτιμός ἐστι. εἰ δὲ διὰ ῥᾳθυμίαν, οὐκέτι. ἐφ' ὅσον δέ τις ὡς σούσπεκτος κατηγορεῖται, μέχρις οὗ περαιωθῇ τὸ δικαστήριον, οὐκ ὀφείλει τῆς διοικήσεως ἀπέχεσθαι. ἀπηγόρευται γὰρ αὐτῷ, ὡς δοκεῖ παπινιανῷ. εἰ δὲ προκαταρχθῇ μὲν ἡ τοῦ σουσπέκτου κατηγορία, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ὁ ἐπίτροπος, ἢ ὁ κουράτωρ τελευτήσει, ἀποσβέννυται τὸ τοιοῦτον δικαστήριον. πῶς γὰρ δύναται ἐκβάλλεσθαι τὸν ἤδη τελευτήσαντα. ἐὰν ὁ ἐπίτροπος μὴ φαίνεται ὥστε

Ostēdimus
Cōsequēs
Impuberes
Suspectus
Suspectus autem remotus
Si quis
Si qs tutor

elimenta ὑπὲρ τοῦ πουπίλλου ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ὁρισθῆναι, εἴρηται διατάξει βή-ρου καὶ ἀντωνίνου, εἰς νομὴν τῶν αὐτοῦ πραγμάτων δίδοσθαι τὸν πούπιλλον, διδομένου κουράτορος τοῖς πράγμασι τοῦ ἐπιτρόπου ὀφείλοντος διαπω-λῆσαι τὰ χρόνῳ διαφθειρόμενα πράγματα. οἷον ὑποζύγια, καὶ ἐσθῆτα καὶ ὅσα τοιαῦτα. ὥστε οὖν ὡς σούσπεκτος ἐκβάλλεσθαι δύναται ὁ μὴ παρέχων ἀλιμέντα ὑπὲρ τοῦ πουπίλλου.

Sed si quis εἰ δέ τις παρὼν ἀρνεῖται μὴ δύνασθαι χορη-γεῖν ἀλιμέντα τῷ πουπίλλῳ, διὰ τὸ πένητα αὐτὸν εἶναι, ψευδὴς δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀπελεγχθῇ, παραπεμφθήσεται ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ τιμωρηθησό-μενος. ὥσπερ δὴ κἀκεῖνος, ὅς τις χρήματα δοὺς, ἐπίτροπος ἐσπούδασε γενέ-σθαι.

Libertus ἀπελεύθερος ἐὰν κακῶς διοικήσας τὴν ἐπιτροπὴν τῶν υἱῶν, ἢ ἐγγό-νων τοῦ οἰκείου πάτρωνος δείκνυται, παραπεμφθήσεται ὑπὲρ ἐπάρχῳ, εἰς σῶμα τιμωρηθησόμενος.

Nouissime ὡς ἐν τέλει δὲ τοῦτο ἰστέον, τοὺς κακούργως περὶ τὴν ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρίαν ἀναστρεφομένους, εἰ καὶ προσφέροιεν τὴν *rem pupilli saluam fore* ἱκανοδοσίαν, τουτέστιν ὅτι σῶα τὰ πράγματα φυλαχθή-σεται τοῦ πουπίλλου, οὐδὲν ἧττον ἀποκινοῦνται τῆς ἐπιτροπῆς. ἡ γὰρ ἱκανο-δοσία τὴν κακόθελῆ τοῦ ἐπιτρόπου προαίρεσιν οὐκ ἀμείβει. ἀλλὰ παῤῥησί-αν τοῦ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐπεντρυφᾶν τοῖς τοῦ νέου πράγμασιν αὐτῷ χορη-

Suspectū γεῖ. σούσπεκτον γὰρ ἐκεῖνον νομίζομεν, ὅς τις ἄρτι τοιοῦτός ἐστι, τοῖς ἤθε-σιν. ὡς δὲ αὐτῶν δείκνυσθαι, ὅτι σούσπεκτός ἐστιν. ἐπί-τροπος δὲ ἢ κουράτωρ, εἰ καὶ εἴη πένης, πι-στὸς μέντοι καὶ ἐπιμελὴς, ὡς σούσπε-κτος οὐκ ὀφείλει ἐξω-θεῖσθαι.

Τέλος, σὺν θεῷ, τοῦ α΄ ἰνστιτουτιόνων θεοφίλου ἀντικήνσωρος.

ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Τὰ μὲν φυσικῷ λόγῳ πάντων ἐστὶ κοινά. ὡς ὁ ἀὴρ τὸ ὕδωρ τὸ ῥέον, καὶ ἡ θάλασσα, καὶ οἱ τῆς θαλάσσης αἰγιαλοί, καὶ εἴ τι ἐν αὐτοῖς εὑρίσκεται.

Τὰ δὲ τῆς ὁμάδος, οἷον θέατρα καὶ στάδια, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια.

Τὰ δὲ ὑπ' οὐδενὸς δεσπόζονται, ὡς τὰ σάκρα, σάγκτα, καὶ ῥελιγιόσα.

Τὰ δὲ τοῦ καθ' ἕκαστόν ἐστιν ἅ τινα πολλοῖς τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται περιουσίας. λέγεται δὲ σπεκιάλια.

INSTITVTIONVM

LIBER SECVNDVS

DE RERVM DIVISIONE Titulus I

ΕΝ ΤΩ ΠΡΟΛΑΒΟΝΤΙ ΒΙβλίῳ διεξελθόντες τοὺς νομοθέτας, ἀρξάμενοί τε τῆς τῶν νόμων διαιρέσεως, εἰρήκαμεν περὶ τρία ταῦτα τὴν τῶν ῥωμαίων καταγίνεσθαι νομοθεσίαν, περὶ πρόσωπα, περὶ πράγματα, περὶ ἀγωγάς. πληρώσαντες δὲ ἐν αὐτῷ τὴν τῶν προσώπων διδασκαλίαν, ἐν ᾗ εἰρήκαμεν, τοὺς μὲν ἐλευθέρους εἶναι, τοὺς δὲ δούλους. καὶ τῶν ἐλευθέρων, τοὺς μὲν ἐυγενεῖς, τοὺς δὲ ἀπελευθέρους· καὶ δευτέραν εἰπόντες διαίρεσιν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ μέν εἰσιν ὑπεξούσιοι, οἱ δὲ αὐτεξούσιοι, καὶ ἡ ὑπεξουσιότης κατὰ τίνων συνίσταται, καὶ πόσοις διαλύεται τρόποις. καὶ ὅτι τῶν αὐτεξουσίων, οἱ μὲν ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ κουρατωρεύονται. γνόντες δὲ καὶ τὰς τῶν ἐπιτρόπων συστάσεις τε, καὶ λύσεις, καὶ ἐξκουσατίονας, καὶ σουσπέκτων κατηγορίας, νῦν ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ δεύτερον τῇ τάξει βιβλίον, καὶ εἴπωμεν περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαιρέσεως. διαίρεσις δέ ἐστιν, ὕλης ἀμέτρου σύντομος κατάληψις. ἡ δὲ ἀνωτάτη τῶν πραγμάτων διαίρεσίς ἐστιν αὕτη. ὅτι τῶν πραγμάτων, τὰ μὲν τελεῖ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν τε, καὶ περιουσίαν, τὰ δὲ ἐκτός ἐστι τῆς ἡμετέρας περιουσίας, ἤτοι δεσποτείας. τινὰ γὰρ φυσικῷ δικαίῳ, ἤγουν iure gentium κοινὰ πάντων ἐστί. τινὰ δὲ πούβλικα, ἤτοι δημόσια, τινὰ ὀυνιβερσιτάτις, τινὰ ἀδέσποτα, πλεῖστα δὲ ὑπὸ τῶν καθ᾽ ἕκαστον δεσποζόμενα, ἅ τινα, ἐκ ποικίλων αἰτιῶν ἕκαστος προσπορίζεται. ὡς ἐκ τῶν ἐπαγομένων δειχθήσεται.

Et quidem naturali φυσικῷ μὲν οὖν δικαίῳ κοινὰ πάντων ἀνθρώπων ἐστὶ ταῦτα, ὁ ἀήρ, τὸ ὕδωρ τὸ ἀέναον, ἡ θάλασσα. διὰ τοῦτο καὶ οἱ αἰγιαλοὶ τῆς θαλάσσης. οὐδεὶς γοῦν αἰγιαλῷ θαλάσσης προσελθεῖν κωλυθήσεται. οἷον ἀναπατεῖν, ἢ ναῦν προσορμίζειν. οὕτω μέν τοι, ὥστε τῶν κωμῶν, ἤτοι τῶν οἰκημάτων, καὶ τῶν ἐκεῖ διακειμένων μνημάτων, ἢ καὶ κτισμάτων ἀπέχεσθαι, καὶ τούτοις μὴ παρενοχλεῖν. ταῦτα γὰρ οὐ κοινὰ πάντων ἀνθρώπων. οὐδὲ iuris gentium, ὥσπερ ἡ θάλασσα.

Flumina ποταμοὶ δὲ πάντες, καὶ λιμένες, πουβλικοί εἰσι. τουτέστι τοῦ δημοσίου τοῦ ῥωμαϊκοῦ. διὸ καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἁλιεύειν κοινὸν

ἅπασίν ἐστιν ἐν λιμέσι καὶ ποταμοῖς. ἐπειδὴ δὲ εἶπον, ὅτι αἰγιαλὸς iuris gentium ἐστὶν ὥσπερ καὶ ἡ θάλασσα, δεῖ ὁρίσασθαι τί ἐστιν αἰγιαλός. αἰγιαλός ἐστι μέχρις οὗ τὸ χειμέριον μέγιστον ἐξεισι κῦμα. ὥστε δὴ καὶ περὶ βορέει, μέχρι τῶν τόπων ἐκείνων τὸν αἰγιαλὸν ὁριζόμεθα.

Riparum καὶ ἡ τῆς ὄχθης δὲ χρῆσις, πούβλικα ἐστὶν ὡς ὁ ἐθνικὸς βούλεται νόμος, ὥσπερ καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐστι χρῆσις πούβλικα. ἀμέλει τοι, καὶ τὸ πλοῖον ταῖς ὄχθαις προσορμίζειν, ἢ σχοίνους ἐκ τῶν ἀναφυέντων ἐκεῖσε δένδρων ἀποδεσμεῖν, καὶ τὰ φορτία τῆς νεὼς ἐν τούτοις ἀποτίθεσθαι τοῖς τόποις, ἐλευθέρα παντὶ προσέστι παῤῥησία. ὥσπερ καὶ τὸ πλέειν διὰ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐστὶν ἀκώλυτον. ἡ μὲν δὴ χρῆσις ὡς εἴρηται τῶν ὄχθων πούβλικα ἤτοι iuris gentium ἐστίν. ἡ δὲ δεσποτεία αὐτῶν τῶν ὄχθων, ἐκείνων ἐστίν, ὧν τοῖς κτήμασι προσαπτόμεναι τυγχάνουσιν ἤτοι συνάπτονται. διὸ καὶ τὰ δένδρα τὰ ἐν αὐταῖς ἀναφυόμενα ταῖς ὄχθαις, ἐκείνων εἰσίν, ὧν καὶ ἡ δεσποτεία τῶν ὄχθων. ἐκεῖ γὰρ τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις.

Littorum ἡ τῶν αἰγιαλῶν δὲ χρῆσις πούβλικά ἐστιν, ὥσπερ καὶ αὐτῆς τῆς θαλάσσης. ὅθεν πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἄδεια δίδοται, καλύβας ἑαυτοῖς ἐπιθεῖναι, ἔνθα ἑαυτοὺς ἀναπαύειν δυνήσονται. ὥσπερ καὶ ψυχεῖν τὰ δίκτυα, καὶ τῆς θαλάσσης ἐξέλκειν. ἡ δὲ τῶν αἰγιαλῶν δεσποτεία, ἰδικὸν οὐκ ἐπιγράφεται δεσπότην. ἔστι γὰρ αὐτοῦ τοῦ δικαίου. καὶ ἡ θάλασσα, καὶ ἡ τῇ θαλάσσῃ ὑποκειμένη γῆ, ἤγουν ἡ ψάμμος.

Vniuersitatis τῆς δὲ ὁμάδος ἤτοι οὐνιβερσιτάτης εἰσίν, οὐ μὴν τῶν καθ' ἕκαστον, οἷον τὰ ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντα θέατρα, στάδια, δημόσια λουτρά, στοαί, καὶ εἴ τινα ἄλλα κοινὰ ταῖς πόλεσιν εἰσίν.

Nullius ἀδέσποτα δέ ἐστι, τὰ σάκρα, καὶ τὰ ῥελεγιόσα, καὶ τὰ σάγκτα. ὅπερ γὰρ diuini iuris ἐστί, τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς τελεῖ δεσποτείαν.

Sacrae σάκρα δέ ἐστιν ἅ τινα κατὰ τρόπον ὀρθὸν, καὶ διὰ τῶν ἱερέων θεῷ καθιδρύωνται. ὁποῖαι αἱ ἐκκλησίαι, καὶ τὰ μαρτυρεῖα, καὶ τὰ εὐκτήρια, καὶ τὰ δῶρα, ἅ τινα κατὰ τὸ προσῆκον πρὸς ὑπηρεσίαν ἀφώρισται τοῦ θεοῦ. οἷον τὰ τίμια κειμήλια. ταῦτα δὲ διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐκποιεῖσθαι, ἢ ἐνεχυριάζεσθαι ἐκώλυσεν, ὑπεξῃρημένης τῆς αἰτίας τῆς ἀναῤῥύσεως τῶν αἰχμαλώτων. εἰ γὰρ συμβῇ ληφθῆναί τινας ὑπὸ βαρβάρων, ἡ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης ἁγιωτάτη ἐκκλησία χρημάτων ἀπορεῖ, παῤῥησία δίδοται περὶ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, ἤτοι οἰκονόμῳ τὰ τίμια κειμήλια πιπράσκειν, καὶ ὑποτίθεσθαι ἐπὶ λήψει χρημάτων, ὥστε ἐντεῦθεν τοὺς αἰχμαλώτους ἀγοράσαι. εἰ δέ τις κατ' οἰκείαν αὐθεντίαν ὡσανεὶ σάκρον ἑαυτῷ κατέστησε τόπον, οὐκ ἄν τις τοῦτο καλέσοι σάκρον. εἰρήκαμεν γὰρ ἅπαξ τὸν τρόπον, πῶς τὰ σάκρα εἴωθε γίνεσθαι. ἀλλὰ φαμὲν τὸν τοιοῦτον τόπον βέβηλον εἶναι, ἤτοι ἰδιωτικόν. εἰ δὲ συμβῇ ναὸν ἱερὸν σεισμοῦ γενομένου καταπεσεῖν, ἢ καὶ ὑπὸ παλαιότητος κατενεχθῆναι, οὐδὲν ἧττον ὁ τόπος ἐν ᾧ ὁ ναὸς εἱστήκει, σάκρος ἐστὶ καὶ ἀδέσποτος, ὡς ὁ παπινιανὸς φησί. ὁ γὰρ γενόμενος σάκρος, οὐδενὶ τρόπῳ παύεται τοῦ εἶναι σάκρος.

Religiosum τῶν ἀδεσπότων ἐστὶ καὶ τὰ ῥελεγιόσα. τὸ δὲ ῥελεγιόσον, ὁ καθ' ἕκαστος ἄνθρωπος, οἰκείᾳ συνίστησι γνώμῃ, νεκρὸν

νεκρὸν ἐπιφέρων τῷ τόπῳ τῷ οἰκείῳ. εἰ δὲ ἐπίκοινος ὁ τόπος, εἴη εἰ μὲν καθαρός ἐστι, καὶ οὔπω γέγονε ῥελιγίοσος, ἄκοντος τοῦ κοινωνοῦ περιφέρειν ἐκείνου μὴ βουλομένου οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι λείψανον. εἰ δὲ κοινὸν ὑπάρχει μνῆμα, καὶ μὴ βουλομένων τῶν κοινωνῶν ἔξεστιν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι λείψανον. εἰ δὲ τόπου τινὸς, ἕτερος μὲν ἔχει τὴν οὐσουφρούκτον. οὐσουφρούκτος δέ ἐστι, δικαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν καὶ περικαρπίαν. εἰ τοίνυν τοῦ αὐτοῦ τόπου, ἕτερος μὲν ἔχει τὴν οὐσουφρούκτον ἕτερος δὲ τὴν proprietatem, ὁ προπριετάριος ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ ἀποτιθέμενος λείψανον παρὰ γνώμην τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου, ῥελιγίοσον οὐκ ἀποτελεῖ τὸν τόπον. ἐπειδὴ γὰρ ῥελιγίοσος γινόμενος, οὐχ οἷός τε ἐστὶ δεσπόζεσθαι, κατὰ δὲ τῆς ἑτέρου δεσποτείας τὴν οὐσουφρούκτον συνίστασθαι, ὁ ὅρος ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ τοῦ οὐσουφρούκτου, εἰκότως ἀναγκαία τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου ἐστὶν ἡ συναίνεσις, καὶ οὐδὲν ἴσως ἰσχυρὸν τῶν ὑπὸ τοῦ προπριεταρίου γινομένων ἐπὶ βλάβῃ τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου. καὶ ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ συγχωροῦντος τοῦ δεσπότου, ἔξεστι λείψανον ἀποτίθεσθαι, καὶ ῥελιγίοσος ὁ τόπος ἀποτελεῖται. εἰ δὲ καὶ παρὰ γνώμην ἀπέθετο, μαθὼν δὲ ὕστερον, κύριον ἡγήσατο τὸ πραχθὲν ὁ δεσπότης, καὶ οὕτως γίνεται ῥελιγιόσος ὁ τόπος. τὰ δὲ σάγκτα πράγματα, οἷον τείχη, πύλαι, τρόπον τινὰ divini iuris ἐστὶ καὶ ὑπ' οὐδενὸς δύναται δεσπόζεσθαι. διὰ τοῦτο δὲ τὰ τείχη εἰρήκαμεν σάγκτα, ἐπειδὴ κεφαλικὴ ὥρισται τιμωρία κατ' ἐκείνων, οἵ τινές τι κατὰ τῶν τειχῶν ἥμαρτον, οἷον, λίθον λαβόντες, ἢ καὶ ὅπως δήποτε βλάψαντες τὸ τεῖχος. ὅθεν κἀκεῖνα τὰ μέρη τῶν νόμων ἐν οἷς μέρεσιν αἱ τιμωρίαι εἰσὶν αἱ γεγραμμέναι κατὰ τῶν ἐναντιουμένων τοῖς νόμοις, σαγκτιόνας καλοῦμεν. λέγονται δὲ καὶ ἐντεῦθεν σάγκτα. σάγκιρε γάρ ἐστι τὸ ὀχυροῦν. ἐπεὶ οὖν ἀσφαλίζεται ἡμᾶς τὰ τείχη, διὰ τοῦτο σάγκτα προσαγορεύεται. δυνατὸν δὲ καὶ μυθώδη τινὰ αἰτίαν ἀποδοῦναι τῆς προσηγορίας. φασὶ γὰρ πάλαι τοὺς θεοὺς συνεῖναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀβλαβεῖς αὐτοὺς πανταχόθεν διαφυλάττειν. τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, καταγνόντας τῶν ἀνθρώπων ἀπολιπεῖν αὐτούς. οἱ τοίνυν ἄνθρωποι τῆς ἐκείνων βοηθείας ἐρημωθέντες, πρὸς μίμησιν τῆς ἐκεῖθεν φυλακῆς, ἐπενόησαν τὰ τείχη. ἐπεὶ οὖν σάγκτον ἐστὶ τὸ τίμιον, διὰ τοῦτο ὡς ἐν τάξει τῶν τιμιωτάτων νομισθέντα, τὰ τείχη, καὶ τὰς πύλας ὠνόμασαν σάγκτα.

Sanctæ

εἴπωμεν λοιπὸν καὶ περὶ τῶν πραγμάτων, ἅ τινα ἀναφέρεται ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου, ταῦτα δὲ πολλοῖς τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται περιουσίας. τινῶν μὲν γὰρ πραγμάτων γινόμεθα δεσπόται φυσικῷ νόμῳ. ὅπερ καθὰ εἴρηται, ius gentium προσαγορεύεται. τινῶν δὲ ἀκριβεῖ καὶ πολιτικῷ λόγῳ, τουτέστι τῷ ἰδικῷ τῶν ῥωμαίων. ἔστι δὲ λυσιτελέστερον, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ποιήσασθαι τῆς διδασκαλίας τὰ προοίμια. ὡμολόγηται δὲ παλαιότερον εἶναι τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὅπερ ἅμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων εἰς φῶς ἡ φύσις προήγαγε. τὰ γὰρ πολιτικὰ δίκαια τηνικαῦτα εὑρίσκεσθαι

Singulorū

ἤρξατο

ἤρξαντο, ὅτε καὶ πόλεις οἰκοδομεῖσθαι, καὶ ἄρχοντες χειροτονεῖσθαι, καὶ νόμοι ἤρξαντο γράφεσθαι.

Feræ

Τὰ ἄγρια τοίνυν θηρία, καὶ τὰ πτηνὰ, ἔτι δὲ καὶ οἱ ἰχθύες, τουτέστιν ὅσα ζῶα ἐν γῇ, ἢ ἐν θαλάσσῃ, ἢ ἐν οὐρανῷ τίκτεται, ἅμα τῷ ληφθῆναι ὑπό τινος κατὰ τὸν ἐθνικὸν νόμον, εὐθέως ἄρχεται τῆς ἐκείνου δεσποτείας εἶναι. ὅπερ γὰρ πρότερον, ὑπ' οὐδενὸς ἐτέλει δεσποτείαν, τοῦτο φυσικῷ λόγῳ, τοῦ προκαταλαμβάνοντος γίνεται. ἀδιάφορον δὲ, πότερον τὰ ἄγρια θηρία, καὶ τὰ πτηνὰ, ἐν οἰκείῳ τις ἀγρῷ θηρᾷ, ἢ ἐν ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ εἰσιὼν, ὑπὲρ τοῦ κυνηγῆσαι, ἢ τοῦ ἰξεῦσαι χάριν. ὀρθῶς δὲ κωλύεται ὑπὸ τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν τοῦτο ἐκεῖνος προείδῃ. δύναται γὰρ αὐτὸν εἰς τὸν οἰκεῖον εἰσιέναι κωλύειν ἀγρόν. εἴ τι δὲ τῶν προειρημένων ζώων λάβῃ τις, μέχρι τοσούτου ὑπὸ τὴν οἰκείαν ἔχει δεσποτείαν, ἕως οὗ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ συνέχεται φυλακήν. εἰ δὲ τὴν τοῦ λαβόντος κατοχὴν διαφύγῃ, καὶ εἰς τὴν φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀναδράμῃ, παύεται τῆς δεσποτείας εἶναι τοῦ πάλαι λαβόντος, καὶ πάλιν τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται τὸ ζῶον. τὴν φυσικὴν δὲ ἐλευθερίαν καταλαμβάνειν νοεῖται τὸ ζῶον, ὁπότε ἢ τὴν ἡμετέραν θέαν διαφύγῃ, ἢ ὑποπέπτωκε μὲν τῇ ἡμετέρᾳ θέᾳ, δυσχερὴς δὲ ἡ τούτου κατάληψις ἐστί. τί γὰρ, εἰ εἰς ὑψηλότατόν τινα, καὶ δύσβατον τόπον διέφυγεν.

Illud quæsitum

ἐκεῖνο δὲ τῶν ζητουμένων γέγονεν. ἔλαφος, ἢ σύαγρος οὕτως ἐτρώθη ὑπ' ἐμοῦ, ὡς εὐχερῆ τὴν τούτου θήραν γενέσθαι. τινὲς λέγουσιν εὐθέως τὸ τοιοῦτον ζῶον, τῆς ἐμῆς γίνεσθαι δεσποτείας. ἑτέροις δὲ ἤρεσε, γίνεσθαι μὲν ἐμὸν τὸ ὑπ' ἐμοῦ πληγὲν, ἅμα τῇ καιρίᾳ πληγῇ, μέχρι δὲ τοσούτου, ἕως ἂν ἐπιδιώκω τὸ ζῶον. εἰ δὲ παύσομαι τοῦ ἐπιδιώκειν αὐτὸ, τῆς ἐμῆς εἶναι παύεται δεσποτείας, καὶ τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται. τρίτη γέγονε γνώμη τινῶν λεγόντων, μὴ ἑτέρως ἐμὲ τὸν τρώσαντα γίνεσθαι δεσπότην τοῦ θηρίου, εἰ μὴ ἕως ἂν τοῦτο δράξομαι. καὶ ταύτην μᾶλλον τὴν τρίτην γνώμην βεβαιοῖ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς, λογισμὸν προσθεὶς τοιοῦτον. φησὶ γὰρ, ὅτι πολλὰ ἐν τῷ μεταξὺ συμβῆναι δύναται, ἅτινα οὐκ ἐᾷ με τὸ εἰρημένον θηρᾶσαι ζῶον. τυχὸν γὰρ θηρίον ἀπαντῆσαν ἄγριον, ἐκώλυσέ με περαιτέρω προβῆναι, ἢ καὶ ἥρπασε τὸ παρ' ἐμοῦ τρωθέν. ἢ καὶ ἐν τῷ ἐπιδιώκειν, δυσχερέσι περιπεσὼν τόποις οὐκ ἠδυνήθην ἐπιζητῆσαι τὸ θηρίον.

Apium

Ἡ τῶν μελισσῶν φύσις, ἐστὶν ἀγρία. ἀμέλει τοι, αἱ ἐν τῷ σῷ δένδρῳ καθεσθεῖσαι μέλισσαι, τῆς σῆς οὐ γίνονται δεσποτείας, πρὶν αὐτὰς τοῖς σίμβλοις ἐναποκλείσεις, ἃς λέγομεν κυψέλλας. ὥσπερ οὐδὲ τὰ ὄρνεα ἅ τινα νεοττιὰν ἐν τῷ σῷ δένδρῳ κατεσκεύασε, πρὶν ἐξέλθῃ, τῆς σῆς οὐκ ἔστι δεσποτείας. ὅθεν εἴ τις φθάσας τὰς εἰρημένας μελίσσας ἐν ἰδίοις ἀπέθετο σίμβλοις γενήσεται δεσπότης αὐτῶν. καὶ τὰς μελικηρίδας ἅς τινας ἀπὸ τῶν μελισσῶν γενέσθαι συμβῇ, ὁ βουλόμενος, ἐξέλεσθαι δύναται, εἰ καὶ κατὰ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν αὗται γεγόνασι. εἰ δὲ πρὶν ἕτερος ἅψηται τῶν μελικηρίδων προθεωρήσας ἐγὼ, εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸν ἐμὸν ἀγρὸν διεκώλυ-

σα

σιν, δύναμαι γὰρ κατὰ νόμους τοῦτο ποιεῖν, λήψομαι τὰς μελικηρίδας, οὐδενὸς ἐμποδίζοντος. ὁ τῶν μελισσῶν ἑσμὸς ἐὰν τοὺς σοὺς σύμβλους καταλιπὼν ἀπέπτη, μέχρι τοσούτου τῆς σῆς εἶναι δεσποτείας νοεῖται, ἄχρις οὗ τοῖς σοῖς ὑποπίπτωσιν ὀφθαλμοῖς, καὶ ἡ τούτου κατάληψις, οὐκ ἔστι δυσχερής. εἰ δὲ τὴν σὴν διέφυγε θέαν, τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται.

Pauonum

Τῶν ταώνων καὶ ἡ τῶν περιστερῶν φύσις, ἐστὶν ἀγρία. καὶ μή τις λεγέτω ὅτι συνήθεις ἐστὶν αὐτοῖς ἀφίπτασθαι καὶ πάλιν ὑποστρέφειν. καὶ γὰρ αἱ μέλισσαι πράττουσι τοῦτο, καὶ ἄμαχόν ἐστιν ἀγρίαν εἶναι τὴν φύσιν αὐτῶν. καὶ ἐλάφους γάρ τινες, οὕτως ἡμέρους ἔχουσιν, ὥστε αὐτὰς καταλιμπάνειν τοὺς δεσπότας, καὶ εἰς ὕλας ἀπιέναι, καὶ πάλιν ὑποστρέφειν, καὶ αὐτῶν δὲ οὐδὲν ἧττον ἡ φύσις ἐστὶν ἀγρία. ἐπὶ τούτων δὲ τῶν ζώων, ἅτινα κατὰ συνήθειαν ὑποστρέφειν εἰώθεσιν ἀπιόντα, τοιοῦτος ἡμῖν ἰσχυρότατος παραδέδοται κανὼν, οἷος ἐπὶ μελισσῶν, περιστερῶν, ταώνων, ἐλάφων. λέγομεν γὰρ μέχρι τοσούτου τῆς ἡμετέρας εἶναι ταῦτα δεσποτείας, ἕως οὗ λογισμὸν ἔχει τοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐπιστρέφειν. εἰ δὲ παύσονται τοιαύτην ἔχειν διάνοιαν, παύεται τῆς ἡμετέρας εἶναι δεσποτείας, καὶ τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται. ἀλλ' ἐπεὶ ἐπὶ ζώων τοῦτο καταλαβεῖν ἀδύνατον, ἐκ τῆς περὶ τὴν ὑποστροφὴν συνηθείας τοῦτο ληψόμεθα. ὑπόθου γὰρ ὅτι ἡ ἐμὴ ἔλαφος καταλιμπάνουσά με, εἰώθει ἐπὶ τὰς ὕλας ἀπιέναι καὶ αὐθήμερον ὑποστρέφειν, ἢ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, ἤγουν τῇ τρίτῃ, οὐδέποτε δὲ πορρωτέρω τῶν τριῶν ἡμερῶν τῆς ἐμῆς οἰκείας ἀπελείφθη. εἰ μὲν οὖν εἴσω τῶν τριῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ὑποστρέφειν εἰώθει ὑπό τινος ἐλήφθη, ὡς ἀδικούμενος ἐγὼ περὶ τὴν δεσποτείαν, ἕξω κατ' αὐτοῦ τὴν in rem. εἰ δὲ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐθήρευσέ τις αὐτὴν, οὐδεμίαν κατ' αὐτοῦ κινήσω ἀγωγήν. πρόδηλον γὰρ ἐξ ὧν μὴ ἐφύλαξε τῆς ὑποστροφῆς τὴν συνήθειαν, ὅτι τῆς ἐμῆς κατεφρόνησε δεσποτείας. Τῶν κατοικιδίων ὀρνίθων, καὶ τῶν χηνῶν ἡ φύσις οὐκ ἔστιν ἀγρία. καὶ τοῦτο ἐντεῦθεν νοῆσαι δυνατὸν, ὅτι ἕτεραί εἰσιν ὄρνεις, ἃς ἀγρίας καλοῦμεν, τουτέστιν ἀγριόρνιθας. καὶ πάλιν ἕτεροι χῆνες οὓς ἀγρίους καλοῦμεν, καὶ λέγονται ἀγριοχηνάλεια. ὅθεν εἰ μὲν οἱ σοὶ χῆνες, ἢ τὰ σὰ ὀρνίθια ἔκ τινος τύχης ταραχθέντα ἀπέπτη, ἢ καὶ τὴν σὴν διέφυγε θέαν, οὐδὲν ἧττον τῆς σῆς ἐστι δεσποτείας ἐν οἵῳ δήποτε τόπῳ εὑρεθῇ. καὶ ὅς τις κέρδους χάριν, ἤτοι ψυχῇ ἀποστεροῦντος τὰ τοιαῦτα παρακατέχει ζῶα κλέπτειν δοκεῖ. καὶ γίνεται τῇ furti ὑπεύθυνος. φυσικὴ κτῆσίς ἐστι, καὶ τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων. ὁ γὰρ ἐθνικὸς νόμος, ἡμέτερα παραχρῆμα βούλεται γίνεσθαι, ὅσα εἰλήφαμεν ἀπὸ τῶν πολεμίων. ἀμέλει, καὶ ἐλεύθεροι ληφθέντες ἄνθρωποι, εὐθέως ἡμῖν καταδουλοῦνται. εἰ δὲ ταῦτα διαφύγῃ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν, οἷον τὰ ἀνδράποδα, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους ὑποστρέψαι συμβῇ, τὴν οἰκείαν ἀπολαμβάνει κατάστασιν.

Itē ea quæ ex hostib.

οἱ λίθοι οἱ τίμιοι, ἔτι δὲ καὶ αἱ ψηφίδες, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐν αἰγιαλῷ εἰώθεν εὑρίσκεσθαι, φυσικῷ λόγῳ τοῦ εὑρόντος γίνονται παραχρῆμα. καὶ τὰ ἐκ τῶν ζώων

Item lapilli

Itē ea quæ ex animalibus

τῶν

τῶν ὑπ' ἐμοῦ δεσποζομένων πικτούρα, τῆς ἐμῆς ἐστι δεσποτείας, καθά-
Praeterea περ ἐκεῖνα ἐξ ὧν ἐτέχθησαν. φυσικὴ κτῆσίς ἐστι καὶ ἡ τῆς ἀλουβίονος.
ἀλουβίων δέ ἐστιν ἡ πρόσκλυσις ἢ πρόσχωσις. ὅπερ γὰρ διὰ τῆς ἀλουβίο-
νος τῷ ἡμετέρῳ ἀγρῷ ὁ ποταμὸς προσπορίζει, τῆς ἐμῆς γίνεται δεσπο-
τείας φυσικῷ νόμῳ. ἔστι δὲ ὡς ἐν ὅρῳ ἀλουβίων, αὔξησις λανθάνουσα. διὰ δὲ
ἀλουβίονος τοῦτο δοκεῖ προστίθεσθαι, ὅπερ οὕτω κατὰ μικρὸν προστίθεται
ὡς μὴ δύνασθαι τινὰ νοῆσαι, πόσον, καὶ ἐν ποίῳ χρόνῳ τῆς ἡμετέρας ἐστὶ δε-
σποτείας τὸ προστιθέμενον. ὑπόθου γὰρ δύο εἶναι ἀγρούς, τὸν σόν, ἔτι δὲ καὶ
τὸν ἐμόν, μέσον δὲ ῥεῖν ποταμόν. ἐὰν ὁ ποταμὸς κατὰ βραχὺ καὶ ἀνεπαισθή-
τως προσθῇ τι τῇ ἐμῇ γῇ, τοῦτο διὰ τῆς ἀλουβίονος ἐμὸν γίνεται. εἰ δὲ ἡ τοῦ
ποταμοῦ βία καὶ ὁρμή, μέρος τι τοῦ σοῦ ἀφείλετο ἀγροῦ, καὶ τῷ ἐμῷ προσή-
γαγεν ἀγρῷ, δῆλόν ἐστιν, ὅτι τὸ προστεθὲν τῆς σῆς μένει δεσποτείας. οὐδὲ γὰρ
ἀνεπαισθήτως γέγονεν. εἰ δὲ τὸ μέρος τὸ ἐκ τοῦ σοῦ ἀγροῦ ἀφαιρεθὲν δενδρο-
φόρον ἦν, καὶ τῷ ἐμῷ προσενεχθὲν ἀγρῷ, ἐπὶ πλείονα χρόνον αὐτῷ προσε-
πάγη καὶ τὰ δένδρα ἃ ἐπεφέρετο τὰς οἰκείας ἐξέτεινε ῥίζας ὥστε τοῦ ἐμοῦ
ἅψασθαι ἀγροῦ, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ταῦτα τῆς ἐμῆς γίνονται δεσποτείας, ἐξ οὗ
λοιπὸν ἤρξατο τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐμῆς γῆς, οἷον τὰς ῥίζας ἔχοντα ἐν τῇ ἐμῇ γῇ.

Insula νῆσον ἀναφυῆναι συνέβη ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, τῶν δὲ σπανίως τοῦτο
συμβαινόντων ἐστί, τοῦ προλαμβάνοντος ἡ νῆσος γίνεται. οὐδενὸς γὰρ πρό-
τερον οὖσα, νῦν ἄρχεται δεσπόζεσθαι. εἰ δὲ ἐν ποταμῷ ἀναφύει, συνεχῶς
δὲ τοῦτο συμβαίνει, εἰ μὲν ἐν μέσῳ τῷ ποταμῷ, ἔσται κοινὴ τῶν ἐξ ἑκατέρου
μέρους τοῦ ποταμοῦ πλησίον τῆς ὄχθης ἐχόντων τὰ κτήματα, κατὰ τὸ μέτρον
τῆς πλατύτητος τῶν ἐντεῦθεν κειμένων ἀγρῶν, ἥ τις πλατύτης τοῦ ἀγροῦ,
τῇ ὄχθῃ πλησιάζει. οἷον ἐπεκτείνεται ἡ νῆσος αὕτη εἰς πόδας λόγου χά-
ριν ρ̄. ἀλλ' ὁ μὲν ἔχων τὸν ἀγρόν, ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς νήσου, τῆς ὄχθης
πλησίον, πλατυνόμενον ἔχει τὸν ἀγρόν, μέχρι ποδῶν ρ̄. ὁ δ' ἕτερος ο̄.
ὁ μὲν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ἐπὶ πλάτος δεσπόσει ποδῶν ρ̄. ὁ δὲ ἐν τῷ ἀρι-
στερῷ, ἐπὶ πλάτος ο̄. εἰ δὲ τῇ μὲν μιᾷ πλησιάζει ὄχθῃ, τῆς δὲ ἑτέρας ἀ-
φέστηκε, τούτων ἔσται μόνων, οἳ καθ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τὸ πλησιάζον ἐγγὺς τῆς
ὄχθης ἔχουσι τοὺς ἀγρούς. εἰ δὲ ὁ ποταμὸς τῷ ἐμῷ παραρρέων ἀγρῷ κατὰ μέρος
διαιρεθεὶς, καὶ εἰς δύο τμηθεὶς, ἕν τι γέγονε, ὥστε τὸν μέσον τόπον, νήσου τύ-
πον ἐπέχειν, ὡς εἰς δύο τμηθέντος αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν περιελθόντος
ἤγουν κυκλώσαντος, τῆς ἐμῆς μένει δεσποτείας ὁ κυκλωθεὶς ἀγρός, διὰ τὸ

Quod si naturali καὶ πάλαι ἐπ' ἐμοῦ δεσπόζεσθαι. εἰ δὲ τῆς φυσικῆς ἀλβέος, ἤγουν κοίτης
παντελῶς καταλειφθείσης, κατ' ἄλλο μέρος ἤρξατο ῥεῖν ὁ ποταμός, ἡ μὲν
προτέρα αὐτοῦ ἀλβεὺς, ἐκείνων ἔσται, οἳ πλησίον τῆς ὄχθης αὐτοῦ ἀγροὺς κέ-
κτηνται, κατὰ τὸ μέτρον δηλαδὴ τῆς πλατύτητος ἑκατέρου ἀγροῦ τῶν παρ'
ἑκάτερα, ἥ τις πλατύτης πλησιάζει τῇ ὄχθῃ. ἡ δὲ καινὴ ἀλβεὺς, ἐκείνου ἄρχε-
ται εἶναι τοῦ δικαίου, οὗ ὑπάρχει καὶ ὁ ποταμός, τουτέστι πουβλίκου. εἰ δὲ με-
τά τινα χρόνον εἰς τὴν προτέραν ὑπέστρεψε ἀλβεὺν, ἤγουν κοίτην, πάλιν ἡ

νῦν

νῆσον ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθεῖσα νῆσος, ἐκείνων εἶναι ἄρχεται, τῶν πλησίον τῆς ὄχθης αὐτοῦ κεκτημένων ἀγρούς. ἕτερόν τι δεῖ ἢ πλημμυρήσας ὁ ποταμὸς ὅλον ἐπέκλυσέ μου τὸν ἀγρόν. ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι λέγομεν τὸν ἀγρὸν ὅλον γενέσθαι ποτάβλικον. οὐδὲ ἀμείβεσθαι αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν. μένει γὰρ οὐδὲν ἧττον ἐμός. ὅθεν ἐὰν ἀναχωρήσῃ τῶν τόπων ἐκείνων, οὓς ἐκάλυψεν ἐπικλύσας, τὸν ἐμὸν ἀγρὸν ἀναλήψομαι, τῆς δεσποτείας οὐ γινομένης τῶν παρακεκτημένων. καθάπερ ἡ νέα νῆσος γενομένη ποτάβλικα, τῇ τοῦ ποταμοῦ ἀναχωρήσει, τῶν παρακεκτημένων γίνεται.

Cum ex aliena

Ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης, εἶδος ἐποίησέ τις. ζητεῖται τίς τοῦ εἴδους ἔσται δεσπότης, κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον, πότερον ὁ τὴν ὕλην εἰς εἶδος ἀμείψας, ἢ ὁ τῆς ὕλης δεσπότης κύριος ἔσται καὶ τοῦ εἴδους. οἷον ἐξ ἀλλοτρίων φαρμάκων ἔμπλαστρον, ἢ κολλούριον συνέθηκεν. ἢ ἐξ ἀλλοτρίων σταφυλῶν, ἢ ἐλαιῶν, ἢ σταχύων, οἶνον, ἢ ἔλαιον, ἢ σῖτον ἐποίησέ τις. ἢ ἐξ ἀλλοτρίου χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ χαλκοῦ ἐποίησέ τι σκεῦος. ἢ ἐξ ἀλλοτρίου οἴνου καὶ μέλιτος ἐποίησεν οἰνόμελι. ἢ ἐξ ἀλλοτρίου ἐρίου ἐσθῆτα ἐποίησεν, ἢ ἐξ ἀλλοτρίων σανίδων πλοῖον. καὶ γεγόνασιν ἐπὶ τούτων πολλαὶ φιλονικίαι τῶν σαβινιανῶν, καὶ προκουλιανῶν. οἱ μὲν προκουλιανοὶ ἔλεγον, τὸν τὸ εἶδος κατασκευάσαντα, γίνεσθαι δεσπότην τοῦ κατασκευασθέντος. οἱ δὲ σαβινιανοί, τὸν τῆς ὕλης δεσπότην, κύριον ἐβούλοντο εἶναι τοῦ εἴδους. τρίτη δὲ γέγονε γνώμη, μέση τίς οὖσα, ἥ τις, ποτὲ μὲν τοῖς σαβινιανοῖς, ποτὲ δὲ τοῖς προκουλιανοῖς συντρέχει, ἣν καὶ ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν ἐπελέξατο δεσπότης. φησὶ γὰρ ἡ τρίτη γνώμη. εἰ τὸ κατασκευασθὲν εἶδος ἀναλυθῆναι δύναται εἰς τὴν παλαιὰν ὕλην ἐξ ἧς γέγονεν, ὁ τῆς ὕλης δεσπότης, καὶ τοῦ εἴδους ἔσται δεσπότης. εἰ δὲ τὸ εἶδος ἀναδραμεῖν εἰς τὴν ἀρχαίαν ὕλην οὐ δύναται, τὸν κατασκευάσαντα τὸ εἶδος, εἶναι τοῦ γενομένου δεσπότην. οἷον ὡς ἐπὶ θέματος. ἀπὸ βώλου χαλκοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ χρυσοῦ τὸ κατασκευασθὲν σκεῦος δύναται χωνευθὲν τὴν ἀρχαίαν ἀποτελέσαι μορφὴν χαλκοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ χρυσοῦ. ὁ δὲ οἶνος, ἢ τὸ ἔλαιον, ἢ ὁ σῖτος, εἰς σταφυλάς, ἢ ἐλαίας, ἢ στάχυας, ὑποστρέφειν οὐ δύναται. ἀλλ' οὐδὲ τὸ οἰνόμελι, εἰς οἶνον καὶ μέλι διαλύεσθαι δύναται.

Quod si partim

Ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἡ πᾶσα ὕλη ἀλλοτρία ἦν. εἰ δὲ ἐξ ἐμῆς καὶ σῆς ὕλης ἐποίησά τι εἶδος, οἷον ἐξ ἐμοῦ οἴνου, καὶ σοῦ μέλιτος, οἰνόμελι, ἢ ἐξ ἐμῶν καὶ σῶν φαρμάκων ἔμπλαστρον, ἢ ἐξ ἐμοῦ καὶ σοῦ ἐρίου ἐσθῆτα, ἀναμφίβολόν ἐστι τούτου τοῦ θέματος, τοῦτον εἶναι δεσπότην τὸν κατασκευάσαντα. οὐ γὰρ μόνον οἰκείαν ἐργασίαν ἐδαπάνησε περὶ τὸ εἶδος, ἀλλὰ καὶ μέρος παρέσχε τῆς ὕλης.

Si tamen

Εἰ δέ τις ἀλλοτρίαν πορφύραν, ἰδίῳ ἐνύφανεν ἐσθήματι, εἰ καὶ προστεθεῖσα ἡ πορφύρα, τιμιωτέρα τοῦ προστεθέντος ἐστὶν ἐσθήματος, ἀλλ' ὅμως ἐν προσθήκης δεχθήσεται μέρει, καὶ ὁ τῆς πορφύρας δεσπότης, κατὰ τοῦ ὑφελομένου καὶ ταῦτα πράξαντος, ἕξει τὴν *furti*, καὶ τὴν *furti condictionem*, εἴτε αὐτὸς ὁ κεκλοφὼς τὸ ἔσθημα κατεσκεύασεν, εἴτε ἕτερος μὲν ὑφείλετο, ἕτερος δὲ τὸ κλαπὲν συνύφανε τῷ ἐσθῆτι. *in rem* γὰρ κινεῖν οὐ δύναται ὁ τῆς πορφύρας δεσπότης. δοκεῖ γὰρ

ἡ πορφύρα, τρόπον τινὰ, ἀποβέβληται, παρὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἑτέρᾳ ἐσθῆτι συνενωθῆναι. κινηθήσεται δὲ πάντως condictio furti. τὰ γὰρ ἀποβεβληθέντα πράγματα ἤγουν ἀφανισθέντα, εἰ καὶ διὰ τῆς in rem ἐκδικεῖν οὐχ οἷόν τε, μετὰ τῶν κλεπτῶν μέντοι τὴν furti condictionem, καὶ κατὰ πάντων νομέων, εἰ καὶ μὴ ἔσχον κλέπται κινεῖν δυνησόμεθα. ἀλλ' εἰ μὲν κλέπτης οὐκ ἔστιν ὁ νεμόμενος τὴν πορφύραν ἔχων ἔσθημα, & furti & condictio furti, ἐναχθήσεται. εἰ δὲ ἕτερος παρὰ τὸν κλέπτην, παρὰ φουρτίβῳ κονδικτικίῳ κρατεῖται, οὐκέτι δὲ καὶ τῇ φούρτι.

Si duorum

ὗλαι δύο τινῶν, μετὰ γνώμην ἐμίγησαν τῶν δεσποτῶν, ἅπαν τὸ ἐκ τῆς μίξεως ἀποτελούμενον σῶμα, ἑκατέρων ἔσται κοινόν. οἷον, δύο τινὲς τὸν ἴδιον ἔμιξαν οἶνον, ἢ βώλους ἀργύρου, ἢ χρυσοῦ συνεχώνευσαν. εἰ δὲ διάφοροι εἰσὶν ὗλαι, καὶ αἱ τῶν διαφόρων ὑλῶν μίξεις ἀπετέλεσαν τι ἰδιάζον, οἷον δὴ οἴνου καὶ μέλιτος, οἰνόμελι, ἢ ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἤλεκτρος· κἀνταῦθα λέγομεν, κοινὸν εἶναι τῶν δύο τὸ ἀποτελεσθέν. ταῦτα μὲν οὖν ὡς κατὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν ἐπράττετο. εἰ δὲ ἐκ τύχης καὶ οὐ κατὰ προαίρεσιν τῶν δεσποτῶν συνεχύθησαν αἱ ὗλαι, ἢ ἑτερογενεῖς, ἢ ὁμοιογενεῖς, οὐ τὸ αὐτὸ γενήσεται.

Quod si frumentū

εἰ δὲ ὁ τοῦ Τιτίου σῖτος, παρὰ σῷ σίτῳ συνεμίγη, καὶ μία γέγονε σωρός, εἰ μὲν ὑμετέρᾳ γνώμῃ, κοινὴ ἔσται ἡ σωρός. ἐπειδὴ ἓν ἕκαστον σῶμα, τουτέστιν ἕκαστος κόκκος, ἐξ ὑμετέρας συναινέσεως, ὑπὸ τὴν κοινὴν γέγονε δεσποτείαν. εἰ δὲ τυχηρῶς γέγονεν ἡ μίξις, ἢ ὁ Τίτιος οὐ κατὰ σὴν γνώμην ἔμιξε τὸν σῖτον, οὐκ ἔσται κοινὴ ἡ σωρός. ἐπειδὴ, οἱ καθέκαστον κόκκοι, ἐν τῇ ἰδίᾳ μεμενήκασιν ὑποστάσει, καὶ οὐκ ἤμειψεν αὐτοὺς ἡ μίξις. ὥστε διὰ οὐ γενήσεται κοινὴ ἡ σωρὸς, ἀπὸ τοῦ φύρτου θεματισμοῦ. ὥσπερ ἡ ἀγέλη τῶν προβάτων οὐ κοινοποιηθήσεται, ἐὰν τὰ πρόβατα Τιτίου, τοῖς σοῖς προβάτοις συναναμιγῇ. εἰ δὲ συμβῇ τὴν τοῦ σίτου σωρὸν, ἢ ὑπὸ σοῦ, ἢ ὑπὸ Τιτίου διακατέχεσθαι, ὁ ἕτερος κατὰ τοῦ νεμομένου κινήσει τὴν in rem. Officium δὲ ἐστὶ τοῦ δικαστοῦ ὥστε διατιμήσασθαι ὁποῖος ἦν ὁ ἑκάστου σῖτος, καὶ πρὸς τὴν ποιότητα καὶ τὸ μέτρον, παρὰ ἄκρως καταδικάσαι τὸν νομέα.

Cū in suo

ἐάν τις οὖν παρὰ ἰδίῳ ἐδάφει οἶκον κατασκευάσῃ ἐξ ἀλλοτρίων ὑλῶν, δεσπότης γίνεται τοῦ κατασκευασθέντος. τὸ γὰρ ἐποικοδομηθὲν, εἴκει παρὰ ἐδάφει. ἐκείνου δῆλον ὄντος ὅτι ὁ τῆς ὕλης δεσπότης, οὐκ ἐκπίπτει τῆς ὕλης αὐτῆς εἰς τὸ διηνεκὲς, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἕστηκε τὸ οἰκοδόμημα, οὔτε τὴν in rem κινεῖν, οὔτε τὴν ad exhibendum, ἤγουν τὴν παραστατικὴν εἰς ἀπαίτησιν δύναται διὰ τὸν δυωδεκάδελτον νόμον, ᾧ τινι διηγόρευται, ἵνα μηδεὶς ἀλλότριον ξύλον ἐργάσιμον, τοῖς ἰδίοις οἰκήμασι συζευχθὲν ἐξελεῖν ἀναγκασθῇ, ἀλλ' ἵνα τὴν διπλασίονα αὐτοῦ καταβάλλῃ τιμήν· κινουμένης ἀγωγῆς πρὸς τοῦτο, ἥτις λέγεται de tigno iniuncto. χώρα δὲ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ, οὐ μόνον ἡνίκα ξύλον τῆς ἐμῆς δεσποτείας ὑποβάλλῃ τις παρὰ ἰδίῳ οἰκοδομήματι. ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰ λίθον, ἢ βῆσαλον, ἢ κίονα, τῇ γὰρ τοῦ τίγνου προσηγορίᾳ ἅπασα ὕλη σημαίνεται, δι' ἧς οἰκοδομεῖν οἷόν τε. διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα νενομοθέτηται παρὰ δυωδεκαδέλτῳ νόμῳ,

ὥστε

ὥστε μὴ κινεῖσθαι in rem, ἢ ad exhibendum, προφάσει τοῦ ξύλου τοῦ συναρμοσθέντος τῷ ἐμῷ οἰκοδομήματι, ἵνα μὴ τοῦ δικαστοῦ καταδικάσαντός με εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀναγκασθῶ τὸν οἶκον καταλῦσαι, προφάσει τοῦ πληρῶσαι τῇ ἀποφάσει τὸ ἱκανόν. καὶ πολλῆς τῆς δι' αὐτοῦ προνοίας ἠξίωσεν ὁ δωδεκάδελτος τὰς οἰκίας. εἰ δὲ συμβῇ ἔκ τινος αἰτίας τὸ εἰρημένον οἴκημα καταπεσεῖν, ὁ τῆς ὕλης δεσπότης, εἰ μήπω διὰ τῆς de tigno iniuncto ἀγωγῆς, τὸ διπλοῦν ἔτυχε κομισάμενος, δύναται κινεῖν ἀκωλύτως, καὶ in rem, καὶ ad exhibendum.

Ex diuerso

προλαβόντες εἴπομεν ἐν οἰκείῳ ἐδάφει ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης οἴκημα τινὰ κατασκευάσαντα, νῦν τὸ ἐναντίον θεματίζομεν. ἐν τῷ σῷ ἐδάφει, ἐὰν ἐμαῖς ὕλαις, οἶκον κατεσκεύασα, ὁ τοῦ ἐδάφους κύριος, καὶ τοῦ οἰκήματος ἔσται δεσπότης. διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, εἴκειν τὰ ἐπικείμενα, τοῖς ὑποκειμένοις. ὥστε δεῖ καὶ τῆς ὕλης ἀπόλλυμαι τὴν δεσποτείαν ἐγὼ δικαίως. εἰδὼς γὰρ ἐν ἀλλοτρίῳ οἰκοδόμουν ἐδάφει. ἀμέλει, εἰ καὶ συμβῇ τὸν οἶκον καταπεσεῖν, οὐχ ἕξω ἐπὶ ταῖς ὕλαις, τὴν in rem.

Certe illud

ἐκεῖνο δὲ τῶν ἀμάχων ἐστὶν, ὅτι εἰ συμβῇ ἐμὲ τὸν οἰκοδομήσαντα ἐν νομῇ εἶναι τῆς οἰκίας, ὁ δὲ τοῦ ἐδάφους δεσπότης χρώμενος τῷ κανόνι τῷ λέγοντι, εἴκειν τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, κινεῖ κατ' ἐμοῦ τὴν in rem, εἰ μὲν bonae fidei ὑπῆρχον νομεὺς, ἐνόμιζον γὰρ ἐμὸν εἶναι τὸ ἔδαφος, λήψομαι, οὐ μόνον τῆς ὕλης τὴν διατίμησιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν τεχνιτῶν. καὶ μὴ βουλόμενον ταῦτα παρέχειν, αὐτὸν ἐξωθῶ διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς, λέγων, ἀλλ' εἰ μὴ καλῇ πίστει ἔκτισα. εἰ δὲ mala fide ἐνεμόμην τὸν τόπον, ἠπιστάμην γὰρ αὐτὸν ἀλλότριον ὄντα, οὐδεμίαν ἕξω παραγραφὴν, ἀλλ' ἀναγκάζομαι τὸν τόπον ἀποδιδόναι μετὰ τῶν ἐπιτεθέντων. δύναται γὰρ ἕκαστος ἐγκαλεῖν μοι προπετῶς, ὅτι χωρὶς διατιμήσεως τῆς ὕλης. τινὸς χάριν εἰδὼς εἰς ἀλλότριον ᾠκοδόμουν τόπον.

Si Titius

εἰ τίτιος ἀλλότριον δένδρον ἐν τῷ οἰκείῳ ἐφύτευσεν ἀγρῷ, τιτίου ἔσται τὸ δένδρον. εἰ δὲ καὶ τίτιος οἰκεῖον δένδρον ἐν τῷ ἀγρῷ ἐφύτευσε μαιβίου, μαιβίου γενήσεται τὸ δένδρον μόνον, εἰ ἐν ἑκατέρῳ θέματι, τὰς οἰκείας τὸ φυτευθὲν ῥίζας ἐξέτεινε. πρὶν γὰρ τὰς οἰκείας ἐκτείνῃ ῥίζας, καὶ τῆς ὑποκειμένης δράξηται γῆς, τοῦ πάλαι δεσπότου ἐστὶ τὸ δένδρον. μεθ' ὃ μέντοι ῥιζωθῇ τὸ εἰρημένον φυτὸν, μετατίθεται αὐτοῦ ἡ δεσποτεία ἐπὶ τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους ἐν ᾧ ἵσταται. ἀμέλει ἐντεῦθεν ἐζητήθη τί τοιοῦτον. ὁ ἐμὸς ἀγρογείτων ἐν τέλει τοῦ οἰκείου ἀγροῦ, πλησίον τῶν ἐμῶν γηδίων, δένδρον εἶχε. συνέβη τοῦ τοιούτου δένδρου κατὰ μικρὸν ἑρπύσας ὑπὸ γῆν τὰς ῥίζας, ἐφικέσθαι τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ, καὶ τῆς ἐμῆς δράξασθαι γῆς, κἀκεῖθεν τρέφεσθαι. ζητήσεως γενομένης, ἤρεσεν ἐμὸν γίνεσθαι τὸ δένδρον. οὐδὲ γὰρ φυσικὸς ἐπιτρέπει λογισμὸς ἑτέρου τὸ δένδρον εἶναι, εἴπερ ἐκείνου, οὗ ἐν τῇ γῇ τὰς ῥίζας ἔχει. ὅθεν εἰ ἐν τοῖς ὅροις τῶν δύο ἀγρῶν ἀναφυῇ δένδρον, ἐκταθεῖσαι δὲ αἱ τούτου ῥίζαι ἑκάτερον κατέλαβον ἀγρὸν κοινὸν γενήσεται τὸ δένδρον.

Qua rõne

ὥσπερ γὰρ τὰ φυτὰ τὰ ἐν τῇ γῇ τρεφόμενα καὶ αὐξανόμενα, ἐκείνου

γίνεται τοῦ δεσπότου τῆς ὑποκειμένης γῆς· τῷ αὐτῷ λόγῳ, καὶ τὰ σπειρόμενα, οἷον σῖτος, κριθὴ, καὶ ὅσα τοιαῦτα ὑπείκει τῷ ἐδάφει. ἀλλ' ὥσπερ ὁ βονα φίδε κτίσας ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ, ἐναγόμενος τῇ in rem, διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς ἕξει τὸ ἀσφαλὲς, ἤγουν ὥσπερ ἐνόμιζεν ἴδιον τὸν ἀγρὸν τὸν ἀλλότριον, ἀναλαμβάνων τὰς δαπάνας.

Literæ

Ἐμοὺς τις λαβὼν χάρτας, ἢ ἐμὰς μεμβράνας, ἐνέγραψέ τι ἐν αὐτοῖς, καὶ βιβλίον κατεσκεύασε. κἂν ταῦθα κατὰ μίμησιν τοῦ ἐδάφους, εἴκει τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, εἰ καὶ τὰ μάλιστα χρυσᾶ ἐστι τὰ ἐπιτεθέντα γράμματα, κἀγὼ γίνομαι τοῦ βιβλίου δεσπότης. ἀδιάφορον δέ ἐστιν εἴτε ἔμμετρον ἔπος, εἴτε ἱστορικὸν, ἤγουν ῥητορικὸν ἐνέγραψε λόγον. ὅθεν κινῶν ἐγὼ τὴν in rem κατὰ τοῦ τὸ βιβλίον ποιήσαντος, καὶ τὰ δαπανήματα τῆς γραφῆς μὴ καταβαλὼν ἑτοίμως, ἐκβληθήσομαι διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς.

Si quis in aliena

Λαβών τις ἀλλοτρίαν σανίδα, ἐζωγράφησε, καὶ εἰκόνα κατεσκεύασε. τίνος ἐστὶν ἡ εἰκὼν, ἐζητήθη. καὶ οἱ μὲν λέγουσι τὸν ζωγράφον γίνεσθαι δεσπότην τῆς σανίδος, καὶ τὴν σανίδα εἴκειν τῇ γραφῇ. ἕτεροι δὲ τὸν τῆς σανίδος δεσπότην, καὶ τῆς γραφῆς κύριον γίνεσθαι φασί. ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς τὴν προτέραν μᾶλλον ἐδέξατο γνώμην, καὶ τὸν ζωγραφήσαντα, τῆς εἰκόνος βούλεται γίνεσθαι δεσπότην. καταγέλαστον γὰρ ἐνόμισεν εἶναι, τὴν Ἀπελλοῦ ζωγραφίαν, ζωγράφος δὲ οὗτος, τῶν παρ' Ἕλλησιν ἀριστευσάντων, ἢ Παρασίου, εὐδοκίμησε δὲ οὗτος παρὰ Ῥωμαίοις, ὑπείκειν τῇ εὐτελεστάτῃ σανίδι. ὅθεν εἰ ὁ τῆς σανίδος δεσπότης ἐν κατοχῇ γέγονε τῆς εἰκόνος, ὁ δὲ ζωγραφήσας ἔλθῃ κινῶν κατ' αὐτοῦ τὴν in rem, μὴ καταβαλὼν τὸ τῆς σανίδος τίμημα, διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς ἐκβληθήσεται. εἰ δὲ ὁ ζωγραφήσας νέμεται τὴν εἰκόνα, τότε ὁ τῆς σανίδος δεσπότης, δείκνυται μὲν ἔχειν in rem οὐ δύναται, ἐξέπεσε γὰρ τῆς δεσποτείας τῆς γραφῆς ἐπιτεθείσης. δίδοται δὲ αὐτῷ, utilis in rem, ἵνα κινῶν οὕτω λέγῃ, ὡσανεὶ ὑπάρχων δεσπότης. τῇ δὲ εἰρημένῃ utili in rem χρώμενος, εἰ μὴ παράσχῃ τὰ περὶ τὴν ζωγραφίαν γενόμενα δαπανήματα τῷ βονα φίδε ζωγραφήσαντι, ἐξωθεῖται διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς. καὶ ταῦτα μὲν τετρακταῖσαι, ὅσον ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ τῆς εἰκόνος. ἐκεῖνο γὰρ τῶν ὡμολογημένων ἐστὶν, ὅτι εἴτε ὁ ζωγραφήσας ἔκλεψε τὴν σανίδα, εἴτε ἕτερός τις, δίδοται τῷ δεσπότῃ ἡ φούρτι κατὰ τοῦ κλέπτου.

Si quis à non dño

Ὑποπτεύσας εἶναι δεσπότην, ἀλλότριον ἠγόρασα παρὰ σοῦ ἀγρὸν ἢ κατὰ δωρεὰν ἔλαβον, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας εὐλόγου βονα φίδε μέντοι. οἷον ἀπὸ περμουτατζίονος. ὁ φυσικὸς λόγος βούλεται δεσπότην γίνεσθαί με τῶν ληφθέντων καρπῶν, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν φροντίδα, ἣν ἐν αὐτοῖς ἐπεποιησάμην. διὸ, μετὰ ταῦτα παραγενόμενος ὁ τοῦ ἀγροῦ δεσπότης, καὶ διὰ τῆς in rem ἐκδικῶν τὸν ἀγρὸν, οὐδεμίαν ἀγωγὴν ἕξει κατ' ἐμοῦ περὶ τῶν καρπῶν, οὓς ἐντεῦθεν λαμβάνων ἐδαπάνησα. εἰ δὲ εἰδὼς ἀλλότριον ἐνεμήθην ἀγρὸν οὐ τεύξομαι αὐτῶν. ἀμέλει τοι, τὸν ἀγρὸν ἀποκαταστῆσαι ἀναγκάζομαι, μετὰ τῶν ἐντεῦ-

θεν

θεν ληφθέντων καρπῶν, εἰ καὶ τούτους ἔτυχεν ἀναλώσας.

Is uero

Τοῦ αὐτοῦ ἀγροῦ ἐγὼ μὲν ἔχω τὴν προπριεταρίαν, σὺ δὲ τὸν οὐσούφρουκτον. οὐχ ἑτέρως σὺ οὐσουφρουκτάριος τῶν καρπῶν γένηση δεσπότης, εἰ μὴ τούτους λάβῃς ἀπὸ τῆς γῆς. διὸ εἰ πεπείρων ὄντων τῶν καρπῶν καὶ τῇ γῇ συνημμένων, συμβῇ σε τελευτῆσαι, οὐ λήψεται τούτους ὁ σὸς κληρονόμος, ἀλλὰ τῷ προπριεταρίῳ διοίσουσι. τὰ αὐτὰ σχεδὸν ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ κολωνοῦ, τουτέστι τοῦ μισθωσαμένου. ἐὰν γὰρ μισθώσω σοι ἀγρὸν, οὐ πρότερον γένηση δεσπότης τῶν ἐντεῦθεν λαμβανομένων καρπῶν, εἰ μὴ τούτους ἐξέλῃς τῆς γῆς. τὸ ferè δὲ, ἤτοι σχεδὸν παρέλκεται.

In pecudũ

Ἐπειδὴ δὲ περὶ οὐσουφρούκτου διελέχθην ἀγροῦ, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι οὐσούφρουκτος θρεμμάτων ἐστὶν ἡ ἐξ αὐτῶν γονὴ, ὥσπερ καὶ τὸ γάλα, καὶ αἱ τρίχες, καὶ τὸ ἔριον. τοιγαροῦν οἱ ἀρνοὶ, καὶ οἱ ἔριφοι, καὶ οἱ μόσχοι, καὶ οἱ μικροὶ ἵπποι, ἅμα τῷ τεχθῆναι, φυσικῷ λόγῳ, τῆς δεσποτείας γίνονται τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου. οἱ δὲ τόκοι τῆς θεραπαίνης οὐκ εἰσὶν ἐν καρπῷ. ὅθεν εἰ παραχωρήσω σοι ἐγὼ τῆς ἐμῆς θεραπαίνης τὸν οὐσούφρουκτον, σὺ μὲν ἕξεις ἐν καρπῷ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς, καὶ τὴν ἀπὸ χειρῶν ἐργασίαν. τὸ δὲ τεχθὲν, τῆς τοῦ προπριεταρίου γίνεται δεσποτείας. ἀνόητον γὰρ ἐνομίσθη, ἄνθρωπον συναριθμεῖσθαι τοῖς καρποῖς. ὁπότε πάντας τοὺς καρποὺς ἡ τῶν πραγμάτων φύσις χάριν ἐπενόησε τῶν ἀνθρώπων.

Sed si gregis

Εἰ δὲ ἀγέλης ἔχει τις οὐσούφρουκτον, εἰς τάξιν τῶν τελευτησασῶν κεφαλῶν, ἐκ τῆς γονῆς ὁ οὐσουφρουκτουάριος ὑποβάλλειν, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἀναπληροῦν ὀφείλει. τοῦτο γὰρ καὶ Ἰουλιανῷ δοκεῖ. οἷον παρεχώρησά σοι οὐσούφρουκτον ἀγέλης προβάτων ἑκατὸν, συνέβη τελευτῆσαι τριάκοντα πρόβατα, τεχθῆναι δὲ πεντήκοντα. δεῖ σε τὰ τριάκοντα συναναμίξαι τοῖς πρωτοτύποις, ὥστε σώζεσθαι τὸν δεδομένον σοι ἀριθμὸν, καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ εἴκοσι πρόβατα ἕξεις ἐν δεσποτείᾳ. εἰ δὲ ἀμπελῶνος, ἤγουν καὶ ἀγροῦ οὐσούφρουκτόν σοι παρεχώρησα, εἰς τάξιν τῶν τελευτησασῶν, ἤτοι γεγηρακυιῶν ἀμπέλων, καὶ εἰς τάξιν τῶν καμόντων, ἤτοι καταπεσόντων δένδρων, ἕτερα ὀφείλεις ἀντικαθιστᾶν. δεῖ γάρ σε ὀρθῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀγαθὸν ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀγροῦ, οὗ παρεχωρήθη σοι ὁ οὐσούφρουκτος, καὶ οὕτω διαγίνεσθαι, ὡς ἂν διεγίνετο κάλλιστος οἰκοδεσπότης.

Thesauros

Εὗρέ τις θησαυρὸν ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ. ὁ θειότατος Ἀδριανὸς τὸ φύσει φυλάξας δίκαιον, τῷ εὑρόντι παρεχώρησε τὸν θησαυρόν. τὸ αὐτὸ κελεύσας, ἐάν τις ἐν σάκρῳ ἢ ῥελιγιόσῳ τόπῳ ἐκ τύχης εὕρῃ. εἰ δέ τις ἐν ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ, οὐκ ἐξεπίτηδες, ἀλλὰ τυχηρῶς εὗρε θησαυρὸν, τὸ ἥμισυ τῷ δεσπότῃ τοῦ ἐδάφους συνεχώρησεν Ἀδριανός. οὐκοῦν ἀκολούθως ἐάν τις ἐν βασιλικῷ τόπῳ εὗρε θησαυρὸν, τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ θησαυροῦ, παρέξει τῷ βασιλεῖ. τὸ δὲ ἥμισυ, ὁ εὑρὼν παρακαθέξει. εἰ δὲ καί τις ἐν πολιτικῷ τόπῳ, ἢ φισκαλίῳ εὕρῃ, ὡσαύτως τὸ μὲν ἥμισυ ὁ εὑρὼν ἀποκερδαίνει. τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ὁ φίσκος ἤγουν ἡ πόλις λήψεται.

Per traditionem

Φυσικὸς τρόπος κτήσεως ἐστὶ, καὶ ὁ τῆς τραδιτζίονος. καὶ τί ἐστι τραδιτζίων; ἡ ἀπὸ χειρὸς, εἰς χεῖ-

ρας μεταδόσεις, ἰναπάλλακτον, καὶ ἀπερίεργον καὶ φυσικὴν τὴν πρᾶξιν ἔχουσα. οὐδὲν γὰρ οὕτω τῇ φύσει συνῳδὸν, ἢ τὸ βεβαιοῦσθαι τὴν τοῦ δεσπότου γνώμην τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα μεταπέμποντος εἰς ἕτερον. εἰς δὲ τὸ διὰ τραδιτζίονος μεταθεῖναί με τὴν δεσποτείαν, δεῖ ταῦτα συνδραμεῖν. ὥστε δεσπότην εἶναι τὸν τραδιτεύοντα, καὶ ψυχῇ τὸ βούλεσθαι μεταθεῖναι τὴν δεσποτείαν, ποιεῖσθαι τὴν τραδιτζίονα, καὶ σωματικὸν εἶναι τὸ τραδιτευόμενον. σωματικὸν μὲν διὰ τοῦτο εἶπον, ἐπειδὴ τὰ ἀσώματα, ἀφῆς ὄντα κρείττονα, οὐκ ἐπιδέχεται τραδιτζίονα. δεσπότην εἶναι τὸν τραδιτεύοντα διὰ τοῦτο εἶπον, ἐπειδὴ ὁ μὴ ὢν δεσπότης, οὐ δύναται μεταθεῖναι δεσποτείαν ἣν οὐκ ἔχει. ψυχῇ τοῦ βούλεσθαι ποιῆσαι δεσπότην τὸν λαμβάνοντα διὰ τοῦτο πρόσκειται, ἵνα ἐξέλω τὴν χρῆσιν, καὶ τὴν παρακαταθήκην. ἐπὶ τούτων γὰρ, εἰ καὶ σωματικὸν τὸ πρᾶγμα, καὶ δεσπότης ὁ τραδιτεύων, ἀλλὰ παραδίδωσι μικρὸν ὕστερον ἀναλαμβάνειν ἐλπίζων ταῦτα. οὐ διαφέρομαι δὲ, ὁποῖον δήποτε ἐστὶ τὸ παραδιδόμενον πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ δεσπότου. εἴτε ἀγρὸς ἰταλικὸς, εἴτε στιπενδιάρια κτήματα, εἴτε τριβουτάρια. στιπενδιάρια δὲ, καὶ τριβουτάρια λέγεται, τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διακείμενα κτήματα, βασιλικῇ κελεύσει ὑπὸ τοῦ δήμου κρατούμενα. τῆς δὲ προσηγορίας αὐτοῖς γέγονεν ἐντεῦθεν ἡ πρόφασις. ὁ πάλαι ῥωμαίων βασιλεὺς, πάσης κρατήσας γῆς, θαυμασθεὶς δὲ παρὰ ῥωμαίων ἕνεκα τῆς οἰκείας ἀνδρείας, διεῖλε τὰς ἐπαρχίας. καὶ τὰς μὲν ἐκράτησεν αὐτὸς ἑαυτῷ. τὰς δὲ ἀφώρισε τῷ δήμῳ. καὶ αἱ τοῦ δήμου ἐκλήθησαν στιπενδιάριαι ἐντεῦθεν. ὅτι στίπενς ἐστὶν ὁ ἔρανος, καὶ ἡ κατὰ μικρὸν γινομένη τοῦ ἀργύρου, καὶ τῶν ἄλλων συλλογή. ἐπειδὴ οὖν ὀλίγα τινὰ οἱ ἐπαρχιῶται ἐκ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς γινομένων συνάγοντες ἔπεμπον τῷ δήμῳ, ἐπὶ τῷ ταῦτα δαπανᾶν εἰς οἰκείας χρείας τὶ, καὶ τόψεις, διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν στιπενδιάριαι. καὶ λοιπὸν ἀκολούθως, καὶ αἱ οἰκίαι, καὶ οἱ ἀγροὶ στιπενδιάρια. αἱ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπαρχίαι, ὠνομάσθησαν τριβουτάριαι. ἐπειδὴ τριβοῦτόν ἐστι τὸ βαρὺ τέλος ὅπερ ἐπέβαλε τοῖς οἰκείοις ἐπαρχιώταις ὁ βασιλεὺς, ὡς πολλὰ δαπανῶν περὶ τὴν τῶν στρατιωτῶν ἀποτροφήν. καὶ οἱ τὰ στιπενδιάρια, καὶ τριβουτάρια ἔχοντες πάλαι, κατὰ συγχώρησιν δήμου, ἢ βασιλέως, οὐκ ἦσαν δεσπόται. ἡ γὰρ δεσποτεία αὐτῶν ἦν, ἢ παρὰ τῷ δήμῳ, ἢ παρὰ τῷ βασιλεῖ. ἀλλ᾽ εἶχον τὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν καὶ πληρεστάτην κατοχὴν, ὥστε δύνασθαι μεταφέρεσθαι καὶ κληρονόμοις παραπέμπειν. τῶν γὰρ ἰταλικῶν ἀγρῶν ἤτοι οἰκιῶν, οἱ δεσπόται τὴν δεσποτείαν εἶχον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. σήμερον δὲ διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, οὐδεμίαν βούλεται εἶναι διαφορὰν, ἰταλικῶν, καὶ στιπενδιαρίων, καὶ τριβουταρίων. ἀλλ᾽ εἰ μὲν δεσπότης τραδιτεύσει μοι τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα, ἀπὸ δωρεᾶς, ἢ προικὸς, ἢ ἐξ ἄλλης οἱας δήποτε αἰτίας, οἷον ἀπὸ περμουτατζιόνων, ἀναμφιβόλως μεταφέρει τὴν δεσποτείαν ἐπ᾽ ἐμέ.

εἰ δὲ

εἰ δὲ πωλήσας τραδιτεύσει, οὐχ ἑτέρως ἐπὶ τὸν ἀγοραστὴν ἡ δε- Venditæ
σποτεία μέτεισιν, ἐὰν μὴ ὁ ἀγοραστὴς τῷ πράτῃ τὸ τίμημα καταβά-
λῃ τοῦ πράγματος, ἢ τὸ ἱκανὸν αὐτῷ ποιήσει ἐπὶ τῷ τιμήματι. τί γὰρ
ὅτι ἔδωκε τινὰ ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμολογήσαντα δώσειν τὸ τίμημα, ἢ καὶ
ἐνέχυρον παρέσχεν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος. τοῦτο δὲ καὶ τῷ δυωδεκα-
δέλτῳ διηγόρευται νόμῳ. καὶ οὐδὲν ἧττον εὑρίσκομεν iuris gentium ὑ-
πάρχειν τοῦτο τὸ νόμιμον, ἐπειδὴ πρόσεστιν αὐτῷ φυσικὴ δικαιοσύ-
νη, διὸ παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πολιτεύεται. ὥστε δύναται μὲν ἐξ ἑτέρας αἰτί-
ας τραδιτεύων ὁ δεσπότης, μεταφέρει δεσποτείαν. ἐπὶ δὲ πράσεως
οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ λάβῃ τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀσφαλὲς αὐτῷ γένηται ἐπὶ τῷ
τιμήματι. εἰ δὲ ὁ πράτης, οὔτε ἔλαβε τὸ τίμημα, οὔτε ἔλαβε τινὰ τὸν ὑ-
πὲρ τοῦ ἀγοραστοῦ ἐπερωτώμενον, οὔτε ἐνέχυρα, ἀλλ᾽ ἠρκέσθη τῇ τοῦ ἀγο-
ραστοῦ πίστει, θαρρήσας ὅτι λήψεται τὴν διατίμησιν, κἀνταῦθα λέγομεν
εὐθέως ἐπὶ τὸν ἀγοραστὴν μετιέναι τὴν δεσποτείαν. τραδιτίονος δὲ γι-
νομένης, οὐδεμία τις ἔσται διαφορὰ, πότερον αὐτὸς ὁ δεσπότης ἐστὶν ὁ τρα-
διτεύων, ἢ ἕτερος κατὰ γνώμην αὐτοῦ. τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐὰν ἄδειαν πα-
ράσχω τινὶ τοῦ διοικεῖν ὡς βούλεται τὴν ἐμὴν οὐσίαν, οὗτος δὲ ἐκ τού-
των τι πωλήσῃ τῶν πραγμάτων, καὶ τραδιτεύσῃ, μεταφέρει τὴν
δεσποτείαν ἐπὶ τὸν λαβόντα. δοκεῖ γὰρ γνώμῃ τοῦ δεσπότου τοῦτο
πράττειν. ἔστι δὲ εὑρεῖν τινὰ θέματα ἐν οἷς καὶ παραδόσεως χωρὶς, Interdum
γυμνὴ δὲ ὅμως βούλησις, ἀρκεῖ πρὸς τὸ μεταθεῖναι τὴν δεσποτείαν. οἷον
ἔχρησά σοι τὸ ἐμὸν βιβλίον. ἢ ἐμίσθωσά σοι τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, ἢ παρεθέμην
σοι τὸ ἐμὸν μινσώριον. ἐὰν μετὰ ταῦτα πωλήσω σοι ταῦτα, ἢ δωρήσωμαι,
εὐθέως ἅμα τῇ δωρεᾷ, ἢ ἅμα τῇ πράσει, δεσπότην σε ποιῶ τούτων, καὶ
ταῦτα τραδιτίονος μὴ γενομένης. ἐπειδὴ γὰρ προϋπῆρχε φυσικὴ κα-
τοχὴ παρὰ σοὶ τῶν εἰρημένων πραγμάτων, διὰ τοῦτο, ὅτι βούλομαι σὸν εἶ-
ναι τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, εὐθέως παραγίνεταί σοι ἡ δεσποτεία, ὥσπερ εἰ δω-
ρεᾶς χάριν, ἤγουν πράσεως γέγονεν ἰδικὴ τραδιτίων. ἐπεθέμην Itē si quis
ἐν ὡρείῳ φορτία διάφορα. διελέχθης μοι ὥστε ταῦτά σοι πωλῆσαι, συμ-
φώνου γενομένου. δέδωκας τὸ τίμημα, ἐὰν παρεστὼς τῷ ὡρείῳ, τὰς τοῦ ὡ-
ρείου παραδῶ σοι κλεῖς, εὐθέως δεσπότης γίνῃ τῶν φορτίων. πολλά- Hoc āplius
κις ἑκὼν μεταφέρω δεσποτείαν ἐπί τινα τῶν ἐμοὶ ἀγνοουμένων. ποῖ δ᾽ ἂν
ἐρωτηθεὶς, καὶ πρὸ τῆς παραδόσεως, καὶ μετὰ τὴν παράδοσιν, οὐ πάν-
τως δύναμαι εἰπεῖν, ποῖον τοῦτό ἐστι τὸ πρόσωπον. τοῦτο δὲ συμβαίνει, ἐπὶ
τῶν πραιτώρων, ἢ τῶν ὑπάτων, οἵ τινες εἰώθασιν, ἢ ἐν ταῖς προσελεύσε-
σιν, ἢ ἐν ταῖς βίαις, ῥίπτειν τινὰ τοῖς δημόταις, καὶ δεσπότης εὐθέως γίνε-
ται ὁ λαβών. καί τοι ὁ ταῦτα ἀφιεὶς, ἀγνοεῖ τίς ὑποδέχεσθαι μέλλει ἕκα-
στον τῶν ῥιπτομένων. ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἐὰν τοῦ ἐμοῦ καταφρονήσω πράγμα-
τος, καὶ τοῦτο τῆς ἐμῆς ἐκβάλωμαι κατοχῆς, τοῦ καταλαμβάνοντος εὐθέως
γίνεται, ὅπερ λέγουσιν οἱ παλαιοὶ προδερέλικτον. προδερέλικτον δέ ἐστιν

ὅπερ ὁ δεσπότης ταύτην ἔχων τὴν διάνοιαν ἀποβάλλεται, ὥστε μὴ βούλεσθαι αὐτὸ τῆς οἰκείας εἶναι περιουσίας. ἀμέλει, παραχρῆμα παύεται τοῦ εἶναι δεσπότης.

Alia

Ἕτερόν τι ἐστὶν ἐπὶ ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ἅ τινα διὰ τὴν συμβᾶσαν ἐν τῇ θαλάσσῃ ζάλην, κουφότερα οἱ πλέοντες βουλόμενοι ποιῆσαι, τὸ ἐπικείμενον τῇ νηῒ βάρος ἀπεβάλλοντο. ταῦτα γὰρ τὰ ἐκβληθέντα τῆς τῶν ἐκβαλλόντων μένει δεσποτείας. ὡμολόγηται γὰρ τὴν τούτων ἐκβολὴν γενέσθαι, οὐ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ταῦτα τῆς ἑαυτῶν δεσποτείας εἶναι τοὺς ἐκβάλλοντας, ἀλλὰ διὰ τὸ μᾶλλον ἐπιθυμεῖν μετ᾽ αὐτῆς τῆς νεὼς, τὸν τῆς θαλάσσης κίνδυνον διαφυγεῖν. ὅθεν εἴ τις τούτων τῶν πραγμάτων ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐκβρασθέντων, ἢ καὶ φερομένων ἐν τῷ ὕδατι δράξηται, καὶ λογισμῷ κερδαίνοντος, ἤγουν ἀποστεροῦντος ταῦτα λάβῃ, κλοπὴν ἁμαρτάνει. παραπλήσια δὲ τούτοις ἐστὶ κἀκεῖνα τὰ πράγματα. οἷον ἠβουλόμην ἀπελθεῖν ἐπί τινα τόπον. ἔχεις σὺ καροῦκαν, δι᾽ ἧς ἠδυνάμην ἐγὼ τὴν ὁδὸν διανύσαι. ᾔτησά σε, ὥστε ἐπικαθεσθῆναι αὐτῇ, καὶ τὰ ἐμὰ ἀχθῆναι πράγματα, ἐπὶ τὸ ἀφικέσθαι με εἰς ὃν ἐζήτουν τόπον. τοῦτό μοι ποιεῖν ὑπέσχου, ἐπὶ μισθῷ, ἢ καὶ δίχα μισθοῦ. ἀπεθέμην ἐν τῇ καρούκᾳ τὰ ἐμὰ πράγματα. ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ, συνέβη τινὰ τῶν πραγμάτων ἐκπεσεῖν τῆς καρούκας αὐτῆς, ἀγνοοῦντος ἐμοῦ. οὐκ ἔστι ταῦτα τῶν εὑρισκόντων, ἀλλὰ πεφύλακται τῇ ἐμῇ δεσποτείᾳ. δίδοται γάρ μοι ἐπ᾽ αὐτοῖς in rem, ἀδ ἐξιβένδουμ, φοῦρτι, καὶ φοῦρτιβος κονδικτίων, τουτέστιν ἐκδικήσεως ἀγωγὴ, ἢ ἐκνίκησις κατὰ τῶν κλεπτῶν.

DE REBVS CORPORALIBVS ET INCORPORALIBVS Titulus II

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαιρέσεως. ὅτι τινὰ μέν ἐστι φυσικὰ νατουραλία, ἤγουν iuris gentium, τινὰ πουβλίκα, τινὰ τῆς ὁμάδος, τινὰ ἀδέσποτα, τὰ δὲ πλείονα τῶν καθ᾽ ἕκαστον. καὶ εἰρήκαμεν ὅτι πολλοῖς τρόποις, τῆς ἡμετέρας γίνεται δεσποτείας τὰ πράγματα. καὶ φυσικοὺς εἴπομεν τρόπους τούτους. τὴν θήραν, τὰ λάφυρα, τοὺς ἐν αἰγιαλῷ εὑρισκομένους λίθους, ἤτοι ψηφίδας. καὶ τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων τικτόμενα ζώων, καὶ ἀλουβίονα, καὶ νῆσον, ἢ ἐν θαλάσσῃ, ὅπερ σπάνιον, ἢ ἐν ποταμῷ ἀναφυομένην, ὅπερ συνεχές. ἔτι δὲ καὶ τὸ γειτνιάζειν τῇ τοῦ ποταμοῦ καταλειφθείσῃ νηδύϊ, ἤγουν κοίτῃ. καὶ τὸ ἐξ ἀλλοτρίων ὑλῶν εἶδος κατασκευάσαι, ὡς μὴ δύνασθαι τὸ κατασκευασθὲν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀνατρέχειν ὕλην. καὶ τὸ ἐξ ἰδίας καὶ ἀλλοτρίας ὕλης κατασκευάσαι, ἢ τὸ ἀλλοτρίαν πορφύραν συνυφάναι τῇ οἰκείᾳ ἐσθῆτι. καὶ τὸ δύο τινῶν ὕλας τὰς αὐτὰς, ἢ καὶ διαφόρους γνώμῃ τῶν δεσποτῶν, ἢ

καὶ

καὶ τυχηρῶς μιγῶσι, ἢ καὶ διαφόρων δεσποτῶν σωροὶ σίτου γνώμῃ αὐτῶν μιγῶσι. οὐκέτι δὲ, εἰ βουλήσει τοῦ ἑνὸς, ἢ καὶ τύχῃ τοῦτο συμβῇ. καὶ ὁ κανὼν ὁ λέγων, εἴκειν τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, ὡς ἐν πολλοῖς ὑ θεωρηθῇ θέμασιν. οἷον ἡνίκα ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης ἐν τῷ ἐμῷ ᾠκοδομήθη ἐδάφει, ἢ ἐκ τῆς ἐμῆς ὕλης ἐν ἀλλοτρίῳ οἴκῳ κατεσκεύασα, ἢ ἀλλότριον δένδρον ἐν ἰδίῳ τις ἐφύτευσεν ἀγρῷ, ἢ ἴδιον δένδρον ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ, ὥστε καὶ ῥιζῶσαι. ὅπερ ἐκράτησε, καὶ ἐπὶ τοῦ σπειρομένου σίτου, καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιτιθεμένων γραμμάτων ἐμοῖς χάρταις, ἢ ἐμαῖς μεμβράναις, τὸ δὲ ἐναντίον ἐπὶ τῆς εἰκόνος. ἐκεῖ γὰρ ἡ ξένη σανὶς, εἴκει τῇ γραφῇ. ἐν δὲ ταῖς φυσικαῖς κτήσεσίν ἐστι, καὶ τὸ βοναφίδε λαβεῖν παρὰ τοῦ μὴ δεσπότου ἀγρόν. αὕτη γὰρ ἡ βοναφίδε νομὴ ἀρκεῖ εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὸν δεσπότην τῶν δαπανηθέντων καρπῶν. καὶ ἡ τοῦ θησαυροῦ εὕρεσις, ἢ τὸ ὁλόκληρον, ἢ μέρος περιποιεῖ τῷ εὑρόντι, καὶ κατὰ τὴν διάταξιν φυσικὴ κτῆσις καὶ ἡ τῆς τραδιτζίονος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα, εἰρήσθω περὶ τῶν σωματικῶν. ἐπειδὴ δὲ τῶν πραγμάτων, τὰ μέν ἐστι σωματικὰ, τὰ δὲ ἀσώματα. σωματικὸν δέ ἐστιν, ὃ καὶ ὀνόματι γνωρίζεται, καὶ ἀφῇ καὶ θέᾳ ὑποπίπτει. οἷον ἀγρὸς, οἰκία, ἐσθὴς, οἰκέτης. ἀσώματον δέ ἐστιν, ὃ νῷ μόνῳ γνωρίζεται, οὔτε δὲ ἀφῇ, ἢ θέᾳ ὑποπίπτει. εἰπόντες οὖν περὶ τῶν σωματικῶν, εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ἀσωμάτων. ἀσώματον δέ ἐστιν, ὃ ἐν δικαίῳ ἵσταται. οἷον κληρονομία. καὶ τί ἐστι κληρονομία; δίκαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με τῆς ἑτέρου περιουσίας ἀθρόον γενέσθαι δεσπότην. ἔτι δὲ καὶ ὁ οὐσούφρουκτος. οὐσούφρουκτος δέ ἐστι δίκαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν. ἔτι δὲ καὶ αἱ ἐνοχαὶ αἱ ὅπως δήποτε συστᾶσαι. πολλοὶ γὰρ τρόποι συστάσεως ἐνοχῆς, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα. καὶ τί ἐστιν ἐνοχή; δεσμὸς δικαίου, δι' οὗ τις ἀναγκάζεται ποιεῖν ἕκαστον, ὃ ὀφείλει ποιεῖν. καὶ μή τις λεγέτω, ὅτι ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρίσκεται πράγματα σωματικά. καὶ γὰρ ἡ κληρονομία, καὶ οἰκέτας ἔχει, καὶ ἀγροὺς, καὶ οἰκήματα, καὶ βιβλία. καὶ ὁ οὐσούφρουκτος δὲ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τοὺς καρποὺς τοὺς ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ λαμβανομένους, οἵτινες σωματικοί εἰσι. καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνοχῆς ἡμῖν ἐποφειλόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σωματικόν ἐστιν, οἷον ἀγρὸς, οἰκέτης, χρήματα. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶπον, ἐπειδὴ ὡς μαθησόμεθα προϊόντες, πολλάκις καὶ ἀσώματόν τι διὰ τῆς ἐνοχῆς ἀπαιτοῦμεν. μὴ τοίνυν λεγέτω τὶς, ὅτι ἡ κληρονομία, καὶ ὁ οὐσούφρουκτος, καὶ ἡ ἐνοχὴ, σωματικά ἐστιν, ἐπειδὴ τὰ ὑποπεπτωκότα αὐτοῖς, ὡς εἴρηται ἐστὶ σωματικά. δεῖ γὰρ σκοπῆσαι, ὅτι αὐτὸ τὸ δίκαιον τὸ παρέχον μοι παρρησίαν, ὥστε ἀθρόως τὴν ἑτέρου λαμβάνειν περιουσίαν ἢ καρποῦσθαι τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, ἢ ἀπαιτεῖν τὰ ὑποφειλόμενα, ἀσώματόν ἐστιν, εἰ καὶ περιέχεται αὐτοῖς σωματικά.

ἐστιν

εἰσὶν ἐν τοῖς ἀσωμάτοις καὶ αἱ καλούμεναι δουλεῖαι, τοῦτο μὲν οἰκίας,
τοῦτο δὲ ἀγροῦ. καὶ τί ἐστι δουλεία οἰκίας; δικαιόν τι φανεροῖς τρόποις
συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ τὸν γείτονα ἀνέχεσθαι τῶν
τοῦ γείτονος βαρῶν. δουλεία δὲ ἀγροῦ ἐστι, δικαιόν τι φανεροῖς τρόποις
συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ τὸν ἀγρογείτονα, ἀνέχε-
σθαι τῶν τοῦ ἀγρογείτονος βαρῶν. ἔτι δὲ καὶ ὁ οὖσος. καὶ τί ἐστιν οὖ-
σος; οὖσος ἐστὶ χρῆσις. χρῆσις δέ ἐστι δικαιόν τι φανεροῖς τρόποις συ-
νιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον. ὃ ποιεῖ με κατὰ τῆς ἑτέρου δεσπο-
τείας ἔχειν χρῆσιν μόνην. ἔτι καὶ ἡ ἀβιτατίων, ἤτοι οἴκησις. καὶ τί
ἐστιν ἀβιτατίων; δικαιόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ κατα-
λαμβανόμενον. ὃ δίδωσί μοι παρρησίαν οἰκεῖν ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ, κεχωρισ-
μένον οὔσου, καὶ οὐσουφρούκτου.

DE SERVITVTIBVS Titulus III

ΕἸπομεν κατὰ πρώτην τάξιν περὶ δουλείας ἀγροῦ. καὶ τὸν μὲν
ὅρον οἶδας, εἰπεῖν δὲ ἀναγκαῖον εἴδη δουλείας. δουλεία ἀγροῦ
ἐστιν, οἷον ἴτερ, ἄκτους, βία, *aquae ductus*. καὶ τί ἐστιν ἴτερ; οἷον
ἔχομεν ἀγρὸν ἐγώ, ἔχεις δὲ καὶ σὺ πλησίον ἀγρόν. βουλό-
μενος ἐγὼ ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν ἀπιέναι, ἐδεόμην πολλοῦ κύκλου, ᾔτη-
σά σε, ἵνα παραχωρήσῃς μοι ἴτερ, τουτέστιν ὥστε ἐξεῖναί μοι βαδίζειν
διὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ. σύντομος γὰρ ἦν αὕτη ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν φέρου-
σα ὁδός. παρεχώρησας μοι τὸ ἴτερ, ὥστε με παριέναι, οὐ μετὰ ὑποζυ-
γίου οὐδὲ μετὰ ὀχήματος. ἄκτους δέ ἐστιν ἐλασία, ὅτε αἰτήσω σε, ὥστε
ἐξεῖναί μοι διὰ τοῦ σοῦ βαδίζειν ἀγροῦ, μετὰ ὑποζυγίου, ἢ ὀχήματος.
ὥστε δῆλον ὁ ἔχων τὸ ἴτερ, οὐκ ἔχει τὸ ἄκτους. μετὰ γὰρ ὑποζυγίου, ἢ ὀ-
χήματος παριέναι οὐ δύναται. ὁ δὲ ἔχων τὸ ἄκτους, ἔχει καὶ τὸ ἴ-
τερ. δύναται γὰρ καὶ μόνος, καὶ μετὰ ὑποζυγίου παριέναι. βία ἐστι
δικαῖον τοῦ ἐμὲ πορεύεσθαι καὶ ἔχειν ὑποζύγια. ὥστε δῆλον τὸ βία, ταῦ-
τα ἔχει, ἃ καὶ τὸ ἄκτους. διαφοραὶ δέ εἰσιν ἐν ἑτέροις, ἃς μαθησόμεθα
ἐν τοῖς διγέστοις. ἀκουαιδούκτους ἐστι, δικαῖον τοῦ ἕλκειν με ὕδωρ δι' ἀλ-
λοτρίου ἀγροῦ. οἷον ἔχεις ἀγρὸν ὕδατι πλουτοῦντα, ἔχω δὲ ἐγὼ πλη-
σίον ἀγρὸν ὕδατος δεόμενον, ᾔτησά σε, ὥστε μοι ἐξεῖναι ἐκ τῆς παρὰ
σοὶ φυομένης πηγῆς ὕδωρ ἕλκειν εἰς τὸν ἐμὸν ἀγρόν. παρέσχες μοι τοῦ-
το, αὕτη ἡ δουλεία λέγεται ἀκουαιδούκτους. Prædioru̅ νῦν μὲν εἴπωμεν
τὰς δουλείας τῆς οἰκίας. δουλεῖαι οἰκίας εἰσίν, αἵ τινες συνωλίωνται
τοῖς οἰκοδομήμασι. διὰ τοῦτο δὲ ῥωμαϊστὶ λέγονται, *urbanorum praediorum*,
ἤτοι τῶν πολιτικῶν οἰκιῶν, ἐπειδὴ πάντα τὰ οἰκήματα οὐρβανὰ πραί-
δια προσαγορεύεται, εἰ καὶ ἐν κώμῃ ἐστί. καὶ ποῖαι εἰσὶ δουλεῖαι τῶν
οἰκιῶν; τὸ ἀνέχεσθαί με τῶν βαρῶν τοῦ γείτονος. εἰσὶ δὲ αὗται.

ἔχειν

ἔχον οἰκίαν. ἔχεις δὲ καὶ σὺ πλησίον οἰκίαν. ᾔτησά σε ἵνα ἐξῇ μοι τὰς ἐμὰς δοκοὺς τοῖς σοῖς ἐπιθεῖναι τοίχοις, ἢ ὥστε μοι ἐξεῖναι τοὺς σταλαγμοὺς ἤτοι τοὺς κρουνοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν ἐμῶν κεράμων, ἐκπέμπειν κατὰ τῶν σῶν δωμάτων, ἢ κατὰ τοῦ σοῦ μεσαύλου, ἢ σὺ ἔχεις τοιοῦτον δίκαιον κατὰ τῶν ἐμῶν οἰκημάτων. καὶ ᾔτησά σε, ὥστε μὴ ἐκπέμπειν σε κατὰ τῶν ἐμῶν δωμάτων, ἢ κατὰ τῶν ἐμῶν μεσαύλων, τοὺς σταλαγμούς, ἢ τοὺς κρουνοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν σῶν κεράμων. ἢ ᾔτησά σε παραχωρῆσαι μοι τοιοῦτον δίκαιον, ὥστε σοὶ μὴ ἐξεῖναι ἀνυψοῦν τὴν σὴν οἰκίαν, καὶ ἐντεῦθεν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τῆς ἐμῆς οἰκίας φῶς. Ἐν ταῖς δουλείαις τῶν ἀγρῶν· δεῖ γὰρ ἀναδραμεῖν εἰς αὐτάς· φασί τινες συναριθμεῖσθαι δικαίως ἀκουαεδοῦκτον. οἷον ὥστε μοι ἐξεῖναι διέρχεσθαι ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ, καὶ ἀπὸ τῆς οὔσης παρὰ σοὶ πηγῆς ὕδωρ ἀντλεῖν, ἢ ὥστε ποτίζειν ἐν τῷ ἀγρῷ τὰ ἐμὰ πρόβατα, ἢ καταμένειν αὐτὰ ἐκεῖ, διὰ τὸ τυχὸν πολλὰς ἔχειν βοτάνας, ἢ ὥστε ἄσβεστον καίειν ἢ ψάμμον λαμβάνειν. διὰ τοῦτο δὲ αὗται αἱ εἰρημέναι λέγονται δουλεῖαι ἀγρῶν, ἢ οἰκιῶν, ἐπειδὴ δίχα τῶν ἀγρῶν, ἢ οἰκιῶν συστῆναι οὐ δύνανται. οὐδεὶς γὰρ δύναται δουλείαν κτήσασθαι οἰκίας ἢ ἀγροῦ, εἰ μὴ ὁ ἔχων ἀγρόν, ἢ οἰκίαν. οὐδὲ πάλιν ὑποφείλειν τις δύναται μίαν τῶν προειρημένων δουλειῶν, εἰ μὴ ἔχει οἰκίαν, ἢ ἀγρόν. ὁ δὲ βουλόμενος τῷ γείτονι παραχωρῆσαι δουλείαν, διὰ συμφώνων καὶ ἐπερωτήσεων τοῦτο δύναται ποιεῖν. συμφώνου γὰρ γενομένου περὶ τοῦ παραχωρηθῆναι τὴν δουλείαν, ἐπερωτᾷ ὁ μέλλων λαμβάνειν κατὰ παραχώρησιν. ὁμολογεῖς ἐμμένειν τῇ παραχωρηθείσῃ δουλείᾳ. εἰ δὲ ἐμμένεις, ὁμολογεῖς διδόναι μοι λόγου προστίμου νομίσματα ἑκατόν. δύναται δὲ καὶ ἐν διαθήκῃ τις τὸν ἴδιον κληρονόμον καταδικάζειν λέγων. καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε μὴ ἀνυψοῦν σε τὰ οἰκήματα, ἵνα μὴ καταβλάψῃς τῆς γειτνιαζούσης οἰκίας τὸ φῶς. ἢ καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, ὥστε σε ἀνέχεσθαι τοῦ γείτονος βουλομένου ξύλον ἐπιθεῖναι κατὰ τοῦ σοῦ τοίχου, ἢ τοὺς σταλαγμοὺς ἐκπέμπειν τὸν γείτονα κατὰ τῶν σῶν δωμάτων. ἢ ἵνα ἀνάσχῃ τὸν γείτονα τὴν τοῦ ἴτερ δουλείαν, ἢ ἄκτους ἔχειν κατὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ, ἢ ὕδωρ ἕλκειν ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἴδιον ἀγρόν. ὥστε οὕτω συνίσταται ἡ δουλεία, πάκτοις, καὶ ἐπερωτήσεσι, καὶ ἐν διαθήκαις.

Inter

DE VSVFRVCTV Titulus IIII

Νῦν διδάξωμεν περὶ οὐσουφρούκτου, μετὰ τὴν δουλείαν τοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς οἰκίας. καὶ οἶδας μὲν πῶς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ὡρισάμεθα, τί ἐστιν οὐσούφρουκτος. οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ ἕτερον ὅρον εἰπεῖν. οὐσούφρουκτός ἐστιν, δίκαιόν τι, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν. ἐφ' ὅσον αὐτὰ τὰ πρωτότυπα σώζεσθαι πράγματα. ἐπειδὴ γὰρ ἀσώματός ἐστιν ὁ οὐσούφρουκτος, κατη-

γορεῖται

ὥστε διὰ ἡ σύγκλητος ἡ τοῦτο νομοθετήσασα, οὐ συνίστησι μὲν ἐπ' αὐτοῖς οὐσούφρουκτον, οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο. διὰ δὲ τῆς μεθόδου cautionis ἤτοι ἀσφαλείας, μίμησιν ἐπενόησεν οὐσουφρούκτου. ἀποσβέννυται δὲ οὐσούφρουκτος, τῇ τελευτῇ τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου, καὶ ταῖς δύο κάπιτις δεμινουτζίοσι, τῇ μεγάλῃ, καὶ τῇ μέσῃ. ἔτι δὲ non utendo, τρόπῳ ῥητῷ καὶ ὡρισμένῳ χρόνῳ, ἅ τινα πάντα περιέχεται διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασιλέως. ὁμοίως ἀποσβέννυται ὁ οὐσούφρουκτος, ἐὰν ὁ οὐσουφρουκτουάριος τῷ προπριεταρίῳ τὸν οὐσούφρουκτον παραχωρήσῃ. ἐξωτικῷ γὰρ παραχωρῶν οὐδὲν πράττει, ἀλλὰ ἀνωφέλητός ἐστιν ἡ παραχώρησις. εἰ δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ οὐσουφρουκτουάριος ἐπικτήσεται τὴν δεσποτείαν, ὁμοίως παύεται. λέγεται δὲ τοῦτο consolidatio, ἤτοι σωμάτωσις. ὅτε συνέρχεται κατὰ ταυτὸν ὁ οὐσούφρουκτος τῇ προπριεταρίᾳ. εἰ δὲ οἰκίας ἔχει τις οὐσούφρουκτον, ἐμπρησθῇ δὲ ἡ οἰκία, ἢ ὑπὸ σεισμοῦ καταπέσῃ, ἢ ὑπὸ παλαιότητος κατενεχθῇ, ὁ οὐσούφρουκτος ἀποσβέννυται ὄντως, ὥστε μηδὲ τοῦ ψιλοῦ ἐδάφους τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ σώζεσθαι τὸν οὐσούφρουκτον. ἐπειδὴ μὴ ἐδάφους, ἀλλ' οἰκίας αὐτῷ παρεχωρήθη ὁ οὐσούφρουκτος. ἀποσβεσθεὶς δὲ ὁ οὐσούφρουκτος ἐπὶ τῶν εἰρημένων τρόπων, ἐπανέρχεται ἐπὶ τὴν προπριεταρίαν. καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ὁ δεσπότης τοῦ πράγματος, πληρεστάτην ἐπὶ τοῦ πράγματος ἔχει παῤῥησίαν. τουτέστι δύναται καὶ τοὺς καρποὺς λαμβάνειν. πάλαι γὰρ οὐ δυνάμενος λαβεῖν τοὺς καρπούς, οὐκ ἐδόκει ἔχειν τελείαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῷ πράγματι.

Finitur

DE VSV ET HABITATIONE Titulus V

ΜΕτὰ τὰς δουλείας, καὶ τὸν οὐσούφρουκτον, ἀκόλουθον εἰπεῖν περὶ οὔσου καὶ ἀβιτατζιόνος. ὁ οὖσος τοῖς αὐτοῖς συνίσταται τρόποις, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀποσβέννυται, οἷς καὶ ὁ οὐσούφρουκτος. ἧττον δέ ἐστι τὸ κέρδος τὸ ἐκ τοῦ οὔσου ἤπερ τὸ ἐκ τοῦ οὐσουφρούκτου. ὁ γὰρ οὖσον ἔχων ἐν ἀγρῷ, οὐδὲν πλέον ἔχειν δύναται ἤπερ τὸ κεχρῆσθαι τοῖς ἐκεῖσε γινομένοις λαχάνοις, ὀπώραις, ἄνθεσι, χόρτοις, ταῖς φυλλάσι, ξύλοις, τοῖς πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν χρῆσιν ἀρκοῦσι. μέχρι δὲ τούτου ἔξεστι τῷ οὐσουαρίῳ διατρίβειν ἐν τῷ ἀγρῷ, ὥστε μὴ φαίνεσθαι αὐτὸν ἐπαχθῆ τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀγροῦ, οὐδὲ τοῖς τὸν ἀγρὸν γεωργοῦσι γίνεσθαι πρὸς ἐμπόδιον. οὐκ ἔξεστι δὲ αὐτῷ τὸν οὖσον πιπράσκειν, ἢ μισθοῦν, ἢ προῖκα παραχωρεῖν ἑτέρῳ, ὁπότε τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ πάντα ταῦτα πράττειν ἐπιτέτραπται. ὁ δὲ οἰκίας οὖσον ἔχων, μέχρι τοσούτου νοεῖται παῤῥησίαν ἔχειν, ὥστε αὐτὸν μόνον οἰκεῖν, μὴ μέντοι μεταφέρειν ἐφ' ἕτερον τὴν ἀβιτατζίονα, ἤγουν τὴν οἴκησιν. ἐζητήθη δὲ εἰ φίλον ἔξεστιν αὐτῷ δέχεσθαι. καὶ ἤρεσεν, ὥστε δύνασθαι. ἐπιτέτραπται δὲ αὐτῷ ἔχειν ἐν τῇ ἀβιτατζίονι, τὴν γαμετήν, καὶ τοὺς οἰκείους παῖδας. καὶ ἀπελευθέρους. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐλευθέρους, οἷς οὐχ ἧττον ὡς οἰκέταις κέχρηται. οἷον μισθωτοῖς. εἰ δὲ καὶ γυναικὶ οὖσος

Item is

Item is ad quem

οἰκίας καταλειφθῇ, ἔξεστιν αὐτῇ ἀκωλύτως ἐκεῖ συνοικεῖν τῷ ἀνδρί. ἐὰν οἰκήτου οὖσός μοι παραχωρηθῇ, ἐγὼ μόνος ταῖς operis αὐτοῦ, καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ κεχρῆσθαι δύναμαι. τὸ αὐτὸ δ' ἐστὶν εἰ καὶ ὑποζυγίου οὖσός μοι παραχωρηθῇ. εἰ δὲ θρεμμάτων οἷον προβάτων οὖσός μοι ληγατευθῇ, οὔτε τῷ γάλακτι, οὔτε τοῖς ἀρνίοις, οὔτε τῷ δ' αὐτῶν ἐρίῳ συγχωροῦμαι κεχρῆσθαι. ἐπειδὴ ταῦτα ἐν καρπῷ ἐστι, τουτέστιν οὐσουφρούκτου ἐστὶ καὶ οὐχὶ οὔσου. ἀλλ' εἰς τοῦτο μόνον συμβάλλεταί μοι, τὸ ἔχειν οὖσον προβάτων, ὥστε δύνασθαι ἄγειν αὐτὰ εἰς τὸν ἐμὸν ἀγρόν, καὶ τοῦτον κοπρίζειν. ἡ δὲ τῶν προβάτων κόπρος εὐ-

Sed si cui

θαλῆ καὶ γόνιμον ἀποτελεῖ τὸν ἀγρόν. ἐὰν ἀβιτατζίων ληγατευθῇ τινί, ἢ καὶ ἑτέρῳ τρόπῳ συστῇ, οὔτε οὖσος δοκεῖ τοῦτο εἶναι, οὔτε οὐσούφρουκτος, ἀλλ' ὥσπερ ἰδιάζον δικαιόν τι. ἐζητήθη δέ, εἰ ὁ ἔχων ἀβιτατζιόνα δύναται ταύτην ἑτέρῳ μισθοῦν. καὶ πολλῶν ἐναντιουμένων νομικῶν, μόνου δὲ μαρκέλλου ἐπιτρέποντος τὸ μισθοῦν, γέγονε διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως τέμνουσα τὴν ζήτησιν, μὴ μόνον οἰκεῖν αὐτὸν εἴγε βούλεται, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μισθοῦν.

Hæc de

ἀρκεῖ ταῦτα περὶ δουλειῶν καὶ οὐσουφρούκτου, καὶ οὔσου, καὶ ἀβιτατζίονος διεξελθεῖν. περὶ δὲ κληρονομίας καὶ ἐνοχῶν, ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκτεθήσεται τόποις. ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν ὡς ἐν συντόμῳ, τίσι τρόποις φυσικῶς κτώμεθα τὰ πράγματα. νῦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν, τίσι τρόποις νομίμῳ καὶ πολιτικῷ δικαίῳ τὰ ἀλλότρια κτᾶσθαι δυνάμεθα.

DE VSVCAPIONIBVS ET LONGI TEMPORIS PRAESCRIPTIONIBVS Tit. VI

Διεξελθόντες τὰς φυσικὰς κτήσεις, διαλάβωμεν καὶ περὶ τῶν ἐννόμων. ὅτι μὲν ἐάν τις τὸ οἰκεῖον ἐμοὶ τραδιτεύσῃ πρᾶγμα, μεταφέρει τὴν προσοῦσαν δεσποτείαν συνωμολόγηται. τί δὲ ὅτι ἀλλότριόν τις πρᾶγμα, οὗ οὐκ ἦν δεσπότης ἐτραδίτευσέ μοι; ἆρα μεταφέρει ἐνταῦθα τὴν δεσποτείαν; καὶ λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς. πῶς γὰρ ἣν οὐκ εἶχε; τί οὖν; μετήγαγεν ἐπ' ἐμὲ αὐτὴν ἣν εἶχε νομήν, ἤγουν κατοχήν. καὶ οὐκ ἔστι τοῦτο μικρόν. εἰ γὰρ βονᾶ φίδε δέξομαι τὸ πρᾶγμα· βονᾶ φίδε δέ ἐστι, τὸ πιστεύειν με δεσπότην εἶναι τὸν πεπρακότα, ἢ δωρησάμενον, ἢ δι' ἄλλης εὐλόγου αἰτίας· οἷον ἀπὸ περμουτατζίονος, ἤγουν ἀνταλλαγῆς παραδεδωκότα· πάλαι μὲν εἰ κινητὸν ἦν τὸ πρᾶγμα ἐνιαυτοῦ παραδραμόντος, ἐγινόμην δεσπότης, εἴτε ἐν τῇ ἰταλίᾳ, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διῆγον. εἰ δὲ ἀκίνητον διετίας παρελθούσης, ἐν ᾧ ἦν ἀγρὸς ἐν ἰταλίᾳ διακείμενος, ἢ οἰκία, οὐσουκαπιτεύεται παρ' ἐμοῦ. τουτέστι διὰ τῆς χρήσεως ἐλαμβάνετο, καὶ τῆς ἐμῆς ἐγίνετο δεσποτείας τοῦ δυωδεκαδέλτου νόμου τοῦτο κελεύσαντος. καὶ μή τις νομιζέτω ἄδικον εἶναι τὸν νόμον, ὅτι ἕτερος μὲν διὰ τῆς οὐσουκαπίονος, τουτέστι τῆς χρονίας νομῆς ἐγίνετο δεσπότης, ἕτερος δὲ τῶν οἰκείων

ἐστερεῖτο

ἰσχύειν πραγμάτων. ἔδοξε γὰρ ἐπινοηθῆναι, ὑπὲρ τοῦ μὴ φθείρεσθαι αὐτὰ τὰ
πράγματα. ἕκαστος γὰρ ἀγνοῶν, πότερον αὐτοῦ διαφέρει τὸ πρᾶγμα ὃ νέμε-
ται, οὐδὲ μίαν ἐποιεῖτο τούτου φροντίδα ἐλπίζων ὅτι δήποτε παραγενήσεσθαι
τὸν ἀληθῆ δεσπότην, καὶ τοῦτο ἀπαιτεῖν. ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης αἰτίας ἐρρᾳθύμουν
οἱ ἄνθρωποι, καὶ ῥᾳθυμούντων αὐτῶν, ἔμενον ἀπρονόητα τὰ πράγματα,
καὶ τῶν πραγμάτων ὄντων ἀπρονοήτων, ἀπώλεια καὶ φθορὰ εἰκότως αὐ-
τοῖς προσεγίνετο. καταστοχασάμενος οὖν ὁ δυωδεκάδελτος τῆς τοιαύτης
ἀνθρώπων ἐννοίας, ὥρισε χρόνον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τῶν κινητῶν. διετίαν δὲ ἐπὶ τῶν
ἀκινήτων. ἐντὸς γὰρ εἰ μὴ παραγένηται ὁ δεσπότης, ἀναφαίρετον μένει τὸ πρᾶ-
γμα παρὰ τῷ νεμομένῳ, οὐκ ἀγανακτοῦντος τοῦ δεσπότου. ἤρκει γὰρ αὐ-
τοῖς ἐνιαυτὸς ἢ διετίας χρόνος πρὸς ἀναζήτησιν τῶν οἰκείων πραγμάτων.
ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ δυωδεκάδελτος. ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεύς, καλλίονι καὶ
φιλανθρωποτέρᾳ διανοίᾳ χρησάμενος, προσέταξε, μὴ συντόμως στερεῖ-
σθαι τοὺς δεσπότας τῶν οἰκείων πραγμάτων. καὶ οὐδὲ ἐν τῷ τόπῳ τὴν οἰκεί-
αν ἰσχύουσαν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐξεφώνησεν ὑπὲρ τούτου γενικὴν διάταξιν. ἐν
ᾗ διορίζεται, ὥστε τὰ μὲν κινητὰ πράγματα πανταχοῦ τῆς τριετίας παρα-
δραμούσης οὐσουκαπιτεύεσθαι, τὰ δὲ ἀκίνητα, διὰ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου κα-
τοχῆς. εἰ μὲν πάρεισιν οἱ δεσπόται δεκαετίας· εἰ δὲ ἀπολιμπάνονται, εἰκο-
σαετίας παρελθούσης. οἷον ἀγρὸν ἐτραδίτευσάς μοι, ἢ οἰκίαν τινὶ διαφέρου-
σαν, ὑποπτεύοντί μοι εἶναί σε δεσπότην, καὶ διὰ τοῦτο βοναφίδε δεχομένῳ τὸ
πρᾶγμα. εἰ μὲν ἐνδημεῖ ὁ τίτιος, ἀρκεῖ μοι πρὸς οὐσουκαπίονα δεκαετία.
εἰ δὲ ἀπολιμπάνεται εἰκοσαετία. ταῦτα δέ, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν ἰταλίᾳ
διακειμένων ἀκινήτων, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις, ἃ πάλαι στιπεν-
διάλια, καὶ τριβουτάρια προσηγόρευται. καὶ ἁπλῶς ἐν πάσῃ γῇ ὑπὸ τὴν
αὐτοῦ τελούσῃ βασιλείαν, κρατεῖν ἐνομοθέτησε. πανταχοῦ μέντοι, βοναφί-
δε νομῆς προηγουμένης. ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὸν βοναφίδει νεμόμε- Sedaliqñ
νον δύνασθαι οὐσουκαπιτεύειν, ἔστιν εὑρεῖν θέματα, ἃ μὴ ποιεῖ ἡμῖν οὐ-
σουκαπίονα. οἷον, ἐάν τις νέμηται ἐλεύθερον πρόσωπον, ἢ σάκρον, ἢ ῥελιγιό-
σον. ἐπειδὴ γὰρ ἡ οὐσουκαπίων δεσποτείαν ποιεῖ, κρείττονα δὲ ταῦτα
τὰ πράγματα τοῦ δεσπόζεσθαι, εἰκότως, οὐχ ὑπόκειται οὐσουκαπίονι.

τὸ αὐτὸ νοεῖν ὀφείλομεν, καὶ ἐάν τις τὸν ἀλλότριον νέμηται φυγάδα, οὐχ Furtiuæ
ὑπόκειται οὐσουκαπίονι, οὐδὲ τὰ furtiva, οὐδὲ τὰ vi possessa, ἤτοι τὰ βιαίως
κατεχόμενα, οὐδὲ δεκαετίας, ἢ εἰκοσαετίας παραδραμούσης, καὶ βοναφίδε
νεμομένου. ἀλλὰ τὰ μὲν furtiva, δέξαι ἐπὶ τῶν κινητῶν, τὰ δὲ vi possessa, ἐπὶ
τῶν ἀκινήτων. ἐκώλυσε γὰρ τὴν οὐσουκαπίονα, τῶν μὲν φουρτίβων ὁ δυωδεκά-
δελτος, καὶ ὁ ἀτίλιος νόμος. τῶν δὲ vi possessorum, ὁ ἰούλιος, καὶ ὁ πλαύ-
τιος. ὅθεν ἐρωτᾷ σέ τις, εἰ ὁ δεῖνα ὃ νέμεται κατὰ πρᾶσιν δύναται οὐ-
σουκαπιτεύειν, δεῖ σε ζητεῖν κατὰ πρώτην τάξιν, πότερον βοναφίδε, ἢ
μαλαφίδε νέμεται, καὶ εἰ μὲν μάθῃς ὅτι βοναφίδει, ὅρμησον εὐθέως ἐπὶ τὴν
δευτέραν ἐρώτησιν, καὶ ἐρώτησον, μὴ σάκρον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, μὴ ῥελιγιό-

σου; μὴ ἐλεύθερον πρόσωπον, μὴ φούρτιβον, μὴ βὶ πόσσεσον; καὶ ἐάν τι τοῦ τῆς ἐύρης, λέγε μὴ προβαίνειν τὴν οὐσουκαπίονα, διὰ τὸ πρόσον τῷ πράγματι βίτιον, ἤγουν ψόγον, ἐπειδὴ φούρτιβόν ἐστιν, ἢ βὶ πόσσεσον. ἆρα οὖν ὁ κλέπτης καὶ ὁ βίαιος δύναται οὐσουκαπιτεύειν; ἴσως προπηδήσας ἐρεῖς, ὅτι οὐδαμῶς, διὰ τὸ πρόσον βίτιον; ἐπειδὴ φούρτιβόν ἐστιν, ἢ βὶ πόσσεσον, ἀλλ' οὐ δεῖ σε τοῦτο λέγειν. ἐπιλανθάνῃ γὰρ τῆς τάξεως. ἀλλὰ χρή σε λέγειν μὴ προβαίνειν τὴν οὐσουκαπίονα, διὰ τὸν προειρημένον λόγον. τουτέστιν ἐπειδὴ μαλαφίδει νέμεται. οἶδε γὰρ ὅτι φούρτιβον, ἢ βὶ πόσσεσόν ἐστιν. εἰ δὲ ὁ βίαιος, ἢ ὁ κλέπτης ἑτέρῳ τοῦτο παραδοίη βοναφίδε λαμβάνοντι, τότε ὅσον μὲν ἐκ τῆς προτέρας ἀποκρίσεως, ἐπειδὴ βοναφίδει νέμεται ὁ κατέχων τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἐμποδίζεται ἡ οὐσουκαπίων, ἀλλὰ διὰ τὸ πρόσον τῷ πράγματι βίτιον κωλυθήσεται. ἔστι γὰρ φούρτιβον, ἢ βὶ πόσσεσον. καὶ τί ἐστι φούρτιβον; φούρτιβόν ἐστιν οὐ μόνον τὸ νύκτωρ, ἢ μεθ' ἡμέραν λάθρα λαμβανόμενον· ἀλλὰ γὰρ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν ἀλλότριον, παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ψηλαφώμενον. ψηλαφᾶν δέ ἐστι, τὸ ὡς δεσπότην ἀναστρέφεσθαι περὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ πράττειν τὰ πρέποντα δεσπόταις ἐπ' αὐτῷ. ἀλλ' εἰ ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, οὐδέ ποτε ἀλλότριον πρᾶγμα δύναται οὐσουκαπιτεύεσθαι. πᾶς γὰρ ὃς νέμεται τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ψηλαφᾷ. εἰ δὲ παρὰ γνώμην δεσπότου ψηλαφᾷ, φούρτιβον ἀποτελεῖ τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ φούρτιβόν ἐστιν, ἐπέχεται ἡ οὐσουκαπίων. ἐλλιπῶς ὁ ὅρος ἔχει, καὶ δεῖ προσθεῖναι αὐτῷ τὸ κακῇ διαθέσει, καὶ λέγειν, ὅτι φούρτιβόν ἐστιν, οὐ μόνον τὸ νύκτωρ, ἢ μεθ' ἡμέραν λάθρα λαμβανόμενον, ἀλλὰ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν ἀλλότριον παρὰ γνώμην δεσπότου κακῇ διαθέσει ψηλαφώμενον.

Sed tamen

οὕτως γὰρ ἔχων ὁ ὅρος, ἀνελλιπής ἐστιν. ἀλλὰ καὶ τούτου προστεθέντος, εὑρίσκομεν τὴν οὐσουκαπίονα μὴ προβαίνουσαν. εἰ γὰρ νέμεταί τις τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα παρὰ γνώμην δεσπότου, κακῇ διαθέσει τοῦτο ψηλαφᾷ, καὶ ἀποτελεῖ αὐτὸ φούρτιβον. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές, ἐνδέχεται γάρ τινα ψηλαφᾶν τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα, παρὰ γνώμην δεσπότου, καὶ κλοπὴν μὴ ἁμαρτάνειν, διὰ τὸ ἐστερῆσθαι αὐτὸν κακῆς διαθέσεως. οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἔχρησα ἐγὼ Τιτίῳ τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἢ ἐμίσθωσα αὐτῷ τὸν ἐμὸν οἰκέτην. ἢ παρεθέμην αὐτῷ τὸν ἐμὸν δίσκον. ἐτελεύτησεν οὗτος ὕστερον, σοὶ κληρονόμῳ. εὑρὼν ταῦτα ἐν τῇ κληρονομίᾳ. ὑποπτεύσας αὐτὰ ἐρεδιτάρια εἶναι, διαπώλησας τινὶ bonafide λαμβάνοντι ἢ ἐδωρήσω ἢ εἰς προῖκα ἐπέδωκας. ἰδοὺ ἀλλότριον πρᾶγμα, καὶ παρὰ γνώμην δεσπότου ψηλαφᾷς, καὶ ὅμως φούρτιβον οὐκ ἀποτελεῖται τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ πονηρᾶς ἀπήλλακται διαθέσεως. διὸ ὁ λαβὼν ἀμέσως, οὐσουκαπιτεύσει τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ καὶ βοναφίδει νέμεται. καὶ ἀπήλλακται βιτίου τὸ πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ δύναταί τις εἰπεῖν κλοπὴν ἁμαρτάνειν τὸν κληρονόμον, τὸν βοναφίδει πωλήσαντα. ἔστιν εὑρεῖν τοῦτο καὶ ἐπὶ ἑτέρου θέματος. παρεχώρησά σοι τῆς ἐμῆς θεραπαίνης τὸν οὐσούφρουκτον. οὐσούφρουκτος δὲ θεραπαίνης ἐστίν, ἡ ἀπὸ τῆς χειρὸς ἐργασία αὐτῆς καὶ ἡ

ὑπη-

ὑπερβία. τέτοκεν αὕτη παρὰ σοί, καὶ δῆλον ὅτι ὁ τοκετὸς ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ διέφθη κατὰ τὰ προειρημένα ἐν τοῖς προλαβοῦσιν. νομίσας δὲ τὸν τοκετὸν τῆς θεραπαίνης διαφέρειν σοι τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ, ἐπώλησας τοῦτον, ἢ ἐδωρήσω. ἰδοὺ καὶ ταῦτα παρὰ γνώμην ἐπώλησας δεσπότου, καὶ διὰ τὸ ἐλεύθερόν σε εἶναι πονηρᾶς διαθέσεως, οὐχ ἁμαρτάνεται κλοπὴ διὰ τῶν γινομένων. καθόλου γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, κλοπὴν δίχα κακίστης διαθέσεως, μηδέποτε ἁμαρτάνεσθαι. Furtum enim sine affectu furandi non committitur. τουτέστι κλοπὴ ἄνευ διαθέσεως τοῦ κλέπτειν οὐχ ἁμαρτάνεται. καὶ ἐγὼ μὲν ὀλίγοστοῖς σοι εἶπον θέματα. ἡ δὲ τῶν πραγμάτων περίστασις ὑπονοεῖν δύναται πάμπολλα. ἐν οἷς εὑρεθήσεται τὸ ἀλλότριόν τις ἐκποιῶν παρὰ γνώμην δεσπότου, καὶ φούρτιβον αὐτὸ μὴ ἀποτελῶν. ταῦτα μὲν περὶ τῶν φουρτίβων. τὸ δὲ βὶ πόσεσσον, ἀπὸ τῆς ἐν ἔργῳ κρίνεται βίας. ὅτε τις ἐπελθών μοι, βίᾳ με ἐξωθήσει τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἢ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ. τὸ γὰρ φούρτιβον, ἀπὸ νομικῶν κανόνων καταλαμβάνεται. ὥστε δὲ ἐὰν βίᾳ σε ἐξωθήσω τοῦ ἀκινήτου πράγματος, οὐ δύναμαι τοῦτο οὐσουκαπιτεύειν. ἐπειδὴ μαλαφίδει νέμομαι. οὐ μὴν, οὐδὲ ὁ βοναφίδει τοῦτο λαβὼν παρ' ἐμοῦ, διὰ τὸ προσὸν τῷ πράγματι βίτιον. ἔστι γὰρ βὶ πόσεσσον. εἰ δὲ καθαρεύει τῆς ἐν ἔργῳ βίας, ὁ τοῦτο λαμβάνων παρ' ἐμοῦ βοναφίδει οὐσουκαπιτεύειν δύναται. καὶ πῶς συμβαίνει ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἔχει τις ἀγρὸν ἀποδημήσας, κατέλιπε τοῦτον ἀπρονόητον, ἢ καὶ παρών, οὐδεμίαν ἐτίθετο φροντίδα τοῦ ἀγροῦ. ἢ ἐτελεύτησέ τις ἀδιάδοχος, καὶ οὐδεὶς παντελῶς τὴν τούτου κατεδέξατο περιουσίαν. ἑωρακὼς ἐγὼ ὑπ' οὐδενὸς κατεχόμενον τὸν ἀγρόν, ἐν κατοχῇ γέγονα τούτου. οὐσουκαπιτεύειν αὐτὸν οὐδενὶ δυνήσομαι λόγῳ. μαλαφίδει γὰρ νέμομαι εἰδὼς αὐτὸν ἀλλότριον ὄντα. εἰ μέντοι ἑτέρῳ τοῦτον παραδώσω βοναφίδει λαμβάνοντι, πρόεισιν ἡ οὐσουκαπίων. ἢ ὁ μακρὸς χρόνος ὡς εἴρηται, περιποιεῖ τὴν δεσποτείαν αὐτῷ. τέως γὰρ ἡ μὲν πρώτη ἀπόκρισις, οὐκ ἐμποδίζει τῇ οὐσουκαπίονι. νέμεται γὰρ βοναφίδει. ὅτε ἡ δευτέρα, ἀπήλλακται γὰρ βιτίου τὸ πρᾶγμα. ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν φούρτιβον ἀποτελεῖσθαι τὸ πρᾶγμα. ὡς ὅτι γὰρ εἰδὼς ἐγὼ ἀλλότριον ὄντα τὸν ἀγρόν, ἐξεποίησα αὐτόν, φούρτιβον ποιῶ τὸν ἀγρόν. ἀλλὰ μάταιος οὗτος ὁ λόγος. κλοπὴ γὰρ ἐπὶ ἀκινήτων οὐχ ἁμαρτάνεται. ἀνῃρέθη γὰρ καὶ τῆς πολιτείας ἐξεβλήθη ἡ γνώμη τῶν δοξάντων νομικῶν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων κλοπὴ ἁμαρτάνεται. ἀλλ' οὐδὲ βὶ πόσεσσόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ γὰρ ἡ πρᾶξις τῆς βίας παρηκολούθησε. λείπεται τοίνυν, δεκαετίᾳ, ἢ εἰκοσαετίᾳ δεσπότην γίνεσθαι τοῦ ἀγροῦ τὸν βοναφίδει λαμβάνοντα. φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν διατάξεων τῶν λεγουσῶν, μηδενὸς ἀφαιρεθῆναι τὴν μακρὰν καὶ ἀναμφίβολον νομήν. εἰρήκαμεν τὰ φούρτιβα, καὶ τὰ βὶ πόσεσσα μὴ δύνασθαι οὐσουκαπιτεύεσθαι. ἔστι δὲ ὅτε ὑποπίπτει ταῦτα τῇ οὐσουκαπίονι. οἷον ἐὰν ὑποστρέψῃ εἰς τὴν τοῦ δεσπότου κατοχήν. τότε γὰρ ἐλευθεροῦται τοῦ περιέχοντος αὐτὰ βιτίου, καὶ ὑπόκειται τῇ οὐσουκαπίονι. οἷον κλέψας σὺ τὸν οἰκέτην τινός, ἢ βίᾳ λαβὼν τὸν αὐτοῦ ἀγρὸν ἐπώλησάς μοι. ἐπεί-

Quod aũt

Aliquãdo

χετο τὰ τῆς οὐσουκαπίονος. συνέβη οὖν τὸ μεταξὺ ἀπ' ἐμοῦ ἐπὶ τίτιον τὸν δε-
σπότην μετατεθῆναι τὴν νομὴν, εὐθέως παύεται τοῦ εἶναι φούρτιβα, ἢ βὶ πόσσεσ-
σα τὰ πράγματα. διὸ γινόμενα μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐμὴν κατοχὴν, ἀκωλύ-
Res fisci
τως οὐσουκαπιτευθήσεται. ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐάν τις δὲ δια-
θήκης τελευτήσῃ, ὁ γεγραμμένος διαδέχεται αὐτὸν κληρονόμος. εἰ δὲ ἀδιά-
θετος, ἥξουσιν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, εἰ μὲν ὕπεισι παῖδες αὐτοί. τού-
των δὲ μὴ ὑπόντων, οἱ ἀδνάτοι, καὶ γίνονται hæredes. ἀδνατῶν δὲ μὴ ὑ-
ποκειμένων, οἱ cognati, καὶ γίνονται bonorum possessores, τουτέστι διακάτο-
χοι τῶν πραγμάτων. τῶν δὲ εἰρημένων μὴ ὑπόντων, ἢ μὴ βουλομένων κληρο-
νομῆσαι, uacantia γίνεται τὰ πράγματα, καὶ εἰς τὸν φίσκον παραγίνεται,
καὶ πᾶς ὁ ἔχων ἀγωγὴν οἵαν δήποτε κατὰ τοῦ τελευτήσαντος, in rem, ἢ
πέρσοναλίαν, ἢ ὑποθηκαρίαν, ταύτην εἴσω τετραετίας κινήσει κατὰ τοῦ φίσ-
κου. ἐπειδὴ ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐν τοῖς προ-
λαβοῦσιν εἴπομεν τὰ φούρτιβα, καὶ βὶ πόσσεσσα, μὴ δύνασθαι οὐσουκαπιτεύε-
σθαι. ἔστι δὲ εὑρεῖν, καὶ ἕτερον μὴ οὐσουκαπιτευόμενον. οἷον τὸ φισκάλιον πρᾶ-
γμα οὐσουκαπιτεύεσθαι οὐ δύναται. ὁ μέντοι παπινιανός φησι, ὅτι ἐάν τις τε-
λευτήσῃ ἀδιάδοχος, καὶ uacantia αὐτοῦ γίνονται τὰ πράγματα, πρὶν δὲ ἢ κα-
ταμηνυθῇ ἡ οὐσία τῷ φίσκῳ, τινὰ ἐκ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων πωλήσῃ τις ἐμοὶ
καὶ τραδιτεύσῃ βονᾳφίδε ἀγοράζοντι, προβαίνει ἡ οὐσουκαπίων. οὔπω γὰρ
γεγόνασι φισκάλια τὰ πράγματα, μὴ δραξαμένου τῆς οὐσίας τοῦ φίσκου.
τοῦτο γὰρ οὐ μόνον πῖος ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέ-
Nouissime
γραψαν οἱ θειότατοι. ὡς ἐν τέλει δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι χρή. τὸ πρᾶγμα τὸ
μέλλον οὐσουκαπιτεύεσθαι, ὀφείλει τοιοῦτον εἶναι, ὥστε παντὸς στερεῖσθαι βιτίου,
καὶ βονᾳφίδε αὐτὸ ἠγοράσθαι, ἢ κατὰ δωρεὰν ληφθῆναι, ἢ καὶ δι' ἑτέρας αἰτί-
Error
ας προσγεγονέναι. καὶ δεῖ ἀληθῆ τῆς νομῆς εἶναι τὴν αἰτίαν. ψευδοῦς
γὰρ αἰτίας πλάνη οὐ δίδωσι τῇ οὐσουκαπίονι χώραν. οἷον ἐνεμόμην πρᾶγμα,
ἐνόμιζον δὲ ἠγορακέναι τοῦτο, καὶ ταῦτα μὴ ἠγορακὼς, ἢ δεδωρῆσθαι αὐτὸ ἐπεὶ
τε οὐκ ἦν δωρηθέν. ἐπειδὴ ψευδὴς ἡ τῆς νομῆς ὑπόνοια, ἐμποδίζεται ἡ οὐσου-
Diutina
καπίων. ἐνέμετό τις βονᾳφίδε τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, καὶ ἐδεῖτο τοῦ μακροῦ
χρόνου, εἰς τὸ γενέσθαι δεσπότης. καὶ μετὰ τὸ τυχὸν, ἢ β' ἐνιαυτοὺς ἐτελεύτησεν δὲ
πολιτικῷ κληρονόμῳ, ἢ πραιτωρίῳ διαδόχῳ. ὁ τούτου κληρονόμος, ἢ bonorum
possessor τὸν ἐπίλοιπον χρόνον νομηθεὶς, ἀναφαίρετον ἕξει τὸ πρᾶγμα, εἰ καὶ
ἠπίστατο ἀλλότριον ὄντα τὸν ἀγρόν. τὴν γὰρ βονᾳφίδε ἀρχθεῖσαν νομὴν, ἡ
κακίστη τοῦ διαδόχου πίστις οὐκ ἀφανίζει. εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου μαλαφίδε τις
ἐνέμετο τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, ὁ τούτου κληρονόμος ἢ bonorum possessor, εἰ καὶ
ἠγνόει τὸν ἀγρὸν ἀλλότριον ὄντα, οὐκ ὠφεληθήσεται διὰ τὸ μαλαφίδε ἀρχθῆ-
ναι τὴν νομὴν ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος. τοῦτο δὲ τὸ ἐπὶ τοῦ μακροῦ χρόνου
διάταξις τοῦ θειοτάτου ἡμῶν δεσπότου, καὶ ἐπὶ οὐσουκαπίονα ἐξέτεινεν.
ὥστε τὴν βονᾳφίδε ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος ἀρχθεῖσαν νομὴν ἐπὶ τῶν κινη-
τῶν πραγμάτων λυσιτελεῖν τῷ διαδόχῳ πρὸς περαίωσιν οὐσουκαπίονος, καὶ

κομμερκιατεύεσθαι ἤγουν βεβαιοῦσθαι τὸν χρόνον αὐτοῦ, εἰ καὶ οἶδεν αὐτὸς ἀλλότριον τὸ πρᾶγμα. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου κακῶς ἀρξαμένου νέμεσθαι τοῦ τελευτήσαντος, ἡ βοναφίδει νομὴ τὸν κληρονόμον οὐκ ὠφελεῖ. Inter εἰ δὲ καί τις βοναφίδει ἠγόρασε ἀλλότριον πρᾶγμα, καὶ χρόνον ἐνεμήθη τινὰ, εἶτα ἐπώλησεν, ἐνεμήθη δὲ καὶ ὁ παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ ἀγοράσας, συζευγνύμενος ἑκατέρου προσώπου ὁ χρόνος τῆς νομῆς, τῷ δευτέρῳ ἀγοραστῇ, τὴν τοῦ πράγματος προξενεῖ δεσποτείαν ἀντιγραφαῖς τῶν θειοτάτων σεβήρου καὶ ἀντωνίνου. Edicto γέγονεν ὡς ἐν ἐδίκτῳ διάταξις μάρκου τοῦ βασιλέως, λέγουσα τὸν ἀλλότριον πρᾶγμα ἠγορακότα παρὰ τοῦ φίσκου, πενταετίας παραδραμούσης, γίνεσθαι δεσπότην τοῦ πράγματος. τὸ δὲ ἐδίκτον, ἀναγκαῖον ἦν, ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων διὰ ἐλάττονος χρόνου τῆς πενταετίας, δεσπόζειν τῶν ἀγορασθέντων. οἷον ἐπειδὴ φέρετιβον τυχὸν ἦν, καὶ μετὰ τὸν πενταετῆ χρόνον ἐναγόμενος ὁ ἠγορακὼς, ἐξώθει παραγραφῇ τὸν ἐνάγοντα. καὶ ταῦτα μὲν μάρκος ὁ θειότατος. διάταξις δὲ γέγονε τοῦ θειοτάτου ζήνωνος λέγουσα, τὸν ἠγορακότα παρὰ τοῦ φίσκου, ἢ κατὰ δωρεὰν δεξάμενον, ἢ κατὰ πὸρ μουτατζίονα, αὐτὸν μὲν τὸ ἀμέριμνον ἔχειν παραχρῆμα. καὶ εἴτε ἐνάγεται, εἴτε ἐνάγει, τὴν καλλίονα αὐτὸν ἀποφέρεσθαι ψῆφον. τὸν δὲ τοῦ πράγματος κύριον, μέχρι τετραετίας ἀγωγὴν ἔχειν κατὰ τοῦ φίσκου. ταῦτα δὲ οὐκ ἐπὶ μόνης δεσποτείας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑποθήκης ἡ αὐτὴ διάταξις ἐνομοθέτησεν, ὥστε μήτε τὸν δεσπότην τὴν in rem, μήτε τὸν κρεδίτωρα τὴν σερβιανὴν, ἐπὶ τοῖς ἐκποιηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ φίσκου σωζομένας ἔχειν τὰς ἀγωγὰς μετὰ τὴν τετραετίαν. ἐφοίτησε δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, ἣν ἔναγχος ἐξεφώνησε, τὰ αὐτὰ βουλομένη κρατεῖν, καὶ ἐπὶ τῶν ἐκποιουμένων, ἢ παρὰ τῆς αὐτοῦ γαληνότητος, ἢ παρὰ τῆς εὐσεβεστάτης ἡμῶν δεσποίνας, ἅ τινα ἡ ζήνωνος διάταξις, ἐπὶ τῶν φισκαλίων διετύπωσεν ἐκποιήσεων.

DE DONATIONIBVS Titulus VII

ΕΣτι καὶ ἕτερος τρόπος κτήσεως, ὁ τῆς δωρεᾶς, καὶ ἀναγκαῖον περὶ αὐτῆς διαλαβεῖν. ἐμνήσθημεν δὲ ταύτης, ὡς ἐν παρεκβάσει, καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ἀλλὰ νῦν τελείαν περὶ αὐτῆς ποιούμεθα διδασκαλίαν. τῶν δὲ δωρεῶν, δύο εἰσὶ γένη. καὶ ἡ μὲν λέγεται mortis causa. ἡ δὲ inter uiuos. καὶ mortis causa ἐστὶ δωρεὰ, ἡ διὰ ὑπόνοιαν γινομένη θανάτου. οἷον ἐάν τις δωρήσηταί τινι μέλλων πλέειν ἐπικίνδυνον πλοῦν, ἢ ὁδεύειν ὁδὸν ἐνοχλουμένην ὑπὸ θηρίων, ἢ λῃστῶν, ἢ πολεμίων, ἵνα εἴ τι ἀνθρώπινον τῷ δωρησαμένῳ συμβῇ, ἀναφαίρετον ἔχῃ τὴν δωρεὰν ὁ ταύτην δεξάμενος. εἰ δὲ τοῦ δωρησαμένου προτελευτήσει ὁ ταύτην δεξάμενος ἐξεῖναι τῷ δωρησαμένῳ ῥεπετιτεύειν τὸ δωρηθέν. εἰ δὲ μεταγνῷ ὁ δωρησάμενος, ἀναλαμ-

βαίνει τὴν δωρεὰν, ὥσπερ εἰ καὶ προετελεύτησεν ὁ τὴν δωρεὰν δεξάμενος. αὗται δὲ αἱ mortis causa δωρεαὶ, ἐοίκασι ληγάτοις διαπαντός. πάλαι γὰρ μεταξὺ τῶν νομικῶν ἀμφιβολία τις ἦν, πότερον δωρεᾶς, ἢ ληγάτου μίμησιν ἔχει. καὶ ἐπειδὴ ἑκατέρων εἶχε γνωρίσματα, δωρεᾶς φημὶ καὶ ληγάτου, οἱ μὲν, ἐοικέναι τῇ δωρεᾷ, οἱ δὲ παραπλησίαν εἶναι ληγάτῳ ταύτην ἔφασκον. ταύτην δὲ τέμνουσα τὴν φιλονεικίαν, προῆλθε διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, θεσπίζουσα κατὰ πάντα σχεδὸν ἐξισοῦσθαι αὐτὴν τοῖς ληγάτοις. τὸ δὲ σχεδὸν εἶπον, ἐπειδὴ ἀπὸ ζῶντος εἰς ζῶντα γίνονται. συνισάσθω τοίνυν κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ θείᾳ διατάξει. ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ mortis causa δωρεά ἐστιν, ὁπότε ἑαυτόν τις βούλεται ἔχειν, ἤπερ ἐκεῖνον, ᾧ ἐδωρήσατο, καὶ μᾶλλον τὸ πρᾶγμα κερδαίνεσθαι βούλεται ὑπὸ τοῦ τὴν δωρεὰν δεξαμένου, ἤπερ ἀπὸ τοῦ οἰκείου κληρονόμου. τοιαύτην τοιοῦτα δωρεὰν Ὅμηρος ὁ θεσπέσιος ἐν τῇ ὀδυσσείᾳ τὸν Τηλέμαχον εἰσάγει Πειραίῳ διὰ τούτων τῶν ἐπῶν.

ὀδυσσ. ρ̄ Πείραι', οὐ γάρ τ' ἴδμεν ὅπως ἔσται τάδε ἔργα,
εἴκεν ἐμὲ μνηστῆρες ἀγήνορες ἐν μεγάροισι
λάθρῃ κτείναντες πατρώϊα πάντα δάσονται,
αὐτὸν ἔχοντά σε βούλομ' ἐπαυρέμεν, ἤτινα τῶνδε.
εἰ δέ κ' ἐγὼ τούτοισι φόνον καὶ κῆρα φυτεύσω,
δὴ τότε μοι χαίροντι φέρειν πρὸς δώματα χαίρων.

Aliæ Μαθόντες περὶ τῆς mortis causa δωρεᾶς, εἴπωμεν περὶ τῶν λοιπῶν δωρεῶν, αἵ τινές εἰσιν inter uiuos. γίνονται δὲ αὗται, μηδεμιᾶς ἐννοίας ὑποκειμένης θανάτου, αἵ τινες ἀπεοίκασι τοῖς ληγάτοις. ταύτας δὲ τὸ πέρας εὐτυχηκυίας, ὡς ἔτυχεν, οὐ δυνατὸν ἀνακαλεῖσθαι. περαιοῦνται δὲ ἡνίκα ὁ δωρούμενος τὴν οἰκείαν δηλώσει γνώμην ἐν γράμμασιν, ἢ καὶ ἀγράφως. καὶ ὥσπερ ὁ πωλήσας τὸ πραθὲν ἀναγκάζεται τραδιτεύειν, οὕτω διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, τὸν δωρήσασθαι βουληθέντα, ἀναγκάζει πάντως παραδοῦναι τὸ δωρηθὲν, τὸ τέλειον παρέχουσα τῇ δωρεᾷ, εἰ καὶ μὴ παρηκολούθησεν ἡ τραδιτίων. οὐ μόνον δὲ ταῦτα περὶ τῶν δεχομένων τὰς δωρεὰς ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν ἐνομοθέτησε βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι προσεπενόησεν. οἱ μὲν γὰρ πάλαι βεβασιλευκότες, τὰς δωρεὰς ἐμφανεῖς ὑπὸ πράξεως ὑπομνημάτων γίνεσθαι παρεκελεύσαντο. εἴγε ἡ δωρεὰ μείζων εἴη τῶν διακοσίων νομισμάτων. αὐτὸς δὲ ἐθέσπισε, μέχρι πεντακοσίων νομισμάτων, καὶ ἀνεμφάνιστον οὖσαν, ἐρρῶσθαι τὴν δωρεάν. ἐξεῦρε δὲ τινὰς δωρεὰς, ἃς μηδὲ δεῖσθαι πράξεως εἶπεν ὑπομνημάτων, εἰ τῶν φ̄ νομισμάτων ὑπερβαίνει τὴν ποσότητα. ἀλλ' ἔχειν αὐτὰς τὸ ἰσχυρὸν ἐκέλευσε. πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα πρὸς πλατυτέραν ἔξοδόν τε καὶ ἰσχὺν ἐξεῦρε τῶν δωρεῶν. ταῦτα δὲ πάντα

Sciendum ἔστιν εὑρεῖν ἐν ταῖς θείαις αὐτοῦ διατάξεσιν ἐντυχόντα. ἐκεῖνο δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι εἰ καὶ τὸ τέλειον ἔχοιεν αἱ δωρεαὶ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον γενόμεναι, ἀχάριστος δὲ περὶ τὸν εὐεργετήσαντα ὁ τὴν δωρεὰν δεξάμενος

δειχθῇ

διεχθῆ, διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως δέδωκε παῤῥησίαν, ἐκ φανερῶν αὐτῶν εἰς ἀχαριστίαν ἀναγραφομένων, ταύτας ἀνατρέπειν. ὥστε μή τινα τὰ οἰκεῖα πράγματα φιλοτιμίας χάριν εἰς ἕτερον μετατιθέντα ὕβριν καὶ ζημίαν τινὰ ὑφίστασθαι παρ' ἐκείνων οἷς ἐδωρήσατο. τοὺς δὲ τρόπους τῶν ἀχαριστιῶν, καὶ τὰς ἀγωγὰς δι' ὧν ἀνατρέπονται αἱ δωρεαὶ, μαθεῖν ἔνεστι τὴν εἰρημένην διάταξιν ἀναγνοῦντα.

Est & aliud

Ἔστι καὶ ἕτερον εἶδος τῆς inter vivos δωρεᾶς. ὃ τοῖς μὲν νομικοῖς ἄγνωστον ἦν, διατάξεις δὲ βασιλικαὶ τῶν νομικῶν νεώτεραι ταύτην ἐκαινοτόμησαν. λέγεται δὲ αὕτη πρὸ γάμου δωρεά. ποιεῖται δὲ ταύτην ὁ μνηστὴρ, εἰς τὴν μνηστήν· σιωπηρὰν ἔχουσα αἵρεσιν ἐν ἑαυτῇ, ὥστε τότε τὸ κῦρος ἔχειν αὐτὴν, ἡνίκα παρακολουθήσουσιν οἱ γάμοι. ὠνόμασαι δὲ πρὸ γάμου, διὰ τὸ πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ συνοικεσίου γίνεσθαι αὐτὴν, οὐδέποτε δὲ μετὰ τὸν γάμον. καθ' ὅλου γὰρ ἅπασα δωρεὰ, ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ γινομένη, μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπηγόρευται. ἀλλὰ γέγονε διάταξις τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνου, ἐπιτρέπουσα ὥσπερ ἐκ τῶν παλαιῶν νομικῶν ἔξεστιν ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ αὔξειν τὴν προῖκα, καὶ εἰ συμβῇ νομίσματα ἐπιδοθῆναι εἰς προῖκα ἑκατὸν, δύνασθαι καὶ μετὰ χρόνον τῆς συστάσεως ἡ γυνὴ ἐπιδοῦναι ἄλλα ὅσα ἂν ἐβούλετο χρήματα, καὶ πλείονα ποιῆσαι τὴν προῖκα, καὶ δωρεὰν οὐδεὶς ἐκώλυε τὸ τοιοῦτον. ὡσαύτως καὶ τὴν προγάμου δωρεὰν, δύνασθαι τὸν ἄνδρα μείζονα ποιεῖν, καὶ τοῦ ἑνὸς αὔξοντος μέρους ἐπιτετραμμένον ἐξεῖναι καὶ τῷ ἑτέρῳ τὰ αὐτὰ πράττειν. ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα μὲν ἐβούλετο ἡ διάταξις, τὸ δὲ τῆς προγάμου δωρεᾶς ὄνομα ἦν τοῖς γινομένοις ἀσύμφωνον, καὶ ἐλέγετο πρὸ γάμου ἡ μετὰ γάμον γινομένη, ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἀνελλιπεῖς τὰς νομοθεσίας εἶναι βουλόμενος, καὶ πρόσφορα τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι σπουδάζων εἶναι, διετύπωσε τὰς τοιαύτας δωρεὰς μὴ μόνον αὔξεσθαι συνεστῶτος τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ λαμβάνειν ἀρχήν. εἰ γὰρ συνήφθην ἐγὼ γυναικὶ πρὸς γάμον, οὐ ποιησάμενος πρὸς αὐτὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, διὰ πενίαν τυχὸν, ἢ καὶ ἑτέραν αἰτίαν, νῦν δὲ συστήσασθαι βούλομαι, ἀκώλυτόν μοι τὸ πρᾶγμα εἶναι, οὐκέτι πρὸ γάμου δωρεὰν, ἀλλὰ διὰ γάμου δωρεὰν ταύτην καλεῖσθαι θεσπίσας. ἐξισοῦται τοίνυν ἡ πρὸ γάμου δωρεὰ τῇ προικὶ διὰ τούτων. καὶ ὥσπερ οὐ μόνον αὔξειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιδόναι προῖκα μετὰ σύστασιν γάμου δυνατὸν, οὕτω καὶ αἱ διὰ γάμου γινόμεναι δωρεαὶ, μὴ μόνον προηγείσθωσαν τῶν γάμων, ἀλλὰ καὶ μετὰ σύστασιν αὐτῶν, καὶ ἐκ μέρους γινέσθωσαν, καὶ ἀρχὴν δεχέσθωσαν. εἰρήκαμεν ἐννόμου κτήσεις, τὴν διὰ οὐσουκαπίονος, καὶ τὴν διὰ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου νομῆς.

Erat olim

Ζητῶν δέ τις παλαιότερον καὶ ἄλλον εὑρήσει τρόπον ἐννόμου κτήσεως. οὗτος δέ ἐστιν ὁ τῆς προσαυξήσεως. ἐγίνετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον. πατρῖμος, καὶ τίτιος, εἶχον ἐπίκοινον οἰκέτην. ὁ πατρῖμος παρὰ γνώμην τιτίου, κοινὸν ἠλευθέρωσεν οἰκέτην, βινδίκτα, ἤγουν ἐπὶ ἄρχοντος. ἐκέλευσεν ἡ πολιτικὴ νομοθεσία, ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος, μὴ μόνον τὸν πατρῖμον οὐδὲν ποιεῖν, μηδὲ τὸν

οἰκέτην

οἰκέτην ἀπαλλάττειν τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἀπολύειν, ὅπερ ἐπ' αὐτοῖς
μέρος ἔχει δεσποτείας. ἀπολυόμενον δὲ τοῦτο ὑπὸ τὸν τίτιον ἔρχεσθαι, δι-
καίῳ προσαυξήσεως, καὶ ἐξ ἀπαρτίσματος, μόνον τίτιον γίνεσθαι αὐτοῦ
δεσπότην. ἀλλ' ἐπειδὴ κάκιστον ἦν τοῦτο παράδειγμα, τὸ καὶ τὸν οἰκέ-
την στερεῖσθαι τῆς ἐλευθερίας, καὶ τοὺς μὲν φιλανθρωπότερόν τι βουλευσαμένους
ὑπὲρ τοῦ οἰκέτου δεσπότας ζημιοῦσθαι, τοὺς δὲ μὴ βουληθέντας τούτους ἐλευ-
θερῶσαι, καὶ δουλείας ἀπαλλάξαι κερδαίνειν, τὸ μέρος αὐτῶν προσαυξανο-
μένου τοῦ οἰκέτου· βασκανίας ἀνάμεσον τοῦτο κρίνας ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν
βασιλεύς, θείαν ἐξεῦρεν αὐτὸς θεραπείας ὁδὸν ἐπινοήσας. δι' ἧς καὶ πα-
τρῖμος ὁ ἐλευθερώσας, καὶ τίτιος ὁ μὴ συναινέσας, καὶ ὁ τὴν ἐλευθερίαν
δεξάμενος οἰκέτης, τῇ αὐτοῦ χάριτας ὁμολογήσουσι διατάξει. ἐκέλευσε
γὰρ τὸν μὲν οἰκέτην ἐλεύθερον εἶναι. ἐπειδὴ καὶ οἱ πάλαι νομοθέται, πολλὰ
καὶ παρὰ τοὺς κοινοὺς κανόνας σπουδῇ τῆς ἐλευθερίας ἐπενόησαν, καὶ τὸν
μὲν πατρῖμον ἐφ' οἷς ἡ παρ' αὐτοῦ δοθεῖσα ἐλευθερία τὸ βέβαιον ἔχει χαί-
ρειν. τοὺς δὲ κοινωνοὺς φυλάττεσθαι τὸ ἀζήμιον τοῦ τιμήματος, ἀπαριθμησαμέ-
νου αὐτοῖς παρὰ τοῦ ἐλευθερώσαντος, καθ' ὅπερ ἐπ' αὐτοῦ δεσποτείας εἶ-
χε μέρος, καθὰ τῇ αὐτῇ περιέχεται νομοθεσίᾳ.

QVIBVS ALIENARE LICET VEL NON — Tit. VIII

ΑΝαγκαῖον ἐντεῦθεν διαιρεῖσθαι παράδοξα θέματα. ποτὲ ὁ δε-
σπότης τὸ ἴδιον ἐκποιεῖν οὐ δύναται πρᾶγμα, καὶ ποτὲ ὁ μὴ ὢν
δεσπότης ἐκποιεῖν τὸ μὴ οἰκεῖον. καὶ εἴπωμεν κατὰ πρώτην τά-
ξιν, ποτὲ ὁ δεσπότης οὐ δύναται ἐκποιεῖν. οἷον γυνή τις ἀνδρὶ
συναπτομένη πρὸς γάμον, ἐπιδέδωκε διάφορα πράγματα λόγῳ προι-
κός. ἐπιδέδωκε δὲ καὶ ἀγρόν. καὶ διὰ τῆς τραδιτίονος, δεσπότην αὐτὸν ἐποίη-
σε τῆς πάσης προικός. ὁ τοίνυν ἀνὴρ πάντα τὰ ἐπιδοθέντα αὐτῷ ἐν προικὶ
ὡς δεσπότης ἐκποιῶν, μετατίθησιν ὑπὸ τὸν λαμβάνοντα τὴν δεσποτείαν. τὸν
δὲ δοτάλιον ἀγρόν, τουτέστι τὸν εἰς προῖκα ἐπιδοθέντα, ὁ ἰούλιος νόμος ἐκ-
ποιεῖσθαι κωλύει, καὶ ταῦτα δεσπότου ὄντος τοῦ ἀνδρός. ἀλλ' ὁ μὲν ἰούλιος
νόμος, τὰ ἀκίνητα τὰ ἐν τῇ ἰταλίᾳ διακείμενα ἐκώλυσεν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκ-
ποιεῖσθαι παρὰ γνώμην τῆς γυναικός. ὑποτίθεσθαι δὲ ταῦτα ὁ ἀνήρ, οὐδὲ συ-
ναινούσης ἠδύνατο τῆς γυναικός. ἀλλ' ἐδόκει ἀλόγιστον εἶναι, ὅτι τὴν μὲν ἐκποί-
ησιν συναινούσης τῆς γυναικὸς ὀρθῶς ἐποίει, ἔνθα ἀπαλλοτρίωσις ἦν τοῦ πρά-
γματος, τὴν δὲ ὑποθήκην ἔνθα σώζεται ἡ δεσποτεία ἔτι παρὰ τῷ ἀνδρί,
οὐδὲ κατὰ γνώμην συγχωρεῖν τοῦτο ποιεῖν. ἀλλὰ λέγομεν, ὅτι ἐκ τοιαύτης ἐν-
νοίας ὁρμηθεὶς ἦλθεν ὑπὸ τοῦτον τὸν λογισμὸν ὁ νόμος. ᾔδει γὰρ ὁ νόμος ὅτι
λεγομένης ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποιήσεως τῇ γυναικὶ περὶ τοῦ δοταλίου κτήμα-
τος, καὶ πρὸς αὐτὴν συμβαίνει τὴν ἀκοὴν ἐκταράττεσθαι τὴν γυναῖκα,
καὶ συναινεῖν οὐκ ἀνέχεσθαι. εἰ δὲ περὶ ὑποθήκης εἴπῃ τι ὁ ἀνήρ, εὐκόλως
ἡ γυνὴ

ἡ γυνὴ γενήσεται πρὸς πενθώ. εἰκότως οὖν τὸ μὲν τῆς ὑποθήκης, διὰ τῆς
οἰκείας ἠσφαλίσατο νομοθεσίας. τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως, εἴασε τῇ δυσχερείᾳ
τῆς γυναικός. ὁ τοίνυν ἰούλιος, τὴν μὲν παρὰ γνώμην τῆς γυναικὸς ἐκποίη-
σιν ἐπεῖχε. τὴν δὲ ὑποθήκην ἐκώλυσε εἰ καὶ κατὰ γνώμην αὐτῆς ἐγίνετο.
καὶ χώραν εἶχεν, ἐπὶ μόνων τῶν ἐν ἰταλίᾳ ἀκινήτων πραγμάτων. ὁ δὲ ἡμέ-
τερος βασιλεὺς ἐπωφελεστάτῃ διανοίᾳ, τὰ δύο μετέθηκε. ἐκώλυσε γάρ, οὐ
μόνον ἐπὶ τῶν ἐν ἰταλίᾳ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀπη-
γορεῦσθαι παρὰ ἀνδρὶ ἐκποίησιν καὶ ὑποθήκην τῶν προικιμαίων πραγμά-
των, εἰ καὶ τοῖς γινομένοις ἡ γυνὴ συναινεῖ, ἵνα μὴ τὸ τῆς γυναικὸς φύσεως
ἀβέβαιον, ἀπώλειαν τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ἐμποιήσειεν. νῦν δὲ χρὴ λέγειν
περὶ τοῦ ὁ μὴ ὢν δεσπότης δύναται ἐκποιεῖν. τοῦτο δὲ προβαίνει ὡς ἐπὶ τούτου
τοῦ θέματος. ἐδανεισάμην παρὰ σοῦ ἑκατὸν νομίσματα, ἐνεχυριάσασά
σοι τὸν ἐμὸν ἀγρόν, συμφωνήσας, ὥστε σοι ἐξεῖναι ἐνιαυτοῦ παραδραμόντος,
καὶ ἐμοῦ μὴ καταβαλόντος τὸ χρέος, πιπράσκειν τὸ ἐνέχυρον. ἰδοὺ ἐν τού-
τῳ ὁ κρεδίτωρ, μὴ ὢν δεσπότης καλῶς ἐκποιεῖ. ἀλλ' ἐάν τις ἐξετάσῃ τὸ ἀκρι-
βὲς οὐ γίνεταί τι παράδοξον. δοκεῖ γὰρ ὁ δεβίτωρ πιπράσκειν ὁ δεσπότης
ὤν, αὐτῷ παρὰ τούτῳ, ᾧ διὰ συμφώνου συγχωρεῖ παρὰ κρεδίτωρι τὸ πιπράσκειν
ἀγνωμοσύνης γενομένης περὶ τὴν τοῦ χρέους ἀπόδοσιν. ἀλλὰ πάλαι μὲν οἱ
κρεδίτορες εἶχον τύπον τινὰ, καθ' ὃν ἐπετέτραπτο αὐτοῖς πιπράσκειν
τὰς ὑποθήκας, ἤτοι τὰ ἐνέχυρα. διάταξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως,
ἥτις οὐδὲ τοὺς δανειστὰς ἐμποδίζεσθαι βούλεται περὶ τὴν τῶν ὀφειλομέ-
νων ἀπαίτησιν· οὐδὲ τοὺς χρεώστας προπετῶς καὶ ἀδιεξετάστως τῶν οἰκείων
ἐκπίπτειν πραγμάτων. ἐκεῖνον οὖν ἐπενόησε τῶν ἐκποιήσεων τρόπον. δι' οὗ
τρόπου, ἡ τῶν ἐνεχύρων δύναται προϊέναι πρᾶσις. ἥτις διάταξις, ἑκάτε-
ρον εὐηργέτησε, τόν τε χρεώστην, καὶ τὸν δανειστήν. τοὺς δὲ τρόπους καθ' οὓς
ταῦτα γίνεσθαι δυνατόν, τὸν ταύτην ἀναγνόντα τὴν θείαν νομοθεσίαν ἔστιν
εὑρεῖν. ἔστιν εὑρεῖν καὶ ἄλλον οὐ δυνάμενον ἐκποιεῖν τὰ οἰκεῖα πράγμα-
τα. οἷον ὁ πούπιλλος, ἢ ἡ πούπιλλα, οὐ δύνανται ἐκποιεῖν τὰ οἰκεῖα πράγ-
ματα *sine tutoris authoritate*, διὸ οὐδὲ δανείζουσι. τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον
εἰπεῖν. ἔχει δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ὅρος δανείου ἐστί, τὸ τὸν λαμβάνον-
τα γίνεσθαι δεσπότην. εἶναι δὲ ἡμῖν ἔνοχον, οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλὰ εἰς ἕ-
τερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, καὶ ποσότητος. διὰ τοῦτο εἶπεν τὸν λαμβάνον-
τα γίνεσθαι δεσπότην, ἵνα φύγῃ χρῆσιν καὶ παρακαταθήκην. ἐπὶ τούτων
γὰρ οὐ γίνεται δεσπότης ὁ λαμβάνων. διὰ τοῦτο εἶπεν γίνεσθαι ἡμῖν ἔνοχον,
ἵνα φύγῃ δωρεάν. ἐπὶ γὰρ ταύτης, οὐκ ἔστιν ἔνοχος ὁ λαμβάνων. διὰ τοῦτο δὲ
εἶπεν οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότη-
τος, ἵνα μὴ τὴν χρείαν αὐτῷ τοῦ δανείου. εἰ γὰρ ἠναγκάζετο ὁ δανεισάμε-
νος αὐτὰ διδόναι ἅπερ ἔλαβε, περιττὸν ἦν τὸ δανείζεσθαι. δανείζεται δὲ οὐ
πάντα τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ *in pondere, numero, mensura*, τουτέστιν ἃ ἔστιν
ἐν σταθμῷ ἢ ἀριθμῷ ἢ μέτρῳ. ἢ *in pondere* μέν ἐστιν, οἷον χρυσός, ἄργυρος,
μόλιβ-

Contra

Nunc ad-
monendi

μόλιβδος, κασσίτερος, κηρὸς, χαλκὸς, πίσσα, καὶ ὅσα τοιαῦτα. In numero
δὲ, ὅσα ἐν ἀριθμῷ ἐστιν οἷον οἱ λεπτοὶ νούμμοι. In mensura, οἷον σῖτος, κρι-
θὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκεί-
μενον. εἰρήκαμεν τὸν πούπιλλον μὴ δύνασθαι sine tutoris authoritate ἐκποιεῖν
τὰ οἰκεῖα πράγματα. τί οὖν ὅτι ἐδάνεισε παρὰ γνώμην τοῦ ἐπιτρόπου, ἆρα ἐῤ-
ῥῶται τὸ δάνεισμα; καὶ λέγομεν οὐδαμῶς. εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ δανείου ὁ λαβὼν γί-
νεται δεσπότης, οὐ γίνεται δὲ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ πούπιλλος οὐ δύναται ἐκ-
ποιεῖν δίχα τοῦ ἐπιτρόπου· οὐκοῦν οὐδὲ συνίστη τὸ δάνεισμα, οὐδὲ ἔνοχος ἐγέ-
νετο ὁ λαβών. τί οὖν; ἕξει ὁ πούπιλλος τὴν in rem ἐπὶ ἐκδικήσει τῶν νούμμων
τῶν ὑπ' αὐτοῦ δανεισθέντων. ταῦτα μὲν, ἐν ᾧ φαίνονται οἱ νοῦμμοι. εἰ δὲ ὁ λα-
βὼν μαλαφίδει ἐδαπάνησεν αὐτοὺς, τουτέστιν εἰδὼς ὅτι πούπιλλός ἐστιν ὁ
δανείσας, κατασχεθήσεται τῇ ad exhibendum. ἐφ' ὧν γὰρ φαινομένων κινεῖ-
ται ἡ in rem, ἐπὶ τούτων κρυπτομένων, ἢ μαλαφίδει δαπανηθέντων, χώρα
τῇ ad exhibendum. εἰ δὲ ἀνηλώθησαν βοναφίδει, τουτέστι τοῦ δανεισαμένου νο-
μίσαντος ἔφηβον εἶναι τὸν δανείσαντα, τότε ἡ in rem κινεῖσθαι οὐ δύνα-
ται. οὐδὲ γὰρ φαίνονται οἱ νοῦμμοι. οὔτε μὴν ad exhibendum, ἐπεὶ οὐδὲ κρύ-
πτονται οἱ νοῦμμοι. οὐδὲ μὴν μαλαφίδει δεδαπάνηνται. τί οὖν γενήσεται, ἵνα
μὴ τὸ ὑπὲρ τοῦ πουπίλλου εἰσενεχθὲν νόμιμον, εὑρεθῇ τετραμμένον εἰς βλά-
βην αὐτοῦ; καθ' ὃ οὐδεμία αὐτῷ παρέχεται ἀγωγή, ἐκ τῶν νομίμων κανό-
νων, λοιπὸν δοθήσεται αὐτῷ ὁ κονδικτίτιος. καὶ ὅπερ οὐκ ἐποίησεν ἡ τῶν
χρημάτων ἀπαρίθμησις, τουτέστι τὸ συστῆναι τὸ δάνεισμα, καὶ γενέσθαι τὸν
δανεισάμενον ὑπεύθυνον τῷ κονδικτιτίῳ, τοῦτο ποιεῖ ἡ βοναφίδει δαπάνη.
At ex con- τίκτεται γὰρ καὶ ἐνταῦθα ὁ κονδικτίτιος. τί δὲ ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου δέδω-
trario κέ τις πρᾶγμα ἀνήβῳ sine tutoris authoritate; δεσπότης γίνεται ὁ πούπιλ-
λος. οὐδὲ γὰρ ὁ νόμος φθονεῖ αὐτῷ αὔξοντι τὴν οἰκείαν περιουσίαν sine tuto-
ris authoritate. τί οὖν ὅτι ὁ χρεώστης τοῦ πουπίλλου κατέβαλεν αὐτῷ τῷ που-
πίλλῳ τὸ χρέος. ὅτι μὲν δεσπότης ὁ ἄνηβος τῶν καταβληθέντων συνωμο-
λόγηται. ἆρα δὲ ὁ debitor ἠλευθέρωται τῆς ἐνοχῆς; λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς.
εἰ γὰρ εἴπομεν ἐλευθεροῦσθαι τὸν χρεώστην, εὑρίσκεται ἐκποιῶν τὴν ἐνοχὴν
ὁ πούπιλλος, δι' ὧν λαμβάνει τὸ χρέος sine tutoris authoritate, ὅπερ κεκώ-
λυται. ὥστε οὖν ἐπὶ τῇ καταβολῇ τοῦ χρέους, ἡ τοῦ ἐπιτρόπου συναίνεσις ἀναγ-
καῖα. εἰ γὰρ μὴ κατὰ γνώμην αὐτοῦ καταβληθῇ ὁ χρεώστης οὐκ ἐλευθεροῦ-
ται. καὶ τοῦτο σαφέστατα διατάξει ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν διετύπωσε βασι-
λεὺς, ἀντιγραφείσῃ πρὸς τοὺς καισαρείας δικολόγους, ex suggestione τοῦ
βουλαῖς τοῦ ὑπερφυεστάτου κυαίστωρος. ἐν ᾗ παρεκελεύσατο τῷ ἐπιτρόπῳ
ἢ κουράτωρι τὸν δεβίτορα τοῦ ἀνήβου ποιήσασθαι τὴν καταβολήν. οἶδας
δὲ ὅτε ὁ ἄνηβος κουρατωρεύεται, οὕτω καταβαλεῖν ὀφείλει, ὥστε πρότερον
ἀπόφασιν γενέσθαι δικαστοῦ δίχα πάσης δαπάνης ἐπιτρέπουσαν γίνεσθαι
τὴν καταβολήν. τούτου δὲ παρακολουθήσαντος, καὶ ἐπιφωναμένου τοῦ δι-
καστοῦ, καὶ τοῦ δεβίτορος καταβαλόντος τὸ ἀμέριμνον ὁ καταβαλὼν ἔχει.
οἷα

οἷα τοῦ χρέους ἀπαλλαγείς. εἰ δὲ παρὰ τὴν εἰρημένην διατύπωσιν τοῦ χρέους γένηται καταβολή, τὰ δὲ καταβληθέντα χρήματα σώζεται παρὰ τῷ πουπίλλῳ, ἢ λαβὼν ταῦτα ἐδαπάνησε, καὶ ἐντεῦθεν ὠφελήθη αὐτοῖς, ἢ ἴσως ἡ αὐτοῦ περιουσία. τυχὸν γὰρ οἰκίαν ἀνώρθωσεν, ἢ ἰδίου ἀγροῦ ἐμελικάλησεν, ἢ διδασκάλοις παρέσχε μισθούς, ἢ κρεδίτορσι κατέβαλεν. οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἔχει ὁ ἄνηβος ἐρρωμένην κατὰ τοῦ δεβίτορος τὴν ἀγωγήν. πειρώμενος δὲ ταύτην κινεῖν καὶ τὸ χρέος ἀπαιτεῖν, ἐκβληθήσεται διὰ τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς. εἰ δὲ λαβὼν ταῦτα ἀσώτως ἐδαπάνησε, καὶ οὐκ ἐπωφελῶς, ἢ κλοπὴν ἐπ' αὐτοῖς ὑπέστη, ἀπαιτήσει τὸ χρέος τὸν χρεώστην ἐξ ἀρχῆς οὐδεμιᾶς ἀντικειμένης παραγραφῆς. καταδικάζεται γὰρ ἀμελῶς ὁ δέβιτωρ. ἐπειδὴ πεποίηκε τοῦτο sine tutoris authoritate, καὶ οὐ κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐποίησε τὴν καταβολήν. καὶ οἱ ἄνηβοι sine tutoris authoritate καταβαλεῖν οὐ δύνανται. οὐδὲ γὰρ μετατιθέασιν εἰς τὸν λαμβάνοντα τὴν δεσποτείαν. διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν αὐτοὺς ἄδειαν ἐκποιεῖν sine tutoris authoritate τὰ οἰκεῖα πράγματα. τί οὖν γενήσεται; ὁπότε κατέβαλον καὶ οὐκ ἠλευθερώθησαν τοῦ χρέους. οἷα μὴ ποιήσαντες δεσπότην τῶν νούμμων τὸν λαβόντα. καὶ φαμὲν ὅτι φαινομένων μὲν αὐτῶν, ἕξουσι τὴν in rem. κονσουμμένων δὲ, ἢ μαλαφίδει δαπανηθέντων, τὴν ad exhibendum. εἰ δὲ βοναφίδει ἐδαπανήθη, ὁ γὰρ κρεδίτωρ νομίσας αὐτοὺς ἐφήβους εἶναι ταῦτα ἐδαπάνησε, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν in rem μὴ φαινομένων αὐτῶν, ἀργεῖ καὶ ἡ ad exhibendum, μήτε γενομένου κακίστου δαπανήματος, μήτε μὴν κονσουμμένων τῶν νούμμων, τότε ἐξ ἀποτελέσματος, ἐλευθερωθήσεται τοῦ χρέους ὁ πούπιλλος. καὶ ὅπερ οὐκ ἐποίησεν, ἡ sine tutoris authoritate γενομένη ἀπαρίθμησις, τοῦτο ἀποτελεῖ ἡ βοναφίδει δαπάνη.

Sed ex diuerso

PER QVAS PERSONAS NOBIS ACQVIRITVR Titulus IX

Πάντα τὰ εἰρημένα, εἴτε ἐν πράγμασιν, εἴτε ἐν ἀγωγαῖς, προσπορίζονται ἡμῖν, οὐ μόνον δι' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνων, οὓς ἔχομεν in potestate, καὶ διὰ τῶν ἀλλοτρίων οἰκετῶν, ἐφ' οἷς ἔχομεν οὐσούφρουκτον, καὶ δι' ἐλευθέρων προσώπων, καὶ οἰκετῶν ἀλλοτρίων, οὓς bona fide νεμόμεθα, νομίζοντες ἡμετέρους εἶναι οἰκέτας. πόθεν δὲ ὡς ἑκάστου, τοῦτο λεπτομερέστερον σκοπήσωμεν. κατὰ πρώτην τάξιν προσπορίζουσιν ἡμῖν οἱ ἡμέτεροι παῖδες οἱ in potestate. τοῦτο μὲν ἄρρενες, τοῦτο δὲ θήλειαι. ἀλλὰ πάλαι μὲν, τὸ ὅθεν δήποτε εἰς αὐτοὺς περιελθὸν, προσεπόριζον ἡμῖν τοῖς ἔχουσιν αὐτοὺς ὑπεξουσίους, ἐξῃρημένων τῶν καστρενσίων πεκουλίων. καὶ οὕτως ἐγίνετο ταῦτα τῶν γονέων τὰ ὑπὸ τῶν παίδων προσπορισθέντα. ὥστε αὐτοῖς πᾶσαν ἐξουσίαν προσεῖναι, τὸ ὑφ' ἑνὸς υἱοῦ, ἢ ὑπὸ μιᾶς θυγατρὸς προσπορισθὲν, ἑτέρῳ παιδὶ ἢ ἐξωτικῷ δωρήσασθαι, ἢ πωλῆσαι, ἢ οἱονδήποτε

Igit̃ liberi

δήποτε τρόπῳ μεταγαγεῖν. ὅπερ ἀπάνθρωπον εἶναι δόξαν τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ, γενικῇ διατάξει τὴν προσήκουσαν ἔδειξαν θεραπείαν, δι᾽ ἧς καὶ τῶν παίδων ἐφείσατο, καὶ τοῖς πατράσι τὸ ἐποφειλόμενον ἐφύλαξεν. ἐκέλευσε γὰρ εἰ μὲν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ πατρὸς προσγενήσεταί τι τῷ ὑπεξουσίῳ, τοῦ πατρὸς τυχὸν δωρησαμένου, ἢ ἑτέρως ὅπως δήποτε εἰς αὐτὸν μεταβέντος, ὥστε τοῦτο κατὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς κρατεῖν, ὅλον προσπορίζεσθαι τῷ πατρί. οὐδεὶς γάρ ἐστι φθόνος, ὅπερ ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς προφάσεως ἦλθεν εἰς αὐτὸν, τοῦτο παλινδραμεῖν ἐπὶ τὸν πατέρα. ὅπερ δὲ ἐξ ἄλλης αἰτίας ὁ ὑπεξούσιος ἐκτήσατο, τούτου τὴν μὲν οὐσούφρουκτον προσπορίζεσθαι τῷ πατρί. ἡ δὲ δεσποτεία μενέτω παρὰ τῷ παιδί. ἄδικον γὰρ τὸ πολλοῖς καμάτοις ἢ δεξιότητι τύχης τινὶ προσγινόμενον, ἑτέρῳ τοῦτο παρασχεῖν, καὶ ὀδυρμῶν αἴτιον γίνεσθαι τῷ τὴν ἀρχὴν κτησαμένῳ. λυπεῖ γάρ τινα, οὐχ οὕτω

Hoc quoque

τὸ μὴ κτηθῆν, ὡς τὸ μετὰ τὴν κτῆσιν ἀφαιρεθέν. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸ τῆς τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξεως, ἦν τινὰ μὴ προσπορίζομενα τῷ πατρί, οἷον τὰ μητρῷα, καὶ τὰ ἀπὸ γάμου κερδαινόμενα, ἦν δὲ καὶ διάταξις λέγουσα ἐξεῖναι τῷ πατρὶ ἐμαγκιπάτον ποιοῦντι τὸν παῖδα, τὸ τρίτον μέρος τῶν ἀπροσπορίστων πραγμάτων κατέχειν λόγῳ δεσποτείας ὡσανεὶ τίμημα λαμβάνοντα τῆς ἐμαγκιπατίονος, καὶ συνέβαινέ τι ἀπάνθρωπον, ὅτι ἡ ἐμαγκιπατίων, ἡ διὰ τιμὴν δεδομένη τῷ ὑπεξουσίῳ, καθ᾽ ὃ αὐτεξούσιον αὐτὸν ποιεῖ, εἰς ζημίαν ἑαυτῷ περιετρέπετο. τῶν γὰρ οἰκείων ἐστερεῖτο πραγμάτων, τῆς οὐσίας αὐτοῦ μειουμένης. ὅθεν διετύπωσεν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεύς, μηκέτι τὸ τρίτον τῆς δεσποτείας τῶν τοῦ παιδὸς ἀπροσπορίστων πραγμάτων τὸν πατέρα παρακατέχειν, ἀλλὰ τοῦ ἡμίσεος μέρους τὴν οὐσούφρουκτον. τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ, καὶ ἀμείωτος ἡ τοῦ παιδὸς περιουσία μένει παρὰ τῷ παιδί, καὶ τοῦ ἡμίσεως μέρους τὴν οὐσούφρουκτον λαμβάνων ὁ πατήρ, ὀνόματι μείζονι χαίρει τιμηθείς, ἀντὶ γὰρ τρίτου, τὸ ἥμισυ

Item uobis

λαμβάνει. οὐ μόνον δὲ οἱ ὑπεξούσιοι παῖδες ἡμῖν προσπορίζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι οἰκέται, εἴτε κατὰ τραδιτίονα λάβωσί τι, εἴτε ἐπερωτήσωσιν, ἢ ἐξ ἑτέρας οἵας δήποτε κτήσονται αἰτίας. τοῦτο γοῦν καὶ ἀγνοοῦσι, ὅτι καὶ τὸ μεῖζον μὴ βουλομένοις προσπορίζεται τοῖς δεσπόταις. ὁ γὰρ οἰκέτης ἅτε ὑπεξούσιος ὤν, οὐδὲν ἴδιον ἔχειν δύναται, ἔξελε τὴν κληρονομίαν. εἰ γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκέτης ὑπό τινος γραφῇ κληρονόμος, οὐχ ἑτέρως ταύτην κτᾶσθαι δύναται, εἰ μὴ κατὰ κέλευσιν ἐμὴν ἀδιτεύσει. ἐπειδὴ ἐνδέχεται μείζονα εἶναι τῶν ἐν ὄψει κερδῶν, τὰ λανθάνοντα βάρη, καὶ μὴ φαινόμενα. ἄτοπον δὲ ἦν ἀγνοοῦντας ἡμᾶς, ἤγουν καὶ ἄκοντας ἐπιζήμιον ὑπεισιέναι κληρονομίαν. διὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς κτήσεως αὐτῆς, ἀναγκαῖον ἐστὶ τὴν τοῦ δεσπότου προηγεῖσθαι κέλευσιν. καὶ ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης, κατὰ γνώμην ἐμὴν ἀδιτεύσῃ, οὕτω γενήσομαι κληρονόμος, ὥσπερ εἰ ἐγὼ αὐτὸς ἐγράφην κληρονόμος. ἀκολούθως δὲ τοῖς ἄνω εἰρημένοις, καὶ τὰ καταλειφθέντα τοῖς δούλοις ληγάτα προσπορίζεται ἡμῖν. οὐ μόνον δὲ δεσποτεία διὰ τῶν ἐν ποτεστάτε

προσ-

προσπορίζεται ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ νομή. εἰ γάρ τις τὸ μὴ οἰκεῖον πρᾶγμα, πρὸς ἐμῷ ὑπεξουσίῳ παραδῷ, ἢ κινητὸν, ἢ ἀκίνητον βονα φίδει δεχομένῳ, διὰ τῆς αὐτοῦ κατοχῆς γίνομαι τούτου δεσπότης διὰ τῆς οὐσουκαπίονος, ἢ διὰ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου νομῆς. .   ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν. προσπορίζουσι δὲ ἡμῖν καθὰ εἴρηται καὶ ἀλλότριοι οἰκέται, ἐφ' οἷς ἔχομεν οὐσούφρουκτον, ἀλλὰ οὐκ ἐκ πάσης αἰτίας, ἀλλὰ ἐκ δύο τούτων, ex re mea, ex operis suis. Ex re mea ἐστὶν, ὁπηνίκα φροντίδας αὐτῷ τῶν ἐμῶν κτημάτων καταπιστεύσω, ἢ ἐπιτρέψω αὐτῷ τὰ ἐμὰ ἐκδανείζειν χρήματα, καὶ ἐποίησα αὐτὸν τὸν λεγόμενον δισπενσάτωρα. ἠδυνήθη δὲ οὗτος ἐκ προνοίας οἰκείας, ἢ ἐκ τῶν γεωργιῶν, ἢ ἐκ τῶν δανειζομένων, ἔξωθέν τι τῶν ἡμῖν ὀφειλομένων κερδᾶναι. τοῦτο λέγεται ex re mea, καὶ προσπορισθήσεταί μοι. Ex operis δὲ suis, οἷον ῥάπτης ἦν, ἢ τέκτων, ἢ ζωγράφος, ἐμίσθωσα αὐτὸν ἐγὼ ἐπὶ τῷ ἑτέροις ἐργάζεσθαι καὶ μισθὸν ὡρισμένον ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ τέχνης λαμβάνειν. οὗτος ὑπὲρ τοὺς ὁρισθέντας μισθοὺς ἠδυνήθη λαβεῖν τι. καὶ τὸ ἐντεῦθεν κτηθὲν, ἐμοὶ προσπορίζεται. τοῦτό ἐστιν ex operis suis. εἰ δέ τι παρὰ τὰς δύο ταύτας αἰτίας ἐκτήσατο, τοῦτο πρὸς τὸν προπριετάριον ἀνήκει. ὥστε οὖν εἴτε κληρονόμος ἐγράφη, ἢ καὶ ληγατάριος, καὶ ληγάτου ἔτυχεν, ἢ παρά τινος ἐδέξατο δωρεὰν, οὐ τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ, ἀλλὰ τῷ προπριεταρίῳ τοῦτο προσπορίζει.   τὰ εἰρημένα ἐπὶ οἰκέτου καθ' ὃν ἔχω τὸν οὐσούφρουκτον, τὰ αὐτὰ ἤρεσε καὶ περὶ ἐκείνου ὃν βονα φίδει νέμομαι, εἴτε ἐλεύθερος ἐστὶν, εἴτε ἀλλότριος οἰκέτης. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ, ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν ἡμῖν προσπορίζουσι, τουτέστιν ex re mea, uel ex operis suis. εἰ δέ τι παρὰ τὰς δύο ταύτας αἰτίας κτήσονται, εἰ μὲν ἐκτήσατο ὁ ἐλεύθερος ὃν βονα φίδει νέμομαι, ὁ νόμος αὐτῷ φυλάττει, ὀφείλων ἀποσώζειν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐπειδὰν ἐπιγνῷ τὴν οἰκείαν τύχην. εἰ δὲ οἰκέτης ἐστὶ βονα φίδει κατεχόμενος ὑπ' ἐμοῦ, πρὸς ἀληθῆ δεσπότην προσπορίζεται, δίχα τῶν δύο αἰτιῶν τὰ ὑπὸ τοῦ οἰκέτου κτηθέντα. ὁ δὲ βονα φίδει νεμόμενος τὸν ἀλλότριον οἰκέτην, ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ τῶν δύο μόνον αἰτιῶν ἀπολαύει τοῦ προσπορισμοῦ, ἐφ' ὅσον μὴ παρέδραμε τριετία. ταύτης δὲ παρελθούσης, οὐσουκαπιτεύει λοιπὸν τὸν οἰκέτην. καὶ τὰ ἐκ πάσης αἰτίας προσγινόμενα πρὸς οἰκέτῃ, προσπορισθήσεται αὐτῷ. ὁ γὰρ τὸν ἐλεύθερον βονα φίδει νεμόμενος, οὐκ οὐσουκαπιτεύει ὡς εἴρηται. καὶ ὁ οὐσούφρουκτον δὲ ἔχων, οὐσουκαπιτεύειν οὐδέποτε δύναται. πρῶτον μὲν ἐπειδὴ οὐ νέμεται. νομῆς γὰρ μὴ ὑποκειμένης, οὐ προάγεται οὐσουκαπίων. νομὴ δέ ἐστι, τὸ ψυχῇ δεσπόζοντος νέμεσθαι. οὗτος δὲ ἔχει δίκαιον τοῦ κεχρῆσθαι, καὶ καρποῦσθαι. εἰ δὲ καί τις μὴ νομικαῖς ἐννοίαις ἀκολουθῶν, ἀλλὰ πρὸς ὁρωμένῳ δουλεύων, εἴποι τὸν οὐσουφρουκτουάριον νέμεσθαι, ἑτέρῳ μείζονι λόγῳ, ἡ οὐσουκαπίων ἐπισχεθήσεται, διὰ τὸ μαλα φίδει νέμεσθαι τὸν οὐσουφρουκτουάριον. οἶδε γὰρ ὅτι ἀλλότριος ἐστίν. οὐ μόνον δὲ δεσποτεία διὰ τούτων τῶν οἰκετῶν, ἐφ' οἷς ἔχομεν τὸν οὐσούφρουκτον, ἢ οὓς βονα φίδει νεμόμεθα, ἢ διὰ τοῦ ἐλευθέρου ὃν καλῇ νέμομαι πίστει, ἐμὸν ὑποπτεύων οἰκέτην εἶναι,

De his aūt

Idē placet

ἀλλὰ γὰρ καὶ νομὴ ἡμῖν προσποιεῖται. δηλαδὴ κατὰ τὰ ἔναγχος εἰρημένα. τουτέστιν ex re mea, vel ex operis suis. ἐὰν γὰρ ἀλλότριον πρᾶγμα, ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν λάβωσι παρὰ τοῦ μὴ δεσπόζοντος, δι' ὧν χρόνων αὐτὸ

Ex his

κατέχουσιν ἡ οὐσουκαπίων προβήσεται, ἤγουν ἐμοὶ δραμεῖται. ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν φαίνεται, ὅτι διὰ ἐλευθέρων προσώπων ἅ τινα οὐκ ἔστιν ἡμῖν ὑπεξούσια, οὐδὲ βοναφίδει δουλεύει ἡμῖν· ὁμοίως καὶ διὰ τῶν ἀλλοτρίων οἰκετῶν, ἐφ' οἷς, οὐδὲ οὐσουφρούκτον, οὐδὲ βοναφίδει ἔχομεν νομὴν ἐξ οὐδεμιᾶς προσποιεῖσθαι αἰτίας ἡμῖν τὶ δύναται. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ παρὰ πᾶσι λεγόμενον, διὰ ἐξωτικοῦ προσώπου μηδὲν προσποιεῖσθαι δύνασθαι, ἐξῃρημένου τοῦ λεχθησομένου θέματος. ἐὰν γὰρ πωλήσῃ τὶς ἐμοὶ κτῆσιν, ἐν ἑτέρῳ διακειμένην τόπῳ, εἶτα οὐ δυνηθεὶς τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐπιστῆναι, πέμψω τὸν ἐμὸν προκουράτωρα, καὶ τὴν νομὴν οὗτος παραλάβῃ τῶν κτημάτων, προσποιηθήσεταί μοι δι' αὐτοῦ ἡ νομή. καὶ οὐ μόνον εἰ γινωσκόντων ἡμῶν τοῦτο συνέβη, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀγνοούντων, εἰ ἐδόθη τι αὐτοῖς ἡμετέρῳ ὀνόματι, ἡ νομὴ ἡμῖν προσποιεῖται, ὡς βούλεται ἡ διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως σεβήρου. λοιπὸν δὲ τῆς νομῆς ἡμῖν προσποιηθείσης, σιωπηρῶς ἕπεται ἡ δεσποτεία, ἐν ᾧ δεσπότης ἦν ὁ παραδιδούς. εἰ δὲ οὐκ ἦν δεσπότης, διὰ οὐσουκαπίονος, ἢ μακροῦ χρόνου παραδρομῆς τοῦ τραδιτευθέντος κτῶμαι τὴν δεσποτείαν.

Hactenus

ἀρκεῖ μέχρι τούτου δεδειχέναι, τίνα τρόπον τὰ καθ' ἕκαστον ἡμῖν προσποιεῖται πράγματα. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος νόμιμος τρόπος κτήσεως. ὁ διὰ τοῦ ληγάτου, δι' οὗ τὰ καθ' ἕκαστον ἡμῖν προσποιεῖται πράγματα. ἔτι δὲ καὶ ὁ τῶν φιδεικομμίσσων, δι' ὧν καὶ αὐτῶν ἰδικὰ ἡμῖν πράγματα δύναται καταλιμπάνεσθαι. ταῦτα δὲ ἐπιτηδειότερον ἐν τοῖς κατωτέροις λεχθήσεται τόποις. ὥστε οὖν ἢ φυσικαὶ κτήσεις εἰσὶν ἢ ἔννομοι. καὶ φυσικαὶ μὲν τεσσαρεσκαίδεκα. οἷον ἡ θήρα, τὰ λάφυρα, καὶ οἱ ἐν αἰγιαλῷ εὑρισκόμενοι λίθοι, ἢ τίμιαι ψηφῖδες, καὶ ἡ ἐκ τῶν ἡμετέρων ζώων γονή, ἡ ἀλλουβίων, ἡ νῆσος ἡ ἐν θαλάσσῃ, ἢ ἐν ποταμῷ ἀναφυομένη, ἢ τὸ πλησίον κεκτῆσθαι τῆς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καταλειφθείσης νησίδος. τὸ ἀλλοτρίαν ὕλην εἰς εἶδος μετασχηματίσαι, εἰς τὴν ἀρχαίαν οὐ δυναμένην ἀναδραμεῖν ὕλην. τὸ ἐξ ἀλλοτρίας καὶ οἰκείας ὕλης εἶδος κατασκευάσαι. τὸ δύο ὕλας τὰς αὐτὰς, ἢ καὶ διαφόρους κατὰ γνώμην μιγῆναι τῶν δεσποτῶν, ἢ ἐκ τύχης. ὁ κανὼν ὁ λέγων εἴκειν τὰ ἐπικείμενα, τοῖς ὑποκειμένοις. ὡς ἐν πολλοῖς ἐθεωρήθη θέμασιν. οἷον ἡνίκα ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης οἶκον ἐποίησα ἐν ἐμῷ ἐδάφει, ἢ ἐξ ἐμῆς ἐν ἀλλοτρίῳ. τὸ ἀλλότριον δένδρον ἐν οἰκείῳ φυτεῦσαι ἀγρῷ, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἴδιον δένδρον, ἐν ἀλλοτρίῳ φυτεῦσαι ἐδάφει, ὥστε καὶ ῥιζωθῆναι. γράμματα ἐπιτιθέμενα ἐμαῖς μεμβράναις, ἢ χάρταις. ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος ὁ κανὼν παραβαίνεται. ἐνικᾶτο γὰρ ὑπὸ τῆς γραφῆς ἡ σανίς. τὸ βοναφίδει ἀλλότριον νέμεσθαι ἀγρὸν καὶ σπεῖραι τοῦτον. τὸ θησαυρὸν εὑρεῖν ἐν ἰδίῳ τόπῳ,

ἢ σάκρῳ

ἢ σάκρῳ, ἢ ῥελιγιόσῳ κατὰ τύχην. εἰ γὰρ ἐν ἀλλοτρίῳ, τοῦ ἡμίσεως
γενήσεται δεσπότης, εἴτε ἰδιώτου, εἴτε βασιλέως, εἴτε φίσκου, εἴτε
πολιτικὸς ὁ τόπος ὑπάρχει. καὶ ἡ τραδιτίων δὲ πρὸς τούτοις. ἔννομοι
δὲ κτήσεις, πάλαι μὲν πέντε. νῦν δὲ τέσσαρες, οἷον ἡ οὐσουκαπίων, ἡ χρο/
νία νομή, καὶ ἡ πάλαι γενομένη προσαύξησις, ἐκ προπτώσεως τοῦ ὠκηρί/
νου δικέτου ἐλευθερίας, καὶ τὸ λήγατον, ἔτι δὲ καὶ τὸ φιδεϊκόμμισσον. ἀλλ'
αὗται μὲν ἰδικαὶ λέγονται κτήσεις. ἐπειδὴ ἕν τι ἐστὶ τὸ γινόμενον, καὶ ἓν
ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν ἔρχεται πρᾶγμα. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι κτή/
σεις αἱ λεγόμεναι καθολικαί. ἐν αἷς, ἓν μέν τι ἐστὶ τὸ γινόμενον, πολλὰ δὲ
ὑφ' ἑνὸς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν γίνονται πράγματα. εἰσὶ δὲ καὶ
αἱ καθολικαὶ κτήσεις αὗται. κληρονομία, βονόρουμ ποσσεσσίων, ἤτοι δια/
κατοχή, ἀδρογατίων, καὶ τὸ προσκυρωθῆναι ἡμῖν ἀλλοτρίαν περιουσί/
αν, libertatum conseruandarum causa, ἤγουν τῶν ἐλευθεριῶν ἕνεκα συντηρή/
σεως, καὶ φυλακῆς. καὶ δεῖ πρότερον περὶ κληρονομίας διεξελθεῖν. ἀλλ'
ἐπειδὴ τῶν κληρονομιῶν, διπλῆ τίς ἐστιν ἡ κτῆσις. ἢ γὰρ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ
ἀδιαθέτου ἡμῖν προσγίνονται, δεῖ πρότερον περὶ τῆς ἐκ διαθήκης προσγι/
νομένης διαλεχθῆναι. καὶ τέως ἐν προοιμίοις διδάξαι χρή, τίνα τρόπον
αἱ διαθῆκαι γίνονται.

DE TESTAMENTIS ORDINANDIS Titulus x

Πρὸ τῶν ἄλλων ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὸν τῆς διαθήκης ὅρον, ἤτοι
ἐτυμολογίαν. ἡ δὲ διαθήκη παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται Testamentum.
ἐντεῦθεν δεξαμένη τὴν ἐτυμολογίαν, quod testatio mentis sit.
ἐπειδὴ μαρτυρία διανοίας ἐστί. καὶ γὰρ μαρτυρίαν
ἔχει τῆς τοῦ τελευτήσαντος διανοίας. ἵνα δὲ μηδὲν τῶν
πάλαι πολιτευομένων ἄγνωστον εἴη, κἂν ἡ τούτων ἄγνοια οὐδένα φέρει
κίνδυνον, ἀλλ' οὖν πρὸς ἱστορίαν, καὶ τὸ μαθεῖν πῶς κατὰ μικρὸν προϊόν/
τος ἠμείφθη τοῦ χρόνου, εἰπεῖν οὐκ ἄτοπον. τὸ παλαιὸν δύο γένη ἦν διαθη/
κῶν, καὶ τὸ μὲν ἐλέγετο calatis comitijs, τὸ δὲ procinctum. καὶ τὸ μὲν calatis comitijs, ἐγίνετο καιροῦ εἰρήνης, δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, τοῦτον τὸν τρόπον. ὁ κῆρυξ
ἅπασαν περιῄει τὴν πόλιν συγκαλῶν, καὶ πᾶς ὁ δῆμος συνέτρεχε, καὶ
ὁ βουλόμενος ὑπὸ μαρτυρεῖ διετίθετο τῷ δήμῳ. εἴρηται δὲ calatis comitijs ἐντεῦθεν. Calare γάρ ἐστι, τὸ καλεῖν. comitia δὲ ἡ σύνοδος. ἐπειδὴ
οὖν καλούμενοι συνῄεσαν, ἐκλήθη calatis comitijs. τὸ δὲ procinctum ἐγίνε/
το, ἡνίκα ἔμελλον ἐξιέναι ἐπὶ πόλεμον, τὸ ὄνομα δεξάμενον ἐκ τοῦ σχή/
ματος, ὅπερ ἔχοντες διετίθεντο. Procinctus γὰρ λέγεται, ὁ ἐζωσμένος
καὶ ἕτοιμος πρὸς παράταξιν. ἐπειδὴ γὰρ ἄδηλα τὰ τῆς ὑποστροφῆς,
διατιθέμενοι πρῶτον, οὕτως ὥρμουν ἐπὶ τὸν πόλεμον. ὄντων δὲ τούτων

τῶν δύο γενῶν, συνέβαινέ τινας αἰφνιδίᾳ νόσῳ κατασχεθέντας, ἀδιαθέτους τελευτᾶν. οὔτε γὰρ calatis comitijs διετίθεντο, διὰ τὸ μήπω ἐπιστῆναι τὸν καιρὸν, οὔτε procinctu, διὰ τὸ μὴ εἶναι πόλεμον, ἄλλως τε δὲ διατίθεσθαί τις ἀπαίσιον ἐνόμιζεν ὑγιαίνοντι σώματι. διὰ τοῦτο ἐπενοήθη τρίτον γένος ὅπερ ἐλέγετο, per æs & libram, τουτέστι διὰ χαλκοῦ καὶ ζυγοῦ, ἐγίνετο δὲ κατὰ ἐμαγκιπατζίονα. ἐμαγκιπατιὼν δὲ ἐστιν, εἰκονικὴ πρᾶσις, ἐπεράττετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον. παρεγίνοντο πέντε μάρτυρες, καὶ ζυγοστάτης, καὶ πολῖται ῥωμαῖοι ἔφηβοι, καὶ παρόντων αὐτῶν, ἐκεῖνος ὃς ἔμελλε γενέσθαι διάδοχος τοῦ τελευτήσαντος, ἠγόραζε τὴν τοῦ μέλλοντος τελευτᾶν περιουσίαν, λέγων τινὰ ῥήματα τυπικὰ, ἃ νῦν περιττὸν ἐστὶ λέγειν, καὶ ἐδίδου λόγῳ τιμήματος εἰκονικοῦ, νοῦμμον τῷ δεσπότῃ τῆς περιουσίας, καὶ ἐλέγετο ὁ ἀγοράζων φαμιλιέμπτωρ, καὶ λοιπὸν ὁ μέλλων τελευτᾶν, διετύπου τί ὀφείλει δοθῆναι μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτήν. ἔλεγε γὰρ τῷ φαμιλιέμπτωρι, ἤτοι τῷ κληρονόμῳ, ὅτι βούλομαί σε τῷ δὲ δοῦναι ἀγρὸν, τῷ δὲ οἰκίαν, τῷ δὲ ἑκατὸν νομίσματα. καὶ τούτου ἐπινοηθέντος τοῦ γένους, τὰ πρότερα ἐκεῖνα δύο γένη, τὸ calatis comitijs, καὶ τὸ procinctu, ἐκ πλείστων ἤδη τῶν χρόνων εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησε, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ per æs & libram, κατεφρονήθη κατὰ μικρόν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ φαμιλιέμπτωρ, αὐτὸς ἦν καὶ κληρονόμος, καὶ ἐντεῦθεν λοιπὸν γινώσκων ὅτι αὐτὸς ἔσται διάδοχος, ἐπεβούλευε τῷ δεσπότῃ τῆς περιουσίας· διὰ τοῦτο κατὰ μὲν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα, παρελαμβάνετο φαμιλιέμπτωρ, εἴς τις εἰκονικῶς ἠγόραζε τὴν τοῦ μέλλοντος τελευτᾶν ὑπόστασιν. ὁ δὲ διατιθέμενος, ἰδίᾳ ἔγραφεν ἐν δέλτοις, ἢ ἐν χάρταις, ὃν ἠβούλετο ἔσεσθαι αὐτῷ κληρονόμον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ εἰρημένα τῶν διαθηκῶν γένη, ἡ πολιτικὴ νομοθεσία ἠπίστατο μόνη. μετὰ δὲ ταῦτα, τὸ τοῦ πραίτορος ἴδικτον, ἕτερον τύπον ἐπὶ τῶν διαθηκῶν ἐξεῦρε. κατὰ γὰρ τὸ πραιτώριον δίκαιον οὐδεμία ἐμαγκιπατζίων, τουτέστιν εἰκονικὴ πρᾶσις ἐπράττετο. ἀλλὰ ἑπτὰ μαρτύρων σφραγῖδες ἤρκουν εἰς τὸ ποιῆσαι πραιτωρίαν διαθήκην. εἰ γάρ τις διέθετο, καὶ ταύτην τὴν διαθήκην ἑπτὰ μαρτύρων σφραγῖσιν ἐποίησε σφραγισθῆναι, ἀπετέλει τὴν πραιτωρίαν διαθήκην, ὁπότε τὸ πολιτικὸν οὐκ εἶδεν ἀναγκαίας τὰς τῶν μαρτύρων σφραγῖδας.

Sed cum paulatim

ἀλλ᾽ ἐπειδὴ κατὰ βραχὺ, τοῦτο μὲν ἐκ τῆς διαφόρου τῶν ἀνθρώπων χρήσεως, τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ὧν ἐδιορθώσαντο αἱ διατάξεις, εἰς μίαν συμφωνίαν τὸ πολιτικὸν ἅμα καὶ τὸ πραιτώριον δίκαιον ἤρξαντο συνάπτεσθαι. ἐκράτησε δὲ, ὥστε ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ὅπερ ἠβούλετο τὸ πολιτικὸν ἑπτὰ μαρτύρων παρόντων καὶ ὑπογραφόντων, ὅπερ ἐπενόησαν αἱ διατάξεις, καὶ σφραγῖδας ἐπιτεθέντων ὅπερ ὁ πραίτωρ ἐβούλετο, ἡ διαθήκη πληροῦται. ὥστε ὅσω σήμερον αἱ διαθῆκαι, ἐκ τούτων τῶν τριῶν νομίμων τὴν σύστασιν ἔχουσιν, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ, καὶ τῶν διατάξεων καὶ τοῦ πραίτορος. ἐκ μὲν τοῦ πολιτικοῦ κατάγεται, τὸ παρόντων τῶν μαρτύρων μιᾷ ὑφῇ συναπτῶς πληροῦσθαι τὴν διαθήκην. ἐκ

δὲ τοῦ τεστάτωρος, καὶ τῶν μαρτύρων ὑπογραφαὶ, ἐκ τῶν διατάξεων. αἱ δὲ σφραγῖδες, καὶ ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμὸς μαρτύρων, ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος. πᾶσα δὲ ἡ τοιαύτη παραφυλακὴ, διὰ τὸ κακουργίας πάσης ἀπηλλάχθαι τὴν τῶν διαθηκῶν ποίησιν, καὶ παντὸς αὐτὰς καθαρεύειν δόλου, ἐκ διατάξεως τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως προστίθεται, ὥστε τὸν διατιθέμενον, οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα δηλῶσαι γράφοντα, ὅτι τόνδε ἐνίστημι κληρονόμον. τοῦτο δὲ αὐτοῦ μὴ ποιήσαντος, ἀνάγκη τοῖς μάρτυσι λέγεσθαι τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα. καὶ ἁπλῶς ἅπαντα δεῖ προβαίνειν, κατὰ τὰ εἰρημένα αὐτῇ τῇ διατάξει.

Possunt

Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τοῖς μάρτυσι χρῆναι σφραγῖδας ἐπιθεῖναι, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι καὶ ἑνὶ δακτυλίῳ δύναται σφραγίζειν τὴν διαθήκην. τί γὰρ ὅτι οἱ ἑπτὰ μάρτυρες ἔχουσι δακτυλίου, μιᾶς δὲ γλυφῆς ἦσαν οἱ ἑπτὰ, τουτέστιν ἵνα καὶ τὸν αὐτὸν ἔχωσι χαρακτῆρα, καθὰ τῷ πομπονίῳ δοκεῖ, καὶ ἀλλοτρίῳ δὲ δακτυλίῳ ἔξεστι σφραγίζειν.

Testes aũt

Ἐκεῖνοι δὲ πρὸς μαρτυρίαν παραλαμβάνεσθαι δύνανται, μεθ' ὧν ἔχομεν τεσταμέντι φακτίονα, τουτέστιν οἱ τινες ὑφ' ἡμῶν δύνανται κληρονόμοι γράφεσθαι, καὶ γράφειν ἡμᾶς. εἰσὶ δὲ τινες παντελῶς εἰργόμενοι τῆς ἐν διαθήκῃ μαρτυρίας. οἷον γυνὴ, ἄνηβος, ἄλαλος, κωφὸς, μαινόμενος, ἄσωτος, οἰκέτης. ἔτι δὲ καὶ ὁ improbus, intestabilisq;. τίς δὲ οὗτος ἐστίν; οἷον διατιθεμένου τινὸς, ἐκλήθη τίτιος ἐπὶ μαρτυρίαν, ἐμαρτύρησε. τουτέστιν ὑπέγραψεν ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἐσφράγισε. τελευτήσαντος τοῦ τεστάτωρος, οὐκ ἠθέλησε παραγενέσθαι καὶ μαρτυρῆσαι, ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἥτε ὑπογραφὴ, καὶ ἡ σφραγίς. μισοῦσι τὸν τοιοῦτον οἱ νόμοι, καὶ οὐκ ἐῶσιν αὐτὸν λαβεῖν τι ἐξ ἀλλοτρίας διαθήκης. οὐδὲ δεδώκασιν αὐτῷ τοῦ διατίθεσθαι παῤῥησίαν, οὐδὲ συγχωροῦσιν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἑτέρου διατιθεμένου. λέγεται δὲ ὁ τοιοῦτος, improbus, intestabilisq;.

Sed cum aliquis

Τί οὖν ὅτι εἷς τῶν μαρτυρησάντων τῇ διαθήκῃ, κατὰ μὲν τὸν καιρὸν τῆς διαθήκης ἐλεύθερος ἐνομίζετο. ὤφθη δὲ μετὰ ταῦτα δοῦλος. σκοπήσωμεν, εἰ ἀκυροῦται ἡ διαθήκη, ἐπειδὴ δοῦλος ὡς εἴρηται κεκώλυται μαρτυρεῖν. ταύτης οὖν οὔσης τῆς ἀμφιβολίας, γέγονε πρότερον μὲν διάταξις, ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως πρὸς κατώνιον βῆρον. πάλιν δὲ τοῦ αὐτοῦ συμβάντος, σεβῆρος, καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν, ἐξ οἰκείας φιλοτιμίας, τῇ τῆς διαθήκης ἰσχύϊ συντρέχειν ὥστε εἶναι αὐτὴν ἐν τοιαύτῃ τῇ τάξει, ἐν ᾗπερ ἔμελλεν εἶναι, εἰ τὴν ἀρχὴν ἀνεπιλήπτως ἐγένετο, πάντων ἐλευθέρων μαρτυρησάντων. διὰ τὸ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, τὸν εἰρημένον μάρτυρα κατὰ τὴν πάντων γνώμην ἐλεύθερον εἶναι νομίζεσθαι καὶ μὴ ὑπεῖναί τινα τὸν περὶ καταστάσεως ζήτησιν αὐτῷ ἐπάγοντα.

Pater

Ἐμοῦ διατιθεμένου, δύναται μαρτυρεῖν τῇ ἐμῇ διαθήκῃ, πρῖμος ἅμα σεκούνδῳ τῷ ἰδίῳ ὑπεξουσίῳ. εἰ δὲ καὶ δύο ὦσιν συνυπεξούσιοι ἀδελφοὶ, ὁμοίως τὸ τῆς μαρτυρίας ἀκώλυτον. οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ ἐμποδίζον, ἐξ ἑνὸς οἴκου ἤτοι μιᾶς φαμιλίας, πολλοὺς ἐν ἀλλοτρίᾳ μαρτυρεῖν διαθήκῃ. ἡνίκα διατίθεταί τις, εἰ βούλεται τὴν διαθήκην ἀνεπίληπτον εἶν-

σκοπείτω τοὺς μέλλοντας μαρτυρεῖν. καὶ ἐξεταζέτω, μή τις τῶν μαρτύρων ὑπεξούσιος ἐστὶ τοῦ τεστάτωρι, καὶ εὑρὼν τῆς μαρτυρίας αὐτὸν ἐξελαυνέτω. οὐκ ἔτι δὲ ζητοῦμεν μή τις τῶν μαρτύρων, ὑπεξούσιον ἔχει τὸν τεστάτωρα, ἢ συνυπεξούσιος ἐστὶν αὐτοῦ. καὶ ὁ λογισμὸς, οὗτός ἐστιν. τί βούλει τὸν διατιθέμενον εἶναι, αὐτεξούσιον, ἢ ὑπεξούσιον; εἰ μὲν αὐτεξούσιον εἴποις, οὐ προβαίνει τὸ λέγεσθαι μή τις ἐστὶν αὐτοῦ συνυπεξούσιος, ἢ ἔχει αὐτὸν ἐν ὑπεξουσιότητι. εἰ δὲ ὑπεξούσιον αὐτὸν θεματίσεις, ἑτέρῳ μείζονι λόγῳ τὰ τῆς διαθήκης ἐπέχεις. ὑπεξούσιος γὰρ οὐ δύναται διατίθεσθαι, ἐπειδὴ διαθήκη ἐστὶ, τῶν ὄντων διατύπωσις, οὐ νομίζεται δὲ τι ἔχειν ὁ ὑπεξούσιος ἐν πληρεστάτῃ ἐξουσίᾳ, ὥστε πράττειν ἃ βούλεται ἐπ' αὐτοῦ. εἰ δὲ δυνηθῶμεν εὑρεῖν ὑπεξούσιον διατιθέμενον, τότε λοιπὸν σκοποῦμεν, εἰ δύναται τὸ προβαίνειν τὰ ἑξῆς. καὶ ζητοῦντες εὑρίσκομεν τὸν βετεράνον ὑπεξούσιον· βετεράνος δέ ἐστιν, ὁ στρατευσάμενος, καὶ ἤδη τῆς στρατείας ἀφεθείς· εἰς τὸ καστρήσιον πεκούλιον δυνάμενον διατίθεσθαι. τουτέστιν ὃ ἐκτήσατο ἐκ τῶν ἐν πολέμοις καμάτων. ἐτίμησαν γὰρ αὐτὸν αἱ διατάξεις. οὐκοῦν ἐπειδὴ ὁ διατιθέμενος ὑπεξούσιος εὑρέθη, πραγματεύσωμεν τὰ ἑξῆς. ἆρα τοῦ βετεράνου ὑπεξουσίου διατιθεμένου εἰς τὸ καστρήσιον πεκούλιον, ὁ πατὴρ ὁ ἔχων αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἢ ἀδελφὸς ὁ συνυπεξούσιος δύνανται μαρτυρεῖν; καὶ λέγομεν ὅτι οὐδαμῶς. ἡ γὰρ οἰκιακὴ μαρτυρία, ὃ λέγουσιν οἱ νομικοὶ *domesticum testimonium*, οὐ καλῶς ἐν διαθήκῃ γίνεται. τὴν δὲ οἰκιακὴν μαρτυρίαν, οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ἐν ὑπεξουσιότητι λαμβάνομεν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ αἱ διατάξεις διατίθεσθαι συνεχώρησαν αὐτοῦ ἐν ὑπεξουσιότητι, ἀλλ' ὅμως ἀπαιτοῦσιν αὐτὸν, ὥστε διατιθέμενον, μὴ καταφρονεῖν τῆς ἀκριβείας.

Sed neque — διατιθέμενός τις, ἐνεστήσατό με κληρονόμον, οὐ δύναμαι μαρτυρεῖν τῇ κρίσει ταύτης τῆς διαθήκης, οὐδὲ ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος, οὐδὲ ὁ ἔχων με ἐν ὑπεξουσιότητι πατήρ. οὐδὲ ὁ ἀδελφός μου ὁ συνυπεξούσιος. ὅλον γὰρ τὸ σύμβολον πραττόμενον ἐπὶ διατυπώσει τῆς διαθήκης, μεταξὺ τοῦ κληρονόμου, καὶ τοῦ τεστάτορος πράττεται. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ συνεκέχυτο πάλαι τὸ τοιοῦτον νόμιμον, καὶ πολλῆς ἐπεπλήρωτο ταραχῆς, ἡνίκα ἐκράτει τὸ τοῦ φαμιλιεμπτόρος, ἐπειδὴ κατὰ πρώτην ὄψιν, αὐτὸς ἐνομίζετο κληρονόμος εἶναι, οὐκ ἠδύναντο οἱ κατὰ ὑπεξουσιότητα συναπτόμενοι τῷ φαμιλιεμπτόρι, μαρτυρεῖν τῇ διαθήκῃ. οἱ δὲ τῷ κληρονόμῳ τῷ ἰδίᾳ γραφομένῳ, καθὰ προείρηται κατὰ ὑπεξουσιότητα συνηνωμένοι, καὶ αὐτὸς μέντοι ὁ κληρονόμος, ἀκωλύτως ἐμαρτύρει, τῆς ἀκριβείας οὐκ ἐναντιουμένης τῇ μαρτυρίᾳ, διὰ τὸ δοκεῖν ὅλον φέρεσθαι τὸ κέρδος εἰς τὸν φαμιλιέμπτορα, τὸν δὲ ἰδίᾳ γραφόμενον κληρονόμον ἀγνοεῖσθαι. ἀλλὰ μὴν, οἱ τοῦτο ἐπιτρέποντες ἀρχαῖοι, καὶ μὴ κωλύοντες τὸν σκρίπτον κληρονόμον, μήτε τοὺς συναπτομένους αὐτῷ καθ' ὑπεξουσιότητα τῇ διαθήκῃ

μαρτυρεῖν

μαρτυρεῖν, παρῄνουν χρῆναι τοὺς διατιθεμένους μὴ ἀποκεχρῆσθαι τῇ δεδομένῃ τοιαύτῃ παρρησίᾳ. καὶ ταῦτα μὲν παρὰ τοῖς παλαιοῖς. ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς, τὴν τοιαύτην διορθῶν ἀταξίαν· ἀταξία γὰρ ἐδόκει, τὸ διδόναι μὲν παρρησίαν, παραινεῖν δὲ ταύτῃ μὴ κεχρῆσθαι· τὴν τῶν ἀρχαίων συμβουλὴν, εἰς ἀνάγκην μετήγαγε νόμου. καὶ ὥσπερ ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ φαμιλιέμπτορος, ἐκεκώλυτο πᾶσα μαρτυρία τῶν συνημμένων τῷ φαμιλιέμπτορι κατὰ ὑπεξουσιότητα, οὕτω καὶ ὑπὸ τοῦ κληρονόμου σώζοντος εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ φαμιλιέμπτορος, οὔτε αὐτῷ μαρτυρεῖν, οὔτε τοῖς συναπτομένοις αὐτῷ καθ' ὑπεξουσιότητα συνεχώρησε. δοκεῖ γὰρ εἰς οἰκεῖον κέρδος μαρτυρεῖν. καὶ ἐπειδὴ ἡ διάταξις τῶν παλαιοτέρων βασιλέων τῷ κληρονόμῳ μαρτυρεῖν ἐπέτρεπε, τὴν τοιαύτην διάταξιν ἐκώλυσεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ κώδικι.

Legatarijs

ληγαταρίοις δὲ καὶ φιδεϊκομμισσαρίοις, ἐπειδὴ οὐκ ἀσωμάτων γίνονται διάδοχοι, καὶ πᾶσι τοῖς συναπτομένοις αὐτοῖς καθ' ὑπεξουσιότητα, ἀκώλυτος ἡ μαρτυρία γενήσεται. ἀλλὰ διάταξις πρὸς τούτοις ἐστὶ τοῦ γαληνοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἰδικῶς ἐπιτρέπουσα τούτοις, τὸ δύνασθαι ληγάτα καταλιμπάνειν, τοῖς μέλλουσι μαρτυρεῖν τῇ διαθήκῃ, καὶ πολλῷ πλέον τοῖς συνημμένοις αὐτοῖς καθ' ὑπεξουσιότητα.

Nihil

οὐ διαφέρομαι δὲ, ἐν ποίᾳ γέγονεν ὕλῃ ἡ διαθήκη, πότερον, ἐν σανίσιν, ἢ ἐν χάρταις, ἢ ἐν μεμβράναις, ἢ ἐν ἑτέρᾳ ὕλῃ. οἷον ἐν δέρματι, ἢ ἐν ἐλεφαντίνοις πτυχίοις.

Sed & unũ

δύναταί τις διατιθέμενος, πολλὰς ἰσοτύπως γράφειν διαθήκας, οὕτω μέντοι, ὥστε μίαν ἑκάστην αὐτῶν, κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐν διαθήκαις παραφυλακὴν περαιοῦσθαι. τοῦτο δὲ ἀναγκαῖον ἐστι, τὸ εἶναι πολλὰ τῶν διαθηκῶν ἰσότυπα. ἔσθ' ὅτε γάρ τις μέλλων ἀποπλεῖν, ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ βούλεται τὴν διαθήκην, καὶ ἑτέραν οἴκοι καταλιπεῖν. ἐξ ἧς δείκνυται τοῦ τελευτήσαντος ἡ διάνοια. καὶ δι' ἄλλας συμβαίνει πολλὰς αἰτίας, ἀναγκαιότατον εἶναι τοῦτο. αἵ τινες ἐξ ἀνθρωπίνων συμβαίνουσι περιστάσεων. ἔσθ' ὅτε γὰρ κλαπῆναι συμβαίνει τὸ ἓν ἰσότυπον, ἢ καὶ τὸν λαβόντα ἐν παρακαταθήκῃ, ὁδεῦσαι, καὶ ἄδηλον εἶναι τὸν τόπον ἐν ᾧ διατρίβει.

Sed hæc

ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν ἐγγράφων δεῖ νοεῖσθαι διαθηκῶν. εἰ δέ τις ἄγραφον βούλεται ποιῆσαι διαθήκην, πολιτικὴν δηλονότι, ἄγραφον γὰρ ὁ πραίτωρ οὐκ ἐπίσταται διαθήκην. πῶς γὰρ ὁ σφραγῖδας ἀπαιτῶν ἀεί; εἰ τοίνυν παρόντων ἑπτὰ μαρτύρων τὴν οἰκείαν γνώμην ἐπ' αὐτῶν φανερώσει, τελεία καὶ ἰσχυρὰ ἡ τοιαύτη κατὰ τὸ πολιτικὸν ἔσται διαθήκη.

DE MILITARI TESTAMENTO Titulus XI

Ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν, τίνα τρόπον δεῖ τυποῦσθαι τὴν διαθήκην. ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἡ πολλῆς ἀκριβείας ἐχομένη παραφυλακή, ἐν ταῖς παγανικαῖς χώραν ἔχει διαθήκαις. ἐπὶ δὲ τῶν στρατιωτικῶν διαθηκῶν, ἅπας ὁ τοιοῦτος σχολάζει λόγος. συγκεχώρηται δὲ αὐτοῖς ἐκ τῶν διατάξεων διὰ τὴν ἐν νόμοις ἀπειρίαν, τὸ παρὰ τὴν ἀκρίβειαν διατίθεσθαι. ἀμέλει τοι, εἰ καὶ ἑνὸς παρόντος μάρτυρος διατίθενται, ἢ καὶ ἐὰν μὴ γράψωσιν οἰκείᾳ χειρὶ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἡ αὐτῶν ἔρρωται βούλησις. ἠσχολημένοι γὰρ περὶ τὴν στρατείαν, εἰκότως ἀγνοοῦσιν ἀκριβείας ἁπάσης παρατήρησιν. ἀλλὰ πάλαι μὲν ὅπου δήποτε διάγοντες, στρατιωτικῶς ἠδύναντο διατίθεσθαι. διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τότε συνεχώρησεν αὐτοῖς τοῦτο πράττειν, ἡνίκα ἐν τοῖς κάστροις, ἢ ἐν τῷ ἐξπεδίτῳ διάγουσιν. ὅπως δήποτε γὰρ ἡ βούλησις αὐτῶν, ἐγγράφως ἢ ἀγράφως διατυπωθεῖσα ἦ, τὸ ἰσχυρὸν ἐχέτω ἐν ἑαυτῇ.

Illis autem — ἐν οἷς δὲ χρόνοις ἐν ἑτέροις διατρίβουσι τόποις, ἢ ἐν τοῖς λεγομένοις αὐτοῖς σεδέτοις, τουτέστιν ἔνθα διάγειν αὐτοὺς ἀνάγκη, τῶν στρατιωτικῶν ἐν τῷ διατίθεσθαι προνομίων οὐκ ἀπολαύσουσι. καὶ ὑπεξούσιοι δὲ ὄντες ἀκωλύτως διατίθενται. πανταχοῦ μέν τοι τὴν ἀκρίβειαν παραφυλάττοντες, ἐν ᾧ τῶν κάστρων εἰσὶν ἐκτός.

Plane — οὐκ ἄτοπον δὲ εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ ἃ Τραϊανῷ περὶ στρατιωτικῆς εἴρηται διαθήκης, ἐπὶ θέματος τοιούτου. στρατιώτης τις συγκαλεσάμενός τινας, ἐπὶ αὐτῶν εἶπε, τόνδε, ἢ τόνδε βούλεσθαι κληρονόμον εἶναι, καὶ τόνδε τὸν οἰκέτην ἐλευθερωθῆναι. ἀγράφως δὲ ταῦτα ἐπεπράττετο. ζήτησις μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν μεταξὺ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ τοῦ ὀνομασθέντος κληρονόμου ἀνεφύη. καὶ οἱ μὲν ἐξ ἀδιαθέτου ἔλεγον τὰ παρὰ τοῦ τελευτήσαντος εἰρημένα, οὐχ ὡς ἐπὶ ἐννοίᾳ διαθήκης εἰρῆσθαι. ὁ δὲ κληρονόμος προεβάλλετο τὸ στρατιωτικὸν προνόμιον, ἐκεῖθεν τὴν διαθήκην βεβαιῶν. Στατίλιος δὲ Σεβῆρος τῆς τοιαύτης ἀκροώμενος ἀμφιβολίας, ἐπὶ Τραϊανὸν ἀνήγαγε τὸν θειότατον. ὁ δὲ ἀντέγραψε ταῦτα. τὸ στρατιωτικὸν προνόμιον τὸ λέγον, τὰς ὅπως δήποτε γενομένας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διαθήκας βεβαίας εἶναι, οὕτω νοεῖσθαι χρή, ὥστε κατὰ προτέραν τάξιν πρόδηλον εἶναι τὸ γεγενῆσθαι διαθήκην, εἴτε ἔγγραφον, εἴτε ἄγραφον. ὁ τοίνυν τελευτήσας στρατιώτης, οὗ ὑπὲρ τῆς οὐσίας κινεῖται ζήτησις, εἰ συγκαλεσάμενός τινας ἐπὶ τούτῳ ὥστε τὴν οἰκείαν γνώμην ἐπὶ μαρτύρων δηλῶσαι, σαφῶς παρέστησε τίνα βούλεται ἔχειν κληρονόμον, καὶ τίνα τῶν οἰκετῶν ἐλευθερῶσαι ἠξίωσεν, ἄγραφον ἰσχυρὰν τὴν τοιαύτην καλοῦμεν διαθήκην. εἰ δὲ ὥσπερ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ὁμιλίαις εἴωθε συμβαίνειν, παρόντων τινῶν ἀποτεινόμενος πρός τινα εἶπεν, ἐγώ σε κληρονόμον ποιῶ, ἢ τὰ ἐμὰ πράγματά σοι καταλιμπάνω, οὐ χρὴ τοῦτο διαθήκης ἔχειν δύναμιν. ἐπ' οὐδενὸς

γὰρ

γὰρ μάλιστα τοῦτο χρὴ σκοπεῖσθαι, εἴπερ ὑπὲρ στρατιωτῶν. οἷς ἐν προνομίᾳ
δίδοται, τὸ ὅπως βούλονται διατίθεσθαι. ὥστε τὰ ἐν ὁμιλίαις λεγόμενα, εἰς τύ-
πον διαθήκης μὴ ἀναφέρεσθαι. ἐπείπερ πάσης δυσκολίας ἐκτὸς, μετὰ τὴν τε-
λευτὴν τοῦ στρατιώτου παντὸς, ἀναφανήσονται μάρτυρες διαβεβαιούμενοι ἑαυ-
τοὺς ἀκηκοέναι, ὅτι ὁ δεῖνα ὁ τελευτήσας, εἶπε πρὸς τόνδε, ὅτι ἐῶ σε κληρονόμον, ἢ
ὅτι καταλιμπάνω σοι τὰ ἐμὰ πράγματα. καὶ ἐκ τούτου αἱ ἀληθεῖς ἀνατρέ-
πονται τῶν στρατιωτῶν βουλήσεις. στρατιώτης εἴτε ἄλαλος εἴη, εἴτε

Quinimo

κωφὸς, ἰσχυρῶς διατίθεται. ὑπόθου δὲ αὐτὸν μὴ ἐκβληθέντα τῆς στρατείας
causaria missione. ἄπορον γὰρ τὸν τοιοῦτον στρατεύεσθαι. ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἀκούει
τῶν τοῦ στρατηγοῦ παραγγελμάτων, ὁ δὲ ἐάν τινος ἀναγκαίου δέηται,
οἷον ὅπλου, οὐ δύναται τοῦτο δηλῶσαι. μέχρι δὲ τούτου ἐκ τῶν βα-

Sed ha-
ctenus

σιλικῶν διατάξεων συγκεχώρηται τοῖς στρατιώταις τὸ διατίθεσθαι παρὰ
τὴν ἀκρίβειαν, μέχρις οὗ ἂν στρατεύωνται, ἢ καὶ διατρίβωσιν ἐν κάστροις.
μετὰ δὲ τὴν ἄφεσιν, τουτέστιν ἡνίκα γίνωνται βετεράνοι, ἢ τῶν κάστρων ἔ-
σιν ἐκτὸς, εἰ καὶ ἔτι στρατεύονται, τὴν τῶν παγανῶν ἀκρίβειαν φυλάτ-
τειν ὀφείλουσιν. ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, τοὺς μὲν στρατιώτας ἐν κάστροις δια-
τιθεμένους, ἀκινδύνως τῆς ἀκριβείας καταφρονεῖν, τοὺς δὲ βετεράνους,
τὴν ἀκρίβειαν ὀφείλειν παραφυλάττειν, ὅρα τὸ ἐντεῦθεν ζητηθὲν, ὅπερ
μεταξὺ στρατιώτου καὶ βετεράνου ἐστί. στρατιώτης ἐν κάστροις διάγων, καθ'
ὃν ἠβουλήθη διέθετο τρόπον. ἀφείθη τῆς στρατείας. ἐτελεύτησε. σκοποῦμεν, εἰ
δεῖ κρατεῖν αὐτοῦ τὴν βούλησιν. εἰ μὲν τὶς ἐξετάσει τὸν χρόνον, ἐν ᾧ γέγο-
νεν ἡ διαθήκη, ἐρρῶσθαι φημὶ, καὶ παρὰ τὴν ἀκρίβειαν. εἰ δὲ τὸν καιρὸν ἐν ᾧ
τελευτᾷ, τὴν μὴ γενομένην κατὰ ἀκρίβειαν ἰσχύειν οὐ δεῖ; τί οὖν; ὁ χρό-
νος τέμνει τὴν ἀμφισβήτησιν. καὶ εἰ μὲν εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν ἄφεσιν
ἐτελεύτησε, τυχὸν πρὸς δεκάτῳ ἢ ἑνδεκάτῳ ἢ δωδεκάτῳ μηνὶ, στρατιωτι-
κὴν ἔτι ταύτην ἀποκαλῶν, τὸ ἰσχυρὸν αὐτῇ δίδωμι. εἰ δὲ μετὰ τὴν ἄφεσιν ἐνι-
αυτοῦ παραδραμόντος, μηκέτι ἐρρώσθω. ἱκανὸς γὰρ ἦν ὁ μεταξὺ χρόνος ἐκ-
παιδεῦσαι αὐτὸν τὴν ὀφείλουσαν παραφυλάττεσθαι περὶ τὰς διαθήκας
ἀκρίβειαν, ὥστε αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ἀμείψαντα, οὕτω διατίθεσθαι. τί
δὲ, εἰ διέθετο μὲν τις στρατιωτικῶς, ἐνέστησε δὲ κληρονόμον ὑπὸ αἵρεσιν,
ἐτελεύτησε δὲ εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν ἄφεσιν, ἡ δὲ τῆς ἐνστάσεως αἵρεσις,
μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐξῆλθε; σκοποῦμεν εἰ βλάπτει τοῦτο τὴν διαθήκην, καὶ
λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς. τὴν γὰρ τελευτὴν ἀπαιτοῦμεν εἴσω ἐνιαυτοῦ γενέ-
σθαι μετὰ τὴν ἄφεσιν, οὐ μὴν τὸ γενέσθαι τὴν ἀδιτζίονα. παγα-

Sed et si

νὸς τὶς ὢν, διέθετο παρὰ τὴν ἀκρίβειαν, ἐστρατεύσατο μετὰ ταῦτα,
διάγων ἐν κάστροις, ἀποσφραγίσας τὴν διαθήκην, τινὰ προσέθηκεν,
ἢ περιεῖλεν, ἢ καὶ μόνον ἀνέγνω τὴν διαθήκην, ἢ ἔπραξέ τι ἕτερον, ἐξ
οὗ ἐδείκνυτο ἡ τοῦ στρατιώτου βούλησις, βουλομένου δὴ ταύτην ἰσχύ-
ειν. ἐτελεύτησε μετὰ ταῦτα, ἰσχύει καὶ παρὰ τὴν ἀκρίβειαν ἡ διαθήκη
ὡς ἀπὸ καινοτέρας αὐτοῦ βουλήσεως, ἣν διάγων ἐν τοῖς κάστροις, ἔσχεν

ἐν τῇ διαθήκῃ. στρατιώτης διάγων ἐν κάστροις, δίδωσι παρὰ τὴν ἀκρίβειαν, ὑπέστη μετὰ ταῦτα κάπιτις δεμινουτζίονα. ἢ γὰρ αὐτεξούσιος ὢν δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατζίονα, ἢ ὑπεξούσιος ὢν γέγονεν ἐμαγκίπατος. μένει τῷ ἡ διαθήκη ἐπὶ τῆς οἰκείας οὐδὲν ἧττον ἰσχύος, ὡς μὴ καινοτομίας ἐντυχοῦσα τῆς γνώμης τοῦ στρατιώτου, μετὰ τὴν ἐμαγκιπατζίονα. ἐν ᾧ γὰρ οὐκ ἤμειψεν αὐτήν, τὸ βέβαιον ἔχειν αὐτὴν ἠβουλήθη, οὐδὲ ἡ κάπιτις δεμινουτζίων, ἴρρητον ποιεῖ τὴν διαθήκην. ἐπειδή οὐ στρατιώτης ὁ διατιθέμενος. ἐπεὶ τοίγε, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα, ἡ τοῦ τεστάτορος κάπιτις δεμινουτζίων ἀνατρέπει τὴν διαθήκην. ἐνταῦθα δὲ οὐ παραφυλάττεται ταῦτα. ὥσπερ γὰρ τὴν μὴ κατὰ νόμους γινομένην διαθήκην, ἰσχύουσαν δέ, ταύτην ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀναιρεῖσθαι κανόνων.

Sciendum Εἰσί τινες ὑπεξούσιοι οἳ καστρένσιον μὲν οὐκ ἔχουσι πεκούλιον, κουάσι δὲ καστρένσιον, ἐκ τῶν παλαιοτέρων νόμων, ἢ ἐκ τῶν μετὰ γενεστέρων διατάξεων ἔχουσι. οἷα δή εἰσι τὰ ἀπὸ συνεδρίας, ἢ τὰ ἀπὸ συνηγορίας, ἢ τὰ ἀπὸ ἀρχῆς. τουτέστι τῶν ἀννόνων ἐκ τοῦ δημοσίου παρεχομένων αὐτοῖς. καὶ τούτοις ἐπιτέτραπται ἐν ὑπεξουσιότητι διατίθεσθαι. ἀλλ' ἐπειδὴ μικρά τις ἦν ἐπ' αὐτοῖς ἀμφιβολία, γέγονε γενικὴ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις λέγουσα, πάντα ὑπεξούσιον κουάσι καστρένσιον ἔχοντα πεκούλιον, ἐπ' αὐτῷ κοινῷ νόμῳ δύνασθαι διατίθεσθαι. τὴν εἰρημένην οὖν διάταξιν ἀναγνοὺς, οὐδὲν ἀγνοήσεις τῶν εἰς τοῦτο φερόντων.

QVIBVS NON EST PERMISSVM TESTAMENTVM FACERE Titulus XII

Τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν διατίθενται, οἱ δὲ οὐ διατίθενται. καὶ εἴπομεν περὶ τῶν δυναμένων διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοί τὸν ἀριθμόν εἰσιν, εἴπωμεν περὶ τῶν μὴ δυναμένων διατίθεσθαι ὀλίγων ὄντων. ἵνα ἐκ τούτων μάθωμεν τοὺς πολλούς. κατὰ πρώτην τάξιν οὐ δύναται διατίθεσθαι ὁ ὑπεξούσιος, ἐπειδὴ διαθήκη ἐστὶ τῶν ὄντων διατύπωσις. ὑπεξούσιος δὲ οὐ δύναται ὡς βούλεται τὰ οἰκεῖα διατυποῦν. ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον κεκώλυται διατίθεσθαι, ὅτι εἰ καὶ ἐγὼ ὁ πατὴρ οἷα φιλεῖ γίνεσθαι· θεραπεύων αὐτὸν, ἐπιτρέψω αὐτῷ, εἰς ὅσον βούλεται μέρος τῆς ἐμῆς διαθέσθαι περιουσίας, οὐκ ἔρρωται τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον. οὐ δεῖ γὰρ ἰδιώτου γνώμην ἰσχυροτέραν εἶναι τῶν νόμων. εἰσὶ δὲ οἵ τινες ἐν ὑπεξουσιότητι διατίθενται. οἷον, οἱ ἔχοντες καστρένσιον πεκούλιον. τοῦτο δὲ τὴν ἀρχὴν μόνοις ἐπετράπη στρατιώταις. ἐξ αὐθεντείας τοῦτο μὲν Αὐγούστου, τοῦτο δὲ Νέρβα. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀρίστου βασιλέως Τραϊανοῦ. μετὰ δὲ ταῦτα, διάταξις Ἀδριανοῦ, δι σφοροῦσι τοῖς βετεράνοις, καὶ αὐτοῖς ἐπέτρεψε τοῦ διατίθεσθαι ἐν ὑπεξουσιότητι. καὶ εἰ μὲν διάθωνται πάντες οἱ εἰρημένοι εἰς τὸ καστρένσιον πεκούλιον, λήψεται τοῦτο ὁ παρ' αὐτῶν γραφεὶς κληρονόμος. εἰ δὲ ἀδιάθετοι τελευτήσουσι, μήτε παῖδας ἔχοντες, μήτε μὴν ἀδελφοὺς ὑπόντας, κοινῷ δικαίῳ ὡς

οἷον

δίον δήποτε παγανικὸν πεκούλιον ὑπὸ τοὺς γονεῖς ἔρχεσθαι. ἡνίκα γάρ τις
μὴ χρήσηται τῇ φιλοτιμηθείσῃ αὐτῷ καινοτομίᾳ, τοῖς παλαιοῖς χώρα νό-
μοις. πάλαι δὲ πάντοτε πεκούλιον τελευτήσαντος τοῦ παιδὸς ὁ πατὴρ
ἐλάμβανε. πολλαὶ διαφοραὶ, παγανικοῦ καὶ καστρενσίου πεκουλίου. καὶ πρώ-
τη μὲν αὕτη. ὅτι εἰς μὲν τὸ καστρένσιον, ὁ ὑπεξούσιος δύναται διατίθεσθαι,
εἰς δὲ τὸ παγανικὸν οὐ δύναται. δευτέρα δὲ διαφορά, ἀγανακτήσας ὁ πα-
τὴρ κατὰ τοῦ ὑπεξουσίου, τὸ μὲν παγανικὸν ἀδεμπτεύειν, τουτέστιν ἀφαιρεῖσθαι
δύναται πεκούλιον, τὸ δὲ καστρένσιον οὐκέτι. τρίτη διαφορά, ἐὰν πολλοῖς ἐπο-
φείλων τις, ὑπόστῇ διάπρασιν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ κρεδιτώρων, τὸ μὲν τοῦ παιδὸς
συνδιαπιπράσκεται πεκούλιον ἤγουν τὸ παγανικόν, τὸ δὲ καστρένσιον οὐδα-
μῶς. ἔστι καὶ τετάρτη διαφορά, ἐὰν πολλῶν ὄντων παίδων ὁ πατὴρ τελευτή-
σῃ, συμβῇ δὲ ἐξ αὐτῶν ἕνα, παγανικὸν ἔχειν πεκούλιον καὶ καστρένσιον· τὸ
μὲν παγανικόν, κοινὸν ἔσται τῶν ἀδελφῶν, τὸ δὲ καστρένσιον, μόνου τοῦ κτησα-
μένου. καί τοι πάντα τὰ τῶν ὑπεξουσίων παίδων πεκούλια, μέρος εἶναι νο-
μίζονται τῆς πατρῴας περιουσίας. ὥσπερ δὴ καὶ τὰ τῶν οἰκετῶν πεκούλια
συναριθμεῖται τῇ δεσποτικῇ περιουσίᾳ. τὰ δὲ εἰρημένα περὶ τῶν καστρενσί-
ων, νόει καὶ ἐπ' ἐκείνων τῶν μὴ προσπορισομένων τῷ πατρὶ ἐκ τῶν διατα-
ξεων κατὰ διαφόρους αἰτίας. δίχα τοίνυν τοῦ ἔχοντος καστρένσιον, ἢ κουασι
καστρένσιον πεκούλιον, ἐάν τις ὑπεξούσιος ὢν διάθηται, ἄκυρος ἡ τούτου
διαθήκη, εἰ καὶ γενόμενος αὐτεξούσιος ἐτελεύτησε. σκοποῦμεν γὰρ ἀεὶ οὐ μό-
νον τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, εἰ ἐν
ἑκατέρῳ χρόνῳ παρρησίαν εἶχε τοῦ διατίθεσθαι. Ἐν δευτέρᾳ τάξει οὐ Præterea
δύνανται διατίθεσθαι οἱ ἄνηβοι. οἶδας γὰρ ὅτι τεσταμέντουμ λέγεται τεστά-
τιο μέντις, ἤτοι μαρτυρία διανοίας. ἐστέρηται δὲ διανοίας ὁ ἄνηβος. οὐ διατί-
θενται, οὐδὲ οἱ μαινόμενοι, ἐπειδὴ χηρεύουσι λογισμοῦ. ὥστε οὔτε ἄνηβος,
οὔτε μαινόμενος διατίθεται. ἐπειδὴ τὸ φρονεῖν, τῷ μὲν οὐ προσγέγονε, τὸν δὲ
ἀπέλιπε. ἀνίσχυρος δὲ αὐτῶν ἡ διαθήκη, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ μὲν γενόμενος
ἔφηβος ἐτελεύτησε, ὁ δὲ ἀνανήψας. εἰ δὲ ὁ μαινόμενος κατ' ἐκεῖνον διαθῆ-
ται τὸν καιρὸν ἐν ᾧ παύεται τοῦ μαίνεσθαι, τουτέστιν ἐν τοῖς διαλείμμασι, ζη-
τεῖται εἰ κρατεῖ; καὶ λέγομεν ἔννομον εἶναι τὴν διαθήκην. τί δὲ ὅτε διαθέ-
μενός τις ἐμάνη; τὸ μετὰ ταῦτα πάθος ἐπιγενόμενον τῆς μανίας, τὴν ὀρθῶς
διατυπωθεῖσαν οὐκ ἀνατρέπει διαθήκην. ὥσπερ δὴ οὐδὲ ἕτερον συνάλλαγμα
ἐπιγενομένη μανία διαφθείρει. Οὐδὲ τὸν ἄσωτον, ᾧ τῶν οἰκείων πραγμά- Item prodigus
των ἡ διοίκησις ἀπηγόρευται, ὁ νόμος συγχωρεῖ διατίθεσθαι. ἡ δὲ πρὸ τῆς
ἀσωτείας γενομένη διαθήκη, τουτέστι πρὶν ἡ διοίκησις αὐτῷ τῶν πραγμά-
των ἀπαγορευθῇ, βεβαία μένει. Ἄλαλος καὶ κωφὸς οὐκ ἀεὶ διατίθεν- Itẽ surdus
ται. διαλεγόμεθα δὲ περὶ ἐκείνου τοῦ κωφοῦ τοῦ παντελῶς μὴ ἀκούοντος, οὐ
μὴν τοῦ βραδέως ἀκούοντος. οὗτος γὰρ διατίθεται. καὶ γὰρ ἄλαλον ἐκεῖνον
φαμέν, οὐ τὸν βραδέως λαλοῦντα, ἀλλὰ τὸν παντελῶς μὴ φθεγγόμενον. τὸ δὲ
οὐκ ἀεί, προσέθηκα δι' ἐκείνην τὴν αἰτίαν. πολλάκις γάρ τις εἰδὼς γράμ-

ματα, καὶ πεπαιδευμένος, συμφορᾶς ἐπιγινομένης, πλεῖσται δὲ αἱ ταύτην ἐπάγουσαι αἰτίαι, τῆς ἀκοῆς, ἢ τῆς γλώττης ἐστερήθη, καὶ ἐπειδὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἠδύναντο διατίθεσθαι, διάταξις ἐφοίτησε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως κελεύουσα, τοῖς ἐκ πάθους εἰς τοῦτο ἐλθοῦσι, μετά τινος παραφυλακῆς δύνασθαι διατίθεσθαι. τὸν δὲ τρόπον καὶ παρατήρησιν ἔστιν ἀκριβῶς μαθεῖν, τὸν τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα νεαρὰν διάταξιν. εἰ δέ τις διατιθέμενος, νόσου συμβάσης, ἢ ἐκ τιμωρίας ἀρχοντικῆς, ἢ ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε περιστάσεως, ἄλαλος, ἢ κωφὸς γένοιτο, ἡ προγινομένη φυλάττει τὴν ἰδίαν ἰσχὺν διαθήκη.

Cæcus

ὁ τυφλὸς δύναται διατίθεσθαι, παραφυλάττων τὰ ἐν τῇ εἰρημένῃ διατάξει τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνου.

Eius

ὁ παρὰ τοῖς πολεμίοις ὢν οὐ καλῶς παρ' αὐτοῖς διατίθεται. εἰ καὶ συμβῇ τοῦτον εἰς τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐλθεῖν. τὴν δὲ παρ' ἡμῖν γινομένην διαθήκην ἐρρῶσθαι φαμέν, μετὰ ταῦτα γινομένου αὐτοῦ αἰχμαλώτου. εἴτε γὰρ ὑπέστρεψε, τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου παρέχει αὐτῇ τὸ βέβαιον, εἴτε παρὰ τοῖς πολεμίοις τελευτήσει, ὁ Κορνήλιος νόμος χαρίζεται αὐτῇ τὴν ἰσχύν.

DE EXHAEREDATIONE LIBERORVM Titulus XIII

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι τίνα τρόπον δεῖ γίνεσθαι τὰς διαθήκας. οἷον τὸν τεστάτορα, οἰκείᾳ χειρὶ γράφειν τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἢ τοῦτο λέγειν ἐπὶ τῶν μαρτύρων καὶ ἑπτὰ εἶναι μάρτυρας, καὶ τούτους ὑπογράφειν ἐν τῇ διαθήκῃ καὶ ταύτην σφραγίζειν, μηδενὸς ἐν μέσῳ πραττομένου. ἓν δέ τι τούτων παραλειφθὲν, ἄχρηστον δείκνυσι τὴν διαθήκην. οὐ μόνον δὲ τῆς εἰρημένης δεόμεθα παραφυλακῆς πρὸς τὸ ἰσχυρῶς διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπιζητοῦμεν καὶ ἄλλό τι. δεῖ γὰρ σκοπεῖν εἰ υἱὸν ὑπεξούσιον, εἴτε αὐτεξούσιον ἔχει ὁ τεστάτωρ. δεῖ γὰρ τοῦτον ἢ κληρονόμον γράφειν, ἢ ἀπόκληρον nominatim ποιεῖν. εἰ δὲ σιωπῇ πραιτεριτεύσει τοῦτον, ἀνυπόστατος ἡ διαθήκη, ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς. ἀμέλει, εἰ καὶ συμβῇ τὸν παῖδα προτελευτῆσαι τοῦ οἰκείου πατρὸς, οὐδὲν ἧττον ἄκυρος ἡ διαθήκη, κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὰ ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατα, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιγινομένων, ἰσχὺν λαμβάνειν οὐ δύναται, καὶ οὐ δυνήσονται οἱ σκρίπτοι κληρονόμοι διαδέξασθαι τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν, εἰ καὶ μὴ ὑπέστι παῖς, ὁ διὰ τῆς πραιτεριτίονος βλαπτόμενος. καὶ ταῦτα μὲν, ἡνίκα υἱὸς ἔστιν ὑπεξούσιος. εἰ δέ τις ἔχει θυγατέρα ὑπεξουσίαν, ἢ ἔγγονον, ἢ ἐγγόνην, ἢ πρόεγγονον, ἢ προεγγόνην, οὐκ ἔγραψε δὲ αὐτοὺς κληρονόμους, οὐδὲ μὴν ἐξερεδάτους ἐποίησεν, ἀλλ' ὕβρισεν αὐτοὺς πραιτεριτίονι, οὐκ ἀκυροῦται μὲν ἡ διαθήκη. οἱ δὲ πραιτεριτευθέντες τοῖς γεγραμμένοις κληρονόμοις προσαύξουσι. προσαύξησις δέ ἐστι, μερῶν ἀφαίρεσις. ἀλλ' εἰ μὲν ἐξωτικοί εἰσιν οἱ γεγραμμένοι, εἰς τὸ ἥμισυ γίνεται ἡ προσαύξησις. εἰ δὲ

σοῦοι

σοῦδοι, εἰς τὸ ἀναλογοῦν. οἷον τρεῖς ἐνιστήσατό τις κληρονόμους, τὴν θυγατέρα, ἢ τὸν ἔγγονον παρατέρειν καταλιπών. εἰ μὲν ἐξωτικοί εἰσιν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι, ἡ μὲν θυγάτηρ ἤγουν ὁ ἔγγονος, λήψεται ἐξαούγκιον. οἱ δὲ τρεῖς ἐξωτικοὶ κληρονόμοι ἐξαούγκιον. εἰ δὲ σοῦδοι, λαμβάνουσι τὸ ἀναλογοῦν, τουτέστι τρεῖς οὐγκίας. ὅσον ἤμελλε λαμβάνειν, εἴγε ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ, τουτέστι τὴν τετάρτην τῆς περιουσίας αὐτοῦ μοῖραν. δηλῶ δὲ τούτοις, οὐ μόνον nominatim, ἀλλὰ καὶ inter cæteros, ἤτοι ἀορίστως ἐξερεδατεύειν, ἐν τῷ λέγειν, οἱ λοιποὶ ἔστωσαν ἀπόκληροι. ἡ δὲ νομινάτιμ ἐξερεδατζίων, γίνεται τοῦτον τὸν τρόπον. Τίτιος ὁ υἱός μου, ἔστω ἐξερέδατος. δύναται καὶ ἀπὸ ἐπιτηδεύματος, ὁ γραμματικὸς ἔστω ἐξερέδατος. καὶ ἀπὸ τέχνης ὁ χαλκεὺς, καὶ ἀπὸ ἡλικίας ὁ πρεσβύτης, ἢ ὁ νεώτερος, καὶ ἀπὸ χρώματος ὁ λευκὸς, καὶ ὁ μέλας. καὶ ἁπλῶς πᾶσα φράσις σαφῶς δηλοῦσα τὸ ὑποκείμενον πρόσωπον, νομινάτιμ ἐξερεδατζίωνα ἀποτελεῖ.

Nominatim

δεῖ δὲ τὸν διατιθέμενον, οὐ μόνον τῶν ἐν φύσει, ἀλλὰ καὶ τῶν ποστούμων φροντίδα τίθεσθαι, καὶ γράφειν τούτους κληρονόμους, ἢ ἀποκλήρους ποιεῖν. ἐπείτοιγε πραιτερειτευθέντων, ἅμα τῷ τοκετῷ, ῥοῦπταμ ποιοῦσι τὴν διαθήκην. καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐνταῦθα διαφορὰν, υἱοῦ, ἢ θυγατρὸς, ἢ ἐγγόνου, ἢ ἐγγόνης. πραιτερειτευθέντων μὲν γὰρ αὐτῶν, ἔρρωται ἡ διαθήκη ἅμα τῇ γραφῇ. ἐκ δὲ τοῦ μετὰ ταῦτα τεχθῆναι τὸν ποστοῦμον, ἢ τὴν ποστούμαν, ῥήγνυται ἡ διαθήκη, καὶ πᾶσα ἀκυροῦται ἐντεῦθεν, δηλονότι τῇ πραιτερειτζίονι αὐτῶν. οὐκ ἐξ αὐτῆς ἀκυροῦται τῆς γραφῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ τόκου. ὅτι εἰ συμβῇ τὴν γυναῖκα ἐξ ἧς ὁ ποστοῦμος ἠλπίζετο τίκτεσθαι ἀμβλωθῆναι, ἀνεμποδίστως οἱ σκρίπτοι κληρονόμοι ἀδιτεύουσι τὴν κληρονομίαν. ἀλλ' αἱ μὲν θήλειαι ποστοῦμαι, ἢ nominatim, ἢ inter cæteros ἐξερεδατεύονται. εἰ γὰρ εἴπῃ ὁ τεστάτωρ ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ ἔστωσαν ἀπόκληροι, διὰ τούτων τῶν ῥημάτων, ἐξερεδατεύεσθαι δοκεῖ ἡ ποστοῦμα. πλὴν μέντοι, ἵνα μὴ μετὰ τὸ τεχθῆναι ἀναίσχυντον εἰσέρχηται δίκην πρὸς τὸν σκρίπτον κληρονόμον λέγουσα, ὅτι οὐκ ἐνεθυμήθη περὶ ἐμοῦ ὁ τεστάτωρ, ὁπότε καὶ ἠγνόει με, δεῖ ληγάτα αὐτῇ καταλιπεῖν. ἵνα οὕτως εἴπῃ ὁ διατιθέμενος, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ ἔστωσαν ἀποκληρονόμοι, τῇ δὲ τικτομένῃ μοι ποστούμᾳ, ληγατεύω ἑκατὸν νομίσματα. τούτου γὰρ οὕτως ἔχοντος, λέγομεν αὐτῇ, ὅτι περὶ σοῦ τὴν inter cæteros ἔγραψα ἐξερεδατζίονα, ἀμέλει καὶ ληγάτον σοι κατέλιπε. τοὺς ἄρρενας δὲ ποστούμους, τουτέστιν υἱὸν, ἔγγονον, προέγγονον, ἢ ἑξῆς, μὴ ἄλλως ἐξερεδατεύεσθαι, εἰ μὴ νομινάτιμ. καὶ ποῖον ὄνομα δυνατὸν εἰπεῖν, ὡς τοῦ μήπω τεχθέντος; δηλοῦμεν, ὅτι οὕτω δηλώσομεν τούτῳ τῷ τρόπῳ, ἵνα εἴπω μὲν, ὃς τις δήποτέ μοι παῖς τεχθῇ, ἀπόκληρος ἔστω. ἢ ἵνα εἴπω ὁ μέλλων τίκτεσθαι, ἀπὸ τῆσδε τῆς ἐμῆς γαμετῆς ἀπόκληρος ἔστω.

Posthumi

Posthumorum

εἰσὶ καὶ ἕτεροι τοῖς ποστούμοις ἐοικότες, οἱ τινὲς τοῦ προλαμβάνοντος κατὰ βαθμὸν σούου τελευτήσαντος, σοῦοι γίνονται. ὡς ἀπὸ τούτου τοῦ θέματος. ἔχων

υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον ἢ ἐγγόνην. ἀλλ' ὁ μὲν υἱὸς ἦν καὶ σοῦ-
ος, διὰ τὸ μὴ προλαμβάνεσθαι. ὁ δὲ ἔγγονος ἢ ἐγγόνη ὑπεξούσιοι μὲν ἦ-
σαν, διὰ δὲ τὸ προλαμβάνεσθαι, ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς, οὐκ εἶχον παρ'
ἑαυτοῖς τὸ σοῦον. διατιθέμενος ἐγὼ τίνος ὀφείλω φροντίδα ποιήσασθαι;
πρόδηλον ὅτι τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦτον γράφειν κληρονόμον ἢ ἐξερεδατεύειν.
ἆρα δὲ τοῦ ἐγγόνου, ἢ τῆς ἐγγόνης; οὐδαμῶς. οὗτοι γὰρ οὐκ ὄντες σοῦοι, ἐὰν
πραιτεριτευθῶσιν, οὔτε ipso iure, ἤγουν αὐτῷ τῷ δικαίῳ ἀνατρέπ-
ουσι τὴν διαθήκην, οὔτε προσαύξειν δύνανται. ταῦτα γὰρ τῶν σού-
ων ἴδια. ἀλλ' εἰ μὲν μέχρι τέλους διεσώζετό μοι τὸ αὐτὸ σχῆμα, καλῶς ἐλέ-
γετο ταῦτα. ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἐμοῦ ζῶντος τὸ μέσον πρόσωπον ἐξελθεῖν
τῆς ὑπεξουσιότητος, ἢ τελευτῇ, ἢ ἐπειδὴ ἔτυχεν ἀξιώματος πατρι-
κίου, εὑρίσκεται λοιπὸν ὁ ἔγγονος, ἢ ἡ ἐγγόνη, σοῦος, ἢ σοῦα, ὥσπερ ἐπιτε-
χθέντες, μιμούμενοί τε κατὰ τοῦτο τοὺς ποστούμους. μὴ ὄντες γὰρ πάλαι
σοῦοι, νῦν γίνονται σοῦοι. καὶ ὥσπερ οἱ ποστοῦμοι τῷ τίκτεσθαι, καὶ οὗτοι τῇ
ἐπαναβάσει, ῥοῦπταν ποιοῦσι τὴν διαθήκην. ἵνα μὴ οὖν καινὸς σοῦος ἐπα-
ναβαίνων ὁ ἔγγονος, ῥοῦπταν ποιήσῃ τὴν διαθήκην, ὥσπερ αὐτὸν τὸν υἱὸν,
οὕτω καὶ τὸν ἔγγονον, ἢ τὴν ἐγγόνην ὀφείλω γράφειν κληρονόμους, ἢ ἐξερε-
δάτους νομινάτιμ ποιεῖν. εἰ δὲ πραιτεριτευθῶσι, τῇ ἐπαναβάσει, ὅτε τὸ
μέσον δηλονότι πρόσωπον ὑπεξέλθῃ, ὡς μὴ ἐννόμως ἠσφαλισμένην, ἀκυ-
ροῦσι τὴν διαθήκην. καὶ τοῦτο τῷ ἰουλίῳ βελλείῳ νόμῳ εἴρηται. ὅς τις νό-
μος κατὰ μίμησιν τῶν ποστούμων, ἐξερεδάτους αὐτοὺς εἶπε γίνεσθαι.
τουτέστι τὸν μὲν ἔγγονον νομινάτιμ, ἢ inter caeteros. μετὰ δόσεως δὲ ληγά-

Emancipatos

του, τὰς θυγατέρας, καὶ ἐγγόνους. ἔχει τις υἱὸν, ἢ θυγατέρα ἐμαγκι-
πάτους. διατιθέμενος οὗτος ὅσον κατὰ τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν, οὐκ
ἀναγκάζεται γράφειν αὐτοὺς κληρονόμους, ἢ ἀποκλήρους ποιεῖν. ἄγνω-
στοι γάρ εἰσι τῷ δυωδεκαδέλτῳ, δι' ἣν ὑπέστησαν κάπιτις διμινουτίω-
να. ὁ δὲ πραίτωρ πρὸς τὴν φυσικὴν ὁρῶν συγγένειαν, οἶδε καὶ τούτους παῖ-
δας, καὶ κελεύει τούτους τοὺς ἐμαγκιπάτους γράφεσθαι κληρονόμους. εἰ
δὲ μὴ βούλεται ὁ διατιθέμενος, οἱ μὲν ἄρρενες νομινάτιμ ἐξερεδατευέ-
σθωσαν. αἱ δὲ θήλειαι καὶ νομινάτιμ, καὶ inter caeteros. εἰ δὲ μήτε γρα-
φῶσι κληρονόμοι, μήτε καθὰ εἴρηται ἐξερεδατευθῶσι, δίδωσιν αὐτοῖς ὁ
πραίτωρ τὴν κοντραταβούλλας. δι' ἧς ὁ μὲν υἱὸς, ἤγουν ὁ ἔγγονος πᾶσαν
λήψεται τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν. ἡ δὲ θυγάτηρ, ἤγουν ἐγ-
γόνη, τοσοῦτον λαμβάνει ὅσον ἐκόμιζεν διὰ τῆς προσαυξήσεως οὖσα

Adoptiui

ὑπεξουσία. ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐπειδὰν λάβω τινὰ εἰς υἱο-
θεσίαν, οὗτος ἔσται μοι υἱὸς, καὶ νόμῳ καὶ φύσει. νόμῳ μὲν διὰ τὴν θέσιν
αὐτήν. φύσει δὲ διὰ τὸν νόμον. ὁ γὰρ νόμος κατέχει παρ' ἑαυτῷ τὴν
φύσιν. μέχρι δὲ τοσούτου φύσει τοῦ παιδὸς νομίζομαι εἶναι πατὴρ, ἐφ'
ὅσον ἀκμάζει τὰ τῆς θέσεως. εἰ δὲ ποιήσω αὐτὸν ἐμαγκίπατον, νόμι-
μος οὖσα ἡ πρᾶξις διαλύει τὸν νόμον, τὸν διὰ τῆς θέσεως συστάντα, τοῦ

νόμου

νόμου δὲ μηκέτι σωζομένου συναφίσαται καὶ ἡ φύσις, οὐκ ἔχουσα τὴν κατέχοντα. ἐπειδὴ σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐκδέδωκά σοι πρὸς γάμον τὴν ἐμὴν θυγατέρα, ἐτέχθη παῖς, ὃν ὑπεξούσιον σοι δηλονότι, αἰτηθεὶς παρ᾽ ἐμοῦ δέδωκάς μοι τοῦτον εἰς υἱοθεσίαν. ζητοῦμεν τίς ἐξ ἡμῶν διατιθέμενος, ἀναγκάζεται φροντίδα τούτου τίθεσθαι. καὶ λέγομεν ὅτι ἐγὼ ὁ θετὸς πατήρ. διὰ γὰρ τῆς θέσεως, ἔοικεν οὗτος τοῖς ἐκ ἐννόμων γάμων τεχθεῖσί μοι. ὥς τε ὥσπερ τὸν νόμιμόν μου υἱὸν τὸν ὑπεξούσιον ἀναγκάζομαι γράφειν κληρονόμον, ἢ κατὰ τὰ προειρημένα ἐξερεδατεύειν, οὕτω καὶ τὸν θετόν. σὺ μέντοι ὁ φυσικὸς πατὴρ οὐκ ἀναγκάζῃ αὐτὸν γράφειν κληρονόμον. οὐδὲ γὰρ νόμιμός σου υἱός ἐστιν, οὐδὲ γὰρ ἔχεις αὐτὸν ὑπεξούσιον. οὐδὲ φύσει, ἐπειδὴ διὰ τοῦ νόμου ἐγὼ ὁ θετὸς δοκῶ φυσικὸς εἶναι αὐτοῦ πατήρ. οὐδεὶς δὲ δύο φυσικοὺς πατέρας ἔχειν δύναται. εἰ δὲ ποιήσω αὐτὸν ἐμαγκίπατον, οὔτε κατὰ τὸ πολιτικόν, οὔτε κατὰ τὸν πραίτωρα μεταξὺ τῶν παίδων συναριθμηθήσεται. οὐκοῦν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἀναγκάζομαι γράφειν αὐτὸν κληρονόμον, οὐδὲ ὁ φυσικὸς πατὴρ ἀναγκασθήσεται τοῦτο πράττειν. οὕτω γὰρ ἔσαι οὗτος ὁ παῖς ὥσπερ εἰ ὑπὸ σοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς γέγονεν ἐμαγκίπατος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ [Sed hæc quidem] τὸ παλαιόν. διάταξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, μηδεμίαν εἶναι βουλομένη διαφορὰν ἐν διαθήκῃ ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν. ἑκάτερον γὰρ πρόσωπον, πρὸς παίδων γέννησιν ἐπιτήδειον ὁμοίως ἡ φύσις προήγαγε. κακεῖθεν δῆλον, μὴ εἶναί τινα μεταξὺ αὐτῶν διαίρεσιν, ἐξ ὧν ὁ δυωδεκάδελτος ἐξ ἀδιαθέτου ὁμοίως ἄῤῥενας καλεῖ καὶ θηλείας. καὶ ὁ πραίτωρ δὲ ἀκολουθήσας φαίνεται τῷ δυωδεκαδέλτῳ, ἁπλοῦν τινα, καὶ ὅμοιον εἰσηγήσατο νόμον, ἐπὶ υἱῶν καὶ θυγατέρων καὶ πάντων τῶν ἐξ ἀῤῥενογονίας καταγομένων, οὐ μόνον τεχθέντων ἤδη, ἀλλὰ καὶ κυοφορουμένων. καὶ οὐ μόνον ὑπεξουσίων ἀλλὰ καὶ ἐμαγκιπάτων. καὶ ἐκέλευσεν, εἴτε σοῦοι εἰσὶ παῖδες, εἴτε ἐμαγκίπατοι, εἰ μὴ γράφονται κληρονόμοι, νομινάτιμ αὐτοὺς ἐξερεδάτους γίνεσθαι. πραιτερειτευθέντες γὰρ ὡσαύτως ἀκυροῦσιν ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς τὴν διαθήκην. εἴτε σοῦοι εἰσίν, εἴτε ἐμαγκιπάτοι, εἴτε εἰσὶν ἐν φύσει, ἢ καὶ ποστοῦμοι ὄντες μετὰ ταῦτα τεχθῶσιν. ἐπὶ δὲ τοῖς θετοῖς παισίν, ἰδιάζουσάν τινα ἐπενόησε παρατήρησιν ἐν ἑτέρᾳ αὐτοῦ διατάξει ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεύς, ἣν τέθεικε περὶ τῶν υἱοθετουμένων.

[Sed si] στρατιώτης ἐν ἐξπεδίτῳ διάγων διέθετο. τοὺς οἰκείους παῖδας ὄντας ἐν φύσει, ἤγουν κυοφορουμένους οὔτε κληρονόμους ἔγραψε, οὔτε νομινάτιμ ἐξερεδάτευσεν. ἀλλ᾽ ὕβρισεν αὐτοὺς πραιτερειτζίωνι. ζητοῦμεν εἰ ἔῤῥωται αὐτοῦ ἡ διαθήκη. καὶ φαμὲν ὅτι εἰ μὲν ἠπίσατο τούτους ὑπόντας, καὶ μνήμην αὐτῶν οὐκ ἐποιήσατο, ἡ σιωπὴ ἀντὶ νομινάτιμ ἐξερεδατζίωνος παραλαμβάνεται, ὡς βούλονται αἱ βασιλικαὶ διατάξεις, καὶ ἔῤῥωται αὐτοῦ ἡ διαθήκη. εἰ δὲ ἠγνόει, ipso iure ἀνυπόστατός ἐστιν αὐτοῦ ἡ διαθήκη. [Mater] μητὴρ ἤγουν πάππος πρὸς μητρὸς διατιθέμενοι, οὐκ ἀναγκάζονται τοὺς

ἰδίους παῖδας γράφειν κληρονόμους, ἢ ἐξερεδατεύειν, ἀλλὰ δύνανται τούτους ἀποσιωπᾶν. ἡ γὰρ σιωπὴ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πάππου, τοσοῦτον ἰσχύουσιν, ὅσον ἡ τοῦ πατρὸς ἐξερεδατίων. οὐδὲ γὰρ μήτηρ τὸν υἱὸν, ἢ τὴν θυγατέρα, οὐδὲ πάππος τὸν ἀπὸ θυγατρὸς ἔγγονον, ἢ ἐγγόνην, ἀναγκάζονται γράφειν κληρονόμους, ἢ ἐξερεδατεύειν. ἀμέλει πραιτερίτοι γινόμενοι, οὐδὲ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς βοηθοῦνται νομοθεσίας, οὐδὲ ὁ πραίτωρ τὴν κοντραταβούλας αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται διακατοχήν. ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν σουίων, οὐ μέντοι τῶν παυομένων εἶναι σουίων πραγματεύεται. ἔσται δὲ αὐτοῖς ἑτέρα πρὸς τούτοις βοήθεια, ἣν ἐροῦμεν μικρὸν ὕστερον.

DE HAEREDIBVS INSTITVENDIS Titulus XIIII

Μετὰ τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐπὶ τῇ ἐνστάσει, καὶ ἐξερεδατίωνι τῶν παίδων ἐποιησάμεθα, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, καὶ ὁπόσα ἀλλὰ πρόσωπα δυνάμεθα γράφειν κληρονόμους. γράφειν δὲ δυνάμεθα, ποτὲ μὲν οἰκέτας, ποτὲ δὲ ἐλευθέρους. καὶ οὐ μόνον ἡμετέρους, ἀλλὰ καὶ ἀλλοτρίους οἰκέτας. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἡμετέρους οἰκέτας, πάλαι μὲν κατὰ τὴν τῶν πλειόνων νομικῶν γνώμην, οὐκ ἑτέρως, εἰ μὴ cum libertate γράφειν ἐξῆν. σήμερον δὲ καὶ δίχα ἐλευθερίας, ἡ τοῦ οἰκέτου ἔνστασις ἔρρωται, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις καὶ sine libertate γραφέντας αὐτοὺς, ἀκωλύτως ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ. τοῦτο δὲ οὐ κατὰ καινισμόν τινα ἡ αὐτοῦ διάταξις εἰσήγαγεν, ἀλλὰ γνώμῃ νομικῶν ἀκολουθήσασα. ἀπλίκιος γὰρ ὁ νομικὸς ἐδόξαζε καὶ sine libertate τὴν τοῦ οἰκέτου καλῶς ἔνστασιν γίνεσθαι. ὡς ἀναφέρει αὐτὸν Παῦλος ὁ σοφώτατος. ποτὲ μὲν ἐν τοῖς ἀδ μασσούριουμ σαβίνουμ αὐτοῦ βιβλίοις, ποτὲ δὲ ἐν τοῖς ἀδ πλαύτιουμ. ἡμέτερος δὲ οἰκέτης νοεῖται κἀκεῖνος, οὗ τὸν οὐσούφρουκτον ἑτέρῳ παραχωρήσαντες, γυμνὴν ἐπ' αὐτῷ προπριεταρίαν ἔχομεν.

Est autem

ἔστι δὲ εὑρεῖν ἓν παράδοξον θέμα ὅτε τις τὸν οἰκέτην, οὐδὲ cum libertate γράφει κληρονόμον ἰσχυρῶς, καὶ τοῦτο διατάξει περιέχεται σεβήρου καὶ ἀντωνίνου τῶν θειοτάτων, ἥτις χώραν ἔχει ἐπὶ τοιούτου θέματος. ἀπιθετό τις κατηγορίαν κατὰ τιτίας, λέγων αὐτὴν ὑπὸ Στίχου τοῦ ἰδίου οἰκέτου μοιχεύεσθαι. μήπω πληρωθέντος τοῦ δικαστηρίου, ἡ εἰρημένη τιτία τελευτῶσα, τὸν εἰρημένον Στίχον cum libertate ἐνέστησε κληρονόμον. μετὰ τὴν ἐκείνης τελευτὴν ζήτησις γέγονεν, εἰ ἔρρωται τὰ τῆς ἐνστάσεως, καὶ οἱ εἰρημένοι θειότατοι βασιλεῖς ἀντέγραψαν, τὸν οἰκέτην ἔνοχον ὄντα τῇ μοιχείᾳ, οὐκ ἰσχυρῶς ἐν τῇ διαθήκῃ ἐλευθεροῦσθαι πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ δικαστηρίου, ὑπ' ἐκείνης αὐτοῦ τῆς δεσποίνης, ἥτις ὡς ὑποπτεύουσα τῷ ἐγκλήματι κατηγορεῖται. ὥστε οὐδὲν ἡ ἔνστασις ἡ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γενομένη δούλου, πάσης ἰσχύος ἐστὶν ἐκτός.

Alienus

Seruus aūt à domino

ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν καὶ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην καλῶς γράφειν ἡμᾶς κληρονόμον, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἀλλότριός ἐστι κἀκεῖνος, ἐφ' ᾧ ὁ τεστάτωρ οὐσούφρουκτον ἔχει. ἡνίκα δὲ τὸν ἐμὸν

οἰκέτην

οἰκέτην γράψω κληρονόμον cum libertate, καὶ sine libertate. ἀδιάφορον γὰρ καθὰ λέλεκται, εἰ μὲν μένει τελῶν ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν ἐλεύθερος γενήσεται, καὶ νεκεσσάριός μοι κληρονόμος. εἰ δὲ ἐπιζήσας τῇ διαθήκῃ τοῦτον ἐλευθερώσω, βολουντάριος γενήσεται κληρονόμος, ἐν παῤῥησίᾳ ἔχων τὸ ἀδιτεῦσαι, ἢ μή. νεκεσσάριος γὰρ οὐ δύναται εἶναι. οἷα τὰ δύο ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου μὴ δυνάμενος ἔχειν διαθήκης. τουτέστι τὴν κληρονομίαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν. εἰ δὲ μὴ ἐλευθερώσω μὲν αὐτὸν, ἐκπωλήσω δὲ κελεύσει τοῦ νέου δεσπότου ἀδιτεύσας, ἐκείνῳ προσπορίζει τὴν κληρονομίαν. αὐτὸς γὰρ ἐκπραθεὶς, καὶ μὴ μείνας ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν, οὔτε ἐλεύθερος, οὔτε κληρονόμος εἶναι δύναται. εἰ καὶ cum libertate ἦν ἐνσταθείς. δοκεῖ γὰρ ὁ δεσπότης ἀφίστασθαι τῆς περὶ τὴν ἐλευθερίαν δόσεως, καθότι αὐτὸν ἐξεπώλησε. ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἡμετέρου δούλου. εἰ δὲ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ἐνστήσομαι κληρονόμον, εἰ μὲν μένει παρὰ τῷ αὐτῷ δεσπότῃ, κελεύσει αὐτοῦ τὴν κληρονομίαν ἀδιτεύων, αὐτῷ ταύτην προσπορίζει. εἰ δὲ ἐκπραθῇ ζῶντος τοῦ διατιθεμένου, ἤγουν καὶ μετὰ τελευτὴν πρὶν ἀδιτεύσει κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ, τηνικαῦτα προστάξει τοῦ καινοῦ δεσπότου, ἀδιτεύειν δυνήσεται. εἰ δὲ ζῶντος τοῦ τεστάτορος ἔτυχεν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότου ὁ δοῦλος ἐλευθερωθεὶς, ἢ καὶ μετὰ τελευτὴν πρὸ ἀδιτίωνος, ὡς ἐλεύθερος γεγονὼς, κατὰ τὴν οἰκείαν ἐξουσίαν ἀδιτεύσει.

Alienus

ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ὧν τοὺς δεσπότας δυνάμεθα γράφειν κληρονόμους, τούτων καὶ τοὺς οἰκέτας. ὁ γὰρ οἰκέτης ἀπρόσωπος ὢν, ἐκ τοῦ οἰκείου χαρακτηρίζεται δεσπότου. ταῦτα προθεωρήσας, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Τίτιος εἶχεν οἰκέτην λεγόμενον Στῖχον, ἐνεστησάμην ἐγὼ τὸν εἰρημένον Στῖχον κληρονόμον, οὕτως εἰπὼν, ἔστω μοι κληρονόμος Στῖχος μετὰ τελευτὴν Τιτίου τοῦ οἰκείου δεσπότου. ζητοῦμεν μή τι ἡ διαθήκη ἀνυπόστατός ἐστιν, ἐπειδὴ Τίτιος τελευτήσας οὐκ ἔστιν ἐν φύσει, ἵνα πρὸς αὐτὸν ὁ οἰκέτης χαρακτηρισθῇ. ἀλλ' ἤρεσεν ὥστε τὴν ἔνστασιν τῆς διαθήκης ἐῤῥῶσθαι. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ περίεστιν ὁ Τίτιος ὁ γεγονὼς αὐτοῦ δεσπότης, ἀλλ' οὖν ὑπὸ τὸ ἀσώματον τελεῖ τῆς κληρονομίας, καὶ ἐρεδιτάριός ἐστιν οἰκέτης. μετὰ δὲ τῶν ἐρεδιταρίων οἰκετῶν, ἔχομεν τεσταμέντου φακτίωνα. ἡ γὰρ κληρονομία, μήπω ἀδιτευθεῖσα, πρόσωπον ἐπέχειν δοκεῖ τοῦ τελευτήσαντος, οὐ τοῦ ἐσομένου κληρονόμου. ὅτι γὰρ τοῦτο ἀληθές ἐστι, δῆλον ἐντεῦθεν. ἐάν τις τελευτήσῃ παῖδα κυοφορούμενον καταλιπὼν, τὸν τοῦ τελευτήσαντος οἰκέτην καλῶς δύναμαι γράφειν κληρονόμον, καὶ μήπω τεχθέντος τοῦ ποστούμου. καίτοι τὸν ἀλλότριον ποστοῦμον· ἀλλότριος δέ ἐστιν ὃς τικτόμενος οὐκ ἔστι μοι σουῦος· οὐ συγχωροῦσί μοι γράφειν οἱ παλαιοὶ κληρονόμον. καίτοι, εἰ τὸ ἀσώματον τῆς κληρονομίας, τὸ πρόσωπον ἐπεῖχε τοῦ ἐσομένου κληρονόμου, οὐκ ὀρθῶς ὁ ἐρεδιτάριος οἰκέτης περὶ τοῦ παρόντος ἐγράφετο κληρονόμος θέματος.

Seruus

πολλοί τινες ἐδέσποζον οἰκέτου ἑνὸς, δύναμαι τοῦτον γράφειν κληρονόμον, καὶ ἐν ᾧ πρὸς πάντας ἔχω τεσταμέντι φακτίωνα, pro parte

Seruus

dominica, τουτέστι πρὸς τὰ μέρη τῆς δεσποτείας ἐπὶ ἑκάστῳ ἡ ἐμὴ προσνεμηθήσεται κληρονομία.

Et unum

Δύναμαι καὶ ἕνα καὶ πολλοὺς, καὶ εἰς ἄπειρον γράφειν κληρονόμους.

Hæreditas

Ἡ κληρονομία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς δυώδεκα διαιρεῖται οὐγκίας, καὶ αὕτη μὲν ἡ πᾶσα κληρονομία, ἂς προσαγορεύεται. ἔχει δὲ ἐν ἑαυτῇ ταῦτα τὰ μέρη, ἰδιαζούσας ἔχοντα προσηγορίας, ἀπὸ οὐγκίας μέχρι αὐτῆς τῆς λίτρας. ἔστι δὲ ταῦτα. Vncia, τὸ δωδέκατον μέρος τῆς κληρονομίας. Sextans, τουτέστι τὸ δούγκιον, ὅπερ ἐστὶν ἕκτον μέρος. Quadrans, τὸ τέταρτον, ὅπερ ἐστὶ τρεῖς οὐγκίαι. Triens, τὸ τρίτον, ὅπερ ποιεῖ τέσσαρας οὐγκίας. Quincunx, τρίτον δωδέκατον, ὃ ποιεῖ πέντε οὐγκίας. Semis, τὸ ἥμισυ, ὃ ποιεῖ ἓξ οὐγκίας. Septunx, τὸ ἥμισυ καὶ δωδέκατον, ὃ ποιεῖ ἑπτὰ οὐγκίας. Bes, τὸ δίμοιρον, ὃ ποιεῖ ὀκτὼ οὐγκίας. Dodrans, τὸ δίμοιρον καὶ δωδέκατον, ὃ ποιεῖ ἐννέα οὐγκίας. Dextans, δίμοιρον ἕκτον, ὃ ποιεῖ δέκα οὐγκίας. Deunx, τὸ δίμοιρον τέταρτον, ὃ ποιεῖ ἕνδεκα οὐγκίας. ἂς, δυώδεκα οὐγκίαι. οὐ πάντως δὲ δυώδεκα οὐγκίας τὴν περιουσίαν εἶναι δεῖ, εἰς ἣν διατίθεται ὁ τεστάτωρ. τοσαῦται γὰρ οὐγκίαι τὴν λίτραν ἀποτελοῦσιν, ὅσας ἂν ὁ διατιθέμενος βουληθῇ. εἰ δὲ ἕνα τις ἐνστήσαιτο κληρονόμον, λόγου χάριν, εἰς ἓξ οὐγκίας, ἡ πᾶσα λίτρα ἐν ταῖς ἓξ οὐγκίαις ἐστίν. οὐδὲ γὰρ λέγομεν, ὅτι ὁ μὲν σκρίπτος τὰς ἓξ οὐγκίας λαμβάνει, οἱ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου τὰς ἕξ. παγανὸς γὰρ κατὰ τοῦτον ἐκ διαθήκης, καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖσθαι οὐ δύναται, στρατιώτης δὲ καὶ πάνυ. νόμος γὰρ αὐτοῖς ἐστὶν ἐν ταῖς διαθήκαις ἡ βούλησις, ὡς ἔχει. ἀμέλει, στρατιώτης διατιθέμενος, ἐὰν εἴπῃ, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος εἰς τρεῖς οὐγκίας, τὰς ἐννέα οἱ ἐξ ἀδιαθέτου λαμβάνουσιν. Δύναται δέ τις διατιθέμενος, ὥσπερ εἰς ἐλάττονας οὐγκίας συστέλλειν τὴν λίτραν, οὕτω καὶ εἰς πλείονας ἐκτείνειν αὐτήν. οἷον δύναται λέγειν ὁ δεῖνα ἔστω μου κληρονόμος εἰς ὀκτὼ οὐγκίας, καὶ ὁ δεῖνα εἰς ἑπτά.

Si plures

Ἐὰν πολλοὺς γράψω κληρονόμους, θέλω δὲ αὐτοὺς ἐξ ἴσου τὴν ἐμὴν διαδέξασθαι περιουσίαν, ἀρκεῖ τὸ sine parte γράψαι αὐτοὺς, λέγοντα ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα ἔστωσάν μου κληρονόμοι. οὐγκίας γάρ μου μὴ ὀνομάσαντος, τὸ ἴσον αὐτοῖς προσγενήσεται. εἰ δὲ θέλω ἐξ ἀνίσων μερῶν αὐτοὺς κληρονομῆσαι, τότε ex certa parte αὐτοὺς γράφειν χρή. καὶ λέγειν, ὁ δεῖνα εἰς τέσσαρας, ὁ δεῖνα εἰς ἕξ, ἔστωσαν κληρονόμοι. τί δὲ ὅτι πολλοὺς γράψας κληρονόμους, ἐπὶ τινῶν μὲν ἐξεφώνησα τὸν οὐγκιασμὸν, ἐνστησάμην δὲ ἕνα sine parte. ἆρα πόσον λήψεται ὁ sine parte; καὶ λέγομεν, ὅτι εἰ μὲν ἀπολιμπάνεταί τι τῇ λίτρᾳ, τυχὸν γὰρ πρῶτον ἔγραψα κληρονόμον εἰς πέντε οὐγκίας, δεύτερον εἰς τρεῖς, τρίτον εἰς δύο. εἶπον δὲ κουάρτος ἔστω μου κληρονόμος, ἢ οὕτως, κουάρτος καὶ κουίντος καὶ σέξτος, ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. τότε λέγομεν, ὅτι εἰς τὸ δούγκιον ὁ εἷς, ἢ καὶ οἱ τρεῖς, οἱ sine parte γραφέντες παραγενήσονται. εἰ δὲ ἔφθασα τὴν λίτραν δαπανῆσαι εἰς τοὺς τρεῖς, τὸν μὲν εἰς ἕξ, τὸν δὲ εἰς τέσσαρας, τὸν δὲ εἰς δύο γράψας κληρονόμον, σίνε πάρτε δὲ ἐπή-

γαγον

γαγον, ἵνα, ἢ καὶ πλείους, τότε ἐπειδὴ οὐκ ἔστι τι ἀπολιμπανόμενον τῆς λίτρας, εἰς ὃ δύνανται ἐλθεῖν οἱ σίνε πάρτε γραφέντες, τὸ ἥμισυ δοθήσεται τῷ σίνε πάρτε, ἢ τοῖς sine parte. ὡς δοκεῖν τὴν τεσσάρωνα, εἰς εἴκοσι καὶ τέσσαρας οὐγκίας διατίθεσθαι. ὥστε ὅταν ὁ σίνε πάρτε, ἢ τὸ ἐλλεῖπον τῇ λίτρᾳ, ἢ τὸ ἥμισυ τῆς λίτρας λαμβάνει. καὶ οὐ διαφέρομαι πότερον πρῶτος ἐγράφη ὁ σίνε πάρτε, ἢ μετὰ πάντας, ἢ ἐν μέσῳ πάντων. πανταχοῦ τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἀποτέλεσμα.

Videamus

Πολλοὺς ἐνεστησάμην κληρονόμους ἐκ κέρτα πάρτε. οὐκ ἐδαπάνησα δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν λίτραν, ἀλλ' ἔτι ἀπολιμπάνεται. ἆρα τὸ ἀπολειφθὲν, εἰς τίνα παραγενήσεται; καὶ λέγομεν ὅτι σιωπηρῶς τοῖς γραφεῖσι προσαύξεται τὸ ἀπόλοιπον. οἷον τρεῖς ἐνεστησάμην κληρονόμους, ἀπὸ τριῶν οὐγκιῶν, ὡς ἀπολιμπάνεσθαι ἄλλο τριούγκιον. τὸ τριούγκιον τοῦτο σιωπηρῶς ἑκάστῳ τῶν σκρίπτων πρὸ πάρτε ἐρεδιταρία προσαυξήσει, καὶ εὑρίσκονται λοιπὸν ἐξ ἀποτελέσματος εἷς ἕκαστος, ἀνὰ τέσσαρας οὐγκίας γεγραμμένος, ὡσανεὶ ἑνὸς ἑκάστου, εἰς τὸ τρίτον τῆς λίτρας ἐνσταθέντος. εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου πολλοὺς ἐνστήσομαι κληρονόμους ἐκ κέρτα πάρτε, καὶ ἐν τῇ ἐκ κέρτα πάρτε γραφῇ, ὑπερέβην τὰς δυόδεκα οὐγκίας, σιωπηρῶς ἑνὸς ἑκάστου τὸ ποσὸν ἀπομειοῦται. οἷον τέσσαρας ἐνστήσω κληρονόμους ἀπὸ τεσσάρων οὐγκιῶν. ὁ νόμος ἐξ ἑνὸς ἑκάστου σιωπηρῶς ἀφαιρεῖται ἀνὰ οὐγκίαν, καὶ ἐξ ἀποτελέσματος εὑρίσκονται ἀνὰ τρεῖς ἔχοντες οὐγκίας.

Et si plures

Ἐνεστησάμην πολλοὺς κληρονόμους, ἐκ κέρτα πάρτε, καὶ ὑπερέβην τὰς δυόδεκα οὐγκίας. προσέθηκα δὲ καὶ ἄλλον σίνε πάρτε. ἆρα πόσον λήψεται ὁ σίνε πάρτε; καὶ φαμὲν, ὅτι ὅσον εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν δύο λιτρῶν ἀπολιμπάνεται. οἷον εἶπον οὕτως. Πρῖμος ἔστω μου κληρονόμος εἰς πέντε οὐγκίας, Σεκοῦνδος εἰς ἕξ, Τέρτιος εἰς ὀκτώ. ἔστω δὲ καὶ Κουάρτος κληρονόμος. λέγομεν τὸν Κουάρτον τὰς ἀπολοίπους πέντε οὐγκίας λαμβάνειν. ἐννεακαίδεκα γὰρ οὐγκίαι τοῖς ἐκ κέρτα πάρτε γραφεῖσι κατελείφθησαν. τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἐδαπάνησα τὰς δύο λίτρας, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπήγαγόν τινα σίνε πάρτε, μίαν λήψεται λίτραν. ὡς εἶναι τὰς πάσας λϛ οὐγκίας. καὶ κ̄δ δὲ ἤγουν λϛ οὐγκίας δύναμαι εἰς μίαν περιστῆσαι λίτραν.

Haeres

Κληρονόμον καὶ πούρως, καὶ ὑπὸ αἵρεσιν γράφειν δυνάμεθα. πούρως μὲν, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος. ὑπὸ αἵρεσιν δὲ, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, *si nauis ex Asia uenerit*. εἰ δὲ *ad certum tempus uel ex certo tempore*, οὐκ ὀρθῶς γράφεταί τις κληρονόμος. οἷον ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, μετὰ πενταετίαν τῆς ἐμῆς τελευτῆς. ἀπὸ καλανδῶν ἰανουαρίων. ἢ ἐὰν εἴπω οὕτως, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἕως καλανδῶν ἰανουαρίων. περαιουμένου γὰρ τοῦ χρόνου, τοῦ ἀπὸ καλανδῶν ἢ μέχρι καλανδῶν, οὕτως ἔσται ἡ γραφὴ, ὡς πούρως γεγενημένη.

Impossibilis

Ἐνεστησάμην τινὰ ὑπὸ ἀδύνατον αἵρεσιν κληρονόμον εἰπὼν, ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἐὰν πίῃ τὴν θάλασσαν. ἢ ἤγουν καὶ ληγάτον ὑπὸ τοιαύτην αἵρεσιν κατέλιπόν τινι, ἤγουν φιδεϊκόμμισσον, ἢ

σον, ἢ ἐλευθερίαν δικέτῃ, περιαιρέσει τῆς δευτέρας αἱρέσεως, ἀντὶ μηδὲ γεγραμμένης παραλαμβάνεται, καὶ πρῶτα ἀποτελεῖται τὰ καταλειφθέντα περὶ κληρονόμων.

Si plures

Κληρονόμον ἐνστησάμην τινὰ ὑπὸ πολλὰς αἱρέσεις, ζητοῦμεν εἰ δεῖ περιμένειν ἕως ὅν πληρωθῶσιν αἱ πᾶσαι. καὶ λέγομεν, εἰ μὲν coniunctim ἐγγράφησαν, ὥσπερ γὰρ ἔστω ὁ δεῖνα κληρονόμος ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸ καπιτώλιον, καὶ εἰ ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ ἀσίας, καὶ ὁ δεῖνα γένηται ὕπατος, δεῖ πασῶν ἀναμένειν τὴν ἔκβασιν. εἰ δὲ separatim, καὶ διαζευκτικῶς ταῦτα ἔγραψα εἰπὼν, ἔστω ὁ δεῖνα κληρονόμος ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸ καπιτώλιον, ἢ ἐὰν δῷ Τιτίῳ ι νομίσματα, ἣν ἂν βούλεται ἐξ αὐτῶν ἀποπληρῶν γενήσεται κληρονόμος.

Hi quos

ἰσχυρῶς τις γράφει κληρονόμους καὶ ἐκείνους, οὓς ἂν οὐδέποτε ἐθεάσατο. οἷον ἔχει τις ἀδελφὸν ὑπὲρ ξένης διάγοντα, ἐπαιδοποίησεν ὄντος, δύναται τοὺς παῖδας τοῦ ἀδελφοῦ, οὓς οὐκ ἐθεάσατο πώποτε, γράφειν ὀρθῶς κληρονόμους. ἡ γὰρ περὶ τὸν κληρονόμον ἄγνοια τοῦ διατιθεμένου, τὴν ἔνστασιν οὐκ ἀκυροῖ.

DE VVLGARI SVBSTITVTIONE Titulus XV

Ἀκώλυτόν ἐστι τῷ διατιθεμένῳ, καὶ ἔνστασιν ποιήσασθαι, καὶ ὑποκατάστασιν, καὶ ἁπλῶς πολλοὺς ποιήσασθαι βαθμοὺς κληρονόμων. βαθμὸς δὲ λέγεται κληρονόμων, ὁ ἔχων τὰς δυόδεκα οὐγκίας. ἔξεστι γὰρ ἡμῖν οὕτω διατίθεσθαι. ἔστω πρῶτος κληρονόμος. ἐὰν δὲ μὴ γένηται πρῶτος κληρονόμος, ἔστω σεκοῦνδος. εἰ δὲ μὴ γένηται σεκοῦνδος, ἔστω τέρτιος. εἰ δὲ μὴ τέρτιος ἔστω κουάρτος. καὶ εἰς ἀπόρανσιν ὑποκαθιστᾶν δυνάμεθα, καὶ ἐν τελευταίῳ τόπῳ, ἤτοι βαθμῷ ὡς εἰς ἐσχάτην βοήθειαν δικέτην ἡμέτερον ἐνίστασθαι δυνάμεθα ἵνα εἰ συμβῇ πάντας παραιτήσασθαι, ὁ δικέτης ἐξ ἀνάγκης κληρονομήσῃ.

Et plures

Δυνάμεθα δὲ ἑνὶ ἕνα ὑποκαθιστᾶν, καὶ ἑνὶ πολλοὺς, καὶ πολλοῖς ἕνα, καὶ πολλοῖς πολλούς. ἑνὶ ἕνα, οἷον ἔστω μοι πρῶτος κληρονόμος. εἰ δὲ μὴ γένηται πρῶτος ἔστω σεκοῦνδος. ἑνὶ πολλοὺς οὕτως. ἔστω μοι πρῶτος κληρονόμος, εἰ δὲ μὴ γένηται, σεκοῦνδος καὶ τέρτιος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. πολλοῖς ἕνα ὑποκαθιστῶμεν οὕτως, πρῶτος καὶ σεκοῦνδος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. εἰ δὲ μὴ γένωνται, ἔστω μοι τέρτιος κληρονόμος. καὶ πολλοὺς πολλοῖς, πρῶτος καὶ σεκοῦνδος, ἔστωσάν μοι κληρονόμοι, εἰ δὲ μὴ γένωνται, τέρτιος καὶ κουάρτος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. Δυνάμεθα καὶ invicem, τουτέστιν ἀμοιβαδὸν τοὺς κληρονόμους ἀλλήλοις ὑποκαθιστᾶν. οἷον ἔστω μου κληρονόμος πρῶτος, εἰς ἓξ οὐγκίας, καὶ σεκοῦνδος εἰς ἓξ οὐγκίας. ἐὰν δὲ μὴ γένηται πρῶτος, ἔστω σεκοῦνδος καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ μέρος. εἰ δὲ σεκοῦνδος μὴ ἀδιτεύσει, ἔστω πρῶτος ὑποκατάστατος εἰς τὸ σεκούνδου μέρος.

Et si ex disp.

Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀνίσων μερῶν γράψας τινὰς κληρονόμους, οἷον, τὸν μὲν εἰς ἕξ, τὸν δὲ εἰς πέντε, invicem αὐτοὺς ὑποκατέστησεν, οὐδεμίαν μνήμην ἐν τῇ ὑποκαταστάσει οὐγκιασμοῦ

ποιησά

πριηνσάμενος, τοσαύτας λήψεται ὁ ὑποκαταστάτος, ὅσας ἤμελλε λαμ-
βάνειν εἴγε ἐδέξατο ἐκεῖνος, ὃν γέγονεν ὄντος ὑποκαταστάτος. ἐὰν
γὰρ συμβῇ ἀδιτεῦσαι τὸν εἰς πέντε οὐγκίας γεγραμμένον, παραιτήσα-
σθαι δὲ τὸν εἰς ἑπτά, οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι πέντε οὐγκίας λήψεται ὁ πρῶτος ἐκ
τῆς ὑποκαταστάσεως, ἀλλ' ἑπτά. τοσαύτας γὰρ σεκοῦνδος ἀδιτεύων ἤ-
μελλε λαμβάνειν. ἐνεστήσατό τις κληρονόμους πρῶτον εἰς ἓξ οὐγκίας,
καὶ σεκοῦνδον εἰς ἕξ. εἶπε δὲ οὕτως, ἐὰν μὴ γένηται σεκοῦνδος κληρονό-
μος, ἔστω πρῶτος κληρονόμος, καὶ εἰς τὸ σεκούνδου μέρος. εἰ δὲ μὴ γένη-
ται πρῶτος, ἔστω τέρτιος κληρονόμος. σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγρα-
ψαν, τὸν τέρτιον, ἀδιακρίτως δύνασθαι κληρονομεῖν. εἴτε πρῶτος μόνος,
εἴτε πρῶτος καὶ σεκοῦνδος οὐκ ἐκληρονόμησαν. τὸν σὸν οἰκέτην, νομί-
σας αὐτεξούσιον εἶναι, ἐνεστήσατό μου κληρονόμον. ἐπέγραψα δὲ οὕτως, εἰ δὲ μὴ
γένηταί μοι κληρονόμος, ἔστω μαίβιος κληρονόμος μετὰ τὴν ἐμὴν τελευ-
τήν. ἐκέλευσας σὺ τὸν σὸν οἰκέτην, ὃν ἐνεστήσατό μου κληρονομίαν ἀδιτεῦσαι.
ζητοῦμεν, εἰ χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει; καὶ λέγομεν, ὅτι ὁ ὑποκαταστά-
τος τὸ ἥμισυ λαμβάνει. ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τὸν ὑποκαταστά-
την τὸ ὅλον λαμβάνειν. ὁ γὰρ τεστάτωρ εἶπεν, ἔστω μετὰ ὁ δεῖνα κληρονόμος.
εἰ δὲ μὴ γένηται ἔστω μαίβιος. οὐκοῦν ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ ἰνστιτοῦτος ἤγουν
ὁ ἐνστατὸς οἰκέτης ὤν, οὐκ ἠδύνατο γενέσθαι κληρονόμος, ἔδει τὸν ὑποκατα-
στάτην εἰς ὁλόκληρον καλεῖσθαι. ἀλλὰ δεῖ πρὸς τοῦτο λέγειν, ὅτι τὰ ῥήματα
ἐκεῖνα, si haeres non erit, τουτέστιν ἐὰν κληρονόμος οὐ γένηται, εἰ μὲν ὑπεξού-
σιος ἐστιν ὁ ἰνστιτοῦτος, καὶ τοῦτο οἶδεν ὁ τεστάτωρ οὕτω νοεῖν ὀφείλομεν.
τουτέστιν, εἰ μήτε αὐτὸς ὁ ἰνστιτοῦτος γένηται κληρονόμος, μήτε ἕτερον
ποιήσει κληρονόμον, τουτέστι μὴ προσπορίσῃ, ὥστε χώραν λαμβάνειν τό-
τε τὴν ὑποκατάστασιν. ἐπὶ δὲ τοῦ ἰνστιτούτου ἐκείνου, ὃν αὐτεξούσιον ὁ δια-
θέμενος ἐνόμιζεν εἶναι, τοῦτο σημαίνει, τὸ si haeres non erit ῥῆμα, ἐὰν τὴν κλη-
ρονομίαν ἑαυτῷ ἤγουν ἐκείνῳ ὃν μετὰ ταῦτα ὑπεξούσιος εἶναι ἄρξηται μὴ
προσπορίσῃ, ὥστε χώραν λαμβάνειν τὴν ὑποκατάστασιν εἰς ὁλόκληρον.
ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ ἤδη ὑπεξούσιος ἦν ὁ νομισθεὶς εἶναι αὐτεξούσιος, διὰ
τοῦτο τὸ ἥμισυ ὁ ὑποκαταστάτος λαμβάνει. καὶ τοῦτο ὁ θειότατος ἀντέγρα-
ψε πῖος, ἐπὶ παρθενίου τοῦ ἰδίου οἰκέτου. παρθένιον γὰρ τὸν τοῦ βασιλέως
οἰκέτην νομίσας τις ἐλεύθερον εἶναι ἐνεστήσατο κληρονόμον, ὑποκαταστή-
σας καὶ εἰπών. ἐὰν δὲ μὴ παρθένιος γένηταί μοι κληρονόμος, ἔστω μαί-
βιος κληρονόμος. καὶ γέγονε τότε διάταξις, ὥστε τὸ μὲν ἥμισυ
τῆς κληρονομίας, διὰ τοῦ παρθενίου προσπορισθῆναι
τῷ βασιλεῖ. εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ κλη-
θῆναι μαίβιον τὸν ὑποκα-
ταστάτην.

Sed si in-
stituto

Si seruum

DE PVPILLARI SVBSTITVTIONE Tit. XVI

Οὐ μόνον ἐξωτικοῖς γραφομένοις κληρονόμοις δυνάμεθα ὑποκαθιστᾶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡμετέροις παισί, λέγοντες οὕτως, ὁ δεῖνα ὁ υἱός μου ἔστω κληρονόμος, εἰ δὲ μὴ γένηται, ἔστω ὁ δεῖνα κληρονόμος. καὶ λέγεται αὕτη βουλγαρία ὑποκατάστασις. ἁρμόζει γὰρ ἐπὶ παντός, τοῦτ' ἔστι μὲν ἐξωτικοῦ, τοῦτ' ἔστι δὲ καὶ παιδός. ἀλλ' ἐπὶ μὲν ἐξωτικοῦ, ἐν πολλοῖς θέμασι δύναται χώραν λαβεῖν ἡ ὑποκατάστασις. οἷον ἐὰν ὁ ἰνστιτοῦτος προτελευτήσῃ τοῦ τεστάτορος, ἢ ξένου διατεθῇ, ἤγουν παραιτήσηται τὴν κληρονομίαν, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν γραφέντος αὐτοῦ ἀτυχήσῃ ἡ αἵρεσις. ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ, ἐν ἑνὶ μόνῳ θέματι χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει. οἷον ἐὰν τελευτήσῃ ὁ ὑπεξούσιος πρὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς τοῦ διαθεμένου. εἰ γὰρ τελευτήσει ὁ πατὴρ πρὸ τοῦ παιδός, οὐ χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει. ἀναφαίνεται γὰρ εὐθέως κληρονόμος τῷ πατρί, καὶ οὐδὲ ἀβστινάτευει ἑαυτόν, ἤγουν ἀποτίθεται τὸ ἀσώματον ὄνομα. τὸ ἀσώματον γὰρ ὄνομα τῆς κληρονομίας ἅπαξ ἐμπαγὲν τινί, δυσχερῶς ἐφ' ἕτερον μετέρχεται. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα ὑποκατάστασις, ἥτις προβαίνει ἐπὶ τῶν ἡμετέρων παίδων, καὶ οὐ μόνον παίδων, ἀλλὰ καὶ ὑπεξουσίων, καὶ οὐ μόνον ὑπεξουσίων ἀλλὰ καὶ τούτων ἀνήβων. λέγεται δὲ πουπιλλαρία ἐκ τῆς ἡλικίας ἐφ' ἧς πρακταΐζεται, καὶ δυνάμεθα τὴν πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν οὕτω ποιεῖν. ἔστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος, εἰ δὲ γενόμενος κληρονόμος ἄνηβος τελευτήσει ἔστω αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος, καὶ ἐὰν ὁ παῖς γενόμενος κληρονόμος ἄνηβος τελευτήσῃ, χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει. ἔξεστι δὲ μῖξαι τῇ πουπιλλαρίᾳ τὴν βουλγαρίαν καὶ ποιῆσαι τὴν λεγομένην βουλγαροπουπιλλαρίαν οὕτως. ἔστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος. ἐὰν δὲ μὴ γένηται, ὅπερ ἐστὶν ἴδιον βουλγαρίας, ἢ γενόμενος ἄνηβος τελευτήσῃ, ὅπερ ἐστὶν ἴδιον πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος. τί λέγεις; προετελεύτησεν ὁ παῖς τοῦ πατρός, ἐκ τῶν προτέρων ῥημάτων ὁ ὑποκατάστατος παραγίνεται, καὶ γίνεται κληρονόμος τοῦ πατρός, οὐ τοῦ τελευτήσαντος παιδός. ἀλλ' εἰ ὁ πατὴρ προετελεύτησεν, ἀναφανεὶς δὲ κληρονόμος ὁ παῖς ἄνηβος ἐτελεύτησε, χώρα γίνεται τῇ πουπιλλαρίᾳ ὑποκαταστάσει ἀπὸ τῶν δευτέρων ῥημάτων, καὶ γίνεται κληρονόμος ὁ ὑποκατάστατος, οὐ τοῦ πατρός, ἀλλὰ τοῦ τελευτήσαντος παιδός. τοῦτο δὲ τὸ τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως, οὐκ ἀπὸ ἰδικοῦ νόμου ἐπινενόηται, ἀλλ' ἐξ ἀγράφου συνηθείας εἰσῆκται. ἐπειδὴ πουπίλλοι ὄντες οὐκ ἠδύναντο διατίθεσθαι, ὑπὲρ αὐτῶν τοὺς πατέρας δίκαιον ἐνομίσθη διατυποῦν τὰς διαθήκας. ἐκ τοῦ τοιούτου κινηθεὶς λογισμοῦ ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεύς, ἐξεφώνησε διάταξιν, ἣν καὶ ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ προσέταξε κώδικι. ἐν ᾗ πρόνοιαν, καὶ τοῦ τοιούτου θέματος ἐποιήσατο. φησὶ γάρ, ἐάν τις μεμηνότας, ἤγουν παραφρονοῦντας ἔχει υἱούς, ἢ ἐγγόνους ἢ προεγγόνους, οἵας δήποτε φύσεως, ἢ οἱουδήποτε βαθμοῦ, ἐξέστω αὐτῷ

Qua rõne

εἰ καὶ

εἰ καὶ ἔσω ἔφηβοι, πρὸς μίμησιν τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως, ἥντινα πρόσωπα ὑποκαθιστῶσιν, εἴγε συμβῇ τοὺς γνησίους παῖδας ἐν τῷ τῆς παραφροσύνης τελευτῆσαι πάθει. εἰ δὲ ἀνανήψουσιν, ἀκυροῦσθαι τὴν ὑποκατάστασιν ἐκέλευσε. τοῦτο δὲ πρὸς ὁμοίωσιν τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως ἴσχυεν. ἥτις ἅμα τῷ ἔφηβον γενέσθαι τὸν πούπιλλον ἀκυροῦται.

Igitur

Ἐν ᾧ δὲ κατὰ τὸν παραδεδομένον τύπον ἡ πουπιλλαρία ὑποκατάστασις διατυπωθῇ, δύο τρόπον τινὰ διαθῆκαί εἰσιν. ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν παῖδα γενομένη. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παιδὸς, εἰς τὸν ὑποκατάστατον. ὥσπερ εἰ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἑαυτῷ κληρονόμον ἐνεστήσατο. ἢ μᾶλλον εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, μία μέν ἐστι διαθήκη, δύο δὲ κληρονομίαι. ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, εἰς τὸν παῖδα καταφερομένη. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παιδὸς, εἰς τὸν ὑποκατάστατον ἐρχομένη. πάντα γὰρ ὅσα διεδέξατο ὁ πούπιλλος, ἐκ τοῦ πατρὸς, ἢ καὶ αὐτὸς ἐπεκτήσατο, μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς, ἐπὶ τὸν ὑποκατάστατον μετέρχεται. ὅτι γὰρ μία διαθήκη ἐστὶ, δῆλον, ἐξ ὧν ἑπτὰ μόνοι μάρτυρες παραλαμβάνονται, καίτοι εἰ δύο ἦσαν διαθῆκαι, ιδ΄ ἔδει παρεῖναι μάρτυρας.

Sinautem

Συμβαίνει πολλάκις τινὰ πουπιλλαρίως ὑποκαθιστῶντα τῷ παιδὶ, εἰς ἔσχατον ἐμπίπτειν δέος, μήπως ὁ τοῦ πουπίλλου ὑποκατάστατος, γνοὺς ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν πουπίλλου ὑποκατάστατον ἐπιβουλεύσῃ τῷ ἀνήβῳ. πρόχειρος δὲ διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας ὁ πούπιλλος εἰς ἐπιβουλήν. εἰ τοίνυν εὑρεθῇ δεδιὼς ὁ πατὴρ, καὶ βούλεται τὸν ἐντεῦθεν ἐκκλῖναι φόβον, γράφων τὸν πούπιλλον κληρονόμον, τὸν μὲν βουλγάριον ὑποκατάστατον εὐθέως μετὰ τὴν ἐνστασιν τοῦ πουπίλλου ἀφόβως γραφέτω. οὕτως γὰρ ἐπιβουλεύειν οὐ δυνήσεται τῷ ἀνήβῳ, οὔτε ζῶντος τοῦ πατρός· ἀγνοεῖται γὰρ τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένα, οὔτε μετὰ τελευτὴν τοῦ διατεθεμένου· ἤδη γὰρ ἀναφανεὶς ὁ παῖς τῷ πατρὶ κληρονόμος, οὐ δίδωσι χώραν τῷ βουλγαρίως ὑποκαταστάτῳ. οὐδεὶς δὲ ἀκερδῶς ἐπιβουλεύσει τῷ πουπίλλῳ. ταῦτα μὲν περὶ τῆς βουλγαρίας. τὴν δὲ πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν, ἡνίκα τις βούλεται τυπῶσαι, λεγέτω οὕτως. ἔστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος. ἐὰν δὲ μὴ γένηται, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος. καὶ μεθ' ὃ καταλείψει, ἐπιτρόπους, ληγάτα, φιδεϊκόμμισσα, ἐλευθερίας, ἐν τῷ κατωτέρῳ μέρει τῆς διαθήκης, τὰ ῥήματα γραφέτω οὕτως. ἐὰν δὲ ὁ παῖς γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος, καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἰδιάζοντι λίνῳ δεσμείτω, καὶ ἰδιάζοντι σφραγιζέτω κηρῷ. ἐν μὲν τοῖς προτέροις τῆς διαθήκης μέρεσι, τὰ ῥήματα γραφέτω ταῦτα. οὐ βούλομαι τὸ κατώτερον μέρος τῆς διαθήκης ἀνοιγῆναι ζῶντός μου τοῦ παιδὸς, καὶ ἔτι ἀνήβου ὄντος. οὕτω γὰρ γενομένης τῆς πουπιλλαρίας ἕξει τὸ ἀνεπιβούλευτον ὁ παῖς. οὔτε γὰρ περιόντος αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἐπιβουλεύεται, διὰ τὸ πᾶσαν κεκλεῖσθαι τὴν διαθήκην, οὔτε μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς, διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὰ ἐν τῇ πουπιλλαρίᾳ ὑποκαταστάσει γεγραμμένα. διατιθέμενός τις, καὶ γράψας τὸν ἄνηβον παῖδα κληρονόμον, εὐθέως ἐπήγαγε τὴν πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν. ἔρρωται μὲν οὐ-

δὲν ἧττον ἡ ὑποκαταστάσασα. πλὴν ὁ οὕτως βουλευσάμενος, κἀκεῖ γράψας
τὴν ὑποκατάστασιν, ἔνθα ἑαυτῷ ἐνεστήσατο κληρονόμον τὸν παῖδα, ὑποκιν-
Non solū δύνως ὅσον πρὸς τὸν παῖδα δοκεῖ διατίθεσθαι. Οὐ μόνον δὲ κληρονόμοις
γραφεῖσι τοῖς ἀνήβοις παισὶ πουπιλλαρίως οἱ γονεῖς ὑποκαταστῆσαι δύναν-
ται, ἀλλὰ καὶ ἐξερεδάτοις αὐτοῖς γινομένοις. ὥστε δῆλον διὰ τὴν ὑπεξουσιό-
τητα, οὐκ ἐπειδὴ γράφονται κληρονόμοι, δέχονται πουπιλλαρίους ὑπο-
καταστάτους, διὸ καὶ ἐξερεδάτοις καλῶς ὑποκαθιστῶμεν τοῖς παισίν. ἀλλ'
ἔχει τις εἰπεῖν, καὶ τί λήψεται ὁ τῷ ἐξερεδάτου πουπίλλου ὑποκαταστα-
θείς; ἐροῦμεν. ὅτι ἐάν τι συμβῇ τῷ πουπίλλῳ, ἀπὸ κληρονομίας, ἢ ληγάτων,
ἢ δωρεῶν συγγενῶν, ἢ πατρῴων φίλων προσγενέσθαι, τοῦτο ἅπαν πρὸς τὸν
ὑποκατασταθέντα ἐλεύσεται. τὰ εἰρημένα περὶ τῆς ὑποκαταστάσεως τῶν ἀνή-
βων παίδων γραφέντων κληρονόμων, ἢ ἐξερεδάτων γινομένων, τὰ αὐτὰ
καὶ ἐπὶ τῶν ποστούμων εἴπωμεν. δυνάμεθα γὰρ τοῖς ποστούμοις βουλγαρίως ὑπο-
καθιστᾶν, οὕτως. ἔστω μου ὁ πόστουμος κληρονόμος, ἐὰν δὲ μὴ γένηται, ἔστω μου
ὁ δεῖνα κληρονόμος. οὐ γίνεται δὲ ἐὰν μὴ τεχθῇ, ἢ τεχθεὶς προτελευτήσει
τοῦ πατρός. δυνατὸν δὲ καὶ πουπιλλαρίως οὕτως. ἔστω μου ὁ πόστουμος κληρο-
νόμος. ἐὰν δὲ γενόμενος ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος.
καὶ ἀκολούθως τοῖς προειρημένοις βουλγαροπουπιλλαρίαν ἐπ' αὐτῶν ποιοῦ-
μεν ὑποκατάστασιν. *Liberis autē* Ἔχει ταῦτα ὡς ἐν περιθεωρίᾳ. τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς
διαθήκης ἔνθα ὁ πατὴρ ἑαυτῷ γράφει κληρονόμους, λέγεται πριγκιπα-
λία. τὸ δὲ μέρος ἐκεῖνο, ἐν ᾧ τῷ ἀνήβῳ παιδὶ ὑποκαθίστησι, λέγεται που-
πιλλαρία. ἤρτηται δὲ ἐκ τῆς πριγκιπαλίας ἡ πουπιλλαρία, καὶ ἐξ ἐκείνης
λαμβάνει τὴν ἰσχύν. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προ-
κείμενον. εἰρήκαμεν ὅτι τοῖς ἡμετέροις ἀνήβοις παισὶ δυνάμεθα ὑποκαθι-
στᾶν. ἀλλὰ τότε νόει, ἡνίκα ἑαυτοῖς γράφομεν κληρονόμους, τουτέστιν ὅτε ποιή-
σομεν πριγκιπαλίαν. ταύτης γὰρ μὴ γενομένης, ἡ πουπιλλαρία οὐκ ἔχει ὅθεν
ἑαυτῇ περιποιήσει τὸ ἰσχυρόν. μέρος γὰρ ὥσπερ καὶ παρακολούθημα τῆς
πριγκιπαλίας ἐστὶν ἡ πουπιλλαρία. παρακολούθημα δὲ εὑρεῖν οὐ δυνατὸν
μὴ ὑποκειμένου πρωτοτύπου. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐκεῖθεν δέχεται τὴν ἰσχὺν ἡ
πουπιλλαρία, ὅτι τῆς πριγκιπαλίας μὴ ἐρρωμένης, οὐδὲ ἡ πουπιλλαρία ἰσ-
χύει. ὑπόθου γὰρ οἰκείᾳ χειρὶ μὴ γεγραφέναι αὐτὸν ἐν τῇ πριγκιπαλίᾳ τὸ
τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἐν δὲ τῇ πουπιλλαρίᾳ τοῦτο ποιῆσαι, οὐδὲν ὄφελος τῇ
Vel sin-gulis πουπιλλαρίᾳ τῆς πριγκιπαλίας ἀσθενούσης. Δυνάμεθα πολλοὺς ἀνή-
βους ἔχοντες παῖδας ἑνὶ ἑκάστῳ πουπιλλαρίως ὑποκαταστῆσαι, ἤγουν καὶ τῷ
τελευταίῳ ἀνήβῳ τελευτῶντι. ἀλλ' εἰ μὲν μηδένα βούλομαι τῶν ἀνήβων
παίδων ἀδιάθετον τελευτῆσαι, ἑνὶ ἑκάστῳ ἰδιαζόντως ὑποκαθιστῶ. εἰ δὲ τὴν
ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴν μεταξὺ τῶν παίδων ἀποσώζεσθαι βούλομαι, τότε τῷ
τελευταίῳ ἀνήβῳ τελευτῶντι, ὑποκαθιστῶ ἄλλον τινὰ ξένον. καὶ εἰ μὲν οἱ ἄλ-
λοι τελευτήσουσιν, οἱ περιόντες ἀδελφοὶ ἕξουσιν ἐξ ἀδιαθέτου τὸν κλῆρον. εἰ δὲ
ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν τελευταῖος ἄνηβος ἀποθάνῃ, τότε ὁ ὑποκατάστατος παρα-
γίνεται

γίνεται. Δύναμαι δὲ ὑποκαταστῆσαι τῷ ἀνήβῳ ὀνομαστὶ καὶ λέγειν. ἐὰν ὁ υἱός μου γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτοῦ Τίτιος κληρονόμος. Δύναμαι δὲ καὶ γενικῶς αὐτῷ ὑποκαταστῆσαι. οἷον πολλοὺς ἐνστησάμην κληρονόμους μετὰ τοῦ παιδός μου. ἢ πολλοὺς γράψας κληρονόμους, ἐξερεδάτον ἐποίησα τὸν παῖδα. Δύναμαι γενικῶς οὕτως ὑποκαταστῆσαι εἰπών, εἴ τις ἐμοὶ τῷ πατρὶ γένηται κληρονόμος, ἔστω ὑποκαταστάτης ἀνήβου τελευτῶντος τοῦ παιδός μου. δι' ὧν σημαίνεται ἐκ τῆς ὑποκαταστάσεως, εἰς τὰ τοῦ ἀνήβου πράγματα παραγενήσονται, οἵ τινες καὶ ἐγράφησαν κληρονόμοι, καὶ γεγόνασι. εἰ γὰρ γραφέντες παρῃτήσαντο τὴν πριγκιπαλίαν, οὐ λήψονται τὰ ἀπὸ τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως. μερίζονται δὲ τὰ τοῦ πουπίλλου πράγματα pro parte hereditaria, τουτέστι καθόσον διεδέξαντο τὴν πατρῴαν. καὶ τοῖς μὲν ἄρρεσι παισίν, ἕως ιδʹ ἐνιαυτῶν ἔξεστιν ὑποκαταστῆσαι. ταῖς δὲ θηλείαις, μέχρι δωδεκάτου. ταύτην δὲ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν ὑπερβάντων, ἡ ὑποκατάστασις ἀποσβέννυται. τῷ ἐξωτικῷ δέ, ἤγουν καὶ ἐφήβῳ παιδὶ γραφεῖσι κληρονόμοις, οὐδεὶς ὑποκαταστῆσαι πρὸς μίμησιν τῶν ἀνήβων παίδων λέγων, ὅτι ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος. εἰ δὲ γενόμενος κληρονόμος τελευτήσει, λόγου χάριν, πρὸ τοῦ λʹ ἐνιαυτοῦ ἔστω αὐτοῦ ὁ δεῖνα κληρονόμος. τοῦτο δὲ μόνον ποιεῖν ἡμῖν ἐπιτέτραπται. γράφοντες γὰρ κληρονόμον τινά, δυνάμεθα διὰ φιδεϊκομμίσσου ἐνοχὴν αὐτὸν ποιεῖν, ὥστε ἑτέρῳ τὴν κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι, ἢ πᾶσαν, ἢ μέρος. τὸ δὲ τοῦ φιδεϊκομμίσσου, ὁποῖον ἔχει ἀποτέλεσμα, ἐν τῷ οἰκείῳ παραδοθήσεται τόπῳ.

Substituit

Masculo

Extraneo

QVIBVS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTVR Titulus XVII

Εγνωμεν ὅπως γίνονται νομίμως αἱ διαθῆκαι. ἀλλ' εἰ μὲν παραλειφθῇ τι τῶν τῆς ἀκριβείας ἐχομένων, λέγεται ἡ διαθήκη, non Iure Ciuili facta, ἤγουν οὐ δικαίῳ πολιτικῷ γεγενημένη, ἢ συντόμῳ λόγῳ iniusta, ἤτοι παράνομος. παρώφθη γὰρ τυχὸν ὁ λεγίτιμος τῶν μαρτύρων ἀριθμός, ἤγουν ὁ ὡρισμένος ἀπὸ νόμου, ἢ παρῆσαν μὲν οἱ ἑπτά, οὐ πάντες δὲ ὑπέγραψαν, ἢ ὑπέγραψαν μὲν πάντες, οὐκ ἐσφράγισαν δέ. ἢ ταῦτα μὲν ἐποίησαν, ὁ δὲ τεστάτωρ οἰκείᾳ χειρὶ τὴν τοῦ κληρονόμου προσηγορίαν οὐκ ἔγραψεν. οὐδὲ μὴν ὑπὸ τῶν μαρτύρων ὠνόμασεν τὸν ἐσόμενον αὐτοῦ διάδοχον. ἢ παῖδάς τις ἔχων σούους, οὐδὲ κληρονόμους· οὐδὲ ἐξερεδάτους τούτους ἐποίησεν. ὑπὸ τούτων πάντων λέγεται ἡ διαθήκη, non Iure Ciuili facta. εἰ δὲ μηδὲν τούτων παρώφθη, οὐδὲ οὕτω πάντως μέχρι τέλους, τὸ ἰσχυρὸν παρέσαι τῇ διαθήκῃ. ἢ γὰρ ῥοῦπτα γίνεται, ἢ ἴρριτος. ῥοῦπτα δὲ γίνεται τούτῳ τῷ τρόπῳ. διέθετό τις ἀνεπιλήπτως. μὴ μείναντος τοῦ τεστάτορος ὑπὸ τῆς αὐτῆς καταστάσεως, τὸ τῆς διαθήκης δίκαιον ἠλατ-

τώθη. εἰ γὰρ τις μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης λάβοι τινὰ εἰς υἱοθεσίαν, ἢ αὐτεξούσιον παρὰ βασιλεῖ, ἢ ὑπεξούσιον παρὰ τοῖς ἄρχουσι, κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ διατάξει τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, τουτέστιν ἡνίκα πάππος οὐκ ἔστιν ὁ λαμβάνων, τότε γὰρ ἡ θέσις ἐπιδείκνυται τὰ ἑαυτῆς, ἡ γινομένη ῥήγνυται διαθήκη καινοῦ σούου ἐπιγινομένου ὥσπερ εἰ ποστοῦμος ἐτέχθη.

Posteriore — καὶ διαθήκη δευτέρα νομίμως πληρωθεῖσα, δύναται τὴν προτέραν ῥηγνύειν διαθήκην. εἴτε γέγονέ τις κληρονόμος ἐξ αὐτῆς, εἴτε μὴ γέγονεν, ἠδύνατο δὲ ὅλως κληρονομῆσαι. τοῦτο γὰρ μόνον σκοπεῖται, εἰ ἔν τινι θέματι ἠδύνατο κληρονομῆσαι. καὶ πῶς δυνάμενός τις κληρονομῆσαι, οὐκ ἐκληρονόμησεν. ὑπόθου ὅτι ἀπεπαύσατο ὁ γραφεὶς ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ κληρονόμος, ἢ ζῶντος τοῦ τεστάτορος ἐτελεύτησεν. ἢ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ διαθεμένου πρὸ τῆς ἀδιτίωνος, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἐγράφη, καὶ ἡ αἵρεσις ἠτόνησε. καὶ ἐν τούτοις τοῖς θέμασι συμβαίνει τὸν τεστάτορα δύο ποιήσαντα διαθήκας, ἀδιάθετον τελευτᾶν. τῆς μὲν προτέρας ῥηγνυμένης τῇ ποιήσει τῆς δευτέρας, τῆς δὲ μεταγενεστέρας ἀκυρουμένης, διὰ τὸ μηδένα ἐντεῦθεν γενέσθαι κληρονόμον.

Sed & si qs — διαθέμενός τις, ἐνεστήσατο πρῶτον κληρονόμον. εἶτα μετὰ χρόνον τινὰ, ἦλθεν ἐπὶ ποίησιν δευτέρας διαθήκης, ἣν καὶ αὐτὴν νομίμως ἐβεβαίωσε, σεκοῦνδον ἐνστησάμενος κληρονόμον, οὕτως, ἔστω σεκοῦνδος κληρονόμος, εἰς τόδε, καὶ τόδε πρᾶγμα. οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἡ πρώτη ῥήγνυται διαθήκη. οὐδὲ γὰρ τὸ ex certa parte, ἤγουν εἰς δῆλα πράγματα γράφεσθαι τὸν σεκοῦνδον ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ, ἀνίσχυρον ποιεῖ τὴν ἔνστασιν. καὶ τοῦτο σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι. τῆς δὲ τοιαύτης διατάξεως, οὐκ ἔστι τὰ ῥήματα ταῦτα. οὐκ ἄτοπον γὰρ αὐτῶν μνημονεῦσαι, διὰ τὸ καὶ ἕτερόν τι χρήσιμον ἐξ αὐτῶν δύνασθαι σημαίνεσθαι. διαθέμενός τις καὶ γράψας πολλοὺς κληρονόμους, ἐν δευτέρᾳ διαθήκῃ ἕτερον εἰς φανερὰ κληρονόμον ἐνεστήσατο, προσθεὶς οὐδὲν ἧττον βούλεσθαι τὴν προτέραν ἐῤῥῶσθαι διαθήκην. ἐτελεύτησεν. ἦλθεν ἐπὶ σεβῆρον καὶ ἀντωνῖνον τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀντέγραψαν κοκκείῳ καμπανῷ. ἡ μὲν κατὰ τὴν δευτέραν τάξιν γενομένη διαθήκη, εἰ καὶ ἐπὶ φανεροῖς πράγμασι γέγραπταί τις ἐν αὐτῇ κληρονόμος, ἀλλ᾽ ὅμως ἀνατρέπει τὴν προτέραν ὁμοίως, ὥσπερ εἰ δίχα μνήμης πραγμάτων ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ ἔνστασις ἐγεγόνει. ἐκέλευσε δὲ κληρονομεῖν μὲν τὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ γεγραμμένον, κατέχεσθαι δὲ τοῖς ἐνσταθεῖσι κληρονόμοις ἐν τῇ προτέρᾳ διαθήκῃ, ἐπὶ ἀποκαταστάσει τῆς κληρονομίας, ἀρκούμενον αὐτὸν τοῖς πράγμασιν, εἰς ἃ καὶ γέγραπται κληρονόμος. εἰ καὶ μὴ ταῦτα τὰ ἰαθέντα αὐτῷ ποιεῖ τὸν φαλκίδιον, ὅμως δεῖ ἀναπληροῦσθαι αὐτῷ τὸ ἐλλεῖπον τῷ τετάρτῳ. τούτου δὲ αἰτία, τὰ ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ γεγραμμένα ῥήματα, ἐν οἷς εἶπε τὴν προτέραν ἐῤῥῶσθαι διαθήκην. τὸ μὲν οὖν τοῦ ῥούπτου πάθος διὰ πολλῶν συμβαίνει τρόπων. ποστούμου γὰρ παρατεθέντος, καὶ καινὸς σοῦος ἐπιγενόμενος, καὶ ποίησις δευτέρας διαθήκης, ῥούπτον ποιεῖ τὴν διαθήκην. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πά-

θους

θους τὸ ῥούπτου. τὸ δὲ ἴρριτον καταλύει καὶ αὐτὸ, τὴν γινομένην διαθήκην. οἷον ἡνίκα ὁ διαθέμενος ὑποστῇ κάπιτις δεμινουτζίωνα. τρίοις δὲ τρόποις συμβαίνει, ἐν τῇ πρώτῃ διεξήλθομεν ἰνστιτουτζίωνι. ἐὰν γὰρ ὁ τεστάτωρ ὑποστῇ, ἢ τὴν μεγάλην, καὶ γένηται δοῦλος, ἢ τὴν μέσην καὶ τῆς πολιτείας ἐκπέσῃ, ἢ τὴν ἐλαχίστην, καὶ γένηται ὑπεξούσιος, δοὺς ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατζίωνα, ἴρριτος γίνεται ἡ διαθήκη. ὥστε δύο ὡς καὶ ἤδη εἴρηται, τρία πάθη παρενοχλεῖ ταῖς διαθήκαις, non Iure Ciuili factum, ruptum, irritum. δυνάμεθα δὲ καὶ τὸ ἴρριτον, ῥοῦπτον καλέσαι. καὶ τὸ ῥοῦπτον ἴρριτον, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς μὴ νομίμως γενομένην διαθήκην, ἴρριτον δυνάμεθα καλεῖν, καὶ ἀδιαφόρως χρώμεθα τοῖς ὀνόμασι. διὰ τοῦτο δὲ ἰδιαζόντως ἑκάστῳ πάθει κυριότητα προσηγορίας ἐπενοήσαμεν, ἵνα ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων γνόντες τὸ ὑποκείμενον πάθος, δυνηθῶμεν τοῦτο διαφυγεῖν. ἀλλὰ τὰ μὲν εἰρημένα γ̄ πάθη, τὴν πολιτικὴν ἀνατρέπει διαθήκην. τῆς δὲ πραιτωρίας οὐχ ἅπτεται. τὸ μὲν γὰρ τοῦ non Iure Ciuili facti, πάθος καὶ μωρὸν ἐστι λέγειν ἐπὶ τῆς πραιτωρίας, οὐδὲ τὸ τοῦ ῥούπτου καταλύει αὐτήν. οὐδὲ μὴν τὸ τοῦ ἰρρίτου, ἐὰν συμβῇ τὸν τεστάτορα διαφυγεῖν ἣν ὑπέστη κάπιτις δεμινουτζίωνα. ὁ γὰρ πραίτωρ τοὺς δύο καιροὺς ἐπιζητεῖ. τόν τε τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, καὶ τὸν τῆς τελευτῆς. καὶ ἐὰν εὕρῃ ἐν ἑκατέρῳ καιρῷ ἔχοντα αὐτὸν τεσταμέντου φακτζίωνα, ἰσχυρὰν οἶδεν εἶναι τὴν διαθήκην αὐτοῦ, τὸν μέσον καιρὸν οὐ περιεργαζόμενος, εἴτε πολιτείαν, εἴτε τὴν ἐλευθερίαν ἀπώλεσεν. ὅλως γὰρ ἐν ᾧ ἑπτὰ μαρτύρων ἐπίκεινται σφραγῖδες, καὶ ἐν ἑκατέρῳ καιρῷ τεσταμέντου φακτζίωνα εἶχεν ὁ τελευτήσας, ἦν γὰρ καὶ ῥωμαῖος, καὶ αὐτεξούσιος, δίδωσι τῷ σκριπτῷ κληρονόμῳ τὴν σεκουνδουμ ταβούλλας διακατοχήν. εἰ μέντοι ἐτελεύτησεν ἐν τῇ κάπιτις δεμινουτζίωνι, δοὺς γὰρ ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατζίωνα, ἐτελεύτησεν πρὶν αὐτεξούσιος γένηται, τότε καὶ αὐτὸς ὁ πραίτωρ οἶδεν ἴρριτον οὖσαν τὴν διαθήκην, καὶ οὐκ ἐπαγγέλλεται τῷ σκριπτῷ τὴν σεκουνδουμ τάβουλλας διακατοχήν. διαθέμενός τις, καὶ ἐπιζητήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης εἶπεν, οὐ βούλομαι ταύτην ἰσχύειν. ἐκ τούτων μόνον τῶν ῥημάτων, ἀνίσχυρος οὐκ ἀποτελεῖται ἡ διαθήκη. τὰ γὰρ ἐννόμως γινόμενα, ἐννόμως ἀνατρέπεσθαι δεῖ. τὸ πλέον φημὶ, εἰ καὶ μετὰ τὸ διαθέσθαι τις, ἦλθεν ἐπὶ ποίησιν δευτέρας διαθήκης, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τελευτήσας, ἢ καὶ μεταγνοὺς ταύτην οὐκ ἐπεραίωσε, τοῦ θειοτάτου περτίνακος γέγονε διάταξις, βεβαίαν εἶναι τὴν προτέραν διαθήκην κελεύουσα. φησὶ γὰρ μὴ ἑτέρως τὴν νομίμως γεγονυῖαν προτέραν διαθήκην, ἐκ τῆς δευτέρας ἀκυροῦσθαι, εἰ μὴ ἐννόμως δευτέρα περαιωθῇ. ἡ γὰρ ἀτελὴς διαθήκη, ἀσθενὴς ἀμαχῶς ἐστι. τῇ αὐτῇ διατάξει κἀκεῖνο περιέχεται. ὡς οὐ δεῖ τὴν τοιαύτην ἔνστασιν ἐρρῶσθαι, ἔνθα τις διὰ τὸ δίκην ἔχειν πρός τινα, τὸν βασιλέα κληρονόμον ἐνεστήσατο. οὐδὲ βεβαίας ἀποκαλεῖ τὰς τοιαύτας διαθήκας, οὐδὲ ἄγραφον εἰς βασιλέα γενομένην ἔνστασιν δέχεται, οὐδὲ λέγει αὐτὸν ἀνέχεσθαι τι λαβεῖν ἀπὸ γραφῆς ὡς ἐπὶ τελευταίᾳ βουλήσει,

Allo

Non tamē

Ex eo autē

Eadem

εἰ μὴ πρόσεστιν ἀνελλιπὴς αὐθεντία τοῦ νόμου. τῇ τοιαύτῃ διατάξει σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος οἱ θειότατοι πολλάκις ἀκολουθήσαντες, ἀντέγραψαν, ὅτι εἰ καὶ τοῖς νόμοις οὐχ ὑποκείμεθα, ἀλλ' οὖν κατὰ νόμους πολιτευόμεθα, *Licet enim legibus soluti sumus, attamen secundum leges uiuere uolumus.* δεῖ γὰρ θαυμάζοντας τὴν ὄντως θείαν φωνὴν ἐπὶ στόματος ἔχειν.

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO Titulus XVIII

Εἴρηται μὲν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, δύνασθαι τοὺς ἀνιόντας διατιθεμένους, μὴ γράφειν τοὺς κατιόντας κληρονόμους ἀλλ' ἐξηρεδάτους ποιεῖν, ἢ πραιτεριτζίονι ὑβρίζειν. ἐφ' ὧν ἡ πραιτεριτζίων, ἀντὶ ἐξηρεδατζίονος παραλαμβάνεται. ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτης δραττόμενοι τῆς ἀδείας οἱ γονεῖς, τοὺς οἰκείους ἔβλαπτον παῖδας, καταλιμπάνοντες αὐτοὺς ἐν πενίᾳ, εἰ μὲν γὰρ ἦν τις τῶν κατὰ ἀῤῥενογονίαν ἀνιόντων, ἐποίησε δὲ ἐξηρέδατον τὸν παῖδα, ὅτε ipso iure ἀνυπόστατος ἦν ἡ διαθήκη, ὅτε δὲ ἀδιάθετος ὁ παῖς ἠδύνατο παραγίνεσθαι. πῶς γὰρ διαθήκης ὑποκειμένης; ὅτε ἀπὸ τοῦ πραίτωρος τὴν κόντρα ταβούλλας εἶχεν. πραιτερεῖτος γὰρ, οὐ μὴν ἐξηρέδατος αὕτη παρείχετο. εἰ δὲ μήτηρ ἦν ἡ διαθεμένη, τοῖς κατὰ μητέρα κατιοῦσιν, οὐδὲ ἐνθυμηθῆναι περὶ τῆς κόντρα ταβούλλας ἦν. κατὰ γὰρ διαθήκης θήλεως προσώπου, παισὶν οὐ δίδοται κόντρα ταβούλλας. ἐν ἐσχάτῃ τοίνυν βοηθείᾳ, ἐπενοήθη τοῖς παισὶ de inofficioso μεμφομένοις καὶ λέγουσιν, ἀδίκως αὐτοὺς ἐξηρεδάτους γίνεσθαι, ἢ ἴσως πραιτεριτευθῆναι, τοῦτο προϊσχομένοις τὸ χρῶμα, ὡς ὅτι μεμηνὼς ἦν ὁ τελευτήσας, ἡνίκα τὴν διαθήκην διετύπου. τοῦτο δὲ λέγεται παρὰ τῶν παίδων οὐχ ὡς τῇ ἀληθείᾳ μαινομένου τοῦ τελευτήσαντος, ἀλλ' ὅτι γεγένηται μὲν ἰσχυρῶς ἡ διαθήκη, οὐχ ὡς ἀπαιτεῖ δὲ τῆς εὐσεβείας ὁ λόγος. εἰ γὰρ ἐμαίνετο τῇ ἀληθείᾳ, οὐκ ἠδύνατο διατίθεσθαι, ἢ μᾶλλον ἐμεμήνει διὰ τοῦτο ἐπειδὴ τὴν φύσιν ἀλόγως ἐμίσησεν. οὐ μόνον δὲ τοῖς παισὶν ἐπιτέτραπται τῆς τῶν γονέων διαθήκης ὡς μὴ προσηκόντως γενομένης κατηγορεῖν, ἀλλὰ καὶ γονεῦσιν ἔξεστι παῤῥησίᾳ, τὴν τῶν παίδων διαβάλλειν διαθήκην. ἀδελφὴ δὲ καὶ ἀδελφὸς, ἀνατρέπουσι τηνικαῦτα τὴν τοῦ τελευτήσαντος διαθήκην, τῶν σκαιοτάτων προτιμώμενοι, ἡνίκα αἰσχρὸν ἐπέχουσιν οἱ γεγραμμένοι πρόσωπον. οἷον ἡνίοχοι, μῖμοι, κυνηγοί, καὶ οἱ ἀπὸ αἰσχρᾶς μίξεως ἐγνωσμένοι. τοῦτο γὰρ ταῖς θείαις περιέχεται διατάξεσιν. ὥστε δὴ ἀνιόντες καὶ κατιόντες, ἐν ᾧ μὴ γεγόνασιν ἀχάριστοι περὶ τὸν τελευτήσαντα, κατὰ παντὸς σκαιοτάτου κινήσουσι τὴν de inofficioso, ἀδελφὸς δὲ καὶ ἡ ἀδελφή, κατὰ μόνων αἰσχρῶν προσώπων. οἱ δὲ ὑπὲρ αὐτὸν τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς συγγενεῖς, οὐδεμίαν πάροδον ἔχουσιν ἐπὶ τῇ de inofficioso. ἀλλὰ καὶ κινήσαντες ἡττηθήσονται. παῖδες δὲ κινοῦσι τὴν de inofficioso, τοῦτο μὲν φυσικοί, τοῦτο δὲ καὶ

Tam autē

δὲ καὶ θεῖοι, κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διατάξει. τότε δὲ
κινοῦντες τὴν de inofficioso, ἰσχυρῶς ταύτῃ χρήσονται, κοινῆς πάσης ἐστε-
ρηνται βοηθείας. ἐσχάτη γάρ ἐστιν ἡ ἀπὸ τῆς de inofficioso βοήθεια. ὁ γὰρ εὐ-
πορῶν ἑτέρου δικαίου, δι' οὗ δυνήσεται τὴν πᾶσαν τοῦ τελευτήσαντος
λαβεῖν περιουσίαν, ἢ μέρος αὐτῆς, οὐκ ἔχει πάροδον ἐπὶ τὴν de inofficio-
so. τοῦτο δὲ οὐ μόνον περὶ τῶν ἐν φύσει παίδων, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ προσώπων
νοεῖσθαι χρή. ταῦτα δὲ οὕτω δεχόμεθα, εἰ μηδὲν αὐτοῖς παντελῶς
ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος κατελείφθη. τοῦτο γὰρ καὶ ἐκ διατάξεως τοῦ θειο-
τάτου ἡμῶν βασιλέως ἐπιγνόνται, τῇ φύσει τὴν προσήκουσαν ἀποσώζον-
τος αἰδῶ. πάλαι γάρ, εἰ μὴ τὸ ὀφειλόμενον ἅπαν κατελείφθη, ἐδίδοτο χώ-
ρα τῇ de inofficioso. οἷον υ΄ νομισμάτων εἶχέ τις περιουσίαν, ἔδει αὐτὸν
πάντως ρ΄ καταλιπεῖν. τουτέστι τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας, ἵνα μὴ κινηθῇ ἡ
de inofficioso. σήμερον δὲ εἰ καὶ ἓν νόμισμα ὑπὲρ ἐκδεδώκοι τῷ, ἢ καὶ ὅσον δή-
ποτε μέρος τῆς κληρονομίας καταλειφθῇ, ἤγουν καὶ πρᾶγμα οἷον δήπο-
τε, ἡ ἐκ τῆς de inofficioso μέμψις ἀργεῖ, τῆς διατάξεως τὸ ἐλλεῖπον ὑπὲρ τε-
τάρτου τῆς ἐξ ἀδιαθέτου μοίρας ἀναπληρούσης, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ διαθέ-
μενος οὐκ ἐνέγραψε τῇ οἰκείᾳ χειρί, ὅτι ἐάν τι εὑρεθῇ ἐλλεῖπον, βούλομαι αὐ-
τὸ ἀναπληρωθῆναι, ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μεσιτείᾳ. τοῦτο γὰρ καὶ μὴ προσκείμε-
νον, ἡ αὐτὴ διάταξις φυσικῶς παραδέχεται, ἤγουν ὡς φύσει παρεπόμε-
νον. ἐάν τις ἀσπάσηται τὴν τοῦ πατρὸς βούλησιν, οὐ δύναται ταύτην
ἀνατρέπειν διὰ τῆς de inofficioso. ὅθεν ὅρα οἷον ἐζητήθη. ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος
ἐπιτρόπευε πουπίλλου τινός. τελευτῶν ἐγὼ καὶ γράψας ἕτερον κληρο-
νόμον, τὸν ἐμὸν ὑπεξούσιον ἐξεκληρονόμησα. κατέλειπον δὲ ληγάτον ὑπὲρ
πουπίλλῳ, οὗτινος ἦν ἐπίτροπος. ἀπήτησε τὸ ληγάτον ὁ ἐμὸς παῖς, τὸ κατα-
λειφθὲν ὑπὲρ πουπίλλῳ. μετὰ ταῦτα βούλεται κινῆσαι τὴν de inofficioso, ὡς
μηδὲν ἔχων ἐκ τῆς πατρῴας περιουσίας. ἆρα δύναται, ἢ μή τι βέβλαπται,
ὡς ἐπιγνοὺς τὴν τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν, αὐτὸ ὑπὲρ τούτῳ, ᾧ τὸ ληγάτον
ἀπήτησε; καὶ λέγομεν μηδὲν αὐτὸν ὑφίστασθαι πρόκειμα, ἐπειδὴ ἐπιτροπι-
κόν τι πράττων ὀφφίκιον, ἔλαβε τὸ ληγάτον, ὥς τε δύναται ἀκωλύτως suo nomine,
κινήσει τὴν de inofficioso. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τοῦτο ζητεῖται. εἶχον ἐγὼ
ἄνηβον παῖδα ὑπεξούσιον. ἕτερον γράψας κληρονόμον, τὸν ἄνηβον ἐξεκληρονό-
μον ἐποίησα, μηδὲν αὐτῷ καταλιπών. ἐληγάτευσα δὲ νομίσματα ρ΄ τι-
τίῳ τινί, ὃν ἐγὼ κατέλιπον τεσταμεντάριον ἐπίτροπον ὑπὲρ ἀνήβῳ. ἤγουν ὁ
ἄρχων δέδωκε, ἢ καὶ ἴσως ἀπὸ νόμου ἐκλήθη. ἐκίνησεν ὁ τίτιος ὀνόματι τοῦ
ἀνήβου τὴν de inofficioso, καὶ ἡττήθη. εὐλόγως γὰρ ἴσως εὑρέθη ὁ ἄνηβος ἐξ-
εκληρονομηθείς. μετὰ ταῦτα ὁ τίτιος, χωρεῖ κατὰ τοῦ σκρίπτου κληρονόμου
τὸ ληγάτον αὐτῷ ἀπαιτῶν ὅπερ αὐτῷ κατελείφθη, ἀμάχως λήψε-
ται τοῦτο. ἀποκλείει δὲ τὴν de inofficioso, τὸ τέταρτον καταλιμ-
πανόμενον ὑπὲρ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμῳ, ἢ ἐν ληγάτῳ, ἢ ἐν φιδεϊκομ-
μίσσῳ, ἢ mortis causa δωρεᾷ. ἡ δὲ inter vivos δωρεὰ οὐ συναριθμεῖται.

Sed haec

Si tutor

Igitur

εἰ μὲν οὖν ἐπὶ τούτῳ ἐδόθη, ὡς ἐν ἐκείνοις τοῖς θέμασιν, ὧν ἡ διάταξις τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως μέμνηται. καὶ ἑτέροις τρόποις παρὰ τοῖς κειμένοις τοῖς παλαιοῖς νόμοις, καὶ ταῖς θείαις μὲν τοι διατάξεσιν, ἐὰν τὸ τέταρτον παρὰ γένηται παρὰ παιδὶ, ἡ δὲ ἰνοφφικιόσου σχολάζει. καὶ εἰ μὲν εἷς ἐστι παῖς, τὸ τέταρτον αὐτῷ δεῖ με καταλιμπάνειν τῆς οἰκείας περιουσίας. εἰ δὲ δύο εἰσὶν ἢ καὶ πλείονες, τὸ τέταρτον πᾶσι καταλειφθὲν, ἀναλόγως καὶ ἐξ ἴσου, ἡσυχάζειν ποιεῖ τὴν δὲ ἰνοφφικιόσου. οἷον δύο εἰσὶ, δεῖ αὐτοῖς καταλιμπάνειν, ἀνὰ μίαν ἥμισυ οὐγκίαν. εἰ δὲ τρεῖς εἰσι, δεῖ καταλιμπάνειν αὐτοῖς ἀνὰ μίαν οὐγκίαν.

DE HAEREDVM QVALITATE ET DIFFERENTIA Titulus XIX

Ὁ κληρονόμος, ὄνομά ἐστι γενικὸν, διαιρεῖται δὲ εἰς τρία. τῶν γὰρ κληρονόμων, οἱ μὲν λέγονται νεκεσσάριοι, ἤτοι ἀναγκαῖοι. οἱ δὲ σοῦοι νεκεσσάριοι, οἱ δὲ ἐξτράνεοι, ἤγουν ἐξωτικοί.

Necessarius

καὶ τίς ἐστι νεκεσσάριος. ὁ οἰκέτης ὁ γραφεὶς κληρονόμος, διὰ τοῦτο οὕτως ὀνομασθεὶς, ἐπειδὴ καὶ βουλόμενος καὶ ἄκων παντὶ τρόπῳ μετὰ τὴν τοῦ δεσπότου τελευτὴν, εὐθέως ἐλεύθερος καὶ νεκεσσάριος γίνεται κληρονόμος. ἀμέλει, οἱ τινὲς ὑπόπτους ἔχουσι τὰς οἰκείας περιουσίας, καὶ λογίζονται, ὡς οὐδεὶς ἀνέξεται διὰ τὸ ἄπορον τὴν αὐτῶν καταδέξασθαι περιουσίαν, εἰώθασιν ἴδιον οἰκέτην, ἐν πρώτῳ, ἢ δευτέρῳ, ἢ ἐν τρίτῳ βαθμῷ, ἢ καὶ ἐπέκεινα γράφειν κληρονόμον. οἷον Στῖχος, ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἔστω κληρονόμος. ἰδοὺ ἐν τῷ πρώτῳ βαθμῷ. ἢ ἐν δευτέρῳ οὕτως, ἔστω Πρῖμος κληρονόμος. εἰ δὲ μὴ γένηται, ἔστω Στῖχος ὁ ἐμὸς οἰκέτης κληρονόμος. ἢ καὶ ἐπέκεινα. λοιπὸν οὖν μηδενὸς ἀνεχομένου προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ, ἐξ ἀνάγκης ὁ Στῖχος ἐλευθεροῦται, καὶ γενήσεται κληρονόμος. καὶ ἐὰν μὴ καταβληθῇ τοῖς κρεδίτωρσι τὰ χρέα τοῦ τελευτήσαντος, μὴ δὲ τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς γένηται ἐπὶ τοῖς ὀφλήμασι, μένει μὲν ἀνύβριστος ὁ τελευτήσας, ἡ δὲ κληρονομία διαπιπράσκεται, οὐκέτι λεγόντων ἐκείνων, ὅτι τὰ τοῦ δὲ τελευτήσαντος διαπιπράσκεται πράγματα, ἀλλὰ τὰ τοῦ Στίχου τοῦ κληρονόμου. γινόμενοι δὲ οἱ κρεδίτωρες ἐν νομῇ, ἢ διαπιπράσκουσι ταῦτα, ἢ μεταξὺ ἀλλήλων μερίζονται. μισθὸν δὲ τῆς τοιαύτης ὕβρεως ἕξει, πρῶτον μὲν τὴν ἐλευθερίαν, ἧς οὐδὲν τιμιώτερον. ἔπειτα κἀκεῖνο αὐτῷ προσγίνεται. ὅσα γὰρ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ οἰκείου πάτρωνος ἑαυτῷ προσεπόρισε ὁ Στῖχος ἐξ ἑτέρων αἰτιῶν, τουτέστιν οὐκ ἐκ προφάσεως τῆς κληρονομίας, αὐτῷ φυλαχθήσεται, καὶ οὐκ ἐνοχληθήσεται ὑπὸ τῶν κρεδιτώρων, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἡ τοῦ τελευτήσαντος περιουσία οὐκ ἐξήρκεσεν ἀποπληρῶσαι τὰ ὀφληθέντα. καὶ οὗτοι μέν εἰσι νεκεσσάριοι.

Sui autem

σοῦοι δὲ νεκεσσάριοι τίνες εἰσὶ σκοπήσωμεν. σοῦοι νεκεσσάριοί εἰσιν, οἷον υἱός, θυγάτηρ, ἔγγονος

ἔγγονος, ἐγγόνη. οἱ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐφεξῆς πάντες παῖδες, οἵ τινές εἰσιν ἐν ποτεστάτε ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς. ἀλλ' ὁ μὲν υἱός, καὶ ἡ θυγάτηρ, ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς πάντως τὸ σουόν. ὁ δὲ ἔγγονος, καὶ ἡ ἐγγόνη, οὐ μόνον ἐὰν ὦσιν ὑπεξούσιοι τοῦ πάππου τοῦ τελευτήσαντος ἔχουσι τὸ τοῦ σουοῦ δίκαιον, ἀλλὰ γὰρ χρεία αὐτοῖς πρὸς τὸ κτήσασθαι τὸ σουόν, τοῦ πεπαῦσθαι τὸν αὐτῶν πατέρα ἐξ οὗ γεγόνασιν, ὑπεξούσιον εἶναι τοῦ οἰκείου πατρός. τελευτῇ τυχὸν ἢ ἐμαγκιπατζίωνι, ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐξεληλυθότος αὐτοῦ τῆς ὑπεξουσιότητος. τότε γὰρ ὁ ἔγγονος, ἢ ἡ ἐγγόνη, εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐπάνεισι τάξιν. καὶ σουοὶ μὲν διὰ τοῦτο προσαγορεύονται, ἐπειδὴ οἰκειακοὶ κληρονόμοι εἰσί, τουτέστι καὶ ζῶντος τοῦ πατρός, τρόπον τινὰ δεσπόται νομίζονται. ὅθεν καὶ ὁ δυωδεκάδελτος πρώτην αὐτοῖς δίδωσι κλῆσιν, ταύτην τὰ ἐξ ἀδιαθέτου. καὶ σουοὶ μὲν κληρονόμοι διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας λέγονται. νεκεσσάριοι δέ, ἐπειδὴ παντὶ τρόπῳ καὶ θέλοντες καὶ μὴ βουλόμενοι, ἐκ διαθήκης ἅμα, καὶ ἐξ ἀδιαθέτου γίνονται κληρονόμοι. ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ πολιτικόν, οὐδεμία διαφορὰ νεκεσσαρίου, καὶ σουοῦ νεκεσσαρίου. ὁ δὲ πραίτωρ ὁρῶν πρὸς τὸ φύσει δίκαιον, δίδωσιν αὐτοῖς παῤῥησίαν τοῦ ἀβστινατεύειν ἑαυτοὺς τῆς πατρῴας κληρονομίας, ἐν ᾧ ταύτην ὕποπτον ἡγοῦνται. ἐν δύο γὰρ εὐγενέσι, κάλλιον ὑβρίζεσθαι τὸν τελευτήσαντα, ἢ τὸν ζῶντα, τὸν καὶ αἰσθανόμενον τῆς ἐντεῦθεν ἀτιμίας. αὐτοῦ τοίνυν ἀβστινατεύσαντος, τὰ πράγματα λήψονται οἱ κρεδίτωρες τοῦ τελευτήσαντος, οὐ μὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ παιδός.

Cæteri

Ἐξτρανέοι δέ εἰσι, πάντες οἱ παρὰ τούτους ἁπλῶς, ὅσοι μὴ ὑποβέβληνται τῇ τοῦ τελευτήσαντος ὑπεξουσιότητι. ἀμέλει καὶ οἱ ἡμέτεροι παῖδες ἐμαγκιπάτοι, ἐξτρανέοι κληθήσονται. καὶ ὁ παῖς τῇ μητρὶ ἐξτράνεος κληθήσεται, καὶ γενήσεται κληρονόμος. θήλεια γὰρ in potestate τοὺς παῖδας ἔχειν οὐ δύναται. διατιθέμενός τις, τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐνεστήσατο κληρονόμον, ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, βινδίκτα τοῦτον ἠλευθέρωσεν. ἐτελεύτησεν οὐκ ἀμείψας τὴν διαθήκην. ζητοῦμεν εἰ ὁ γραφεὶς κληρονόμος, πότερον νεκεσσάριός ἐστιν ἢ ἐξτράνεος; καὶ λέγομεν αὐτὸν ἐξτράνεον εἶναι. ἐπειδὴ μὴ τὰ δύο ἐκ τῆς τοῦ τελευτήσαντος διαθήκης αὐτῷ προσγίνεται, τουτέστιν ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ κληρονομία.

In extraneis

Περὶ δὲ τῶν ἐξτρανέων κληρονόμων, ἐκεῖνο δεῖ παραφυλάττειν, ὥστε ἡμᾶς ἔχειν μετ' αὐτῶν τεσταμέντι φακτζίωνα, εἴτε αὐτοὶ ἐγράφησαν κληρονόμοι, εἴτε οἱ αὐτῶν ὑπεξούσιοι. ταύτην δὲ τὴν τεσταμέντι φακτζίωνα ἔχειν αὐτοὺς ἀπαιτοῦμεν ἐν δυσὶ καιροῖς. ἡνίκα διατιθέμεθα, ὥστε τέως ἐῤῥῶσθαι τὴν ἔνστασιν. καὶ ἡνίκα τελευτῶμεν, ὥστε τὴν καλῶς γενομένην ἔνστασιν, χρηστὸν ἔχειν ἀποτέλεσμα. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσει, καὶ τρίτον ἐπιζητοῦμεν καιρόν, ἐν ᾧ δεῖ τὴν τεσταμέντι φακτζίωνα ἔχειν αὐτόν. τουτέστιν, ἡνίκα προσέρχεται τῇ κληρονομίᾳ. οὐδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς πότερον πούρως, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν γέγραπται κληρονόμος. τὸ γὰρ δίκαιον τοῦ κληρονόμου, τουτέστιν εἰ δύναται κληρονομῆσαι, ἐν ἐκείνῳ

μάλιστα

μάλιστα σκοπεῖται τοῦ καιρῷ, ἐν ᾧ δεῖ τὴν κληρονομίαν ἀδιτεῦσαι. ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ, τῷ μεταξὺ τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, καὶ τῆς τοῦ τεσταλτωρος τελευτῆς, ἤγουν τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως ὅτ᾽ ἐστιν, ἐν ᾧ αἱρετικῶς ἐγράφη τὶς κληρονόμος, τὸ τοῦ κληρονόμου δίκαιον ἐναλλαγὲν, οὐδεμίαν αὐτῷ φέρει βλάβην εἰς τὸ διαδέξασθαι. ὥσπερ εἰ συμβῇ τὸν ὑπ᾽ ἐμοῦ γραφέντα κληρονόμον, εἶναι ῥωμαῖον, εἶτα μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης, ἐκπεσὼν τῆς πολιτείας ταύτην ἀνέλαβε πρὸ τῆς ἐμῆς τελευτῆς, ἤγουν ἐν ᾧ αἱρετικῶς ἐγέγραπτο κληρονόμος πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, ἀκωλύτως κληρονομήσει. ὥσπερ οὖν, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ συναγόμενον, ἤγουν τὸ ἀποτέλεσμα, τρεῖς ἐπιζητοῦμεν καιροὺς, ἐν οἷς τὸν κληρονόμον ἔχειν δεῖ τεσταμέντου φακτιῶνα. τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης, τὴν τελευτὴν τοῦ διατιθεμένου, τὸν χρόνον τῆς ἀδιτίωνος. μᾶλλον δὲ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης, καὶ τὴν ἀδιτίωνα.

Testamēti — τεσταμέντου φακτιῶνα δὲ ἔχειν νοεῖται, οὐ μόνον ὁ δυνάμενος διατίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξ ἀλλοτρίας διαθήκης δυνάμενος λαμβάνειν, ἤγουν ἑτέρῳ προσπορίζειν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα αὐτὸς οὐ δύναται ποιεῖν διαθήκην. διὰ τοῦτο καὶ ὁ μαινόμενος καὶ ὁ ἄλαλος καὶ ὁ πόστουμος καὶ ὁ ἴμφας καὶ ὁ πρεσοῦμος καὶ ὁ υἱὸς ὁ ὑπεξούσιος, καὶ ὁ ἀλλότριος οἰκέτης ἔχειν λέγονται τεσταμέντι φακτιῶνα. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ δύνανται διατίθεσθαι, ἀλλ᾽ οὖν ἐκ τῆς ἑτέρου διαθήκης, εἰ ἑαυτοῖς, εἰ ἑτέρῳ δύνανται προσπορίζειν. ὑπὲρ δὲ τοῦ μεμηνότος, δεῖ θεματίζειν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς γεγραμμένον κληρονόμον. ὑφ᾽ ἑτέρου γὰρ γραφεὶς, μέχρις οὗ ἀνανήψῃ, οὐδὲ ἑαυτῷ, οὐδὲ ἑτέρῳ δυνήσεται προσπορίζειν κληρονομίαν.

Extraneis autem — οἱ δὲ ἐξτράνεοι κληρονόμοι λέγονται καὶ βολουντάριοι. ἐν προαιρέσει ἔχοντες τὸ κληρονομῆσαι, ἢ μή. οἱ δὲ ἕτεροι λέγονται νεκεσσάριοι, διὰ τὸ ἐξ ἀνάγκης αὐτοὺς καλεῖσθαι. καὶ οὐ μόνον ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ διαφορὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι τὸ καταδέξασθαι τὴν κληρονομίαν, ἐπὶ μὲν τοῦ ἐξτρανέου, λέγεται ἀδιτίων, ἤτοι καταδοχή. ἐπὶ δὲ τῶν νεκεσσαρίων, immixtio ἤτοι ἔμμιξις. καὶ τὸ ἀπώσασθαι τὴν κληρονομίαν, ἐπὶ μὲν τοῦ ἐξτρανέου, λέγεται ῥεπουδιατίων, ἤτοι χωρισμός. ἐπὶ δὲ τοῦ νεκεσσαρίου ἀβστινατίων. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐξωτικὸς ῥεπουδιατεύων, οὕτως ἐστὶν, ὡς μηδέποτε κληθεὶς ἐπὶ τὴν κληρονομίαν. ὁ δὲ σουῖος νεκεσσάριος ἀβστινατεύσας, ἐπειδὴ μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς εὐθέως ἀνεφάνη, οὐδὲν ἧττον ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀσώματον. καθάπερ εἴρηται πολλάκις, ὅτι τὸ ἀσώματον ὄνομα τῆς κληρονομίας ἅπαξ ἐμπαγὲν τινὶ, δυσχερῶς ἐφ᾽ ἕτερον μεθίσταται. εἰ μὴ ὅτι ὁ πραίτωρ, ὁ τὴν ἀβστινατιῶνα ἐπινοήσας, ἀπὸ τῶν δανειστῶν ποιεῖ αὐτῷ τὸ ἀνενόχλητον. καὶ ἐν τούτοις μὲν αἱ διαφοραί. ἐν ἐκείνῳ δὲ ἡ κοινωνία, ὅτι εἴτε ὁ νεκεσσάριος ἐμμίξει ἑαυτὸν, εἴτε ὁ ἐξωτικὸς ἀδιτεύσει, οὐ δύνανται μετὰ ταῦτα ἀποστῆναι τῆς κληρονομίας. εἰ μὴ ἄρα ἐλάττονές εἰσι τῶν εἴκοσι καὶ πέντε ἐνιαυτῶν. τοῖς γὰρ ἄγουσι ταύτην τὴν ἡλικίαν, ὥσπερ ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασιν πράγμασιν ἀπατηθεῖσιν, οὕτω κἀνταῦθα, ἐν ᾧ προπετῶς ἐπιζήμιον καταδέξονται

παραδέξονται κληρονομίαν ὁ πραίτωρ συντρέχει, διδοὺς αὐτοῖς τὴν ἀποκα-
τάστασιν, ὥστε τῆς κληρονομίας ἀποστῆναι. τί δὲ ὅτι μείζων τις ὢν τῶν κε
ἐνιαυτῶν, εὔπορον εἶναι νομίσας τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν, ἠδί-
τευσε. μετὰ δὲ ταῦτα, χρέος ἀπρόοπτον ἀνεφάνη, ὅπερ πολλῷ τῷ μέτρῳ τὴν
κληρονομίαν ὑπερέβαινε. γέγονε διάταξις ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως βοηθοῦσα
τούτῳ. εἴγε καὶ πρώτην ὄψιν εὔπορος ἡ κληρονομία ἐφαίνετο, ἀπρόοπτον δὲ
μετὰ ταῦτα χρέος ἀνεφάνη, ὅπερ καὶ τὸν καιρὸν ἐλάνθανε τῆς ἀδιτίωνος.
ἀλλ' ἀδριανὸς μὲν ἐξ ἰδικῆς φιλοτιμίας, ἑνὶ τῷ προσώπῳ, τὴν τοιαύτην δέ-
δωκε συγγνώμην. ὁ δὲ θειότατος γορδιανὸς μετὰ ταῦτα ἐπὶ στρατιωτῶν μό-
νων, τὴν τοιαύτην ἐξέτεινε φιλοτιμίαν. τὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως κα-
λοθελὲς, κοινὴν ταύτην τοῖς τελοῦσιν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ πολιτείαν ἐδωρήσατο
βοήθειαν. τέθεικε γὰρ διάταξιν, ἐπίσημόν τε καὶ δικαιοτάτην τὸ ποιεῖν ἰν-
βεντάριον παρὰ ἀδιτίωνος, φανερὰς ἔχουσαν τὰς παρατηρήσεις. ἃς ἐάν
τις παραφυλάξῃ, εἰ καὶ ἀπόρῳ προσέλθῃ κληρονομίᾳ, εἰς τοσοῦτον καταχε-
θήσεται, εἰς ὅσον ἡ τῶν πραγμάτων τῆς κληρονομίας συνάγεται ποσότης,
ὥστε λοιπὸν μὴ δὲ ἀναγκαίαν εἶναι τὴν διάσκεψιν. ἐπινενόηται γὰρ ἡ διά-
σκεψις, διὰ τὸ γνῶναι πρότερον, εἰ αἱρετός ἐστιν ὁ κλῆρος, καὶ οὕτως ἀδι-
τεύσῃ, ἵνα μή τις ἐξ ἀπροόπτου ἐπιβλαβῆ καταδέξηται κληρονομίαν. εἰ δὲ
τις καταφρονήσας τῶν περιεχομένων τῇ θείᾳ διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασι-
λέως αἰτήσῃ διάσκεψιν, καὶ μετὰ ταῦτα προσέλθῃ τῷ κλήρῳ, οὐ τεύξεται
τῶν ἀπὸ τῆς διατάξεως βοηθειῶν, ἀλλ' ἅπαν ἀπαιτηθήσεται τὸ χρέος.

Sed nostra

ὁ ἐξτραίνεος γραφεὶς κληρονόμος, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ὡς λεγίτιμος κλη-
ρονόμος δύναται προηρεδεγερετεύειν. ἤγουν ὡς κληρονόμος διοικεῖν,
ἐνεργεῖν, χειρίζειν, τουτέστι γυμνῇ βουλήσει καταδέξασθαι τὴν κληρονο-
μίαν, καὶ γενέσθαι κληρονόμος. δοκεῖ δὲ προηρεδεγερετεύειν, ὁ τοῖς κληρονο-
μιαίοις πράγμασι χρώμενος ὡς δεσπότης, ἢ ἐν τῷ πιπράσκειν, ἢ ἐν τῷ γεωρ-
γεῖν τοὺς ἀγρούς, ἢ ἐν τῷ μισθοῦν αὐτούς, καὶ ἁπλῶς, οἱῳδήποτε τρόπῳ, εἰ τὴν
οἰκείαν γνώμην δηλώσει, ἢ πράγματι, ἢ ῥήματι, ὅτι καταδέχεται τὴν κληρο-
νομίαν, μόνον μέντοι, εἰ οἶδε πότερον ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖ. εἰ
γὰρ ἔγγραφος κληρονόμος ἠδίτευσε δὲ ὡς ἐξ ἀδιαθέτου κληθείς, ἤγουν τὸ ἐναν-
τίον, οὐ γενήσεται κληρονόμος. προηρεδεγερετεύειν ἐστὶ pro domino gerere.
οἱ γὰρ παλαιοὶ τῷ heredis ὀνόματι ἀντὶ τοῦ δομίνου ἐκέχρηντο. ὥσπερ δὲ
γυμνῇ βουλήσει τῷ εἰπεῖν ὅτι καταδέχομαι τὴν κληρονομίαν, γίνεται
κληρονόμος ὁ ἐξτραίνεος, οὕτω καὶ τῇ ἐναντίᾳ ἀποκρίσει τῷ εἰπεῖν, ὅτι οὐ
προσίημι τὸν κλῆρον, εὐθέως ἐκπίπτει τῆς κληρονομίας. ὁ ἄλαλος, ἤγουν
κωφὸς τεχθείς, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα γεγονὼς ἐκ πάθους, ἀκωλύτως
δύναται προηρεδεγερετεύειν, καὶ ἐᾶν τῷ περιποιεῖν
τὴν κληρονομίαν. μόνον μέντοι εἰ οἶδεν
ὅτι προφάσει ταῦτα πράττει
κληρονομίας.

Item extraneus

DE LEGATIS Titulus XX

Μετὰ τὴν περὶ διαθηκῶν διδασκαλίαν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ ληγάτων. ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, τὴν τάξιν πεπονηκότα τὴν συνέχειαν διακόψαι τῆς διδασκαλίας. προσῆκεν γὰρ εἰπεῖν ἐφεξῆς, περὶ τῶν καθ' ὁμάδα κτήσεων, καὶ δέον εἰπόντα περὶ τῆς ἀπὸ διαθήκης καταφερομένης κληρονομίας, ἐπαγαγεῖν εὐθέως καὶ περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ οὕτως ἐκ τῶν λειπομένων ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ληγάτον. ὅπερ ἰδικὴ κτῆσις ἐστι. ἀλλ' ἐγγὺς ἡ ἀπολογία, ἐπειδὴ γὰρ περὶ τῆς ἀπὸ διαθήκης κληρονομίας διειλέχθημεν, ἐν διαθήκῃ δὲ καὶ ληγάτα καταλιμπάνεται, οὐκ ἔξω λόγου τινός ἐστιν ἐφεξῆς εἰπεῖν καὶ περὶ ληγάτων.

Legatum itaque — καὶ δεῖ πρότερον ὁρίσασθαι, τί ἐστι ληγάτον. ληγάτον ἐστὶ δωρεὰ ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος καταλειφθεῖσα.

Sed olim — ἀλλὰ τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ληγάτου, πρωτότυπόν ἐστι, καὶ ὥσπερ ὕλη. ἐντεῦθεν δὲ πρόεισι Δ γένη, Vindicatio, ἤγουν ἐκδικητική. damnatio, ἤτοι καταδικαστική. sinendi modo. præceptio, ἤτοι ἐξαίρετος. ἔστι δὲ ῥήματα τινὰ τυπικὰ ἑκάστῳ γένει ληγάτου ἀφωρισμένα, δι' ὧν τὸ γένος χαρακτηρίζεται. καὶ βινδικατζίωνος μὲν ἐστι ταῦτα τὰ ῥήματα. δίδωμι τῷ δεῖνι νομίσματα ρ̄. αὕτη δὲ βινδικατζίων, δεσπότην ἐποίει τὸν ληγατάριον, ἅμα τῇ τοῦ κληρονόμου ἀδιτίονι. ὡς δύνασθαι αὐτὸν κατὰ παντὸς κινεῖν τὴν in rem. καὶ διὰ τοῦτο ἀνεφέρετο καὶ αὕτη ἐν ταῖς ἰδικαῖς πράξεσι, ταῖς περιποιούσαις ἡμῖν δεσποτείαν, ὡς ἄνω προσαπεφωνήσαμεν. ἐλέγετο δὲ βινδικατίων, παρὰ τὸ βινδικάρε, ὅ ἐστι διὰ τῆς in rem ἐκδικῆσαι τὸ πρᾶγμα. τῆς δαμνατζίωνος δὲ τὰ ῥήματα, καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, δοῦναι τῷ δεῖνι νομίσματα ρ̄. ἐτίκτετο δὲ ἐντεῦθεν τῷ ληγαταρίῳ κατὰ τοῦ κληρονόμου περσοναλία ἀγωγή, ἡ λεγομένη ἐξ τεσταμέντου. σινένδι μόδω δέ, καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, συγχωρῆσαι τῷ δεῖνι λαβεῖν τόδε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐντεῦθεν ὁμοίως ἥρμοζεν ἡ ἐξ τεσταμέντου. πραικεπτζίωνος δὲ τὰ ῥήματα, κατεξαίρετον ὁ δεῖνα ὁ μέρικος κληρονόμος λαβέτω τόδε τὸ πρᾶγμα. ἀμέλει, οὐ καλῶς τῷ μὴ ὄντι μερικῷ κληρονόμῳ κατὰ πραικεπτζίωνα καταλιμπάνομεν. τὸ γὰρ εἰπεῖν ῥωμαϊστὶ præcipito, τουτέστι κατεξαίρετον λαμβανέτω, δηλωτικόν ἐστι προϋποκειμένου μέρους κληρονομίας. τουτέστι πρὸς τῷ μέρει ὅπερ αὐτῷ κατέλιπον, βούλομαι αὐτὸν καὶ τόδε ἔχειν ἐν ἐξαιρέτῳ. ἀπῃτεῖτο δὲ ἡ πραικεπτζίων, διὰ τοῦ familiæ hercifcundæ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν, αἱ διατάξεις δὲ τῶν νεωτέρων βασιλέων, ἀνεῖλον τὰ τυπικὰ ῥήματα, δι' ὧν τὸ γένος ἐσημαίνετο.

Nostra — γέγονε δὲ καὶ διάταξις τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως, ἣν μετὰ πολλῆς ἐποιήσατο τῆς ἀγρυπνίας, σπουδάζων ἰσχυροτέρας, καὶ βεβαιοτέρας εἶναι τὰς τῶν τελευτώντων βουλήσεις. ἐν ᾗ παρεκελεύσατο, οὐ τοῖς ῥήμασιν ἀλλὰ ταῖς γνώμαις τῶν τελευτώντων προσέχειν. ὥστε πᾶσι τοῖς γένεσι τῶν ληγάτων, μίαν εἶναι φύσιν. καὶ οἵοις δήποτε ῥήμασιν ἐάν τι συμβῇ καταλειφθῆναι, ἐξεῖναι

τοῖς ληγαταρίοις ἔξεστι λαμβάνειν, εἴτε βούλονται περσοναλίας ἀγωγὰς, ἤγουν κινῆσαι τὴν ἐν ῥὲμ, ἢ καὶ ὑποθηκαρίαν. πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα χρήσιμα, ἡ προειρημένη διάταξις διδάσκει. τὴν δὲ ταύτης ἐξητασμένην ἰσχὺν μαθεῖν ἔνεστι τελεώτερον, τοῖς αὐτῆς ἐντυγχάνοντα ῥήμασιν. ἀλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων ἡ αὐτὴ διάταξις ἔστη, ἀλλὰ καὶ τὶ μεῖζον προσέθηκεν. ὁπότε γὰρ ἑώρα τὰ μὲν ληγάτα πολλῆς ἀκριβείας ἐχόμενα, ὑπὸ δὲ τῶν φιδεϊκομμίσσων, μᾶλλον τὴν βούλησιν θαλπομένην τοῦ τεστάτορος, καὶ διὰ τοῦτο πλατυτέραν ἔχοντα φύσιν, ἀναγκαῖον ᾠήθη πάντα τὰ ληγάτα τοῖς φιδεϊκομμίσσοις ἐξισῶσαι, ὡς μηδεμίαν εἶναι μεταξὺ αὐτῶν διαφοράν. ἀλλ' ὅπερ ἐλλείπει τοῖς ληγάτοις, ἐκ τῆς τῶν φιδεϊκομμίσσων ἀναπληροῦσθαι φύσεως. καὶ εἰ ἔν τινι πλεονεκτεῖ τὸ ληγάτον, τούτου μεταδιδόναι τοῖς φιδεϊκομμίσσοις. ἀλλ' ἵνα μὴ χύδην, καὶ ἀναμὶξ περὶ ληγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων διαλεγόμενοι, ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν νόμων προοιμίοις ἀπαλωτέρας ἔτι τὰς τῶν νέων ἀκοὰς, δυσχερεστέρας διδασκαλίας ταράξωμεν ἐν εἰσαγωγῇ, ἀξιολογώτατον ἐνομίσαμεν εἶναι, πρότερον περὶ ληγάτων κεχωρισμένως, εἶτα μετὰ ταῦτα περὶ φιδεϊκομμίσσων διεξελθεῖν. ὅπως τῆς ἑκατέρου φύσεως ἰδία γνωσθείσης, ἐκπαιδευθέντες λοιπὸν καὶ ἐν ἕξει γενόμενοι, λεπτοτέραν καὶ ἀκριβεστέραν ἀθορύβως δέξωνται διδασκαλίαν.

Sed non usque

οὐ μόνον δὲ τὰ τοῦ τεστάτορος, ἢ τοῦ κληρονόμου πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἀλλότρια δύναται ληγατεύεσθαι. οὐχ ὥστε τὸν δεσπότην τῶν ἰδίων πραγμάτων στερεῖσθαι. ἀναγκάζεται γὰρ ὁ κληρονόμος προσιέναι τῷ δεσπότῃ, καὶ διαλέγεσθαι περὶ ἀγορασίας. καὶ εἰ μὲν ἕλοιτο ὁ δεσπότης πωλῆσαι, ἀγοράσας ὁ κληρονόμος δίδωσι τοῦτο τῷ ληγαταρίῳ. εἰ δὲ μὴ δυνηθῇ τοῦ δεσπότου μὴ βουληθέντος, τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν παρέξει τῷ ληγαταρίῳ. εἰ δέ τις τελευτῶν, τοιοῦτόν μοι ληγατεύσει πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ κομμέρτζιον οὐκ ἔχω, τουτέστι δίκαιον τοῦ κτᾶσθαι αὐτὸ, οὐ μόνον οὐκ ἐπωφεληθήσομαι αὐτὸ τὸ καταλειφθὲν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τούτου διατίμησιν ἀπαιτεῖν δυνήσομαι. τί γὰρ ὅτι ἐληγάτευσέ τις ἐμοὶ τὸ κάμπον τὸ μάρτιον. τόπος δέ ἐστι δημόσιος πλησίον τῆς ῥώμης. ἢ τὴν βασιλικὴν, ἢ τὸν ναὸν, ἢ τὰ δημοσίαις χρείαις ἀφωρισμένα. οἷον θέατρον, κυνήγιον, ἱππικόν. πάντα γὰρ τὰ τοιουτότροπα ληγάτα, ἀνίσχυρά ἐστι. τὸ δὲ εἰρημένον ἡμῖν πρὸ βραχέος, ὅτι τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἰσχυρῶς δύναμαι ληγατεύειν, τότε χρὴ νοεῖν, ἡνίκα ἐγὼ ὁ διατιθέμενος, ἠπιστάμην ἀλλότριον εἶναι τοῦτο. εἰ γὰρ ἠγνόουν, ἀνυπόστατον τὸ ληγάτον. εἰ γὰρ ἠπιστάμην οὐκ ἐμὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἴσως ὅτε, οὐκ ἂν αὐτὸ κατέλειψα. καὶ τοῦτο περιέχεται διατάξει τοῦ θειοτάτου Πίου. ἐὰν ληγατεύσῃ τὶς ἀλλότριον πρᾶγμα ἐμοί, καὶ ὁ κληρονόμος μὴ βουλόμενος ἀγοράσαι αὐτὸ καὶ δοῦναι, ἤγουν παρασχεῖν τὴν διατίμησιν, ἀνυπόστατον δὲ εἶναι φησὶ τὸ ληγάτον, διὰ τὸ τὸν τεστάτορα ἀγνοεῖν ἀλλότριον εἶναι τοῦτο, ἐνίσταμαι δὲ ἐγὼ ὁ ληγατάριος, καὶ ἐναντιοῦμαι, ἰσχυρὸν αὐτὸ διαβεβαιούμενος εἶναι, διὰ τὸ τὸν τελευτήσαντα εἰδέναι, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀλλότριον ἦν. τίς ἄρα βαρύνεται τῇ ἀποδείξει, ὁ κληρονόμος λέγων ἠγνοηκέ-

Non solū

I ναι

ναι τὸν τεςάτωρα, ἢ ὁ ληγατάριος ἐπίςασθαι φάσκων αὐτόν. καὶ λέγο- μεν τὸν ληγατάριον βαρύνεσθαι τῇ ἀποδείξει. οὐ μὴν τὸν κληρονόμον, ἀπο- δεικνύειν ἀναγκάζεσθαι. ὁ γὰρ ληγατάριος ἄκτωρ ὤν, εἰκότως βαρύνε- ται τῇ ἀποδείξει.

Sed & si rem suam

Τίτιος δανεισάμενος παρὰ πρίμου, ἐνεχυρίασεν, ἤγουν ὑπέθετο αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ χρέους, οἰκεῖον ἀγρόν. τελευτῶν ὁ Τίτιος πρὶν ἀποδοῦναι τὸ χρέος, ἐληγάτευσέ μοι τὸν αὐτὸν ἀγρόν. ἀνάγκην ὁ κληρονό- μος ἕξει καταβαλεῖν τὸ χρέος ὑπὲρ πρίμου καὶ τῆς ὑποθήκης ἐλεύθερον αὐτὸ διδόναι μοι. κἀνταῦθα δὲ ἡ αὐτὴ χώραν ἔχει διαίρεσις, ἥτις καὶ ἐπὶ τοῦ προλαβόντος θέματος. ἡνίκα ἀλλότριον ἐληγατεύθη πρᾶγ- μα. τότε γὰρ ἀναγκάζεται ὁ κληρονόμος καταβαλὼν τὸ χρέος ἐ- λεύθερον τῆς ὑποθήκης τὸ ληγάτον, ἐὰν ᾧ ἠπίςατο ὁ τελευτήσας ὑποκεῖσθαι τὸ πρᾶγμα. καὶ τοῦτο σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγρα- ψαν οἱ θειότατοι. εἰ μέντοι ὁ τελευτήσας ἠβουλήθη τὸν ληγατάριον τοῦ δεσμοῦ, τῆς ὑποθήκης τὸ ληγάτον ἀπαλλάξαι, καὶ τοῦτο ἰδικῶς

Si res aliena

ἐξεφώνησεν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρονόμος τοῦτο λυτροῦσθαι. ἐληγατεύ- σέ σοι ἀλλότριον πρᾶγμα, μετὰ ζήσαντος μου τῇ τριήσει τῆς διαθήκης γέ- γονας αὐτοῦ τοῦ πράγματος σὺ δεσπότης ὁ ληγατάριος. ὅτι μὲν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸν κληρονόμον ἀπαιτεῖν οὐ δύνασαι, πῶς γὰρ τὸ τέλειον ὑπὸ τὴν σὴν δεσποτείαν, συνωμολόγηται. ἆρα οὐδὲ τὴν διατίμησιν τούτου ἀπαι- τεῖν δυνήσῃ. καὶ χρὴ οὕτω διαςίζειν. εἰ μὲν ἀπὸ ἀγορασίας ἐκτήσω τοῦτο, κινεῖν κατὰ τοῦ κληρονόμου τὴν ἐξ τεςαμέντου, λήψῃ τὴν τούτου τοῦ πρά- γματος διατίμησιν. εἰ δὲ ἀπὸ δωρεᾶς γέγονας τούτου δεσπότης, ἢ ἀπὸ λη- γάτου, οὐκ ἀπαιτήσεις τὸ τίμημα διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, *Duas lucrati- uas causas in eundem hominem & eandem rem concurrere non posse.* τουτέςι δύο τῶν κερδαλέας αἰτίας, εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἢ εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα συντρέχειν οὐ δυνατόν. τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐὰν πρῖμος καὶ σεκοῦνδος ληγατεύσωσί μοι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα εἶτα τελευτήσωσι, ζητοῦμεν, εἰ τῶν δύο τοὺς κληρονό- μους δύναμαι ἀπαιτεῖν τὸ ληγάτον; καὶ λέγομεν, εἰ μὲν ἐκ τῆς τοῦ ἑνὸς δια- θήκης ἔτυχον λαβὼν τὸ πρᾶγμα, ἐκ τῆς ἑτέρας διαθήκης οὐ λήψομαι, οὐδὲ αὐ- τὸ τὸ πρᾶγμα. πῶς γὰρ ὅπερ τέλει ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν. οὐδὲ τὴν διατίμησιν, ἔτυχον γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐκ τῶν κερδαλέας αἰτίας κτησάμενος. εἰ δὲ πρότερον ἐκ τῆς μιᾶς διαθήκης ἔλαβον τὴν διατίμησιν, ἐκ τῆς ἑτέρας

Ea quoque res

ἀκωλύτως ἀπαιτήσω τὸ πρᾶγμα. οὐ μόνον τὰ ὄντα ἐν φύσει, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἐλπιζόμενα δὲ γίνεσθαι, ὀρθῶς ληγατεύομεν, οἷον τοὺς καρποὺς τοὺς ἐσομένους ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἀγροῦ. ἢ τὸ μέλλον τίκτεσθαι, ἀπὸ τῆσδε τῆς θε-

Si eadē res

ραπαίνης. ἐὰν δύο τισὶν καὶ τὸ αὐτὸ ληγατεύσω πρᾶγμα, εἴτε *con- iunctim*, εἴτε *disiunctim*, ἤγουν συμπεπλεγμένως, ἢ διῃρημένως, ἔλθωσι δὲ ἀμφότεροι ἐπὶ τὴν τοῦ ληγάτου ἀπαίτησιν, εἰς δύο μέρη μεταξὺ αὐτῶν τμηθήσεται τὸ ληγάτον. εἰ δὲ ὁ ἕτερος ἀρνήσει, ἢ γνώμῃ, ἢ τύχῃ· γνώμῃ μὲν, ἐπειδὴ οὐκ ἐπρουδιάτευσε τὸ ληγάτον· τύχῃ δὲ ἐπειδὴ ζῶντος ἐτελεύ-

τησε

τινὶ τοῦ τεσσάρου, ἢ καὶ ἑτέρῳ διαλύηται ἢ ἀθῴωσε προσώπῳ· τυχὸν γὰρ ἐξέπεσε τῆς πολιτείας· τότε ὅλον τὸ ληγᾶτον πρὸς τὸν συλληγατάριον παραγίνεται. καὶ coniunctim μέν ἐστιν, ἐὰν οὕτως καταλίπω, τιτίῳ καὶ σηΐῳ, τὸν οἰκέτην στίχον δίδωμι καὶ ληγατεύω. Disiunctim δὲ οὕτως, τιτίῳ στίχον τὸν οἰκέτην δίδωμι καὶ ληγατεύω, σηΐῳ τὸν οἰκέτην στίχον δίδωμι καὶ ληγατεύω. εἰ δὲ καὶ προσέθηκα σηΐῳ τὸν αὐτὸν οἰκέτην, ὁμοίως disiunctim τὸ ληγᾶτον ἀποτελεῖται. εἴπερ γὰρ τιτίῳ στίχον τὸν οἰκέτην ληγατεύω, σηΐῳ τὸν αὐτὸν οἰκέτην ληγατεύω. ὥστε δῆλον ὁ καὶ σύνδεσμος παρὼν, coniunctim ποιεῖ τὸ ληγᾶτον. εἰ δὲ μὴ γέγραπται ὁ καὶ, disiunctim αὐτὸ ποιεῖ.

Si cui fundus

τὸν τιτίου ἀγρὸν τελευτῶν ἐληγάτευσάς μοι. σοῦ ζῶντος ἔτι, ἠγόρασα τοῦτον τὸν ἀγρὸν παρὰ τιτίου, deducto usufructu. τουτέστιν ἔλαβον γυμνὴν τὴν προπριεταρίαν ἐξῃρημένης τῆς χρήσεως. ἔμεινε δὲ παρὰ τιτίῳ ὁ οὐσούφρουκτος. μικροῦ διαδραμόντος χρόνου, ἐτελεύτησεν ὁ τίτιος, καὶ τῇ αὐτοῦ τελευτῇ ἀποσβεσθεὶς ὁ οὐσούφρουκτος, ὃν ἔτυχε παρακρατήσας, ἀνέδραμεν ἐπὶ τὴν προπριεταρίαν. τελευτήσαντός σου, βούλομαι κινῆσαι τὴν ἐξ τεσταμέντου κατὰ τοῦ σοῦ κληρονόμου. ὁ ἰουλιανός φησι, καλῶς ἀπαιτεῖν με διὰ τῆς περσοναλίας ἀγωγῆς, τὴν τῆς προπριεταρίας τοῦ ἀγροῦ διατίμησιν. ὁ γὰρ οὐσούφρουκτος ἐνταῦθα, ἐν τάξει δουλείας ἐστίν. ὀφφίκιον δὲ ἐστι τοῦ δικαστοῦ, ὥστε deducto usufructu κελεύειν, ἵνα ὁ κληρονόμος παράσχῃ τὴν διατίμησιν. οἷον ὁ ἀγρὸς μετὰ τοῦ οὐσουφρούκτου, ἄξιός ἐστιν ρν̄ νομισμάτων, δίχα δὲ τοῦ οὐσουφρούκτου ρ̄. κινῶ δ' ὦν ἐγὼ ἀπαιτῶν ρν̄ νομίσματα. ἀλλὰ τὸ ὀφφίκιον τοῦ δικαστοῦ παρασκευάζει ἵνα λάβω τῆς προπριεταρίας μόνης τὴν διατίμησιν, τουτέστι ρ̄ νομίσματα. ζημίαμα γὰρ λαβεῖν με τοῦ οὐσουφρούκτου ἀπαιτῶ τὸν, διὰ τὸ τὸν οὐσούφρουκτον ἐξ ἐπικερδοῦς αἰτίας ἐπ' ἐμὲ παραγενέσθαι.

Sed si rem

ἐληγάτευσέ τις ἐμοὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, ἄχρηστον τὸ ληγᾶτον, τὸ γὰρ ἐμὸν ἐπὶ πλέον ἐμὸν γενέσθαι οὐ δύναται. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐκποιήσω τὸν ἀγρὸν οὐκ ἐπερωτηθήσεταί μοι, οὐδὲ αὐτὸς, οὐδὲ ἡ τούτου διατίμησις.

Si quis rem suam

τίτιος ἰδίαν ὑπάρχων οἰκέτου, ἐληγάτευσέ μοι τοῦτον νομίζων εἶναι πρίμον, ἔρρωται τὸ ληγᾶτον. πλέον γὰρ ἰσχύει ἡ ἀλήθεια τῆς ὑπονοίας. εἰ δὲ ἐμοῦ τοῦ ληγαταρίου τοῦτον ὑπόπτευσεν εἶναι τὸν οἰκέτην, ἔρρωται καὶ οὕτως οὐδὲν ἧττον. ἀποτέλεσμα γὰρ χρηστὸν ἔχει τὸ ληγᾶτον. καὶ γὰρ ὁ τελευτήσας δεσπόζει, κἀγὼ οὐ δεσπόζω, καὶ ἀνεμποδίστως ἐπ' ἐμὲ δύναται μεταφέρεσθαι ἡ δεσποτεία.

Si rem suā

ἐληγάτευσάς μοι τὸ σὸν πρᾶγμα, ἐπιζήσας ἐξεποίησας τοῦτο, φησὶν ὁ κέλσος, ὡς εἰ μὲν ὡς ἀδεηθεὶς ἀπαιτεύων, καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ φιλίας ἀφιστάμενος ἐξεποίησας τοῦτο, οὐκ ἐπερωτηθήσεταί μοι τὸ ληγᾶτον. εἰ δὲ οὐ τοιαύτην ἔχων προαίρεσιν ἠλλοτρίωσας αὐτό· τυχὸν γὰρ ἀνάγκη σοι ἐπετέθη δημοσίων χρεῶν, ἢ ἰδιωτικῶν, καὶ ἀργυρῶν χρυσίου πέπρακας τοῦτο· ἀπαιτήσω τὸν σὸν κληρονόμον τὸ ληγᾶτον. καὶ τοῦτο σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν. κτῆμα τις οἰκεῖον ἐληγάτευσέ μοι, ἐπιζήσας ἐνεχυρίασε τοῦτο, ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀντιγέγραπται

βασιλέων, μὴ δοκεῖν τὸν ἐνεχυριάζοντα ψυχῇ ἀφαιρουμένου τὸ ληγάτον, τοῦτο πεπρακέναι. ὅθεν ὁ ληγαταρίος, ἀναγκάσει τὸν κληρονόμον τὸ χρέος καταβαλόντα τῷ κρεδίτωρι, ἐλεύθερον ὑποθήκης παρέχειν τὸ κτῆμα, καὶ τῷ ληγαταρίῳ δοῦναι. εἰ δέ τις ληγατεύσας μοι ἀγρὸν, ἐπιζήσας, μέρος ἐξεποίησε τούτου, τὸ μὲν μέρος τὸ μὴ ἐκποιηθὲν, ὀφειληθήσεταί μοι πάντως. τὸ δὲ ἐκποιηθὲν, τηνικαῦτα, ὅτε οὐκ ἀφιστάμενος τῆς πρὸς ἐμὲ φιλίας ἠλλοτρίωσε τοῦτο.

Si quis debitori

ἐχρεώστεις μοι ρ νομίσματα, ἐληγάτευσά σοι λιβερατίωνα τοῦ χρέους, τουτέστιν ἐλευθερίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ἀπαιτήσεως. ἔρρωται τὸ ληγάτον. καὶ ὁ ἐμὸς κληρονόμος, οὔτε σὲ, οὔτε τὸν σὸν κληρονόμον ἀπαιτήσει, οὔτε ἕτερόν τινα, τάξιν ἐπέχοντα κληρονόμου. οἷον τὸν καθ' ὁμάδα φιδεϊκομμισσάριον, ἢ βονόρουμ ποσσέσσορα. ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δυνήσῃ κινεῖν κατὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τὴν ἐξ τεσταμέντου, ἀναγκάζων αὐτὸν, ἵνα σε ἀκκεπτιλατίωνι ἐλευθερώσῃ. οὐ μόνον δὲ δηλωτικῶς δύναμαι τὴν ἀπαίτησιν τοῦ χρέους συγχωρεῖν τῷ ἐμῷ δεβίτωρι, ἀλλὰ γὰρ καὶ προσκαίρως λέγειν, καταδικάζωσε ὁ κληρονόμος ἵνα μέχρι ι ἐνιαυτῶν, μὴ ἀπαιτήσῃς τὸ χρέος τὸν ἐμὸν δεβίτορα.

Ex contrario

τί δὲ ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ δεβίτωρ τελευτῶν ὅπερ ἐχρεώστει χρέος ἐληγάτευσε τῷ κρεδίτωρι. ζητοῦμεν εἰ ἔρρωται, καὶ φαμὲν ἀνυπόστατον εἶναι τὸ ληγάτον. εἰ μηδὲν πλέον ἐστὶν ἐν τῷ ληγάτῳ. εἰ γὰρ ρ χρεωστῶν ρ ἐληγάτευσεν οὐκ ἔρρωται. γιγνομένου ὡς χρέος ἀπαιτεῖται, καὶ χώραν λαμβάνοντος τοῦ φαλκιδίου, οὐ μειοῦται ὡς τὰ λοιπὰ ληγάτα. εἰ δὲ ριε, ἔρρωται διὰ τὴν προσθήκην. ἐν ᾧ δὲ ρ μόνα ἐστὶν ἐν τῷ ληγάτῳ, οὐκ ἰσχύει διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἀκερδὲς ἐστι τὸ ληγάτον.

Quod si in diem

εἰ δὲ ἐχρεώστουν σοι ἐν διέμ. τυχὸν γὰρ ἐπηρώτησάς με δώσειν σοι ρ νομίσματα, μετὰ ιε ἔτη. ἢ ἐχρεώστουν σοι ὑπὸ αἵρεσιν. οἷον si navis ex Asia venerit. ἐληγάτευσά σοι τοῦτο τὸ χρέος πούρως. ζητοῦμεν εἰ ἔρρωται τὸ ληγάτον. καὶ χρὴ λέγειν ἐρρῶσθαι αὐτὸ, διὰ τὸν ἐμπαρουσιασμόν. τουτέστιν, ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἤδη καταβάλλεται. κερδαίνει γὰρ ὁ κρεδίτωρ ἐντεῦθεν ἤδη λαμβάνων, τὸ μέλλον αὐτῷ παρέχεσθαι μετὰ δεκαετίαν, ἤγουν μετὰ ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως, ἢ καὶ ἴσως ὅτε μὴ δυνησόμενον, εἴγε ἡ αἵρεσις ἀπνήσει. τί δὲ ἂν εἴη τοῦ τοιούτου ληγάτου εἰ συνέβη ζῶντος τοῦ τεστάτορος τοῦ ἐποφείλοντος, τὴν ἡμέραν παραγενέσθαι, ἢ τὴν αἵρεσιν ἐξελθεῖν; φησὶν ὁ παπινιανὸς χρήσιμον οὐδὲν ἧττον εἶναι τὸ ληγάτον. διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐρρῶσθαι, καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸ κέρδος, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν. οὐδὲ γὰρ ἐκράτησεν ἡ γνώμη τῶν λεγόντων νομικῶν ἀποσβέσθαι τὸ ληγάτον, ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην παρεγένετο τάξιν, ἐξ ἧς ἄρχεσθαι οὐκ ἠδύνατο. ἰδοὺ γὰρ παραγινομένης τῆς ἡμέρας, ἢ ἐξελθούσης τῆς αἱρέσεως, πουρον λοιπὸν εὑρίσκεται τὸ χρέος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ τεστάτορος τελευτῆς. εἰ δέ τις τὸ ἐξ ἀρχῆς πούρως ληγατεύσει, εἰρήκαμεν μὴ ἐρρῶσθαι τὸ ληγάτον. ἐνταῦθα δὲ ἔρρωται, ἐπειδὴ συνέστη τὴν ἀρχήν.

Sed si uxori

ὑποδεξάμενος ἐγὼ προῖκα παρὰ τῆς ἐμῆς γαμετῆς συνεστῶτος ἔτι τοῦ γάμου, τελευτῶν ἐληγάτευ-

σα αὐτῇ τὴν προῖκα, ἔῤῥωται τὸ ληγάτον. κερδαίνει γὰρ μᾶλλον ἡ γυνή, ἀπαιτοῦσα τὰ πράγματα ὡς ληγάτα, ἢ ὡς ἀπὸ προικός. ἐπειδὴ ὡς ἔχομεν μαθεῖν, οὐχ ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου ἀεὶ ἡ προὶξ ἀποδίδοται. τὸ δὲ ληγάτον ἐντεῦθεν ἤδη καταβάλλεται. τί οὖν ὅτι προῖκα μὴ ὑποδεξάμενος, ἐληγάτευσα προῖκα τῇ ἐμῇ γαμετῇ; σεβῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν. εἰ μὲν ἁπλούστερον ληγατεύσω, εἴπω γὰρ ὅτι ληγατεύω τῇ γυναικί μου τὴν προῖκα ἣν ἐπιδέδωκέ μοι, ἄχρηστον τὸ ληγάτον. οὐδὲν γὰρ ἐπιδέδωκέ μοι, καὶ ἄδηλος ἡ ποσότης. εἰ δὲ φανερᾶς ἐμνήσθην ποσότητος, καὶ εἴπω, τὰ ρ̄ νομίσματα, ἃ λόγῳ προικὸς ἐπιδέδωκέ μοι ληγατεύω αὐτῇ, ἢ καὶ τυχὸν τόνδε τὸν ἀγρὸν ὃν ἐπιδέδωκέ μοι ληγατεύω αὐτῇ, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον. ἢ καὶ εἴπω, τὰ περιεχόμενα παρὰ προικῴῳ γραμματείῳ ληγατεύω αὐτῇ, καὶ οὕτως ἰσχύει τὸ ληγάτον.

Si res legata

οἰκέτην ἐληγάτευσά σοι, δίχα φάκτου, ἤτοι δίχα δόλου τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου, ἐτελεύτησεν οὗτος ὁ δοῦλος, ὁ ληγατάριος ἐκ τούτου ζημιωθήσεται. εἰ δὲ καὶ ἀλλότριος ἦν ὁ ληγατευθεὶς οἰκέτης, ἠλευθερώθη δὲ ὄντος ὑπὸ τοῦ δεσπότου οὐ κατὰ γνώμην τοῦ κληρονόμου, ἢ ἐτελεύτησεν ὄντος, ἀνεύθυνος ὁ κληρονόμος. εἰ δὲ τὸν τοῦ κληρονόμου οἰκέτην ἐληγάτευσά σοι, αὐτὸς δὲ ὁ κληρονόμος τοῦτον ἠλευθέρωσε, κατέχεσθαι τὸν κληρονόμον ἰουλιανός φησιν ἐπὶ τῇ δόσει τῆς διατιμήσεως. οὐ διαφερομένων ἡμῶν πότερον ἠπίστατο, ἢ ἠγνόει τὸν τοῦτον ὑπ' ἐμοῦ καταλελεῖφθαι οἰκέτην. τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ ἠλευθέρωσε τὸν οἰκέτην, ἐδωρήσατο δὲ αὐτὸν ἑτέρῳ, καὶ ὁ δεξάμενος αὐτὸν κατὰ δωρεὰν ἠλευθέρωσε. κἀνταῦθα γὰρ ἀπαιτηθήσεται τὴν τούτου διατίμησιν ὁ κληρονόμος, εἰ καὶ ἠγνόει τὸ ληγατευθῆναι αὐτόν.

Si quis ancillas

τὴν ἰδίαν τις θεράπαιναν ἐληγάτευσε μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων, ἐπεζήσαντος τοῦ τεστάτορος, ἐτελεύτησεν ἡ θεράπαινα. ἐπ' αὐτῇ μὲν ἔσβεσται τὸ ληγάτον. ἐπὶ δὲ τοῖς παισὶν ἔῤῥωται, καὶ οὐ συναναιρεῖται αὐτῇ, τὸ ἐπὶ τοῖς παισὶ ληγάτον. ὁ ἐμὸς οἰκέτης λέγεται ὀρδινάριος. ὁ δὲ τοῦ οἰκέτου μου οἰκέτης, λέγεται βικάριος. ἔχων οὖν τις οἰκέτην στῖχον λεγόμενον, ὃς εἶχε βικαρίους, ἐληγάτευσε τὸν ὀρδινάριον ἐμοὶ μετὰ τῶν βικαρίων. συνέβη τὸν ὀρδινάριον τελευτῆσαι. κἀνταῦθα ἀσθενῆσαν τὸ ληγάτον ἐπὶ τοῦ ὀρδιναρίου, ἰσχύει ἐπὶ τοῖς βικαρίοις. ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐστί τινα πρωτότυπα, ἐστὶ δὲ καὶ τούτων παρακολουθήματα. καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔῤῥωται τὰ πρωτότυπα, ὑφίσταται καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν. ἀνῃρημένων δὲ ἐκείνων, καὶ ταῦτα συναποσβέννυται. οἷον ἔστι πρωτότυπον ὁ οἰκέτης, παρακολούθημα δέ ἐστι, τὸ πεκούλιον αὐτοῦ. ἐφ' ὅσον ὁ οἰκέτης ὑφίσταται, συνίσταται καὶ τὸ πεκούλιον. τοῦ δὲ οἰκέτου, ἢ τελευτήσαντος, ἢ ἐλευθερωθέντος, ἢ ἐκποιηθέντος, ἀποσβέννυται τὸ πεκούλιον. πῶς γὰρ δύναται τὸ πεκούλιον ὑπεῖναι παρ' ἐμοὶ τοῦ πρωτοτύπου μὴ ὑφεστῶτος. πάλιν ἐστὶ πρωτότυπον ἀγρός, παρακολούθημα δὲ τὸ ἰνστρούμεντον αὐτοῦ. ἰνστρούμεντον δέ ἐστιν ἀγροῦ, πᾶν ὅπερ συντελεῖ εἰς γένεσιν καὶ συλλογὴν καὶ μετακομιδὴν καὶ παραφυλακὴν τῶν καρπῶν. εἰς γένεσιν μὲν, οἷον

οἱ γεωργοῦντες οἰκέται, βόες, ἄροτρα, δίκελλαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα. εἰς συλλογὴν δρέπανα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. εἰς μετακομιδὴν δὲ οἷον ἅμαξαι, κόφινοι καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. εἰς παραφυλακὴν πίθοι, κέραμοι φακοί, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐληγάτευσά σοι τὸν ἐμὸν οἰκέτην μετὰ τοῦ πεκουλίου αὐτοῦ. ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, ἠλευθέρωσα τὸν οἰκέτην, ἢ ἐξεποίησα αὐτόν, ἢ συνέβη αὐτὸν τελευτῆσαι. οὐ μόνον ἐπ' αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ πεκουλίου τὸ ληγάτον ἐξασθενεῖ. τῶν γὰρ πρωτοτύπων μὴ σωζομένων, ὑφεστάναι οὐ δύνανται τὰ παρακολουθήματα. τὸ αὐτό ἐστιν εἰ καὶ ληγατεύσω τὸν ἐμὸν ἀγρὸν instructum, ἤτοι μετὰ τῶν ἰνστρουμέντων. ἐπιζήσας δὲ τοῦτον ἐκποιήσω. κἀνταῦθα γὰρ ἐπειδὴ τὸ ἰνστρούμεντον τοῦ ἀγροῦ ἐστι παρακολούθημα, ἀποσβεσθήσεται τὸ ληγάτον, καὶ ἐπὶ τῶν ἰνστρουμέντων. ἐληγάτευσά σοι τὴν ἐμὴν ἀγέλην τῶν προβάτων, συνέβη μετὰ ταῦτα εἰς ἓν πρόβατον τὴν πᾶσαν ἀγέλην περιστῆναι, δύναται ὁ ληγατάριος τὸ περιλειφθὲν ἀπαιτεῖν πρόβατον.

Si grex τὴν ἐμὴν ἀγέλην ἐληγάτευσά σοι, οὖσαν προβάτων ἑκατόν. ἐπιζήσαντός μου συνέβη ἄλλων ἐπιτεχθέντων, γενέσθαι αὐτὴν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα. καὶ τὰ μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐπιτικτόμενα, συναριθμεῖται τῇ ἀγέλῃ, καὶ πάντα λήψεται ὁ ληγατάριος, ὥς φησι Ἰουλιανός. ἡ γὰρ ἀγέλη, ἕν τι σῶμά ἐστι συνεστηκὸς ἐκ διαφόρων κεφαλῶν, ὥσπερ καὶ ἡ οἰκία ἐστὶν ἓν σῶμα, συνεστηκὸς ἀπὸ συνημμένων λίθων, ἤτοι ὑλῶν. ἀμέλει, ἐὰν οἰκίαν σοι ληγατεύσω, μετὰ δὲ διαθήκην κίονας, ἢ μάρμαρα προσθῶ, καὶ ταῦτα λήψῃ τὰ προστεθέντα.

Si peculiũ ἐληγάτευσά σοι τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου τὸ πεκούλιον, ἔχον πρᾶγμα δέκα νομισμάτων. εἴτε γένηται πεντεκαίδεκα, εἴτε πέντε ζῶντός μου, τοῦτο σὲ ὁρᾷ τὸν ληγατάριον, εἴτε κέρδος ἐστὶν, εἴτε ζημία. ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. προχώρησίς ἐστι τῶν μήπω ληφθέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους παραπομπή. ὅπου δέ ἐστι τοῦ αὐτεξουσίου ὁ κληρονόμος, τότε τοῦ οἰκέτη ἐστὶν ὁ δεσπότης. ὅπου γὰρ δύναμαι ἐγὼ ὁ αὐτεξούσιος, πρὸ τῆς λήψεως ἐπὶ τὸν ἐμὸν παραπέμψαι κληρονόμον, τότε ὁ οἰκέτης προσπορίσει τῷ δεσπότῃ. ὃ δὲ μὴ δύναται προχωρεῖν, μηδὲ εἰς κληρονόμους μεταβῆναι, τότε δεσπότους οὐ προσπορισθήσεται. προχωρεῖ δὲ τὰ ληγάτα, ἐπειδὰν κατενεχθῇ εἰς ἡμᾶς. καταφορὰ δέ ἐστιν, ἡ τῆς ἀγωγῆς ἅρμοσις. ἁρμόζει δὲ ἐπὶ μὲν τῶν πούρων, a morte testatoris. ἤγουν μετὰ θάνατον τοῦ διαθεμένου. ἐπὶ δὲ τῶν αἱρετικῶν, μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως. πάλαι μὲν γὰρ ab adita hæreditate προεχώρει τὰ ληγάτα. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τοῖς ληγαταρίοις ἦν ἐπιζήμιον, οἱ γὰρ κληρονόμοι ὁρῶντες τινὰς τῶν ληγαταρίων ἐπικινδύνως ἔσθ' ὅτε νοσοῦντας, ὑπερετίθεντο τὴν ἀδιτίωνα, ὥστε αὐτοῖς μὴ ἁρμόσαι τὰ ληγάτα, μηδὲ ἐπὶ τοὺς αὐτῶν διαβῆναι κληρονόμους, διὰ τοῦτο ἤρεσεν, ὥστε a morte testatoris γίνεσθαι τὴν προχώρησιν, ἤτοι καταφοράν. ἐπειδὴ οὗτος ὁ χρόνος, οὐκ ἐν τῇ γνώμῃ ἀπόκειται τοῦ κληρο-

κληρονόμου. ἔστι δὲ εὑρεῖν καὶ σύμβολον λεγάτα τινὰ διὰ τὴν τῶν κανόνων πε-
ρίστασιν, ab adita hæreditate ἤγουν τὴν ἀρχαίαν ἔχοντα τὴν προχώρησιν. ἐπει-
δή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. στίχου τοῦ ἐμοῦ οἰκέ-
του ἐληγάτευσα τὸ πεκούλιον. μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν πρὸ τῆς ἀδιτζιό-
νος, στίχος ὁ εἰρημένος, προσεκτήσατο τινά. ἆρα ταῦτα τίνι ἔσται κέρδος;
πότερον μένει παρὰ τῷ κληρονόμῳ, ἢ δοθήσεται τῷ ληγαταρίῳ; καὶ φησὶ
ἰουλιανὸς, εἰ μὲν αὐτῷ τῷ στίχῳ ἐλευθερωθέντι ἐν τῇ διαθήκῃ, ἐληγατεύθη τὸ
οἰκεῖον πεκούλιον, ἅπαν ὅπερ πρὸ τῆς ἀδιτζίωνος τοῦ κληρονόμου ἐπεκτή-
σατο, αὐτῷ δοθήσεται. διὰ ποῖον λογισμὸν εὕρομεν. ἐπειδὴ τοῦ τοιούτου λη-
γάτου ἡ ἡμέρα, μετὰ τὴν ἀδιτζίονα τοῦ κληρονόμου προχωρεῖ. καί τι εἰ
a morte testatoris, προεχώρει τὸ ληγάτον, ἥρμοζεν ἂν τῷ κληρονόμῳ. τῆς
γοῦν ἀλλοιότητος, τίς ἡ αἰτία; οἶδας, ὅτι προχώρησίς ἐστι, τῶν μήπω κτη-
θέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους παραπεμπτή. ἕτερος δὲ ὁ στίχος τὸ λη-
γατευθὲν αὐτῷ πεκούλιον, ἐπὶ τίνα μεταφέρειν ἔμελλε πρὸ τῆς ἀδιτζιό-
νος; ἐπὶ κληρονόμους οὐκ ἠδύνατο. οἰκέτης γὰρ κληρονόμον ἔχειν οὐ δύνα-
ται. ἀλλὰ προσπορίσει τῷ δεσπότῃ. καὶ τίς τούτου δεσπότης πρὸ ἀδιτζιό-
νος; εἰκότως δὲ ἀπροχώρητον μένει τὸ ληγάτον. μετὰ δὲ τὴν ἀδιτζίο-
να ἐπειδὴ γέγονεν ἐλεύθερος, καὶ κληρονόμον ἔχειν δύναται, εἰκότως
καὶ προχώρησιν ἔχει τὸ ληγάτον. ἰδοὺ τοίνυν θέμα ὃ κατὰ τὴν παλαιὰν νο-
μοθεσίαν ἔχει σύμβολον ab adita hæreditate τὴν προχώρησιν. εἰκότως δὲ,
ἐπειδὴ πρὸ τῆς προχωρήσεως ηὐξήθη τὸ ληγάτον, πάντα καὶ τὰ προσκτη-
θέντα, ἐπὶ στίχον τὸν ληγατάριον παραγίνεται. εἰ δὲ ἐξωτικῷ τινὶ τὸ στίχου
τοῦ οἰκέτου πεκούλιον ἐληγάτευσα, τὰ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν πρὸ ἀδι-
τζιόνος προσπορισθέντα, μένει παρὰ τῷ κληρονόμῳ. τὸ γὰρ τοιοῦτον λη-
γάτον, a morte testatoris προχωρεῖ. ταῦτα δὲ λέγω, ὅτι τὰ κτηθέντα μετὰ
τὴν ἐμὴν τελευτὴν οὐ δίδοται τῷ ληγαταρίῳ. εἰ μὴ ἄρα τὰ ἐπιγενόμενα,
ἐκ πρωτοτύπων πραγμάτων ὄντων ἐν τῷ πεκουλίῳ προσεγένοντο. οἷον θερά-
παινα ἦν ἐν τῷ πεκουλίῳ, καὶ τέτοκεν. ἀγρὸς καὶ γεγόνασιν ἐν τούτῳ καρ-
ποί. ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι ἐλευθερουμένου τοῦ οἰκέτου ἐν διαθήκῃ οὐχ
ἕπεται τὸ πεκούλιον. εἰ δὲ inter uiuos αὐτὸν ἐλευθερώσω, λήψεται τὸ πε-
κούλιον ὁ ἐλευθερωθείς. εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς ἀδεμπτεύσω αὐτό. οὕτω γὰρ σε-
βῆρος καὶ ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι. ὁ δὲ ἐμὸς οἰκέτης ἔχει ἐν πε-
κουλίῳ οὐ μόνον ὅσα κτᾶται ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας. ἀλλὰ καὶ ἐάν τι δαπα-
νήσῃ περὶ ἐμὲ τὸν δεσπότην τοῦτο αὔξει τὸ πεκούλιον. οἷον ἔχει τὶς χι-
λίων νομισμάτων πεκούλιον. ἐχρεώστουν δὲ αὐτῷ ἑκατὸν νομίσματα, ἅ-
περ ἔτυχε περὶ ἐμὲ δαπανήσας, ἔσται τὸ πεκούλιον χιλίων καὶ ἑκατὸν νο-
μισμάτων. εἰ τοίνυν τὸν τοιοῦτον οἰκέτην ἐλευθερώσω ἐν διαθήκῃ, ληγα-
τεύσω δὲ αὐτῷ τὸ πεκούλιον, ὅτι μὲν λαμβάνει τὰ χίλια νομίσματα
συνωμολόγηται. ἆρα δὲ καὶ τὰ ἑκατὸν ἅπερ ἔτυχε περὶ ἐμὲ δαπανή-
σας; οἱ αὐτοὶ βασιλεῖς ἀντέγραψαν, μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐπὶ τούτοις ἀπαί-

Peculium

τησιν. τὰ γὰρ ἐν προχείρῳ ὄντα καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἔδοξα ληγατεύειν αὐτῷ, οὐ μὴν ἄπορα ἐδαπάνησε περὶ τοὺς ἐμοὺς λογισμούς. ἐὰν δὲ τὸν διοικητὴν τῆς ἐμῆς οὐσίας ἐλευθερώσω ἐν διαθήκῃ ὑπὸ αἵρεσιν, τὴν ἐὰν παράσχῃ λογισμοὺς τῆς οἰκείας διοικήσεως, ληγατεύειν αὐτῷ δοκῶ τὸ πεκούλιον, καὶ λέγειν ὡς τοῖς αὐτοῖς ἤρεσε βασιλεῦσιν, ἐκ τοῦ δοκοῦντος ληγατεύεσθαι αὐτῷ πεκουλίου, δεῖν αὐτὸν τὰς λοιπάδας καταβάλλειν. πόθεν γὰρ οἰκέτης ὤν, ἤμελλε ἀποπληροῦν τὰ ἐποφειλόμενα; εἰ μὴ ἐκ τοῦ πεκουλίου, ἐξ οὗ ἤμελλε καταβάλλειν εἰ καὶ ζῶν ὁ δεσπότης ἀπῄτει αὐτὸν τὰ λοιπάζοντα;

Tam autē — οὐ μόνον σωματικὰ, ἀλλὰ καὶ ἀσώματα πράγματα δυνάμεθα ληγατεύειν. διὸ, ἐάν τις ἐποφείλει μοι νομίσματα ρ̄, δύναμαι τὴν κατὰ τούτου ἀγωγὴν, ἑτέρῳ ληγατεύειν. ἀναγκάζεται δὲ ὁ κληρονόμος ταύτην ἐγχωρεῖν τῷ ληγαταρίῳ. εἰ δὲ περιζήσας τῇ διαθήκῃ ἀπαιτήσω τὸ χρέος, ἀποσβέννυται τὸ ληγάτον. ἰδοὺ γίνεται ἐνταῦθα ἀσώματον ὅπερ τὸ καταλειφθέν. ἐληγατεύθη γὰρ ἀγωγή.

Sed & tale — ἔρρωται τὸ ληγάτον τὸ οὕτω καταλειφθὲν, καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, τὴν τοῦδε οἰκίαν ἀνακτίσαι, ἤγουν τινὰ ἐλευθερῶσαι τῶν χρεῶν οἷς ἐνέχεται.

Si generaliter — γενικῶς τις ἐληγάτευσεν οἰκέτην, ἢ ἕτερον πρᾶγμα εἰπὼν, δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε οἰκέτην, ἢ δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε ἵππον. ζητοῦμεν τίνι δίδοται ἡ ἐπιλογὴ, πότερον τῷ κληρονόμῳ, ὥστε καταβάλλειν ὃν βούλεται, ἢ τῷ ληγαταρίῳ, ὥστε λαβεῖν τὸν αὐτῷ ἀρέσκοντα. καὶ λέγομεν τὸν ληγατάριον ἔχειν τὴν ἐπιλογὴν. εἰ μὴ ῥητῶς τὸ ἐναντίον εἶπεν ὁ τεστάτωρ.

Optionis — τὸ τῆς ὀπτίονος ἤγουν τῆς ἐπιλογῆς ληγάτον, τουτέστιν ἔνθα ὁ τελευτήσας ἐκ τῶν ἰδίων οἰκετῶν, ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἐσθῆτος, ἢ βιβλίων, τὸν ληγατάριον ἐκέλευσεν ἐπιλέξασθαι, αἵρεσιν ἔχει ἐν ἑαυτῷ. ὅθεν, εἰ μὴ ὁ ληγατάριος αὐτὸς ἐπιλέξεται ζῶν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιλογῆς ἐτελεύτησεν, οὐ διαβαίνει τὸ ληγάτον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κληρονόμον, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, αἱρετικὸν ληγάτον πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως τελευτήσαντος τοῦ ληγαταρίου, ἐπὶ κληρονόμους οὐ μετέρχεται. ὀπτίων δέ ἐστι, ἤτοι ἐπιλογὴ, ἡνίκα οὕτως εἶπεν ὁ τεστάτωρ, *optato Titius de familia mea seruum unum.* ἤτοι ἐπιλεξάσθω ἐκ τῆς ἐμῆς φαμιλίας ἕνα δοῦλον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. διάταξις δὲ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως τοῦτο μετήγαγεν ἐπὶ τὸ κάλλιον. δέδωκε γὰρ παρρησίαν, καὶ τῷ κληρονόμῳ τοῦ ληγαταρίου, τὸν οἰκέτην ἐπιλέγεσθαι, ὃν ὁ ληγατάριος οὐκ ἐπελέξατο περιών. ἐπιμελέστερον δὲ τοῦτο πραγματευσάμενος, κἀκεῖνο τῇ οἰκείᾳ προσέθηκε διατάξει. ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν, δύο τισὶν, ἢ καὶ πλείοσιν ὀπτίονος καταλειφθείσης, εἰ συνέβη μὴ ὁμονοεῖν αὐτοὺς περὶ τὴν ἐπιλογὴν, ἀλλ' ὁ μὲν, στίχον ἐπιλέγεται, ὁ δὲ πάμφιλον, κατὰ μέν τινας τῶν νομικῶν, ἡσύχαζε τέως ἡ τοῦ ληγάτου ἀπαίτησις, ἕως οὗ ὁμονοήσωσι· κατὰ δέ τινας, ἀπεσβέννυτο τῇ διχονοίᾳ· ἐκέλευσεν ἐν τῇ αὐτῇ διατάξει, εἴτε ἑνὸς ληγαταρίου πολλοὶ ἦσαν κληρονόμοι, εἴτε περὶ τὴν ἐπιλογὴν οὐχ ὁμοφωνοῦσιν, ἤγουν πολλοὶ ληγατάριοι ὄντες, οὐ τὸν αὐτὸν

ἐπιλέ

ἐπιλέγονται οἰκέτην, καὶ οὐχ ὁμοφωνοῦσι, μὴ ἀπόλλυσθαι τὸ ληγάτον. εἰ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν οὐκ ἐδόκει τοῦτο, ἐναντιουμένοις περὶ καλῶς ἔχοντι. ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ὀπτζίονα, ἤτοι ἐλεκτζίονα, τύχῃ ἐπιτρέπειν καὶ τὴν ἐκείθεν ἀναμένειν κρίσιν. κλήρου γὰρ ἤτοι λαχμοῦ γινομένου, ᾧ τοῦτο παρέσχεν ὁ κλῆρος, ἐκεῖνον ἔχειν τὴν ὀπτζίονα, ἤτοι ἐλεκτζίονα. καὶ τοὺς ἄλλους συλληγαταρίους, ἢ συγκληρονόμους ἕπεσθαι τούτῳ. κἀκεῖνον λαμβάνειν, ὃν ἐπελέξατο, ὁ ἀπὸ κλήρου τιμηθείς.

Legari ἐκείνοις δὲ ληγατεύειν δυνάμεθα μόνοις, μεθ' ὧν ἔχομεν τεσταμέντου φακτζίονα.

Incertis ἰνκέρτοις προσώποις, οὔτε ληγάτα, οὔτε φιδεϊκομμίσσα καταλιμπάνειν ἔξεστι. καὶ οὐ μόνον ἐπὶ παγανῶν τοῦτο κρατεῖ, ἀλλ' οὐδὲ στρατιώταις ἐπιτέτραπται, ὡς ἀντέγραψεν ἀδριανὸς ὁ θειότατος. ἰνκέρτον δὲ πρόσωπόν ἐστιν, ὅπερ ἀδήλῳ κρίσει ὁ τεστάτωρ ἑαυτοῦ ὑπέθετο, περὶ οὗ ἐρωτώμενος, οὐδὲν σαφὲς εἰπεῖν δύναται. οἷον ἐάν τις οὕτως εἴπῃ, ὅς τις δήποτε περὶ ἐμοῦ υἱῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον κατεγγυήσῃ, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τὸν δὲ τὸν ἀγρόν. ἢ οὕτως, τοῖς πρώτοις μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν χειροτονουμένοις ὑπάτοις, διδότω ὁ ἐμὸς κληρονόμος ι νομίσματα. ἰνκέρτον καὶ ἐνταῦθα τὸ πρόσωπον. ἄδηλον γάρ ἐστι τίς μέλλει τὴν ἰδίαν θυγατέρα διδόναι πρὸς γάμον περὶ παιδὶ τοῦ τεστάτορος, ἢ τίς μέλλει δεσιγνατεύεσθαι, ἤτοι ἀποδείκνυσθαι μετὰ τὴν διαθήκην ὕπατος. ἐρωτώμενος γὰρ ὁ τεστάτωρ περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἂν εἴπῃ τι σαφές. καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ θέματα δύνανται ἐπινοῆσαι.

Libertas καὶ ἐλευθερία δὲ ἰνκέρτῳ προσώπῳ καταλιμπανομένη, ἄχρηστός ἐστιν. ὀρθῶς γὰρ ὀνομαστὶ τοὺς οἰκέτας ἐν διαθήκῃ ἐλευθεροῦσθαι.

Sub certa ὑπὸ δὲ κέρταν δεμονστρατζίονα, ἰνκέρτῳ προσώπῳ ἰσχυρῶς ληγατεύομαι. οἷον ἐὰν εἴπω, ἐκ τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν, ἐάν τις τὴν ἐμὴν θυγατέρα λάβῃ πρὸς γάμον, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τόδε τὸ πρᾶγμα. ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν πρόσωπον ἄδηλον, ἡ δὲ δεμονστρατζίων, τουτέστιν ἡ ὁμὰς δήλη. ἐπεὶ γὰρ τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν. δυνατὸς δὲ ὁ ἀριθμὸς δῆλός ἐστιν.

Incertis autem ἰνκέρτῳ προσώπῳ κατέλιπεν ληγάτον, δηλονότι ἀνατρέψαντες τὸ καταλειφθέν. εἰ δὲ κατὰ πλάνην ὁ κληρονόμος τοῦτο κατέβαλεν, οὐ δυνήσεται ῥεπετεύειν. τοῦτο γοῦν ταῖς θείαις περιέχεται διατάξεσι.

Posthumo ὁ ἀλλότριος ποστοῦμος, ἔοικε τοῖς ἰνκέρτοις προσώποις, διὸ ἀχρήστως αὐτοῖς ληγατεύομεν. ἔστι δὲ ἀλλότριος ποστοῦμος ἐκεῖνος, ὃς τεχθεὶς σοῦ οὐ γίνεται κληρονόμος. διὸ ὁ ἐκ τοῦ ἐμαγκιπάτου μου παιδὸς συλληφθεὶς καὶ τεχθεὶς ἔγγονος, ἐξτραῖός ἐστι μου ποστοῦμος.

Sed nec huius modi ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα κατὰ τὸ παλαιόν. διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἐν περὶ αὐτῷ κώδικι κειμένη, ἅπαν τοῦτο τὸ τῶν ἰνκέρτων παραδόξως διώρθωσεν. οὐ μόνον ἐν κληρονομίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ληγάτοις, καὶ ἐν φιδεϊκομμίσσοις. σαφέστατα δὲ ἡ εἰρημένη διάταξις ἀναγνωσθεῖσα, δείκνυσι ἑαυτήν.

Tutor ἐπίτροπος δὲ ἰνκέρτος δίδοσθαι, οὐδὲ ἐκ τῆς προειρημένης δυνήσεται διατάξεως, ὀφείλει γὰρ εἶναι πρόδηλος. δεῖ γὰρ τὸν διατιθέμενον, σαφῶς τοῖς οἰκείοις παισὶ

κατα

καταλιμπάνειν ἐπίτροπον. ἄχρηστος γίνεται ἡ δόσις τοῦ ἐπιτρόπου,
ἐὰν ὁ τεστάτωρ εἴπῃ, ἔστω ἐπίτροπος τοῦ ἐμοῦ παιδὸς ὁ πρῶτος ἐρχόμενος
ἐπὶ τὴν ἐμὴν κηδείαν.

Posthumus

ὁ ἀλλότριος ποστοῦμος, κληρονόμος γράφε-
σθαι ἠδύνατο καὶ πάλαι, καὶ νῦν ἀκωλύτως γραφήσεται. εἰ μὴ ἄρα συμβῇ
αὐτὸν ἐκείνης ἐν γαστρὶ τῆς γυναικὸς εἶναι, ἣν ἐννόμως γαμετὴν ἔχειν οὐ
δύναμαι.

Si quis in nomine

πρὸς δήλωσιν τῶν ὑποκειμένων προσώπων, πολλὰς ἐπε-
νόησαν οἱ παλαιοὶ προσηγορίας. ἔστι γὰρ νόμεν, τουτέστι τὸ κύριον ὄνομα. οἷον
Τίτιος. κογνόμεν τὸ ἐπώνυμον. ὅπερ ἀπὸ ψόγου, ἢ ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται.
ἀπὸ ψόγου μὲν, οἷον σουπέρβους, ἤγουν ὑπερήφανος. ἐξ ἐπαίνου δὲ, οἷον πίους,
ἤτ' εὐσεβής. ἔστι καὶ πραινόμεν. τουτέστιν ὁ χρηματισμός. οὗτος δὲ λαμβά-
νεται, ἢ ἀπὸ προγόνων, ἢ ἀπὸ εὐεργετῶν. ἀπὸ προγόνων μὲν, οἷον ἐάν τις καλέ-
σῃ Αἰακίδην τὸν Ἀχιλλέα. ἀπὸ εὐεργετῶν, ὥσπερ ὁρῶμεν τοὺς ἄρχοντας τῶν
ἐπαρχιῶν, προστιθέντας τῆς ἰδίας προσηγορίας, τὰ ὀνόματα ἐκείνων,
δι' ὧν γεγόνασιν. οἷον στρατήγιον, ἢ κωνσταντῖνον. εἰ γίνεται ληγατεύων τις
ἐπλανήθη περὶ τὸ ὄνομα τοῦ ληγαταρίου, καὶ δέον εἰπεῖν τίτιον εἶπε σεῖον,
καὶ ἐπλανήθη περὶ τὸ νόμεν, ἢ περὶ τὸ κογνόμεν· δέον γὰρ εἰπεῖν σουπέρβους,
εἶπε πίους· ἢ περὶ τὸν χρηματισμόν, δέον γὰρ εἰπεῖν στρατήγιος, εἶπε πρῖ-
μος· ζητοῦμεν, εἰ τὸ ληγάτον ἐστὶν ἄχρηστον. καὶ λέγομεν, εἰ ὁμολόγηται
περὶ τίνος ἐνεθυμήθη, οὐδὲν ἧττον ἔρρωται τὸ ληγάτον. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ κλη-
ρονόμων φυλάττεται. εἰ γὰρ γράφων τινὰ κληρονόμον πλανηθῇ περὶ ἕν τι
τῶν εἰρημένων, ἡ ἔνστασις ἐντεῦθεν οὐκ ἀκυροῦται. καὶ εἰκότως. τὰ γὰρ ὀνό-
ματα δηλώσεως ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων ἐπινενόηνται. εἰ δὲ δυνατὸν ἐξ ἑτέρου
οἱουδήποτε τρόπου τὸ ὑποκείμενον καταληφθῆναι πρόσωπον, οὐδεμία ἔσται
διαφορά, οὐδὲ βλάβη ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄνομα πλάνης.

Huic proxima

ἔοικε τούτῳ τῷ λό-
γῳ, ἐκεῖνος ὁ κανὼν ὁ λέγων, *falsa demonstratio legatum non perimit.* του-
τέστι ψευδὴς δήλωσις, ληγάτον οὐκ ἀκυροῖ. ὀφείλεις γὰρ εἰδέναι, ὅτι προσ-
ρίπτεται τοῖς ληγάτοις, πότε μὲν δεμονστρατζιών, πότε δὲ καῦσα. δε-
μονστρατζιὼν δέ ἐστι δήλωσις πράγματος, ὃ ληγατεύεται, οἷον ἐλη-
γάτευσέ τις οὕτως εἰπών. Στῖχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην τὸν οἰκογενῆ λη-
γατεύω Τιτίῳ. χρήσιμον τὸ ληγάτον, καὶ εἰ ὁ Στῖχος οὐκ ἦν οἰκογενής,
ἀλλ' ἐξ ἀγορασίας αὐτὸν ἔσχον. ἢ καὶ οὕτως εἶπον. Στῖχον τὸν οἰκέτην, ὃν
ἀπὸ Σεΐου ἠγόρασα ληγατεύω Τιτίῳ, ἔτυχον δὲ αὐτὸν ἀγοράσας ἀπὸ
Πρίμου, χρήσιμον καὶ οὕτως τὸ ληγάτον, διὰ τὸν εἰρημένον κανόνα τὸν
λέγοντα, *falsa demonstratio legatum non perimit.*

Longe magis

καὶ πλαστὴ δὲ αἰ-
τία ἐγκειμένη τῷ ληγάτῳ, οὐκ ἀκυροῖ τὸ ληγάτον. καῦσα δέ ἐστι, δή-
λωσις τῆς αἰτίας, δι' ἣν ληγατεύεται. οἷον ἐληγάτευσέ τις οὕτως. δί-
δωμι καὶ ληγατεύω Τιτίῳ, Στῖχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην. ἐπειδὴ ἀπόντος
μου, τὰ ἐμὰ διῴκησε πράγματα, ἢ οὕτως. οἰκέτην ληγατεύω Τιτίῳ,
ἐπειδὴ διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας, κεφαλικοῦ ἐγκλήματος ἠλευθερώ-
θην. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ διῴκησε τὰ ἐμὰ πράγματα Τίτιος, οὐδὲ

διὰ

διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας κεφαλικοῦ ἠλευθερώθην κινδύνου, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, *falsa causa legatum non perimit.* εἰ μέν τι αἱρετικῶς τὴν αἰτίαν ἐξεφώνησε, εὑρέθη δὲ ψευδὴς ἡ αἰτία, λήψεται οὐδὲν ὁ ληγατάριος. εἶπεν γὰρ οὕτως, ληγατεύω τιτίῳ τὸν ἀγρὸν, εἴγε διῴκησε τὰ ἐμὰ πράγματα. εἰ μὲν γὰρ διῴκησε, λήψεται ὡς τῆς αἱρέσεως ἐξελθούσης. εἰ δὲ μὴ διῴκησεν, ὡς τῆς αἱρέσεως ἀσθενούσης, τούτῳ τῷ τρόπῳ, οὐδεμία ἀγωγὴ τῷ ληγαταρίῳ δοθήσεται. ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐπειδὰν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον περιστῇ τὰ δίκαια τοῦ ἐνάγοντος, καὶ τοῦ ἐναγομένου, ἡ γινομένη κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν τρόπον κονφουσίων, τουτέστι σύγχυσις, ἀποσβέννυσι τὴν δίκην. οὐδεὶς γὰρ καθ᾽ ἑαυτοῦ δύναται κινεῖν δικαστήριον. κἀκεῖνο δὲ πάλιν ὀφείλεις εἰδέναι, τὸ πρὸ ὀλίγων εἰρημένον, ὅτι καταφορὰ τοῖς ληγάτοις ἐστὶν, τοῖς μὲν πούροις, ἡ τοῦ τεστάτορος τελευτὴ, τοῖς δὲ αἱρετικοῖς ἡ τῆς αἱρέσεως ἔκβασις. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. τελευτῶν τις ἐνεστήσατό με κληρονόμον. εἶτα στίχῳ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ ληγάτον κατέλιπε παρ᾽ ἐμοῦ. ζητοῦμεν εἰ ὀρθῶς κατελείφθη τὸ ληγάτον. ἐπειδὴ εἰς ἓν πρόσωπον συντρέχει τὰ δίκαια τοῦ ἐνάγοντος, καὶ τοῦ ἐναγομένου. ἐγὼ γὰρ εἰμὶ ῥέος οἷα κληρονόμος ὤν, ἐγὼ πάλιν ἄκτωρ οἷα δεσπότης ὤν. ἐπειδὴ οὖν εἰς ἐμὲ συνέδραμε τὸ δίκαιον τοῦ ἐναγομένου, καὶ τοῦ ἐνάγοντος, συγχεῖται ἡ δίκη. ἀλλὰ τινὲς λέγουσι τῶν νομικῶν, ὅτι δεῖ προσέχειν τῇ καταφορᾷ. τουτέστιν ὅτε ἁρμόζει ἡ τοῦ ληγάτου ἀγωγή. καὶ εἰ μὲν κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀλλήλων κεχώρισται τὰ πρόσωπα τοῦ κληρονόμου, καὶ τοῦ ληγαταρίου· εἰκὸς γὰρ ἐπιζήσαντος τοῦ διαθεμένου, στίχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην ἠλευθέρωσα, ἢ ἐξεποίησα· ἐπειδὴ διακρίνεται τὰ πρόσωπα, ἔρρωται τοῦτο. εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς τοῦ τεστάτορος ηὑρέθην ἐγὼ ὑπεξούσιον ἔχων τὸν οἰκέτην τὸν καὶ ληγατάριον, ἀπέσβεσται τὸ ληγάτον, διὰ τὸν εἰρημένον λόγον. ταῦτα οὖν ᾧ πούρως κατελείφθη. εἰ δὲ αἱρετικῶς, σκοποῦμεν οὐκ ἔτι τὴν τελευτὴν τοῦ διαθεμένου, ἀλλὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως. καὶ εἰ μὲν ἐξιοῦσα ἡ αἵρεσις εὗρε τὸν στίχον ἢ ἐλεύθερον, ἢ ἑτέρου ὄντα οἰκέτην, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον. εἰ δὲ ταύτης παραγινομένης, ἐμὸς ὑπεξούσιος εὑρέθη, τὸ ληγάτον ἀνυπόστατον. ταῦτα μὲν τινὲς. τὸ δὲ κρατῆσαν, οὕτως ἔχει. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αἱρετικῶν, ἀληθές ἐστι τὸ προκείμενον, ὅτι δεῖ σκοπεῖν τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως. ἐπὶ δὲ τῶν πούρων, ἅμα τῇ γραφῇ τὸ ληγάτον ἄχρηστόν ἐστι, διὰ τὸν κάτωνος κανόνα τὸν λέγοντα· πάντα τὰ ληγάτα, ὅσα ἤμελλεν ἄχρηστα εἶναι, εἴγε παραχρῆμα μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐτελεύτησεν ὁ τεστάτωρ, ταῦτα μὴ διὰ τοῦτο ἐπιβεβαιοῦσθαι ἐπειδὴ συνέβη πολὺν αὐτὸν ἐπιβιῶναι χρόνον τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης. ὥστε χώραν γενέσθαι τῷ κληρονόμῳ, στίχον τὸν ἴδιον οἰκέτην, ἢ ἐκποιῆσαι, ἢ ἐλευθερῶσαι. εἰ γὰρ ἅμα τῷ ποιῆσαι τὴν διαθήκην ὁ τεστάτωρ ἐτελεύτησεν, ἤμελλεν ὁ οἰκέτης ὑπεξούσιος εὑρίσκεσθαι τοῦ κληρονόμου. τί δὲ ὅτι ἐκ τοῦ ἐναν-

An seruo hæredis

τίου

που, τελευτῶν τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην ἐνςήσατο κληρονόμον. ληγάτον δέ μοι κατέλιπεν ἀπ' αὐτοῦ; ἐνταῦθα δίχα πάσης ἀμφιβολίας, ἰσχύει τὸ καταλειφθέν. καὶ γὰρ εἰ μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ὁ τεστάτωρ εὐθέως ἐτελεύτησεν, οὐκ ἤμελλε παρὰ τοῦ κληρονόμου ἡ τοῦ ληγάτου προχωρεῖν ἡμέρα. αὐτὸς μὲν γὰρ ἔνθα κληρονόμος ἦν ὁ δεσπότης, ληγατάριος δὲ ὁ οἰκέτης, κατενεχθὲν τὸ ληγάτον ὑπὲρ τὸν οἰκέτην εὐθέως προσεπορίσθη τῷ δεσπότῃ. ὑπὲρ δὲ τούτου τοῦ θέματος, οὐ δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ ληγάτον καθενεχθὲν ὑπὲρ τὸν δεσπότην, προσεπορίσθη τῷ οἰκέτῃ τῷ γραφέντι κληρονόμῳ. ἐνταῦθα γὰρ ἡ κληρονομία κεχώρισται τοῦ ληγάτου. καὶ δύναται ἕτερος διὰ τούτου τοῦ στίχου κληρονόμος γίνεσθαι. εἰ γὰρ πρὶν κελεύσω ἀδιτεῦσαι, καὶ προσπορίσαι μοι τὴν κληρονομίαν, εἰς τὴν ἑτέρου μετέλθῃ ὑπεξουσιότητα, τῷ καινῷ δεσπότῃ προσπορίζει τὴν κληρονομίαν. εἰ δὲ ἠλευθερώθη, αὐτὸς ἀδιτεύων ἑαυτῷ προσπορίζει τὴν κληρονομίαν. καὶ ἐν τούτοις τοῖς θέμασι, χρήσιμον ἔσται τὸ ληγάτον. διακέκριται γὰρ τὸ πρόσωπον τοῦ κληρονόμου, καὶ τοῦ ληγαταρίου. δυνήσομαι γοῦν κατὰ τοῦ ἐλευθερωθέντος καὶ ἀδιτεύσαντος, ἢ κατὰ τοῦ καινοῦ δεσπότου κινῶν, ἀπαιτεῖν τὸ ληγάτον. εἰ δὲ ἔτι μένων ἐν τῇ ἐμῇ ὑπεξουσιότητι, τῇ ἐμῇ κελεύσει ἀδιτεύσει, ἐξασθενεῖ τὸ ληγάτον. εὑρίσκομαι γὰρ ἐγὼ καὶ ληγατάριος ἀπὸ τῆς γραφῆς καὶ κληρονόμος ἀπὸ τοῦ προσπορισμοῦ.

Ante

Ante hæredis institutionem, ἤτοι πρὸ τῆς ἐνστάσεως κληρονόμου, ἀχρήστως ληγατεύομεν. καὶ εἰκότως, ἐπειδὴ αἱ διαθῆκαι τὴν ἰσχὺν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ἐνστάσεως τῶν κληρονόμων. διὸ κεφαλὴ ὥσπερ καὶ θεμέλιος τῆς πάσης διαθήκης εἶναι νοεῖται τοῦ κληρονόμου ἡ ἔνστασις. ὥς τε δὲ αὐτὸ καταλιμπανόμενον πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου, ἐκτὸς εἶναι δοκεῖ τῆς διαθήκης. τούτῳ τῷ λόγῳ, οὐδὲ ἐλευθερία πρὸ ἐνστάσεως δίδοσθαι δύναται. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄρτιον ἐνόμισεν εἶναι ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν μὲν τάξιν ἡμᾶς παραφυλάττειν τῆς ἐν τῇ διαθήκῃ γραφῆς, ὅπερ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐψέγετο τῶν ἀρχαίων, καταφρονεῖν δὲ τῆς τῶν τελευτώντων βουλήσεως, τέθεικε διάταξιν, δι' ἧς καὶ τὸ παρὸν ἐλάττωμα διώρθωσεν, ὥς τε ἐξεῖναι καὶ ante hæredis institutionem, καὶ inter medias hæredum institutiones. ληγάτον, καὶ πολλῷ πλέον, ἐλευθερίαν καταλιμπάνειν. ἡ γὰρ ἐλευθερία πλείστης ἠξιώθη σπουδῆς. καὶ ante hæredis μὲν institutionem, οἷον ἐὰν εἴπω ἀρχόμενος τῆς διαθήκης οὕτως. ληγατεύω τῷ δε ρ̄ νομίσματα. ἢ ἔστω ὁ δεῖνα ἐλεύθερος. καὶ μετὰ ταῦτα ἐπαγάγω, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος. inter medias hæredum institutiones οὕτως, ἡνίκα εἴπω ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος εἰς ἐξ οὐγκίας. ληγατεύω τῷ δε, καὶ τῷ δε ρ̄ νομίσματα. ἤγουν ἔστω ἐλεύθερος ὁ Στίχος ὁ οἰκέτης. ἐπαγάγω δὲ μετὰ ταῦτα, καὶ τὸν δεύτερον κληρονόμον εἰς τὸ ἕτερον ἑξαούγκιον.

Post mortē

Post mortem hæredis, ἢ post mortem legatarij, ἀχρήστως καταλιμπάνεται τὸ ληγάτον. οἷον ἐάν τις εἴπῃ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ κληρονόμου, ληγατεύω τῷ δε ρ̄ νομίσματα. τέως μὲν γὰρ ἐν ὅσῳ περίεστιν ὁ κληρονόμος, οὐκ ἀπαιτεῖται τὸ ληγάτον. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν,

οὐδὲ

οὐδὲ ὁ κληρονόμος ἀποτεθνήσεται, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, ἀγωγὴ ἡ καθ' ἡμῶν μὴ ἀρξαμένη, κατὰ τῶν ἡμετέρων οὐ διαβαίνει κληρονόμων. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ληγαταρίου. ἐὰν γὰρ εἴπω ληγατεύω Πρίμῳ νομίσματα ρ, μεθὸ τελευτήσει, ἀνυπόστατον τὸ ληγάτον. οὔτε γὰρ αὐτὸς δύναται ἀπαιτεῖν διὰ τὰ ῥήματα τοῦ τεστάτορος, οὔτε ὁ αὐτοῦ κληρονόμος, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, ἀγωγὴ ἡ ἀφ' ἡμῶν μὴ ἀρξαμένη, ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους οὐ διαβαίνει κληρονόμους. καὶ τὸ pridie quam hæres aut legatarius morietur, τουτέστι ληγάτον τὸ πρὸ ἡμέρας τῆς τοῦ κληρονόμου ἢ τῆς τοῦ ληγαταρίου τελευτῆς, ἄχρηστόν ἐστι. οἷον ἐὰν εἴπω πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ μέλλειν τελευτᾶν τὸν ἐμὸν κληρονόμον, ἢ τοῦ μέλλειν τελευτᾶν Τίτιον, ληγατεύω Τιτίῳ ρ νομίσματα. ἄδηλος γὰρ ἡ ἡμέρα ἡ πρὸ μιᾶς τῆς τελευτῆς. μετὰ γὰρ τὴν τελευτήν, τότε εἰς τὸ παρελθὸν ἀνατρέχοντες λέγομεν, ὅτι ἡ χθὲς ἡμέρα, πρὸ μιᾶς ἦν τῆς τελευτῆς. καὶ ἐπειδὴ ἐκ τελευτῆς καταλαμβάνεται, πάλιν εἰς τὸ post mortem ἐμπίπτει. ἀλλὰ καὶ ταῦτα, τῆς αὐτῆς ἠξίωσεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς διορθώσεως, τὸ ἰσχυρὸν παρέχων, τοῖς οὕτω καταλιμπανομένοις, πρὸς μίμησιν τῶν φιδεϊκομμίσσων. τὰ γὰρ οὕτω καταλιμπανόμενα φιδεϊκόμμισσα, ἴσχυον οἱ παλαιοί, διαβάλλοντες τὰ ληγάτα. ὥστε λοιπὸν οὐδεμία ἐν τούτοις διαφορὰ ληγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων ἐστίν. ἔρρωνται γὰρ ἀμφότερα.

Pœnæ quoque

καὶ τὸ pœnæ nomine καταλιμπανόμενον ληγάτον, ἢ ἀδεμπτευόμενον, ἤγουν ἀφαιρούμενον, ἢ τρασλατευόμενον, ἢ μεταφερόμενον, ἀνυπόστατον ἐστί. pœnæ nomine ληγατεύεσθαι δοκεῖ, ὅπερ τιμωρίας χάριν καταλιμπάνεται τοῦ κληρονόμου. ὅπως μᾶλλον ποιήσῃ τι, ἢ μὴ ποιήσῃ. ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τελευτῶντες, προσέταττον γίνεσθαι τινὰ παρὰ τῶν κληρονόμων, καὶ βίαν αὐτοῖς ἐπέγραφον τρόπον τινά, καθ' ὃν ἔδει αὐτοὺς πολιτεύεσθαι, εἶτα οἱ κληρονόμοι τῶν τοιούτων κατεφρόνουν βουλήσεων ἀζημίως, διὰ τοῦτο ἑωρακότες οἱ ἄνθρωποι καταφρονούμενα τὰ παρ' αὐτῶν προσαττόμενα, λοιπὸν ἐπενόησαν χρηματικὴν ποινήν. δι' ἧς ἠναγκάζετο ὁ κληρονόμος πρᾶξαι τι καὶ παρὰ σκοπόν. καὶ εἴπωμεν ὡς ἐπὶ θέματος τὸ ποίνα νόμινε ληγάτον. οἷον ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος, διδότω δὲ τὴν οἰκείαν θυγατέρα πρὸς γάμον Τιτίῳ, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, μὴ διδότω. εἰ δὲ τῇ ἐμῇ γνώμῃ ἐναντιωθῇ, διδότω Σείῳ, ῑ νομίσματα. ἢ καὶ οὕτως, ὁ ἐμὸς κληρονόμος, ἐὰν τὸν ἐμὸν οἰκέτην Στίχον ἐκποιήσῃ, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου μὴ ἐκποιήσῃ, Τιτίῳ ῑ νομίσματα διδότω. οὐκ ἔρρωται τὸ ληγάτον διὰ δύο λογισμούς. πρῶτον μέν, ὅτι μισεῖ ὁ νόμος τὸ ληγάτον τὸ ἐν τῇ γνώμῃ ἀποκείμενον τοῦ κληρονόμου, ἐνταῦθα δὲ ἐν αὐτῷ ἐστιν ἐκπληρῶσαι, καὶ μὴ ἐκπληρῶσαι. εἰ μὲν γὰρ πληρώσει τὰ ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος εἰρημένα, οὐδὲν καταβάλλει. εἰ δὲ ἐναντιωθῇ, ἔνοχος τῷ ληγαταρίῳ γενήσεται. ἐπεὶ δεῖ τὰ ληγάτα, εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῇ πρὸς τὸν ληγατάριον καταλιμπάνειν, οὐ μίσει τοῦ κληρονόμου. ἐπὶ τούτοις δὲ οὗτος ὁ κανὼν ὁ λέγων ἄχρηστα εἶναι τὰ ληγάτα, τὰ pœnæ nomine καταλιμπανόμενα κρατεῖ, ὅτι καὶ πολλαὶ διατάξεις εἰσὶ βασιλικαί, ἐν αἷς σημαίνε-

του, μηδὲ βασιλίδα ἀνέχεσθαι λαβεῖν τὸ ποίνα νόμινε καταλειφθὲν ληγά-
τον. ἀλλ' οὐδὲ στρατιωτικὴ διαθήκη, βέβαιον οἶδε τὸ ποίνα νόμινε ληγάτον κα-
ταλειφθέν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἄλλως αἱ τῶν στρατιωτῶν βουλήσεις ἐν ταῖς
διαθήκαις, ὡς νομικοί φασιν κρατοῦσιν. ἀλλ' οὐδὲ ἐλευθερία ποίνα νόμινε κα-
ταλειφθεῖσα, τὸ βέβαιον ἔχει. οὐδὲ κληρονόμον ποίνα νόμινε, ἰσχυρῶς τις
γράφει ὡς Σαβῖνος φησί. οἷον ἐάν τις οὕτως εἴπῃ, Τίτιος ἔστω μου κληρονό-
μος, εἰ μέλλει διδόναι τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον Σεΐῳ. ἐὰν δὲ ὁ Τί-
τιος τὴν ἰδίαν θυγατέρα, μὴ ἐκδῷ Σεΐῳ πρὸς γάμον, ἔστω αὐτοῦ συγκλη-
ρονόμος ὁ Σεΐος. ἄχρηστος ἡ τοῦ Σεΐου ἔνστασις. ὥσπερ γὰρ λυπεῖ τὸν κληρο-
νόμον, ἡ τοῦ ληγάτου δόσις, οὕτω καὶ τὸ λαβεῖν συγκληρονόμον ζημιοῖ αὐ-
τόν. ἀφαιρεῖται γὰρ τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας. ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ἀκρίβει-
αν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐκ ἀρέσασαν αὐτῷ, γενικῇ διατάξει ποδῶν
ὅλον εἰπών. εἰ καὶ ποίνα νόμινε τινὰ καταλειφθῇ ἢ ἀδεμπτευθῇ, ἢ εἰς ἕτε-
ρον μετενεχθῇ, μὴ διεστάναι ταῦτα τῶν λοιπῶν ληγάτων, ἐν οἷς δίχα ποι-
νῆς ἡ δόσις, ἢ ἡ ἀδεμπτίων, ἢ ἡ τρανσλατίων ἐστίν. ἐξῃρημένων δηλονότι
ἐκείνων, ἅ τινα, ἢ ἀδύνατα, ἢ τοῖς νόμοις ἀπηγορευμένα, ἢ ἄλλως ἐστὶν ἐφύ-
βρισα, ἤτοι ἐπονείδιστα. τὰς γὰρ τοιαύτας τῶν τεστατώρων διατυπώσεις
κρατεῖν, ἀλλότριον εἶναι τῶν εὐσεβῶν αὐτοῦ χρόνων τῆς βασιλείας ἐθέσπι-
σε. καὶ ἀδύνατον μὲν, οἷον ἐὰν εἴπω δίδωμι καὶ ληγατεύω Τιτίῳ ρ̄ νομίσ-
ματα, ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸν οὐρανόν. ἐὰν δὲ μὴ ἀνέλθῃ, ληγατεύω αὐτὰ Πρίμῳ.
ἐνταῦθα γὰρ ὁ Τίτιος λήψεται. ἢ καὶ οὕτως εἴπω, ληγατεύω Τιτίῳ νομίσμα-
τα ρ̄. ἐὰν μοιχεύσῃ τὴν τοῦδε γαμετήν. ἐὰν δὲ μὴ μοιχεύσῃ, ληγατεύω
αὐτὰ Πρίμῳ. καὶ ἐνταῦθα ὁ Τίτιος λήψεται. ἢ οὕτως, ληγατεύω Τιτίῳ ρ̄
νομίσματα, ἐὰν τυπτήσῃ τὴν ἰδίαν μητέρα. εἰ δὲ μὴ, δίδωμι τὰ ρ̄ νομίσ-
ματα Πρίμῳ. ἢ καὶ ἀδεμπτεύω οὕτως. εἰ δὲ μὴ ἀνέλθῃ εἰς τὸν οὐρανόν, ἤ-
γουν μὴ μοιχεύσῃ τὴν τοῦδε γαμετὴν, ἢ μὴ τυπτήσῃ τὴν οἰκείαν μητέρα, οὐ
ληγατεύω αὐτῷ τὰ ρ̄ νομίσματα. ἀνίσχυρος γὰρ ἡ ἀδεμπτίων, ὥσπερ
ἀπὸ τοῦ προλαβόντος θεματισμοῦ ἡ τρανσλατίων. εἰ δὲ οὔτε ἀδύνατα
ἐστι τὰ ἐπικλασθέντα τῷ ληγαταρίῳ, οὔτε τοῖς νόμοις ἐναντία, οὔτε ἐπονείδι-
στα τὰ λεγόμενα probrosa, τότε καὶ ἡ ποίνα νόμινε γινομένη δόσις, καὶ ἡ ἀδεμ-
πτίων, καὶ ἡ τρανσλατίων ἰσχύει.

DE ADEMPTIONE LEGATORVM Titulus XXI

Καὶ ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ποιεῖν ἰσχυρῶς ἀφαιρεῖν τῶν ληγα-
τῶν ἔξεστι, καὶ ἐν κωδικίλλοις. καὶ ἀδιάφορον, εἴτε κοντραρίοις
ῥήμασι γίνεται, ἡ ἀδεμπτίων. εἴπερ γὰρ Τιτίῳ δίδωμι καὶ λη-
γατεύω ρ̄ νομίσματα. εἶτα ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ μικρὸν ὕστε-
ρον, ἢ ἐν τῷ κωδικίλλῳ προσθεὶς τὸ non, ἢ ἵνα εἴπω, οὐ δίδωμι εἴπερ Τιτίῳ
ρ̄ νομί-

ρ̄ νομίσματα non do, nec lego. ἀντὶ τοῦ οὐ δίδωμι, οὐ ληγατεύω. ἰδοὺ ταῦτα κοντράρια λέγεται. δι' ὧν γὰρ δέδωκα διὰ τῶν αὐτῶν ἀφαιροῦμαι προσθεὶς τὸ non. τὸ γὰρ do, παρὰ τὸ non κοντράριον. εἰ δὲ καὶ ἑτέροις ῥήμασι καὶ οὕτως ἰσχύει. εἰπὼν γὰρ Τιτίῳ ρ̄ νομίσματα ληγατεύω, εἶτα εἴπω οὐ βούλομαι Τιτίῳ δοθῆναι ρ̄ νομίσματα. δυνάμεθα καὶ τρανσλατεύειν ἤτοι μετατίθεσθαι ἀπὸ ἑτέρου εἰς ἕτερον. οἷον κατέλιπον Τιτίῳ Στίχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην, δύναμαι οὕτως εἰπεῖν. τὸν Στίχον ὃν ἐληγάτευσα Τιτίῳ, ληγατεύω Σείῳ. καὶ τοῦτο δύναμαι εἰπεῖν ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ἤγουν ἐν κωδικίλλοις. ἡ δὲ τρανσλατζιὼν, ἔχει ἐν ἑαυτῇ σιωπηρὰν ἀδεμπτζιόνα. ὃ γὰρ ἀπὸ Τιτίου, εἰς Σεῖον μεταφέρω ληγάτον, τοῦτο σιωπηρῶς ἀπὸ Τιτίου ἀφαιροῦμαι.

DE LEGE FALCIDIA Titulus XXII

ΕΝτεῦθεν ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ τοῦ φαλκιδίου νόμου, δι' οὗ μέτρον ὡς ἐν τέλει τοῖς ληγάτοις ἐπετέθη. πάλαι γὰρ ἐξῆν πᾶσαν τὴν οὐσίαν διὰ ληγάτων δαπανᾶν, ἢ καὶ σχεδὸν πᾶσαν, τοῦτο τοῦ δυοδεκαδέλτου νόμου ἐπιτρέποντος, ὅς τις φησί, uti quisque legasset suae rei, ita ius esto. τουτέστιν, ὡς ἂν ληγατεύσῃ, καὶ διατυπώσῃ τις ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ περιουσίᾳ, τοῦτο νόμος ἔστω. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἤρεσε, τὴν τοιαύτην τοῦ ληγατεύειν παρρησίαν συστεῖλαι, καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῶν διατιθεμένων εὕρηται. ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδιάθετοι ἐτελεύτων οἱ τεστάτωρες, τῶν σκριπτῶν κληρονόμων παραιτουμένων τὴν ἀδιτζιόνα, διὰ τὸ μηδὲν ἢ ἐλάχιστον αὐτοῖς ἐντεῦθεν παραγίνεσθαι κέρδος. καὶ ἐτέθη μετὰ ταῦτα ὁ νόμος ὁ Φούριος ὅς τις εἶπε, μὴ ἐξεῖναι τινὶ ληγατεύειν πέραν τῶν χιλίων νομισμάτων. εἰ δέ τις πλείονα ποσότητα καταλειφθεῖσαν κατεδέξατο, τὸ τετραπλοῦν τοῦ ὑπὲρ πλεῖον ὄντος ἀνεδίδου. οἷον εἰ ἔλαβε ͵α σ̄ νομίσματα, ἀνεδίδου τὸ τετραπλοῦν τῶν σ̄, τουτέστιν ω̄. ἀλλ' εὐχερῶς ὁ τοιοῦτος περιεγράφετο νόμος. εἰ γάρ τις ͵ε νομίσματα ἔχων περιουσίαν, ε̄ ληγαταρίοις ἐληγάτευσεν ἀνὰ ͵α, οὐδὲν παρὰ τὸν νόμον προσέκρουε. καὶ εὑρίσκετο πάλιν ὁ κληρονόμος, διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν κέρδος ῥεπουδιατεύων τὴν κληρονομίαν. καὶ οὕτω πάλιν ἀνετρέποντο αἱ διαθῆκαι. ἀλλ' ἐτέθη ἐν τρίτῃ τάξει ὁ Βοκώνιος νόμος, ὅστις εἶπεν, μηδὲν πλεῖον λαμβάνειν τὸν ληγατάριον τοῦ κληρονόμου, καὶ αὐτὸς δὲ εὐανάτρεπτος. εἰ γάρ τις ἑκατὸν νομισμάτων ἔχων περιουσίαν ἐνεστήσατό με κληρονόμον, καὶ ἐνενήκοντα ἐννέα ληγαταρίοις ἐληγάτευσεν ἀνὰ ἓν νόμισμα, οὔτε τὸν νόμον ὑπερέβαινεν, καὶ πάλιν ἐδίδου χώραν τῇ ῥεπουδιατζίονι. δι' ἓν γὰρ νόμισμα, οὐκ ἠνείχετο ὁ κληρονόμος ὁλοκλήρου κληρονομίας ὑπεισελθεῖν βάρη. ὡς ἐν τέλει τοίνυν ἐτέθη ὁ νόμος ὁ φαλκίδιος. ὅς τις τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν, εἰς ιβ̄ διεῖλεν οὐγκίας. καὶ εἶπε μὴ ἐξεῖναι τινὶ πλεῖον

τῶν θ̄ οὐγκιῶν τῆς πάσης περιουσίας ληγατεύειν, εἴτε εἷς ἐστὶν ὁ γραφεὶς κληρονόμος, εἴτε πλείονες. ἀλλὰ τὸ τέταρτον μένειν παρὰ τῷ κληρονόμῳ ἢ τοῖς κληρονόμοις τῆς περιουσίας.

Et cum quæsitum

ἔχων τὶς ῡ νομισμάτων περιουσίαν ἐνεστήσατο δύο κληρονόμους ἐξ ἴσου, τίτιον καὶ σέιον, ἐληγάτευσε δὲ ὀνόμασι παρὰ τιτίου, εἰπών, καταδικάζω σε ὦ τίτιε, δοῦναι τῷδε καὶ τῷδε πράγματα συντείνοντα εἰς σ̄ νομίσματα, ἢ εἰς ρ̄ νομίσματα. ἀπὸ δὲ τοῦ σείου, ἢ οὐδὲν ἐληγάτευσε ἰδικῶς, ἢ ἐληγάτευσε τοσαῦτα, ὅσα συνέτεινεν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἐνστάσεως αὐτοῦ, ὡς ἀπολειφθῆναι αὐτῷ ἀκέραια ρ̄ νομίσματα. παραγίνονται οἱ ληγατάριοι κινοῦντες κατὰ τοῦ τιτίου, καὶ ἀπαιτοῦντες αὐτὸν ἀκέραια τὰ ληγάτα. ὁ δέ, ἢ οὐδὲν ἔχων ὑπόλοιπον μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ληγάτων, ἢ ὀλίγιστα, ἐβούλετο τῆς οἰκείας ἐνστάσεως παρακατέχειν τὸ τέταρτον. τουτέστι ν νομίσματα. ἀντετίθεσαν δὲ οἱ ληγατάριοι λέγοντες τὸν τεστάτωρα τὸ ἱκανὸν πεποιηκέναι τῷ φαλκιδίῳ νόμῳ. μὴ δὲ γὰρ πορρωτέρω τοῦ ἐννεαουγκίου δαπανῆσαι τὴν οὐσίαν ληγάτοις. ὁ δὲ τίτιος καθὰ εἴρηται τῆς οἰκείας ἐνστάσεως ἠξίου παρακατέχειν τὸ τέταρτον. ζητήσεως τοίνυν τοιαύτης ἀναφυείσης, ἤρεσεν, ὥστε ἵνα ἕκαστον τῆς οἰκείας ἐνστάσεως τὸ τέταρτον παρακατέχειν. καὶ οὐκ ἐπειδὴ ἀκέραιον ἐστὶ παρὰ τῷ σείῳ τὸ ἑξαούγκιον, ἢ τριούγκιον, παρὰ τοῦτο ἐμποδισθήσεται ὁ τίτιος τῆς ἑαυτοῦ παρακατέχειν ἐνστάσεως τὸ τέταρτον. ἵνα γὰρ ἕκαστον κληρονόμον, δεῖ τὸ τέταρτον ἔχειν τῆς οἰκείας ἐνστάσεως.

Quantitas

ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι τὸ τέταρτον τῆς τοῦ τελευτήσαντος οὐσίας ἀκέραιον τῷ κληρονόμῳ φυλάττεσθαι χρή, τὴν ποσότητα τῆς τοῦ τελευτήσαντος ὑποστάσεως, ἐν ποίῳ καιρῷ σκοπεῖσθαι δεῖ πρόσηκόν ἐστι. πότερον ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς, ἢ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀδιτίονος. καὶ μᾶλλον ἤρεσε τὸν καιρὸν σκοπεῖσθαι τῆς τελευτῆς τοῦ τεστάτορος. οὐκοῦν μέχρι τῆς ἀδιτίονος, εἴτε γέγονέ τις ζημία ἢ μείωσις τῶν πραγμάτων, εἴτε ηὐξήθη ἡ περιουσία, τοῦτο τοὺς ληγαταρίους, ὅσον ἀπὸ τοῦ φαλκιδίου, οὔτε ζημιοῖ, οὔτε εὐεργετεῖ, ἀλλὰ τῶν δύο τὰ ἀποτελέσματα, μειώσεως φημὶ καὶ αὐξήσεως, ὁ κληρονόμος ἐπιγνώσεται. οἷον ὡς ἐπὶ θέματος. ἔχει τις ρ̄ νομισμάτων περιουσίαν. ἐληγάτευσεν ρ̄ νομίσματα, καὶ πρόδηλον ὅτι ἥρμοττεν τῷ κληρονόμῳ ἀπὸ τοῦ φαλκιδίου παρακατασχεῖν κε̄, τουτέστι τὸ δ'. ὑπερτεθείσης τῆς ἀδιτίονος, συνέβη διὰ τῶν ἐρεδιταρίων οἰκετῶν προσπορισθῆναί τινα τῇ κληρονομίᾳ, ἢ ἔτεκον θεράπαιναι, ἢ γονὴ θρεμμάτων γέγονε. καὶ τοσαύτη προσγέγονεν αὔξησις τῇ κληρονομίᾳ, ὥστε τὸν κληρονόμον δύνασθαι ἔχειν τὸ τέταρτον, καὶ μὴ χρείαν ἔχειν τοῦ φαλκιδίου. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἤρεσε τὸν καιρὸν σκοπεῖσθαι τῆς τελευτῆς, τότε δὲ ἥρμοζεν ὁ φαλκίδιος, ἡ ἐν μέσῳ γενομένη προσθήκη τοῖς πράγμασιν ὠφελεῖ τὸν κληρονόμον. αὐτὸς γὰρ ὢν οὐδὲν ἧττον τῶν ρ̄ νομισμάτων τὸ τέταρτον παρακαθέξει, ἔξωθεν ἔχων ἐν κέρδει τὰ προστεθέντα. τρακταίσωμεν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου. ἔχων τις ρ̄ νομισμάτων περιουσίαν, ἐληγάτευσεν οε̄ καὶ πρόδηλον ὅτι οὐκ ἐδεῖτο τῆς ἀπὸ τοῦ φαλκιδίου παρακατασχέσεως ὁ κληρονόμος

ρονόμος, ἔχων τὸ τέταρτον ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτορος. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τε
λευτὴν, πρὸ τῆς ἀδιτίονος ἐμπρησμοῦ γενομένου οἰκίας ἐρεδιταρίας, ἢ ναυα
γίου γενομένου ἀπώλετο πράγματα ἐρεδιτάρια, ἢ ἐτελεύτησαν οἰκέται κλη
ρονομιαῖοι. ὥστε τὴν κληρονομίαν εἰς κε̄ νομίσματα ἐλαττωθῆναι καὶ εἰς
ρε̄ περιστῆναι νομίσματα, ἢ καὶ εἰς ἐλάττονα, τουτέστιν εἰς ο. προσιὼν ὁ
κληρονόμος, ἀναγκάζεται ἀκέραια τὰ ληγάτα καταβαλεῖν. κατὰ γὰρ τὸν
καιρὸν τῆς τοῦ τεστάτορος τελευτῆς, εἶχεν ἀπὸ γνώμης αὐτοῦ τὸ δ', καὶ οὐκ
ἐδεῖτο τῆς βοηθείας τοῦ φαλκιδίου. ὥστε οὖν μετὰ τοῦ πρώτου θεματισμοῦ οὐδὲν
κερδαίνει, ἢ ἴσως ὅτε καὶ ζημιοῦται. καὶ μὴ ἀγανακτείτω, ἐξῆν γὰρ αὐτῷ τὴν
τοιαύτην διαφυγεῖν βλάβην μὴ ἀδιτεύοντι. καὶ τοῦτο παρεσκεύαζε τοὺς
ληγαταρίους, εἰδότας ὡς ἐκείνου παραιτησαμένου τὴν κληρονομίαν οὐδὲν
αὐτοῖς ἐκ τοῦ ληγάτου προσγίνεται, συμφωνῆσαι μετὰ τοῦ κληρονόμου, ὥστε
μέρος τι λαβεῖν αὐτοὺς τῶν καταλελειμμένων ληγάτων. καὶ ὅπερ ὁ φαλ
κίδιος οὐκ ἐδίδου, τοῦτο ἡ μέθοδος παρεῖχε τῷ κληρονόμῳ, διὰ τὸ ἀπειλῆσαι
ῥεπουδιατίονα. ἡ δὲ ποσότης τῆς περιουσίας, οὕτως σκοπεῖται. δεῖ γὰρ
ἐξαιρεθῆναι τὰ ἐποφληθέντα ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος, τὴν περὶ τὴν κηδεί
αν δαπάνην, καὶ τὰ τιμήματα τῶν ἐλευθερωθέντων οἰκετῶν. καὶ λοιπὸν τὸ
ὑπόλοιπον σκοπεῖν ὁπόσον ἐστί. τοῦτο γὰρ νομίζεται εἶναι καθαρὰ οὐσία. καὶ ταύ
της τὸ τέταρτον παρακατέχειν. οἷον ὡς ἐπὶ θέματος. ἐτελεύτησε τὶς, ω̄
νομισμάτων ἔχων περιουσίαν. ἐληγάτευσε, τετρακόσια. ἐχρεώστει δὲ κρεδί
τορσι σ̄, οἱ δὲ ἐλευθερωθέντες οἰκέται ἦσαν ρν̄ νομισμάτων. ἐδαπανή
θη περὶ τὴν αὐτοῦ ταφὴν ν̄, ὡς ὑπολιμπάνεσθαι, ῡ ἤγουν αὐτὸ τὸ ληγά
τον. οὐκοῦν ὡς ἀπὸ ῡ, ρ̄, ὀφείλει παρακατέχειν, οὐχ ὡς ἀπὸ ω̄ διακόσια.
διὰ τὰς γενομένας ὡς εἴρηται ἐξαιρέσεις. ὥστε οὖν, τὰ μὲν τρία μέρη δοθήσε
ται τοῖς ληγαταρίοις κατὰ ἀναλογίαν. τὸ δὲ δ', τουτέστι τὰ ρ̄, μένει παρὰ
τῷ κληρονόμῳ. ἔχων τις ῡ νομισμάτων περιουσίαν καθαράν, ῡ ἐληγά
τευσε, τὸ δ' δεῖ παρακατέχεσθαι. τουτέστι ρ̄. τί δὲ ὅτι ἐληγάτευσε τν̄;
τὸ ὄγδοον δεῖ παρακατέχεσθαι. ὄγδοον τῶν ῡ τὰ ν̄. ἔχει οὖν ὁ κληρονό
μος, ἀπὸ γνώμης τοῦ διατεθεμένου ν̄. ἐκ τοῦ νόμου δὲ, ἕτερα ν̄. ἅπερ συνίστη
σι τὴν τοῦ τετάρτου ποσότητα. εἰ δὲ φ̄ ἐληγάτευσεν, ἔχων ῡ, ἐν περιου
σίᾳ, ἐληγάτευσε δὲ τὰ φ̄ οὕτως. πρίμῳ ρ̄, σεκουνδῳ ρ̄, τερτίῳ, κουάρ
τῳ, κουίντῳ, ἀνὰ ρ̄. τέως, δεῖ τὸ περιττὸν ἐξαιρεθῆναι, τουτέστιν ἑνὸς ἑκάστου
ληγάτου μειωθῆναι τὴν πέμπτην μοῖραν. ὡς ὑπολιμπάνεσθαι ἑκάστῳ λη
γαταρίῳ, νομίσματα π̄. λοιπὸν ὡς ἀπὸ τοῦ φαλκιδίου παρακατέχει ὁ κλη
ρονόμος, ἀφ' ἑνὸς ἑκάστου ληγαταρίου, ἀνὰ κ̄ νομίσματα. καὶ αὐ
τὸς μὲν ἑαυτῷ περιποιήσει τὰ ρ̄. τουτέστι τὸ δ' τῆς
οὐσίας τοῦ τελευτήσαντος. ἕξουσι δὲ οἱ ε̄
ληγατάριοι, οἷς ἀνὰ ἑκατὸν ἐλη
γατεύθη, ἀνὰ ξ̄.

Cum autē ratio

DE FIDEICOMMISSARIIS HAEREDITATIB. Tit. XXIII

Εἰπόντες περὶ τῶν ληγάτων, νῦν μετέλθωμεν ἐπὶ τὰ φιδεϊκόμμισσα. τῶν φιδεϊκομμίσσων, τὰ μέν ἐστιν ἰδικὰ, τὰ δὲ καθομάδα. δεῖ δὲ κατὰ πρώτην τάξιν, περὶ τῶν καθομάδα διαλεχθῆναι, καὶ οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ἰδικά. τέως δὲ σκοπήσωμεν περὶ τῆς ἀρχαιογονίας αὐτῶν. ἀνυπόστατα πάλαι πάντα ὑπῆρχεν τὰ φιδεϊκόμμισσα. οὐδεὶς γὰρ ἄκων ταῦτα κατέβαλεν ἐκείνοις, οἷς ἠξιώθη παρασχεῖν. ἐπενοήθη δὲ ἐντεῦθεν τὰ φιδεϊκόμμισσα. συνέβαινε πολλάκις ῥωμαῖον τελευτᾶν ἔχοντα συγγενεῖς περεγρίνους. οἷς οὐκ ἐξῆν, οὐδὲ κληρονομίαν, οὐδὲ ληγάτα καταλιμπάνειν, διὰ τὸ διαφόρου πολιτείας εἶναι. ἐκάλει τοίνυν οὗτος ῥωμαῖόν τινα, ὃς ἠδύνατο αὐτοῦ γενέσθαι κληρονόμος ἐκ διαθήκης, ἴσως ὄντα καὶ πιστὸν δοκούμενον. καὶ αὐτὸν μὲν ἔγραφε κληρονόμον. ἠξίου δὲ αὐτὸν ἐκ τῆς τῆς διαθήκης, ὥστε ἢ πᾶσαν τὴν κληρονομίαν ἢ μόριον αὐτῆς, ἢ καὶ ἓν τὰ πράγματα, τῷ δὲ τῷ περεγρίνῳ ἀποκαταστῆσαι. καὶ ἐν τῇ τοῦ σκρίπτου κληρονόμου ἀπέκειτο ἐξουσίᾳ, πότερον βούλεται ταῦτα δοῦναι, ἢ οὔ. οὐδεὶς γὰρ νόμος συνῄδευμενος ἦν, ὁ τοῦτο ποιεῖν ἀναγκάζων, ἀλλὰ μόνης τῆς πίστεως καὶ αἰδοῦς τῶν παρακληθέντων ἤρτητο ταῦτα. ἀμέλει καὶ ἐντεῦθεν φιδεϊκόμμισσα προσηγορεύθη, τουτέστι τῇ πίστει καταπιστευθέντα. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους. μετὰ δὲ ταῦτα, πρῶτον αὔγουστος ὁ βασιλεὺς, ἅπαξ καὶ δὶς κινηθεὶς, διὰ τὸ χαρίζειν τῶν οἷς ταῦτα κατελείφθη, περεγρίνων δηλαδὴ ὄντων, ἦν γὰρ ἴσως ὅτι αὐτῷ γνώριμα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα, ἢ καὶ τιμῆς ἄξια, διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς παίδευσιν, ἢ καὶ ἕτερόν τι πλεονέκτημα, ἢ καὶ ἐπειδὴ πολλάκις κατὰ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας ὁρκωθέντες τὸν ὅρκον κατεφρόνησαν οἱ κληρονόμοι. ἢ διὰ μεγίστην ἀπιστείαν. ἴσως ὅτι δὴ ἠξιώθη τις πλούσιος ὢν, πενιχροῖς παισὶ καὶ σφόδρα νέοις, ἢ καὶ γεγηρακόσι τοῦ τελευτήσαντος γονεῦσιν, ἀποκαταστῆσαι, εἶτα τὴν πίστιν παρέβη. τοῖς ὑπάτοις οὖν ἐκέλευσε τὴν οἰκείαν αὐθεντίαν θεῖναι μέσην, καὶ ἀναγκάσαι τὸν ἀξιωθέντα, ποιήσασθαι τὴν ἀποκατάστασιν. μετὰ δὲ δίκαιον νομισθὲν, καὶ χαρίεν παντὶ τῷ δήμῳ, κατὰ μικρὸν εἰς ἰουρισδικτίονα μετετράπη καὶ εἰς ἀνάγκην. καὶ τοσαύτη γέγονεν ἐπὶ τοῖς φιδεϊκομμίσσοις σπουδὴ, ὅτι πλεόνος τοῦ χρόνου καὶ πραίτωρ ἰδιάζων ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τῶν φιδεϊκομμίσσων ἐχειροτονήθη, ὁ λεγόμενος φιδεϊκομμισσάριος. μετὰ τὴν ἀρχαιογονίαν τῶν φιδεϊκομμίσσων, εἴπωμεν περὶ τῶν καθομάδα. ἵνα δὲ τὸ καθομάδα φιδεϊκόμμισσον ἰσχύσῃ, χρὴ κατὰ πρώτην τάξιν εἶναι τινὰ τὸν διρέκτως ἐν τῇ διαθήκῃ γραφόμενον κληρονόμον, καὶ ἀξιούμενον ἑτέρῳ τὴν κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι, ἐπειδὴ γε ἄχρηστός ἐστιν ἡ διαθήκη, ἐν ᾗ μηδεὶς γέγραπται κληρονόμος. ἐὰν τοίνυν γράψω τινὰ κληρονόμον λέγων, λούκιος τίτιος ἔστω μου κληρονόμος, δύναμαι προσθεῖναι καὶ εἰπεῖν. ἀξιῶ σε ὦ λούκιε τίτιε, ἵνα ἡνίκα πρῶτον δυνηθῇς τὴν ἐμὴν ἀδιτεῦσαι κληρονομίαν, ταύτην γαΐῳ ἀποδώσῃς καὶ ἀποκαταστήσῃς. δύναμαι οὖν ἀξιοῦν τὸν κληρονόμον, καὶ περὶ μέρους κληρονομίας, ὥστε ἀποκαταστῆσαι, οὐ μόνον περὶ πάσης. καταλιμπάνεται δὲ καὶ πούρως καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, καὶ

In primis

ἀπὸ

ἀπὸ φανερᾶς ἡμέρας. οἷον μετὰ δύο ἔτη τῆς ἐμῆς τελευτῆς.

Restituta

Ἐὰν δέ τις γραφεὶς κληρονόμος, καὶ ἀξιωθεὶς ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν, ἀποκαταστήσει ταύτην, οὐδὲν ἧττον μένει κληρονόμος. ἐπειδὴ τὸ ἀσώματον αὐτῷ προσεπάγη. ὁ δὲ ταύτην δεξάμενος, ἐν μὲν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις, ἀγοραστοῦ τάξιν ἐπεῖχε, μετὰ δὲ ταῦτα ποτὲ μὲν κληρονόμου, ποτὲ δὲ ληγαταρίου. καὶ εἴπωμεν κατὰ πρῶτον λόγον περὶ τοῦ ἀγοραστοῦ. ἐπειδὴ ἄτοπον ἐνομίζετο εἶναι, τὸν κληρονόμον μετὰ τὸ ἐπιγινώσκειν τὰ τῆς κληρονομίας βάρη, τὸ δὲ κέρδος ἀποκλαίειν τὸν φιδεικομμισσάριον, διὰ τοῦτο εὕρεσιν, εἰκονικὴν γίνεσθαι πρᾶσιν, καὶ ὁ κληρονόμος ἑνὸς νούμμου, τὴν πᾶσαν ἐπίπρασκε κληρονομίαν. καί τινες ἐπερωτήσεις ἐγίνοντο μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ ληγαταρίου, ἤτοι τοῦ φιδεικομμισσαρίου, καὶ ἐλέγοντο αἱ ἐπερωτήσεις emptae & venditae haereditatis. ἐπηρώτα γὰρ ὁ κληρονόμος τὸν φιδεικομμισσάριον οὕτως. ὁμολογεῖς ὦ φιδεικομμισσάριε, ἐὰν ἀπαιτηθῶ τι ὑπὸ τοῦ ἐρεδιταρίου κρεδίτωρος, διδόναι μοι τοῦτο ἤγουν καὶ δεφενδεύειν με, καὶ περιποιεῖν μοι τὸ ἀνενόχλητον. καὶ ἔλεγεν ὁ φιδεικομμισσάριος, ὁμολογῶ. ἐπηρώτα δὲ καὶ ὁ φιδεικομμισσάριος τὸν κληρονόμον οὕτως. ὁμολογεῖς ὦ κληρονόμε, ἐὰν ἀπαιτήσῃς ἐρεδιτάριον δεβίτωρα διδόναι μοι τοῦτο, ἤγουν καὶ ἐγχωρεῖς μοι τὰς ἀγωγάς; ὥστε δυνηθῆναί με procuratorio nomine κινεῖν ταύτας. τίς δέ ἐστι προκουράτωρ, προϊόντες μαθησόμεθα. καὶ ἔλεγεν ὁ κληρονόμος, ὁμολογῶ. ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ κληρονόμος σπουδάζων διαφυγεῖν τὸ δικαστήριον δυσὶ περιέπιπτε δίκαις, ἠναγκάζετο γὰρ δικάζεσθαι πρὸς τὸν ἐρεδιτάριον κρεδίτωρα, καὶ πάλιν κινεῖσθαι κατὰ τοῦ φιδεικομμισσαρίου, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως, ἵνα λάβῃ ἅπερ ἔτυχε καταβαλών, διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν νέρωνος χρόνων, ἐπὶ τρεβελλίου μαξίμου, καὶ ἀννίου σενεκᾶ τῶν ὑπάτων, δόγμα συγκλήτου γέγονε τὸ λέγον. ἵνα ἐὰν κληρονόμος ἐνὶ κατὰ φιδεικόμμισσον καταλειφθῇ καὶ ἀποκαταστῇ, πᾶσαι αἱ ἀγωγαί, αἵτινες κατὰ τὸ πολιτικὸν τῇ τοῦ νόμου ἀκριβείᾳ ἥρμοζον τῷ κληρονόμῳ, καὶ κατὰ τοῦ κληρονόμου, αὗται ἐπὶ τὸν φιδεικομμισσάριον, καὶ κατὰ τοῦ φιδεικομμισσαρίου μετέλθωσι. καὶ λοιπὸν ὁ πραίτωρ ὑπουργῶν τῷ τοιούτῳ δόγματι οὐτιλίας ἀγωγάς, τουτέστι πλαγιαστικὰς δίδωσι τῷ φιδεικομμισσαρίῳ καὶ κατὰ τοῦ φιδεικομμισσαρίου, ὡσανεὶ κληρονόμου αὐτοῦ ὑπάρχοντος. ἵνα κινῶν λέγῃ, ὥσπερ εἰ ὑπῆρχε κληρονόμος, εἰ φαίνεται τόνδε χρῆναι δοῦναι. ἰδοὺ ἐνταῦθα τάξιν ἐπέχει κληρονόμου.

Sed quia haeredes

Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ οἱ πλεῖστοι κληρονόμοι πᾶσαν σχεδὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀξιούμενοι τὴν κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι, ἀπῄνουν ἀδιτεῦσαι, διὰ τὸ οὐδέν, ἢ ἐλάχιστον κέρδος, καὶ διὰ τοῦτο ῥεπουδιάτευον, καὶ ἐντεῦθεν ἀπεσβέννυντο τὰ φιδεικόμμισσα, μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῶν οὐεσπασιανοῦ χρόνων πηγάσου καὶ πουσίωνος ὑπατευόντων, γέγονε δόγμα πηγασιανόν, κελεῦον τῷ ἀξιωθέντι κληρονόμῳ ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν ἑτέρῳ, ἐξεῖναι τὸ τέταρτον μέρος παρακατέχειν. ὥσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ φαλκιδίου τὴν τετάρτην ἐκ τῶν ληγάτων μοῖραν ἐπιτέτραπται παρακατέχειν. καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν καθ' ὁμάδα ἀμέτρων φιδεικομμίσσων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἰδικῶν ἡ αὐτὴ παρακατοχὴ ἰδικῶς συγκεχώρηται. ὅπερ γὰρ ἐν ἀμετρίᾳ ληγάτων

οὐκ ἐστὶν ὁ φαλκίδιος, τουτέστιν ἀμετρία φιδεϊκομμισσαρίων οὐκ ἐστὶ τὸ πηγασιανεῖον. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ δόγμα, ὁ κληρονόμος μόνος ὑπόκειται τοῖς βάρεσι τῆς κληρονομίας, οὐ μὴν ὁ φιδεϊκομμισσάριος. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἤρξατο τὸν φιδεϊκομμισσάριον τάξιν ἐπέχειν ληγαταρίου παρτιαρίου, τουτέστιν ἡμισυμερίτου, ἤγουν ἥμισυ μέρος λαμβάνοντος. τὸ γὰρ παλαιὸν ἦν πέμπτον γένος ληγάτου, καὶ ἐλέγετο παρτιτίων, ἤτοι μεριζόμενον. κατελιμπάνετο δὲ οὕτως τὸν τρόπον. *Titius mihi hæres esto, & cum Seio hæreditatem dividito in dimidia portione.* τουτέστι, Τίτιος ἔστω μου κληρονόμος, καὶ μεριζέσθω μετὰ Σείου τὴν κληρονομίαν κατὰ τὸ ἥμισυ μέρος. λοιπὸν οὖν ἐγίνοντο ἐπερωτήσεις μεταξὺ αὐτῶν τοιαῦται. ὁ κληρονόμος ἐπηρώτα τὸν ληγατάριον οὕτως. ὁμολογεῖς, ὦ ληγατάριε, ἐὰν ἐναχθεὶς καταβάλω κ̄ νομίσματα, τούτων μοι διδόναι τὸ ἥμισυ. καὶ ἔλεγεν ὁμολογῶ. καὶ πάλιν ὁ ληγατάριος ἐπηρώτα τὸν κληρονόμον οὕτως. ὁμολογεῖς ἐὰν λάβῃς παρὰ ἐρεδιταρίου δεβίτορος κ̄ νομίσματα, διδόναι μοι τὸ ἥμισυ, τουτέστι τὰ ῑ. καὶ ἔλεγεν ὁμολογῶ. καὶ ἐκαλεῖτο ἡ τοιαύτη ἐπερώτησις, *partis & pro parte.* κατὰ μίμησιν οὖν τοῦ παρτιαρίου ληγαταρίου ἡ ἐπερώτησις προεχώρει μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου. καὶ ἐπηρώτα τὸν φιδεϊκομμισσάριον οὕτως. ὁμολογεῖς ὦ φιδεϊκομμισσάριε, ἐὰν ἀπαιτηθῶ μ̄ νομίσματα ὑπὸ κρεδίτορος ἐρεδιταρίου, διδόναι μοι τὰ λ̄. καὶ ὁ κληρονόμος ἐπηρωτᾶτο ὑπὸ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου. ὁμολογεῖς ὦ κληρονόμε, ἐὰν παρὰ ἐρεδιταρίου δεβίτορος μ̄ νομίσματα λάβῃς, διδόναι μοι τὰ λ̄. καὶ ἔλεγεν ὁμολογῶ. καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ληγαταρίου ἐπεῖχε τάξιν ὁ καθ' ὁμάδα φιδεϊκομμισσάριος. καὶ ἔδει κοινὸν εἶναι μεταξὺ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου καὶ τοῦ κληρονόμου ἀναλόγως τὸ κέρδος, καὶ τὴν ζημίαν, καὶ ἐλέγοντο αἱ τοιαῦται ἐπερωτήσεις *ex parte & pro parte.*

Ergo

ὥστε οὖν δεῖ συνελόντα εἰπεῖν, εἰ μὲν θ̄ οὐγκίας, ἢ καὶ ἐλάττονα ποσότητα ὁ κληρονόμος ἀξιοῦται ἀποκαταστῆσαι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ καὶ ἔχει παρ' ἑαυτῷ ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτορος τὸ τέταρτον, ἢ καὶ πλέον τοῦ τετάρτου, τότε ἀπὸ τοῦ τρεβελλιανείου δόγματος γίνεται ἡ ἀποκατάστασις. καὶ εἰς μὲν τὰ γ̄ μέρη, ὁ φιδεϊκομμισσάριος ἐνάγει καὶ ἐνάγεται οὐτιλίως. εἰς δὲ τὸ τέταρτον μέρος ὁ κληρονόμος διρέκτως καὶ ἐνάγει καὶ ἐνάγεται. εἰ δὲ πλέον τῶν θ̄ οὐγκιῶν, οἷον ῑ, ἢ ῑᾱ, ἢ καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν ὁ κληρονόμος ἠξιώθη ἀποκαταστῆσαι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ, καὶ οὐκ ἔχει ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτορος τὸ δ', χώρα ἐδίδοτο τῷ πηγασιανείῳ δόγματι. καὶ ὁ κληρονόμος ἅπαξ ἀδιτεύσας, οἰκείᾳ γνώμῃ· διὰ τί δὲ εἶπον οἰκείᾳ γνώμῃ προϊόντες μαθησόμεθα· εἴτε παρεκράτησε τὸ δ', εἴτε οὐκ ἠβουλήθη παρακρατῆσαι, αὐτὸς ὁ κληρονόμος πάντα ὑφίσταται τὰ ἐρεδιτάρια βάρη. ἀλλ' εἰ μὲν παρεκράτησε τὸ δ', ἐγίνοντο μεταξὺ αὐτοῦ, καὶ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, αἱ πάρτις καὶ προπάρτε ἐπερωτήσεις κατὰ μίμησιν τοῦ κληρονόμου, καὶ τοῦ παρτιαρίου ληγαταρίου. εἰ δὲ πᾶσαν ἀποκατέστησε τὴν κληρονομίαν, ἤργει τὸ τρεβελλιάνειον, ἐπειδὴ οὐκ ἐχώρα τὸ δ' τῆς οὐσίας ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτορος ὂν

παρὰ

παρὰ τοῦ κληρονόμου. ἤργει καὶ τὸ πηγασιανεῖον. οὐδὲ γὰρ ἠβουλήθη πρᾶξαι
τῆσαι. καὶ διὰ τοῦτο, οὐδὲ ἐγίνοντο αἱ πάρτις καὶ πρὸ πάρτε ἐπερωτήσεις. λοι-
πὸν οὖν πάσης σχολαζούσης βοηθείας, ἐγίνοντο ἐπερωτήσεις, αἳ ἔμπτι καὶ βεν-
δίται ἐρεδιτάτις. ταῦτα μὲν ἡνίκα τις ἑκὼν προσέλθῃ τῇ κληρονομίᾳ. εἰ δέ
τις παραιτεῖται τὸν κλῆρον, ὕποπτον εἶναι λέγων τὴν κληρονομίαν διὰ τὸ ἐπι-
ζήμιον, περιέχεται τῷ πηγασιανείῳ δόγματι. ὥστε προσιέναι τὸν φιδεϊ-
κομμισσάριον τῷ πραίτωρι. καὶ τὸν πραίτωρα κελεύειν τῷ κληρονόμῳ ἀδι-
τεῦσαι, καὶ τὴν πᾶσαν ἀποκαταστῆσαι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ κληρονομίαν. καὶ
εἰς ὁλόκληρον μεθίστανται αἱ ἀγωγαὶ ἀπὸ τοῦ κληρονόμου, ἐπὶ τὸν φιδεϊκομ-
μισσάριον καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, ὥσπερ εἰ ἀπὸ τοῦ τρεβελλιανείου
γέγονεν ἡ ἀποκατάστασις. καὶ ἐν τούτῳ τῷ θέματι, συνδρομὴ γίνεται τῶν δύο
δογμάτων. καὶ τὸ μὲν πηγασιανεῖον ἀναγκάζει τὸν σκρίπτον ἀδιτεύειν. τὸ
δὲ τρεβελλιανεῖον μεταφέρει τὰς ἀγωγάς, καὶ λοιπὸν οὐδεμία ἐπερώτησις
χρειώδης ἐνταῦθα γίνεται. ᾧ γὰρ ἀποκαταστήσαντι τὴν κληρονομίαν περι-
γίνεται τὸ ἀμέριμνον, οὐκέτι ἐναγομένῳ. καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῷ φιδεϊκομμισσα-
ρίῳ προσγίνεται, ἔχοντι πάσας τὰς ἀγωγάς. ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐπερω- Sed quia
τήσεις αἱ ἀπὸ τοῦ πηγασιανείου ἐπινενοημέναι, καὶ τοῖς ἀρχαίοις ἀπήρεσκον,
καὶ ἔν τισι θέμασιν ὁ ἄριστος τῶν νομικῶν παπινιανός, ἐπιζημίους ταύτας
ἐκάλει, τῷ δὲ θειοτάτῳ ἡμῶν βασιλεῖ ἐστὶν ἐν σπουδῇ, ἁπλούστερα μᾶλλον
ἤπερ δυσχερείας εἶναι πλήρη τὰ νόμιμα, συγχυθεισῶν αἱ τῶν ἁπασῶν ὁμοι-
ώσεων καὶ διαφορῶν τῶν δύο δογμάτων, ἤρεσεν ἐκβληθῆναι μὲν τὸ πηγασια-
νεῖον τὸ μεταγενεστέροις ἐπινοηθὲν χρόνοις. πᾶσαν δὲ τῷ τρεβελλιανείῳ δόγ-
ματι τὴν αὐθεντίαν παρασχεῖν, ὥστε δι' αὐτοῦ τὰς φιδεϊκομμισσαρίας ἀπο-
καθίστασθαι κληρονομίας, εἴτε ἔχει τὸ τέταρτον ὁ κληρονόμος ἀπὸ γνώμης
τοῦ διαθεμένου, εἴτε πλέον, εἴτε ἔλαττον, εἴτε οὐδὲν παντελῶς. ἡνίκα δὲ πᾶσαν,
ἢ ὑπὲρ τὸ ἐννεαούγκιον ἀξιωθῇ ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν ὁ σκρίπτος, ἐξέ-
στω αὐτῷ τὸ δ΄ ὅλον, ἢ καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῷ δ΄, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βα-
σιλέως παρακατέχειν, ἢ καὶ καταβληθὲν κονδικτεύειν, τῶν ἀγωγῶν ἀνα-
λόγως ἐκ τοῦ τρεβελλιανείου, μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου
διαιρουμένων. εἰ δὲ πᾶσαν τὴν κληρονομίαν ἑκὼν ἀποκαταστήσει ὁ κληρονόμος,
πᾶσαι αἱ ἀγωγαί, τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου δοθή-
σονται. κἀκεῖνο δέ, ὅπερ ἐξαιρέτως περιέχεται τῷ πηγασιανείῳ δόγματι, μετα-
τίθησιν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς διὰ τῆς οἰκείας διατάξεως εἰς τὸ τρε-
βελλιανεῖον. οἶδας γὰρ μαθὼν πρὸ βραχέος, ὅτι ἡνίκα παραιτεῖται ὡς ὕποπτον
προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ ὁ κληρονόμος, ἠναγκάζετο ὑπὸ τοῦ πηγασιανείου
δόγματος ἀδιτεῦσαι, καὶ πᾶσαι μετετίθεντο εἰς τὸν φιδεϊκομμισσάριον αἱ
ἀγωγαί. τοῦτο τοίνυν γινέσθω ἀπὸ μόνου τοῦ τρεβελλιανείου δόγματος. καὶ ἄκων
ὁ κληρονόμος ἀδιτευέτω, καὶ τὴν κληρονομίαν ἀποκαθιστάτω τῷ φιδεϊκομ-
μισσαρίῳ βουλομένῳ, οὐδὲ μιᾶς ζημίας, ἢ κέρδους τινὸς παρὰ τῷ κληρονό-
μῳ μένοντος. ὅσα σοι εἴρηται περὶ τοῦ εἰς ὁλόκληρον γεγραμμένου Nihil autē
κληρονόμου, τὰ αὐτά σοι εἰρήσθω, καὶ ἡνίκα εἰς μέρος τι, οἷον εἰς ἑξαούγκιον

γραφεὶς, ἠξιώθη ὅλον τὸ μέρος, ἢ τὸ μέρους μέρος ἀποκαταστῆσαι, ἤγουν τὸ τέταρτον. κἀνταῦθα γὰρ, τὰ αὐτὰ φυλάττεσθαι, ὁ θειότατος ἡμῶν ἐκέλευσε βασιλεὺς, ἅτινα ἐπὶ πάσης κληρονομίας εἰρήκαμεν.

Si quis una

τελευτῶν τις, ἐνεστήσατό με κληρονόμον, εἶτα οὕτως εἶπεν, ἀξιῶ σε ὑπεξελόντα τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ ἕτερον πρᾶγμα, ἤτοι κατεξαίρετον λαβόντα· ὑπόθου δὲ τὸν ἀγρὸν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, τῆς πάσης περιουσίας τὸ δ'. ἀποκαταστῆσαι τῷ δὲ τὴν κληρονομίαν. καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ θεματισμοῦ, χώρα ἐστὶ τῷ τρεβελλιανείῳ δόγματι, ὥσπερ εἰ εἶπεν, ἀξιῶ σε τὸ δ' τῆς κληρονομίας παρακατασχόντα, τὸ λοιπὸν ἀποκαταστῆσαι. ἡ δὲ διαφορὰ ἐστὶν ἐν τούτῳ, ὅτι ἔνθα ἐν πράγμασί ἐστι τὸ δ' παρὰ τὸν κληρονόμον, εἰς ὁλόκληρον ἀπὸ τοῦ τρεβελλιανείου αἱ ἀγωγαὶ ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον, καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου μεταφέρονται. καὶ τὸ πρᾶγμα μένει παρὰ τῷ κληρονόμῳ, δίχα βάρους παντὸς, ὥσπερ ληγατευθὲν αὐτῷ. ἔνθα μέντοι ἐν δικαίῳ ἔχει τὸ δ'. ἐπεὶ γὰρ ὁ τεστάτωρ παρακρατήσας τὸ δ', ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν. μερίζονται αἱ ἀγωγαί. καὶ εἰς μὲν τὰ γ' μέρη, πλαγιαστικῶς ἐνάγει, καὶ ἐνάγεται ὁ φιδεϊκομμισσάριος. εἰς δὲ τὸ δ' ὁ κληρονόμος διρέκτως ἀπαιτεῖ καὶ μεθοδεύεται. εἰ καὶ τὰ μάλιστα δὲ ὁ γραφεὶς κληρονόμος, καὶ ἀξιωθεὶς, ἓν παρακρατήσας πρᾶγμα, ἤτοι καθεξαίρετον λαβὼν, ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν, ἐν τῷ παρακατασχεθέντι πράγματι τὸ πλέον μέρος ἔχει τῆς κληρονομίας· τυχὸν γὰρ πάσης οὔσης κληρονομίας ν̄ νομισμάτων. ὁ ἀγρὸς ὃν ὁ κληρονόμος ἐκελεύσθη παρακατασχεῖν, ἄξιος ἐστὶν σ̄ν̄ νομισμάτων· καὶ οὕτως εἰς ὁλόκληρον αἱ ἀγωγαὶ ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον, καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου μεταφέρονται, καὶ χρεία ἐνταῦθα τοῦ διασκέψασθαι τὸν φιδεϊκομμισσάριον, εἰ συμφέρει αὐτῷ καταδέξασθαι τὸ φιδεϊκόμμισσον. τὸ αὐτὸ φαμὲν, εἰ καὶ ὁ κληρονόμος δύο, ἢ καὶ πλείονα πράγματα ἢ ποσότητα ῥητὴν ἐκελεύσθη παρακατασχεῖν, καὶ οὕτως ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν. κἀνταῦθα γὰρ, εἴτε τὸ δ', ἢ καὶ πλέον τοῦ δ' ἐστὶν ἐν τοῖς ῥητοῖς πράγμασιν, ἢ τῇ ῥητῇ ποσότητι, ἐκ τοῦ τρεβελλιανείου εἰς ὁλόκληρον ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαὶ μεταφέρονται. τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ εἰς ὁλόκληρον γραφέντος καὶ ἀξιωθέντος ῥητὸν ἢ ῥητὰ πράγματα παρακρατῆσαι, καὶ τὴν κληρονομίαν ἑτέρῳ ἀποκαταστῆσαι, νοοῦμεν, καὶ ἡνίκα τις εἰς μέρος γραφεὶς κληρονόμος ἠξιώθη ὡρισμένον τι πρᾶγμα, ἢ πράγματα παρακρατήσας, τὴν οἰκείαν οὐγκίαν ἀποκαταστῆσαι. καὶ ἐπὶ τούτου γὰρ τοῦ θέματος, εἰς ὁλόκληρον αὐτοῦ τοῦ μέρους, ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαὶ μετελεύσονται.

Praeterea

οὐ μόνον δὲ τὸν σκρίπτον κληρονόμον δυνάμεθα βαρύνειν τῷ καθ' ὁμάδα φιδεϊκομμίσσῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν ἀβ ἰντεστάτου διαδεξάμενον τὴν ἡμετέραν περιουσίαν, ἢ λεγιτίμῳ δικαίῳ, ἢ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος. τυχὸν γὰρ κογνάτος ἦν λέγοντος, ὦ κληρονόμε λεγίτιμε, ἢ πραίτωρι διάδοχε, ἀξιῶ σε, πᾶσαν ἢ μέρος τῆς κληρονομίας, ἢ καὶ τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ καὶ οἰκέτας, ἢ νομίσματα τόσα τῷ δὲ ἀποκαταστῆσαι. ὁπότε λη/

γατα

γάτα ἐν διαθήκῃ, οὐ μὴν δὲ ἀδιαθέτου καταλιμπάνεσθαι δύναται. ὥστε
δύο ἐστὶν αὕτη διαφορὰ ληγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων, ὅτι τὰ μὲν ληγάτα,
ἐν διαθήκῃ μόνῃ καταλιμπάνονται, τὰ δὲ φιδεϊκόμμισσα καὶ ἐξ ἀδιαθέτου.
δύναμαι δὲ γράψας κληρονόμον πρῖμον, ἀξιῶσαι αὐτὸν ἀποκαταστῆσαι
τὴν κληρονομίαν σεκούνδῳ, καὶ πάλιν σεκοῦνδον ἀξιῶσαι, ἵνα τερτίῳ πᾶ-
σαν τὴν δοθεῖσαν κληρονομίαν αὐτῷ ἢ μέρος αὐτῆς ἀποκαταστήσῃ. ἢ ἵνα
παράσχῃ καὶ τερτίῳ τόδε τὸ πρᾶγμα. Ἐπειδὴ δὲ καθὰ εἴρηται ἐν ἀρ-
χαῖς τοῦ παρόντος τίτλου, τὰ προοίμια τῶν φιδεϊκομμίσσων τῆς πίστεως
ἤρτηται τῶν κληρονόμων, κἀκεῖθεν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐδέξαν-
το, καὶ ἐν προαιρέσει πάλαι ὄντα εἰς ἀνάγκην ἔννομον τοῦ δεδόσθαι ὁ θειό-
τατος αὔγουστος ἤγαγεν. ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς οὐ πρὸ πολλοῦ χρόνου
τὸν εἰρημένον θειότατον αὔγουστον ὑπερβάλλεσθαι σπουδάζων, φαίνεται
συμβαίνοντος ὅπερ ὑπὸ τὰς θείας αὐτοῦ ἀκοὰς ὁ τριβουνιανὸς ἀνήγαγε
κουαίστωρ, διάταξιν ἐξεφώνησεν, ἐν ᾗ διετύπωσεν, ἵνα ἐὰν καταλείψῃ τις
ἄγραφον φιδεϊκόμμισσον παρὰ τοῦ οἰκείου κληρονόμου, ἢ καθομάνδα, ἢ ἰδι-
κὸν, καὶ μηδὲ ἀπὸ γραμμάτων δεικνύσθαι τοῦτο δύναται, μηδὲ ἐκ καταθέ-
σεως πέντε μαρτύρων, ὧν ἡ παρουσία πρὸς σύστασιν ἀρκεῖ φιδεϊκομμίσ-
σου ἐσθ' ὅτε γὰρ ἐλάττονες τῶν πέντε μαρτύρων παραγεγόνασιν, ἢ παντε-
λῶς οὐδεὶς· τότε εἴτε πατήρ ἐστιν ὁ παρὰ τοῦ κληρονομοῦντος παιδὸς τὸ φι-
δεϊκόμμισσον καταλιμπάνων, εἴτε ἕτερος ὅστις δήποτε, ἐὰν ὁ κληρονό-
μος φαινόμενος ἄδικος, ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ καταπιστευθεὶς, πληρῶσαι παρ-
αιτεῖται, ἀρνούμενος καὶ λέγων, μηδὲν τοιοῦτον παρηκολουθηκέναι, τοῦ φι-
δεϊκομμισσαρίου ἀντιλέγοντος πρὸς ταῦτα, ἐξεῖναι τῷ φιδεϊκομμισσα-
ρίῳ πρότερον ὀμνύντι τὸν περὶ καλουμνίας ὅρκον, ὅτι οὐ κατὰ συκοφαντίαν
ἐπάγει τὸν ὅρκον, οὕτως ἀναγκάσαι τὸν κληρονόμον ὀμόσαι, ὡς οὐ κατελεί-
φθη φιδεϊκόμμισσον. εἰ δὲ παραιτήσηται τὸν ὅρκον ὁ κληρονόμος, ἀναγκα-
ζέσθω τὸ καθομάνδα γοῦν, ἢ τὸ ἰδικὸν καταβάλλειν, ἵνα μὴ ἡ τελευταία τοῦ
διαθεμένου βούλησις ἀνατραπῇ, ἀνδρὸς τὸ ὅλον τῷ κληρονόμῳ καταπιστεύ-
σαντος. εἰ δὲ καὶ ἀπὸ ληγαταρίου, ἢ φιδεϊκομμισσαρίου κατὰ τὸν εἰρημέ-
νον τρόπον φιδεϊκόμμισσον κατελείφθη, τὰ αὐτὰ κρατείτω. καὶ ἀρνούμε-
νος ὁ ληγατάριος τὸ καταλειφθῆναί τι, ὀμνύτω μὴ καταλελεῖφθαι, ἢ παρ-
αιτούμενος, ἀπαιτείσθω τὸ φιδεϊκόμμισσον. εἰ δὲ ὁ βαρηθεὶς τῷ φιδεϊ-
κομμίσσῳ συνομολογεῖ μὲν τὸ καταλελεῖφθαι παρ' αὐτοῦ φιδεϊ-
κόμμισσον, ὑπὸ δὲ τὴν ἀκρίβειαν κατατρέχει τῶν νόμων
λέγων, ὡς οὐ παρῆσαν πέντε μάρτυρες ἡνίκα τὸ φιδεϊ-
κόμμισσον κατελιμπάνετο, ὡς ματαίας οὔσης
τῆς τοιαύτης δικαιολογίας, καταβαλεῖν
ἀμάχως ἀναγκασθήσεται τὸ
φιδεϊκόμμισσον.

Et quia prima

DE SIN-

DE SINGVLIS REBVS PER FIDEICOMMISSVM RELICTIS Titulus XXIIII

Οὐ μόνον καθολικὰ φιδεϊκόμμισσα κατὰ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν εἰρημένα δυνάμεθα καταλιμπάνειν, ἀλλὰ γὰρ ἰδικά. οἷον ἀγρὸν, οἰκέτας, ἐσθῆτα, ἄργυρον, νούμμους. ἢ καὶ αὐτὸν τὸν κληρονόμον ἀξιῶσαι, ὥς τε ἑτέρῳ τινὶ ἀποκαταστῆσαι, ἤγουν καὶ ληγατάριον, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀπὸ ληγαταρίου ληγάτον οὐ δυνατὸν καταλιμπάνεσθαι.

Potest

καταλιμπάνομεν δὲ κατὰ φιδεϊκόμμισσον, οὐ μόνον τὰ ἡμέτερα πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ κληρονόμου, καὶ τὰ ληγαταρίου καὶ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου. οὐ μόνον δὲ παρακαλεῖσθαι δύναταί τις τὸ πρᾶγμα ἑτέρῳ ἀποκαταστῆσαι ὅπερ ἔτυχεν αὐτῷ καταλειφθὲν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕτερον, εἴτε αὐτοῦ ἐστὶν, εἴτε καὶ ἀλλότριον. ἐὰν γὰρ ἀγρόν σοι καταλείψω, δύναμαί σε ἀξιοῦν, ἢ αὐτὸν τὸν ἀγρὸν, ἢ οἰκίαν, ἀντὶ τοῦ ἀγροῦ ἑτέρῳ δοῦναι, ἀδιαφόρου ὄντος πότερον σὴ, ἢ ἀλλοτρία ἐστὶν ἡ οἰκία. τούτου δηλαδὴ παραφυλαττομένου, ἵνα μή τις πλέον ἀξιωθῇ ἑτέρῳ παρασχεῖν, ὧν αὐτὸς κερδαίνει. τὸ γὰρ πλέον ἐν τῷ φιδεϊκομμίσσῳ, ἄχρηστόν ἐστιν. οἷον κατέλειψά σοι ρ̄ νομίσματα, ἐβάρυνα δέ σε φιδεϊκομμίσσῳ, ρ̄ῑ νομισμάτων. εἰς τὸ ὑπέρπλεον, ἀνυπόστατον τὸ φιδεϊκόμμισσον. ἡνίκα δὲ ἀλλότριον πρᾶγμα κατὰ φιδεϊκόμμισσον καταλιμπάνεται, ἐπάναγκές ἐστι τῷ ἀξιωθέντι τοῦτο ἀποκαταστῆσαι. ἢ γὰρ ἀγοράσας δίδωσι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ, ἢ εἰ μὴ δύναται, τὴν διατίμησιν παρέχει.

Libertas

οὐ μόνον δὲ χρηματικὰ φιδεϊκόμμισσα δυνάμεθα καταλιμπάνειν, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίαν κατὰ φιδεϊκόμμισσον διδόναι συγχωρούμεθα. δύναμαι γὰρ ἀξιῶσαι τὸν ἐμὸν κληρονόμον, τόνδε μου τὸν οἰκέτην ἐλευθερῶσαι. ἤγουν τὸν ληγατάριον καὶ φιδεϊκομμισσάριον. ἀδιάφορον δέ ἐστι, πότερον περὶ τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου παρακαλῶ τούτους, ἢ περὶ ἰδικοῦ τοῦ κληρονόμου ἢ τοῦ ληγαταρίου, ἤγουν ἑτέρου τινός. δύναμαι γὰρ λέγειν. ἀξιῶ σε ὦ κληρονόμε ἤγουν ληγατάριε, τόνδε σου τὸν οἰκέτην, ἢ τὸν Μαιβίου δοῦλον, ἐλευθερῶσαι. ἀναγκάζεται γὰρ τοῦτον ἀγοράσαι, καὶ ἐλευθερίᾳ τιμῆσαι. εἰ δὲ ὁ δεσπότης αὐτὸν οὐ πιπράσκει· οὐδὲ γὰρ ἀναγκάζεται· μὴ λεγέτω τις, ἀποσβέννυσθαι τὴν φιδεϊκομμισσαρίαν ἐλευθερίαν δηλαδὴ, ἀλλὰ τέως μὲν ἠρεμεῖ καὶ ὑπέρθεσιν ἔχει. καὶ εἴποτε δυνατὸν γένηται, ἐπιτεθήσεται ἐλευθερία. ἐὰν γὰρ ὁ ἀξιωθεὶς ὅπως δήποτε γένηται δεσπότης τοῦ τοιούτου οἰκέτου, ἀναγκάζεται αὐτὸν ἐλευθερῶσαι. ταῦτα μὲν οὖν ἐφ' ᾧ ὁ τοῦ οἰκέτου δεσπότης, οὐδὲν ἀπὸ γνώμης τοῦ τεστάτορος ἔχει. εἰ γάρ τι κερδαίνει ἐκ τῆς τοῦ διαθεμένου βουλήσεως, ἀναγκάζεται πάντως ἐκπωλεῖν τὸν οἰκέτην.

Qui autem

ἐὰν τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ καταλείψω φιδεϊκομμισσαρίαν ἐλευθερίαν, ἐλευθερωθεὶς, ἐμὸς ἀπελεύθερος οὐ γενήσεται. ἀλλὰ τοῦ ἐλευθερώσαντος, τουτέστι τοῦ ἐπιτεθέντος τὸ φόρτον τῆς ἐλευθερίας. εἰ μέντοι δηρέκταν ἐλευθερίαν κατέλιπον τῷ οἰκέτῃ μου· εἶπον γὰρ κελεύω Στίχον ἐλεύθερον εἶναι, ἢ Στίχος.

χος ἐλεύθερος ἔστω, ἀπελεύθερος ἐμὸς ἔσται ὁ Στίχος. κληθήσεται δὲ οὗτος παρὰ τοῖς νομικοῖς, Orcinus libertus. τουτέστι χαρωνιανὸς ἀπελεύθερος. ἐκείνῳ δέ μου τῷ οἰκέτῃ μόνῳ δύναμαι δρέκταρ ἐλευθερίαν καταλιπεῖν, ὃς ἐν ἑκατέρῳ καιρῷ ὑπὸ τὴν ἐμὴν τελεῖ δεσποτείαν, ἔν τε τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, καὶ κατὰ τὴν ἐμὴν τελευτήν. δρέκτως δὲ ἐλευθερία τότε καταλιμπάνεσθαι δοκεῖ, ἡνίκα μὴ ἀξιοῖ ὁ διαθέμενος ἕτερον παρασχεῖν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὥσπερ ἐκ τῆς οἰκείας διαθήκης βούλεται αὐτῷ καταφορεῖσθαι τὴν ἐλευθερίαν. ἔστι δὲ καὶ ῥήματα πεπρωμένα περὶ τὰς φιδεϊκομμίσσου δόσιν. πολλὰ μὲν, μάλιστα δὲ ταῦτα ἐν πολιτείᾳ καὶ ἐν χρήσει ὄντα peto, rogo, uolo, mando, fidei tuae committo. τουτέστι ἀπαιτῶ, παρακαλῶ, βούλομαι, ἐντέλλομαι, πίστει σῇ βεβαιῶ. ἅ τινα καὶ ἰδίᾳ λεγόμενα, καὶ ἅμα κατὰ ταυτὸν, τὴν αὐτὴν ἐπέχει δύναμιν.

Verba

DE CODICILLIS Titulus XXV

Εἴπωμεν λοιπὸν περὶ κωδικίλλου. κωδίκιλλος δέ ἐστιν, ἐλλιποῦς ἐν διαθήκῃ γνώμης τετάρτος ἀναπλήρωσις. ἔστι δὲ οὐκ ἄχρηστον περὶ τῆς ἀρχαιογονίας τῶν κωδικίλλων διαλεχθῆναι. πρότερον, ἤγουν πρὸ τῶν αὐγούστου χρόνων, ἡ τῶν κωδικίλλων ποίησις, οὐκ ἦν ἐν χρήσει. πρῶτος δὲ λούκιος λεντοῦλος τούτους ἐξεῦρε καὶ εἰς πολιτείαν ἤγαγεν. ὁ γὰρ λεντοῦλος ἐν ῥώμῃ διαθέμενος, ἔγραψε κληρονόμον τὴν ἰδίαν θυγατέρα, καὶ αὔγουστον τὸν βασιλέα, καὶ ἕτερον οὐ. εἶπε δὲ ἐν τῇ διαθήκῃ οὕτως. ἐάν τινα ποιήσω μετὰ ταῦτα κωδίκιλλον, ἰσχυρὸς ἔστω, τουτέστι ἐκ φιδεϊκομμάτων ἐχέτω τὸν γενόμενον κωδίκιλλον. ἐκδημήσας δὲ τὴν ἀφρικὴν, εἶτα μέλλων ἐκεῖ τελευτᾶν ἐποίησε κωδίκιλλον, ἐν ᾧ κωδικίλλῳ ἠξίωσε τὸν αὔγουστον, μετρικὸν ὄντα αὐτοῦ κληρονόμον ποιῆσαι τι. οἷον κατασκευάσαι τινὶ οἰκίαν, ἢ ποιῆσαι, ἢ καὶ ἕτερόν τι τοιοῦτο τρόπου. κατέλιπε δὲ καὶ φιδεϊκόμμισσα καὶ ληγάτα τισὶν ὀνόμασι ἀπὸ τῆς οἰκείας θυγατρός. τῆς διαθήκης δὲ μετὰ τὴν τοῦ λεντούλου τελευτὴν ἀναγνωσθείσης, προσενεχθέντος δὲ καὶ τοῦ κωδικίλλου, αὔγουστος ὁ βασιλεὺς, ἀπεπλήρωσε ἐξ οἰκείου προσώπου τὰ βουληθέντα τῷ λεντούλῳ. καὶ οἱ λοιποὶ δὲ συγκληρονόμοι, τὸν αὔγουστον μιμησάμενοι, παρέσχον τὰ φιδεϊκόμμισσα. καὶ ἡ λεντούλου δὲ θυγάτηρ, τὰ παρ᾽ αὐτῆς ὀνόμασι καταλειφθέντα ληγάτα, προσώποις μὴ δυναμένοις λαμβάνειν [illegible]τέβαλε. καὶ τούτων οὕτω παρακολουθησάντων, λόγος τὸν θειότατον αὔγουστον συγκαλέσασθαι τοὺς τότε σοφοὺς, ἐν οἷς καὶ τρεβάτιον, ὅστινος κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἤγουν προσδούσει νόμων ἦν αὐθεντία μεγίστη. ζητῆσαι δὲ [illegible]ρόντων τῶν νομικῶν, εἰ δεῖ τοῦτο δεχθῆναι τοῦ κωδικίλλου, καὶ εἰ τῶν νομικῶν οὐκ ἀφίστηκε λογισμῶν. ταῦτα τοίνυν ἐπερωτήσαντος αὐγούστου, λέγεται τὸν τρεβάτιον εἰπεῖν τῷ αὐγούστῳ, χρησιμώτατον, καὶ ἀναγκαῖον εἶναι τοῦτο τὸ τῶν κωδικίλλων ῥωμαίοις, διὰ τὰς μεγάλας καὶ μακρὰς ἀποδημίας, αἵ τινες

συνεχεῖς ἦσαν παρὰ τοῖς παλαιοῖς, διὰ τοὺς ἀνακύπτοντας πολέμους. ἵνα ἐάν τις διαθήκην μὴ δύνηται ποιῆσαι, ἀχρεῶν τὴν εἰς τοῦτο ἐπιτηδείων, κωδίκελλον ποιήσῃ. μετ' ἐκείνους οὖν τοὺς χρόνους ὁπότε καὶ Λαβεὼν ὁ νομικὸς κωδίκελλον ποιήσας, ἐτελεύτησε, οὐδενὶ γέγονεν ἀμφισβήτησις, νόμιμον εἶναι σύστασιν τοὺς κωδικίλλους.

Non tantū

Οὐ μόνον δὲ διαθήκης γινομένης δύναταί τις κωδίκελλον γράφειν, ἀλλὰ καὶ ἀδιάθετος τελευτῶν, ἐν αὐτῷ φιδεϊκόμμισσα συγκεχώρηται καταλεῖψαι. εἰ δέ τις κωδικίλλους ποιήσας, τῇ γραφῇ τούτων ἐπιζήσας διάθηται μετὰ ταῦτα, Παπινιανὸς οὐ βούλεται τοὺς προγεγραμμένους ἐρρῶσθαι κωδικίλλους. εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς ἐν τῇ διαθήκῃ ἐκομφιρμάτευσεν αὐτοὺς εἰπών, τοὺς πρὸ τῆς διαθήκης μου γινομένους κωδικίλλους ἰσχύειν βούλομαι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν Παπινιανός. Σευῆρος δὲ καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι, τὰ καταλειφθέντα φιδεϊκόμμισσα ἐν τοῖς κωδικίλλοις, τοῖς πρὸ τῆς διαθήκης γραφεῖσιν, ἀκωλύτως ἀπαιτεῖσθαι καὶ μὴ γινομένης κομφιρματίονος. εἰ μὴ ἄρα δείκνυται ὁ τεστάτωρ τῶν ἐν τῷ κωδικίλλῳ γεγραμμένων ἀναχωρήσας.

Codicillis

Ἔστι δὲ γενικὸς κανὼν ὁ λέγων, Non possum codicillos faciens dicere, Ille mihi sit hæres. τουτέστιν, οὐ δύναμαι κωδίκελλον ποιῶν λέγειν, ὁ δεῖνα ἔστω μου κληρονόμος. ἤγουν γράφειν, ὁ υἱός μου ἔστω ἐξηρεδάτος. ἵνα μή τις σύγχυσις γένηται, μεταξὺ διαθήκης καὶ κωδικίλλου, καὶ εἴησαν ἀδιάφοροι. ταῦτα γὰρ ἐν διαθήκῃ γίνεται. ὥστε οὖν ὡς εἴρηται, οὔτε ἐξηρεδατεύειν, οὔτε γράφειν κληρονόμον δυνατὸν ἐν κωδικίλλῳ. φιδεϊκομμισσαρίαν δὲ κληρονομίαν δυνατὸν καταλιμπάνειν. Τοσοῦτον δὲ ὁ κανὼν ὁ εἰρημένος ἰσχύει, ὅτι ἐὰν γράψω Πρῖμον πρώτως κληρονόμον, οὐ δύναμαι ἐν κωδικίλλῳ αἵρεσιν αὐτῷ προσθεῖναι καὶ λέγειν. ἔστω μου κληρονόμος Si nauis ex Asia uenerit. ἐὰν γὰρ δεξώμεθα τὴν αἵρεσιν, ἀρνησάσης αὐτῆς, εὑρίσκεται ὁ τεστάτωρ, διὰ τῆς ἐν αὐτῷ διδομένης αἱρέσεως, ἀφαιρῶν τοῦ Πρίμου τὴν κληρονομίαν. ἀλλ' οὐδὲ τῷ γραφέντι κληρονόμῳ ἐν τῇ διαθήκῃ διρέκτως, δυνατὸν ὑποκαθιστᾶν ἐν κωδικίλλῳ καὶ λέγειν. ἐὰν ὁ Πρῖμος ὃν ἐν τῇ διαθήκῃ ἐνεστησάμην κληρονόμον, μὴ γένηταί μου κληρονόμος, ἔστω μου σεκοῦνδος κληρονόμος. καὶ ἵνα καὶ πολλοὺς δυνάμεθα ποιεῖν κωδικίλλους. γινομένων δὲ κωδικίλλων, οὐδεμίαν ἐπιζητοῦμεν τάξιν, ἐπὶ τῇ τούτων γραφῇ. ὥσπερ ἐπὶ τῆς διαθήκης λέγομεν προηγεῖσθαι τὴν ἔνστασιν, καὶ ὅτι μόνοι πέντε μάρτυρες ἀρκοῦσι.

Τοῦ δευτέρου βιβλίου τέλος.

INSTITVTIONVM

LIBER TERTIVS

DE HAEREDITATIBVS QVAE AB INTESTATO DEFERVNTVR — Titulus I

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ἔκθεσιν τῶν κατ' εἶδος κτήσεων, ἀρξάμενοι περὶ τῶν καθομάδα διαλέγεσθαι, ἠρξάμεθα τῆς κληρονομίας ἐντεῦθεν ταύτην ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου εἰς ἡμᾶς καταφέρεσθαι. ἐντεῦθεν οὖν τὰ ἐκ διαθήκης ὡς ἐν εἰσαγωγῇ, ὡς οἷόν τε ἀνελλιπῶς διὰ τὴν ἀκολουθίαν, ἐντεῦθεν καὶ περὶ ληγάτων καὶ φιδεικομμισσαρίων νῦν εἴπωμεν περὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομιῶν. χώρα δὲ ταύταις, ἡνίκα τις μὴ διαθέμενος τελευτήσῃ. τελευτᾷ τις ἀδιάθετος, ἢ φάκτῳ, ἢ νόμῳ. φάκτῳ μὲν, ἡνίκα τις παντελῶς μὴ ποιήσῃ διαθήκην. νόμῳ δὲ, ἡνίκα τις ποιήσῃ διαθήκην, ἣν ὁ νόμος οὐ προσίεται. ἢ γὰρ non Iure Civili facta, τουτέστιν οὐ δικαίῳ πολιτικῷ γεγενημένη ἐστὶ, παραλειφθέντων τῶν ὅρων, τῶν εἰς ἀκριβῆ συντεινόντων διατύπωσιν διαθήκης. ἢ τυπωθεῖσα ἰσχυρῶς γέγονε ῥοῦπτα, τουτέστι ῥηγνυμένη. οἶδας δὲ τὸ ῥοῦπτουμ πόσοις συμβαίνει τρόποις. ποστούμου πραιτερίτου γενομένου. τουτέστιν υἱοῦ γεννηθέντος μετὰ τὴν τῆς διαθήκης ποίησιν, καὶ καινῷ σου ἐπαναβαίνοντι, ἢ καινῷ σου ἐπιγινομένῳ. ἢ ἴνριτος, τουτέστιν ἄκυρος ἀποτελεσθῇ, δι' ὧν ὑπέστη κάπιτις δεμινουτίονα ὁ τεστάτωρ ἐν ᾗ καὶ ἐτελεύτησε. ἢ μηδενὸς ἐκ ταύτης παρακολουθήσαντος, ὁ γραφεὶς κληρονόμος οὐ προσῆλθε τῷ κλήρῳ. ἀδιαθέτου τοίνυν τελευτήσαντός τινος κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους, ἡ κληρονομία κατὰ πρώτην τάξιν ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου νόμου, εἰς τοὺς σουΐους παραγίνεται κληρονόμους. σουΐοι δὲ κληρονόμοι νομίζονται, καθὰ καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ εἰρήκαμεν ἰνστιτουτίωνι, οἱ ἐν ποτεστάτε ὄντες τοῦ τελευτήσαντος, οἷον υἱός, θυγάτηρ, ἔγγονος ἐγγόνη, οἱ ἀπὸ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ. προέγγονος προεγγόνη, οἱ πρὸ τῆς ἐμῆς τεχθέντες τελευτῆς ἐκ τοῦ ἐγγόνου, ὃν ὁ ἐμὸς ἐγέννησεν υἱός. οὐ διαφέρομαι πότερον φυσικοὶ παῖδές εἰσιν, ἢ θετοί. *Intestatoru*

τούτοις δὲ τοῖς σουΐοις συναριθμεῖσθαι ἀνάγκη καὶ τοὺς μὴ τεχθέντας μὲν ἀπὸ νομίμων γάμων, ἐπιδοθέντας δὲ καθὰ ταῖς βασιλικαῖς περιέχεται διατάξεσι βουλευτηρίῳ πόλεως. γενόμενοι γὰρ βουλευταὶ, τὰ τῶν σουΐων ἕξουσι δίκαια. προσίθει τούτοις καὶ οὓς ἡ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἐπενόησε διάταξις, κελεύ- *Quibus*

τουσα ἡνίκα τις ἐμίγη τινὶ γυναικὶ οὐ γαμικῇ διαθέσει, ἣν ἐκ νόμων γαμετὴν ἔχειν οὐκ ἐκωλύετο. εἰ γὰρ τεχθεῖεν ἐκ ταύτης παῖδες, τῆς δὲ στοργῆς ἐντεῦθεν αὐξανομένης, προικῷα πρὸς αὐτὴν συμβόλαια ποιήσεται, τοὺς τεχθέντας, ἢ τὰς τεχθείσας, οὐ μόνον μετὰ τὴν τοῦ προικώου γραφὴν, γενομένους καὶ ἐν ὑπεξουσιότητι γίνεσθαι τοῖς πατράσι, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ τῶν προικώων τεχθέντας. οἳ καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα πρόφασιν παρέσχον τοῦ κτήσασθαι τὸ τιμιώτατον τῶν νομίμων παίδων ὄνομα. κρατεῖν δὲ τοῦτο ὁ θειότατος ἡμῶν ἐκέλευσε βασιλεὺς, ἐπὶ τοῖς γεννηθεῖσι πρὸ τῶν προικώων, εἰ καὶ μηδένα μετὰ τὰ προικῷα

Ita demum τεχθῆναι συνέβη, ἢ καὶ τεχθέντες ἐτελεύτησαν. ὁ δὲ ἔγγονος ἢ ἐγγόνη, καὶ ὁ προέγγονος ἢ προεγγόνη, συναριθμοῦνται τοῖς σουοις κληρονόμοις τηνικαῦτα, ἡνίκα τὸ προσλαμβανόμενον αὐτοὺς πρόσωπον ἐπαύσατο εἶναι ἐν ὑπεξουσιότητι τοῦ οἰκείου γονέως, τελευτῇ τυχὸν, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ, οἷον ἐμαγκιπατίονι. εἰ γὰρ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ἐν ᾧ τις τελευτᾷ τὸν υἱὸν ὑπεξούσιον ἔχει, ὁ ἐξ αὐτοῦ ἔγγονος, εἶναι σοῦος οὐ συγχωρεῖται. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν παίδων. ἐν ᾧ γὰρ ὑπεξούσιον ἔχω τὸν υἱόν μου, ἢ τούτου τελευτήσαντος τὸν ἔγγονον τὸν ἐξ αὐτοῦ, ὁ προέγγονος οὐ δύναται σοῦος εἶναι. καὶ ἐν τοῖς ποστούμοις δεῖν εὑρεῖν τὸ σοῦον, ἀλλ᾽ ἐν ἐκείνοις οἵ τινες εἰ ζῶντος ἐτέχθησαν τοῦ πατρὸς, ἤμελλον

Sui autem εἶναι ἐν ὑπεξουσιότητι. οἱ δὲ σοῦοι κληρονόμοι καὶ ἀγνοοῦντες γίνονται κληρονόμοι, ἤτοι ἀναφαίνονται. ἀμέλει καὶ μεμηνότες οὐδὲν ἧττον κληρονόμοι γίνονται. κανόνα γὰρ ἴσθι καθολικὸν, ἐξ ὧν αἰτιῶν ἀγνοοῦσιν ἡμῖν προσπορίζεταί τι, ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν, καὶ μαινόμενοι κτῶνται. ἐοίκασι γὰρ τοῖς ἀγνοοῦσι. ἐπεὶ ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ πατρὸς, ὥσπερ δὴ κοντινουατεύεται ἡ δεσποτεία. τουτέστιν οὐ λέγομεν ὅτι τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς τὰ πράγματα ἐπαύσαντο εἶναι ὑπὸ τὴν τοῦ τελευτήσαντος δεσποτείαν, εἶτα μετὰ χρόνον τινὰ ὑπεβάλλετο τῇ τοῦ παιδὸς ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ ἀδιακόπως, καὶ οὐδενὸς μέσου παρακολουθοῦντος ἡ δεσποτεία συναπτῶς οὐδενὸς διαλείποντος χρόνου, ὑπὸ τὴν τοῦ παιδὸς ἐξουσίαν εὑρίσκεται. ὅθεν οὐδὲ τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς, εἰ ὁ παῖς ἄνηβος εἴη, πρὸς κτῆσιν τοῦ πατρῴου κλήρου δεῖται τῆς τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντίας. διὰ τὸ καὶ ἀγνοοῦσιν αὐτοῖς οἷα σουοις κληρονόμοις μεταφέρεσθαι τὴν κληρονομίαν. ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ ἔφηβος μὲν, ἀφῆλιξ δὲ ἢ ὁ μεμηνὼς δεῖται πρὸς τοῦτο τῆς τοῦ κουράτωρος συναινέσεως. καί τοι κληρονομίαν ξένην ἀδιτεύειν, ὁ μὲν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπιτρόπου, ὁ δὲ δίχα τῆς τοῦ κουράτωρος συναινέσεως οὐ δύναται.

Interdum ἔστιν εὑρεῖν θέμα, ἔνθα τις κατὰ μὲν τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς οὐκ ἔστιν ἐν ὑπεξουσιότητι τοῦ πατρός. γίνεται δὲ ὅμως αὐτοῦ σοῦος κληρονόμος. οἷον ὁ ἐμὸς υἱὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐλήφθη, μετὰ χρόνον τῆς ἐμῆς τελευτῆς ὑπέστρεψε. τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου, σοῦον αὐτὸν ἀποτελεῖ κληρονόμον. καί τοι ὑπεξούσιον οὐκ ὄντα μου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς. καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου συμβαίνει εἶναι μέν τινα ἐν τῇ ἐμῇ φαμιλίᾳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐμῆς τελευτῆς, σοῦον δὲ μὴ γίνεσθαι κληρονόμον. οἷον ἐτελεύτησε πρῖμος ὑπεξούσιον ἔχων υἱόν. μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, ἀπετέ-

θη κα

θη κατηγορία κατὰ τοῦ τελευτῶντος, ἐπάγουσα τὸ τῆς τυραννίδος ἔγκλη-
μα. τῇ γὰρ τελευτῇ τῶν ἐγκλημάτων ἀποσβεννυμένων, ταῦτα καὶ κατὰ τῶν
τελευτώντων κινεῖται. ἀπεδείχθη τύραννος ὁ πρῶτος, ψῆφος ἐξηνέχθη
ταῦτα μηνύουσα, ὁ φίσκος τὴν τούτου διαδέχεται περιουσίαν, καὶ συμβαί-
νει τὸν ὑπεξούσιον αὐτοῦ κληρονόμον μὴ γίνεσθαι. ἀλλ' ἐὰν τις τὸ ἀκριβὲς
ἐξετάσῃ, αὐτῇ μὲν τῇ ἀκριβείᾳ καὶ τῷ νόμῳ γίνεται κληρονόμος, παύε-
ται δὲ κληρονόμος εἶναι, τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μνήμης καταδικασθεί-
σης. ἰδοὺ γίνεται θέμα ἐν ᾧ τὸ ἀσώματον τῆς κληρονομίας ὄνομα ἐμπα-
γὲν τινὶ ἀφίσταται ἀπ' αὐτοῦ. τίς ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον, ἤγουν θυγατέ-
ρα, καὶ ἀπὸ υἱοῦ προτελευτήσαντος ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἐτελεύτησεν ἀδιά-
θετος. ἥξουσιν ὧδε τὸν κλῆρον αὐτοῦ, ἅμα ὁ υἱὸς, ἤγουν ἡ θυγάτηρ, καὶ ὁ ἀπὸ
τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἔγγονος, ἤγουν ἐγγόνη. καὶ οὐδὲ ὁ ἐγγύτερος
ὢν τῷ βαθμῷ, τουτέστιν ὁ υἱὸς ἀποκλείει τὸν ἐπέκεινα, ἤγουν τὸν ἔγγονον. δί-
καιον γὰρ ἔδοξεν εἶναι, ὥστε τοὺς ἐγγόνους, καὶ τὰς ἐγγόνας, εἰς τὴν τοῦ οἰ-
κείου πατρὸς ὑπεισιέναι τάξιν. τῷ αὐτῷ λόγῳ εἰ καί τις τελευτήσει, ἔγ-
γονον, ἢ ἐγγόνην ἀπὸ πρώτου τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ καταλιπὼν, καὶ
ἀπὸ ἐγγόνου καὶ αὐτοῦ τελευτήσαντος προέγγονον, ἢ προεγγόνην, ὁ ἔγγονος
ὁ ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ ὁ προέγγονος ὁ ἀπὸ τοῦ ἐγγόνου, ἅμα κληρονομοῦσιν.
ὥσπερ γὰρ οἱ ἔγγονοι τὴν τῶν υἱῶν, οὕτω καὶ οἱ προέγγονοι τὴν τῶν οἰκείων
προγόνων τάξιν ὑπεισέρχονται. ὅθεν ἀκόλουθόν ἐστι λέγειν οὐχ ἰν κάπι-
τα, ἀλλ' ἰν στίρπεμ διαιρεῖσθαι τὴν τοῦ τελευτήσαντος περιουσίαν. ὥστε
δὴ ὁ μὲν υἱὸς, λήψεται τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας, οἱ δὲ ἐκ τοῦ προτελευτή-
σαντος υἱοῦ ἔγγονοι, δύο ἢ καὶ πλείονες ὄντες τὸ ἕτερον λήψονται ἥμισυ.
ἐπειδὴ γὰρ ὁ τούτων πατὴρ περιὼν, ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ, οὗτοι δὲ τὸν ἐκείνου
τόπον ὑπεισελθόντες εἰσὶν, εἰκότως, ὥσπερ ἐξαούγκιον ἐδίδοτο περιόντι,
οὕτω καὶ αὐτοῖς. εἰ δὲ καί τις ἐτελεύτησεν, υἱὸν μὲν μὴ καταλιπὼν, ἀπὸ δὲ
δύο υἱῶν προτελευτησάντων ἐγγόνους, ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς ἕνα ἔγγονον, ἢ καὶ
δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου τρεῖς ἢ τέσσαρας, ὁ μὲν εἷς, ἢ καὶ οἱ δύο τὸ ἥμισυ
μέρος, οἱ δὲ γ', ἤγουν οἱ Δ' τὸ ἕτερον ἥμισυ λαμβάνουσι. ἡνί-
κα δὲ ζητοῦμεν εἰ ὁ δεῖνα, ὡς σοῦος δύναται ἀναφαίνεσθαι τῷ τελευτή-
σαντι κληρονόμος, τότε ἀπαιτοῦμεν εἶναι παρ' αὐτῷ τὸ σοῦον, ἡνίκα δείκ-
νυται ἀδιάθετος ὁ τελευτήσας. τοῦτο δὲ συμβαίνει, οὐ μόνον ἡνίκα παντε-
λῶς μὴ γένηται διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα γένηται μὲν, μηδεὶς δὲ ἐντεῦθεν
κληρονομήσει. διὸ ἐάν τις ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ἔγγονον ἐκ τούτου, τὸν
υἱὸν ἐξερεδατεύσας, ἐξωτικὸν γράψῃ κληρονόμον, μετὰ δὲ τελευτὴν τοῦ δια-
θεμένου ἔτι διασκεπτομένου τοῦ ἐξωτικοῦ, ὁ υἱὸς τελευτήσῃ, μετὰ ταῦτα
δὲ ὁ ἐξωτικὸς ἢ ῥεπουδιατεύσῃ, ἢ μὴ δυνηθῇ κληρονομῆσαι, τυχὸν γὰρ ὑπὸ
αἵρεσιν ἐγράφη κληρονόμος, καὶ ἡ τῆς ἐνστάσεως ἠτόνησεν αἵρεσις, ὁ ἔγ-
γονος σοῦος τῷ πάππῳ γενήσεται κληρονόμος. ἐπειδὴ καθ' ὃν γέ-
γονε χρόνον δῆλον, ἀδιάθετον τετελευτηκέναι τὸν τεσσάτορα, μόνος

Cum filius

Cum autē quaeritur

ὁ ἔγγονος εὑρίσκεται ἐν τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ, διὰ τὸ τελευτῆσαι ἐν τῷ μεταξὺ τὸν υἱόν. τὰ αὐτὰ χώραν ἔχει, εἰ ζῶντος μὲν τοῦ πάππου συνελήφθη ὁ ἔγγονος. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἐτέχθη, καὶ εὑρέθη μόνος ὁ ἔγγονος ἐν τῇ τοῦ τελευτήσαντος ὢν φαμιλίᾳ, μὴ προλαμβανόμενος κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅτε ἐξωτικὸς, ἢ γνώμῃ, ἢ τύχῃ οὐκ ἐκληρονόμησεν. εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἔγγονος συνελήφθη, καὶ ἐτέχθη μετὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτήν, εἶτα τοῦ μέσου τελευτήσαντος ὁ ἐξωτικὸς οὐκ ἐκληρονόμησεν, ὁ ἔγγονος οὐκ ἔτι γίνεται σουῦος κληρονόμος. οὐδὲν γὰρ εἶδος συγγενείας πρὸς τὸν διαθέμενον ὁ τοιοῦτος ἕξει. ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνος τοῖς παισὶ συναριθμηθήσεται, ὃν ὁ ἐμὸς υἱὸς ὁ ἐμαγκίπατος ὢν ἔλαβεν εἰς θέσιν. εἰ γὰρ συμβῇ με τελευτῆσαι ἀδιάθετον, τοῦ ἐμαγκιπάτου παιδός μου προτελευτήσαντος, ὃν ἔλαβε πρῴην αὐτὸς ὁ ἐμαγκίπατος εἰς θέσιν, οὗτος οὐ διαδέχεται τὰ ἐμὰ δίκαια, οὐδὲ ἓν εἶδος πρὸς ἐμὲ συγγενείας προΐσχεσθαι δυνάμενος. οὐ μόνον δὲ γίνεσθαι κληρονόμοι οἱ εἰρημένοι ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ οὐ δύνανται, ἀλλ' οὐδὲ αἰτῆσαι διακατοχὴν οἷοί τε εἰσὶν ὡς κογνάτοι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν σουῶν κληρονόμων.

Emãcipati

οἱ δὲ ἐμαγκίπατοι παῖδες καθὰ εἰρήκαμεν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰνστιτουτίονι, ὅσον μὲν ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ οὐδὲν πρὸς τοὺς οἰκείους γονεῖς ἕξουσι δίκαιον. οὔτε γὰρ σουῦοι κληρονόμοι δύνανται γίνεσθαι, διὰ τὸ παύσασθαι αὐτοὺς εἶναι ἰν ποτεστάτε τοῦ γονέως. ἀλλ' οὐδὲ ὡς κογνάτοι ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου κληθήσονται, διὰ τὴν ὑποστᾶσαν κάπιτις δεμινουτίονα. ὁ δὲ πραίτωρ, ὁρῶν εἰς τὸ φύσει δίκαιον, δίδωσιν αὐτοῖς τὴν unde liberi διακατοχήν, καλῶν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ τελευτήσαντος, ὥσπερ εἰ καθ' ὃν ἐτελεύτα τις καιρὸν εἶχεν αὐτοὺς ὑπεξουσίους. εἴτε μόνοι εἰσίν, εἴτε ὑπεξουσίους ἔχει παῖδας ὁ τελευτήσας. ἅμα γὰρ αὐτοῖς κληρονομήσουσιν. ἀμέλει, ἐάν τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, δύο παίδων ὑπόντων, ὧν ὁ μὲν ἦν ἐμαγκίπατος, ὁ δὲ ἰν ποτεστάτε, ὁ μὲν ὑπεξούσιος, ὅσον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας μόνος κληρονομήσει, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὸ τοῦ σουῦ δίκαιον. ἐπειδὴ δὲ ἐμαγκίπατος ὑπὸ τῆς ἐνδογενείας βοηθεῖται τοῦ πραίτωρος, καὶ εἰς τὸ ἥμισυ καλεῖται, συμβήσεται τούτῳ τῷ τρόπῳ τὸν σουῦον διὰ ἀποτελέσματος, μὴ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς μέρος κληρονομεῖν.

At his qui

εἶχον δύο παῖδας ὑπεξουσίους Πρῖμον, καὶ Σεκοῦνδον, ἐποίησα τὸν πρῖμον ἐμαγκίπατον, ἰν ποτεστάτε παρακρατήσας τὸν σεκοῦνδον. ὁ πρῖμος γενόμενος ἐμαγκίπατος, δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς θέσιν Τιτίῳ. ἐὰν συμβῇ με ἀδιάθετον τελευτῆσαι, ὁ σεκοῦνδος μόνος με διαδέχεται. οὐ μὴν καὶ πρῖμος, ὁ ἐν τῇ θετῇ ὢν Τιτίου φαμιλίᾳ. οὗτος γὰρ ὁ παῖς ἐπὶ τὰ ἐμὰ οὐ παραγίνεται πράγματα. ταῦτα δὲ λέγω, μόνον εἰ καθ' ὃν ἐτελεύτων ἐγὼ καιρόν, ἦν ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ. εἰ γὰρ ἐμοῦ ζῶντος ὁ Τίτιος ἐποίησεν αὐτὸν ἐμαγκίπατον, ὁμοίως παραγενήσεται εἰς τὰ πράγματα ἐμοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρός, ὥσπερ εἰ ἐγὼ ἐποίησα αὐτὸν ἐμαγκίπατον, καὶ οὐδέποτε ὑπὸ θετὴν γέγονε φαμιλίαν. ἀκόλουθον οὖν ἐστι λέγειν

ὅσον

ὅσον πρὸς τὸν γενόμενον αὐτοῦ θετὸν πατέρα, ἐξωτικὸν αὐτὸν εἶναι. εἰ δὲ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν ἐμαγκίπατον αὐτὸν ὁ πάππος ἐποίησε, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐξωτικὸς φανήσεται. τοῦτο δὲ οὕτως ἔχειν ἤρεσεν, ἐπειδήπερ ἄδηλον εἶναι νενόμισαι, ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι τοῦ θετοῦ πατρὸς, εἰς τίνα δεῖ παραγενέσθαι τοῦ φυσικοῦ γονέως τὰ πράγματα, πότερον εἰς τοὺς υἱοὺς, ἢ τοὺς ἀγνάτους. ἐὰν γὰρ ἔχων υἱὸν, ποιήσω τοῦτον ἐμαγκίπατον, παραδοχῇ δὲ ὄντος ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα τινί, τελευτήσω δὲ ἀγνάτους ἔχων, ἔξεστι τινὶ ἐν τῇ θέσει παρακρατοῦντι τὸν παῖδα, πάροδον δοῦναι τοῖς ἀγνάτοις εἰς τὴν ἐμὴν κληρονομίαν. ἤγουν ἐὰν βουληθῇ ποιῆσαι αὐτὸν ἐμαγκίπατον ἐμοῦ τελευτήσαντος, ὥστε ἐξωθῆναι μὲν τοὺς ἀγνάτους, τοῦτον δὲ κληθῆναι ἐπὶ τὴν ἐμὴν περιουσίαν, ἀκωλύτως πράξει τοῦτο. ἀτοπώτατον δὲ εἰρήκαμεν εἶναι τὸ ὑποκεῖσθαι ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ θετοῦ πατρὸς, ὑπὸ τίνων δεῖ με κληρονομεῖσθαι, πότερον, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ μου, ἢ ὑπὸ τῶν ἀγνάτων. ὥστε οὖν, δεῖ γὰρ ἀναδραμεῖν εἰς τὸ πρὸ βραχέος εἰρημένον, ἔνθα εἴρηται, ὅτι ὁ γενόμενος ἐμαγκίπατος ὑπὸ τοῦ θετοῦ πατρὸς, ἐξωτικὸς νομίζεται παρ' αὐτοῦ,

Minus

ἐλάττονα τὰ δίκαια ἐπὶ τῶν θετῶν παίδων, ἤπερ τῶν φυσικῶν. ὁ γὰρ φυσικός μου παῖς γενόμενος ἐμαγκίπατος ὑπὸ τοῦ θετοῦ πατρὸς, ἐξωτικὸς νομίζεται παρ' αὐτῷ. πρὸς ἐμὲ δὲ εἰ καὶ τὸ δίκαιον ἀπόλλυσι τῆς διαδοχῆς, ὅσον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, ἀλλ' οὖν ὑπὸ τοῦ πραίτωρος συναριθμηθήσεται τοῖς παισίν. οἱ δὲ θετοὶ παῖδες γεγονότες ἐμαγκίπατοι καὶ κατὰ τὸ πολιτικὸν τῆς τάξεως τῶν παίδων ἐκπίπτουσι, καὶ ὁ πραίτωρ αὐτοῖς οὐ βοηθεῖ. καὶ εἰκότως. τὰ γὰρ φυσικὰ δίκαια, ὁ πολιτικὸς νόμος ἀνατρέπειν οὐ δύναται. καὶ οὐκ ἐπειδὴ ἐπαύσαντο εἶναι σουοι κληρονόμοι, παύονται καὶ τοῦ φύσει εἶναι υἱοὶ, ἢ θυγατέρες, ἢ ἔγγονοι, ἢ ἔγγοναι. οἱ δὲ θετοὶ παῖδες ἐμαγκιπατευθέντες, ἄρχονται εἶναι ἐξωτικοί. τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἢ θυγατρὸς ὅπερ ἔσχον διὰ τῆς θέσεως, ἑτέρῳ πολιτικῷ λόγῳ τουτέστι ἐμαγκιπατίονι ἀπολλύουσι.

Eadem

ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεως ἔστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς κοντρατάβουλλας διακατοχῆς, ἣν ὁ πραίτωρ κατὰ τῆς πατρῴας τοῖς παισὶ δίδωσι διαθήκης, μὴ γραφεῖσι κληρονόμοις, μηδὲ γεγονόσι νομίμως ἐξερεδάτοις, τουτέστιν νομινάτιμ, ἤγουν ὀνομαστί. οὓς μὲν γὰρ εὗρεν ἐν ποτεστάτε τοῦ τελευτήσαντος, καὶ τοὺς γενομένους ἐμαγκιπάτους φυσικοὺς, ὁπλίζει πραιτωρίους ὄντας τῇ κοντρατάβουλλας. τοῖς δὲ μένουσιν ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ καθ' ὃν ὁ φυσικὸς τελευτᾷ καιρὸν, οὐ χορηγεῖ τὴν κοντρατάβουλλας. ἐὰν τὸν θετόν μου υἱὸν ἐμαγκίπατον ποιήσω, οὐ μόνον ἀδιαθέτου με τελευτήσαντα οὐ διαδέχεται, ἀλλ' οὐδὲ πραιτερειτευθεὶς ἐν τῇ ἐμῇ διαθήκῃ, λήψεται κατ' αὐτῆς τὴν κοντρατάβουλλας. ἐπαύσατο γὰρ τοῖς ἐμοῖς συναριθμεῖσθαι παισίν.

Admonendi

ἐκείνου δὲ μεμνῆσθαι ἡμᾶς χρὴ, ὅτι ὁ φυσικός μου παῖς, δοὺς ἑαυτὸν εἰς θέσιν, καὶ μείνας ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ, ἢ μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν ὑπὸ τοῦ θετοῦ πατρὸς

ἐμαγκιπατευθεὶς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπὶ τὰ πράγματα ἐμοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς οὐ δύναται παραγενέσθαι, ὡς ἀπὸ τῆς ὅμως δὲ λίβεροι διαχαρχοῦς, ἀλλ' ὅμως δὲ ἐσχάτας κληθήσεται τάξεως, τοῦτ' ἔστιν δὲ ἧς οἱ τοῦ τελευτήσαντος παραγίνονται κογνάτοι. ἀλλὰ τοῦτο τότε οὕτως ἔχει, ἡνίκα μὴ κατέλειψα, μὴ δὲ σούους κληρονόμους, μὴ δὲ ἐμαγκιπάτους. μήτε μὴν ὑπόδει μοι τὶς ἀδνάτος. ἔτι γὰρ αὐτοῦ προτιμηθήσονται. πρότερον γὰρ ὁ πραίτωρ τοὺς παῖδας καλεῖ, τοῦτο μὲν σούους, τοῦτο δὲ ἐμαγκιπάτους. τούτων δὲ μὴ ὄντων ἀδνάτους. μὴ ὑποκειμένων δὲ ἀδνάτων, οἱ κογνάτοι κληθήσονται. ἐν οἷς πρωτεύουσιν οἱ παῖδες μου, οἱ ὄντες ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ.

Sed ea omnia

ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐὰν ἔχων τρεῖς ἄρρενας παῖδας ὑπεξουσίους, παραδῶ ἕνα εἰς θέσιν, λέγεται ἡ τοιαύτη υἱοθεσία, διὰ τρίβους μαλειβους. καὶ ἔστι δόγμα σαβινιανὸν τὸ λέγον, ἀνάγκην σε ἔχειν πάντι τῷ τρίτῳ παιδὶ τῷ ἐξ τρίβους μαλειβους υἱοθετηθέντι τὸ τέταρτον τῆς σῆς περιουσίας καταλιπεῖν. εἰ δὲ μὴ καταλίπῃς αὐτῷ, δίδωσιν αὐτῷ τὸ εἰρημένον δόγμα ἀγωγὴν κατὰ τῶν σῶν κληρονόμων, ἐπὶ ἀπαιτήσει τοῦ τετάρτου. ἐπειδὴ σοι ταῦτα προτεθεώρηνται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρημένα ἐκράτει τὸ παλαιόν. ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεύς, μετρικὴν τούτοις διόρθωσιν προσήγαγε διὰ τῆς οἰκείας διατάξεως. ἐν ἣ περὶ τῶν δεδομένων εἰς θέσιν ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς διελέχθη. ἐπειδὴ γὰρ εὗρε θέματα ἅτινα καὶ προειρήκαμεν, ἐν οἷς οἱ παῖδες καὶ τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς διὰ τὸ εἶναι ἐν θέσει, κληρονομίαν ἀπώλλυντο, καὶ τῆς θέσεως ῥαδίως διὰ τῆς ἐμαγκιπατίωνος διαλυομένης, πρὸς οὐδὲ τοῦ ἑτέρου πατρὸς ἐκάλουν διαδοχήν, κατὰ τὸ σύνηθες αὐτῷ, καὶ τοῦτο μεταφέρων ἐπὶ τὸ κάλλιον, ἐποίησεν ὡς εἴρηται διάταξιν, δι' ἧς ἐκέλευσεν, ἵνα ἐὰν ὁ φυσικὸς πατὴρ τὸν ἴδιον υἱὸν εἰς θέσιν ἑτέρῳ παραδῷ, ἀκέραια πάντα τὰ δίκαια παρὰ τῷ φυσικῷ πατρὶ τοῦτον ἔχειν, καὶ μὴ ἐξιέναι τῆς αὐτοῦ φαμιλίας. ὥσπερ εἰ παντελῶς οὐκ ἐγένετο υἱὸς θετός. ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ τῷ θέματι δοκεῖ τι ἔχειν ἡ θέσις, εἰς τὸ δύνασθαι τὸν παῖδα ἐξ ἀδιαθέτου παραγίνεσθαι, εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ καλουμένου θετοῦ πατρός. ἐπεὶ εἴ γε διαθήκης ὑπ' αὐτοῦ γινομένης, οὔτε κατὰ τὸ πολιτικόν, οὔτε κατὰ τὸ πραιτώρειον δίκαιον, δύναταί τι ἐκ τῆς τούτου κληρονομίας ἀπαιτῆσαι, οὐ δὲ κοντρατάβουλας αὐτῶν, οὐ δὲ ἰνοφφικιόσο κινῶν, διὰ τὸ μὴ δὲ ἀνάγκην εἶναι τῷ θετῷ πατρί, ἢ γράφειν αὐτὸν κληρονόμον, ἢ ἐξερεδάτον ποιεῖν, οἷα μηδενὶ φυσικῷ δεσμῷ κρατούμενον αὐτόν. τὸ πλέον φημί, οὐ δὲ εἰ κατὰ τὸ Sabinianum δόγμα ἐξ τρίβους μαλειβους ἔτυχεν αὐτὸν λαβὼν εἰς θέσιν. καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης θέσεως, οὐ δὲ τὸ τέταρτον αὐτῷ φυλαχθήσεται ἀπὸ δόγματος, οὔτε τὶς ἀγωγὴ πρὸς ἀπαίτησιν ἁρμόσει τοῦ τετάρτου. ἐξῄρηται δὲ ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως, ἐκεῖνος ὁ θετὸς παῖς, ὃν ὁ φυσικὸς πατὴρ τῷ πάππῳ αὐτοῦ τοῦ παιδὸς δέδωκεν εἰς θέσιν. ἑκατέρου γὰρ ἐνταῦθα συντρέχοντος δικαίου, τοῦτο μὲν τοῦ φυσικοῦ διὰ τὴν συγγένειαν, τοῦτο δὲ τοῦ ἐννόμου διὰ τὴν

θέσιν

θέσιν. τὰ ἀρχαῖα δίκαια τῇ τοιαύτῃ θέσει φυλάττομεν οὕτως, ὥσπερ εἴ τις
αὐτεξούσιος ὢν δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς θέσιν. ταῦτα δὲ ἰδικῶς καὶ καθ' ἕκαστον
ἐκ τῶν ῥημάτων τῆς προλαβούσης διατάξεως ἔστι λαβεῖν. ὁμοίως ἐτύ-
χε κἀκεῖνο θεραπείας προσηκούσης. τῶν γὰρ παλαιῶν, τοὺς μὲν ἀρρένων κα-
ταγομένους πλέον φιλούντων, καὶ μόνοις ἐγγόνοις ἢ ἐγγόναις τοῖς δὲ ἀρρενο-
γονίας καταγομένοις τὰ τῶν σούων παρεχόντων δίκαια καὶ τῶν ἀγνάτων αὐ-
τοὺς προτιμώντων· τοὺς δὲ ἀπὸ θυγατρὸς ἐγγόνους, καὶ τοὺς ἀπὸ ἐγγόνης προεγ-
γόνους, τοῖς κογνάτοις συναριθμούντων, καὶ τῶν ἀγνάτων δευτέρους ποιούν-
των, ἐκάλουν τὸν γ' εἰς τὰ πράγματα, τοὺς μὲν τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου, τοὺς
δὲ εἰς τὴν κληρονομίαν τῆς μάμμης ἢ προμάμμης, εἴτε πρὸς πατρὸς, εἴ-
τε πρὸς μητρὸς, ἡνίκα μὴ ὑπῆρσαν ἀγνάτοι· οἱ δὲ πρὸ ὀλίγων βεβασιλευ-
κότες ἐνιαυτῶν, οὐ κατέλιπον ἀδιόρθωτον τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα. ὁπότε γὰρ
τὸ τοῦ ἐγγόνου, καὶ προεγγόνου ὄνομα κοινόν ἐστι τῶν τε ἀρρενογονίας καὶ θη-
λυγονίας καταγομένων, διὰ τοῦτο κοινὴν αὐτοῖς τάξιν, καὶ τὸν αὐτὸν
τῆς διαδοχῆς ἐφιλοτιμήσαντο βαθμόν. οὕτω μέν τι, ὥστε πλεονεκτεῖν ἐν
βραχεῖ τοὺς τε ἀρρενογονίας, οἷα καὶ γινωσκομένους τῇ φύσει, καὶ ὑπὸ τῶν
παλαιῶν τιμηθέντας, ὥστε αὐτοὺς ἐν τρίτῳ μέρει τὸ πλεῖον ἔχειν. ἐὰν γάρ
τις τελευτήσῃ καταλιπὼν υἱὸν, καὶ ἀπὸ θυγατρὸς τελευτησάσης ἔγγονον ἢ
ἐγγόνην, προέγγονον ἢ προεγγόνην, ὁ μὲν υἱὸς λήψεται η̄ οὐγκίας, ὁ δὲ ἀπὸ
τῆς προτελευτησάσης θυγατρὸς ἔγγονος ἢ ἐγγόνη, ἢ προέγγονος ἢ προεγ-
γόνη Δ. τουτέστι παρὰ τὸ τρίτον ὧν ἤμελλεν ἡ μήτηρ, ἤγουν ἡ μάμμη περι-
οῦσα λαμβάνειν. ἡ γὰρ μήτηρ αὐτῶν, ἤγουν ἡ μάμμη ζῶσα, ς̄ ἐλάμβα-
νεν οὐγκίας. ἐκείνης δὲ τελευτησάσης ὁ δὲ αὐτῆς ἔγγονος ἢ προέγγονος πα-
ρὰ τὸ τρίτον, τουτέστι παρὰ τὸ δεύγκιον· τῶν γὰρ ς̄ οὐγκιῶν τὸ τρίτον δεύγ-
κιόν ἐστι· λήψεται τῆς παππῴας ἢ προπαππῴας κληρονομίας. εἰ δὲ γυναῖ-
κα συμβῇ τελευτῆσαι μετὰ υἱῷ, ἤγουν θυγατρὶ, καὶ μετὰ ἐγγόνῳ ἢ προεγγόνῳ,
ἀπὸ υἱοῦ, ἤγουν θυγατρὸς προτελευτησάντων, ὁ μὲν υἱὸς ἤγουν θυγάτηρ λή-
ψεται η̄ οὐγκίας, ὁ δὲ ἔγγονος ἢ προέγγονος ἢ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἢ τῆς θυγατρὸς
τῶν προτελευτησάντων Δ λαμβάνουσιν. τουτέστι καὶ αὐτοὶ παρὰ τὸ γ',
ὧν ἤμελλε λαμβάνειν ὁ αὐτῶν πατὴρ ἢ μήτηρ ἢ πάππος ἢ μάμμη, εἴτε πρὸς
πατρὸς, εἴτε πρὸς μητρός. θήλεος δὲ ὄντος τοῦ τελευτήσαντος προσώπου
περὶ οὗ γίνεται ζήτησις τῆς κληρονομίας, οὐκ ἔτι διαφορὰ τίς ἀναφύεται, πότερον
δὲ ἀρρενογονίας ἢ θηλυγονίας οἱ ἔγγονοι ἢ οἱ προέγγονοι κατάγονται. εἰ δὲ
συμβῇ τελευτῆσαι ἄρρενα ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης ἐγγόνους κα-
ταλιπόντα, εἰ καὶ συμβῇ θήλειαν τελευτῆσαι, καὶ ἀπὸ υἱοῦ ἤγουν θυγατρὸς
προτελευτησάντων ἐγγόνους καταλιπεῖν, ὕπεισι δὲ καὶ ἀγνάτοι τῷ τε-
λευτήσαντι, πάλαι μὲν ὡς εἴρηται, ὁ δυωδεκάδελτος νόμος, τοὺς ἀγνάτους
τῶν τοιούτων ἐγγόνων προετίμα. σήμερον δὲ εἰ καὶ μόνοι ὕπεισιν οἱ ἔγγονοι, οὐ-
δεμία πάροδος τοῖς ἀγνάτοις ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου δοθήσεται, μετὰ τὰ
πράγματα τοῦ τελευτήσαντος, ἢ τῆς τελευτησάσης, διὰ τὸ τοὺς ἐγγόνους

Item uetustas

ἢ τοὺς προεγγόνους ἐπεισιέναι τὸν τόπον ἐκείνων, ἐξ ὧν καὶ γεγόνασιν, ἀλλ᾽ εἰ μὲν ὡς εἴρηται παρὰ τελευτήσαντι, ἢ τῇ τελευτησάσῃ ἐστὶν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, τότε, ἐπὶ μὲν τοῦ τελευτήσαντος ἄρρενος, οἱ ἀπὸ θηλυγονίας ἔγγονοι, ἐπὶ δὲ τῆς τελευτησάσης θηλείας, οἱ ἀπὸ ἀρρενογονίας ἢ θηλυγονίας ἔγγονοι παρὰ τὸ γ̄ λαμβάνουσι τῶν οἰκείων γονέων. ἡνίκα δὲ αὐτοῖς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς μόνους ἐστὶν ὁ ἀγὼν, πᾶσαν λήψονται τὴν κληρονομίαν, τῶν ἀνιόντων. ἡ μὲν γὰρ πάλαι διάταξις, ἥτις τοῖς μὲν τοιούτοις ἐγγόνοις β̄ ἐδίδου οὐγκίας. τοῖς δὲ ἀδελφοῖς τρεῖς. ἔκειτο δὲ καὶ μεταγενεστέρα διάταξις ἀμυδρῶς ἐκτυπουμένη. ἀλλ᾽ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τὴν τοιαύτην ἐκ τῆς ἀσαφείας ἐγειρομένην ἀμφιβολίαν ἀναιρῶν, τὴν μὲν εἰρημένην δευτέραν διάταξιν οὐ συνεχώρησεν ἐγγραφῆναι παρὰ οἰκείῳ κώδικι. οὐδὲ εἴασεν αὐτὴν εἶναι ἐν αὐτῷ, ἀπὸ τοῦ θεοδοσιανοῦ κώδικος μετατεθεῖσαν, ἀλλ᾽ ἐξεφώνησε γενικὴν καὶ σαφεστάτην διάταξιν. ἀναιροῦσαν μὲν τὴν τῶν β̄, καὶ τριῶν οὐγκιῶν διαίρεσιν, εἰς ὁλόκληρον δὲ τοὺς εἰρημένους ἐγγόνους καὶ προεγγόνους προτιμήσασαν τῶν ἀδελφῶν. ἄτοπον γὰρ τοὺς ἐκ πλαγίου, κρείττονας εἶναι τῶν κατιόντων. ἐν βραχεῖ τοίνυν μέρει, τὴν αὐτὴν διάταξιν κρατεῖν κατὰ τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα, καὶ κατὰ τοὺς σημαινομένους ἐν αὐτῇ χρόνους, καὶ νῦν ἐκέλευσεν. ὥσπερ δὲ εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι ἐὰν τις τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνῳ καὶ ἐγγόναις ἀπὸ υἱοῦ προτελευτήσαντος, ὅτι ἐν στίρπεσι ἤγουν κατὰ σειρὰν, καλοῦνται οἱ ἀπὸ τοῦ προτελευτήσαντος ἔγγονοι. καὶ οὐχὶ ἐν κάπιτα. οὕτω καὶ ἐὰν ἄρρην τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης, πάντως οἱ ἔγγονοι ἐν στίρπεσι καλοῦνται παρὰ τὸ γ̄ λαμβάνοντες. εἰ δὲ θήλεια τελευτήσει ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ υἱοῦ, ἢ θυγατρὸς προτελευτησάντων, πάλιν οἱ ἔγγονοι ὅσοι δήποτε εἰσὶ λήψονται τὸ τετραούγκιον. καὶ ὥσπερ ἐὰν ἄρρην τελευτήσῃ, υἱὸν μὲν μηδένα καταλιπὼν, ἀπὸ δὲ υἱῶν προτελευτησάντων ἐγγόνους διαφόρου ἀριθμοῦ, ἀπὸ μὲν τοῦ ἑνὸς, ἕνα ἢ δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου τρεῖς ἢ Δ̄, οὐχὶ ἐν κάπιτα, ἀλλ᾽ ἐν στίρπεσι γίνεται ἡ διαίρεσις· καὶ ὁ εἷς ἢ οἱ δύο λήψονται τὸ ἑξαούγκιον, οἱ δὲ γ̄ ἢ Δ̄, τὸ ἕτερον ἑξαούγκιον· οὕτω καὶ ἐὰν τελευτήσῃ ἄρρεν πρόσωπον, ἐγγόνους καταλιπὼν ἀπὸ θυγατέρων προτελευτησασῶν, ἢ καὶ θήλεια τελευτήσῃ ἐγγόνους καταλιποῦσα ἀπὸ υἱῶν ἢ θυγατέρων προτελευτησάντων, ἢ προτελευτησασῶν διαφόρου ἀριθμοῦ, οἷον ἐκ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους ἕνα, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου γ̄ ἢ Δ̄, ἐν στίρπεσι ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται, καὶ ὁ εἷς ἢ καὶ οἱ δύο λήψονται τὸ ἑξαούγκιον, οἱ δὲ τρεῖς, ἢ καὶ οἱ Δ̄ τὸ ἕτερον ἑξαούγκιον.

ἡνίκα δὲ θῆλυ πρόσωπον ἐστὶ τὸ τελευτῆσαν, καὶ οἱ ἔγγονοι ἢ προέγγονοι φιλονεικοῦσιν, εἰ μὲν πρὸς θείους ἢ θείας, τότε τοῦ προτελευτήσαντος ἀκέραιον λήψονται τὸ μέρος, τῆς τοῦ τρίτου μειώσεως οὐ γινομένης.

Ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἡ συγγένεια, ὄνομά ἐστι γενικόν. διαιρεῖται δὲ εἰς τρία, εἰς ἀνιόντας, κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, οἷον πατήρ, μήτηρ, πάππος, μάμμη, πρόπαππος, προμάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνωτέρω. κατιόντες δὲ οἱ ἐξ ἡμῶν γεννηθέντες, οἷον υἱός, θυγάτηρ, ἔγγονος ἐγγόνη, προέγγονος προεγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κατωτέρω. ἐκ πλαγίου δέ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες. οἷον ἀδελφὸς ἀδελφή, θεῖος θεία, ἀνεψιὸς ἀνεψιά. καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι. ἡ δὲ ἐκ πλαγίου συγγένεια, διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἀγνάτους, καὶ κογνάτους. καὶ ἀγνάτοι μέν εἰσιν οἱ κατὰ ἀῤῥενογονίαν ἡμῖν συναπτόμενοι. κογνάτοι δὲ οἱ κατὰ θηλυγονίαν. ἑκάστη δὲ τάξις συγγενείας, ποικίλους ἔχει καὶ διαφόρους βαθμούς. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἁπλουστέρα τίς καὶ εὐχερὴς ἡ κατάληψις τῶν βαθμῶν. ἕκαστον γὰρ τούτων τῶν προσώπων βαθμὸν ἀποτελεῖ. καὶ ἁπλῶς ὅσαι γεννήσεις, τοσούτους καὶ βαθμοὺς εὑρήσεις. ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου δυσχερεστέρα καὶ οὐκ εὐκατάληπτός ἐστιν ἡ τῶν βαθμῶν εὕρεσις. δεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐκ εὐθέως τρέχειν ἐπὶ τὸ ἐκ πλαγίου πρόσωπον, ἀλλὰ πρότερον ποιεῖσθαι τὴν ἀνάβασιν ἐπὶ τοὺς ἀνιόντας, μέχρις οὗ ἐπιστῶμεν ἐκείνῳ τῷ αἰτίῳ τῆς γεννήσεως τοῦ ἐκ πλαγίου, εἶτα τοῦτο εὑρόντας κατιέναι ἐπὶ τὸ ζητούμενον πρόσωπον τὸ ἐκ πλαγίου. καὶ οὕτως πάσας ἀριθμεῖν τὰς γεννήσεις τὰς συναγομένας, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς ἀνόδου, τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς καθόδου. ἑκάστην γὰρ γέννησιν ἐν ἰδίῳ τάττων βαθμῷ, ποιοῦ τὸν ἀριθμόν. καὶ ἐπὶ μὲν τῶν κατιόντων εὐχερὲς τοῦτο. οἷον ὁ υἱός μου πόστου μοί ἐστι βαθμοῦ; ἐγὼ ἔτεκον, ἰδοὺ μία γέννησις, ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν. οὐκοῦν πρώτου μοι ἐστὶν ὁ υἱὸς βαθμοῦ. ὁ ἔγγονος πόστου; ἐγὼ ἐγέννησα τὸν υἱόν, ὁ υἱὸς τὸν ἔγγονον, ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν. οὐκοῦν ὁ ἔγγονος ἐστὶ δευτέρου βαθμοῦ. τὸ αὐτὸ καὶ ἐφεξῆς, ἐπὶ προεγγόνου καὶ ἀπεγγόνου. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀνιόντων, ὁ πατὴρ πόστου μοι ἐστὶ βαθμοῦ; ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατήρ, ἰδοὺ μία γέννησις ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν. ὥστε οὖν πρώτου μοι ἐστὶ βαθμοῦ. ὁ πάππος πόστου; ἐμὲ ὁ πατὴρ ἐγέννησε, τὸν πατέρα ὁ πάππος, ἰδοὺ δύο γεννήσεις, δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν. ἐστὶν οὖν ὁ πάππος δευτέρου βαθμοῦ. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μητρὸς καὶ μάμμης, καὶ πάντων ἀνιόντων ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν. ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ὡς εἴρηται, δεῖ ἀνιέναι ἐπὶ τὸ τῆς συγγενείας αἴτιον πρόσωπον τὰς γεννήσεις ἀριθμοῦντα. καὶ πάλιν κατιέναι ψηφίζοντα τὰς γεννήσεις, ἕως ἂν ἔλθωμεν εἰς τὸ πρόσωπον περὶ οὗ ἡ ζήτησις. εἰ γάρ τις σε ἐρωτήσει, ὁ ἀδελφός σου πόστου σοι ἐστὶ βαθμοῦ, λέγε ὅτι δευτέρου. διὰ τί; ἀνέρχῃ πρὸς τὸν πατέρα. ἰδοὺ μία γέννη-

σις

σις ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς σὲ ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσε. εἶτα ἐπειδὴ εὗρες τὸ αἴτιον τῆς γεννήσεως πρόσωπον, κατέλθε πρὸς τὸν ἀδελφόν, προστιθεὶς ἐνταῦθα ἑτέραν γέννησιν. ἰδοὺ δύο γεννήσεις, δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν. οὐκοῦν καλῶς εἴρηται ὅτι ὁ ἀδελφὸς δευτέρου ἐστὶ βαθμοῦ. πάλιν ἐάν τίς σε ἐρωτᾷ ὁ θεῖος πόστου σοί ἐστι βαθμοῦ, λέγε ὅτι τρίτου. ἀνάγκη γάρ σε ἀνιέναι ἐπὶ τὸν σὸν πατέρα καὶ λέγειν. ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατήρ, τὸν πατέρα ὁ πάππος. ἰδοὺ δύο γεννήσεις. ὁ αὐτὸς πάππος τὸν ἐμὸν θεῖον. ἰδοὺ γ̄ γεννήσεις, τρεῖς βαθμοὺς ἀπετέλεσαν. ὥστε λοιπὸν τρίτου μοί ἐστι βαθμοῦ ὁ θεῖος. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἑξῆς, τῷ αὐτῷ προσέχων κανόνι δυνήσῃ καταλαβεῖν τοὺς βαθμούς. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐάν τις τελευτήσῃ, μηδένα καταλιπών, μηδὲ τὸν ἐν τάξει σουὶ καλούμενον, ἢ ὑπὸ τοῦ πραίτωρος, ὁποῖός ἐστιν ὁ ἐμαγκίπατος, ἢ ὑπὸ τῶν διατάξεων, ὁποῖοι εἰσὶν οἱ προειρημένοι ἔγγονοι, ἢ ὑπόντα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα τὸν τοῦ τελευτήσαντος ὅπως δήποτε κλῆρον οὐχ ὑπεισέρχονται· τότε ὁ δωδεκάδελτος νόμος, ἐν δευτέρᾳ τάξει τὸν ἐγγύτατον ἀγνάτον, ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ.

Sunt autē ἀγνάτοι δέ εἰσιν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ παραδεδώκαμεν ἰνστιτουτιόνι, οἱ κατὰ ἀρρενογονίαν ἡμῶν συναπτόμενοι συγγενεῖς, *quasi a patre cognati.* τουτέστιν ὡσανεὶ ἐκ πατρὸς συγγενεῖς. ὥστε λοιπὸν οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τεχθέντες ἀδελφοί, ἀγνάτοι ἀλλήλοις εἰσί, καὶ ῥωμαϊστὶ μὲν λέγονται κονσαγγουίνεοι. ἑλληνιστὶ δὲ ὁμαίμοι, οὐ διαφερομένων ἡμῶν πότερον ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός εἰσιν, ἢ ἐκ διαφόρων μητρῶν. καὶ ὁ θεῖός μου ὁ πρὸς πατρός, ἀγνάτος μοί ἐστι, κἀγὼ ἐκείνου. καὶ οἱ ἀπὸ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων τεχθέντες, ἀγνατικὰ πρὸς ἀλλήλους περιέχονται δίκαια, οἵτινες λέγονται *fratres patrueles.* καταχρηστικῶς δὲ κονσοβρῖνοι. κονσοβρῖνοι δὲ λέγονται κυρίως οἱ ἐκ θηλειῶν δύο ἀδελφῶν τεχθέντες, *quasi consororini.* τούτῳ χρώμενος τῷ κανόνι, δύναταί τις εἰς πολλοὺς βαθμοὺς παραγενέσθαι καὶ εἰπεῖν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θείου μου τοῦ πρὸς πατρός, καὶ ὁ ἐκ τούτου ἔγγονος, ἀγνάτοι εἰσίν. καὶ ἁπλῶς ἐφ' ὅσον ὁρᾷς θῆλυ πρόσωπον μὴ διακόπτον τὴν συγγένειαν, ἀγνάτους ἀποφαίνου τοὺς τικτομένους. οὐ μόνον δὲ οἱ ζῶντος τοῦ πατρὸς τεχθέντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, τὰ τῆς ὁμαιμότητος ἔχουσι πρὸς ἐμὲ δίκαια. οὐ πάντες δὲ ἅμα οἱ ἀγνάτοι εἰς τὴν τοῦ τελευτήσαντος καλοῦνται περιουσίαν, ὑπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου νόμου, ἀλλ' ὅτι οἱ τὸν ἐγγύτερον ἐπέχων βαθμόν, ὁπότε δῆλον γέγονε ἀδιάθετόν τινα τετελευτηκέναι. πῶς δὲ χρὴ τοῦτο νοεῖσθαι, προϊόντες μαθησόμεθα. ὥστε λοιπὸν ἐάν ἐστιν ἀδελφός, ἔστι καὶ θεῖος, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἀδελφὸς δευτέρου βαθμοῦ, ὁ δὲ θεῖος τρίτου ἐστὶ βαθμοῦ, ὁ ἀδελφὸς προτιμᾶται. οὐ μόνον δὲ γέννησις, ἀλλὰ καὶ θέσις, ἀγνατίονα συνίστησιν. οἷον ἐγὼ ἔχω φυσικὸν παῖδα, ἔλαβον καὶ θετόν, καλοῦσιν ἔτι ἀλλήλους οὐ μόνον ἀγνάτους, ἀλλὰ καὶ ὁμαίμους. εἰ δὲ ἕτερος ἀγνάτος, οἷον ὁ ἀδελφός μου, ἢ ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος, ἢ καὶ ὁ υἱός, ἤγουν ὁ ἔγγονος τοῦ πρὸς πατρὸς θείου, εἰς θέσιν ἔλαβέ τινα, ἀγνατίων

μεταξὺ

μεταξὺ ἡμῶν σουίσατς. ἡ κληρονομία μεταξὺ ἀῤῥένων, ἀδυνατικῷ δικαίῳ καταφέρεται, εἰ καὶ μακροτέρου βαθμοῦ εἶεν πρὸς ἀλλήλους, ὁ τελευτήσας, καὶ ὁ τοῦτον διαδεχόμενος. ἔστι γὰρ τοῦ πρὸς πατρὸς θείου ἀπέγγονος διὰ πάντων προϊόντων ἀῤῥένων, ὃς ἐστὶν ἑβδόμου βαθμοῦ. εἰ γὰρ ὁ θεῖος ἐστὶ γ' βαθμοῦ, τούτου ὁ υἱὸς δ'. ὁ ἔγγονος ε', ὁ προέγγονος ϛ', ζ' εἰκότως ὁ ἀπέγγονος. ταῦτα μὲν μεταξὺ ἀῤῥένων. εἰ δὲ θήλεια ἦν κληρονομοῦσα, τότε ἠδύνατο ἀδυνατικῷ δικαίῳ τὴν τοῦ τελευτήσαντος λαβεῖν περιουσίαν, ἡνίκα ὅμαιμος ἦν τινος ἡ ἀδελφή. εἰ δὲ ἦν θεία πρὸς πατρὸς, ἢ θυγάτηρ ἀδελφοῦ, οὐκ ἠδύνατο ὡς ἀδυνάτα κληρονομεῖν. καθόλου γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι θῆλυ πρόσωπον ὑπερβὰν βαθμὸν ὁμαιμότητος, ἀδυνατικῷ δικαίῳ οὐ κληρονομεῖ. εἰ δὲ θήλεια μὲν ἦν ἡ τελευτήσασα, ἄῤῥεν δὲ πρόσωπον εἰς τὴν ταύτης ἐκαλεῖτο κληρονομίαν, εἴτε γ', εἴτε δ', εἴτε ε' ἦν βαθμοῦ, ἀδυνατικῷ δικαίῳ κληρονομεῖ, διὰ τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ, ἢ τοῦ θείου μου τοῦ πρὸς πατρός. ἡ θυγάτηρ, ἢ ἡ πρὸς μητρὸς θεία εἰ ἐτελεύτησεν, ὡς ἀδυνάταν ἐκληρονόμουν ἐγώ. εἰ δὲ ἐγὼ ἐτελεύτησα, αὗται ἀδυνατικῷ δικαίῳ ἐπὶ τὴν ἐμὴν οὐ παραγίνονται κληρονομίαν. ταῦτα δὲ οὕτως ἔχει, ἐπειδὴ λυσιτελέστερον ἔδοξεν εἶναι, συνεχέστερον τοὺς ἄῤῥενας μᾶλλον ἐπὶ τὰς κληρονομίας καλεῖσθαι, ἢ τὰς θηλείας. ἐπειδὴ τῇ πολιτείᾳ χρειώδεις εἰσὶν οἱ ἄῤῥενες, πολεμοῦντες, λειτουργοῦντες, ἄρχοντες. ἀλλ' ἐπειδήπερ ἄτοπον ἐνομίσθη ἐξωθεῖσθαι αὐτὰς καθόλου τῆς τῶν τελευτησάντων διαδοχῆς ἐξωτικοὺς μιμουμένας, ὁ πραίτωρ αὐταῖς πρὸς τὸ φύσει δίκαιον ἀφορῶν, τὴν οὖνδε κογνάτοι διακατοχὴν ἐπηγγείλατο, ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους καλέσας αὐτὰς, ἐξ οὗ τοῖς κογνάτοις ἐφιλοτιμήσατο τὴν ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου πρόσοδον, τουτέστιν ἡνίκα μηδεὶς ἀδυνάτος, μηδὲ ἐγγύτερος κογνάτος εὑρίσκεται. τὸ δὲ εἰρημένον ἡμῖν, ὅτι αἱ θήλειαι ἀδυνατικῷ δικαίῳ κληρονομοῦνται μὲν, οὐ κληρονομοῦσι δὲ βαθμὸν ὁμαιμότητος ὑπερβᾶσαι, οὐχ εὑρέσεως ἐστὶ τοῦ δωδεκαδέλτου. ὁ γὰρ δωδεκάδελτος, τὴν τοῖς νόμοις συνήθη φιλῶν ἁπλότητα, ἅπαντας ὁμοίως ἀδυνάτους καὶ ἀδυνάτας, οἱουδήποτε εἶεν βαθμοῦ καθ' ὁμοιότητα τῶν σούων, ἐπὶ τὰ τοῦ τελευτήσαντος ἐκάλει πράγματα. ἀλλ' οἱ μετὰ τὴν δωδεκάδελτον σοφοὶ, νεώτεροι μὲν ὄντες τῆς ἐκείνου νομοθεσίας, πρεσβύτεροι δὲ τῶν βασιλικῶν διατάξεων, ἀκριβείᾳ χαίροντες, τὴν εἰρημένην ἐμηχανήσαντο διαφορὰν, ἐξωθοῦντες αὐτὰς καθόλου, τῆς τῶν συγγενῶν διαδοχῆς. μέχρις οὖν καθὰ εἴρηται, οἱ πραίτωρες τὴν ὑπὸ τῶν σοφῶν εἰσενεχθεῖσαν τραχύτητα τῇ πολιτείᾳ, φιλανθρωποτέρᾳ διανοίᾳ διορθοῦντες ὡς κογνάτας ταύτας ἐκάλεσαν. ἢ καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἀναπληροῦντες, τοῦτο γὰρ ἔθος αὐτοῖς, τρίτην τάξιν κογνατικὴν ἐπινοήσαντες, ὡς κογνάτας αὐτὰς ἐκάλεσαν, τὴν οὖνδε κογνάτοι διακατοχὴν αὐταῖς ἐπαγγειλάμενοι. ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν ἐπινοηθεῖσαν ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν περὶ τὴν διαδοχὴν ἰσότητα φυλάττων, ἐπαινεῖ μὲν τῆς φιλανθρωπίας τοὺς πραίτωρας, μὴ καθάπαξ ἐκ τοῦ δια-

Cæterum

διαδέχεσθαι τὰς θηλείας ἐάσαντας. φησὶ δὲ αὐτοὺς μὴ τελείως τῆς κατὰ
τῶν θηλειῶν ἀδικίας εὑρεῖν ἴασιν. ἀτοπώτατον γὰρ εἶναι, ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ
βαθμοῦ τὰς θηλείας τοῖς ἄῤῥεσιν συντρεχούσας, καὶ οὐ μόνον τὴν φυσικὴν
ἐχούσας συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδνατικὴν ἀποσωζούσας, μὴ κατὰ τὸν
ὅμοιον τρόπον τοῖς ἄῤῥεσι διαδέχεσθαι, ἀλλὰ μόνας ἀδελφὰς ἀδνατικῷ δι-
καίῳ, ὥστε τὸν τοῦ τελευτήσαντος παραγίνεσθαι κλῆρον. τούτοις οὖν κινη-
θεὶς ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς τοῖς λογισμοῖς, τὸ ἀρχαῖον ἀνεκαλέσατο
δίκαιον, καὶ ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου φημί, καὶ οἰκείᾳ διατάξει τὰ ἐξ ἀῤῥε-
νογονίας συναπτόμενα τῷ τελευτήσαντι πρόσωπα, εἴτε ἄῤῥενα, εἴτε θη-
λεία ἴσῳ τρόπῳ εἰς τὴν λεγιτίμαν ἐκέλευσεν ἐξ ἀδιαθέτου καλεῖσθαι διαδο-
χήν, τῆς προτιμήσεως πανταχοῦ τοῦ βαθμοῦ σωζομένης. τὸν γὰρ ἐγγύτε-
ρον, ἢ τὴν ἐγγυτέραν, τοῦ ἐπέκεινα προτιμᾶσθαι βούλεται. καὶ μὴ διὰ τοῦτο
ἔλαττονα αὐτὰς ἔχειν, ἐπειδὴ βαθμὸν ὑπερέβησαν ὁμαιμότητος. ἀλλ'
ἐάν τις τελευτήσῃ, δύο συγγενεῖς καταλιπὼν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὧν ὁ μὲν
ἄῤῥην, ἡ δὲ οὖσα θηλεία, ἅμα παραγινέσθωσαν. οἷον λόγου χάριν, ἔστιν υἱὸς
θείου πρὸς πατρὸς προτελευτήσαντος, καὶ θυγάτηρ θείου, εἰ καὶ τοῦ Δ
βαθμοῦ οὖσι, καὶ ἐξῆλθε τὴν ὁμαιμότητα, οὐδὲν ἧττον, ἅμα τῷ οἰκείῳ ἀδελ-
φῷ τὸν τελευτήσαντα διαδέχεται. ταῦτα δὲ ὁ θειότατος ἡμῶν βα- *Hoc etiam*
σιλεὺς ἐν τῇ εἰρημένῃ διατάξει διατυπώσας, προσέθηκε κἀκεῖνο. βαθμὸν
γὰρ ἕνα ἤτοι πρόσωπον, ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως, εἰς τὴν ἀδνατικὴν με-
τέθηκεν. ἐκέλευσε γὰρ ὡς ἀδνάτους, οὐ μόνον τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ
ἐμοῦ ἀδελφοῦ κατὰ τὰ ἤδη κρατοῦντα ὥστε τὴν ἐμὴν παραγίνεσθαι κλη-
ρονομίαν. ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς ἀδελφῆς παῖδας, εἴτε ὁμοπάτριοι ὦσιν, εἴτε
ὁμομήτριοι. οὐκοῦν ἐάν τις τελευτήσῃ, καταλιπὼν ἀδελφοῦ προτελευτή-
σαντος υἱόν, ἢ θυγατέρα, καὶ ἀδελφῆς προτελευτησάσης, ὁμοπατρίου,
ἢ γοῦν ὁμομητρίου υἱόν, ἢ θυγατέρα, παραγενήσονται ἐξ ἴσου καὶ διαδέξον-
ται. οἱ μὲν ὡς θεῖον πρὸς πατρός, οἱ δὲ ὡς θεῖον πρὸς μητρός, ὥσπερ εἰ ἐξ
ἀῤῥένων πάντες προῆλθον. ταῦτα δὲ ὡς ἤδη ἐθεματίσθη δεῖ νοεῖν, ἡνίκα οἱ
ἀδελφοί, καὶ αἱ ἀδελφαί, ἐξ ὧν οὗτοι κατάγονται μὴ ζῶσι. τούτων γὰρ περι-
όντων, καὶ τὸν κλῆρον ἀσπαζομένων τοῦ τελευτήσαντος, οἱ ἐκ τῶν ἑπομέ-
νων βαθμῶν ἡσυχάσουσιν. εἰς δὲ τὰ εἰρημένα πρόσωπα ἐκ τῆς εἰρημένης
διατάξεως ὑπονοηθέντα, ἡ τοῦ τελευτήσαντος παραγίνεται κληρονομία,
ἐν κάπιτα μεριζομένη, καὶ οὐχὶ ἐν στίρπεμ. δεῖ δὲ καὶ τὸ προειρημένον καὶ
ἀρτίως λεχθὲν θεματισμῷ σαφηνίσαι. ἐτελεύτησέ τις ἀδελφὴν ὁμομή-
τριαν καταλιπών, καὶ υἱὸν ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος. πάλαι μὲν ὁ τοῦ
προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ υἱός, ἐκληρονόμει ὡς ἀδνάτος. παρεγένετο
γὰρ ἀπὸ δευτέρας τάξεως εἰ καὶ ἐπλεονεκτεῖτο τῷ βαθμῷ. αὐτὸς μὲν
γὰρ τρίτου ἦν βαθμοῦ, ἡ δὲ ἀδελφὴ δευτέρου. ἀλλὰ σήμερον ἐκ τῶν ὑπονοη-
θέντων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως αὐτὴ προτιμηθήσεται τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀ-
δελφοῦ, ἀδνατικὰ κτησαμένη δίκαια ἐκ τῆς διατάξεως. τὸ δὲ ἐν κάπιτα

οὕτως ἔστιν νοεῖν. οἷον συνέβη ἐμὲ τελευτῆσαι ἀδιάθετον, καταλιπόντα ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος, καὶ ἀδελφῆς προτελευτησάσης παῖδας. ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀδελφοῦ ἦσαν γ̄ ἢ δ̄, τῆς δὲ ἀδελφῆς εἷς ἢ β̄. οὐ δεῖ λέγειν ὅτι οἱ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τὸ ἥμισυ, καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τὸ ἥμισυ λαμβάνουσιν, ἀλλ' ἐν κάπιτα γίνεται ἡ διαίρεσις. καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τεσσάρων ὄντων, δ̄ παραλαμβάνουσι μοίρας. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς ὄντων δύο, ἕξουσι β̄ μοίρας. ἐτελεύτησέ τις ἀδιάθετος, πολλῶν ὑπόντων ἀδιαθέτων διαφόρου βαθμοῦ, ὁ δωδεκάδελτος τὸν ἐγγύτερον καλεῖ. ὥστε ὅταν εἰ λόγου χάριν ὕπεστιν ἀδελφὸς τοῦ τελευτήσαντος, καὶ υἱὸς ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος, ἢ ἴσως καὶ θεῖος πρὸς πατρὸς, ὁ ἀδελφὸς ἔσται καλλίων. ὁ μὲν γὰρ δευτέρου, ἐκεῖνοι δὲ τρίτου εἰσὶ βαθμοῦ. οὐ μόνον δὲ ἡνίκα εἷς ἐστὶν ὁ ἐγγύτερος ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖται τοῦ τελευτήσαντος, ἀλλ' εἰ καὶ πολλοὶ εἶεν ἐν τῷ πλησιάζοντι βαθμῷ, πάντες ἅμα παραγίνονται. εἰ καὶ ἑνικῷ ἀριθμῷ ὁ δωδεκάδελτος ἐχρήσατο εἰπών. ὅτι τὸν πρόξιμον προτιμῶ. καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι τοὺς προξίμους. οὐκοῦν ἐὰν εἰσὶ τρεῖς ἀδελφοὶ τῷ τελευτήσαντι, καὶ παῖς ἑνὸς προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ, οἱ γ̄ ἀδελφοὶ κληρονομήσουσιν, τὸν τοῦ προτελευτήσαντος ἀδελφοῦ παῖδα νικῶντες. καὶ πάλιν τὸ εἰρημένον τῷ δωδεκαδέλτῳ πρόξιμοι, τοῦτο σημαίνει κυρίως πλειόνων βαθμῶν σύγκρισιν. τουτέστιν οἱ ἐγγύτεροι. πλὴν εἰ καὶ ἡ σημασία τοῦ ῥήματος ὑποφαίνει τοῦτο, ἀλλ' ὅταν εἰ καὶ εἷς ὑπόκειται βαθμὸς, χώρα τῇ ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου κλήσει. οἷον ἐτελεύτησέ τις, θεῖον μόνον πρὸς πατρὸς καταλιπὼν, οὐκ ἔχων ἕτερον συγγενῆ. ὁ θεῖος ὡς πρόξιμος παραγίνεται, καίτοι οὐκ ὄντος ἑτέρου βαθμοῦ πρὸς ὃν οὗτος συγκρίνεται. ἀλλ' εἰ μέν τις ἀδιάθετος τελευτήσει, ἐκεῖνος ὡς πρόξιμος παραγίνεται, ὃς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς ἦν ἐγγύτατος τῷ κληρονομουμένῳ. εἰ δὲ διαθέμενός τις τελευτήσει, ζητοῦμεν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ δῆλον γέγονε μηδένα ἐκ διαθήκης γενέσθαι τῷ τελευτήσαντι διάδοχον, τίς ἦν ἐγγύτερος. τότε δὲ κυρίως λέγεται ἀδιάθετος τεθνάναι. τοῦτο δὲ ἰστέον ὅτι διὰ πολλοῦ δηλοῦται χρόνου, ἐν ᾧ διαστήματι συμβαίνει πολλάκις, ὥστε τὸν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς μακροτέρου ὄντα βαθμοῦ, ἐγγύτερον γινόμενον κληρονομεῖν. οἷον ἐτελεύτησέ τις ἐξωτικὸν γράψας κληρονόμον, ὑπόντος ἀδελφοῦ, ὑπόντος δὲ καὶ θείου πρὸς πατρός. ὁ γραφεὶς κληρονόμος διεσκέπτετο εἰ δεῖ προσελθεῖν. ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ διαθεμένου. ὁ δὲ ῥεπουδιάτευσε μετὰ ταῦτα ὁ ἐξωτικὸς τὴν κληρονομίαν, παραγίνεται ὁ θεῖος ὡς ἐγγύτερος. νῦν γὰρ ὁ τελευτήσας ἀπεδείχθη ἀδιάθετος. διὰ γὰρ τὸ μηδένα ἐκ τῆς γραφῆς ἐπὶ τὴν κληρονομίαν παραγενέσθαι, ἐγγύτερος εὑρέθη ὁ θεῖος, καίτοι προλαμβανόμενος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς, διὰ τὸ ἀδελφὸν ὑπεῖναι τότε τῷ τελευτήσαντι. ἐπὶ τῆς ἀδιαθετικῆς διαδοχῆς, οὐκ οἶδεν ὁ δωδεκάδελτος συγκεσσίονα. τουτέστιν οὐ λέγομεν ὅτι τοῦ ἐγγυτέ-

Si plures

Proximus

Placebat

ρου, ἢ πρὸ τῆς ἀδιτίονος τελευτήσαντος, ἢ ῥεπουδιατεύσαντος τὴν κλη-
ρονομίαν, ὁ τοῦ ἑπομένου βαθμοῦ λεγίτιμος κληρονομεῖ. οἷον ἐτελεύτησέ τις
ἀδιάθετος ὄντος ἀδελφοῦ, ὄντος δὲ καὶ θείου πρὸς πατρός. ὁ ἀ-
δελφὸς ἐκαλεῖτο, δηλονότι ὡς ἐγγύτερος. ἐὰν συμβῇ τὸν ἀδελφὸν πρὸ ἀδι-
τίονος τελευτῆσαι, ἢ ῥεπουδιατεῦσαι τὴν κληρονομίαν, ὡς ἀδνάτος ὁ
θεῖος οὐ παραγενήσεται, διὰ τὸ ἀγνοεῖν σουκκεσσιόνα τὸν δυοδεκάδελτον.
ἀλλ' ὁ πραίτωρ τὸ πταῖσμα τοῦ δυοδεκαδέλτου διορθῶν, ἀτελῶς μὲν,
πλὴν ἐπενόησε τινὰ βοήθειαν. τὸν γὰρ θεῖον ἐκάλεσεν ἐκ τῆς κογνατικῆς
τάξεως, διὰ τὸ ἀπαρνῆσαι τὰ ἀδνατικὰ δίκαια, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι σουκκεσσιό-
να. ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, διὰ πάντων τελείας τὰς νομοθεσίας
εἶναι σπουδάζων, τέθεικε διάταξιν, ἐν ᾗ περὶ τῶν πατρωνικῶν διελέχθη
δικαίων. καὶ φιλανθρώπῳ διανοίᾳ τοῦτο σκοπήσας ἐκέλευσεν, ὥστε σουκ-
κεσσιόνα, ἐπὶ τῶν ἀδνατικῶν εἶναι κληρονόμων. ἀνόητον γὰρ ἐνόμισεν εἶναι,
ὅπερ τοῖς κογνάτοις ὁ πραίτωρ ἐφιλοτιμήσατο· ἔστι γὰρ ἐπ' αὐτῶν σουκκεσ-
σίων· τοῦτο μὴ προσεῖναι τοῖς ἀδνάτοις, καὶ μάλιστα ὁπότε περὶ τὸ βάρος
τῆς ἐπιτροπῆς ἐστι *successio.* εἰ γάρ τις ἄνηβος ἐστὶ, καὶ δύο ὑπεισιν ἀδνά-
τοι, ἀδελφὸς, καὶ θεῖος, ὁ ἀδελφὸς κληθήσεται ὡς ἐγγύτερος ἐπὶ τὴν ἐπι-
τροπήν. εἰ δὲ καὶ τελευτήσει, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ὁ δεύτερος ἀρνήσει
βαθμὸς, χώρα γίνεται τῇ *successioni.* καὶ λεγίτιμος ὁ θεῖος ἐπίτροπος
γενήσεται. ὅπερ τοίνυν ἐπὶ τοῦ βάρους τῆς ἐπιτροπῆς ἐκράτει, ἄτοπον ἦν,
μὴ καὶ ἐπὶ τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας κρατεῖν. ἐκ τῆς τάξεως τῶν
λεγιτίμων, ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ υἱοῦ, ὁ τοῦ τελευτήσαντος καλεῖται πα-
τὴρ, ὅς τις ἰδικῶς *contracta fiducia,* τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα, ἢ ἔγγονον, ἢ ἐγ-
γόνην, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ἐμαγκιπάτους ἐποίησε. σήμερον δὲ ἐκ τῆς τοῦ ἡμε-
τέρου βασιλέως διατάξεως περιττὸν τὸ ἰδικῶς *contracta fiducia* ποιεῖν
ἐμαγκίπατον. περιλήψει γὰρ καὶ σιωπηρῶς ἐνεῖναι τοῦτο βούλεται ταῖς
ἐμαγκιπατίοσιν ἡ εἰρημένη διάταξις.

Ad legitimam

DE SENATVSCONSVLTO TERTVLLIANO Titulus III

ΕΚ τῶν εἰρημένων ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἔγνωμεν τὴν τοῦ δυω-
δεκαδέλτου ἀκρίβειαν, καὶ στενότητα περὶ τῆς κληρονομίας.
ἐξέβαλε μὲν γὰρ τοὺς ἐμαγκιπάτους τῆς τῶν πατέρων διαδο-
χῆς, οὐκ ἔτι γινώσκων αὐτοὺς, διὰ τὴν συμβᾶσαν κάπιτις δι-
μινουτίονα. προετίμα δὲ καὶ τοὺς ἐξ ἀρρενογονίας τῶν ἐκ θηλειῶν προελθόν-
των, οὐκ ἐπιστάμενος ἐπὶ τούτων, ὅτι οὐδὲ μήτηρ τὸν υἱὸν, ἢ τὴν θυγατέρα
ἀδιαθέτους τελευτῶντας διεδέχετο, οὐδὲ μὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκληρονομεῖτο.
ἀλλ' ὁ πραίτωρ θάλπων πανταχοῦ τὴν φύσιν, ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως,
εἰς τὴν ἀλλήλων διαδοχὴν τούτους ἐκάλει. τὴν οὖν δὲ κογνάτοι διδοὺς
αὐτοῖς

αὐτοῖς διαδοχήν. αὕτη δὲ ἡ τοῦ νόμου στενότης, ἔτυχε μετὰ ταῦτα διορ-
θώσεως. καὶ πρῶτον μὲν ὁ θειότατος κλαύδιος τῇ μητρὶ πρὸς παραμυ-
θίαν τῶν τελευτησάντων παίδων λεγίτιμαν δέδωκε διαδοχήν. χρόνῳ
δὲ ὕστερον δόγμα γέγονε τερτυλλιάνειον, ἐπὶ τῆς ἀδριανοῦ βασιλείας, τε-
λειότερον περὶ τούτου νομοθετοῦν. καὶ θρηνούσῃ τῇ μητρὶ τὴν τῶν παίδων
ἀποβολὴν, λεγιτίμαν ἐχαρίσατο διαδοχὴν, τῇ μάμμῃ τοῦτο μὴ φιλοτιμη-
σάμενον. ἔπει γὰρ ἐὰν τελευτήσῃ παῖς, μητέρα καταλιπὼν, εἰ μὲν εἴη ἰν-
γενὴς, καὶ τριῶν παίδων ἔχει δίκαιον, εἰ δὲ ἀπελευθέρα τεσσάρων, ὡς
δύναται ἐπὶ τὰ τῶν παίδων ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν ἀδιαθέτων τελευ-
τώντων παραγίνεσθαι πράγματα. οὐ μόνον ἐὰν αὐτεξούσιος ἐστὶν ἡ μήτηρ,
ἀλλ' εἰ καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν τοῦ ἰδίου πατρὸς ὑπεξουσιότητα, οὕτω μέντοι ὥσ-
τε κατὰ κέλευσιν τοῦ πατρὸς ἀδιτεύειν αὐτούς.

Præferunt

Προτιμῶνται δὲ
τῆς μητρὸς ἐν τῇ κληρονομίᾳ, τοῦ τελευτήσαντος οἱ παῖδες. εἰ γάρ τις παῖ-
δας καὶ μητέρα καταλείψας τελευτήσει, οἱ παῖδες παραγίνονται, εἴτε
σουοι εἰσὶν, εἴτε ἐν τάξει τῶν σουων, ὁποῖοι εἰσὶν οἱ ἐμαγκιπάτοι, εἴτε πρώ-
του βαθμοῦ, εἴτε δευτέρου, εἴτε ἐπέκεινα. εἰ δὲ θήλεια ἐστὶν ἡ τελευτήσα-
σα, οἱ τῆς τελευτησάσης παῖδες οὐκ ἐῶσι κληρονομῆσαι τὴν ἰδίαν μάμ-
μην. ἄρρην, ἢ καὶ θήλεια ἐτελεύτησε. ὑπῆν δὲ πατὴρ ὧν οὐκ ἦσαν ὑπεξού-
σιοι, ὑπῆν δὲ καὶ μήτηρ, ὁ πατὴρ προτιμηθήσεται. εἰ δὲ πάππος ὑπῆν, ἢ
πρόπαππος ὧν οὐκ ἦσαν ὑπεξούσιοι, τότε ἡ μήτηρ προτιμᾶται, πρὸς αὐ-
τοὺς μόνη ἀγωνιζομένη περὶ τοῦ κλήρου. καὶ ἀδελφὸς δὲ ὅμαιμος τοῦ τελευ-
τήσαντος, ἢ τῆς τελευτησάσης, τῆς αὐτῶν προτιμᾶται μητρός. εἰ γὰρ
εἴη ὅμαιμος ἀδελφὴ συναναπίμπτεται. τουτέστιν ἐξ ἴσου κληρονομεῖ. εἰ δὲ
ὑπῆσαν ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ, ὁ μὲν ἀδελφὸς προετίματο τῆς
μητρὸς, καὶ ταῦτα ἐχούσης δίκαιον παίδων. κοινὴ δὲ ἡ κληρονομία μετα-
ξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐγίνετο. ὥστε εἰ ἦν μόνος ἀδελφὸς τῷ
τελευτήσαντι, ἢ καὶ ἀδελφὸς, καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ, ἀπεκλείετο ἡ μήτηρ.
εἰ δὲ ἀδελφὸς μὲν οὐκ ὕπεστιν, ἀδελφὴ δὲ μόνη καὶ μήτηρ, τότε ἐξαούγκιον
μὲν ἡ μήτηρ, ἐξαούγκιον δὲ ἡ ἀδελφὴ λήψεται.

Sed nos

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ πα-
λαιόν. διάταξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις καὶ τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ
ἐμφέρεται κώδικι, δι' ἧς παρεκελεύσατο πρὸς τὴν φύσιν ὁρῶν, καὶ πρὸς
τὸν τῆς λοχείας κίνδυνον, ὃς ἐσθ' ὅτε καὶ τελευτὴν ἐπάγει, βοηθεῖσθαι τὴν
μητέρα, ἀσεβὲς ἂν εἶναι νομίσας, ζημίαν αὐτῇ προσφέρειν τὸ ἐκ τύχης,
καὶ μὴ κατὰ γνώμην συμβαῖνον. εἰ γὰρ μὴ συμβῇ τὴν εὐγενῆ μητέρα
τρεῖς, τὴν δὲ ἀπελευθέραν δ΄ τεκεῖν παῖδας, οὐ δικαίως τῆς τοῦ τελευ-
τήσαντος ἀπωθεῖν διαδοχῆς. ποῖον γὰρ αὐταῖς ἐνομίζετο πταῖσμα, εἰ μὴ
γ΄ ἢ δ΄ τέτοκε, δι' ὧν ἠδύνατο λεγιτίμῳ δικαίῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τὸν
τελευτήσαντα, ἢ τὴν τελευτήσασαν μόνον;

Sed cum

Ὁπότε δὲ αἱ τῶν πρὸ
βραχέως βεβασιλευκότων διατάξεις, περὶ λεγιτίμου διαδοχῆς διαλεγό-
μεναι ποτὲ ἐβοήθουν τῇ μητρὶ, ποτὲ δὲ ταύτην ἐβάρυνον, οὐκ εἰς ὁλόκληρον

αὐτῇ τὴν τῶν παίδων φιλοτιμησαμένη διαδοχήν, ἀλλ' ἐν τισὶν θέ-
μασιν, οἷον ἡνίκα δίκαιον εἶχε παίδων, τὸ τρίτον αὐτῆς ἀφαιρούμεναι,
ἑτέροις παρεῖχον προσώποις. λεγιτίμου δὲ αὐτὴν ἀπορούσαν δικαίου,
ἐκ τοῦ ἐναντίου, φανερᾷ παρεμυθοῦντο μοίρᾳ τῆς κληρονομίας. ἵνα δὲ
σαφέστερον ᾖ τὸ λεχθὲν, ὡς ὑπὸ θέματος ἀναγκαῖον εἰπεῖν. εἰ συνέβη
τελευτῆσαι τινὰ ἔχοντα μητέρα δικαίῳ παίδων κεκοσμημένην, ὑ-
πῆν δὲ θεῖος λεγίτιμος, ἢ γοῦν υἱὸς θείου, ὀκτὼ μὲν οὐγκίας ἐλάμ-
βανεν ἡ μήτηρ. ὁ δὲ θεῖος, ἢ γοῦν ὁ τοῦ θείου υἱὸς τέσσαρας. εἰ δὲ ἐκ
τοῦ ἐναντίου οὐκ εἶχε δίκαιον παίδων ἡ μήτηρ, ὁ μὲν θεῖος, ἢ γοῦν ὁ
τοῦ θείου υἱὸς, ἐλάμβανεν ὀκτὼ οὐγκίας. ἡ δὲ μήτηρ τέσσαρας. ὁ δὲ
θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐξ εὐθείας καὶ ἁπλουστάτης ὁδοῦ, τὴν μη-
τέρα πάντων προετίμησε τῶν λεγιτίμων, ἀμείωτον τὴν τῶν τελευ-
τησάντων παίδων αὐτῇ παρέχων διαδοχὴν, ἐξῃρημένου ἀδελφοῦ καὶ
ἀδελφῆς, εἴτε εἶεν ὅμαιμοι τοῖς τελευτήσασιν, εἴτε κογνατικὰ πρὸς
αὐτοὺς ἔχοιεν δίκαια. ὥσπερ γὰρ πάντων τῶν λοιπῶν λεγιτίμων αὐ-
τὴν προετίμησεν ὁ βασιλεὺς, οὕτω πάντα ἀδελφὸν, καὶ πᾶσαν ἀ-
δελφὴν, εἰ καὶ μὴ εἶεν λεγίτιμοι, ἅμα αὐτῇ ἐπὶ τὴν κληρονομίαν ἐκά-
λεσεν. οὕτω μέν τοι, ἵνα εἰ μὲν μόναι εἴησαν ἀδελφαὶ, ἀδνατικὰ ἢ καὶ κο-
γνατικὰ ἔχουσαι δίκαια, καὶ μήτηρ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτη-
σάσης· τὸ μὲν ἥμισυ, ἡ μήτηρ τοῦ τελευτήσαντος, ἢ τῆς τελευτησά-
σης, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ, πᾶσαι λάβοιεν αἱ ἀδελφαί. οἷον ἐτελεύτησέ
τις ὑπούσης τῆς μητρὸς, ὑπουσῶν δὲ καὶ δύο ἢ τριῶν ἀδελφῶν θηλει-
ῶν, ἑξαούγκιον μὲν ἡ μήτηρ, ἑξαούγκιον δὲ αἱ πᾶσαι ἀδελφαὶ λήψονται.
εἰ δὲ περίεστιν ἀδελφὸς τῷ τελευτήσαντι προσώπῳ, ἢ γοῦν ἀδελφὴ,
ἢ ἀναμὶξ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ κογνατικὰ προσεχόμενοι ἢ προσεχόμε-
ναι δίκαια, ἐν καπίτα ἡ κληρονομία διαιρείσθω. ὥστε δυὼ ἀδελφοῦ μὲν
μὴ ὑπόντος, ἡ μήτηρ τὸ ἥμισυ πάντως λήψεται. αἱ δὲ ἀδελφαὶ ὅ-
σαι δήποτε εἰσὶν, ἀντὶ μιᾶς παραλαμβάνονται. ἀδελφοῦ δὲ ὑποκει-
μένου, οὐκ ἔτι αἱ πολλαὶ ἀδελφαὶ τάξιν ἐπέχουσι μιᾶς. ὥσπερ
δὲ τῆς μητρὸς ἐποιήσατο πρόνοιαν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, οὕ-
τω κελεύει καὶ αὐτὴν τῶν οἰκείων φροντίδα ποιεῖσθαι παίδων. πα-
ρεγγυᾷ γὰρ αὐταῖς ἀνήβοις οὖσι τοῖς παισὶ, καὶ κηδεμόνος ἀπορού-
σιν, ἡνίκα μὴ ἔστιν ἐπίτροπος τὴν ἀρχὴν, ἢ χειροτονηθείς τις ἐξκου-
σατίονι ἐχρήσατο, ἢ ὡς σούσπεκτος ἀπεκινήθη, ὥστε αἰτεῖν ἐπίτρο-
πον, καὶ μὴ ἀπρονοήτους αὐτοὺς καταλιμπάνειν. δίδωσι δὲ αὐτῇ χρό-
νου ἐντὸς, ἔχειν παρρησίαν τοῖς παισὶ αἰτεῖν ἐπίτροπον, τουτέστιν εἴ-
σω ἐνιαυτοῦ. εἰ δὲ ῥαθυμήσουσιν αἱ μητέρες εἴσω τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπίτρο-
πον αἰτῆσαι τοῖς πουπίλλοις, ἄνηβοι δὲ ὄντοι τελευτήσουσιν, οὐ κλη-
ρονομήσουσιν αὐτοὺς αἱ μητέρες. ἄτοπον γὰρ ἐστὶν ἀβοήθητον καταλι-
ποῦσαν τὸν παῖδα, τῆς τούτου διαδοχῆς ἀπολαύειν. καλεῖται δὲ

Sed quem admodum

Licet

εἰς

εἰς τὰ τοῦ παιδὸς πράγματα, ἀπὸ τοῦ τερτουλλιανείου δόγματος, εἰ καὶ ἀπὸ πορνείας ἔσχε τὸν τελευτήσαντα παῖδα.

DE SENATVSCONSVLTO ORPHITIANO

Titulus IIII

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὡς ὁ δυωδεκάδελτος, οὐδὲ μητέρα εἰς τὰ τῶν παίδων, οὐδὲ παῖδας εἰς τὰ τῆς μητρὸς ἐκάλει πράγματα. ἀλλ' ὁ πραίτωρ ἐπενόησεν αὐτοῖς τὴν κογνατικὴν διαδοχήν. εἰρήκαμεν δὲ ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου, δόγμα τερτυλλιάνειον ἐγένετο, τὸ παρέχον τῇ μητρὶ λεγίτιμα δίκαια, ἐπὶ τῇ τῶν παίδων διαδοχῇ. ὅπερ καὶ τελείαν ἐδέξατο διόρθωσιν, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ὡς ὁ προλαβὼν ἐδίδαξε τίτλος. κατὰ μίμησιν δὲ τοῦ τερτυλλιανείου, γέγονε δόγμα τὸ λεγόμενον ὀρφιτιάνειον, ἐπὶ ὀρφιτίου καὶ ῥούφου τῶν ὑπάτων ἐκφωνηθέν, μάρκου βασιλεύοντος. δι' οὗ δέδοται, τέως μὲν υἱῷ, τέως δὲ θυγατρὶ, λεγίτιμα δίκαια, εἰς τὴν μητρῴαν διαδοχήν, εἰ καὶ εἴησαν ὑπεξούσιοι. προτιμῶνται δὲ καὶ τῶν ὁμαίμων αὐτοῖς ἀδελφῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἀγνατῶν. τέως δὲ τὸ δόγμα ἐγγόνοις οὐ βοηθεῖ. ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔχει ἡ μάμμη τὸ τερτυλλιάνειον, οὕτως οὐδὲ οἱ ἔγγονοι τὸ ὀρφιτιάνειον. ἀλλὰ ἔτυχε διορθώσεως τὸ ὀρφιτιάνειον ἐκ τῶν βασιλικῶν διατάξεων. αὗται γὰρ παρεκελεύσαντο, κατὰ μίμησιν υἱοῦ καὶ θυγατρὸς, καὶ ἔγγονον καὶ ἐγγόνην ἐπὶ τὰ τῆς μάμμης παραγίνεσθαι πράγματα.

Sciendum

τοῦτο δὲ σημειώσασθαι χρή, ὅτι ἡ κάπιτις δεμινουτίων, τὰ ἐπὶ τοῦ ὀρφιτιανείου, ἢ τερτυλλιανείου δεδομένα λεγίτιμα δίκαια οὐκ ἀναιρεῖ, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, ὅτι αἱ ἀπὸ καινοτομίας ἐπιγενόμεναι λεγίτιμαι κληρονομίαι, οὐ φθείρονται τῇ κάπιτις δεμινουτίονι, ἀλλ' ἐκεῖναι μόναι, ὅσαι τὸν δυωδεκάδελτον εὑρετὴν ἐπιγράφονται.

Nouissime

ἕξουσι δὲ τὸ ὀρφιτιάνειον καὶ οἱ ἀπὸ πορνείας τεχθέντες παῖδες.

Si ex pluribus

ἐάν τις τελευτήσῃ πολλῶν ὑποκειμένων λεγιτίμων προσώπων τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἀδιτεύσουσι, εἷς δὲ ῥεπουδιατεύσει ἢ κωλυθῇ κληρονομῆσαι ἀπὸ τελευτῆς, ἢ γοῦν δι' ἑτέρας αἰτίας οὐ κληρονομήσει· εἰσὶ γὰρ πολλοὶ ὑπὸ τῶν διατάξεων εἰργόμενοι κληρονομεῖν· τότε τὸ τούτου μέρος προσαύξει τοῖς ἀδιτεύσασιν. οἷον τεσσάρων ὄντων, οἱ τρεῖς ἠδίτευσαν, ὁ εἷς ἠθένησε ῥεπουδιατεύσας, ἢ τελευτήσας, ἢ ὑπὸ νόμου κωλυθεὶς διαδέξασθαι. τὸ τούτου μέρος τοῖς τρισὶν ἐξ ἴσου προσαύξει, εἴτε ζῶσιν οἱ ἀδιτεύσαντες, εἴτε καὶ τελευτῆσαι αὐτοὺς συνέβη.

Ἐπὶ τὴν τοῦ ἀδιαθέτου τελευτήσαντος κληρονομίαν εἰρήκαμεν καλεῖσθαι τοὺς σούους, καὶ τοὺς τούτοις συναριθμουμένους ὑπὸ τοῦ πραίτορος, οἷον τοὺς ἐμαγκιπάτους, καὶ τοὺς ἐκ τῆς διατάξεως αὐτοῖς συζευχθέντας, οἷον τοὺς ἐν βουλευτηρίοις ἐπιδοθέντας, καὶ τοὺς τεχθέντας ἀπὸ γυναικός, πρὸς ἣν οὐκ ἦν γαμικὴ διάθεσις, προσθήκῃ δὲ προικώων τὰ τῶν σούων κτησαμένους δίκαια. μετὰ δὲ τούτους, ἡ ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσις, ἔχει τοὺς ἀγνάτους, καὶ οἷς ἀγνατικὰ δίκαια παρέσχε τὸ τερτυλλιανειον φημί, καὶ τὸ ὀρφιτιανειον δόγμα ταῖς μητράσι καὶ παισὶν αὐτῶν, τὰ δίκαια τῶν διαδόχων, καὶ ἡ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως διάταξις, τοῖς ἀπὸ θηλειῶν ἀδελφῶν τεχθεῖσιν, ἐδίδου τὰ λεγίτιμα δίκαια. μετὰ τούτους τοὺς εἰρημένους πάντας ὁ πραίτωρ ἐπενόησε τρίτην τάξιν, ἐξ ἧς τοὺς κογνάτους ἐκάλεσε, τοὺς τῇ φύσει γινωσκομένους. οὓς ἠγνόησεν ἡ τοῦ δυωδεκαδέλτου στενωτάτη νομοθεσία. εἰσὶ δὲ ἔτι οἱ ὑποστάντες κάπιτις δεμινουτίονα, καὶ οἱ ἐκ τούτων τεχθέντες, μισηθέντας γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου, διὰ τὴν κάπιτις δεμινουτίονα, ἐκ τρίτης ὁ πραίτωρ ἐκάλεσε τάξεως. ταῦτα λέγω διηρημένων μόνων ἀδελφῶν, ἀρρένων φημὶ καὶ θηλειῶν ἐμαγκιπάτων. οὐκέτι μέντοι τῶν ἐξ αὐτῶν τεχθέντων. γέγονε γὰρ διάταξις τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἀναστασίου λέγουσα, ἵνα ἐάν τις τελευτήσῃ καταλιπὼν ἀδελφὸν ἴντεγρι ἰούρις, τουτέστι μὴ ὑποστάντα κάπιτις δεμινουτίονα, καὶ ἕτερον κάπιτε δεμινοῦτον, ὥστε τοὺς δύο καλεῖσθαι, ἐπὶ τὴν τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφοῦ, ἢ τῆς τελευτησάσης ἀδελφῆς κληρονομίαν, οὐκ ἐξ ἴσων μερῶν, ἀλλ' ὥστε πλέον τι ἔχειν τὸν λεγίτιμον. τουτέστι τὸν μὲν κάπιτε δεμινοῦτον λαβεῖν Δ οὐγκίας, τὸν δὲ ἴντεγρι ἰούρις τὸ διπλοῦν. τουτέστιν η̄ οὐγκίας. πᾶν γὰρ τὸ περὶ τούτου νόμιμον ἔξεστι μαθεῖν, τὸν τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα διάταξιν. ὁ δὲ ὢν κάπιτε δεμινοῦτος ἀδελφός, καλεῖται μέν, ἅμα τῷ ἔχοντι ἀκέραια τὰ λεγίτιμα δίκαια, ἥττονα δὲ κομίζεται μοῖραν καθὰ εἴρηται. τῶν δὲ ἄλλων συγγενῶν εἰ καὶ μὴ ὑπέστη κάπιτις δεμινουτίονα, εἰς ὁλόκληρον προτιμᾶται. πολλῷ δὲ πλέον τῶν κογνάτων. ἐὰν γὰρ ἐγὼ τελευτήσω καταλιπὼν ἀδελφὸν κάπιτε δεμινοῦτον, καὶ θεῖον πρὸς πατρός, ὁ ἀδελφὸς προτιμηθήσεται. οὐδεὶς δὲ ὢν ὑποστὰς κάπιτις δεμινουτίονα καλεῖται ἀπὸ ἀγνατικῆς τάξεως εἰ μὴ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ μόνη. οὐ μὴν παῖδες ἀδελφοῦ. οὗτοι γὰρ ὑποστάντες

Eos etiam κάπιτις δεμινουτίονα εἰς τὴν κογνάτων καταπίπτουσι τάξιν. καὶ τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας καταγομένους, ὥσπερ δὴ τοὺς κάπιτε δεμινούτους ἀγνοουμένους ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου ὁ πραίτωρ ἀπὸ τῆς τρίτης ἐκάλεσε τάξεως. ἕξει δὲ ἡ τρίτη τάξις, καὶ τὸν εἰς θέσιν δεδομένον παῖδα, ἡνίκα βού-

Vulgo λεται ἐπὶ τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς παραγίνεσθαι κληρονομίαν. γυνή τις πορνευθεῖσα, παῖδας ἔσχεν. οὐχ ἕξουσιν οὔτε πρός τινα λεγίτιμα δίκαια

καια. ἡ γὰρ ἀδνατιὼν, ἀπὸ τοῦ πατρὸς γνωρίζεται. ἔτι δὲ πατέρα ἔχειν οὐ νοοῦνται. ὥστε δύο ἔτι οὐδὲ ἀλλήλοις εἰσὶν ὁμαίμοι. ἡ γὰρ ὁμαιμότης εἶδος ἐστὶν ἀδνατίονος. κογνατικὰ δὲ οἱ ἐκ πόρνης μητρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ προβάλλονται πρὸς ἀλλήλους δίκαια. ὥσπερ δὴ καὶ πρὸς πάντα τὸν ἀπὸ μητρὸς αὐτοῖς γνωριζόμενον συγγενῆ. ἔτι τοίνυν ἐκ τῆς τρίτης παραγίνονται τάξεως. οὐ κοινῶς ἡ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος ὑπισχνουμένη τρίτη τάξις, ὑχει τοὺς τοσαύτας ἀδνάτους κάπιτε δημινουτίονα, ὑπερημένων ἀδελφῶν, καὶ τοὺς ἐκ τούτων τεχθέντας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας ἡμῖν ἐγνωσμένους. καὶ παῖδα ὄντα μὲν ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ, τὸν δὲ φυσικὸν πατέρα κληρονομεῖν σπουδάζοντα. καὶ τοὺς ἀπὸ πορνείας τεχθέντας. οἷς πᾶσι proximitatis nomine, τὴν unde cognati διακατοχὴν ἐπαγγέλλεται. τουτέστιν οὐ πάντας ἅμα καλῶν, ἀλλὰ τοὺς πλησιάζοντας τῷ βαθμῷ. πολλῶν [Hoc loco] δὲ διαφορῶν οὐσῶν μεταξὺ ἀδνάτων καὶ κογνάτων, πρὸς ταῖς οὔσαις ἐστὶ καὶ αὕτη. ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, ὁ τούτου ἀδνάτος ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κληθήσεται κληρονομίαν, εἰ καὶ δεκάτου ἐστὶ βαθμοῦ, καὶ δύναται ἀδιτεύειν ὡς ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου. αἰτεῖ δὲ τὴν οὔνδε λεγίτιμαν, ὡς ἀπὸ τοῦ πραίτωρος. εἰ δὲ ἀδνάτος μὲν μὴ ὕπεστι, πρόσεισι δὲ κογνάτοι τῷ τελευτήσαντι, δοθήσεται αὐτοῖς ἡ οὔνδε κογνάτοι διακατοχή. ἡνίκα εἰσὶ μέχρι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ. ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ, ταῦτα μόνα καλεῖται τὰ πρόσωπα, ὁ υἱὸς, ἢ γοῦν ἡ θυγάτηρ τοῦ κονσοβρίνου, ἢ τῆς κονσοβρίνας. τίνες δὲ ἔτι εἰσὶν ἐν τῷ ἑξῆς μαθησόμεθα τίτλῳ.

DE GRADIBVS COGNATIONVM Tit. VI

ΤΟ πρώην ἐν προθεωρίᾳ ἡμῖν εἰρημένον περὶ τῶν βαθμῶν, νῦν ἀναγκαῖον διὰ αὐτοῦ παραστῆσαι τοῦ ῥητοῦ, ἐπεὶ τὸ πλείονα πίστιν ἔχειν τὸ λεγόμενον. ἀριθμηθήσονται δὲ οἱ βαθμοὶ τῆς συγγενείας οὕτως. ἴσως δὲ κατὰ πρώτην τάξιν εἰδέναι χρὴ τὴν συγγένειαν ἢ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων, ἢ τῶν ἀπὸ λοξότητος ἀρχομένων, οἵτινες λέγονται ἐκ πλαγίου, ἀδελφῶν ἀρρένων καὶ θηλειῶν, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν τικτομένων. ἀκολούθως δὲ θείου καὶ θείας. τοῦ μὲν πρὸς πατρὸς, τοῦ δὲ πρὸς μητρός. καὶ ἡ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγγένεια ἀπὸ πρώτου ἄρχεται βαθμοῦ. ἡ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου, ἀπὸ δευτέρου. πρῶτον γὰρ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν βαθμὸν ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου. [Primo] ὁ πρῶτος βαθμὸς ἐν μὲν τοῖς ἀνιοῦσιν ἔχει, πατέρα, μητέρα. ἐν δὲ τοῖς κατιοῦσιν, υἱὸν, θυγατέρα. [Secundo] ὁ δεύτερος ἐν τοῖς ἀνιοῦσιν ἔχει, πάππον, μάμμην. ἐν δὲ τοῖς κατιοῦσιν, ἔγγονον, ἐγγόνην. ἐν δὲ τοῖς ἐκ πλαγίου, ἀδελφὸν, ἀδελφήν.

[Tertio] ὁ τρίτος βαθμὸς ἔχει ἐν τοῖς ἀνιοῦσι, πρόπαππον, προμάμμην. ἐν τοῖς κατιοῦσι, προέγγονον, προεγγόνην. ἐν τοῖς ἐκ πλαγίου, ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, υἱὸν, καὶ θυγατέρα. καὶ ἀκολούθως θεῖον πρὸς πατρὸς

ἢ πρὸς μητρός. ὁ θεῖος ὁ πρὸς πατρὸς ῥωμαϊστὶ λέγεται patruus. τουτέ-
στιν ὁ τοῦ πατρὸς ἀδελφός, ὃς ἑλληνιστὶ λέγεται πάτρως. ὁ δὲ πρὸς μη-
τρὸς θεῖος καλεῖται ῥωμαϊστὶ μὲν ἀβουύγκουλος. τουτέστιν ἀδελφὸς τῆς μη-
τρός, ὃς παρ' Ἕλλησι καλεῖται κυρίως μήτρως. κοινῶς δὲ πᾶς θεῖος λέγε-
ται. ἡ πρὸς πατρὸς θεία, λέγεται ἄμιτα. τουτέστι τοῦ πατρὸς ἀδελφή. ἡ δὲ
πρὸς μητρὸς ματερτέρα. τουτέστι τῆς μητρὸς ἀδελφή. ἑκατέρα δὲ θεία
Quarto προσαγορεύεται, ἢ γοῦν παρά τισι τηθίς. ὁ δὲ τέταρτος βαθμὸς
περιέχει ἐκ μὲν τῶν ἀνιόντων ἀπόπαππον, ἀπομάμμην. ἐκ δὲ τῶν κατι-
όντων, ἀπέγγονον, ἀπεγγόνην. ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς
ἔγγονον, ἐγγόνην. θεῖον πρὸς πατρὸς μέγαν, θείαν πρὸς πατρὸς μεγάλην.
ὁμοίως δὲ θεῖον μέγαν πρὸς μητρός, θείαν μεγάλην πρὸς μητρός. τουτέστι
τοῦ πάππου μου καὶ τῆς μάμμης μου ἀδελφὸν καὶ ἀδελφήν. ἔστι καὶ ὁ
κωνσοβρῖνος, καὶ ἡ κωνσοβρίνα. τουτέστιν οἵ τινες καὶ αἵ τινες, ἀπὸ δύο ἀδελ-
φῶν ἀρρένων τίκτονται, ἢ γοῦν θηλειῶν. τινὲς δὲ τῶν παλαιῶν κωνσοβρί-
νους μὲν ὀρθῶς λέγουσι τούτους κυρίως, οἵ τινες ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν
ἐτέχθησαν καλοῦσι κονσορορίνους. τούτους δὲ οἵ τινες ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρ-
ρένων προῆλθον κυρίως φράτρες πατρουέλεις καλεῖσθαι λέγουσιν. εἰ δὲ
ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων θυγατέρες τεχθῶσιν, ἀλλήλας καλοῦσιν σορό-
ρες πατρουέλεις. οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς τικτόμενοι, ἀμιτῖνοι
κυρίως προσαγορεύονται. τῆς θείας μου τῆς πρὸς πατρὸς οἱ παῖδες, ἐμὲ
κωνσοβρῖνον καλοῦσιν. ἐγὼ δὲ ἐκείνους ἀμιτίνους. ὥστε ὅπου δεῖ συνελόν-
τα εἰπεῖν, καταχρηστικῶς μὲν οἱ ἀπὸ δύο ἀρρένων, ἢ γοῦν θηλειῶν τικτό-
μενοι κωνσοβρῖνοι προσαγορεύονται. κυρίως δὲ οἱ μὲν ἀπὸ ἀρρένων ἄρρενες,
φράτρες πατρουέλεις, οἱ δὲ ἀπὸ θηλειῶν ἄρρενες, ἢ γοῦν θήλειαι κωνσο-
βρῖνοι, καὶ κωνσοβρῖναι. οἱ δὲ ἀπὸ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ἀμιτῖνοι. ἀλλ' ὄν-
τως ὁ μὲν τῆς θηλείας υἱὸς τὸν τοῦ ἄρρενος κωνσοβρῖνον καλέσει. ὁ δὲ τοῦ
Quinto ἄρρενος τὸν τῆς θηλείας ἀμιτῖνον. ὁ πέμπτος βαθμὸς ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἐκ
μὲν τῶν ἀνιόντων δίσπαππον, δισμάμμην. ἐκ δὲ τῶν κατιόντων δισέγ-
γονον, δισεγγόνην. ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου, ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς προέγγο-
νον προεγγόνην. καὶ ἀκολούθως μείζων θεῖος πρὸς πατρός, μείζων θεία
πρὸς πατρός. τουτέστι τοῦ προπάππου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή. μείζων θεῖ-
ος πρὸς μητρός, μείζων θεία πρὸς μητρός. τουτέστι τῆς προμάμμης ἀ-
δελφὸς καὶ ἀδελφή. ὁμοίως καὶ τῶν ἀπὸ ἀδελφῶν τικτομένων, οἵ τινες
ὡς εἴρηται, ποτὲ μὲν φράτρες πατρουέλεις, ποτὲ δὲ σορόρες πατρουέ-
λεις, καὶ ποτὲ μὲν κωνσοβρῖνοι καὶ κωνσοβρῖναι, ποτὲ δὲ ἀμιτῖνοι καὶ ἀ-
μιτῖναι, υἱὸς καὶ θυγάτηρ. καὶ ὁ λεγόμενος πρόπειος κωνσοβρῖνος, καὶ
πρόπεια κωνσοβρῖνα. τουτέστι τῶν μεγάλων θείων τῶν πρὸς πατρός,
Sexto καὶ πρὸς μητρὸς υἱὸς καὶ θυγάτηρ. ἐκ τοῦ βαθμοῦ εἰσιν, ἐκ μὲν τῶν
ἀνιόντων, τρίσπαππος τρισμάμμη. ἐκ δὲ τῶν κατιόντων τρισέγγο-
νος, τρισεγγόνη. ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, ἀπέγγονος

ἀπεγγόνη

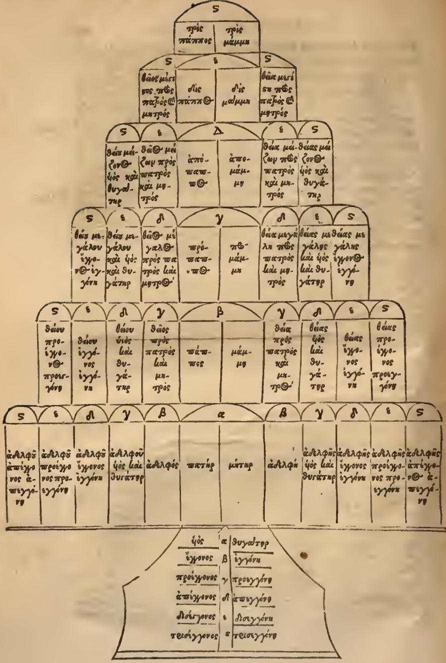
ἀπεγγόνη. καὶ ἀκολούθως θεῖος μέγιστος πρὸς πατρὸς, θεία μεγίστη πρὸς πατρός. τουτέστι τοῦ ἀπὸ πάππου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή. θεῖος μέγιστος πρὸς μητρὸς, θεία μεγίστη πρὸς μητρός. τουτέστι τῆς ἀπὸ μάμμης ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή. ὁμοίως καὶ ὁ μείζων κονσοβρῖνος, καὶ ἡ κονσοβρῖνα. τουτέστιν ὅς τις ἢ ἥτις, ἀπὸ υἱῶν καὶ θυγατέρων τῶν φρατρῶν πατρυΐλων, ἢ ἀπὸ τῶν κονσοβρίνων ἢ ἀμιτίνων ἐτέχθησαν.

Hactenus

ἀρκεῖ μέχρι τούτου ἀποδεῖξαι τίνα τρόπον, οἱ τῆς συγγενείας ἀριθμοῦνται βαθμοί. ὀφείλεις γὰρ εἰδέναι, ὅτι τὸ τεχθὲν πρόσωπον, ἀεὶ βαθμὸν προστίθησιν. εὐχερέστερον δέ ἐστι τὸ εἰπεῖν πόσου τις ἐστὶ βαθμοῦ, ἢ τὰ ἰδιάζοντα τῆς συγγενείας ὀνόματα δηλῶσαι. τῷ δὲ αὐτῷ τρόπῳ, καὶ τῆς ἀδνατίωνος ἀριθμοῦνται οἱ βαθμοί, καὶ τῆς κογνατίωνος.

Sed cum

ἀλλ᾽ ὁπότε ἡ ἀλήθεια διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μᾶλλον ἤπερ διὰ τῆς ἀκοῆς ἔχει τὴν πίστιν ἰσχυροτέραν, ἀναγκαῖον ἐνομίσθη διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν τῶν βαθμῶν διήγησιν, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ ἐγγράψαι τοὺς βαθμούς. ὅπως ἂν ἀκοῇ καὶ θέᾳ οἱ νέοι ταῦτα προσλαμβάνοντες, τελειοτάτης τῶν βαθμῶν ἐπιτύχωσι διδασκαλίας.

ς
τρὶς πάππος
τρὶς μάμμη
ς
ε
ς
θεῖος μέγιστος πρὸς πατρὸς ἢ μητρός
δὶς πάππος
δὶς μάμμη
θεῖα μεγίστη πρὸς πατρὸς ἢ μητρός
ς
ε
δ
ε
ς
θείας μείζονος ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
θεῖος μείζων πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
ἀπόπαππος
ἀπομάμμη
θεῖα μείζων πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
θείας μείζονος ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
ς
ε
δ
γ
δ
ε
ς
θείου μεγάλου ἔγγονος ἢ ἐγγόνη
θείου μεγάλου καὶ ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
θεῖος μέγας πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
πρόπαππος
προμάμμη
θεῖα μεγάλη πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
θείας μεγάλης καὶ ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
θείας μεγάλης ἔγγονος ἢ ἐγγόνη
ς
ε
δ
γ
β
γ
δ
ε
ς
θείου προέγγονος ἢ προεγγόνη
θείου ἔγγονος ἢ ἐγγόνη
θείου ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
θεῖος πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
πάππος
μάμμη
θεία πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
θείας ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
θείας ἔγγονος ἢ ἐγγόνη
θείας προέγγονος ἢ προεγγόνη
ς
ε
δ
γ
β
α
β
γ
δ
ε
ς
ἀδελφοῦ ἀπέγγονος ἢ ἀπεγγόνη
ἀδελφοῦ προέγγονος ἢ προεγγόνη
ἀδελφοῦ ἔγγονος ἢ ἐγγόνη
ἀδελφοῦ ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
ἀδελφός
πατήρ
μήτηρ
ἀδελφή
ἀδελφῆς ὑιὸς καὶ θυγάτηρ
ἀδελφῆς ἔγγονος ἢ ἐγγόνη
ἀδελφῆς προέγγονος ἢ προεγγόνη
ἀδελφῆς ἀπέγγονος ἢ ἀπεγγόνη
ὑιός α θυγάτηρ
ἔγγονος β ἐγγόνη
προέγγονος γ προεγγόνη
ἀπέγγονος δ ἀπεγγόνη
δισέγγονος ε δισεγγόνη
τρισέγγονος ς τρισεγγόνη

Τοῦτο δὲ πρὸ πάντων εἰδέναι χρή, ὅτι ὁ πραίτωρ ἐπινοήσας τὴν κογνατικὴν τάξιν, οὐ συνηρίθμησε τοῖς κογνάτοις, τὴν ἐν δουλείᾳ συστᾶσαν συγγένειαν. ἐπειδὴ οὐδὲ νόμος ἀρχαιότερος, οἷον ὁ δυωδεκάδελτος, ἢ καὶ ἕτεροί τινες περὶ συγγενῶν διαλεγόμενοι, τούτους ἐπίσταντο. ἀλλ' ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῇ διατάξει ἐν ᾗ περὶ τῶν πατρωνικῶν διελέχθη δικαίων, ἀνελὼν τὴν ἐν αὐτῇ κρατοῦσαν ἀσάφειαν, καὶ τῆς νομοθεσίας τὴν σύγχυσιν φιλανθρώπῳ σκοπῷ, ἐνομοθέτησε καὶ τοῦτο, ἵνα ἐάν τις δοῦλος ὤν, παῖδα ἢ παῖδας σχοίη, εἴτε ἐξ ἐλευθέρας, εἴτε ἐκ δούλης· ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου γυνὴ δούλη, ἐὰν ἐξ ἐλευθέρου, ἢ οἰκέτου τέκῃ παῖδας, οἵας δήποτε φύσεως, συμβῇ δὲ τὸν δοῦλον πατέρα, ἢ τὴν δούλην μητέρα ἐλευθερωθῆναι, καὶ οἱ ἀπὸ δούλης δὲ γαστρὸς προελθόντες ἐλευθερωθῶσι παῖδες, ἄδειαν ἐχέτωσαν τοὺς οἰκείους διαδέχεσθαι γονεῖς, τῶν πατρωνικῶν σχολαζόντων δικαίων. οὐ μόνον δὲ οἱ οὕτως τεχθέντες τοὺς οἰκείους διαδέξονται γονεῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀμοιβαδὸν τὰς ἀλλήλων λήψονται κληρονομίας. ὡς ἡ αὐτὴ βούλεται διάταξις ἰδικῶς, εἴτε μόνοι περίεισιν οἱ ἐν δουλείᾳ τεχθέντες, εἴτε ἐλευθερωθέντες, εἴτε συμβῇ μετὰ ταῦτα τῶν γονέων ἐλευθερωθέντων ἑτέρους τεχθῆναι. ἅμα γὰρ αὐτοῖς, τὸν πατρῷον ἢ μητρῷον διαδέξονται κλῆρον, εἴτε ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, εἴτε ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς εἰς φῶς προῆλθον οἱ μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν γονέων τεχθέντες, εἴτε ἐκ διαφόρων. καὶ ἁπλῶς ἅπαντα κρατείτω ἐπ' αὐτοῖς, πρὸς μίμησιν τῶν ἐξ ἐννόμων τεχθέντων γάμων.

Repetitis

ἐκ τῶν εἰρημένων· δεῖ γὰρ ἀνακεφαλαιωσάμενον συντόμως εἰπεῖν· τρεῖς εἰσι τάξεις συγγενείας. ἡ τῶν σούων, ἡ τῶν λεγιτίμων, ἡ τῶν κογνάτων. διὸ οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ ἐκεῖνος προτιμᾶται περὶ τὸ κληρονομεῖν. τάξις γὰρ τάξεως προτιμᾶται, καὶ ὁ προηγεστέρας ὢν τάξεως, εἰ καὶ ἀπολιμπάνεται τῷ βαθμῷ, πλὴν ἐκ τῆς τάξεως δυνατώτερος ὤν, προλαμβάνει περὶ τὸ κληρονομῆσαι. τότε δὲ βαθμῶν γίνεται σύγκρισις, ἡνίκα πολλὰ πρόσωπα ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμᾶται τάξεως. οὔτε οὖν οἱ τὸν ἴσον ἔχοντες βαθμὸν τῆς συγγενείας ἀεὶ ἅμα καλοῦνται, οὔτε ὁ ἐγγύτερος ἀεὶ προτιμότερος. ἔστι γὰρ πρώτη τάξις ἡ τῶν σούων, καὶ τῶν συναριθμουμένων τοῖς σούοις τουτέστι ἐμαγκιπάτων, καὶ τῶν ἀπὸ θηλυγονίας ἐγγόνων, καὶ οὓς κατὰ μέρος ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἠριθμήσαμεν. ὑπόθου τινὰ εἶναι πρόεγγονον, ἢ ἀπέγγονον τῷ τελευτήσαντι, εἶναι δὲ καὶ ἀδελφὸν, ἢ γοῦν πατέρα ἢ μητέρα. ὁ πρόεγγονος, ἢ γοῦν καὶ ἀπέγγονος προτιμηθήσεται. ὡς ἀπὸ τάξεως ἐρχόμενος δυνατωτέρας. καί τοι πλεονεκτεῖται τῷ βαθμῷ. ὁ γὰρ πατὴρ, ἤτοι ἡ μήτηρ, πρώτου ἐστὶ βαθμοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα. ὁ δὲ ἀδελφὸς δευτέρου, ὁ πρόεγγονος γ', ὁ ἀπέγγονος δ'. καί τοι ἀπὸ τετάρτου ὢν βαθμοῦ προτιμᾶται, τῶν ἐρχομένων ἀπὸ πρώτου ἢ δευτέρου βαθμοῦ, διὰ τὸ τάξεως εἶναι τιμιωτέρας. οὐδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς πότερον ὁ πρόεγγονος, ἢ ἀπέγγονος ὑπεξούσιος ἦν τῷ τελευτήσαντι, ἢ οὔ. ἐπειδὴ γέγονεν ἐμαγκίπατος, ἢ ἐξ ἐμαγκιπάτου ἐτέχθη, ἢ ἀπὸ θηλυγονίας προῆλθεν.

Amotis

ἡνίκα

δὲ μὴ ὕπεισι σοῦοι, ἢ ἴσως οἱ μιμούμενοι τοὺς σούους, ὕπεστι δὲ ἀγνάτος, τουτέστιν ἀκόρσαια ἔχων τὰ λεγίτιμα δίκαια, εἰ καὶ μακροτέρου ἐστὶ βαθμοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλλίων ἐστὶ τοῦ ἐγγυτέρου κογνάτου. ὁ γὰρ τοῦ πρὸς πατρὸς θείου ἔγγονος, ἢ πρόεγγονος ὤν, ὁ μὲν ε', ὁ δὲ ς' ἐστὶ βαθμοῦ. τοῦ πρὸς μητρὸς δὲ θείου καὶ θείας προτιμηθήσεται, καίτοι τρίτον ἐπεχόντων βαθμόν. τοσαυτάκις οὖν τὸν ἐγγύτερον κογνάτον καλλίονα λέγομεν εἶναι, ἢ ἅμα καλεῖσθαι τοῖς τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμόν, ὁσάκις οὔτε σοῦος ὑπόκειται, ἢ ἴσως ὁ τάξιν ἐπέχων σούου, οὐχ ὕπεστι δὲ οὐδὲ ἀγνάτος. ὅτι γὰρ προτιμῶνται περὶ τὸν κλῆρον. ταῦτα λέγομεν, ἐξῃρημένου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς τῶν ἐμαγκιπάτων. τὰ γὰρ τοιαῦτα πρόσωπα περὶ τὴν ἀγνατικὴν οὐ βλάπτεται διαδοχήν, ἐκ τῆς κάπιτις δεμινουτίονος. ἀλλὰ πάντων ἀγνατῶν τῶν ὄντων τρίτου ἢ καὶ τοῦ ἐπέκεινα βαθμοῦ προτιμᾶται, ὡς ἡ ἀναστασίου βούλεται διάταξις. ὥστε οὖν τὸ εἰρημένον περὶ βραχέος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἴρηται διὰ τοὺς ἐμαγκιπάτους ἀδελφούς. οὗτοι γὰρ καίτοι κογνατικὰ ἔχοντες δίκαια ἐκ τῶν παλαιῶν, προετιμήθησαν ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως.

DE SVCCESSIONE LIBERTORVM Tit. VII

Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἡ συγγένεια ὄνομά ἐστι γενικόν. διαιρεῖται δὲ, εἰς ἀνιόντας, κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. ἀλλ᾽ [illegible] ἄνται αἱ τρεῖς συγγένειαι, ἐπὶ συγγενῶν ἐλευθέρων σκοποῦνται. ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπελευθέρων, ἀνιόντας οὐκ ἴσασιν οἱ ἀρχαῖοι. πῶς γὰρ ὁπότε ἐν δουλείᾳ ἐτέχθησαν; οὔτε τοὺς ἐκ πλαγίου. ὁ γὰρ μὴ ἔχων ἀνιόντας, οὐδὲ τοὺς ἐκ πλαγίου κέκτηται. ἐξ ἐκείνων γὰρ ἔστι καταλαμβάνονται. μόνην δὲ ἔχουσιν τὴν τῶν κατιόντων συγγένειαν. τουτέστι τῶν συλληφθέντων καὶ τεχθέντων αὐτοῖς μετὰ ἐλευθερίαν. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. διδάξαντες τὴν τῶν ἐνγενῶν διαδοχήν, ἀκολούθως ὀφείλομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἀπελευθέρων. ἐὰν ἀπελεύθερος ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τίς ἐπὶ τὸν κλῆρον αὐτοῦ παραγίνεται. εἰ μὲν ὕπεστιν αὐτῷ παῖς συλληφθεὶς μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἐκ τῆς τῶν σούων οὗτος κληθήσεται τάξεως. τούτου δὲ μὴ ὑπόντος σκοπήσωμεν τίς καλεῖται. [illegible]τέως ἀγνάτον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. οὐ γὰρ ἔχει τοὺς ἀνιόντας ὁ ἀπελεύθερος, οἷα τεχθεὶς ἐν δουλείᾳ. καὶ εἰκότως ἀμοιρεῖ τῶν ἐκ πλαγίου. ἀπ' ἐκείνων γὰρ τούτοις ἐστὶν ἡ πρόλευσις. ἐπειδὴ οὖν οὐκ ἔστιν ἀγνάτος, ἐν τάξει ἀγνάτου τὸν πάτρωνα ὁ νόμος ἐπενόησεν. ἃ τοίνυν τὸν ἀγνάτον ἐξωθεῖ τῆς διαδοχῆς τοῦ τελευτήσαντος, ταῦτα καὶ τὸν πάτρωνα τῆς τοῦ ἀπελευθέρου κληρονομίας ἐκβάλλει. οὐκοῦν παιδὸς ὑποκειμένου τῷ ἀπελευθέρῳ οὐ χώρα τῷ πάτρωνι. ἐπειδὴ δὲ καὶ διαθήκης ποίησις τὸν ἀγνάτον οὐκ ἐᾷ κληρονομῆσαι, εἰκότως οὐδὲ πάτρωνα. ἐξῆν οὖν πάλαι ὅσον ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου

τοῦ πραιτέριτον ποιεῖν τὸν πάτρωνα. υἱοῦ γὰρ μὴ ὑπόντος, καὶ διαθήκης
μὴ ὑποκειμένης, τότε μόνον ὁ δυωδεκάδελτος ἐδίδου τῷ πάτρωνι πάροι-
δον ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου. καὶ εἰ μὲν παιδὸς ὑποκειμένου ὁ
πάτρων ἐξεβάλλετο, φορητὸν ἦν. οὐδὲν γὰρ ἄτοπον ὑπείκειν αὐτὸν τῇ φύσει.
ἐπειδὴ δὲ καὶ θετὸς παῖς ἔχων τὰ τοῦ υἱοῦ δίκαια προετιμᾶτο τοῦ πάτρω-
νος, ἀτόπημα μέγιστον ἐντεῦθεν ἀνεφύετο, τὸ στερεῖσθαι αὐτὸν τῆς τοῦ ἀπε-
λευθέρου διαδοχῆς, ὑπὸ τοῦ θετοῦ νικώμενον παιδός. ὅθεν χρόνοις ὕ-
στερον ὁ πραίτωρ διὰ τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἐθεράπευσε τὸ τοιοῦτον ἀδίκη-
μα εἰπὼν, τὸν ἀπελεύθερον διατιθέμενον πάντως τὸ ἥμισυ καταλιμπά-
νειν τῆς ἰδίας περιουσίας τῷ πάτρωνι. εἰ δὲ ἧττον τοῦ ἡμίσεως κατέ-
λιπε, ἐδίδοτο τῷ πάτρωνι ἡ κόντρα ταβούλας κατὰ τῆς τοῦ ἀπελευθέρου
διαθήκης. δι᾽ ἧς πάντως ἐλάμβανε τὸ ἐξαούγκιον. εἰ δὲ ἀδιάθετος ἐτελεύ-
τησεν ὁ ἀπελεύθερος, θετὸν παῖδα καταλιπὼν, ὁ πραίτωρ ἐδίδου τῷ πά-
τρωνι τὴν κόντρα ταβούλας διακατοχὴν, δι᾽ ἧς ἐλάμβανε τὸ ἐξαούγκιον.
παῖδες δὲ φυσικοὶ ὑπόντες τῷ ἀπελευθέρῳ, ἐξώθουν τὸν πάτρωνα, οὐ μό-
νον ὑπεξούσιοι, ἀλλὰ καὶ ἐμαγκίπατοι. ἔτι δὲ καὶ υἱοὶ εἰς θέσιν διδόμενοι, τότε
ἡνίκα εἰς μέρος ἐλάχιστον ἐγράφησαν κληρονόμοι. οἷον ἀπελεύθερος ὢν
ἐγὼ, ἔχων δὲ πάτρωνα, ἔχων καὶ φυσικὸν υἱὸν, δέδωκα τοῦτον εἰς θέσιν. εἰ
μὲν οὖν διατιθέμενος γράψω αὐτὸν ἐν μέρει κληρονόμον, ἀποκέκλεισται ὁ πά-
τρων. εἰ δὲ πραιτέριτον αὐτὸν καταλείψω, ἀκωλύτως ὁ πάτρων αἰτήσει κα-
τὰ τῆς διαθήκης μου, τὴν κόντρα ταβούλας. εἰ δὲ ὁ υἱός μου ὁ ὑπεξούσιος, ἢ
γοῦν ὁ ἐμαγκίπατος κληρονομοῦντες με γνώμῃ ἢ νόμῳ, νικῶσι τὸν πά-
τρωνα. γνώμῃ μὲν, ἡνίκα γράψω αὐτοὺς κληρονόμους. νόμῳ δὲ ἡνίκα ἀδιάθε-
τος τελευτήσω, ἢ καὶ ἐὰν διαθῶμαι πραιτερίτους αὐτοὺς καταλείψω. ὁ
μὲν γὰρ ἀνατρέπει ipso iure. ὁ δὲ ἐμαγκίπατος διὰ τῆς κόντρα ταβού-
λας λαμβάνων τὴν ἐμὴν οὐσίαν οὐ δίδωσι χώραν τῷ πάτρωνι. κόντρα τα-
βούλας γὰρ, οὐδέποτε δίδωσιν ὁ πραίτωρ κατὰ φυσικῶν παίδων. ἀλλὰ ἡ
μετὰ τὴν τοῦ πραίτωρος νομοθεσίαν, οὕτω βοηθήσασα τῷ πάτρωνι, ὑπῆν
ἔτι μέθοδος τῷ ἀπελευθέρῳ, δι᾽ ἧς ἀκινδύνως οὐδὲν ἔτι κατελίμπανε τῷ
πάτρωνι. εἰ γὰρ εἶχε παῖδα φυσικὸν, οὔτε ὁ δυωδεκάδελτος ἐβοήθει τῷ
πάτρωνι, οὐδὲ ὁ πραίτωρ τὴν φύσιν ὑβρίζων. ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ὁ πά-
πιος νόμος ηὔξησε τὰ πατρωνικὰ δίκαια. εἶπε γὰρ ἐὰν πλούσιος ἀπελεύ-
θερος· πλούσιον δὲ ὡρίσατο τὸν ἔχοντα ἑκατὸν χιλιάδων σεστερτίων πε-
ριουσίαν· καὶ ἐλάττονας τῶν τριῶν παίδων καταλείψῃ, ἡ ἀναλογοῦσα
φυλαχθήσεται τῷ πάτρωνι, εἴτε ἐπὶ διαθήκης, εἴτε ἀδιαθέτως ἐτελεύτη-
σεν. ἀμέλει, εἰ συμβῇ τελευτῆσαι τὸν πλούσιον ἀπελεύθερον υἱὸν ἕνα ἢ
γοῦν μίαν ἔχοντα θυγατέρα, ἐπὶ διαθήκῃ, συνεισέπεμπε τῷ υἱῷ μου, ἢ
γοῦν τῇ θυγατρὶ, ὁ πάπιος τὸν πάτρωνα, διδοὺς αὐτῷ τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ
τελευτήσαντος περιουσίας, ὥσπερ εἰ μηδὲ εἷς ὑπῆν παῖς. εἰ δὲ δύο υἱοὺς
ἢ γοῦν δύο θυγατέρας ἐνεστήσατο κληρονόμους, εἰς τὸ τρίτον ὁ πάτρων

Qua de causa

συνανεπέμπετο. τεκνῶν δὲ ὑπόντων, ὁ πάτρων ἐξεβάλλετο διὰ τὸ πλῆθος τῶν παίδων. ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν.

Sed nostra διάταξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἣν διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι πρόδηλον, ἐξεφώνησεν ἑλληνιστί, πολλῆς φροντίσας τῆς συμμετρίας. ἐν ᾗ διετύπωσεν, ἵνα εἰ μὲν ἀπελεύθερος, ἢ γοῦν ἀπελευθέρα, ἥττονος ἦσαν τῶν κεντηναρίων, τουτέστιν ἥττονα εἶχον ἐν περιουσίᾳ τῶν ἑκατὸν νομισμάτων· οὕτω γὰρ τὴν ὑπὸ τοῦ Παπίου νόμου τῶν ἑκατὸν χιλιάδων σεστερτίων ὁρισθεῖσαν ποσότητα ἡρμήνευσεν, ὥστε τὰ χίλια σεστέρτια ἓν νόμισμα ποιεῖν· μηδεμία χώρα τῷ πάτρωνι δίδοσθαι εἰς τὸ κληρονομῆσαι διαθήκης ὑποκειμένης. εἰ γὰρ ἀδιάθετος τελευτήσει, παῖδας μὴ καταλιπών, ἐχέτω τηνικαῦτα ὁ πάτρων τὴν εἰς ὁλόκληρον ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου διαδοχήν. εἰ δὲ μείζων ἦν τοῦ κεντηναρίου, εἰ μὲν ὑπὸ παισὶ τελευτήσῃ κληρονόμοις καλουμένοις, ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, ἢ τοῦ πραιτωρίου, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς emancipatos, εἴτε εἷς, εἴτε πλείονες εἰσὶ παῖδες, οἱασδήποτε φύσεως ἢ βαθμοῦ, εἰς ὁλόκληρον οὗτοι κληθήσονται, τοῦ πάτρωνος, ἢ τῶν παίδων τοῦ πάτρωνος, τῆς τοιαύτης ἐκβαλλομένων κληρονομίας. εἰ δὲ μείζων ὢν τοῦ κεντηναρίου ὁ ἀπελεύθερος τελευτήσῃ ἄπαις, εἰ μὲν ἀδιάθετος, ὁ πάτρων ἢ ἡ πατρωνίσσα τὸ ὁλόκληρον λήψονται. εἰ δὲ διαθέμενος πραιτερίτους ἐάσει τὸν πάτρωνα ἢ τὴν πατρωνίσσαν ἄπαις ὢν ἢ ἔχων παῖδας, exhaeredatos δὲ αὐτοὺς ποιήσας, ἢ ἐν ᾧ ἀπελευθέρα οὖσα ἡ τελευτήσασα, ἢ ἀπελεύθερος ἐγγόνους ἔχων ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης, πραιτεριτεύσωσι δὲ τούτους, ἡ μὲν τὸν υἱόν, ὁ δὲ τὸν ἐκ τῆς προτελευτησάσης θυγατρὸς ἔγγονον· οἶδας γὰρ ὅτι ὑπὸ τούτων ὡς ἐδιδάχθημεν ἐν τῷ κ΄ ἡ πραιτεριτιὼν ἀντὶ ἐξερεδατίονος παραλαμβάνεται· καὶ μὴ δυνηθῶσιν οἱ τοιοῦτοι παῖδες διὰ τῆς de inofficioso τὴν διαθήκην ἀνατρέψαι, τότε ἐκ τῆς τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξεως, τοῖς πάτρωσι καὶ ταῖς πατρωνίσσαις διδομένης τῆς κόντρα ταβούλας, οὐ τὸ ἥμισυ ὥσπερ πάλαι, ἀλλὰ τὸ τρίτον μέρος ἁρπασθήσεται, ἢ τὸ ἐλλεῖπον τῷ τρίτῳ ἀναπληρωθήσεται. τυχὸν γὰρ εἰς οὐγκίαν, ἢ διούγκιον, ἢ τριούγκιον αὐτὸν ἐνεστήσατο. οὕτω δὲ λήψονται διὰ τῆς κόντρα ταβούλας τὸ τρίτον, ὥστε τὰ ληγάτα, ἢ φιδεϊκομμίσσα ἐκ τούτου μὴ ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν, οὐ μόνον ἐξωτικοῖς, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς παισὶ τοῦ ἀπελευθέρου, ἢ τῆς ἀπελευθέρας. ἀλλ' ὅπερ ἔτυχεν παρ' αὐτῶν καταλειφθῆναι, ὁ συγκληρονόμος ἐπιγνώσεται τοῦτο. τυχὸν exhaeredatis οὖσιν, ἢ πραιτεριτευθεῖσιν. ὅτι ἡ πραιτεριτιὼν ἔοικε τῇ exhaeredationi. εἰ δὲ ἐγράφησαν κληρονόμοι, οὐδὲν ἐχρεωστεῖτο τῷ πάτρωνι. καὶ εἰ συνέβη αὐτὸν γραφῆναι κληρονόμον, ἐχρεωστεῖτο τοῖς παισὶ τὰ ληγάτα.

Multis πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα θέματα ἡ εἰρημένη συνήγαγε διάταξις, πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου νομίμου διατύπωσιν ἀναγκαῖα. ἣ ἐκέλευσε δὲ τὸν πάτρωνα καὶ τὴν πατρωνίσσαν, καὶ τοὺς τούτων κατιόντας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου, μέχρι πέμπτου βαθμοῦ πρὸς τὴν τῶν ἀπελευθέρων παραγίνεσθαι διαδοχήν. ἐὰν οὖν τοῦ αὐτοῦ πάτρωνος, ἢ τῆς αὐτῆς πατρωνίσσας, ἢ δύο πα-

τρώνων

τρώνων, ἢ πατρωνίσσων, ἢ καὶ πλειόνων ὕπεισι παῖδες, ὁ ἐγγύτερος ὢν κατὰ βαθμῷ εἰς τὰ τοῦ ἀπελευθέρου ἢ τῆς ἀπελευθέρας κληθήσεται πράγματα. οἷον ἐτελεύτησεν ἀπελεύθερος ἢ ἀπελευθέρα ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, πάτρωνος ἢ πατρωνίσσης οὐχ ὑπόντων. ὑπῆσαν δὲ παῖδες ἔγγονος τυχὸν καὶ πρόγονος, ὁ ἔγγονος παραγκωνίσεται, καὶ in capita οὐ μὴν in stirpem ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται. οἷον ἑνὸς πάτρωνος ἦσαν δύο παῖδες, ἑτέρου δὲ τρεῖς, εἰς πέντε μερισθήσεται ἡ κληρονομία. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν, τοῦ πάτρωνος ἢ τῆς πατρωνίσσης κρατήσει. ὥστε τὸν ἐγγύτερον πλεονεκτεῖν, καὶ in capita διαιρεῖσθαι τὴν κληρονομίαν. σχεδὸν γὰρ σύμφωνα τὰ τῆς εὐγενείας καὶ τῆς ἀπελευθερότητος ἐν ταῖς διαδοχαῖς ἡ λεχθεῖσα διάταξις ἐκέλευσεν εἶναι νόμιμα. σχεδὸν δὲ εἶπον διὰ τοῦτο. ἐπειδὴ ἐπὶ μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ περαιτέρω τοῦ πέμπτου βαθμοῦ ἐπεκτείνεται τὰ τῆς κληρονομίας. ἐπὶ δὲ τῶν ἀπελευθέρων, μέχρι ε τῶν συγγενῶν τοῦ πάτρωνος ἢ τῆς πατρωνίσσης.

Sed hæc

Ταῦτα περὶ τούτων τῶν ἀπελευθέρων σήμερον τρακταΐζομεν, τῶν πολιτῶν ῥωμαίων. οὐ γάρ εἰσιν ἕτεροι ἀπελεύθεροι. οἶδας γὰρ μαθὼν ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τὰ τῶν δεδιτιτίων καὶ τὰ τῶν λατείνων ἀνῃρέθη δίκαια. ἡνίκα δὲ οἱ λατεῖνοι ἐπολιτεύοντο, οὐδεμία ἐπ᾽ αὐτῶν νόμιμος ἐτρακταΐζετο διαδοχή. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἔζων ὡς ἐλεύθεροι, ὅμως ἐτελεύτων ὡς οἰκέται, συναπολλύντες τῇ ψυχῇ τὴν ἐλευθερίαν. καὶ ὡς οἰκετῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἐλευθερωτῶν ἐκληρονομοῦντο τῶν οἰκείων τὰ βόνα αὐτῶν. οὐ δὲ γὰρ κληρονομίαν ἐπὶ οἰκετῶν δυνατὸν καλέσαι, ἀλλὰ iure peculij ἀπὸ τοῦ ἰουνίου νόμου ἐλάμβανον οἱ ἐλευθερωταί. καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τοῦ ἰουνίου νόμου. μετὰ δὲ ταῦτα, δόγμα γέγονε λαργιανέιον, τὸ κελεῦον, ὥστε τοὺς παῖδας τοῦ ἐλευθερωτοῦ μὴ γενομένους νομινάτιμ ἐξερεδάτους τῶν ἐξωτικῶν κληρονόμων προτιμᾶσθαι περὶ τὴν τοῦ λατείνου διαδοχήν. οἷον, ἠλευθέρωσα ἐγὼ τὸν ἐμὸν οἰκέτην, καὶ ἐποίησα λατεῖνον. ἐτελεύτησα γράψας κληρονόμους παῖδας ἐμούς, ἔτι δὲ καὶ ἐξωτικούς. ἀπὸ μὲν τοῦ ἰουνίου εἰ συνέβη τελευτᾶν τὸν λατεῖνον, οἱ παῖδες οἱ ἐμοὶ ἅμα τοῖς ἐξωτικοῖς κληρονόμοις εἰς τὰ βόνα παρεγίνοντο τοῦ λατείνου. ἀπὸ δὲ τοῦ δόγματος τοῦ λαργιανείου, οἱ παῖδες μόνοι διαδέχονται τὸν λατεῖνον. ἐπειδὴ οὐ γεγόνασι nominatim exhæredati. μετὰ δὲ τὸ λαργιανέιον γέγονε ἔδικτον τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, ὅπερ ἐκέλευσεν, ἵνα ἐὰν ὁ λατεῖνος, ἄκοντος ἢ ἀγνοοῦντος τοῦ πάτρωνος, αἰτήσῃ ἑαυτῷ πολιτείαν ῥωμαϊκήν, καὶ ἐπιτύχῃ, ζῇ μὲν ὡς πολίτης ῥωμαῖος, καὶ πάντα πράττῃ τὰ τῶν ῥωμαίων, τελευτήσῃ δὲ ὡς λατεῖνος. ἀλλ᾽ ἡ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, τὰς τῶν τοιούτων αἱρέσεων ἐναλλαγὰς μισοῦσα, ὅτι ἔζη μὲν ὡς ῥωμαῖος, ἐτελεύτα δὲ ὡς λατεῖνος, καὶ ἑτέρας δὲ δυσχερείας ἐντεῦθεν ἀναφυομένας, ἀνεῖλεν, ἐξωθήσασα τῆς πολιτείας, οὐ μόνον τοὺς λατείνους, καὶ τὸν ἰουνίον νόμον, καὶ τὸ λαργιανέιον

γιανὸν δόγμα, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ ἔδικτον πραίτωρος, ὥς τε πάντας ἀπελευθέρους εἶναι ῥωμαίους. καὶ μετά τινος ἐπινοίας, ἢ γοῦν προσθήκης, δι' ὧν τρόπων ἐγίνοντο πάλαι λατῖνοι οἱ ἐλευθερούμενοι, διὰ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὴν ῥωμαϊκὴν ἄγει τοὺς οἰκέτας πολιτείαν.

DE ASSIGNATIONE LIBERTORVM Titulus VIII

Ἰρήντες περὶ τῶν ἀπελευθέρων, εἴπωμεν ὡς ἐν τέλει καὶ περὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς γινομένης προσκυρώσεως. οἶδας ὅτι οἱ παῖδες τοῦ πάτρωνος, ἡνίκα τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, ἅμα καὶ ἐξ ἴσου ἐπὶ τὴν τοῦ πατρῴου ἀπελευθέρου παραγίνονται κληρονομίαν. γέγονε δὲ μετὰ ταῦτα δόγμα συγκλήτου τὸ λέγον ἐξεῖναι τῷ πάτρωνι πολλοὺς ἔχοντι παῖδας, ἑνὶ τούτων ἀδσιγνατεῦσαι, ἤγουν προσκυρῶσαι τὸν ἀπελεύθερον. καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν τοῦ ἀπελευθέρου τελευτὴν, οὗτος μόνος ὁ ἀδσιγνατευθεὶς, ἕξει τὰ πατρωνικὰ δίκαια. οὐδεμίαν ἐχόντων πάροδον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κλῆρον τῶν ἄλλων παίδων τοῦ πάτρωνος, ὅσοι ἔμελλον ἅμα κληρονομεῖν, μὴ γινομένης ἀδσιγνατίονος. εἰ δὲ συμβῇ ἐκεῖνον τὸν παῖδα ᾧ ἀδσιγνατευθῇ ὁ ἀπελεύθερος ἄπαιδα τελευτῆσαι, τότε οἱ ἄλλοι παῖδες τοῦ πάτρωνος, τὸ ἀρχαῖον ἀναλήψονται δίκαιον, καὶ αὐτοὶ τοῦτον διαδέξονται. Datur οὐ μόνον δὲ ἀπελεύθερον, ἀλλὰ καὶ ἀπελευθέραν ἔξεστιν ἀδσιγνατεῦσαι τῷ πάτρωνι τῷ ἔχοντι δύο ἢ πλείονας παῖδας in potestate. ἐμαγκιπάτῳ γὰρ ἀδσιγνατεύειν οὐ δυνατόν. τί οὖν ὅτι τὸν ἀπελεύθερον ἀδσιγνατεύσας τὸν οἰκεῖον δοῦλον τῷ ὑπεξουσίῳ παιδὶ, εἶτα ἐπιζήσας ἐμαγκίπατον ἐποίησε παῖδα, ζητοῦμεν εἰ ἐξασθενεῖ ἡ ἀδσιγνατίων; καὶ ἤρεσε ἰουλιανῷ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν, ἐξασθενεῖν αὐτήν. δυνατὸν δὲ ἀδσιγνατεύειν, οὐ μόνον ἐν διαθήκῃ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου. οὐ μέν ἐστιν ἐπὶ τούτῳ ἐπιλεγόμενα ῥήματα τυπικά. γέγονε δὲ τὸ περὶ τῶν ἀδσιγνατιόνων διαλεγόμενον δόγμα ἐπὶ τῆς κλαυδίου βασιλείας, ἐπὶ σουιλλίου ῥούφου, καὶ ὀσωρίου σκαπουλᾶ τῶν ὑπάτων.

DE BONORVM POSSESSIONIBVS Titulus IX

Ὥσπερ ὁ δυωδεκάδελτος ἐπεγνώσε τὴν ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν, καὶ ποτὲ μὲν ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ τοὺς καλουμένους, ὁποῖοι εἰσὶν οἱ νεκεσσάριοι, ποτὲ δὲ ἀδιτεύειν ὁποῖοι εἰσὶν οἱ παρὰ τούτους ὄντες καὶ ὁ πραίτωρ ἐπεγνώσε τὰς διακατοχάς, δι

χάς, δι' ὧν, ποτὲ μὲν διορθοῦται τὸ πολιτικόν. οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέ-
του καθὰ εἴρηται. τοῦ γὰρ πολιτικοῦ τοὺς κάπιτε δεμινούτους, καὶ τοὺς ἐκ τού-
των, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ θηλυγονίας ἀγνοοῦντος, αὐτὸς τρίτην ἐπινοή-
σας τάξιν, δίδωσιν αὐτοῖς τὴν οὐνδὲ κογνάτι διακατοχήν. ἀλλὰ καὶ ἐν
διαθήκαις, τὸ ἐλάττωμα διορθοῦν τοῦ δυωδεκαδέλτου. ἐὰν γάρ τις τελευ-
τῶν ἀλλότριον ποστοῦμον γράψῃ κληρονόμον· οἶδας δὲ τίς ἐστιν ἀλλότριος
ποστοῦμος, τουτέστιν ὁ μὴ τικτόμενος μοι σοῦος· τεχθεὶς ὁ τοιοῦτος, ὅσον
ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἀδιτεύειν οὐκ ἠδύνατο. διέβαλε γὰρ τὴν τοιαύτην ἐνστα-
σιν τὸ πολιτικόν. ὁ δὲ πραίτωρ τὴν σεκοῦνδουμ ταβούλας αὐτῷ χορηγεῖ
διακατοχήν, καὶ bonorum possessorem αὐτὸν ἀποτελεῖ. ἀλλὰ καὶ διάταξις
τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, τὸν τοιοῦτον ποστοῦμον, ὀρθῶς βούλεται γράφεσθαι
κληρονόμον, ὡσανεὶ καὶ τῷ πολιτικῷ ἐγνωσμένον. ἔστι δὲ ὅτε ὁ πραίτωρ, οὐ
διορθοῦται μὲν, ἐναντιοῦται δὲ τῷ πολιτικῷ. οἷον ὡς εἰρήκαμεν, ἐὰν ὁ ἀ-
πελεύθερος τὸν πάτρωνα πραιτερίτον καταλείψῃ, ὁ μὲν δυωδεκάδελ-
τος οὐκ ἐδίδου τῷ πάτρωνι πάροδον ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευ-
θέρου ποιήσει διαθήκης νικωμένῳ. ὁ δὲ πραίτωρ ἐπενόησε τὴν κόντρα τα-
βούλλας. δοκοῦν ἐνταῦθα ἄντικρυς μάχεται. οὐκ ἔστι δὲ δυσχερής, οὐδὲ
φιλόνεικος ὁ πραίτωρ. ἡνίκα γὰρ οὐδὲ τὸ πολιτικὸν εὐδοκιμοῦν, τότε οὐδὲ
ἐπὶ διορθώσει, οὐδὲ ἐπὶ ἐναντιώσει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ βεβαιώσει τίθησι
τὴν ἰδίαν νομοθεσίαν. ἐὰν γάρ τις ὀρθῶς γινομένης διαθήκης γραφῇ κλη-
ρονόμος, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ δύναται ἀδιτεύειν, ἀλλὰ καὶ ὁ
πραίτωρ δίδωσιν αὐτῷ τὴν σεκοῦνδουμ ταβούλας διακατοχήν. καὶ
τὸ μὲν κατὰ νόμον haeredem αὐτὸν ἀποτελεῖ. ὁ δὲ βονόρουμ ποσσέσ-
σορα. καὶ ἐξ ἀδιαθέτου συναινεῖ. τοὺς γὰρ σουίους κληρονόμους καὶ τοὺς
ἀγνάτους καλεῖ τὸ πολιτικόν. καὶ τοὺς μὲν ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ, τοὺς
δὲ ἀδιτεύειν. ὁ δὲ πραίτωρ συντρέχων τῷ πολιτικῷ, τοῖς μὲν δίδωσι
τὴν οὐνδὲ λίβεροι, τοῖς δὲ δίδωσι τὴν οὐνδὲ λεγίτιμοι. κἂν τὰ μάλιστα
δὲ μὴ αἰτήσωσι τὴν διακατοχήν, οὐδὲν ἧττον haeredes εἰσὶν ἀπὸ τοῦ πολι-
τικοῦ. ὥστε δὴ ὁ πραίτωρ ἢ διορθοῦται, ἢ ἐναντιοῦται, ἢ συναινεῖ. διορθοῦ-
ται μὲν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐξωτικοῦ ποστοῦμου. ἐναντιοῦται δὲ, ὡς ἐπὶ τοῦ πραιτε-
ρίτου πάτρωνος. καὶ συναινεῖ ὡς ἐπὶ τῶν σκρίπτων κληρονόμων, καὶ τῶν
ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων, ἀπὸ πρώτης ἢ δευτέρας τάξεως. οὓς δὲ ὁ
πραίτωρ μόνος καλεῖ ἐπὶ τὴν διαδοχήν, οὐκ ἔτι δὲ τὸ πολιτικόν, haeredes
μὲν αὐτῷ νόμῳ οὐκ ἀποτελεῖ. τὸ γὰρ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ὁ πραίτωρ οὐδενὶ
περιποιεῖ, ἀλλ' ὁ νόμος, ἢ ὅσον ὁ τοῦ νόμου τάξιν ἐπέχων. οἷον δόγμα συγ-
κλήτου, ἢ διάταξις βασιλέως. δόγμα συγκλήτου, ὡς ἐπὶ τοῦ τερτυλλια-
νείου καὶ ὀρφιτιανείου. διάταξις, ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, τὸν παῖδα
τῆς ἀδελφῆς συναριθμήσασα τοῖς λεγιτίμοις. ὁ πραίτωρ οὖν κληρο-
νόμον οὐ ποιεῖ, δίδωσι δὲ διακατοχήν, ἐν τάξει κληρονόμων αὐτὸν

Quos autē

καθίστησι, καὶ ἀποτελεῖ bonorum possessorem. ὥστε αὐτὸν πλαγιαστικῶς
Adhuc aūt
καὶ ἐνάγειν καὶ ἐνάγεσθαι. οὐ μόνον δὲ τὰς ἐρημωθείσας διακατοχὰς
τὴν ὅυνδε λίβεροι, καὶ τὴν ὅυνδε λεγίτιμοι, καὶ τὴν ὅυνδε κογνάτι ὁ πραί-
τωρ ἐπενόησεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πλείστας, ἕνα σκοπὸν ἔχων, ἵνα μή
τις ἀδιάδοχος τελευτήσῃ. καὶ γὰρ στενοτάτοις ὅροις τὸ δίκαιον τῆς δια-
δοχῆς ἐκ τοῦ δυωδεκαδέλτου περικεκλεισμένον, ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ
Sunt
δικαίου ὁρμώμενος ὁ πραίτωρ ἐπλάτυνε. τῶν δὲ διακατοχῶν, αἱ μέν
εἰσιν ἐκ διαθήκης, αἱ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου. καὶ ἐκ διαθήκης μέν εἰσι δύο αὗται, ἡ
κόντρα ταβούλας, ἣν ἐπαγγέλλεται τοῖς πραιτερίτοις παισί. δευτέρα δὲ
καὶ σεκουνδοὺμ ταβούλας, ἣν χορηγεῖ πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον γραφεῖσι κλη-
ρονόμοις. ἐπινοήσας δὲ πρώτας τὰς ἀπὸ διαθήκης, μετῆλθεν ἐπὶ τὰς ἐξ ἀδια-
θέτου. καὶ κατὰ πρώτην τάξιν τοῖς σουΐοις κληρονόμοις καὶ τοῖς σὺν αὐτοῖς
ἀριθμουμένοις, λέγω δὲ τοῖς ἐμαγκιπάτοις δέδωκε διακατοχὴν, ἥ τις λέ-
γεται ὅυνδε λίβεροι. δευτέραν ἐξ ἀδιαθέτου, τοῖς ἀπὸ νόμου καλουμένοις
ἐπὶ τὸν κλῆρον τοῦ τελευτήσαντος δέδωκε, τὴν ὅυνδε λεγίτιμοι, οἷον
ἀγνάτοις, καὶ πάτρωνι, καὶ τοῖς τούτου παισὶν ἐρχομένοις ἐπὶ τὰ πράγμα-
τα τοῦ ἀπελευθέρου, ἢ τὰ τῆς ἀπελευθέρας. καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ τερτυλλια-
νείου, ἢ ὀρφιτιανείου, καὶ ἀπὸ τῶν διατάξεων, ἔχουσι τὰ ἐξ ἀδιαθέτου. τρί-
την, τὴν unde decem personae, ἐξ ἧς τοῦ ἐξωτικοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς ἐλευθέ-
ρας κεφαλῆς δέκα πρόσωπα προετίμησε συγγενῶν, ἀνιόντων, κατιόν-
των, καὶ ἐκ πλαγίου, μέχρι δευτέρου βαθμοῦ. τί δὲ τοῦτο ἐστὶν ἀναγκαῖον
εἰπεῖν, εἰ καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἐν πολιτείᾳ. εἰ συνέβη με τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιοῦν-
τα ἐμαγκίπατον, δοῦναι σοι αὐτὸν εἰς πρῶτον μαγκίπιον καὶ δεύτερον,
καὶ τρίτον, καὶ σὺ ἠλευθέρωσας αὐτὸν, καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησας, διὰ τὴν
δόσιν τῆς ἐλευθερίας, εἶχες ἐπ' αὐτοῦ λεγίτιμα δίκαια μιμούμενος πά-
τρωνα. καὶ εἰ συνέβη τοῦτον ἐλευθερωθέντα ἀδιάθετον τελευτῆσαι, σὺ πάν-
των προετιμήθης τῶν αὐτοῦ συγγενῶν ἔχων ὡς εἴρηται, διὰ τὴν ἐλευθερίαν
τὰ λεγίτιμα δίκαια τῶν ἄλλων ὄντων αὐτοῦ κογνάτων, δι' ἣν ὑπέστη κά-
πιτις δημινουτίονα. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπον ἦν διὰ μόνην ψιλὴν ἐλευθερίαν
σε προτιμᾶσθαι πάντων τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, διὰ τοῦτο ὁ πραίτωρ ἐκάλε-
σε δέκα πρόσωπα, ὀφείλοντα σου προτιμᾶσθαι περὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου
διαδοχὴν, υἱὸν θυγατέρα, ἔγγονον, ἐγγόνην, εἴτε ἀπὸ τοῦ υἱοῦ, εἴτε ἀπὸ θυγα-
τρὸς, πατέρα, μητέρα, πάππον, μάμμην, εἴτε πρὸς πατρὸς, εἴτε πρὸς
μητρὸς, ἀδελφὸν, ἀδελφήν. τούτους οὖν προετίμησε τοῦ ἐξωτικοῦ μανουμίσ-
σορος, δεδωκὼς αὐτοῖς τὴν ὅυνδε δέκεμ περσόναι διακατοχήν. ἐκ γὰρ τοῦ
ἀριθμοῦ τῶν τοιούτων ἔσχεν ἡ διακατοχὴ τὴν προσηγορίαν. τετάρτην,
τὴν ὅυνδε κογνάτι. πέμπτην ἐπηγγείλατο τὴν tanquam ex familia. χώ-
ρα δὲ ταύτῃ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἀπελεύθερος ἐτελεύτησεν ἄπαις
καὶ ἀδιάθετος, πάτρωνος μὴ ὄντος. οἱ ἀγνάτοι τοῦ πάτρωνος
ἔρχονται

ἔρχονται ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου, ἀπὸ διακατοχῆς τῆς εἰρημένης *tanquam ex familia.* ἤγουν ὡσανεὶ ἐκ φαμιλίας. ἕκτην ἐπενόησεν, ἣν καὶ τῷ πάτρωνι καὶ τῇ πατρωνίσσῃ δίδωσι. καὶ ἀνιοῦσιν αὐτῶν καὶ κατιοῦσιν, ἣν ὠνόμασεν *unde liberi patroni & patronae & parentes eorum,* ἤγουν παῖδες τοῦ πάτρωνος καὶ τῆς πατρωνίσσης καὶ οἱ ἀνιόντες αὐτῶν. ἐὰν γὰρ ἀπελεύθερος τελευτήσῃ, εἶτα οἱ πάτρωνες, καὶ αἱ πατρωνίσσαι, ἢ γοῦν οἱ παῖδες αὐτῶν μὴ θελήσουσιν ἐλθεῖν ἀπὸ τῆς ὅυνδε λεγίτιμι, ἀλλ' ὁ χρόνος παρέλθῃ τῆς διακατοχῆς· ἑκάστη γὰρ διακατοχὴ, ἐν τῷ περικέκλεισται χρόνῳ, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα· μήτε δὲ αἰτήσουσι τὴν *tanquam ex familia* δύνανται ἀπὸ τῆς παρούσης διακατοχῆς παραγενέσθαι, ἢ αὐτοὶ οἱ πάτρωνες, ἢ αὐτῶν μὴ ὑπόντων οἱ παῖδες αὐτῶν. ἢ γοῦν οἱ γονεῖς τῶν πατρώνων, καὶ τῶν πατρωνισσῶν. ἐν ἑβδόμῃ τάξει ἐφεῦρε τὴν *unde uir & uxor.* ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, μηδενὸς ὑπόντος συγγενοῦς, ἢ γοῦν γυνὴ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, οὐκ ἔχουσα τινὰ τὸν δυνάμενον κληθῆναι ἐκ τῶν προλαβουσῶν διακατοχῶν, τῇ παρούσῃ διακατοχῇ γίνεται χώρα. καὶ ὁ ἀνὴρ τὰ τῆς γυναικὸς, καὶ ἡ γυνὴ τὰ τοῦ ἀνδρὸς διαδέχεται. ὄγδοον τόπον ἐπέχει ἐν τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου, ὅυνδε κογνάτι μανουμισσώρις, ἤγουν κατὰ θηλυγονίαν συγγενεῖς τοῦ ἐλευθερωτοῦ. ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, μηδενὸς παντελῶς ὑπόντος, μὴ πάτρωνος, μὴ παίδων τοῦ πάτρωνος, μήτε ἀδνάτων, οἱ κογνάτοι τοῦ πάτρωνος τὴν παροῦσαν αἰτοῦσι διακατοχήν.

Sed eas

ταύτας μὲν ὁ πραίτωρ ἐπινόησε τὰς διακατοχὰς, δύο ἐκ διαθήκης, καὶ ὀκτὼ ἐξ ἀδιαθέτου. ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, οὐδὲν ἀπολυπραγμόνητον καταλιπὼν, τὰ διορθώσεως δεόμενα ἐπὶ τὸ κάλλιον μετήγαγε. καὶ τὴν κόντρα ταβούλας, καὶ σεκουνδουμ ταβούλας, οἷα οὔσας ἀναγκαίας, εἴασεν ἐπὶ σχήματος. καὶ ἐξ ἀδιαθέτου τὴν ὅυνδε λίβεροι, καὶ τὴν ὅυνδε λεγίτιμοι.

Quæ aũt

τὴν δὲ τρίτην μὲν οὖσαν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου, πέμπτην δὲ ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἐκ διαθήκης, ὅυνδε δέκεμ πέρσοναι, τοῦ τῶν διακατοχῶν ἐξώθησεν ἀριθμοῦ, συντόμῳ λόγῳ περὶ τὴν αὐτὴν ἀποφηνίας. ὁπότε γὰρ ἡ εἰρημένη διακατοχὴ δέκα συγγενῶν πρόσωπα καθὰ εἴρηται τοῦ ἐξωτικοῦ προτιμᾷ μανουμίσσωρος· ἡ δὲ διάταξις τοῦ εἰρημένου βασιλέως, ἣν περὶ τῶν ἐμαγκιπατόνων ἀντέγραψε, πᾶσι πάτρωσι καὶ μανουμισσώρσι, ἐν προλήψει δίδωσι τὸ *contracta fiducia* ἐλευθεροῦν, ὥστε σιωπηρῶς αὐτὴν τὴν ἐμαγκιπατίονα τοῦτο ἔχειν ἐν ἑαυτῇ· εἰκότως εὑρίσκεται περιττὴ ἡ προλεχθεῖσα διακατοχὴ μηκέτι ἐξωτικοῦ γινομένου μανουμίσσωρος. περιαιρεθείσης τοίνυν, τῆς ὅυνδε δέκεμ πέρσοναι, ἥτις ἦν πέμπτη, τὴν ἕκτην πάλαι διακατοχὴν οὖσαν, τουτέστι τὴν ὅυνδε κογνάτοι, πέμπτην ἐποίησε.

Cũq; antea

τὴν δὲ ἑβδόμην οὖσαν, λεγομένην δὲ *tanquam ex familia,* καὶ ὀγδόην τὴν *unde liberi patroni patronæq; & parentes eorum,* ἑκατέραν ματαίαν ἀπέδειξεν ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ διατάξει. ἣν ἐπὶ τοῖς πατρωνικοῖς συνέθηκε δικαίοις. ὁπότε

γὰρ

γὰρ πρὸς μίμησιν τῆς τῶν ἐγγνάτων διαδοχῆς, τὰς ἀπελευθερικὰς ἐποίη-
σε κληρονομίας, μέχρι πέμπτου βαθμοῦ ταύτας στρώσας, ὥστε εἶναί τι-
να διαφορὰν μεταξὺ ἐγγνάτων καὶ ἀπελευθέρων, ἐκέλευσε αὐτοὺς ἀρκεῖσθαι
τῇ κόντρα ταβούλας, καὶ ὕνδε λεγίτιμοι, καὶ ὕνδε κογνάτι διακατ-
οχῇ, δι' ὧν δύνανται καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν ἑαυτοῖς περιποιῆσαι τοῦ
ἀπελευθέρου οἱ τοῦ πάτρωνος συγγενεῖς, πάσης δυσχερείας, καὶ πόρας

Aliam οὐκ ἐχούσης πλάνης, τὰς τοιαύτας ἐλευθερώσας διακατοχάς. τὴν δὲ
ἐννάτην διακατοχὴν, τὴν λεγομένην unde vir & uxor, ἐν ἕκτῳ τόπῳ ἀρι-
θμήμενος, τὴν δεκάτην, φημὶ δὲ τὴν ὕνδε κογνάτι μανουμισσῶρος πε-
ριττὴν ἀπέδειξε διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἃς διεξῆλθεν ἐν τῇ περὶ πατρω-
νικῶν κειμένῃ διατάξει. ὡς λοιπὸν ἐξ μόνας εἶναι τὰς πάσας ὀρδιναρίας
διακατοχάς. δύο μὲν ἐκ διαθήκης κόντρα ταβούλας, καὶ σεκούνδουμ τα-
βούλας. τέσσαρας δὲ ἐξ ἀδιαθέτου, ὕνδε λίβεροι, ὕνδε λεγίτιμοι, ὕνδε κο-

Cū igitur γνάτι, ὕνδε vir & uxor. προσκείσθω δὲ αὐταῖς καὶ ἑβδόμη διακα-
τοχὴ, ἣν ἀρίστῳ λογισμῷ οἱ πραίτωρες ἐπενόησαν, ἐν ἐσχάτῃ τάξει τοῦ οἰ-
κείου ἐδίκτου ταύτην ἐπαγγειλάμενοι ἐκείνοις, οἷς αὐτὴν δοθῆναι ἢ νόμος,
ἢ δόγμα, ἢ διάταξις ἐκέλευσε. ταύτην δὲ οὐδὲ τοῖς ἐκ διαθήκης, οὐδὲ τοῖς
ἐξ ἀδιαθέτου συναριθμεῖν ἐστι σατηρόν. ἀλλ' ὥσπερ τελευταίαν καὶ παρὰ
τὴν ἐπινενοημένην τάξιν βοήθειαν, ὡς ἂν ἡ χρεία καλῇ ταύτην, ἐφεῦρόν-
τες δεδώκασι, ποτὲ μὲν ἐκ διαθήκης, ποτὲ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου. ὄνομα δὲ αὐτῇ
ὕνδε quibus ut detur uel lege uel senatusconsulto uel principis constitutione comprehen-
sum est. τουτέστιν οἷς τισὶν ἵνα δοθῇ νόμῳ ἢ συγκλήτου θεσπίσματι ἢ διατά-
ξει βασιλικῇ προηγγελμένον ἐστι. δυνατὸν δὲ καὶ ἑτέρως αὐτὴν ὀνομάσαι

Septima καὶ καλέσαι τὴν quibus ex legibus, ἤγουν οἷς τισὶν ἐκ νόμου. πολλῶν δὲ
οὐσῶν τῶν ὑπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπινενοημένων διακατοχῶν, καὶ κατὰ τά-
ξιν συγκειμένων, ἐπειδὴ συμβαίνει ἐν μιᾷ ἑκάστῃ διακατοχῇ, πολλὰ
ἔσθ' ὅτε ὑπεῖναι πρόσωπα ἀνίσου βαθμοῦ, ἵνα μὴ τῶν κρεδιτώρων αἱ ἀγω-
γαὶ εἰς ὑπέρθεσιν ἄγωνται, ἀλλὰ ἔχωσιν οἱ δανεισταὶ τοὺς δυναμένους
μετοδεύεσθαι, ὅπως μὴ ῥᾳδίως ἐπὶ νομὴν πέμπωνται τῶν τοῦ τελευτή-
σαντος πραγμάτων, διὰ τῆς νομῆς ἑαυτοῖς τὸ ἀμέριμνον περιποιοῦντες.
τούτου χάριν ὁ πραίτωρ μίαν ἑκάστην διακατοχὴν ῥητῷ περιέκλεισε
χρόνῳ, ὃν παραδραμόντος τοῖς ἑξῆς γίνεται χώρα. αἰτοῦσι μὲν οὖν
καὶ κατιοῦσι, τοῦτο μὲν φυσικοῖς, τοῦτο δὲ καὶ θετοῖς, ἐνιαυτὸν δέδω-
κεν ὁ πραίτωρ εἰς αἴτησιν διακατοχῆς πάσης ἁρμοζούσης αὐτοῖς ἐκ
διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου. τούτου δὲ παραδραμόντος τοῦ χρόνου, ἐκ-
τὸς τῆς ἁρμοζούσης αὐτοῖς γενήσονται διακατοχῆς. τοῖς δὲ λοιποῖς
πᾶσι συγγενέσι καὶ ἐξωτικοῖς, ἑκατὸν ἡμερῶν δέδωκε διάστημα. καὶ
ἐὰν τις εἴσω τῶν ἑκατὸν τούτων ἡμερῶν, τὴν ἁρμοδίαν ἐπιγνῶ-
ναι ῥᾳθυμήσῃ διακατοχὴν, εἰ μὲν τινὲς εἶεν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, τὸ
τοῦ μὴ αἰτήσαντος μέρος ἐκείνοις προσαύξει. εἰ δὲ μηδεὶς ἐκ

τοῦ

τοῦ αὐτοῦ ὁρμᾶται βαθμοῦ, οἱ ἐκ τοῦ ἑξῆς παραγενήσονται βαθμοῦ, ὡς ἀπὸ σουκκεσσίωνος. ὡσανεὶ μηδὲ γεγονότος τοῦ προηγησαμένου καὶ μὴ αἰτήσαντος. ἥρμοσέ μοι διακατοχὴ, καὶ ἔδει με ταύτην αἰτῆσαι εἴσω ἐνιαυτοῦ, ἐν ᾧ ἐτύγχανον τῶν ἀνιόντων ἢ τῶν κατιόντων, ἢ εἴσω ρ̄ ἡμερῶν, ἐν ᾧ ἕτερός τις ὑπῆρχεν. ὑπερπροθέσμευσα ταύτην. οὐ λέγομεν ὥστε χρῆναι περιμένειν ἕως οὗ παρέλθοι τὸ λειπόμενον τοῦ χρόνου ἐν τῷ ἐνιαυτῷ, ἢ ἐν ταῖς ἑκατὸν ἡμέραις, ἵνα τότε χώρα γένηται τοῖς ἑξῆς. ἀλλ' εὐθέως οἱ τοῦ ἑπομένου βαθμοῦ, ἢ οἱ τῆς ἑπομένης τάξεως κληθήσονται ἐπὶ τὴν διακατοχήν.

Si qs itaque

ὁ χρόνος τῶν διακατοχῶν, οὐτίλιός ἐστιν οὐ κοντινοῦος. τουτέστιν ἐκείνῳ τρέχουσιν αἱ ἡμέραι τῆς διακατοχῆς, ὃς εἰδὼς ἁρμόζειν αὐτῷ τὴν διακατοχὴν, καὶ δύναται ταύτῃ χρήσασθαι. εἰ γὰρ ἀγνοεῖ ἑαυτὸν καλεῖσθαι ἐπὶ τὴν διακατοχὴν τοῦ τελευτήσαντος, ἢ καὶ ἀγνοεῖ ἰδοὺ ὅτι ὅτι ἐτελεύτησέ τις τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, ἢ καὶ μαθὼν οὐ δύναται χρήσασθαι τῇ διακατοχῇ, διὰ τὸ συνέχεσθαι μείζοσιν ἀνάγκαις, ὁ χρόνος οὐ δαπανεῖται τῆς διακατοχῆς. ἀλλὰ πάλαι μὲν ἐν ταῖς αἰτήσεσιν, ἦσαν αἱ διακατοχαί, καὶ ἐπανάγκης ἦν ἀπιέναι εἰς τὸν πραίτωρα, καὶ ἰδικῶς λέγειν, δός μοι τήνδε τὴν διακατοχήν. σήμερον δὲ αἱ βασιλικαὶ διατάξεις λέγουσιν, ὅτι οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐὰν ἐκεῖνος ᾧ ἡ διακατοχὴ ἁρμόσει εἴσω τοῦ προσφόρου χρόνου δείξῃ ἑαυτὸν ὁπωσδήποτε τὴν διακατοχὴν ἀσπασάμενον, ἕξει τελειωτάτην ἐξ αὐτῆς τὴν εὐεργεσίαν.

In petenda

DE ACQVISITIONE PER ARROGATIONEM Titulus X

Εἰρήκαμεν περὶ δύο κτήσεων καθ' ὁμάδα τῆς κληρονομίας, ἥτις ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ἡμῖν προσγίνεται. ἔτι δὲ καὶ τῆς διακατοχῆς, καὶ αὐτῆς ὁμοίως ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου προσφερομένης. εἴπωμεν καὶ τρίτην καθ' ὁμάδα κτῆσιν. αὕτη δὲ, οὐδὲ ἐκ τοῦ δυωδεκαδέλτου ἐπινενόηται, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν σοφῶν συναινέσεως εἰς πολιτείαν εἰσηνέχθη. ἕτερον γὰρ νόμος, καὶ ἕτερον πολιτικὴ νομοθεσία. νόμος μὲν γάρ ἐστιν ὁ ἔχων ἰδικὴν προσηγορίαν. οἷον δυωδεκάδελτος, αἴλιος σέντιος, φούριος κανίνιος, φαλκίδιος. νομοθεσία δὲ πολιτικὴ, ἡ ἄγραφος συναίνεσις τῶν σοφῶν, ἡνίκα τὶ εἰσηνέχθη ἀγράφως, εἶτα διὰ τῆς χρήσεως ἐπλατύνθη. καὶ τελευταῖον γνόντες οἱ σοφοὶ τοῦτο χρήσιμον ἐβεβαίωσαν οἰκείᾳ συναινέσει. ἰδοὺ ἐάν τις αὐτεξούσιος ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα παράσχῃ, πάντα τὰ πράγματα αὐτοῦ σωματικὰ καὶ ἀσώματα, καὶ τὰ ὀφειλόμενα ἑαυτῷ, τῷ ἀδρογάτωρι πάλαι μὲν προσεπορίζετο. δεσπότην αὐτὸν ἀποτελῶν, τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, ἐξῃρημένων ἐκείνων ἅτινα τῇ κάπιτις δεμινουτίονι διαφθείρεται. οἷον ἐστὶν ἡ τῶν ὀπερῶν ἐνοχή. τί δὲ τοῦτο, προϊόντες μαθησόμεθα. καὶ τὸ

τῆς

τῆς ἀγνατίονος δίκαιον. ἀγνατικῷ γὰρ δικαίῳ διὰ τὴν κάπιτις δεμινουτίονα, οὐδὲ πρότερον ἀγνάτης οὐκ ἐκληρονόμει. ὁ γὰρ οὖσος, καὶ ὁ οὐσουφρούκτος πάλαι μὲν ἀπώλλυντο. διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, τῇ ἐλαχίστῃ κάπιτις δεμινουτίονι ταῦτα διαλύεσθαι διεκώλυσεν. ὅς τις θειότατος ἡμῶν βασιλεύς, τὸν κατὰ ἀδρογατίονα γινόμενον προσπορισμὸν ἔστησε, τῷ προσπορισμῷ τῶν φυσικῶν γονέων τοῦτον ἀφομοιώσας. ὅ τι γὰρ φυσικῷ, ὅ τι θετῷ πατρὶ πρὸ αὐτοῦ τὶ τοῦ οὐσουφρούκτου προσπορίζεται ἐν ἐκείνοις τοῖς πράγμασιν, ἅτινα τοῖς παισὶν ἔξωθεν, οὐ μὴν δὴ ἐκ πατρὸς προσγίνεται.

Mortuo

εἰ δὲ συμβῇ τὸν εἰς ἀδρογατίονα ληφθέντα παρὰ τοῦ ἀδρογάτορος τελευτῆσαι, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων δεσποτεία μέτεισιν ἐπὶ τὸν ἀδρογάτορα. εἰ μὴ ἄρα συμβῇ πρόσωπα παρεῖναι, ἅτινα ἐκ τῆς τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διατάξεως προτιμᾶται τοῦ πατρὸς περὶ τὴν διακατοχὴν τῶν ἀπροσπορίστων πραγμάτων.

Sed ex

εἰ δὲ ὁ δεδωκὼς ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα χρεωστεῖ ποιῶν, αὐτὸς μὲν τῷ νόμῳ, καὶ τῇ ἀκριβείᾳ ὁ ἀδρογάτωρ οὐ κατέχεται. οὐδὲ γὰρ ἑτέρου συναλλάξαντος, ἕτερος ἐνάγεσθαι ὀφείλει. ἀλλ' ἐξ ὀνόματος ἐναχθήσεται τοῦ παιδός. καὶ εἰ μὴ βούλεται αὐτὸν διαφενδεῦσαι, ἐξουσία δίδοται τοῖς κρεδίτωρσιν, κελεύσει τῶν προσφόρων ἀρχόντων ἐκεῖνα τὰ πράγματα, ἅτινα ἐν δεσποτείᾳ μετὰ τοῦ οὐσουφρούκτου ἔμελλεν εἶναι, τοῦ υἱοθετηθέντος, εἰ μὴ δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα, ὑπὸ τὴν οἰκείαν κτήσασθαι νομὴν, καὶ νομίμῳ τρόπῳ ταῦτα διαθεῖναι.

DE EO CVI LIBERTATIS CAVSA BONA ADDICVNTVR Titulus XI

Ἔστι καὶ τέταρτον εἶδος τῆς καθ' ὁμάδα κτήσεως καινότατον, καὶ τοῖς παλαιοῖς ἄγνωστον, ἐκ διατάξεως τοῦ θειοτάτου μάρκου ἐπινοηθέν. ἐὰν γὰρ οἱ τυχόντες ἐλευθερίας ἐν διαθήκῃ, μηδενὸς ἀδιτεύοντος αἰτήσωσιν ἑαυτοῖς προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα φυλακτέων ἕνεκα τῶν ἐλευθεριῶν, ἐπιτεύξονται τούτου, ὡς ἡ εἰρημένη τοῦ μάρκου βούλεται διάταξις, τρεπιλίῳ ῥούφῳ ἀντιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ τρίτου θέματος. οὐϊργίνιος τις οὐάλης διαθέμενος καὶ γράψας τινὰ κληρονόμον, οἰκέταις ἰδίοις κατέλιπεν ἐλευθερίαν, ἔχων δανειστάς. ὁ γραφεὶς κληρονόμος οὐκ ἠβουλήθη προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ. ἔμελλον οἱ δανεισταὶ ἐν νομῇ γινόμενοι τῶν πραγμάτων ταῦτα διαπιπρᾶν, καθ' ὃν ἐβούλοντο τρόπον. εἷς τῶν τυχόντων ἐλευθερίας ἐν τῇ διαθήκῃ, τρεπίλιος ῥοῦφος λεγόμενος, ᾔτει προσκυρωθῆναι αὐτῷ τὰ πράγματα, ὥστε καὶ τὰς ἐλευθερίας φυλαχθῆναι, καὶ τοὺς κρεδίτωρας μὴ ζημιωθῆναι. προσελευθεὶς οὖν μάρκος ὁ βασιλεὺς ἀντέγραψε περὶ τούτου, εἰ οὐϊργινίου οὐάλεντος ἐν τῇ οἰκείᾳ διαθήκῃ οἰκέτας ἐλευθερώσαντος, ὁ σκρίπτος κληρονόμος ἀδιτεῦσαι μὴ βούλεται, καὶ ἐκ τούτου κινδυνεύει τὰ πράγματα ὑπὸ τῶν κρεδιτώρων διαπραθῆναι.

παρασχεθῆναι, προσελθὼν ὁ ἁρμόδιος ἄρχων ὑπὸ τοῦ τυχόντος ἐλευθερί-
ας ἐν διαθήκῃ, καὶ βουλομένου αὐτοῦ προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, ὥστε
φυλαχθῆναι τὰς ἐλευθερίας, πεισθήσεται αὐτῷ προσερχομένῳ, καὶ προσ-
κυρώσει αὐτῷ τὰ πράγματα. οὕτω μέντοι, ὥστε καὶ τὰς διρέκτας, καὶ τὰς
φιδεικομμισσαρίας ἐλευθερίας παρασχεθῆναι. πρότερον μέντοι δι' ἐγγυ-
ητῶν δόσεως, ἢ καὶ ἑτέρως ἀξιοπίστως τοῦ ἀσφαλοῦς τοῖς κρεδίτωρσι γινομέ-
νου, ὅτι τὸ ὁλόκληρον ἑκάστῳ χρέος ἀποσώζεται. καὶ οἱ μὲν διρέκτας ἔχοντες
τὰς ἐλευθερίας, οὕτως ἐλευθεροῦνται, ὥσπερ εἰ ὁ κληρονόμος ἠδίτευσε.
τουτέστιν ὀρκῖνοι γίνονται ἀπελεύθεροι. οἷς δὲ φιδεικομμισσαρία ἐλευθερία
καταλειφθῇ, τὸ φάκτον ἐπιβήσει τῆς ἐλευθερίας ἐκείνου ᾧ προσεκυρώθη τὰ
πράγματα. καὶ αὐτοῦ δῆλον ὅτι γενήσονται ἀπελεύθεροι. ἔξεστι δὲ ἐκείνῳ ᾧ
προσκυροῦνται τὰ πράγματα λέγειν, ὅτι οὐχ ἑτέρως βούλομαι προσκυρω-
θῆναί μοι τὴν οὐσίαν, εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ, ὥστε καὶ τοὺς διρέκτας ἐλευ-
θερίας ἔχοντας, ἐμοῦ ἀπελευθέρους γενέσθαι. τοῦτο δὲ προτείνων ἀκουσθή-
σεται, καὶ τὴν τούτου αἴτησιν βεβαιοῖ βασιλεύς. μόνον δὲ εἰ συναινοῦσιν οἱ
τὰς διρέκτας ἀξιωθέντες ἐλευθερίας. κἀκεῖνο δὲ προστίθησιν ἡ διάταξις
πρὸς βεβαίωσιν τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας. φησὶ γάρ, ἐὰν μηδενὸς προσι-
όντος, ὁ φίσκος ὡς βακάντια βούλεται λαμβάνειν τὰ πράγματα, οὐχ
ἑτέρως λήψεται ταῦτα, εἰ μὴ τοῖς ἐλευθερωθεῖσιν ἐν διαθήκῃ τὰς ἐλευθερί-
ας παράσχῃ, καὶ ἡ τοῦ τελευτήσαντος φυλαχθῇ βούλησις. οἱ ταύτης ἔμελ-
λον ἐπιτυγχάνειν αἰτίου γενομένης.

Hoc rescripto

Τὸ παρὸν ῥεσκρίπτον ἐβοήθη-
σεν οὐ μόνον ἐλευθερίαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς τελευτήσασιν, ὅπως μὴ τὰ τούτων
πράγματα ὑπὸ κατοχὴν γένηται τῶν κρεδιτώρων, καὶ διαπραθῇ. προσκυ-
ρουμένων γὰρ προφάσει τῆς ἐλευθερίας, ἐπὶ τῶν τυχόντων ἐλευθερίας τῶν
πραγμάτων, ἡ τῶν πραγμάτων ἀργεῖ διάπρασις. εὕρηται γὰρ δεφένσωρ
τῷ τελευτήσαντι ἀξιόπιστος. ὃς τὸ ἀσφαλὲς ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ χρέει ποιεῖ
τοῖς κρεδίτωρσιν.

In primis

Ἴστιον δὲ τοῦτο κατὰ πρώτην τάξιν, ὅτι χώρα τῇ διατά-
ξει, ἡνίκα ἐλευθερίαι δίδονται ἐν διαθήκῃ. τί δὲ ὅτι τελευτῶν τις ἀδιάθε-
τος, ἐν κωδικίλλῳ κατέλιπεν ἐλευθερίαν. ἐξ ἀδιαθέτου δὲ οὐδεὶς προσελ-
θεῖν ἠνέσχετο. ἑλκέσθω κἀνταῦθα ἡ τῆς διατάξεως διάνοια. εἰ δὲ καὶ διαθέ-
μενός τις, ἐν διαθήκῃ μὲν ἠλευθέρωσε οὐδένα, ἐν κωδικίλλῳ δὲ κατέλιπε
τὰς ἐλευθερίας, ἄμαχον καὶ οὕτως τρακτεύεσθαι τὴν διάταξιν. εἰ καὶ τὰ
τῆς διατάξεως ῥήματα δείκνυσι, τότε χώραν εἶναι ταύτῃ, ἡνίκα μηδεὶς ἐξ
ἀδιαθέτου κληρονόμος ἀναφαίνεται τῷ τελευτήσαντι. ὥστε οὖν ἐφ' ὅσον ἄ-
δηλος ἐστι πότερον κληρονομήσει τις, ἢ οὐ κληρονομήσει, ἡ διάταξις ἀργεῖ.
ἡνίκα δὲ γένηται δῆλον, ὡς οὐδεὶς ἀδιτεύσει, ἡ διάταξις τότε τὰ ἑαυτῆς
ἐπιδείκνυται.

Si is qui

Ἐτελεύτησέ τις, ἐλευθερίας ἐν διαθήκαις καταλιπών,
ἀφῆλιξ ἐπὶ τὴν τούτου κληρονομίαν ἐκαλεῖτο. ἀπέστη τοῦ κλήρου, ἆρα χώρα
τῇ διατάξει. ἢ ἐπειδὴ δι' ἀποκαταστάσεως δύναται πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν
κληρονομίαν, ἡ διάταξις ἀργεῖ; καὶ λέγομεν καλῶς ἐκ τῆς διατάξεως τῷ

αὐτῷ ὥστε γίνεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων προσκύρωσιν, εἰ καὶ ὁ ἄρξας τῆς κληρονομίας δύναται διὰ τῆς ἀρχηκαταστάσεως μεταγνοὺς ταύτην ἀναλαμβάνειν. τί δέ, εἰ μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων προσκύρωσιν ἀρχηκαταστὰς ὁ υἱός, ἀπέλαβε τὴν τῶν πραγμάτων περιουσίαν; ἆρ' ἅπαξ ἁρμόσασαι ἀνατραπήσονται ἐλευθερίαι; οὐδαμῶς. ἡ γὰρ παροῦσα διάταξις ὑπὲρ φυλακῆς τῶν ἐλευθεριῶν ἐπινενόηται. οὐκοῦν ἐλευθερίας μὴ καταλειφθείσης οὐ δύναται τὴν αὐτὴν πρακτεύειν. τίτιος ἔχων κρεδίτωρας τινάς, ἐν τῷ βίῳ ἠλευθέρωσε οἰκέτας. τισὶ δὲ δέδωκε μόρτις καύσα ἐλευθερίας, εἰπὼν ἐν τῷ ἐλευθεροῦν, βούλομαι ὑμᾶς εἶναι ἐλευθέρους, ἐὰν μὴ διαφύγω τὴν παροῦσαν νόσον. ἐτελεύτησεν ὁ τίτιος. οἱ κρεδίτωρες ἠβούλοντο τὰς ἐλευθερίας ἀνατρέψαι, λέγοντες ἐν φραύδεμ αὐτῶν ταύτας δεδόσθαι. οἱ ἐλευθερωθέντες, ἠξίουν ἑαυτοῖς προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, τὸ ἀζήμιον τοῖς κρεδίτωρσι ποιεῖν ὑπισχνούμενοι. ἀκουσθήσονται τοῦτο λέγοντες. εἰ καὶ τὰ ῥήματα τῆς διατάξεως, τοῦ παρόντος οὐχ ἅπτεται θέματος.

Hæc consti tutio

Sed cum multas

πολλὰς δὲ διαιρέσεις ἐλλειπεῖς τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ, ὁ θειότατος ἡμῶν οὐρανὸς βασιλεύς, διάταξιν ἐξεφώνησεν, δι' ἧς τελειότατον τῆς τοιαύτης διακατοχῆς ἀπετέλεσε δίκαιον. τὰς δὲ τοιαύτας διαιρέσεις τὰ τῆς διατάξεως αὐτῆς διδάξει ῥήματα.

DE SVCCESSIONIBVS SVBLATIS QVAE FIEBANT PER BONORVM VENDITIONES ET EX SENATVSC. CLAVDIANO Tit. XII

Πρὸ τῆς καθολικῆς κτήσεως, ἣν ἐν τῷ προλαβόντι διδάξαμεν τίτλῳ, ἧσαν καὶ ἑτέραι καθολικαὶ κτήσεις, οἷον ἡ βονόρουμ ἐμπτιών, ἤγουν τῶν πραγμάτων ἀγορασία, ἥτις ἐπὶ τοῖς πιπρασκομένοις πράγμασιν ἐγίνετο τοῦ δεβίτορος, διὰ πολλῶν κύκλων καὶ πολλῶν περιόδων γινομένη. τότε χώραν ἔχουσα, ἡνίκα τὰ δικαστήρια ὀρδινάρια ἦν, τουτέστιν ἡνίκα ἐκινεῖτο ἐν μόνῳ τῷ καιρῷ τοῦ κονβέντου. πότε δὲ κονβέντου ἐδίδαξεν ἡ πρώτη ἰνστιτούτων. σήμερον δὲ τῶν δικαστηρίων ἐξτραορδιναρίων ὄντων, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ γυμναζομένων, εἰκότως αἱ βονόρουμ βενδιτίονες εἰσὶν ἐν ἀχρηστίᾳ. καὶ ἐπειδὰν εὑρεθῇ τις πολλοῖς ἐποφείλων, ὀφφικίῳ τοῦ δικαστοῦ δίδοται τοῖς κρεδίτωρσι παρρησία ἐν κατοχῇ γίνεσθαι τῶν τοῦ κοινοῦ δεβίτορος πραγμάτων. καὶ ταῦτα διαθεῖναι καθ' ὃν ἂν συνίδωσιν συμφέρειν αὐτοῖς τρόπον. ἔξεστι δὲ ταῦτα ἐκ τῆς πλατυτέρας τῶν διγέστων ἐκδόσεως γνῶναι τελειότερον. πάλαι δὲ τοῦτον ἐγίνοντο τὸν τρόπον. εἰ συνέβη τινὰ πολλοῖς ἐποφείλειν, εἶτα διαλανθάνειν, καὶ μὴ ἔχειν τὸν δεφενδεύοντα, συνιόντες οἱ κρεδίτωρες, προσίεσαν τῷ πραίτωρι, τοῦτο αὐτῷ μεμφόμενοι. καὶ ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ὁ πραίτωρ, γίνεσθαι ἐν νομῇ τῶν τοῦ δεβίτορος πραγμάτων. καὶ ἐγίνοντο ἐν κατοχῇ τούτων ἐπὶ

ῥητὰς

ἐντὸς ἡμερῶν. παρελθουσῶν δὲ ἐκείνων τῶν ἡμερῶν, ἐγίνετο δευτέρα προ-
σέλευσις ὑπ' αὐτῶν αἰτούντων ὥστε αὐτοῖς ἐξουσίαν εἶναι, ἵνα ἐξ αὐτῶν
προβάλλωνται, τὸν ὀφείλοντα διαπωλῆσαι τὴν περιουσίαν. ἐπειδὴ γὰρ
δυσχερὲς ἦν, πάντας συνιέναι κατὰ τὸν αὐτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐχειρο-
τόνουν ἐξ αὐτῶν ἕνα, ὅς τις ἐλέγετο μάγιστρος. καὶ λοιπὸν αὐτὸς συνεφώ-
νει τοῖς βουλομένοις ἀγοράσαι. καὶ ἐγίνετο προγραφὴ ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς
πόλεως μέρεσι ταῦτα δηλοῦσα. ὁ δεῖνα χρεώστης ἡμέτερος ὑπάρχων εἰς
αἰτίαν ἐνέπεσε διαπράσεως. ἡμεῖς κρεδίτορες ὄντες τὴν τούτου διαπι-
πράσκομεν περιουσίαν. ὠνητὴς ὁ βουλόμενος προσίτω. εἶτα ὀλίγων παρα-
δραμουσῶν ἡμερῶν ἐγίνετο καὶ τρίτη προσέλευσις, ἐν ᾗ ἐπετρέπετο ποιή-
σασθαι legem bonorum venditorum τουτέστιν, ὅρον τῶν διαπιπρασκομένων. λοι-
πὸν γὰρ τῇ εἰρημένῃ προγραφῇ προσετίθεσαν ταῦτα. ὁ ἀγοράζων, ὅτι τοῖς
κρεδίτορσι λόγου χάριν ἔχει ἀρκεῖσθαι εἰς τὸ ἥμισυ τῶν χρεῶν. ὥστε
τὸν ὑποφειλόμενον ἑκατὸν λαβεῖν νομίσματα πεντήκοντα. καὶ τὸν ὑπο-
φειλόμενον σ̄ λαβεῖν ἑκατόν. καὶ μεθ' ὃ ἐνταῦθα παρέδραμε ἐντὸς
χρόνος, τότε προσεκυροῦτο ἡ περιουσία τῷ ἀγοραστῇ. καὶ ἐλέγετο ὁ ἀγορα-
στὴς βονόρουμ ἔμπτωρ, ἤγουν τῶν πραγμάτων ἀγοραστής. καὶ πᾶσαι αἱ ἀγω-
γαὶ αἵ τινες ἥρμοζον τῷ ὑποστάντι τὴν βονόρουμ βενδιτίονα, καὶ ὅσαι ἦ-
σαν κατ' αὐτοῦ, αὗται μετεφέροντο ἐπὶ τὸν βονόρουμ ἔμπτορα. καὶ οὗτος πλί-
ως ἐνῆγε, καὶ ἐνήγετο, ὥσπερ καὶ ὁ βονόρουμ ποσσέσσωρ. ἀμφότεροι γὰρ
πραιτώρειοι διάδοχοι. ἀλλ' ὡς εἴρηται, αὗται πᾶσαι σχολάζουσιν αἱ πε-
ρίοδοι σήμερον, διὰ τὸ ἐξτραορδινάρια εἶναι τὰ δικαστήρια. ἦν δὲ καὶ Erat
ἄλλη καθολικὴ κτῆσις, ἥ τις ἐπενοεῖτο ὑπὸ τοῦ κλαυδιανείου δόγμα-
τος. εἰ γὰρ ἐλευθέρα ἠράσθη τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου, καὶ ἐντεῦθεν ἐνεποδίζετο
τὰ τῆς ὑπηρεσίας, ἐξῆν μοι πέμψαι αὐτῇ παραγγελίαν ἐπὶ ἑπτὰ μαρτύ-
ρων παρεγγυῶσαν αὐτῇ, ὥστε ἀποστῆναι ἐμοῦ τοῦ οἰκέτου. εἰ δὲ μὴ ἀπέστη,
ἐχρώμην καὶ δευτέρᾳ παραγγελίᾳ. πληρωθείσης δὲ αὐτῆς τοῖς αὐτοῖς πα-
ρήγγελον αὐτῇ καὶ τρίτην. εἶτα οὐκ ἀπεχομένης τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου, ἐμφανεῖς
ἐποίουν τὰς παραγγελίας ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος, καὶ διαλαλία ἐγίνετο, κατα-
δουλοῦσα ταύτην ἐμοί, καὶ ἐγινόμην οὐ μόνον αὐτῆς δεσπότης, ἀλλὰ καὶ
πάσης αὐτῆς τῆς περιουσίας. τοῦτο δὲ ἀνάξιον τῶν ἑαυτοῦ χρόνων κρίνας
ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεύς, ἀνεῖλε, καὶ τῆς οἰκείας ἐξώρισε πολιτεί-
ας. καὶ οὐδὲ τοῖς οἰκείοις διγέστοις συνεχώρησεν ἐγγραφῆναι. ὥστε νῦν εἰσὶ
καθολικαὶ κτήσεις τέσσαρες, ἡ κληρονομία, ἡ διακατοχή, ἡ διὰ τῆς ἀρρο-
γατίονος, καὶ ἡ τῶν πραγμάτων προσκύρωσις libertatum conser-
vandarum causa. αὗται μὲν ἐν πολιτείᾳ. ἀνῃρημέναι δὲ
δύο, ἡ βονόρουμ βενδιτιόνων καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ
κλαυδιανείου δόγματος κα-
ταδουλώσεως.

DE OBLIGATIONIBVS — Titulus XIII

Εἰπόντες περὶ τῶν πραγμάτων, νῦν μετέλθωμεν ἐπὶ τὰς ἐνοχάς. ἀλλ' ἔχει τις ἐπιλαβέσθαι τῆς τοιαύτης τάξεως καὶ εἰπεῖν, ὅτι παρὰ τὰ ἐπηγγελμένα περὶ ἐνοχῶν διαλεγόμεθα. εἴρηται γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ ἰνστιτουτίονι, ἔνθα διελεγόμεθα περὶ πόσα ἡ ῥωμαϊκὴ καταγίνεται νομοθεσία, ὅτι ἐν τρισὶν ἐστίν. ἐν προσώποις, ἐν πράγμασιν, ἐν ἀγωγαῖς. διαλεχθέντες οὖν περὶ τῶν προσώπων διεξελθόντες δὲ καὶ περὶ τῶν πραγμάτων, ἀκολούθως ὀφείλομεν εἰπεῖν καὶ περὶ ἀγωγῶν. πῶς οὖν τὰς ἀγωγὰς καταλείψαντες, ἐτράπημεν ἐπὶ τὰς ἐνοχάς; ἀλλ' οὐκ ἐκτὸς ἀπολογίας ἡ τάξις αὕτη. ὁ γὰρ περὶ ἐνοχῶν διαλεγόμενος, ἠρέμα καὶ περὶ ἀγωγῶν διαλέγεται. μητέρες γὰρ τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαί. ἀπολογησάμενοι περὶ τῆς τάξεως, εἴπωμεν τί ἐστιν ἐνοχή. ἐνοχή ἐστι δεσμὸς δικαίου, δι' οὗ τις ἀναγκάζεται καταβαλεῖν τὸ ὀφειλόμενον, κατὰ τοὺς τῆς ἡμετέρας πολιτείας νόμους. οἶδας γάρ, ὅτι οὐ πᾶσα καταβολὴ χρέους, ἔχει τὸ βέβαιον ἐν ἑαυτῇ, εἰ μὴ γένηται κατὰ νόμους. τοῦτο δὲ εἶπεν, ἀντιποιούμενος τῆς εἰς τὸν πούπιλλον καταβολῆς, ἢ τῆς ἀπὸ τοῦ πουπίλλου· ὅτι δεῖ καὶ τὸν ἐπίτροπον συναινεῖν, ἰδοὺ ὅτι δὲ καὶ τήρησιν ἑτέρου γίνεσθαί τινος.

Omnium

πασῶν δὲ τῶν ἐνοχῶν ἡ ἄκρα διαίρεσις, ἐν τούτοις ἐστί. καὶ γὰρ ἢ πολιτικαί εἰσιν αἱ ἐνοχαί, ἢ πραιτώρειαι. πολιτικαὶ μὲν αἵ τινες ἀπὸ νόμων εὑρέθησαν, ἢ δηλαδὴ ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ. πραιτώρειαι δέ, ἃς ὁ πραίτωρ ἐκ τῆς οἰκείας ὁρμώμενος δικαιοδοσίας, ὥρισεν. αἵ τινες καὶ ὀνοράριαι καλοῦνται. αὕτη μὲν ἡ πρώτη διαίρεσις.

Sequens

δευτέρα δὲ διαίρεσις αὕτη, ἥτις εἰς τέσσαρα τέμνεται. ἢ γὰρ ἀπὸ συναλλάγματός εἰσιν, ἢ ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος. ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος, ἢ ὡσανεὶ ἀπὸ ἁμαρτήματος.

Prius

δεῖ δὲ πρότερον, περὶ τούτων διαλεχθῆναι, αἵ τινες ἀπὸ συναλλάγματός εἰσι. συνάλλαγμα δέ ἐστι δύο, ἢ καὶ πλειόνων εἰς τὸ αὐτὸ σύνοδός τε καὶ συναίνεσις, ἐπὶ τὸ συνίστασθαι ἐνοχήν, καὶ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ποιῆσαι ὑπεύθυνον. τέσσαρες δὲ ἐκ τῶν συναλλαγμάτων τίκτονται ἐνοχαί. ῥέ, βέρβις, λίτερις, καὶ κονσένσου. καὶ δεῖ περὶ ἑκάστης διαλεχθῆναι.

QVIBVS MODIS RE CONTRAHITVR OBLIGATIO — Titulus XIIII

Ἡ Ῥὲ συνίσταται, ἀπὸ φάκτου, ἤτοι ἀριθμήσεως καὶ τῆς ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα μεταθέσεως. καὶ ἔστιν ὑπ' αὐτὴν τὸ δάνειον. δάνειον δέ ἐστι, τὸ τὸν λαβόντα γίνεσθαι δεσπότην. εἶναι δὲ ἡμῖν ἐνοχὴν οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστά-

σεως

στεως καὶ ποσότητος. τὸ τὸν λαβόντα γίνεσθαι δεσπότην ἔδει, ἵνα φύγω χρῆσιν καὶ παρακαταθήκην. ὑπὲρ τούτων γὰρ οὐ γίνεται δεσπότης ὁ λαβών. εἶναι δὲ ἡμῖν ἐνοχήν, ἵνα φύγω τὴν δωρεάν. δεσπότης μὲν γὰρ ὁ λαβὼν γίνεται, οὐκ ἔστι δὲ ἔνοχος. οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος ἔδει, ἵνα μὴ ἀνέλω τὴν χρείαν τοῦ δανείσματος. ἕκαστος γὰρ δανείζεται, ὑπὲρ τοῦ ταῦτα δαπανῆσαι εἰς οἰκείας χρείας, καὶ ἀντὶ αὐτῶν ἕτερα ἀποδοῦναι. εἰ δὲ αὐτὰ ἀναγκάζεται ἀποκαταστῆσαι, περιττὸν τὸ δανείζεσθαι. δανείζεται δὲ οὐ πάντα τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ pondere, numero, mensura. Pondere μέν, οἷον χρυσός, ἄργυρος, μόλιβδος, καὶ σίδηρος, κηρός, πίσσα, κασσίτερος. Mensura, οἷον ἔλαιον, οἶνος, σῖτος. Numero, οἷον νοῦμμοι λεπτοί. καὶ ἁπλῶς ἃ ἐν τῷ ἀριθμεῖν, ἢ ἐν τῷ μετρεῖν, ἢ ἐν τῷ σταθμίζειν ὑπὲρ τούτῳ δίδοαμεν, ὥστε ποιῆσαι τοῦ λαμβάνοντος, ὑπὲρ τοῦ ἀποδοθῆναι ἡμῖν οὐκ αὐτά, ἀλλ' ἕτερα τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ποιότητος. ὅθεν καὶ mutuum τὸ δάνειον ὠνόμασαι. quia ita a me tibi datur, ut de meo tuum fiat. τουτέστιν ἐπειδὴ οὕτως ἀπ' ἐμοῦ σοι δίδοται, ἵνα τὸ ἐμὸν σὸν γένηται. ἐκ δὲ τούτου τοῦ συναλλάγματος ἀγωγὴ τίκτεται, καὶ λέγεται κονδικτίκιος. τῆς δὲ ἐνοχῆς ἐστὶ καὶ τὸ ἰνδέβιτον. ἐὰν γὰρ ἐγὼ ἐμαυτὸν ὑποπτεύσω ὀφείλειν σοι ἑκατὸν νομίσματα, καὶ ταῦτά σοι κατὰ πλάνην καταβάλω, ποιῶ σε δεσπότην. τελευταῖον δὲ γνοὺς τὸ ἀληθές, δύναμαι ταῦτα ἀναλαμβάνειν, διὰ τοῦ κονδικτικίου. κινῶν γὰρ λέγω, εἰ φαίνεται τόνδε χρῆναι δοῦναι. καὶ τὸ δάνειον δὲ ἀπαιτῶν ὡς εἴρηται, κινῶ τὸν κονδικτίκιον, τοῖς αὐτοῖς χρώμενος ῥήμασιν. ἀλλ' ὁ μὲν λέγεται δανειακὸς κονδικτίκιος, ὁ δὲ ἰνδέβιτος κονδικτίκιος. ὅτι καὶ ὑπὲρ ἑκατέρων τὸ φάκτον προβαίνει τῆς ἀριθμήσεως. καὶ οὐ μόνον αὕτη κοινωνία δανειακοῦ καὶ ἰνδεβίτου κονδικτικίου, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ. πούπιλλος ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰνστιτούτῳ sine tutoris authoritate δανεισάμενος οὐ κρατεῖται. ἀλλ' οὐδὲ ἐὰν ἰνδέβιτον αὐτῷ καταβάλω, μὴ παρόντος τοῦ ἐπιτρόπου, ἐνοχὴν αὐτὸν κτῶμαι τῷ ἰνδεβίτῳ κονδικτικίῳ. καὶ ἐν τούτοις μὲν ἡ κοινωνία, ἐν ἐκείνῳ δὲ ἡ διαφορά. ὅτι ὁ μὲν δανειακὸς κονδικτίκιος ἀπὸ συναλλάγματος συνίσταται. δανείζω γάρ σοι, ὑπὲρ τοῦ κτήσασθαί σε ἐνοχήν. ὁ δὲ ἰνδέβιτος κονδικτίκιος οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῷ συνάλλαγμα. πῶς γάρ τις καλέσοι συνάλλαγμα, ὁπότε ψυχῇ ἐγνωμονοῦντος καὶ βουλομένου διαλῦσαι ἐνοχήν, ὑποπτευομένην ποιοῦμαι τὴν καταβολήν, οὐκ ὑπὲρ τοῦ συστῆσαι ἐνοχήν.

Is quoque

ὑπὸ τὴν δὲ ἀνάγεται καὶ τὸ κομμοδᾶτον. ἐὰν γὰρ αἰτήσῃ μέ τις χρῆσαι αὐτῷ τὸ ἐμὸν βιβλίον, καὶ χρήσω, ἰδοὺ τὸ φάκτον παρηκολούθησε, καὶ τὴν δὲ ἔτεκεν ἐνοχήν, καὶ ἀγωγὴ τίκτεται ἡ κομμοδάτου. πολὺ δὲ ἀφίστηκε τοῦ δανείσματος, τὸ κομμοδᾶτον. τὸ μὲν γὰρ δάνεισμα μετατίθησι δεσποτείαν, τὸ δὲ κομμοδᾶτον οὐ μετατίθησι. καὶ διὰ τοῦτο τῇ τοῦ πράγματος ἀποκαταστάσει κρατεῖται ὁ χρησάμενος. ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα διαφορά. ὁ γὰρ δανεισάμενος, εἰ καὶ οἱαδήποτε τύ-

Item is cui

χηρᾷ περιστάσει ἀπολέσει τὰ δανεισθέντα, οἷον ἐμπρησμῷ, ἢ συμπτώσει, ἢ ναυαγίῳ, ἢ λῃστῶν ἢ πολεμίων ἐπιδρομῇ, οὐδὲν ἧττον ἔνοχος μένει. ὁ δὲ χρησάμενος, ἐπιμελῶς μὲν φυλάττων τὸ κομμοδάτον οὐκ ἀπαιτεῖται. καὶ οὐκ ἀρκεῖ τοσαύτην αὐτὸν ἐπιμέλειαν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὸ χρησθέν, ὅσην ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ἔχει πράγμασιν, ἀλλὰ ὅσην ἕτερος ἐπιμελέστερος ἔχειν δύναται. εἰ δὲ μείζονι βίᾳ, τουτέστι τυχηρᾷ περιστάσει ἀπόλεσθαι συμβῇ τὸ κομμοδάτον, οὐ κατασχεθήσεται. εἰ μὴ ἄρα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ταύτην συμβῇ γενέσθαι τὴν περίστασιν. ὅθεν, εἰ ἔχρησά σοι βιβλίον, ἀποδημῶν δὲ ἔχεις τοῦτο μετὰ σεαυτοῦ, καὶ ἐξ ἐπιδρομῆς πολεμίων, ἢ πειρατῶν ἀπώλεσας τοῦτο, ἀναμφιβόλως κατασχεθήσῃ ἐπὶ τῇ τούτου ἀποκαταστάσει. οὐδὲ γὰρ ἔδει σε παρὰ γνώμην ἐμὴν ἐπὶ ξένης φέρειν. τὸ κομμοδάτον γρατουίτον εἶναι δεῖ. τουτέστι προῖκα σοι ὀφείλω κιχρᾶν, οὐδενὸς δοθέντος μισθοῦ, οὐδὲ μὴν ὁρισθέντος περὶ αὐτοῦ. μισθοῦ γὰρ ὁρισθέντος ἢ δοθέντος, δοκεῖ σοι ἡ χρῆσις τοῦ βιβλίου μεμισθῶσθαι. καὶ οὐκ ἔτι κομμοδάτον τὸ τοιοῦτον κληθήσεται. δεῖ γὰρ ὡς εἴρηται γρατουίτον εἶναι τὸ κομμοδάτον.

Præterea

Ὑπὸ τὴν ῥὲ τελεῖ ἐνοχὴν, καὶ τὸ δεποσίτουμ. ἐὰν γάρ σοι παραθῶμαι τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, ἔνοχος ἔσῃ τῇ ῥὲ ἐνοχῇ. ἀγωγῇ δὲ τῇ δεποσίτῃ. ἣν ἕξω κατὰ σοῦ, ἀπαιτῶν σε αὐτὸ τὸ δεπόσιτον. δόλον δὲ μόνον μὴ ποιῆσαι ὑποφείλεις ἐπὶ τῷ δεποσίτῳ. εἰ δὲ ἀπὸ σῆς ῥᾳθυμίας ἤτοι ἀμελείας χεῖρον γενήσεται τὸ παρατεθέν, ἀνεύθυνος ἔσῃ. ὥστε καὶ ἐὰν σοῦ ῥᾳθυμήσαντος, ὑπό τινος κλαπῇ τὸ πρᾶγμα. ὁ γὰρ ῥᾳθύμῳ φίλῳ τὸ πρᾶγμα παραδοὺς φυλάττειν, τὴν οἰκείαν ἄνοιαν αἰτιάσθω.

Creditor

Δανεισάμενος ἐγὼ παρὰ σοῦ ἑκατὸν νομίσματα, δέδωκά σοι λόγῳ ἐνεχύρου τὸν ἐμὸν οἰκέτην. ἔνοχος ἔσῃ μοι τῇ ῥὲ ἐνοχῇ, ἀγωγῇ δὲ τῇ πιγνορατιτίᾳ, δι᾽ ἧς μετὰ καταβολὴν τοῦ χρέους, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀποκαταστῆσαι μοι ἀναγκάζῃ. τοῦτο δὲ τὸ ἐνέχυρον εἰς ὠφέλειαν τῶν δύο ἐπινενόηται. ἐμοῦ τε τοῦ δανειζομένου καὶ σοῦ τοῦ δανείζοντος. ἐμοῦ μὲν ἐπειδὴ λαμβάνων σὺ τὸ ἐνέχυρον μᾶλλον καταπιστεύεις τὰ ἑκατὸν νομίσματα. σοῦ δὲ, ἐπειδὴ διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ ἐνεχύρου, τὸ ἀσφαλὲς ἔχεις ἐπὶ τῷ χρέει. ἀμέλει, διὰ τοῦτο ὡς κερδαίνων διὰ τὸ ἔχειν ἀσφάλειαν ἐπὶ τῷ χρέει, πολλὴν ἐπιμέλειαν ὀφείλεις ἐπιδείκνυσθαι, περὶ τὴν αὐτοῦ παραφυλακήν. εἰ δὲ συμβῇ τυχηρᾷ περιστάσει τὸ ἐνέχυρον ἀπολέσθαι, ἕξει τὸ ἀνεύθυνον ὁ κρεδίτωρ. ἀπαιτήσει δὲ ὅμως τὸ χρέος.

Εἰπόντες περὶ τῆς ῥὲ ἐνοχῆς, εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς βέρβις. συνίσταται δὲ αὕτη διὰ ἐπερωτήσεως, καὶ συμφώνου ἀποκρίσεως, ἡνίκα ἢ γενέσθαι τι, ἢ δοθῆναι ἐπερωτῶμεν. δοθῆναι μὲν, οἷον ὁμολογεῖς δοῦναι μοι ἑκατὸν νομίσματα. γενέσθαι δὲ, οἷον ὁμολογεῖς κατασκευάζειν μοι οἰκίαν. ἐκ δὲ τῆς βέρβις ἐνοχῆς, δύο ἀγωγαὶ ἀναφύονται, ὁ κονδικτίτιος, καὶ ἡ ἐξ στιπουλάτου. καὶ εἰ μὲν κέρτον ἐστὶ, ἤτοι φανερὸν, βέβαιόν τε ὡρισμένον τὸ ἐν τῇ ἐπερωτήσει κείμενον, ὁ κονδικτίτιος ἁρμόζει. ὥσπερ γὰρ ὁμολογεῖς δοῦναι μοι τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ τόδε τὸ βιβλίον. εἰ δὲ ἴνκερτον ᾖ, ὥσπερ γὰρ ὁμολογεῖς δοῦναι μοι τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ, ἢ τὰ ἐν τῷ ὡρείῳ, τότε τίκτεται ἡ ἐξ στιπουλάτου. στιπουλάτιο δὲ ἐντεῦθεν ὠνόμασται. παρὰ τοῖς παλαιοῖς στίπουλον ἐλέγετο τὸ ἰσχυρὸν, a stipite ἀπὸ τοῦ στελέχους. ἐπὶ δὲ τῆς βέρβις, πάλαι τοιαῦτα παρεδίδοντο ῥήματα, δι' ὧν αἱ ἐπερωτήσεις ἐγίνοντο. Spondes? Spondeo. Promittis? Promitto. Fidepromittis? Fidepromitto. Fideiubes? Fideiubeo. Dabis? Dabo. Facies? Faciam. ἀλλὰ τὸ μὲν σπόνδες, σπόνδεο, οὐ μεταφράζεται ἑλληνιστί. τὰ δὲ ἕτερα μεταφράζεται. προμίττις, προμίττο, τουτέστι ὁμολογεῖς; ὁμολογῶ. φιδεϊπρομίττις, φιδεϊπρομίττο, τουτέστι πιστευκελεύεις; πιστευκελεύω. δάβις, δάβο, τουτέστι δώσεις; δώσω. φάκιες, φάκιαμ, τουτέστι ποιήσεις; ποιήσω. καὶ ἀδιάφορόν ἐστι, πότερον ῥωμαϊστὶ, ἢ ἑλληνιστὶ, ἢ οἱᾳδήποτε ἑτέρᾳ διαλέκτῳ, οἷον τῶν σύρων, ἢ αἰγυπτίων ἡ ἐπερώτησις γέγονε. μόνον μέντοι, εἰ ἑκάτερος τῶν συναλλασσόντων ἐννοεῖ τὰ ἐκφωνούμενα. καὶ οὐδὲ ἐπάναγκές ἐστι τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ ἑκάτερον κεχρῆσθαι. ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ ἁρμοδίως πρὸς τὴν ἐπερώτησιν γενέσθαι τὴν ἀπόκρισιν. οἷον ἐὰν ἐπερωτήσῃς με προμίττις, δύναμαι εἰπεῖν ὁμολογῶ. ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν εἴπῃς μοι ὁμολογεῖς, δύναμαι ἀποκρίνασθαι προμίττο. δύνανται δὲ δύο ἕλληνες, ῥωμαϊστὶ συστήσασθαι τὴν βέρβις, οἷον τὸ προμίττις. ταῦτα δὲ τὰ τυπικὰ ῥήματα, πάλαι μὲν ὑπῆρχον ἐν χρήσει. μετὰ δὲ ταῦτα λέοντος διάταξις τὰ τῶν ἐπερωτήσεων ἀνεῖλε τυπικὰ ῥήματα, ἀπαιτοῦσα συναίνεσιν καὶ συμφωνίαν ἐξ ἑκατέρου μέρους προϊοῦσαν, μηδεμιᾶς ῥημάτων ἐπιζητουμένης παραφυλακῆς.

In hac re

αἱ δὲ ἐπερωτήσεις, ἢ πούρως, ἤτοι καθαρῶς, ἢ ἰν δίεμ, τουτέστι ἐν ἡμέρᾳ ὡρισμένῃ, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν συνίστανται. πούρως μὲν οἷον ὁμολογεῖς δοῦναι μοι σ̄ νομίσματα, ἥτις ἐπερώτησις εὐθέως ἔχει τικτομένην τὴν ἀπαίτησιν. ἰν δίεμ, ἡνίκα χρόνος προστεθῇ τῇ ἐπερωτήσει, ὅτε δεῖ τὰ χρήματα καταβληθῆναι. οἷον ὁμολογεῖς δοῦναι μοι δέκα νομίσματα, ἐν ταῖς ἐπιούσαις καλάνδαις μαρτίου. τὸ δὲ ἰν δίεμ ἐπερωτώμενον, εὐθέως μὲν ἐποφείλεται. ἀπαιτεῖσθαι δὲ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς ἡμέρας οὐ δύναται. ἀλλ' οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ α̅ ἡμέρᾳ τῶν καλανδῶν.

Omnis

πᾶσα γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἐν ᾗ ἡ ἐξουσία δέδοται τῷ ἐπερωτηθέντι, εἴγε βούλεται καταβαλεῖν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἑπτὰ, ἢ ὀκτὼ ὧραι τῆς ἡμέρας ἐκείνης παρέλθωσι, μὴ καταβαλόντος αὐτοῦ, οὔπω κρίνεται ἀγνώμων. δυνατὸν γὰρ αὐτὸν καὶ τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ καταβαλεῖν. τότε δὲ ἀγνώμων κρίνεται, ἡνίκα πᾶσα ἡ α ἡμέρα τῶν καλανδῶν παρέλθῃ μαρτίου, μηδὲν αὐτοῦ παρασχόντος.

At si ita stipuleris

Ἐπερώτησά τινα οὕτως, ὁμολογεῖς διδόναι μοι δέκα νομίσματα ἐτήσια μέχρις οὗ ζῶ. ἡ τοιαύτη ἐπερώτησις πούρα ἐστίν. ἐντεῦθεν γὰρ ἤδη τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ δυνατὸν γενέσθαι τὴν ἀπαίτησιν. ἔστι δὲ ἡ αὐτὴ καὶ περπετούα ἤγουν διηνεκής, οὐδενὶ χρόνῳ σβεννυμένη. πρόσκαιρος γὰρ ἐπερώτησις, οὐ δύναται γενέσθαι. οἷον ἵνα εἴπω ὁμολογεῖς διδόναι μοι δέκα νομίσματα ἕως δέκα ἐνιαυτῶν. τουτέστιν ἵνα εἰ μὲν εἴσω τῶν δέκα ἐνιαυτῶν ἀπαιτήσω σε ἔχω ταῦτα. εἰ δὲ παρέλθῃ ἡ δεκὰς καὶ μὴ ἀπαιτήσω σε, ἵνα σβεσθῇ ἡ ἀγωγή. ὡς τὸ ὅμως διηνεκής ἐστιν ἡ ἀγωγή, ὑπὲρ τῆς ἐπερωτήσεως τῆς λεγούσης, δώσεις ἐτήσια δέκα νομίσματα ἕως ὂν ζῶ. ἐὰν δὲ ὁ ἐπερωτήσας τελευτήσῃ, ὁ δὲ κληρονόμος αὐτοῦ κινῇ τὴν ἐξ στιπουλάτου, τῶν μετὰ τελευτὴν τοῦ ἐπερωτήσαντος δραμόντων ἐνιαυτῶν ὁ ἀπαιτῶν τὴν ποσότητα, ἐκβάλλεται πάκτου παραγραφῇ, ὡς ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτήσας τὴν ἕως ὂν ζῶ. τοῦτο γὰρ παρέχει χώραν τῇ τοῦ πάκτου παραγραφῇ.

Sub conditione

Ἡ ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερώτησις συνίσταται, ὁπότε εἰς τύχην ἀναφέρεται ἡ ἐνοχή. ἵνα ἐάν τι γένηται, ἢ μὴ γένηται, ἁρμόσῃ ἡ ἐπερώτησις. οἷον ὁμολογεῖς διδόναι μοι πέντε νομίσματα, ἐὰν ὁ Τίτιος ὕπατος γένηται, ἢ μὴ γένηται.

Si quis

Ἐάν τις οὕτως ἐπερωτήσῃ, ἐὰν μὴ ἀνέλθω εἰς τὸ καπιτώλιον δώσεις μοι πέντε νομίσματα, οὕτως ἐστὶν ἡ ἐπερώτησις, ὥσπερ εἰ ἐπηρώτησά σε, ὁμολογεῖς διδόναι μοι πέντε νομίσματα, ὅτε μέλλω τελευτᾶν. τότε γὰρ ὅτε μέλλω τελευτᾶν, ἐδείχθη, ὅτι οὐκ ἔτι ἀνέρχομαι ὑπὲρ τὸ καπιτώλιον. ἐπειδὴ ὅσος δήποτε χρόνος ἐὰν παρέλθῃ ἐμοῦ περιόντος, καὶ μὴ ἀνέλθω εἰς τὸ καπιτώλιον, οὐκ ἔστιν ἱκανὸς πίστιν παρασχεῖν, τοῦ ὅτι οὐκ ἔτι ἄνειμι εἰς τὸ καπιτώλιον. δυνατὸν γὰρ τὸν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἐνιαυτοὺς, ἢ ἑβδομήκοντα μὴ ἀνελθόντα εἰς τὸ καπιτώλιον μετὰ ταῦτα ἀνελθεῖν. τὸν δὲ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὄντα ἀναπνοῇ, οὐκ ἔστιν δυνατὸν ἀνελθεῖν.

Ex conditionali

Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτήσας, ἐλπίδα ἔχει, τοῦ ὅτι ἐκπληρωθήσεται αὐτῷ. ὅθεν ἐὰν τελευτήσῃ, ταύτην τὴν ἐλπίδα ὑπὲρ τοῦ οἰκείου παραπέμπει κληρονόμου. αἱ γὰρ ἐπερωτήσεις αἱ αἱρετικαὶ, καὶ τελευτησάντων τῶν ἐπερωτησάντων κρεμαμένης τῆς αἱρέσεως διαβήσονται ὑπὲρ κληρονόμων. εἰ καὶ ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰνστιτούτῳ, αἱρετικὸν ληγάτον τελευτήσαντος τοῦ ληγαταρίου πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως οὐ μέτεισιν εἰς τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους.

Loca

Εἰώθαμεν καὶ τόπους ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσιν ἐντιθέναι. οἷον δώσεις ἐν Καρχηδόνι δέκα νομίσματα, ἢ ἐν τῷ δὲ τῷ τόπῳ. αὕτη δὲ ἡ ἐπερώτησις, εἰ καὶ πούρα δοκεῖ εἶναι κατὰ πρώτην ὄψιν, ὅμως σιωπηρὸν ἔχει χρόνον ἐν ἑαυτῇ καὶ ὑπόθεσιν ὅσον δύναται

διαπα-

διαπανηθῆναι μέχρις οὗ δῆλόν τι ἐστὶ τὸν ἐπερωτηθέντα παραγενέσθαι ἐν Καρχηδόνι καὶ καταβαλεῖν. ὅθεν ἐὰν ὁ νῦν ἴσως ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπερωτήσῃ με, ὁμολογεῖς σήμερον δοῦναι μοι ἐν Καρχηδόνι, ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις, ὡς ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ ἀδύνατον. ἀδύνατον γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἀπὸ Ῥώμης ἐλθεῖν εἰς Καρχηδόνα. αἱ δὲ ἐπερωτήσεις αἱ γινόμεναι ὑπὸ ἀδύνατον αἵρεσιν εἰσὶν ἀνυπόστατοι.

Conditiones

ἡ αἵρεσις ἢ πρὸς εἰς παρελθόντα χρόνον, ἢ εἰς ἐνεστῶτα τὴν ἀναφορὰν ἔχει, ἢ εὐθέως ἀκυροῖ τὴν ἐνοχήν, ἢ ὑπέρθεσιν αὐτῇ οὐ χαρίζεται, ἀλλὰ παραχρῆμα ἀπαιτεῖται. οἷον εἰς τὸν παρελθόντα, δώσεις μοι δέκα νομίσματα, εἰ ὁ Τίτιος ὕπατος γέγονε. εἰς ἐνεστῶτα, οἷον δώσεις μοι δέκα νομίσματα, εἰ Μαίβιος περίεστιν. εἰ μὲν γὰρ ταῦτα οὕτως οὐκ ἔχει, οὐδὲ γὰρ ὑπατεύσεν Τίτιος οὐδὲ ζῇ Μαίβιος, ἀνίσχυρος ἡ ἐπερώτησις. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις εὐθέως, καὶ ἁρμόζει ἡ ἀπαίτησις. καὶ οὐκ ἐπειδὴ συμβαίνει εἴ γε ταῦτα οὕτως ἔχει ἡμᾶς ἀγνοεῖν, ἐκ τούτου παρολκὴ γίνεται καὶ ὑπέρθεσις περὶ τοκετῶ τῆς ἀπαιτήσεως. τὰ γὰρ δῆλα διὰ τῆς τῶν πραγμάτων γινόμενα φύσεως, οὐχ ὑπερτίθεται τὴν ἐνοχήν, εἰ καὶ παρὰ τοῖς συναλλάττουσιν ἐστὶν ἄδηλα.

Non solū

οὐ μόνον πράγματα ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσι δύναται φέρεσθαι, οἷον ἀγρός, οἰκέτης, βιβλίον, ἀλλὰ καὶ φακτον, οἷον ἵνα ἐπερωτήσω, ὅτι κατασκευάζεις μοι οἶκον, ἢ οὐ κατασκευάζεις περὶ δὲ οἶκον. ἐπὶ δὲ τῶν τοιούτων ἐπερωτήσεων, ἔνθα φακτον ἐστὶν εἰς τὸ ποιητόν, ἢ εἰς τὸ μὴ ποιητὸν συγκείμενον, κάλλιστον ἐστὶ τὸ ποινὴν ἐντεθῆναι. οἷον ἐὰν ποιήσῃς, ἢ μὴ ποιήσῃς, δώσεις μοι δέκα νομίσματα. τῆς γὰρ ποινῆς μὴ ἐντεθείσης, ἄδηλόν ἐστι τί ὑποφείλει ὁ ὑπεναντίον τι πράξας ὧν ὡμολόγησεν. ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ διάφορον μέλλει καταδικάζεσθαι. τοῦτο δὲ ἄδηλόν ἐστιν. ἐπάναγκες γάρ ἐστι τὸν ἄκτωρα ἀποδεικνύειν τί αὐτῷ διαφέρει. ὥστε οὖν διὰ τὸ φυγεῖν τὰς τοιαύτας δυσκολίας, δεῖ ποινὴν ἐντιθέναι. καὶ εἰ μὲν ἐπερωτήσω σε ὅτι ποιήσεις τόδε, οὕτως ὑποφείλω σε περὶ τῆς ποινῆς ἐπερωτᾶν. ἐὰν τοῦτο μὴ γένηται, προστίμου χάριν δώσεις μοι δέκα νομίσματα. εἰ δὲ ἐν τῇ ἐπερωτήσει τέθεικα φακτα τινά, ὁρῶντα εἰς τὸ ποιητόν, τινὰ δὲ εἰς τὸ μὴ ποιητόν, ἡ περὶ τῆς ποινῆς κλαύσουλα, ἤτοι κεφάλαιον, οὕτως ὀφείλει προστίθεσθαι, ἐὰν ὑπεναντίον τούτων γένηται, ἢ γοῦν οὕτως, ἐάν τι τούτων μὴ γένηται ποινῆς χάριν δώσεις μοι δέκα νομίσματα.

καὶ ἐὰν συμβῇ σε παραβῆναι περὶ τὸ ποιητόν, ἢ
μὴ ποιητόν, ἡ τοιαύτη κλαουσούλα τῆς
ποινῆς ἔνοχον ποιήσει σε πολ-
λῶν προστίμων κα-
ταβολαῖς.

DE DVOBVS REIS STIPVLANDI ET PROMITTENDI Titulus XVI

ΤΟν περὶ ἐπερωτήσεων διαλεγόμενον, ἐπάναγκες ἐστὶ διδάξαι καὶ περὶ ῥέων στιπουλανδῶν, καὶ ῥέων προμιττενδῶν. οἵ τινες δύο, ἢ καὶ πλείονες δύνανται γενέσθαι. καὶ ῥέοι μὲν στιπουλάνδοι γίνονται οὕτως. ἐὰν Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος δανείσωσι τινὶ ἑκατὸν νομίσματα, καὶ ἕκαστος αὐτῶν βουληθείη ἐνοχὴν ἔχειν αὐτὸν εἰς ὁλόκληρον, ἐπερωτᾷ κεχωρισμένως ἕκαστος αὐτῶν. μετὰ δὲ τὴν πάντων ἐπερώτησιν ὁ ἐπερωτώμενος ἐὰν εἴπῃ τὸ ὁμολογῶ. οἷον Πρῖμος ἐπηρώτησέ με, ὁμολογεῖς διδόναι ἑκατὸν νομίσματα. ὁμοίως καὶ Σεκοῦνδος. εἶτα πρὸς τοὺς δύο ἀπεκρινάμην εἰπών, ἑκατέρῳ ὑμῶν δοῦναι ὁμολογῶ. εἰ γὰρ πρότερον τῷ Πρίμῳ ἀποκρίνομαι λέγων, ὁμολογῶ διδόναι, μετὰ δὲ ταῦτα τῷ Σεκούνδῳ ἀποκρίνομαι, ἑτέρα καὶ ἑτέρα ἐνοχὴ συνίσταται. οὐ μὴν δύο ῥέοι στιπουλάνδοι γενέσθαι λέγονται.

Duo plures

δύο δὲ καὶ πλείονες ῥέοι προμιττένδοι, οὕτω γίνονται. οἷον ἐὰν Μαίβιον καὶ Σεῖον, δὶς ἐδάνεισα ι̅ νομίσματα, οὕτως ἐπερωτήσω, ὁμολογεῖς ὦ Μαίβιε ι̅ νομίσματα διδόναι μοι, ὁμολογεῖς ὦ Σεῖε, τὰ αὐτὰ ι̅ νομίσματα διδόναι μοι. καὶ ἕκαστος κεχωρισμένως ἀποκρίνεται, ὁμολογῶ.

Ex huiusmodi

ἐκ δὲ τῶν τοιούτων ἐνοχῶν, καὶ τῶν ἐπερωτώντων ἑκάστῳ τὸ ὁλόκληρον ὀφληθήσεται, καὶ τῶν ἐπερωτωμένων ἕκαστος εἰς ὁλόκληρον ἔνοχος γενήσεται. ἐν ἑκατέρᾳ γὰρ ἐνοχῇ ἕν τι ἀπαρτίζεται τὸ πρᾶγμα. καὶ γὰρ ὁ εἷς τῶν ῥέων στιπουλάνδων τὸ χρέος ἀπολαβών, ἀφαιρεῖται καὶ τῷ συνεπερωτήσαντι τὴν τῆς ἀπαιτήσεως ἄδειαν. ἢ καὶ ὁ ἕτερος τῶν ῥέων προμιττένδων τὸ χρέος καταβαλών, καὶ τὸν συνεπερωτηθέντα ἐλευθεροῖ.

Ex duobus

ἐκ δὲ τῶν δύο ῥέων προμιττένδων, ὁ μὲν πούρως, ὁ δὲ ἐν διέμ, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἔνοχος γίνεσθαι δύναται. τουτέστιν οὐκ ἐμποδών τί ἐστιν εἰς τὸ εὐθέως ἀπαιτηθῆναι τὸν ἕνα, τὸν πούρως ἐπερωτηθέντα· οὐ γενησομένου ἐμποδίσματος, εἰς τὸ τὸν πούρως ἐπερωτηθέντα, ἐντεῦθεν ἤδη μεθοδευθῆναι, τοῦ τὸν ἕτερον ἐν διέμ, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ὁμολογοῦσαι.

DE STIPVLATIONE SERVORVM Titulus XVII

ΟἹ οἰκέται ἀπρόσωποι ὄντες, ἐκ τῶν προσώπων τῶν οἰκείων δεσποτῶν χαρακτηρίζονται. καὶ ἐκεῖθεν ἔχουσι τὴν κατάληψιν, πότερον ἐπερωτᾷν δύνανται, ἢ οὐ δύνανται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἡνίκα περίεστιν ὁ τοῦ ἐπερωτῶντος οἰκέτου δεσπότης. εἰ δὲ τετελεύτηκε, καὶ οὔπω γέγονεν ἀδιτιών, ἡ κληρονομία δεσπόζει τοῦ οἰκέτου. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γὰρ τὴν τάξιν ἐπέχει τοῦ προσώπου τοῦ τελευτήσαντος. διὸ ὁ ἐρεδιτάριος οἰκέτης πρὸ τῆς ἀδιτίονος εἰ ἐπερωτήσει, τῷ ἀσωμάτῳ

προσαπο-

προσπορίζει τῆς κληρονομίας. Ἢ μετὰ ταῦτα ἀδιτεύσας ὁ κληρονόμος, μετὰ τῶν ἄλλων πραγμάτων τε καὶ ἀγωγῶν, τὴν τοιαύτην ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρήσει ἐπερώτησιν. ἀδιάφορον δέ ἐστιν ὅπως ἐπερωτᾷ ὁ οἰκέτης. εἴτε γὰρ εἴπῃ ὁμολογεῖς δοῦναι ἐμοί, ἢ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ, εἴτε ὁμολογεῖς δοῦναι ἐμοί, ἢ τῷ ἐμῷ συνδούλῳ, ἢ ἀπροσώπως ἐπερωτήσῃ λέγων, ὁμολογεῖς δοῦναι τῷ δεσπότῃ, ἐκ πασῶν τῶν τοιούτων ἐπερωτήσεων προσπορίζει. τὸ αὐτὸ φαμὲν, καὶ ἐπὶ τῶν ὑπεξουσίων παίδων, ἐφ' ὧν μέχρι αὐτῶν δύναται ἡμῖν προσπορίζειν, τουτέστιν ἐξ ἔτι νόστρα. ἡνίκα δὲ φανερὸν πρόσκειται τῇ ἐπερωτήσει, ὃν ὁ ἡμέτερος οἰκέτης ποιεῖται, τὸ ἐκείνου σκοπεῖται πρόσωπον, οὐ μὴν τὸ τοῦ δεσπότου. οἷον ἐὰν ἐπερωτήσῃ τινὰ, ὁμολογεῖς ἐξεῖναί μοι διὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ ἴτερ, τουτέστι παρελθεῖν μόνῳ, ἢ καὶ ἄκτους, τουτέστι μετὰ ὑποζυγίου βαδίζειν. τότε γὰρ εἰ μὲν ὁ δεσπότης κωλυθῇ διὰ τοῦ ἀγροῦ βαδίσαι, οὐδεμία δίδοται αὐτῷ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπερωτήσεως μέθοδος. τοῦ δὲ οἰκέτου κωλυθέντος, κομμιττεύεται ἡ ἐπερώτησις, διὰ τὸ ἀναφέρεσθαι τὸ ἐν τῇ ἐπερωτήσει κείμενον φανερὸν εἰς τὸ τοῦ οἰκέτου πρόσωπον.

Siue autē

Sed cum factum

οἰκέται δὲ ἐπίκοινοι ἐπερωτῶντες ἑκάστῳ τῶν δεσποτῶν pro parte dominica ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως προσπορίζουσιν ἐνοχήν. εἴτε ἐξ ἴσων μερῶν, εἴτε ἐξ ἀνίσων δεσπόζουσι τοῦ οἰκέτου. ἐξ ἀνίσου δὲ συμβαίνει, οἷον ἡνίκα τις τελευτῶν, πρῖμον καὶ σεκοῦνδον ἐνστήσεται κληρονόμον. τὸν μὲν εἰς ὀκτὼ, τὸν δὲ εἰς Δ οὐγκίας. κατὰ τοῦτον γὰρ δεσπόζουσι τῶν ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρεθέντων οἰκετῶν, ὁ μὲν εἰς τὸ δίμοιρον, ὁ δὲ εἰς τὸ τρίτον. εἰ δὲ ὁ ἐπίκοινος οἰκέτης ἐν τῷ ἐπερωτᾷν, ἑνὸς τῶν δεσποτῶν μνημονεύσει εἰπὼν, ὁμολογεῖς διδόναι πρίμῳ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ, ἐκείνῳ μόνῳ προσπορίζει. τοῦτο δέ ἐστιν, εἰ καὶ μὴ μνημονεύσῃ ἰδικῶς τοῦ πρίμου ἐν τῇ ἐπερωτήσει, ἀλλὰ ἀπροσώπως ταύτην ποιήσεται. καὶ τοῦθα γὰρ μόνῳ πρίμῳ προσπορίζει. διὰ τὸ ἰσοδυναμεῖν τῇ μνήμῃ τοῦ ὀνόματος τὴν τοῦ δεσπότου κέλευσιν. εἰ δὲ ἀπροσδιορίστως ἐπερωτήσει ὁ οἰκέτης, τὸ εἰς ἐπερώτησιν ἐνεχθὲν πρᾶγμα, τῷ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν προσπορισθῆναι οὐ δύναται. ὑπόθου γὰρ ἐμὲ καὶ πρῖμον ἐπίκοινον ἔχειν οἰκέτην. τίτιον δὲ ἐπερωτᾶσθαι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν δούλου οὕτως, ὁμολογεῖς ὦ τίτιε δοῦναι τόνδε τὸν ἀγρόν. τῆς δὲ ἐμῆς ἐτύγχανε δεσποτείας οὗτος ὁ ἀγρός. ὅσον ἐπ' ἐμοὶ οὐκ ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις. ἐπειδὴ οὐδὲ ἐγὼ δι' ἐμαυτοῦ ἰσχυρῶς ἐπερωτῶ νῦν τὸ ὑπ' ἐμοῦ δεσποζόμενον πρᾶγμα. δῆλον γάρ ἐστι τὸ ποιῆσαι δεσπότην. ἐπεὶ πλέον δὲ γενέσθαι δεσπότης οὐ δύναμαι τοῦ ἐμοῦ. εἰ τοίνυν εἰς τὸ ἐμὸν πρόσωπον ἀνίσχυρος ἐστὶν ἡ ἐπερώτησις, ζητεῖται εἰς τὸ ἐμοὶ ἐπιβάλλον προσπορισθῆναι, πότερον ἄχρηστος οὖσα ἡ ἐπερώτησις ἀνενέργητός ἐστιν; ἢ ἐμοὶ μὲν οὐδὲν προσπορίζεται, τῷ κοινωνῷ δὲ ὅλον δοθήσεται; ὅπερ καὶ ἤρεσε διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, ὅτι τὸ τῷ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν οὐ δυνάμενον προσπορισθῆναι, ὅλον τῷ ἑτέρῳ προσπορίζεται, τῷ δεκτικῷ τυγχάνοντι τοῦ προσπορισμοῦ.

Seruus communis

Quod feruus

DE DIVISIONE STIPVLATIONVM Tit. XVIII

Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὰς τῶν ἐπερωτήσεων ἡμᾶς γνῶναι διαιρέσεις. τῶν γὰρ ἐπερωτήσεων, αἱ μέν εἰσι ἰουδικιάλιαι, αἱ δὲ πραιτώριαι, αἱ δὲ κονβεντιονάλιαι, αἱ δὲ κομμούνες, τουτέστι πραιτώριαι ἅμα καὶ ἰουδικιάλιαι. αἱ ἰουδικιάλιαι μέν εἰσι μονοειδεῖς, αἵ τινες ἐκ μόνου τοῦ ὀφφικίου τοῦ δικαστοῦ ὁρμῶνται. οἷόν ἐστιν ἡ περὶ τοῦ δόλου ἐπερώτησις. χώρα δὲ αὐτῇ ἐστιν, ἡνίκα κινῶ κατά τινος ἐξ ἐπερωτήσεως ἐποφείλοντός μοι οἰκέτην, τὸν ἐξ στιπουλάτου. εἰδὼς δὲ ὁ ἐναγόμενος, ὡς παντὶ τρόπῳ καταδικασθήσεται, φάρμακον αὐτῷ παρέσχε, μικρὸν ὕστερον μετὰ τὴν τοῦ οἰκέτου ἀπόδοσιν ὀφεῖλον αὐτὸν ἀνελεῖν τὸν οἰκέτην. ὀφφίκιον ἐστὶ τοῦ δικαστοῦ διὰ τὰς τοιαύτας ὑπονοίας ἀναγκάζειν τὸν ῥέον, ἤτοι τὸν ἐναγόμενον διδόντα τὸν οἰκέτην ἐπερωτᾶσθαι, ὅτι οὐδεμία δόλον ἐμηχανήσατο, ἐπὶ βλάβῃ τοῦ παρεχομένου οἰκέτου. ἰουδικιάλια ἐστὶν ἐπερώτησις, καὶ ἡ περὶ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ἐν φυγῇ διάγοντος οἰκέτου. εἰ γάρ τις τὸν οἰκέτην μου ἀγοράσει παρά τινος βονα φίδεϊ, καὶ βιτίου μὴ ὑπόντος ἀκωλύτως τρέχει ἡ οὐσουκαπιών, πρὸ τοῦ τέλους τυχὸν τοῦ χρόνου τοῦ πεπραιουμένου τὴν οὐσουκαπίονα, πρὸ δύο, ἢ καὶ τριῶν μηνῶν εἰ κινήσω τὴν ἰν ῥὲμ κατὰ τοῦ νομέως, ἐπεκτεινομένης δὲ τῆς δίκης πεπραιωθῇ ἡ οὐσουκαπιών, ἔπειτα δίχα δόλου τοῦ ἐναγομένου ὁ οἰκέτης δραπετεύσῃ, μετὰ δὲ ταῦτα, ἀποδείξω ἐγὼ ὁ ἐνάγων τῆς ἐμῆς γεγενῆσθαι δεσποτείας ἐπειδήπερ ἄτοπόν ἐστι καταδικασθῆναι τὸν ἐναγόμενον μηδὲν ἐπταικότα ἐπὶ τῇ τοῦ οἰκέτου φυγῇ, ἀφίεσθαι δὲ αὐτὸν ἄτοπον ὑπάρχει, ἵνα μή πως ἀνώνητος μοι γένηται ἡ ἐν τῷ τοιούτῳ δικαστηρίῳ δίκη. ὀφφίκιον ἐστὶ τοῦ δικαστοῦ, ἀναγκάζειν τὸν ἐναγόμενον, διδόναι καυτίονα, ὡς ἐπειδὰν εὕρῃ τὸν οἰκέτην, κινήσει κατὰ τοῦ κατέχοντος τὴν ἰν ῥὲμ· οἷα γενόμενος ἤδη δεσπότης, ἐκ τῆς εἰρημένης οὐσουκαπίονος, καὶ τοῦτον ἀποκαταστήσει μοι, ἢ τὸ αὐτοῦ τίμημα. εἰ γὰρ οὐκ ἔτυχεν οὐσουκαπιτεύσας, οὐδὲ ἐδεόμην τῆς τοιαύτης καυτίονος. δυνήσεται γὰρ ὡς ἄκτωρ, κατὰ παντὸς ἑτέρου διακατέχοντος αὐτὸν, κινεῖν ἀκωλύτως τὴν ἰν ῥέμ. πραιτώριαι δέ εἰσιν ἐπερωτήσεις, αἵ τινες ἐκ μόνης τῆς τοῦ πραίτορος δικαιοδοσίας καταγονται. οἷόν ἐστιν ἡ damni infecti, ἤγουν ἡ ὑπὲρ ζημίας. χώρα δὲ ταύτῃ, ἡνίκα ἡ τοῦ γείτονος οἰκεία διὰ τὴν αὐτῇ προσοῦσαν σαθρότητα πτῶσιν ἀπειλεῖ. εἰ γὰρ μὴ βουληθῇ ταύτης φροντίδα ποιήσασθαι ὁ γείτων, μηδὲ ἐπερωτηθῆναι, ὡς εἰ συμβῇ ἐκ τῆς αὐτῆς καταπτώσεως βλαβῆναί με, ὅτι θεραπεύσει μοι τὴν ἐντεῦθεν συμβησομένην βλάβην, πέμπομαι ἐπὶ νομῇ τῆς σαθρᾶς οἰκίας. βουλόμενος τοίνυν ὁ γείτων μὴ γενέσθαι με ἐν νομῇ τῆς αὐτοῦ οἰκίας, ἀναγκάζεται ἐπερωτᾶσθαι τὴν τοιαύτην ἐπερώτησιν, τὴν ἐπὶ ἀτελεῖ, τουτέστι δάμνι ἰνφέκτι τῇ ζημίᾳ. διὰ γὰρ τὸ μήπω γενέσθαι τὴν ἐκ τῆς καταπτώσεως βλάβην, δάμνι ἰνφέκτι προσαγορεύεται. τοιαύτη δέ ἐστι καὶ ἡ λεγατόρουμ. εἰ γάρ τις τελευτῶν ἐνστήσεται

τα

ταί σε κληρονόμον, ληγάτον δὲ μὴ καταλείψει ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον Si nauis
ex Asia uenerit, ἐπειδὴ τῆς αἱρέσεως ἠρτημένης ἀγωγὴν οὐδεμίαν κατὰ σοῦ
τοῦ κληρονόμου κινεῖν δύναμαι, ἔστι δὲ δίκαιον οὐ μικρὸν, ἵνα μὴ ἐν τῷ μεταξὺ
δαπανήσας σὺ ὁ κληρονόμος τὴν περιουσίαν, εἶτα ἄπορος γεγονὼς, ἀνόνη-
τόν μοι ποιήσῃς τὴν τοῦ τελευτῶντος φιλοτιμίαν· κελεύει ὁ πραίτωρ ἐπερω-
τᾶσθαί σε τὸν κληρονόμον πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως. διδόναι δὲ καὶ
ἐγγύας ὡς ἐκβάσης τῆς αἱρέσεως παρέξεις τὸ ληγάτον. τοῦτο δὲ ποιεῖν τοῦ
κληρονόμου μὴ ἀνεχομένου, ἐπὶ νομῇ ἢ τοῦ ληγατευθέντος πράγματος, ἢ
πάσης πεμφθήσομαι τῆς περιουσίας. ταῖς δὲ πραιτωρίαις ἐπερωτήσεσι
συνηρίθμηνται καὶ αἱ aedilitiae ἐπερωτήσεις. καὶ ταύτας γὰρ ἐκ τῆς τῶν
aedilium ἰουρισδικτίονος ἔχειν τὴν γένεσιν συμβαίνει. χώρα δὲ αὐταῖς
ἐστὶν, ἐπὶ τῶν ἐπερωτήσεων, αἳ γίνονται διὰ τὰ πάθη τὰ ἐν τοῖς πιπρασκο-
μένοις οἰκέταις. δεῖ γὰρ τὸν πράτην ἐπερωτᾶσθαι τῷ ἀγοραστῇ, ὡς εἰ πά-
θος εὑρεθῇ κρυπτὸν ἐν τῷ πιπρασκομένῳ οἰκέτῃ παρέξει τὸ διπλάσιον λό-
γου χάριν. κονβεντιονάλιαι δέ εἰσιν, αἵ τινες ἐκ κοινῆς συναινέσεως ἑκα-
τέρου μέρους γίνονται, τουτέστιν οὐδὲ κελεύσει τοῦ δικαστοῦ, οὐδὲ κελεύσει πραί-
τορος, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως τῶν συναλλαττόντων. τοσαῦτα γὰρ γένη τῶν
κονβεντιοναλίων ἐπερωτήσεων, ὅσα σχεδὸν καὶ συναλλάγματα. κομμού-
νεις δέ εἰσιν ἐπερωτήσεις, ἤγουν κοιναί, οἷον ἡ rem pupilli saluam fore, ἐπερώ-
τησις. ὁ γὰρ πραίτωρ τὸν καθιστάμενον ἐπίτροπον ἐγγύας διδόναι κελεύει,
καθὰ εἴρηται ἐν τῷ α' ἰνστιτούτων, ὅτι σῶα καὶ ἀκέραια τοῦ ἀνήβου φυλα-
χθήσονται τὰ πράγματα. εἰ δὲ συμβῇ πρὸ τῆς ἱκανοδόσεως ἐνάγειν τὸν
ἐπίτροπον τὸν τοῦ πουπίλλου δεβίτορα, ὁ δὲ ἀποκρίνασθαι μὴ βουληθῇ, μηδὲ ὑπο-
δέξασθαι τὸ δικαστήριον, διὰ τὸ μήπω δεδόσθαι τὰς παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἐγγύας,
ἐπειδὴ τὸ δικαστήριον ἄλλως προϊέναι οὐ δύναται, κελεύει ὁ δικαστὴς ὁ δικά-
ζων τῷ ἐπιτρόπῳ, καὶ τῷ τοῦ πουπίλλου δεβίτορι δοθῆναι τὴν rem pupilli sal-
uam fore ἱκανοδοσίαν. καὶ εὑρεθήσεται δι' αὐτῆς, κοινὴ τῆς τοῦ πραίτορος
δικαιοδοσίας, καὶ τοῦ ὀφφικίου τοῦ δικαστοῦ. τὸ αὐτό ἐστι καὶ ἐπὶ τῆς Ratam
rem dominum habiturum. τοῦ γὰρ πραίτορος κελεύοντος τὸν alieno nomine
ἐνάγοντα, ἐπειδὰν ἀμφιβάλληται, εἰ κατὰ γνώμην δεσπότου ποιεῖ τὴν
ἐπίτασιν, διδόναι ἱκανοδοσίαν, εἰ συμβαίη τινὰς ὡς κατὰ μάνδατον τοῦ
ἀπόντος κινῆσαι κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν, ἐπειδὴ πρὸς τὸ μάνδατον, ἐμοῦ ἀμ-
φιβάλλοντος, οὐ δύναται τὸ προϊέναι τὸ δικαστήριον, ἀναγκάζει ὁ δικαστὴς
τὸν ἐνάγοντα παρασχεῖν τὴν ratam rem dominum habiturum. καὶ τούτῳ τῷ
τρόπῳ κοινωνήσουσιν ἐν τῇ συστάσει τῆς παρούσης ἐπερωτήσεως,
ὅ, τε πραίτωρ καθ' ὅλου τοῦτο νομοθετῶν. καὶ ὁ δικαστὴς
διὰ τὸ προελθεῖν τὸ δικαστήριον ταῦτα γί-
νεσθαι παρασκευάζων.

DE INVTILIBVS STIPVLATIONIBVS Titulus XIX

Τῶν ἐπερωτήσεων, αἱ μέν εἰσι χρήσιμοι, αἱ δὲ ἄχρηστοι. ἀλλ᾽ αἱ μὲν χρήσιμοι πολλαί, αἱ δὲ ἄχρηστοι ὀλίγαι. δεῖ οὖν εἰπεῖν περὶ τῶν ὀλίγων. ἐντεῦθεν γὰρ τὸ πλῆθος εἰσόμεθα τῶν χρησίμων. τέως δὲ εἰδέναι χρή, ὅτι πᾶν πρᾶγμα, ὃ τῇ ἡμετέρᾳ ὑποπίπτειν δύναται δεσποτείᾳ, ὀρθῶς εἰς ἐπερώτησιν κατάγεται. εἴτε κινητὸν εἴη, εἴτε ἀκίνητον. εἰ δέ τις ἐκεῖνο ὅπερ ἐν τῇ τῶν πραγμάτων οὐκ ἔστι φύσει, ἢ γενέσθαι οὐ δύναται δοθῆναι αὐτῷ ἐπερωτήσει, ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις. καὶ τὸ μὲν οὐκ ὂν ἐν φύσει ἐστὶ τοιοῦτον. οἷον ὁμολογεῖς διδόναι μοι Στίχον τὸν οἰκέτην, οὗτος δὲ ἦν τετελευτηκώς, ὑπόπτευον δὲ αὐτὸν περιεῖναι. τὸ δὲ ἔσεσθαι μὴ δυνάμενον, οἷον ὁμολογεῖς διδόναι μοι ἱπποκένταυρον, ὃς γενέσθαι οὐ δύναται. ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις ὡς εἴρηται.

Idem iuris

τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καί τις πρᾶγμα ἐπερωτήσει σάκρον, ἢ ῥελιγιόσον, ὅπερ ἀνθρωπίνου δικαίου ἐπίσευον εἶναι, ἢ πούβλικον, ὅπερ τοῖς τοῦ δήμου ἀεὶ ἀφώρισται χρείαις ἤτοι ἀνάκειται. οἷον ὁ φόρος, τὸ θέατρον, κυνήγιον. καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἢ τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον, ὃν οἰκέτην ὑπόπτευον εἶναι. ἢ πρᾶγμα οὗ κομμέρκιον οὐκ ἔχον. τουτέστιν ὃ ἀγοράζειν οὐκ ἠδυνάμην. κομμέρκιον γάρ ἐστιν ἡ τοῦ δύνασθαι πιπράσκειν, ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία. ἔστι δὲ τοιοῦτον πρᾶγμα ἐφ᾽ ᾧ πᾶς δίκαιον οὐκ ἔχει κομμέρκιον. οἷον τὸ κτῆμα ὃ ἔχει ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, αἱρετικὸς οὐ δύναται κτᾶσθαι. ἢ ἐὰν τὸ πρᾶγμα τὸ ἐμὸν ἐπερωτήσω σε λέγων. ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόδε τὸ πρᾶγμα. δῆλον γάρ ἐστι, τὸ ποιήσασθαι δεσπότην. ἐπεὶ πλέον δὲ τοῦ ἐμοῦ γενέσθαι δεσπότης οὐ δύναμαι. καὶ οὐ δὲ λέγομεν ἐν ἠρτημένῳ τὴν τῆς ἐπερωτήσεως εἶναι δύναμίν τε καὶ σύστασιν, διὰ τὸ εἰκὸς εἶναι ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πούβλικον πρᾶγμα εἰς ἰδιώτου μεταπίπτειν δύνασθαι δεσποτείαν, τυχὸν βασιλέως τοῦτο παρασχόντος. καὶ ὁ ἐλεύθερος δέ, οἰκέτης δύναται γίνεσθαι. τυχὸν γὰρ ἀπελεύθερος ὤν, ὡς ἀχάριστος κατεδουλώθη τῷ πάτρωνι. καὶ κομμέρκιον πολλάκις δύναταί τις παρὰ βασιλέως λαβεῖν ἐπ᾽ ἐκείνῳ, οὗ τῆς κτήσεως ἐφίεσθαι κεκώλυται. καὶ τὸ ἐμὸν πρᾶγμα τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας παύσεσθαι δυνατόν. ὡς λοιπὸν περιεστῆναι εἰς τὸ ἀνεμποδίστως λέγειν, ἰσχυρὰν εἶναι τὴν ἐπερώτησιν. ἀλλ᾽ εὐθέως ἐξ ἀρχῆς, ἄχρηστον εἶναι ταύτην λέγομεν. ὁμοίως ἐκ τοῦ ἐναντίου, εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς χρήσιμος ἡ ἐπερώτησις ἐγεγόνει, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς μίαν τῶν προειρημένων ἐμπέπτωκεν αἰτιῶν, οὐ κατὰ γνώμην, οὐδὲ ἀπὸ δὴ τοῦ ἐπερωτηθέντος, ἀποσβέννυται ἡ ἐπερώτησις. οἷον ἐπηρώτησά σε, ὁμολογεῖς διδόναι μοι Στίχον τὸν οἰκέτην. οὗτος δὲ πρίμου ἐδέλευε. καὶ ἦν ἰσχυρὰ ἡ ἐπερώτησις ἀμάχως. συνέβη δὲ οὐ κατὰ τὴν γνώμην ἐλευθερωθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δεσπότου. ἢ ἐπηρώτησά σε, ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόνδε τὸν τόπον, ὃς ἦν ἰδιωτικοῦ δικαίου. εἶτα περὶ τῆς ἀπαι-

τήσεως

πίσεως σάκρος γένοιτ', ἢ ῥελιγιόσος. ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις, καθὰ εἴρηται, γενήσεται. ἡνίκα γὰρ θέμα εἰς τοιαύτην παραστῇ φύσιν, ἀφ' ἧς τὴν ἀρχὴν οὐκ ἠδύνατο λαμβάνειν, σβέννυται. οὐκ ἠδυνάμην δὲ ἐξ ἀρχῆς ἐπερωτᾶν, οὐδὲ τὸν ἐλεύθερον, οὐδὲ τὸ σάκρον, ἢ ῥελιγιόσον. τί οὖν ὅτι τὶς περὶ ἐλευθέρου ἐπηρώτησεν οὕτως, ὁμολογεῖς διδόναι μοι τίτιον, ὁπότε δοῦλος γένηται. ἢ καὶ περὶ πουβλίκου, ὁμολογεῖς διδόναι μοι τόνδε τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ θέατρον, ἢ τὸ κυνήγιον, ἐὰν γένηται ἰδιωτικοῦ δικαίου. ἄχρηστος ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐπερώτησις. τὰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατα ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα γινομένων οὐ βεβαιοῦνται. ἐπειδὴ τὰ κατ' οἰκείαν φύσιν τῇ ἡμετέρᾳ δεσποτείᾳ μὴ ὑποπίπτοντα εἰς ἐπερώτησιν ἐρρωμένως οὐ κατάγεται.

Si quis aliũ

ἐάν τις ἕτερον δώσειν, ἢ ποιήσειν ὁμολογήσῃ τι, ἔνοχος οὐ γενήσεται. οἷον ἐὰν εἴπω ὁμολογῶ δώσειν σοι τίτιον δέκα νομίσματα, ἢ ποιήσειν σοι οἰκίαν. εἰ δὲ εἴπω ὅτι παρασκευάσω, ἵνα ὁ τίτιος παράσχῃ σοι δέκα νομίσματα, ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις. ἐμαυτῷ γὰρ φανερὰν ἐπηγγειλάμην.

Si quis alij

ἐάν τις ἑτέρῳ ᾧ οὐκ ἦν ὑπεξούσιος ἐπερωτήσῃ, ἀνισχύρως ἐπερωτᾷ.

Plane

καταβολὴ μέντοι καὶ εἰς ἐξωτικὸν πρόσωπον γίνεσθαι δύναται. οἷον ἐὰν οὕτως ἐγὼ ἐπερωτήσω, ἐμοὶ ἢ σείῳ δώσεις δέκα νομίσματα. ἡ μὲν γὰρ ἐνοχὴ ἐμοὶ τῷ ἐπερωτήσαντι μόνῳ προσπορίζεται. καταβαλεῖν δὲ τῷ σείῳ καὶ ἄκοντός μου ὀρθῶς δυνήσῃ. ὥστε σὲ καὶ ipso iure ἐκ τῆς καταβολῆς ἐλευθεροῦσθαι. ἕξω δὲ λοιπὸν ἐγὼ κατὰ τοῦ σείου τὴν μανδάτι ἀγωγὴν, ὥστε ἀπαιτήσει τῶν δεδομένων αὐτῷ νομισμάτων.

Si quis sibi

εἰ δὲ οὕτως ἐπερωτήσω, ἐμοὶ καὶ τιτίῳ, ὅς μου οὐκ ἔτυχεν ὑπεξούσιος ὤν, δώσεις δέκα νομίσματα, ἔρρωται μὲν ἡ ἐπερώτησις, ἀλλὰ πότερον τὸ ὅλον ἐποφείλεται, τὸ εἰς ἐπερώτησιν ἐνεχθὲν, διὰ τὸ τιτίου μηδὲ δυναμένου ἐν τῇ ἐπερωτήσει τεθεῖσθαι, διὰ τὸ μηδὲ δεκτικὸν εἶναι αὐτὸν προσπορισμοῦ, ἢ τὸ ἥμισυ μέρος διὰ τὸν καὶ σύνδεσμον συμπλεκτικὸν ὄντα ἀμφιβάλλεται. ἤρεσε δὲ, μὴ πλέον τοῦ ἡμίσεως μέρους προσπορίζεσθαι ἐμοὶ τῷ ἐπερωτήσαντι, διὰ τὸ ἀχρήστως τὴν τιτίου μνήμην ἐμφέρεσθαι τῇ ἐπερωτήσει.

Ei uero

ἐὰν ἐπερωτήσω δώσεις τιτίῳ, ἦν δὲ ὁ τίτιος ἐμὸς ὑπεξούσιος, ἐμαυτῷ προσπορίζω. ἡ γὰρ ἐμὴ φωνὴ, τοῦ ὑπεξουσίου μου εἶναι δοκεῖ. ὥσπερ ἡ τοῦ υἱοῦ μου φωνὴ, ἐμὴ νομίζεται εἶναι. ἐν τούτοις μέντοι τοῖς πράγμασιν, ἅτινα δύναται ἡμῖν προσπορίζεσθαι. νοητέον δὲ σήμερον, τὰ ἐξ [illegible] πάτρεις.

Præterea

ἄχρηστος πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἐπερωτήσεσι κἀκείνη. ἐάν τις μὴ συμφώνως ἀποκρίνεται τῇ ἐπερωτήσει. οἷον ὁμολογεῖς δώσειν μοι δέκα νομίσματα, σὺ δὲ εἴπῃς, δώσω πέντε νομίσματα. ἢ ἐγὼ μὲν πέντε ἐπηρώτησα, σὺ δὲ δέκα ὡμολόγησας. ἢ ἐγὼ μὲν πούρως ἐπηρώτησα, σὺ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν ὡμολόγησας. ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὑπὸ αἵρεσιν ἐμοῦ ἐπερωτήσαντος, σὺ δὲ πούρως ἀπεκρίνου. ταῦτα δὲ λέγω, εἰ φανερῶς διεφώνησας ἐκεῖνο, ὃ τοῖς περιεχομένοις τῇ ἐπερωτήσει ἐναντίον ἐστί. τουτέστιν εἰ ἐμοῦ ὑπὸ αἵρεσιν, ἢ ἐν διέμ ἐπερωτῶντος, σὺ

τος, σὺ ἀπεκρίνου, ἐντεῦθεν ἤδη σαυτὸν διδόναι. εἰ δὲ τοῦτο μόνον ἀπεκρί-
νου, ὁμολογῶ, συντόμῳ λόγῳ δοκεῖς λέγειν, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἢ αὔ-
ριον ἀποκεκρίσθαι. οὐδὲ γὰρ ἐπάναγκές ἐστιν ἐν τῷ ἀποκρίνασθαι πρὸς
ἐπερώτησιν, ταῦτα πάντα ἀναλαμβάνειν, ἃ καὶ ὁ ἐπερωτήσας ἐξεφώνη-
σε. τὸ γὰρ ὁμολογῶ, πρὸς πάντα τὰ τῇ ἐπερωτήσει περιεχόμενα ἀναφέρε-
ται.

Itē inutilis

ἄχρηστος ὁμοίως ἡ ἐπερώτησις, ἐὰν ἐπερωτήσω σὲ ὑπὲρ τοῦ ὑπε-
ξουσίου, ἢ ὑπ' αὐτὸν ἐπερωτηθῶ. μεταξὺ γὰρ ἡμῶν δίκην οὐ δυνατὸν
συγκροτεῖσθαι. ἀλλ' οἰκέτης μὲν οὐ μόνον δεσπότου ἐπερωτῶντος, οὐ γίνε-
ται ἔνοχος, ἀλλ' οὐδὲ ἑτέρου τινός. υἱὸς δὲ ὑπεξούσιος ἑτέροις ἐπερωτη-
θεὶς ἐνέχεται. ὁ γὰρ ὑπεξούσιος ἐν τοῖς συναλλάγμασιν, ἔοικε τῷ αὐτεξου-
σίῳ.

Mutum

τὸν ἄλαλον, μήτε ἐπερωτᾶν, μήτε ἐπερωτᾶσθαι δύνασθαι τὸν
ὁμολογημένον ἐστίν. ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ κωφοῦ ἐδείχθη. ἐπειδὴ καὶ τὸν ἐπερω-
τῶντα τῶν τοῦ ἐπερωτωμένου ῥημάτων, καὶ τὸν ἐπερωτώμενον τῶν τοῦ
ἐπερωτῶντος ἀκούειν χρή. περὶ ἐκείνου δὲ ὁ λόγος τοῦ κωφοῦ, οὐχ ὃς
βραδέως ἀκούει, ἀλλ' ὃς παντελῶς οὐκ ἀκούει.

Furiosus

ὁ μαινόμενος οὐδὲ ἓν
συνάλλαγμα ποιεῖν δύναται. οὐδὲ γὰρ αἴσθησιν ἔχει τῶν γινομένων. ἐστέ-
ρηται γὰρ τῆς διαθέσεως. μήτηρ δὲ τῶν συναλλαγμάτων ἡ διάθεσις.

Pupillus

ὁ ἄνηβος πᾶν συνάλλαγμα ἰσχυρῶς συναλλάσσει, ἵνα μέν τι εἰ-
περ τε χρεία τῆς τοῦ ἐπιτρόπου γένηται αὐθεντίας, προσληφθῇ ὁ ἐπίτρο-
πος. οἷον ἡνίκα αὐτὸς ἔνοχος γένηται. ἄλλον γὰρ ἑαυτῷ ἔνοχον ὁ πού-
πιλλος ποιεῖν καὶ δίχα τοῦ ἐπιτρόπου δύναται. ἀλλ' ὅπερ εἰρήκαμεν
περὶ τῶν πουπίλλων, περὶ τούτων δηλαδὴ ἀληθές ἐστιν, οἵ τινες ἤδη τινὰ
τῶν γινομένων αἴσθησιν ἔχουσιν. ὁ γὰρ ἴνφανς, ἢ καὶ ὁ πρόξιμος ἰνφαντίᾳ,
οὐ πολὺ τοῦ μαινομένου ἀφεστήκασιν. οἱ γὰρ ταύτην ἄγοντες τὴν ἡλι-
κίαν, οὐδεμίαν ἔχειν αἴσθησιν νομίζονται. ἐπειδὴ δὲ πούπιλλον εἶπον,
καθολικῶς μάνθανε, ὅτι ἡ τοῦ πουπίλλου ἡλικία, εἰς τρία διαιρεῖται.
τῶν γὰρ πουπίλλων, οἱ μέν εἰσιν ἰνφάντες. οἷον οἱ ἔτι θηλάζοντες, καὶ
οἱ μικρῷ μείζονες. οἱ δὲ λέγονται πρόξιμοι ἰνφάντι, οἷον οἱ ἀρχόμενοι
λαλεῖν καλῶς. οἱ δὲ πρόξιμοι πουβερτάτι. καὶ ὁ μὲν ἴνφανς, ἐπερω-
τᾶν οὐ δύναται, διὰ τὸ μηδὲ δύνασθαι φθέγγεσθαι. οὐ μὴν οὐδὲ ὁ πρό-
ξιμος ἰνφάντι. ὁποῖός ἐστιν ὁ ἕβδομον, ἢ ὄγδοον ἄγων ἐνιαυτόν. οὗτος
γάρ, εἰ καὶ ἐκφωνεῖν τὰ ῥήματα δύναται, ἀλλὰ διακρίνειν οὐ δύνα-
ται, ὅτι ποτὲ νοεῖ τὰ λεγόμενα. ὁ δὲ πρόξιμος πουβερτάτι, οἷον ὁ πλη-
σιάζων τῇ ἥβῃ, ἰσχυρῶς ἐπερωτᾷ. ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἐκφωνεῖν, καὶ τοῦ
αἰσθάνεσθαι τῶν λεγομένων ἐστὶ δεκτικός. ἤρεσε δὲ οὐ κατὰ τὸ ἀκρι-
βές, ἀλλὰ κατὰ φιλάγαθον λογισμόν, ὥστε καὶ τὸν πρόξιμον ἰνφάντι
ἰσχυρῶς ἐπερωτᾶν, ὥσπερ καὶ τὸν τῇ ἥβῃ πλησιάζοντα. ὁ δὲ ὑπεξούσιος
ἄνηβος, οὐδὲ αὐθεντοῦντος τοῦ πατρὸς ἔνοχος γίνεται.

Si impossibilis

ἡ δὲ καὶ ἀ-
δύνατος αἵρεσις προσκειμένη τῇ ἐπερωτήσει ταύτην ἀκυροῖ. ἀδύνατος

δέ ἐστι

δέ ἐστιν αἵρεσις, ἧς ἡ φύσις ἐμποδίζει τῇ ἐκβάσει. οἷον ἐάν τις οὕτως εἴπῃ, εἰ τῷ δακτύλῳ μου ἅψομαι τοῦ οὐρανοῦ, δώσεις μοι δέκα νομίσματα. ἢ ἐὰν πίω τὴν θάλασσαν. εἰ δέ τις οὕτως εἴπῃ, δώσεις μὴ εἰ τῷ δακτύλῳ μὴ ἅψομαι τοῦ οὐρανοῦ, κυρίως ἡ ἐνοχὴ γεγενῆσθαι δοκεῖ. διὸ παραχρῆμα δύναται ἀπαιτεῖν. ὁμοίως ἡ βέρβις ἐνοχή, μεταξὺ ἀπόντων γινομένη, ἐστέρηται τῆς ἰσχύος. ἐπειδὴ δὲ τὴν τοιαύτην πρόφασιν δικῶν φιλονείκοις ἀνδράσι παρεῖχε, μετὰ χρόνον τυχὸν πολὺν τοιούτων δικαιολογιῶν ἀντιτιθεμένων, καὶ μὴ παρεῖναι κατ' ἐκείνην τὴν πόλιν ἑαυτούς, ἢ τοὺς ἐπερωτήσαντας διαμαχομένων, διὰ τοῦτο γέγονε διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, σύντομον ἀναίρεσιν ταῖς τοιαύταις ἐπάγουσα φιλονεικίαις. ἣν πρὸς τοὺς συνηγόρους Καισαρείας ἀντέγραψεν. ἐν ᾗ διετύπωσε, τὰ τοιαῦτα ἔγγραφα ἐν οἷς παρεῖναι ἑκάτερον μηνύεται μέρος, προσεῖναι παντὶ τρόπῳ πιθανά, εἰ μὴ ὁ τὴν τοιαύτην ἀναίσχυντον προϊσχόμενος δικαιολογίαν σαφέστατα διελέγξει διὰ γραμμάτων, ἢ μαρτύρων ἀξιοπίστων, ἐν πάσῃ ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐπεραιοῦτο τὸ συμβόλαιον, ἢ ἑαυτόν, ἢ τὸν οἰκεῖον ἀντίδικον, ἐν ἄλλοις διατρίβειν τόποις.

Item verborum

Post mortem suam δοθῆναι τίς ἑαυτῷ ἀνισχύρως ἐπερωτᾷ. ὥσπερ καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτήν, ὃν ἐπερωτᾷ, ἀλλὰ οὐδὲ ὄντος, ὃς ἑτέρου ἐστὶν ὑπεξούσιος, οἷον δοῦλος, ἢ υἱὸς post mortem τοῦ οἰκείου πατρός, ἢ δεσπότου ἐπερωτᾷ ἰσχυρῶς. εἰ δὲ καί τις ἐπερωτήσῃ οὕτως. πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ μέλλειν ἐμὲ ἢ σὲ τελευτᾶν δοῦναι ὁμολογεῖς, ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις ὑπῆρχε, διὰ τὸ εἰς τὸ post mortem ἀνάγεσθαι τὴν πρίδιε. τὴν γὰρ πρὸ μιᾶς ἐκ τῆς τελευτῆς γινώσκομεν. ἀλλ' ἐπειδὴ καθὰ πολλάκις εἴρηται, ἐκ συναινέσεως τῶν συναλλαττόντων αἱ ἐπερωτήσεις ἰσχύουσιν, ἤρεσε τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ, καὶ τοῦτο τῆς νομοθεσίας τὸ μέρος διορθώσεως ἀξιῶσαι, ἵνα εἴτε post mortem, εἴτε πρίδιε τῆς τελευτῆς τοῦ ἐπερωτῶντος, ἢ ἐπερωτωμένου συνετέθη ἡ ἐπερώτησις, ἰσχύῃ ἀμάχως.

Post mortem

Ἄχρηστος καὶ ἡ πραιπόστερα ἐπερώτησις. οἷον ἐάν τις ἐπερωτήσῃ, ἐὰν ἡ ναῦς αὔριον ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας, σήμερόν μοι δοῦναι ὁμολογεῖς. ἄχρηστος δέ ἐστιν ἡ ἐπερώτησις, ἐπειδὴ οὐ δεῖ τὴν δόσιν πρεσβυτέραν εἶναι τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, ἀλλὰ μεταγενεστέραν. ἀλλ' ἐπειδὴ Λέοντος ἐστὶ διάταξις ἐπὶ τῆς προικός, τὴν πραιπόστεραν δεχομένη ἐπερώτησιν, διὰ τοῦτο ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς δίκαιον εἶναι ἐνόμισεν, ὥστε ἐπὶ πάσης ἐπερωτήσεως τὸ τοῦ πραιποστέρου πάθος ἐπιγενόμενον, μὴ ἀναιρεῖν τὴν ἐνοχήν. πραιπόστερα γὰρ ἐπερώτησις καὶ οὕτως γίνεται, ἐὰν εἴπω ὁμολογῶ δώσειν σοι σήμερον δέκα νομίσματα, ἐὰν αὔριον Τίτιος γένηται ὕπατος. ἢ γοῦν ἐπὶ τῆς προικός, ἐὰν εἴπῃ ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικί, ὁμολογῶ μελλούσῃ σοι τελευτᾶν διδόναι τὴν προῖκα, ἐὰν ἄπαις τελευτήσῃς. ἡ μὲν γὰρ δόσις, εἰς τὸν τῆς ζωῆς ἀνάγεται καιρόν. ἡ δὲ ἔκβασις

Itē si quis

τῆς αἱρέσεως, τουτέστι τῆς ἀπαιδίας, ἔστι γάρ, ἐὰν ἄπαις τελευτήσῃ, εἰς τὸν μετὰ τελευτὴν ἀναφέρεται χρόνον. ἤρεσεν οὖν, οὐ μόνον ἐπὶ προικὸς ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἄλλης οἱασδήποτε ἐπερωτήσεως, τὸ προειρημένον συμβαῖνον, μὴ ἀκυροῦν τὴν ἐπερώτησιν.

Ita autem

Cum morieris ἐπερωτῶν, ἢ ἐπερωτώμενος, ἡ ἐπερώτησις ἔρρωται. σύγκειται δὲ οὕτως. ἐὰν ὁ Τίτιος ἐπερωτώμενος εἴπῃ, δώσω σοι ὅτε μέλλω τελευτᾶν. αὕτη γὰρ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς χρήσιμος ἦν ἐπερώτησις, καὶ νῦν ἰσχύει. καὶ ἡ post mortem δὲ ἑτέρου γινομένη ἐπερώτησις, ἴσχυσε ἐπὶ τοῖς παλαιοῖς. οἷον εἴ τις εἴπῃ, ὁμολογῶ δώσειν δέκα νομίσματα μετὰ τελευτὴν Τιτίου. ἐπειδὴ συμβαίνει καὶ τῶν συναλλαττόντων προαγόντων τελευτᾶν τὸν Τίτιον.

Si scriptū

ἐὰν ἐν τῷ τῆς ἐπερωτήσεως συμβολαίῳ γραφῇ χωρὶς τοῦ ἢ διαζευκτικοῦ ὅτι ὁμολόγησε Τίτιος, ὡς προηγησαμένης ἐπερωτήσεως ἀπεκρίνατο. προλήψει γὰρ ἡ ἐν συμβολαίῳ ἐγκειμένη ἀπόκρισις, προϋπάρχουσαν ἐπερώτησιν ἀποφαίνει.

Quotiens

ἡνίκα πολλὰ πράγματα ἐν μιᾷ ἐπερωτήσει περιέχεται, οἷον ὁμολογεῖς δώσειν μοι τόνδε τὸν οἰκέτην, ἢ τόνδε τὸν ἀγρόν, καὶ τόδε τὸ βιβλίον, καὶ τήνδε τὴν ἐσθῆτα· εἰ μὲν ὁ ἐπερωτηθεὶς ἁπλούστερον ἀποκρίνεται ὁμολογῶ, ἐπὶ πᾶσι κρατεῖται. ἐὰν δὲ πρὸς ἓν τυχόν, ἢ δεύτερον τῶν ἐν τῇ ἐπερωτήσει περιεχομένων ἀποκρίνεται, ἐπὶ τούτοις μόνοις ἔνοχος γίνεται, ἐφ' οἷς καὶ ἀπεκρίνατο. πολλῶν οὖν γινομένων ἐπερωτήσεων, ἐπειδὴ ὅσα ἔγκειται τῇ ἐπερωτήσει πράγματα, τοσαῦται εἰσὶ καὶ ἐπερωτήσεις, ἐν ᾗ καὶ δεύτερον πρὸς ὃ ἀπεκρίνατο, perfectum εἶναι δοκεῖ. πρὸς γὰρ ἕκαστον τῶν τῇ ἐπερωτήσει περιεχομένων, καὶ τὴν ἀπόκρισιν γίνεσθαι χρή. οὕτω γὰρ ἐπὶ πᾶσι γενήσεται περφέκτα ἡ ἐπερώτησις.

Alteri

ἑτέρῳ ὡς ἐπερωτᾶν ὡς προείρηται, οὐδεὶς ἐρρωμένως δύναται. ἐπενοήθησαν γὰρ αἱ παροῦσαι ἐπερωτήσεις πρὸς τοῦτο. ὥστε ἵνα ἕκαστον ἑαυτῷ προσπορίζειν τὸ διάφορον. ἐπεὶ εἴ τις ἑτέρῳ ἐπερωτήσει, ὡς μὴ ὄντος τοῦ διαφόρου, ἀνίσχυρον τὸ πραττόμενον. εἰ δέ τις βούλοιτο ἰσχυρὸν τοῦτο ποιεῖν, ποινὴν ἐπερωτᾶν ὀφείλει, ἵνα τούτου μὴ γινομένου, ἡ τῆς ποινῆς ἀπαίτησις ἁρμόσῃ. οἷον ὁμολογεῖς διδόναι Τιτίῳ δέκα νομίσματα, εἰ δὲ μὴ δῷς, δώσεις μοι λόγῳ ποινῆς πέντε, ἢ καὶ πλείονα τυχὸν νομίσματα. ἁρμόσει γάρ μοι ἡ ἀπαίτησις τῆς ποινῆς, εἰ καὶ μὴ δύναμαι τι δεῖξαι διάφορον. ἡνίκα γὰρ ποινήν τις ἐρωτᾷ, οὐκ ἔτι σκοποῦμεν, εἰ τι διάφορόν ἐστι τῷ ἐπερωτήσαντι, ἀλλὰ ποία ἐστὶν ἡ τῆς ποινῆς ποσότης, ἡ ἐγκειμένη τῇ τῆς ἐπερωτήσεως αἱρέσει. τίς δέ ἐστιν ἡ τῆς ἐπερωτήσεως αἵρεσις; τουτέστι τὸ ἐγκεῖσθαι ἐν αὐτῇ, ἐὰν μὴ ποιήσεις, δώσεις μοι ποινῆς χάριν δέκα νομίσματα. ὥστε οὖν εἴ τις ἐπερωτήσει Τιτίῳ δοθῆναι, οὐδὲν ἀνύει. εἰ δὲ ποινὴν ἐνθῇ τῇ ἐπερωτήσει, τυχὸν δέκα νομίσματα, ἀνύσει τὸ σπουδαζόμενον.

Sed si quis

εἰ δὲ μὴ ποινὴν ἐντέθεικε τῇ ἐπερωτήσει, ὑπέστι δὲ διάφορον, ἤρεσεν ἰσχύειν τὴν ἐπερώτησιν. ἐὰν γὰρ Πρίμου, καὶ Σεκουνδου ὄντων

ἐπιτρόπων

ἐπιτρόπων, Πρῖμος παραχωρήσῃ Σεκούνδῳ τῷ συνεπιτρόπῳ τὴν διοίκησιν, ἐπερωτήσῃ δὲ αὐτὸν σῶα καὶ ἀκέραια τὰ τοῦ πουπίλλου φυλάττειν τὰ πράγματα, ἐπειδὴ διαφέρει τῷ ἐπερωτήσαντι, τὸ ταῦτα γενέσθαι, ἔνοχος γὰρ γενήσεται τῇ τουτέλᾳ, καὶ μάλιστα τοῦ Σεκούνδου περὶ τὴν διοίκησιν διαγινομένου, ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις, ὡς καὶ τίκτειν τῷ Πρίμῳ κατὰ Σεκούνδου ἰσχυρὰν ἀγωγήν. ὁμοίως δὲ τῷ οἰκείῳ προκουράτορι δοῦναί με ἐπερωτήσας, ἰσχύει ἡ ἐπερώτησις. τινὸς γὰρ ὁ σὸς προκουράτωρ διάγων ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ, ὀφείλει χρήματα εἰς τὸ δημόσιον καταβαλεῖν, ἢ δικῶν ἐπανόρθωσιν, ἢ φιλοκαλίαν ἔργων. μέλλοντα δέ με, εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους ἐκδημεῖν, ἐπηρώτησας, ὁμολογεῖς διδόναι τῷ προκουράτορί μου νομίσματα ἑκατόν. ἰδοὺ γὰρ κἀνταῦθα διαφέρον ὑπέστη, τὸ ἐξ ἀπορίας μὴ δοθέντων τῷ προκουράτορι τῶν χρημάτων, ζημιωθῆναί με. εἰ δὲ κρεδίτορα ἔχων, ᾧ τινὰ ἐνεχυριάσας τὰ πράγματα, καὶ ἐπιτρέψας αὐτῷ ταῦτα πωλῆσαι ἐξ ἀγνωμοσύνης σῆς, ἢ καὶ ποινὴν ἐπερωτηθεὶς, εἴγε μὴ κατὰ τὴν συγκειμένην καταβολῆς τὰ πράγματα προθεσμίαν, ἐπηρώτησας δέ με ὁμολογεῖς διδόναι τῷ ἐμῷ κρεδίτορι τόσα νομίσματα· ἐμοῦ τοῦτο μὴ πληρώσαντος, ὡς τῷ διαφέροντι ἕξεις με ὑπεύθυνον, ἐφ' οἷς ἐζημιώθην, τῶν ἐνεχύρων διαπραθέντων, ἢ τὴν ποινὴν ἀπαιτηθείς. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν δάνδο. εἰ δέ τις ποιήσειν τί ἕτερον ὁμολογήσει, ὅτι ὁ δεῖνα ποιήσει σοι οἰκίαν, οὐδ' ὅλως κρατεῖται, εἰ μὴ ποινὴ ἐντεθῇ τῇ ἐπερωτήσει. ὥστε διαφορὰν εἶναι τῶν ἐν δάνδο, καὶ τῶν ἐν φακιένδο. ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς δόσεως καὶ ποινῆς μὴ ἐγκειμένης, διαφέροντος δὲ ὑποκειμένου ἰσχύει ἡ ἐπερώτησις. ἐπὶ δὲ τῶν ἐν φακιένδο, ἡνίκα εἰς ἕτερον ἀναφέρηται δίχα ποινῆς, οὐκ ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις. *Versa uice*

εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, μὴ δύνασθαι ὀρθῶς τινὰ τὸ οἰκεῖον ἐπερωτᾶν πρᾶγμα. διὰ τὸ μὴ ἐπὶ πλέον δεσποτείαν τινὶ δύνασθαι τοῦ οἰκείου πράγματος προσγίνεσθαι. ὅθεν ἐκεῖνο ἐζητήθη. τελευτῶν τις ἐνεστήσατο Πρῖμον κληρονόμον. Στῖχον δὲ τὸν ἴδιον οἰκέτην, ἐληγάτευσέ μοι ὑπὸ αἵρεσιν, Si nauis ex Asia uenerit. τίτιος δέ τις ὑποφείλων μοι δέκα νομίσματα, ἐπερωτηθεὶς ἀντὶ τῶν δέκα νομισμάτων, δώσειν μοι Στῖχον τὸν αὐτὸν οἰκέτην ὑπὸ τὴν αὐτὴν αἵρεσιν. τελευτήσαντος τοῦ διαθεμένου, καὶ τῆς ἀδιτίονος γενομένης, μικρὸν ὕστερον ἐξῆλθεν ἡ τοῦ ληγάτου αἵρεσις. ἥτις ἦν καὶ ἐν τῇ ἐπερωτήσει. καὶ δῆλον ὅτι δεσπότης ἐκ τῆς διαθήκης ἐγενόμην τοῦ Στίχου. οὐ δύναμαι κινεῖν ὡς ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως κατὰ Τιτίου, ἀπαιτῶν τὸν Στῖχον τὸν τῆς ἐμῆς δεσποτείας ἤδη γεγενημένον ἐκ τῆς διαθήκης. ὥσπερ γὰρ εἰ τὴν ἀρχὴν ἐμὸν ὄντα οὐ καλῶς κατέφερον εἰς ἐπερώτησιν, καθὰ ἤδη εἴρηται. οὕτως οὐδὲ ἐκεῖνον τὸν κάσον εἰς ἐπερώτησιν ἀγαγεῖν δυνήσομαι, ἐν ᾧ τῆς ἐμῆς γενήσεται δεσποτείας. ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος συμ- *Item nemo*

βαίνει ῥήματος.

Si de alia re

Ἐπειδὴ δὲ εἴρηται, ὅτι σύμφωνον τῇ ἐπερωτήσει εἶναι δεῖ τὴν ἀπόκρισιν, ἐζητήθη κἀκεῖνο. εἰ περὶ ἑτέρου μὲν πράγματος ἔσθ' ὅτε ὁ ἐπερωτήσας, περὶ δὲ ἑτέρου ἐνόησεν ὁ ἐπερωτηθεὶς, ὁμοίως οὐδεμία συνίσταται ἐνοχή, ὥσπερ εἰ καὶ πρὸς τὴν ἐπερωτηθεῖσαν ὁ ἐπερωτώμενος οὐκ ἀπεκρίνατο. οἷον ἐὰν ἐπερωτήσω σε· δώσεις μοι Στίχον; σὺ δὲ περὶ Παμφίλου ὑποπτεύσεις ταῦτα λέγεσθαι, ὅν τινα Στίχον ἐνόμιζες ὀνομάζεσθαι.

Quod turpi

Ἡ ἀπ' αἰσχρᾶς αἰτίας γινομένη ἐπερώτησις, ἄκυρος. οἷον εἴ τις ἀνδροφονίαν, ἢ μοιχείαν, ἢ ἱεροσυλίαν ἑαυτὸν ποιήσειν ὁμολόγησεν.

Cum quis

Ὑπὸ αἵρεσιν γινομένης ἐπερωτήσεως, εἰ καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως ταύτης ὁ ἐπερωτήσας τελευτήσῃ, μετὰ ταῦτα ἐξισταμένης τῆς αἱρέσεως, ὁ τοῦ ἐπερωτήσαντος κληρονόμος, τὴν ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ἀγωγὴν ἕξει. τὸ αὐτὸ ἐστιν, εἰ καὶ ὁ ἐπερωτηθεὶς ἐτελεύτησεν, εἶτα ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις. ὁ γὰρ κληρονόμος αὐτοῦ οὐδὲν ἧττον ἀπαιτηθήσεται.

Qui hoc anno

Ὁ ὁμολογήσας τοῦτο κατ' ἐνιαυτὸν, ἢ τοῦτο κατὰ μῆνα δώσειν, εἰ μὴ πασῶν τῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἢ γοῦν τοῦ μηνὸς παρελθουσῶν ἡμερῶν οὐκ ἐναχθήσεται.

Si fundum

Ἐὰν ἀγρὸν, ἢ οἰκέτην δοῦναι ὁμολογήσῃς, οὐκ εὐθέως ἐναχθήσῃ, εἰ μὴ τοσοῦτον παραδράμῃ διάστημα χρόνου, ἐν ᾧ παράδοσις ἠδύνατο γενέσθαι.

DE FIDEIVSSORIBVS — Titulus XX

ΥΠὲρ τῶν ἐπερωτωμένων εἰώθασιν ἕτεροι γίνεσθαι ἔνοχοι, οἵ τινες fideiussores, τουτέστιν ἐγγυηταὶ προσαγορεύονται, οὓς οἱ ἄνθρωποι εἰώθασι προσλαμβάνεσθαι, φροντίδα τιθέμενοι τοῦ ἐν ἀσφαλεστέρᾳ τάξει αὐτοῖς εἶναι τὸ συνάλλαγμα.

In omnibus

Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐνοχαῖς, παραλαμβάνεσθαι εἰώθασιν οἱ ἐγγυηταὶ, τουτέστιν εἴτε ῥὲ, εἴτε βέρβις, εἴτε λίττερις, εἴτε κονσένσῳ συνέστη. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ἐστιν ἡμῖν ἐν διαφορᾷ. πότερον πολιτικὴ, ἢ φυσικὴ ὕπεστιν ἐνοχὴ, ᾗ προστίθεται ὁ ἐγγυητής. τί δὲ τοῦτο ἐστιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον. ἔχει ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. τῶν ἐπερωτήσεων αἱ μέν εἰσι πολιτικαί, αἱ δὲ φυσικαί. πολιτικαὶ μὲν ἐξ ὧν τίκτονται αἱ ἀγωγαί, αἱ κινούμεναι κατὰ τοῦ ἐνόχου γινομένου, καταδικάζεσθαι αὐτὸν παρασκευάζουσαι. καὶ καταβολὴ γινομένη ἐξ αὐτῶν, οὐκ ἐπιδέχεται ῥεπετιτίονα. εἰ γὰρ ἄκων ὁ γενόμενος ὑπεύθυνος ἀπαιτεῖται, καταβαλὼν οὐ δυνήσεται ῥεπετιτεύειν. φυσικαὶ δέ εἰσιν, αἵ τινες, οὐδὲ ἀγωγὴν τίκτουσιν, οὐδὲ καταδίκην ἐπάγουσι. δύο μέντοι γνωρίσματα ἐστιν εὑρεῖν ἐν αὐταῖς, τὸ τὴν καταβολὴν γινομένην μὴ ἐπιδέχεσθαι ῥεπετιτίονα, καὶ τοὺς δοθέντας ἐγγυητὰς φύσει καὶ νόμῳ κρατεῖσθαι. κανὼν γάρ ἐστιν ὁ λέγων, ὧν οἱ πρωτότυποι φύσει κρατοῦνται, τούτων οἱ ἐγγυηταὶ καὶ φύσει καὶ νόμῳ ἐνέχονται. τοιοῦτος ἐστιν ὁ πούπιλλος σίνε τουτόρις αὐκτοριτάτε δανεισάμενος. αὐτὸς μὲν γὰρ φύσει κρατεῖται

τεῖται. ὁ δὲ ἐγγυησάμενος αὐτὸν καὶ φύσει καὶ νόμῳ. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηνται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. εἰρήκαμεν ὅτι οὐ μόνον ἐπὶ πολιτικαῖς ἐνοχαῖς ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φυσικαῖς, ὀρθῶς ἐγγυητὴς παραλαμβάνεται. φυσικὰς δὲ λέγω ἐνοχάς, οἷον ἐὰν ὁ οἰκέτης ἔνοχος γενόμενος τοῦ μὴ δεσπότου, ἢ καὶ τοῦ δεσπότου φυσικῶς δηλονότι, οὐ δὲ γὰρ ἐννόμως ἐνδέχεται, δῶ ἐγγυητήν, εἴτε τοῦ ἐξωτικοῦ, εἴτε τοῦ οἰκείου δεσπότου ὑπὲρ ὧν ἐποφλήσειεν αὐτοῦ πραγμάτων. κρατεῖται οὖν ὁ ἐγγυητὴς καὶ φύσει καὶ νόμῳ, διὰ τὸ τὸν πρωτότυπον, τουτέστι τὸν οἰκέτην φύσει κατέχεσθαι.

Fideiussor non tātum

οὐ μόνον αὐτὸς ὁ ἐγγυητὴς ἔνοχος γίνεται, ἀλλὰ καὶ τελευτήσας, ἔνοχον τὸν οἰκεῖον καταλιμπάνει κληρονόμον.

Fideiussor

δύναται δὲ ὁ ἐγγυητὴς καὶ προσλαμβάνειν τὴν ἐνοχὴν ἐκείνου, ὃν ἐγγυᾶται. οἷον μέλλων δανείζεσθαι παρά τινος, πρὸ τῆς τοῦ συναλλάγματος συστάσεως δέδωκας ἐγγυητήν, ἢ καὶ μετὰ συστῆναι τὸ συνάλλαγμα ἐγγυήσω με.

Si plures

τότε εἰ πλείονες γίνονται ἐγγυηταί, ὅσοι ἂν τὸν ἀριθμὸν ὦσιν, οὐκ εἰς μέρος, ἀλλὰ ἕκαστος αὐτῶν εἰς ὁλόκληρον κατέχεται. ὥστε ἐλευθερίαν εἶναι παῤῥησίαν τοῦ κρεδίτωρι, καθ' ὃν βούλεται χωρεῖν εἰς ὁλόκληρον. ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως, ἀναγκάζεται ὁ κρεδίτωρ ἕκαστον ἐγγυητὴν εὔπορον ὄντα ἐν καιρῷ προκατάρξεως τὸ ἀναλογοῦν ἀπαιτεῖν. ὅθεν εἴ τις τῶν ἐγγυητῶν, ἐν ἐκείνῳ τοῦ χρόνῳ ἄπορος εὑρεθῇ, ἡ τούτου ἀπορία, τοὺς συνεγγυητὰς βαρύνει. οἷον ε̄ ἦσαν ἐγγυηταί, ρ̄ ὀφειλομένων νομισμάτων. εὔποροι μὲν ὄντες πάντες ἐνήξονται εἰς ἀνὰ κ̄. ἀπορήσαντος δὲ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ἡ ἀπορία τοῖς λειπομένοις ζημίαν προσφέρει. οὐκ ἔτι γὰρ πρὸς κ̄ οἱ Δ, πρὸς κε̄ δὲ ἀπαιτηθήσονται. οὐ κρατεῖ εἰ μετὰ τὴν προκάταρξιν ἵνα ἀπορῆσαι συνέβη, ἡ τούτου ἀπορία τοῦ δανειστῇ, οὐ μὴν τοῖς ἐγγυηταῖς προσάξει ζημίαν. εἰ δὲ καί τις καθ' ἑνὸς τῶν συνεγγυητῶν χωρήσας, τὸ ὁλόκληρον λάβῃ, οὐδὲ αὐτὸν μόνον ἀδικεῖ τὸν ἀπαιτηθέντα. οὔτε γὰρ μετὰ τῶν συνεγγυητῶν ἔχειν τινὰ ἀγωγὴν συγκεχώρηται. οὐδὲ κατὰ τοῦ πρωτοτύπου ἰσχυρῶς κινήσει ἀτέρου ὑπάρχοντος. καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ τοιοῦτος ἐγγυητὴς ἑαυτὸν αἰτιᾶσθαι. ὁπότε ἐναγόμενος ἠδύνατο βοηθῆναι ἐκ τῆς ἀδριανοῦ ἐπιστολῆς, καὶ παρασκευάσαι, ἵνα ἐξ ἴσου τοῖς συνεγγυηταῖς ἀπαιτηθῇ.

Fideiussores

οἱ ἐγγυηταὶ οὕτως ἔνοχοι γίνεσθαι οὐ δύνανται, ὡς πλέον αὐτοὺς ὀφείλειν, ἤπερ ὀφείλει ἐκεῖνος ὑπὲρ οὗ γεγόνασιν ἔνοχοι. καὶ γὰρ ἡ τῶν ἐγγυητῶν ἐνοχή, *accessio* εἶναι λέγεται. τουτέστι παρακολούθημα, ἤτοι ἐφόλκιον τῆς πρωτοτύπου ἐνοχῆς. οὐ δύναται δὲ ἐν τῇ *accessione* εἶναι πλέον ἤπερ ἐστὶν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ δίκῃ. ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, ἵνα ἧττον ἐποφλήσωσιν ἔνοχοι γίνεσθαι δύνανται. διὰ τοῦτο ἐὰν ὁ πρωτότυπος, τουτέστιν ὁ δεβίτωρ, δέκα χρυσοὺς δώσειν ὁμολογήσῃ, πέντε αὐτοὶ ἰσχυρῶς ἐπερωτῶνται. τοῦ δὲ πρωτοτύπου πέντε ἐπερωτηθέντος, οὐ καλῶς ὁ ἐγγυητὴς ἐπὶ δέκα παραλαμβάνεται. ὁμοίως ἐὰν ὁ πρωτότυπος πρώτως ἐπερωτηθῇ, ὁ φιδει-

ιούσσωρ

ιούσσως ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτᾶσθαι δύναται. ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, τοῦ πρωτοτύπου ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτηθέντος, ὁ ἐγγυητὴς ὑπὸ αἵρεσιν μὲν ὀρθῶς, πύρως δὲ οὐ δεόντως ἐπερωτᾶται. οὐ γὰρ μόνον ἐν ποσότητι, ἀλλὰ καὶ ἐν χρόνῳ, τὸ πλέον καὶ ἧττον νοεῖσθαι χρή. πλέον γάρ ἐστι τὸ εὐθέως τί ποτε δοῦναι. ἧττον δὲ τὸ μετὰ χρόνον δοῦναι.

Si quid

ὁ ἐγγυητὴς καταβαλὼν ὑπὲρ τοῦ πρωτοτύπου ἐπὶ ἀναλήψει τῶν δεδομένων, ἕξει κατ' αὐτοῦ τὴν μανδάτι ἀγωγήν. Ἑλληνιστὶ ὁ φιδεϊούσσωρ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕτως ὁμολογεῖ. τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω, θέλω, ἢ ἴσον βούλομαι. εἰ δὲ καὶ τὸ φημί εἴπῃ, ὁμοίως ἐστίν, ὥσπερ εἰ εἶπε, λέγω.

In stipulationibus

ἐπὶ τῶν ἐπερωτήσεων τῶν ἐγγυητῶν, ἴσον ἐστὶν, ὅτι ὅπερ δήποτε εἴη γεγραμμένον ὡς γενόμενον παραλήψει γεγενῆσθαι δοκεῖ. διὸ ὁμολόγηται, εἴ τις ἑαυτὸν ἔγραψεν ἐγγυήσασθαι, δοκεῖ πάντα τὰ εἰωθότα πεπρᾶχθαι. οἷον τὸ ἐπερωτᾶσθαι αὐτὸν ὡς ἐγγυητὴν, καὶ αὐτὸν ἀκολούθως ὁμολογηκέναι.

DE LITERARVM OBLIGATIONIBVS Titulus XXI

Μετὰ τὴν ῥὲ, καὶ τὴν βέρβις, εἴπωμεν περὶ τῆς λίτερις. ἡ δὲ λίτερις τὸ παλαιόν, τοιοῦτον ἐπεδέχετο ὅρον. λίτερις ἐστι, τὸ παλαιὸν χρέος εἰς καινὸν δάνειον μετασχηματιζόμενον, ῥήματι καὶ γράμματι τυπικῷ. εἰ γάρ τις ἐχρεώστει μοι ἑκατὸν νομίσματα, ἀπὸ ἀγορασίας, ἢ μισθώσεως, ἢ δανείσματος, ἢ ἐπερωτήσεως· πολλαὶ δὲ τῶν χρεῶν προφάσεις· ἐβουλόμην δὲ τοῦτον ὑπεύθυνον ποιῆσαι τῇ λίτερις ἐνοχῇ, ἀνάγκη ἦν ταῦτα λέγειν καὶ γράφειν τὰ ῥήματα πρὸς αὐτὸν ὃν ἔνοχον ἐβουλόμην τῇ λίτερις ποιῆσαι ἐνοχῇ. ἦν δὲ ταῦτα τὰ ῥήματα, ἅτινα καὶ ἐλέγετο, καὶ ἐγράφετο. τοὺς ἑκατὸν χρυσίνους οὓς ἐμοὶ ἐξ αἰτίας μισθώσεως χρεωστεῖς, σὺ ἐκ συνθήκης καὶ ὁμολογίας δώσεις τῶν οἰκείων γραμμάτων. εἶτα ἐνεγράφετο, ὡς ἀπὸ τοῦ ἐνόχου ἤδη γενομένου ἐκ τῆς μισθώσεως ταῦτα τὰ ῥήματα. ἐκ τῆς συνθήκης ὀφείλω τῶν οἰκείων γραμμάτων. καὶ ἡ μὲν προτέρα ἐνοχὴ, ἀπεσβέννυτο. καινοτέρα δὲ ἐτίκτετο, τουτέστιν ἡ λίτερις. αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ἐν γράμμασιν εἶναι τὴν ὀνομασίαν ἐδέξατο. σήμερον δὲ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἐν χρήσει. ἔστι δὲ εὑρεῖν, εἴ τις ἀκριβέστερον κατανοήσει, καὶ σήμερον πολιτευομένην τὴν λίτερις ἐνοχὴν, καθ' ἕτερον σχῆμα. εἰ γάρ τις βουλόμενος δανείσασθαι παρ' ἐμοῦ διαλεχθῇ μοι περὶ τούτου, ἐγὼ δὲ ἐπέτρεψα αὐτὸν ποιῆσαί μοι γραμματεῖον, καὶ δὴ καθ' ἑαυτὸν οὐ παρόντος ἐμοῦ τὸ γραμματεῖον ἐποίησεν, ἐν ᾧ εἶπεν, ὅτι ἐδανεισάμην ἐγὼ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν παρὰ τοῦδε καὶ ταῦτα ἐποφείλω, ἐπερώτησις δὲ οὐκ ἐνετέθη, ἢ γοῦν καὶ ἐντεθεῖσα ἄχρηστος ἦν, διὰ

τὸ γεγενῆσθαι τὸ τοιοῦτον συμβόλαιον, οὐ παρόντος τοῦ δανείσαντος, ἐνταῦθα χρόνου παραδραμόντος πολλοῦ, ζητεῖται εἰ δύναται τὴν ἐνοχὴν γενέσθαι, τὸν τὸ εἰρημένον ἐκθέμενον γραμματεῖον. καὶ λέγομεν ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τῆς ῥὲ δύναται τὴν ἐναχθῆναι τὸ παρὸν πρόσωπον. οὐ γὰρ γέγονεν ἀπαρίθμησις. οὐδὲ ἀπὸ τῆς βέρβις, ἐπειδὴ μὴ παρόντων τῶν δύο μερῶν γέγονεν ἡ ἐπερώτησις. ἢ αὐτὸ τοῦτο οὐδὲ γέγονεν ἡ ἐπερώτησις. λείπεται οὖν ἀπὸ μόνων τῶν γραμμάτων ἔνοχον αὐτὸν γενέσθαι. καὶ ἰδοὺ ἔστι, καὶ σήμερον γίνεται τὶς ἔνοχος τῇ λίτερις. ὁ δὲ πολὺς χρόνος, πάλαι μὲν εἰς τὴν πενταετίαν περιίστηκει. μετὰ γὰρ τοῦτον τὸν χρόνον, οὐκ ἦν ἀντιτεθῆναι τὴν τῆς ἀναργυρίας παραγραφήν. τουτέστι τὴν *non numeratae pecuniae*, καὶ λέγειν τὸν δανειστήν, δεῖξον ὅτι ἀπηρίθμησας. τοῦτο γὰρ πολλαῖς βασιλέων εἴρηται διατάξεσιν. ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δυσχερὲς ἦν τοῖς κρεδίτωρσιν, ὁ ἡμέτερος βασιλεύς, ἵνα μὴ πολλοῦ παραδραμόντος χρόνου, τουτέστι τριετίας, ἢ τετραετίας, μετὰ τοσοῦτον χρόνον οἱ κρεδίτωρες ἀπαιτούμενοι ἀποδεικνύειν, ὡς ὅτι ταῦτα ἀληθῆ ἐστι, διὰ τὸ μῆκος τοῦ παρελθόντος χρόνου εἰς δυσχέρειαν τῶν ἀποδείξεων ἐμπίπτοιεν, καὶ ἐντεῦθεν τῶν οἰκείων στεροῖντο πραγμάτων, διάταξιν ἐποίησεν, ἥτις τὴν πενταετίαν εἰς διετίαν περιίστησεν. ὥστε οὖν εἴσω τούτου τοῦ χρόνου, καλῶς ἡ τοιαύτη ἀντιτεθήσεται παραγραφή. μετὰ δὲ τὴν διετίαν οὐδ᾽ ὅλως.

DE OBLIGATIONIBVS EX CONSENSV Titulus XXII

Εἰπόντες περὶ τῆς ῥὲ, καὶ βέρβις, καὶ λίτερις, νῦν εἴπωμεν περὶ τῆς κονσένσο. ἡ δὲ ταύτης τῆς ἐνοχῆς σύστασις, ἔστιν ἐν τούτοις τοῖς συναλλάγμασιν, ἐν τῇ ἀγορασίᾳ, καὶ πράσει, καὶ μισθώσει, καὶ κοινωνίᾳ, καὶ ἐντολῇ. διὰ τοῦτο δὲ τούτοις τοῖς τρόποις ἡ κονσένσο συνίσταται ἐνοχὴ, ἐπειδὴ οὔτε γραφὴ, ὡς ἐπὶ τῆς λίτερις, οὔτε παρουσία, ὡς ἐπὶ τῆς βέρβις παντὶ τρόπῳ ἀναγκαία ἐστίν. ἀλλ᾽ οὐδὲ δίδοσθαί τί ποτε ἐπάναγκές ἐστιν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς ῥὲ, ἵνα σύστασιν δέξηται ἡ κονσένσο. ἀρκεῖ γὰρ τὸ συναινέσαι, τοὺς τῇ κονσένσο συναλλάσσοντας. τὰ τοιαῦτα οὖν συναλλάγματα, καὶ μεταξὺ ἀπόντων ἰσχυρῶς προβαίνει. οἷον διὰ ἐπιστολῆς, ἢ διὰ ἀγγέλου. καὶ οὐ μόνον ἐν τούτοις διέστηκεν ἡ κονσένσο τῶν λοιπῶν ἐνοχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἐνοχῶν, εἷς μὲν γίνεται ὑπεύθυνος. εἷς δὲ κτᾶται τὸν ἕτερον ὑπεύθυνον. οἷον ἐπὶ τῆς ῥὲ, ὁ μὲν διδοὺς ἔνοχον κτᾶται, ὁ δὲ λαβὼν ὑπεύθυνος γίνεται. ἐπὶ δὲ τῆς βέρβις, ἔνοχον κτᾶται ὁ ἐπερωτήσας. ὑπεύθυνος δὲ ἐστιν ὁ ὁμολογήσας. ἐπὶ τῆς λίτερις, ἔνοχος μὲν ὁ γράψας, ἔνοχον δὲ αὐτὸν κτᾶται ἐκεῖνος, εἰς ὃν γέγονεν ἡ γραφή. ἐπὶ δὲ τῆς κονσένσο ἑκάτερος ἑκατέρῳ ὑπεύθυνος

γίνεται εἰς ἄλλον, ὅπερ τὸν ἕτερον παρὰ ἑτέρῳ, ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ δικαίου παρέχειν ἐχρῆν. ὁπότε ὑπὲρ τῆς βέρβις ἐνοχῆς, ὁ μὲν ἐπερωτᾷ καὶ κτᾶται ἔνοχον, ὁ δὲ ὁμολογεῖ καὶ γίνεται ἔνοχος.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE Tit. XXIII

Καὶ εἴπωμεν κατὰ πρώτην τάξιν περὶ ἀγορασίας καὶ πράσεως. ἡ πρᾶσις, καὶ ἡ ἀγορασία συνίσταται εὐθέως, ἡνίκα περὶ τοῦ τιμήματος ἑκάτερον συναινέσει μέρος. ἐὰν γὰρ εἴπω ἐγὼ, ὡς πιπράσκω σοι τόδε ἐκ τῶν νομισμάτων, ἀρεσθῇς σὺ ταύτῃ τῇ τιμῇ, συνίστη ἡ πρᾶσις εὐθέως. εἰ καὶ τὰ μάλιστα μήπω τὸ τίμημα ἀπηρίθμηται, μήτε ἀῤῥαβών τις δέδοται. καὶ τίκτεται παρὰ μὲν πράτῃ ἡ ἐξ βενδίτι, παρὰ δὲ ἀγοραστῇ ἡ ἐξ ἔμπτι. τὸ δὲ ἀῤῥαβῶνος χάριν παρεχόμενον, ἔλεγχός ἐστι καὶ ἀπόδειξις πράσεως καὶ ἀγορασίας συσταθείσης. οὐ μὴν αὐτὸ σύστασις. ταῦτα περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας νοοῦμεν, τῆς ἀγράφως γινομένης. οὐδὲν γὰρ ὑπὲρ ταύτης ἐκαίνισεν ὁ ἡμέτερος βασιλεύς. ὑπὲρ δὲ τῆς ἐγγράφως γινομένης, οὐχ ἑτέρως τὸ τέλειον προσγίνεσθαι λέγομεν τῇ πράσει καὶ τῇ ἀγορασίᾳ, εἰ μὴ καὶ τὰ συμβόλαια τῆς πράσεως συγγραφῇ, ἢ οἰκείᾳ χειρὶ τοῦ πιπράσκοντος, ἢ ὑπὸ ἑτέρου μὲν γραφῇ, ὑπογράφῃ δὲ ὁ πιπράσκων. εἰ δὲ διὰ ταβελλίωνος γίνηται, εἰ μὴ κομπλετίονες παρακολουθήσουσιν ἡγησαμένης τῆς ὑπογραφῆς, καὶ ἀπολυθῇ τὰ συμβόλαια τοῖς μέρεσιν. ἐν ὅσῳ γὰρ ἐλλείπει τι τούτων, καὶ τῇ μεταμελείᾳ χώρα γενήσεται, καὶ δύναται ὁ ἀγοραστὴς ἢ ὁ πράτης ἀζημίως ἀναχωρεῖν ἀπὸ τοῦ συναλλάγματος. οὕτω μέντοι, εἰ μὴ ἄρα ἤδη ἔτυχέ τι ἀῤῥαβῶνος λόγῳ δοθέν. τούτου γὰρ γενομένου εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως ἡ πρᾶσις γίνεται, ὁ ἀναχωρῶν τοῦ συναλλάγματος, εἰ μὲν ἀγοραστὴς εἴη, ἀπόλλυσι τὸν ἀῤῥαβῶνα. εἰ δὲ ὁ πράτης, τὸ διπλοῦν παρέχειν ἀναγκάζεται. τουτέστιν αὐτὸ τὸ δοθὲν, καὶ ἕτερον τοσοῦτον. εἰ καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἐν τῷ δίδοσθαι τοὺς ἀῤῥαβῶνας συνεφωνήθη.

Precium

Τίμημα μέντοι πάντως ὁρίζεσθαι χρὴ ὑπὲρ τῆς πράσεως. οὐδεμία γὰρ καθόλου ἐστὶ πρᾶσις, τιμήματος μὴ ὑποκειμένου. ἀλλὰ καὶ ῥητὸν ὀφείλει εἶναι τὸ τίμημα. ἀμέλει εἰ καὶ μεταξύ τινων οὕτω συνεφωνήθη, ἵνα ὅσου ὁ τίτιος διατιμήσεται τόνδε τὸν ἀγρὸν, τοσούτου εἴη πεπραμένος, μεταξὺ τῶν παλαιῶν πολλὴ ἐκινεῖτο φιλονεικία, πότερον συνέστηκεν ἡ τοιαύτη πρᾶσις, ἢ ἀνίσχυρός ἐστιν. ἀλλὰ γέγονε δεκισίων τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις οὕτως διετύπωσεν. ὥστε ἡνίκα οὕτως συμφωνηθῇ, ἔστω σοι ὁ ἀγρὸς πεπραμένος, ὅσου ἂν ὁ δεῖνα αὐτὸν διατιμηθήσεται, ὑπὸ τούτοις τοῖς ὅροις ἱστάναι τὸ συνάλλαγμα. καὶ εἰ μὲν αὐτὸς ὁ ὀνομασθεὶς, οἷον ὁ τίτιος ὁρίσει τὸ τίμημα, παντὶ τρόπῳ κατὰ τὴν ἐκείνου διατίμησιν, καὶ τὸ τίμημα καταβληθῇ, καὶ τὸ πρᾶγμα παραδοθῇ. ἵνα ἡ πρᾶσις εἰς πέρας ἀχθῇ, τοῦ μὲν ἀγοραστοῦ τὴν ἐξ ἔμπτι ἀγωγὴν, τοῦ δὲ πράτου τὴν ἐξ βενδίτι ἔχοντος. εἰ δὲ ὁ ἐξονομασθεὶς τίτιος, ἢ μὴ βουληθῇ,

ἢ μὴ

ἢ μὴ δυνηθῇ, τὸ τίμημα ὁρίσαι, τυχὸν γὰρ ὑπερβαίνει αὐτὸν ἡ γνῶσις τῆς ποσότητος τοῦ τιμήματος, ἀντ' οὐδενὸς ἔσω τὸ σύμφωνον τῆς πράσεως, ἀλλ' οὕτως ἕστηκεν ὥσπερ οὔτι, ὡσανεὶ μηδενὸς μεταξὺ αὐτῶν περὶ πράσεως γενομένου συμφώνου. διὰ τὸ μηδὲ ὑπεῖναι τὸ τίμημα ὡρισμένον. τοῦτο δὲ ὥρισται μὲν ἡ τοῦ βασιλέως διάταξις ἐπὶ πράσεως. οὐκ ἧττον δὲ ἐπὶ μισθώσεως, καὶ ἐκμισθώσεως ἕλκεσθαι τοῦτο. δεῖ δὲ οὐ μόνον ὁρισθῆναι τὸ τίμημα ὡς εἴρηται, καὶ κοινὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀργυρίοις εἶναι. ἐν γὰρ τοῖς λοιποῖς πράγμασι τοῖς παρὰ ταῦτα, εἰ ἄρα τίμημα εἶναι δύναται, ζητεῖται. οἷον εἰ ἄρα οἰκέτης, ἢ ἀγρὸς, ἢ ἐσθὴς ἑτέρου πράγματος τίμημα εἶναι δύναται, ἐζητήθη σφόδρα. καὶ Σαβῖνος μὲν καὶ Κάσσιος, καὶ ἐν ἑτέρῳ πράγματι νομίζουσι δύνασθαι τίμημα συνεστάναι. καὶ τοῦτο ὅ ἐστι τὸ ἐν τῷ πλήθει θρυλλούμενον, τῇ τῶν πραγμάτων ἐναλλαγῇ, πρᾶσιν καὶ ἀγορασίαν συνίστασθαι, καὶ τοῦτο τὸ εἶδος πράσεως ἀρχαιότατον εἶναι. καὶ μάρτυρι κέχρηνται Ὁμήρῳ τῷ ποιητῇ. ὅς τις ἔν τινι μέρει τῆς οἰκείας ποιήσεως, τὸ τῶν Ἑλλήνων στρατόπεδον, οἶνον ἑαυτῷ ἀγοράζον ὑποτιθέμενος φησὶ, ἐναλλαγῇ τινῶν πραγμάτων τὴν ἀγορασίαν γίνεσθαι, τούτοις τοῖς ἔπεσιν.

Itē preciū

ἔνθ' ἄρα οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί.
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ.
ἄλλοι δ' αὖ ῥινοῖσιν, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν.
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσιν.

οἰνίζοντο δὲ ὅ ἐστιν, οἶνον ἠγόραζον. καὶ ὑποθέμενος αὐτοὺς οἶνον ἀγοράζοντας, φησὶ δίδοσθαι λόγῳ τιμήματος, ἢ χαλκὸν, ἢ σίδηρον, ἢ βύρσας, ἢ βόας, ἢ ἀνδράποδα. οἱ δὲ Προκουλιανοὶ, τὸ ἐναντίον ἔλεγον. ἕτερον εἶναι λέγοντες τὴν περμυτατίονα πράγματος, καὶ ἕτερον πρᾶσιν καὶ ἀγορασίαν. καὶ φασὶ μὴ δύνασθαι καλῶς τὸ πρᾶγμα διακρίνεσθαι. ἀλλ' ἐναλλαττομένων τῶν πραγμάτων, ποῖα μὲν δοκεῖ πεπρᾶσθαι, ποῖα δὲ τιμήματος λόγῳ δεδόσθαι. ἑκάτερον γὰρ δοκεῖ, καὶ πεπρᾶσθαι, καὶ τιμήματος λόγῳ δεδόσθαι, τὸ εὔλογον οὐκ ἀναδέχεσθαι. ἀλλ' ἡ τοῦ Προκούλου γνώμη λέγοντος τὴν περμυτατίονα ἰδιάζον εἶναι συναλλάγματος εἶδος, κεχωρισμένον τῆς πράσεως, εἰκότως ἐκράτησεν. ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ Πρόκουλος, ἑτέρους Ὁμηρικοὺς στίχους ἔχει συνηγοροῦντας αὐτῷ, καὶ ἰσχυροτέροις κέχρηται πρὸς τοῦτο λογισμοῖς. οἱ δὲ στίχοι εἰσὶν οὗτοι.

ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς,
ὃς πρὸς Τυδεΐδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβεν,
χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα, ἄμειψιν σαφῶς ἐκάλεσεν, οὐ πρᾶσιν τὸ γινόμενον. τοῦτο δὲ καὶ οἱ πάλαι βασιλεῖς προσεδέξαντο. καὶ ἐν τοῖς διγέστοις πλατέως περιέχεται.

Cum autē

εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὴν ἄγραφον συνίστασθαι πρᾶσιν, ἐκ τοῦ περὶ τὸ τίμημα ὅρου, καὶ τῆς ποσότητος, εἰς ὃ ἑκάτερον ἠρέσθη μέρος. μετὰ τοίνυν τὴν εἰρημένην σύστασιν, ὁ κίνδυνος τοῦ πεπραμένου πρά-

γματος εὐθέως τὴν ἀγοραστὴν ὁρᾷ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μήπω τὸ πρᾶγμα αὐτῷ παραδέδοται. τοιγαροῦν εἴτε οἰκέτης ἐστὶν ὁ πεπραμένος, καὶ τελευτήσει, ἢ γοῦν μέρος τι βλαβῇ τοῦ σώματος, πόδα ἢ χεῖρα, ἢ ὀφθαλμόν, ἢ οἰκία οὖσα ἡ πεπραμένη πᾶσα ἢ ἐκ μέρους πυρὶ δαπανηθῇ, ἢ ἀγρὸς βίᾳ ποταμοῦ ὅλος ἢ ἐκ μέρους ἀπολεῖται πλημμύρᾳ ὕδατος, ἢ δένδρων ἐκ θυέλλης ἀνέμου καταπεσόντων πολλῷ ἥττων ἑαυτοῦ καὶ χείρων γένηται ὁ ἀγρός, ἐπὶ πάντων τούτων ἡ ζημία τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ. ἀμέλει τοι, εἰ καὶ μήπω τῆς τοῦ πράγματος ἐδράξατο νομῆς, ἀναγκάζεται τὸ τίμημα καταβαλεῖν. καθόλου γὰρ ἴσθι, εἴ τι δίχα δόλου καὶ ῥᾳθυμίας τοῦ πράτου συμβῇ τῷ πράγματι, ἕξει τὸ ἀμέριμνον ὁ πράτης. καὶ ὥσπερ ἡ ἐκ τύχης ἐλάττωσις, ἤτοι ἀπώλεια, τοῦ πεπραμένου πράγματος, εἰς τὴν ἀγοραστὴν ἀνάγεται· ὡσαύτως καὶ εἴ τι προσγένοιτο κέρδος τῷ πεπραμένῳ πράγματι τὸν ἀγοραστὴν ὠφελήσει. ὅθεν, εἰ διὰ ἀλλουβίωνος μείζων γένοιτο ὁ ἀγρός, ὃν γὰρ τυχὸν ἑκατὸν πλέθρων, μετὰ δὲ τὸ συστῆναι τὴν πρᾶσιν ἐξ ἀλλουβίωνος προσετέθη αὐτῷ ἄλλα δέκα πλέθρα, τοῦ κέρδους ὁ ἀγοραστὴς ἀπολαύσει. χρὴ γὰρ ἐκεῖνον ἔχειν τὸ κέρδος, ὃς καὶ κινδυνεύει ἐκ τῆς τούτου μειώσεως.

Quodsi

εἰ δὲ πρὸ τῆς τραδιτίονος φύγῃ ὁ πεπραμένος οἰκέτης, ἢ καὶ κλαπῇ ὑπό τινος, ὡς μὴ δόλον, ἢ ῥᾳθυμίαν ἐλέγχεσθαι περὶ ταῦτα τοῦ πράτου, σκοπήσωμεν εἰ ὁ πράτης ἐκ τούτου ὀφείλει ζημιοῦσθαι. καὶ δεῖ οὕτω διαστεῖξαι. εἰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ὁ πράτης ἀνεδέξατο τὴν τοῦ πεπραμένου οἰκέτου φυλακήν, ἕως τῆς τραδιτίονος, κουστωδίαν χρεωστεῖ· κουστωδία δέ ἐστιν, ἡ ἀκριβεστάτη καὶ ὑπερβάλλουσα παραφυλακή· καὶ αὐτὸς ἐπιγνώσεται τὴν ἐντεῦθεν ζημίαν. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζώων. οἷον ἵππου, ὄνου, καμήλου, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐστίν, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων νοοῦμεν. εἰ δὲ μὴ τὴν φυλακὴν ἀνεδέξατο, οὐκ ἐνέχεται. τοῦτο δὲ μόνον ἐποφείλει ὁ πράτης, τὸ τὴν ἰν ῥὲμ ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει τοῦ πεπραμένου πράγματος, καὶ τὴν κονδικτίτιον ἐγχωρεῖν τῷ ἀγοραστῇ, διὰ τὸ ἔτι αὐτὸν τὸν πράτην εἶναι δεσπότην, οἷα μήπω τοῦ πράγματος παραδοθέντος. ἐγχωρήσει δὲ τὴν φοῦρτι, κατὰ τῶν κλεψάντων, καὶ τὸν ἀκουΐλιον κατὰ τῶν βλαψάντων τὸ πραθὲν πρᾶγμα.

Emptio

ἡ πρᾶσις καὶ πούρως καὶ ὑπὸ αἵρεσιν συναλλάττεσθαι δύναται. ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον Στῖχος ὁ οἰκέτης εἴη εἴσω μηνὸς μὴ ἀπαρέσει σοι, ἔστω σοι πεπραμένος δέκα νομισμάτων.

Loca

τὰ σάκρα, ἢ ῥελιγιόσα, ἢ τὰ πούβλικα, οἷον τὸν φόρον, ἢ τὴν βασιλικήν, ἀνισχύρως τις εἰδὼς ἀγοράζει. τουτέστιν οὐδεμίαν ἕξει προφάσει τοῦ συναλλάγματος ἀγωγήν. εἰ δὲ ὡσανεὶ ὑπάρχοντα ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ πράτου ἠγόρασε ταῦτα, τότε ἔχει τὴν ἐξ ἐμπτοῦ ἀγωγήν, ἐπὶ ἀπαιτήσει τοῦ διαφέροντος, ἐπειδὴ οὐκ ἐξὸν ἔχειν τὸ πεπραμένον αὐτῷ. τὸ αὐτὸ ἔσω, εἰ καὶ ἐλεύθερόν τινα ἀντὶ οἰκέτου ἠγόρασε.

DE LOCATIONE ET CONDVCTIONE Titulus XXIIII

Ἡ Μίσθωσις καὶ ἡ ἐκμίσθωσις, ἔοικε τῇ πράσει καὶ τῇ ἀγορασίᾳ, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πρόεισι κανόνων. ὥσπερ γὰρ ἡ πρᾶσις τότε συνίσταται, ἡνίκα τὸ τίμημα ἑκατέρῳ μέρει ἀρέσει, οὕτω καὶ ἡ μίσθωσις συνίστασθαι νοεῖται, εἰ τὸ μίσθωμα τοῖς μέρεσιν ἤρεσε. καὶ ὥσπερ εἰρήκαμεν ἐκεῖ, κεῖσθαι καὶ ἐν ἀργυρίῳ ὀφείλειν εἶναι τὸ τίμημα, οὕτω καὶ τὸ μίσθωμα κεῖσθαι καὶ ἐν ἀργυρίῳ εἶναι δεῖ. καὶ ἁρμόζει τῷ μὲν μισθώσαντι ἡ λοκάτι, τῷ δὲ μισθωσαμένῳ ἡ κονδούκτι. τῷ μὲν ἵνα ἀπαιτήσῃ τὸ μίσθωμα, τῷ δὲ, ἵνα λάβῃ τὸ μεμισθωμένον αὐτῷ πρᾶγμα. καὶ τὸ εἰρημένον ἡμῖν περὶ πράσεως, ἡνίκα εἰς ἑτέρου κρίσιν ἡ τοῦ τιμήματος ἀνάγεται ποσότης, οἷον ἔστω σοι πεπραμένον ὅσου ἂν ὁρίσῃ ὁ Τίτιος, ἔνθα καὶ διάταξιν ἀνεγνώκαμεν τοῦ θειοτάτου βασιλέως, διασώζει τὴν τοῦ συναλλάγματος σύστασιν ἀποβάλλουσαν· τὸ αὐτὸ καὶ περὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως εἰρήσθω, ἡνίκα εἰς ἑτέρου δοκιμασίαν ἡ τοῦ μισθώματος ἀναφέρεται ποσότης, καθὰ καὶ προλαβόντες ἐδιδάξαμεν. εἰ δέ τις κναφεῖ κναφεύειν, ἢ ῥάπτῃ ῥάπτειν ἐσθῆτα δέδωκε, μισθοῦ μηδενὸς ὁρισθέντος, παραχρῆμα ὑποσχόμενος τοσοῦτον δώσειν, ὅσον ἂν μεταξὺ τῶν δύο μερῶν συνδόξῃ μετὰ ταῦτα, οὐκ ἔστι μίσθωσις τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ ἕτερον τὶ συνάλλαγμα παρὰ τὴν μίσθωσιν. ἐφ᾽ ᾧ καὶ δίδοται, ἡ πραισκρίπτις βέρβις. καὶ μή τις νομιζέτω τοῦτο τέμνεσθαι ἐκ τῆς βασιλικῆς διατάξεως. ἕτερος γὰρ ὁ τῆς διατάξεως θεματισμός. ἔχει γὰρ ἐκεῖ, ἔστω σοι πεπραμένον, ὅσου ἂν ὁρίσῃ Τίτιος. ἐνταῦθα δὲ, ἔστω σοι μεμισθωμένον, εἰς ὅσον ἂν ἑκατέρῳ μέρει συναρέσῃ. οὕτω δὲ ταῦτα ζητεῖται ἐπὶ πράσεως καὶ μισθώσεως, ὅτι ὥσπερ ἀμφιβάλλεται, εἰ ἄρα ἡ περμουτατιὼν τῶν πραγμάτων πρᾶσις ἐστὶν, οὕτω καὶ ἐπὶ μισθώσεως ζητεῖται. εἰ ἐμοῦ πρᾶγμα σοι παρασχόντος εἰς χρῆσιν, ἢ γοῦν ἐπὶ τῷ καρποῦσθαι, ἕτερόν τι ἀμοιβαδὸν ἐμοὶ δοθήσεται παρὰ σοῦ εἰς χρῆσιν, ἢ εἰς τὸ καρποῦσθαι, ἀμφιβάλλεται εἰ ἐστὶ μίσθωσις. καὶ ἤρεσε μὴ εἶναι μίσθωσιν, ἀλλά τι ἰδιάζον γένος συναλλάγματος. οἷον ὡς ἐπὶ θέματος. δύο τινὲς ἀγρογείτονες ὑπῆρχον. ἑκάτερος αὐτῶν πρὸς ἕνα βοῦν ἐκέκτητο. οὐδέτερος δὲ ἠδύνατο τὸν οἰκεῖον ἀγρὸν ἀροτριᾶν, διὰ τὸ ἕνα κεκτῆσθαι βοῦν. ἐὰν συμφωνηθῇ μεταξὺ αὐτῶν, ὥστε τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ἐπὶ δέκα ἡμέρας κιχρᾶν τὸν οἰκεῖον βοῦν ἐπὶ τῷ ἀροτριάσαι τὴν γῆν τοῦ λαβόντος, καὶ παρ᾽ αὐτῷ ἀπόλλυται ὁ βοῦς, οὐ τὸ μίσθωσις τὸ τοιοῦτον ἐστὶ, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐνταῦθα κεῖσθαι ἐν ἀργυρίῳ μίσθωμα. οὐδὲ κομμοδάτον, τὸ γὰρ κομμοδάτον γρατουῖτον ὀφείλει εἶναι. ἰδοὺ ἐνταῦθα ὁ χρήσας ἔχει, ἤτοι ἐλπίζει, τὸ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως κέρδος. ἀλλ᾽ ὁριζόμεθα ἐνταῦθα τὴν πραισκρίπτις βέρβις, κατὰ τοῦ ἀχρεώσαντος. ἐπὶ τοσοῦτον δὲ κοινωνία τίς μεταξὺ πράσεως

Praeterea

Adeo

καὶ μισθώσεώς ἐστιν, ὅτι ἐπί τινων θεμάτων ἀμφιβολία γίνεται, πότερον
πρᾶσις, ἢ μίσθωσίς ἐστι τὸ γινόμενον. τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ἐμ-
φυτῶν. οἷον ὡς ἐπὶ τῶν κτημάτων, ἅπερ περπετούως τισὶ παρέχεται
ἐπὶ τῷ καρποῦσθαι. ἵνα ἐφ' ὅσον τὸ μίσθωμα, ἤγουν πρόσοδος ὑπὲρ τούτων
τῷ δεσπότῃ παρέχεται, μηδεὶς ἀφαιρῆται ἀπὸ τοῦ μισθωσαμένου, ἢ κληρο-
νόμου αὐτοῦ, ἢ ἐκείνου, ᾧ ὁ ἐκμισθωσάμενος, ἢ ὁ αὐτοῦ κληρονόμος πέπρακεν,
ἢ ἐδωρήσατο τοῦτο τὸ κτῆμα. ἢ προικὸς ὀνόματι δέδωκεν, ἢ ἑτέρῳ ἐξεποιήσα-
το τρόπῳ. ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συνάλλαγμα, ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν παλαιῶν ἀμ-
φιβάλλετο, καὶ ὑπό τινων μὲν μίσθωσις, ὑφ' ἑτέρων δὲ πρᾶσις ἐνομίζετο·
πρᾶσις μὲν ἐπειδὴ διέβαινεν ἐπὶ κληρονόμους, καὶ ἐξεποιεῖτο διαφόρως· μί-
σθωσις δὲ ἐνομίζετο, διὰ τὸ καθ' ἕκαστον ἔτος διδόμενον· διάταξις γέγονε
Ζήνωνος τοῦ θειοτάτου, ἥτις ἐμφύτευσιν τοῦτο ἐκάλεσεν· ἰδιάζουσαν
αὐτῷ φύσιν ἐπινοήσασα, οὔτε πρὸς μίσθωσιν καθόλου, οὔτε πρὸς πρᾶσιν
ὁρῶσαν, ἀλλ' ἰδίοις ὅροις συνισταμένην. καὶ εἰ μέν τι πακτευθῇ μεταξὺ
τῶν συναλλασσόντων, οὕτως ἰσχυρὸν ἔστω τὸ σύμφωνον, ὡσανεὶ φύσεως τι
αὐτῆς φανερᾶς προσούσης τῷ συναλλάγματι. φύσις γὰρ γινέσθω τῷ
συναλλάγματι τὸ πάκτον. εἰ δὲ μηδὲν περὶ τῆς τοῦ πράγματος ἀπω-
λείας συνεφωνήθη, τηνικαῦτα εἰ μὲν παντὸς τοῦ πράγματος γένηται
φθορὰ τοῦ ἐμφυτευθέντος, δηλαδὴ τὸν δεσπότην, τουτέστι τὸν ἐμφυτεύ-
σαντα, ὁράτω ἡ ζημία. εἰ δὲ μερική, ὁ ἐμφυτευσάμενος ταύτην ἐπιγινω-
σκέτω τὴν βλάβην. ὅπερ καὶ ἐν χρήσει ἐστί τε καὶ πολιτεύεται. ὁμοί-

Itē quærit

ως κἀκεῖνο τῶν ἀμφιβαλλομένων ἐστί. χρυσοχόῳ τινὶ δέδωκα, λόγῳ χά-
ριν δέκα νομίσματα, συμφωνήσας ὥστε αὐτὸν τὸν χρυσοχόον ἐξ οἰκείας
ὕλης, χρυσοῦ φανεροῦ σταθμοῦ, καὶ φανεροῦ τύπου, δακτυλίδιόν μοι πα-
ρασκευάσαι. πότερον πρᾶσις ἢ μίσθωσις τὸ τοιοῦτον ἐστί, ζητεῖται. καὶ ὁ μὲν
Κάσσιος φησὶν εἶναι καὶ μίσθωσιν καὶ πρᾶσιν, τὸ τοιοῦτον. ἵνα εἰ μὲν αἰ-
τιῶμαι τὴν ὕλην τοῦ χρυσίου ὡς οὐ χρηστὴν κινήσω τὴν ἐξ ἔμπτου. εἰ
δὲ τὴν ἐργασίαν ὡς οὐ καλῶς ἔχουσαν, ἔχοιμι τὴν λοκάτι. ἀλλ' ἤρε-
σε μᾶλλον πρᾶσιν εἶναι καὶ ἀγορασίαν τὸ πρᾶγμα. τὸ γὰρ τῆς ἐργα-
σίας ἐστίν, ὡς ἐν παρακολουθήματι. εἰ δὲ ἴδιον δέδωκα ἐγὼ χρυσὸν τῷ
χρυσοχόῳ, μισθοῦ ὁρισθέντος ὑπὲρ τῆς ἐργασίας, ἀναμφιβόλως μί-

Cōductor

σθωσις καὶ ἐκμίσθωσις ἐστὶ τὸ τοιοῦτον. ὁ μισθωσάμενος πάντα
κατὰ τὸν ὅρον τῆς μισθώσεως ὀφείλει ποιεῖν. τουτέστι κατὰ τὸ δόξαν
μεταξὺ τῶν συναλλαττόντων. εἰ δέ τι ἐν τοῖς συμφώνοις παροφθῇ, κα-

Qui ꝓ usu

τὰ τὸ κάλλιστον καὶ δίκαιον ὀφείλει τοῦτο πληροῦσθαι. ἐὰν χρήσω τινὶ
ἐσθῆτα, ἢ ἄργυρον, ἢ ζῶον, εἶτα ὑπὲρ τῆς χρήσεως τούτου, χρυσίον ῥητὸν
λόγῳ μισθοῦ δοθῇ μοι, ἢ ὁμολογηθῇ δίδοσθαι, ὁ λαβὼν τοσαύτην ἐπιμέλειαν
περὶ τὴν τούτων παραφυλακὴν ἐποφείλει, ὅσην ὁ σφόδρα ἐπιμελέστατος
περὶ τὰ οἰκεῖα παρέχει πράγματα. ἐὰν γὰρ παράσχῃ καὶ τυχηρῶς τὰ χρη-
σθέντα ἀπόληται πράγματα, προφάσει τῆς τῶν πραγμάτων ἀκαταστά-

σεως

σεως οὐ κρατεῖται. Ἐὰν ἐπὶ πενταετίαν μισθώσω τινὶ τὸν ἐμὸν ἀγρόν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τυχὸν ἢ τρίτῳ ἐνιαυτῷ τελευτήσῃ ὁ μισθωσάμενος, ὁ κληρονόμος αὐτοῦ ὑπεισελεύσεται τὴν μίσθωσιν, μέχρι πέρατος τῆς πενταετίας.

Mortuo

DE SOCIETATE Titulus XXV

Μετὰ τὴν πρᾶσιν καὶ μίσθωσιν, χρὴ καὶ περὶ κοινωνίας διαλαβεῖν. συνίσταται δὲ αὕτη μεταξύ τινων, ἢ τοτόρουμ βονόρουμ, τουτέστιν ἐπὶ πάσῃ τῇ περιουσίᾳ, ἣν οἱ Ἕλληνες ἰδικῶς κοινοπραξίαν καλοῦσιν. ἢ μιᾶς οἵας δήποτε ἐμπορείας. οἷον ἐπὶ τὸ ἀγοράσαι ἀνδράποδα, καὶ αὐτὰ διαπωλῆσαι, ἢ ἔλαιον, ἢ οἶνον, ἢ σῖτον. καὶ εἰ μὲν μηδὲν περὶ τοῦ πόσον μέρος ἕκαστος τῶν κοινωνῶν ἢ κέρδους ἢ ζημίας ἐπιγνώσεται συμφωνηθῇ, ἐξ ἴσου τὰ κέρδη καὶ τὰς ζημίας ἐπιγνώσονται. εἰ δὲ ἐκφωνηθῇ τὰ μέρη, φυλάττεσθαι τὸ συμφωνηθὲν δεῖ. ἀναμφίβολον γάρ ἐστιν ὅτι ἔρρωται τὸ πάκτον, ἐὰν δύο μεταξὺ ἀλλήλων συμφωνήσωσιν, ἵνα ὁ ἕτερος μὲν δύο μέρη καὶ κέρδους καὶ ζημίας ἐπιγινώσκῃ. ὁ δὲ ἕτερος τρίτον. Περὶ δὲ ἐκείνου τοῦ πάκτου ζητεῖται. ἐὰν Τίτιος καὶ Σήϊος μεταξὺ ἀλλήλων πακτεύσωσιν, ἵνα Σήϊος μὲν δύο μέρη λαμβάνῃ τοῦ κέρδους. κατὰ δὲ τὸ τρίτον ζημιοῦται. ὁ δὲ Τίτιος κατὰ δύο μέρη ζημιοῦται, τοῦ κέρδους τὸ γ' ἀποφερόμενος. εἰ ἔρρωται τὸ σύμφωνον. καὶ ὁ μὲν Κουΐντος Μούκιος τῇ φύσει τῆς κοινωνίας φησὶν ἐναντιοῦσθαι τὸ τοιοῦτον σύμφωνον, καὶ διὰ τοῦτο μὴ κρατεῖν τὸ πακτευθέν. ὁ δὲ Σέρβιος Σουλπίκιος, οὗ μᾶλλον ἐκράτησεν ἡ γνώμη, τὸ ἐναντίον φησί, διὰ τὸ πολλάκις τινῶν κοινωνῶν, οὕτω τιμιωτάτην εἶναι τὴν σπουδὴν περὶ τὴν κοινωνίαν, ὥστε δίκαιον εἶναι πλείονα κερδαίνειν αὐτούς, καὶ ἐπὶ μείζονι κέρδει εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς δέχεσθαι. καὶ γὰρ οὕτω κοινωνίαν συνίστασθαι ἀναμφίβολόν ἐστι, ὥστε τὸν μὲν χρήματα συνεισφέρειν, τὸν δὲ οὔ. καὶ κοινὸν εἶναι τὸ προσγινόμενον κέρδος μεταξὺ αὐτῶν. πολλάκις γὰρ ἡ σπουδὴ ἑνὸς τῶν κοινωνῶν, ἴσα δύναται τῇ τῶν χρημάτων συνεισφορᾷ. καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκράτησεν ἡ τοῦ Σερβίου γνώμη, ἐναντιωμένη τῷ Κουΐντῳ Μουκίῳ, ὅτι καὶ ἐκεῖνο τῶν ὁμολογημένων γέγονε, δύνασθαι πακτεύειν τοὺς κοινωνούς, ἵνα τις ἐξ αὐτῶν, κέρδους μὲν μέρος ἀποφέρηται, μὴ ὑποβάλληται δὲ ζημίᾳ. ὅπερ καὶ οὕτω νοῆσαι χρή. ἵνα ἐὰν ἔν τινι μέρει κέρδος, ἔν τινι δὲ ζημία προσγενηθῇ, κομπενσατίονος ἤτοι ἀντιλλόγου γινομένου, τὸ ὑπολειφθὲν τοῦτο μόνον κέρδος νομισθείη. οἷον ἐνεπορεύοντο ἀνδράποδα, καὶ ἐσθῆτα. ἐν τῇ ἐμπορείᾳ τῆς ἐσθῆτος ζημία γέγονεν ἑκατὸν νομίσματα. ἐν δὲ τῇ πραγματείᾳ τῶν οἰκετῶν κέρδος περιεποιήθη τ̄ νομίσματα. ἐξαιρεῖται πρότερον τὰ ἑκατὸν νομίσματα τῆς ζημίας, ὥστε ἐκείνην θεραπευθῆναι ἐκ τοῦ κέρδους

De illa sane

τῶν τ̄ νομισμάτων καὶ τὰ σ̄ μεριθήσεται μεταξὺ τῶν κοινωνῶν, κατὰ τὰ γενόμενα πάκτα. ὥστε δῆλον ἐκ τούτου δείκνυται, ὅτι ἡνίκα μὲν κατὰ ταυτὸν κέρδος καὶ ζημία συμβῇ τῇ κοινωνίᾳ, ἢ κέρδος μόνον, οὐδὲν ὠφεληθήσεται ὁ κοινωνὸς ἐκ τοῦ πάκτου, τοῦ λέγοντος, μετέχειν μὲν αὐτὸν τοῦ κέρδους, μὴ ὑποκεῖσθαι δὲ ζημίᾳ. ἡνίκα δὲ ζημία μόνη συμβῇ, τότε τὸ ὄφελος τὸ ἐκ τοῦ συμφώνου δείκνυται. ἰδοὺ γὰρ εἰσαγαγόντων αὐτῶν ἀνὰ ᾱ νομίσματα, τοῦ προειρημένου πάκτου παρακολουθήσαντος, συνέβη ζημίαν μόνην γενέσθαι ἐν τῇ ἐμπορείᾳ σ̄ νομισμάτων, μηδὲν δὲ κέρδος, εἶτα διαλυθῆναι τὴν κοινωνίαν. ὁ μὲν λήψεται ἃ συνήγαγε ᾱ νομίσματα, ὁ δὲ ω̄.

Illud expeditum

ἐκεῖνο δὲ τῶν ὡμολογημένων ἐστίν, ὅτι ἐὰν ἐφ᾽ ἑνὶ μόνῳ τῶν συμβαινόντων μέρος ἐκφωνηθῇ, μέρος δὲ οὐκ ἐκφωνηθῇ, κανὼν γίνεται τὸ σιγηθὲν τοῦ ἐκφωνηθέντος. οἷον γέγονε πάκτον, ὥστε κέρδους συμβαίνοντος, τὸν μὲν τὸ δίμοιρον, τὸν δὲ τὸ τρίτον λαμβάνειν, περὶ δὲ ζημίας οὐδὲν ἐλέχθη, ἢ τοὐναντίον, ἐξισωθήσεται τῷ εἰρημένῳ τὸ μὴ λεχθέν.

Manet

ἡ δὲ κοινωνία μέχρι τοσούτου συνίσταται, ἕως οὗ τὰ μέρη τῆς αὐτῆς ἔχεται διαθέσεως. εἰ δέ τις τῶν κοινωνῶν ἀπαγορεύσει, λύεται ἡ κοινωνία ἐπὶ τοῖς μετὰ ταῦτα συμβαίνουσι. εἰ δέ τις κακούργῳ προαιρέσει ἀπηγόρευσε διὰ τοῦτο τῇ κοινωνίᾳ, ἵνα κέρδος τι προσγενόμενον μόνος κτήσηται, τοῦτο κοινὸν ἔσται. εἰ δέ τις κέρδος οὐ προσδοκῶν ἀπηγόρευσε, αὐτὸς ὃ μὴ προσεδόκησεν ἕξει μόνος. οἷον Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος τοτόρουμ βονόρουμ ἦσαν κοινωνοί. συνέβη δέ τινα ἐπὶ Πρίμῳ τελευτῆσαι κληρονόμῳ, καὶ Σεῖον δὲ τὴν περιουσίαν ἐπὶ τὸν αὐτὸν φέρεσθαι Πρῖμον. ἐλθὼν τις ἀπήγγειλε Πρίμῳ περὶ τῆς τοῦ Τιτίου κληρονομίας. ἄγνωστος δὲ ἦν ἡ Σείου κληρονομία Πρίμῳ, εἴγε ἥρμοσεν αὐτῷ. βουλόμενος ὁ Πρῖμος μόνος κτήσασθαι τὴν τοῦ Τιτίου κληρονομίαν, εἰδὼς ὅτι μετὰ λύσιν τῆς κοινωνίας μόνου τοῦ κτησαμένου ἐστίν, ἐπιτηδὲς ἀπηγόρευσε τῇ κοινωνίᾳ, ἵνα μόνος κερδάνῃ τὴν κληρονομίαν. τιμωρεῖται τὴν κακίστην αὐτοῦ προαίρεσιν ὁ νόμος, ἀναγκάζων αὐτὸν τὸ κέρδος τὸ περιγενόμενον ἐκ τῆς τοῦ Τιτίου κληρονομίας κοινὸν ποιεῖν. τὴν δὲ Σείου κληρονομίαν, εἴγε γυνὴ μετὰ ταῦτα καταδέξηται, μόνος ἕξει. οὐ δὲ γὰρ ἐλπίδι τοῦ κτήσασθαι ταύτην διέλυσε τὴν κοινωνίαν. πῶς γὰρ ὁπότε καὶ ἠγνόει ταύτην εἰς ἑαυτὸν κατενεχθῆναι. περὶ μέν τοι Σεκούνδου, εἴ τι μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην τῆς κοινωνίας περιεποιήθη, εἰ καὶ ἡ αἰτία τῆς νῦν κτήσεως πρεσβυτέρα τῆς ἀπαγορεύσεως ἦν, μόνος λήψεται, διὰ τὸ μηδεμίαν αὐτοῦ δόλον ἐλέγχεσθαι.

Soluitur

λύεται ἡ κοινωνία πρὸς τούτοις τῇ τοῦ κοινωνοῦ τελευτῇ. ὁ γὰρ κοινωνίαν συνιστῶν ἐγνωσμένον πρόσωπον ἑαυτῷ ἐπιλέγεται. οὐ πάντως δὲ ὁ τοῦ ἐμοῦ κοινωνοῦ κληρονόμος, ἔσται μοι πρὸς κοινωνίαν ἐπιτήδειος. εἰ δὲ καὶ πλείονες κοινωνοὶ συστήσονται, τῇ τοῦ ἑνὸς τελευτῇ μεταξὺ πάντων διαλύεται ἡ κοινωνία. εἰ καὶ οἱ περιόντες πλείονες εἰσὶ τῶν τελευτησάντων. τί γὰρ ὅτι πέντε ἢ ἓξ συστησαμένων κοι-

μένων κοινωνίαν, δύο ἅμα ἐν ναυαγίῳ τεθνήκασιν. ἴσθ' ὅτε γὰρ διὰ τοὺς τε-
λευτήσαντας τοῖς περιοῦσιν ἐπωφελὴς ἅμα καὶ αἱρετὴ ὑπῆρχεν ἡ κοινω-
νία, εἰ μὴ ἄρα ἐν τῷ συνιστᾶν τὴν κοινωνίαν, ἕτερόν τι συνήρεσεν, ὥστε ἑνὸς
τελευτήσαντος, τοῖς περιοῦσι φυλάττεσθαι τὴν κοινωνίαν. λύεται ἡ κοινω-
νία καὶ περαιωθέντος τοῦ πράγματος ἐκείνου, ἐφ' ᾧ συνίστη. εἰ γὰρ ἐπὶ ἐμ-
πορείᾳ ἀνδραπόδων τυχὸν γέγονε, συνέβη δὲ ταύτην τὴν ἐμπορείαν πέ-
ρας σχεῖν, συμπαύσεται καὶ ἡ κοινωνία. καὶ δήμευσις ἑνὸς τῶν κοινωνῶν
διαλύει τὴν κοινωνίαν. ἀλλὰ τότε ἡνίκα πᾶσα ἡ τοῦ κοινωνοῦ περιουσία δη-
μευθῇ. ὁπότε γὰρ εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ δημευθέντος ἕτερος ὑπεισέρ-
χεται, τουτέστιν ὁ φίσκος, μίμησις ἐπεισάγεται τελευτῆς. ὅθεν διαλύε-
ται ἡ κοινωνία. μερικῆς γὰρ γινομένης δημεύσεως ἔτι συνίστηκεν ἡ κοινω-
νία. ἐὰν κοινωνὸς, πολλοῖς βαρυνόμενος χρέεσι δημοσίοις, ἢ καὶ ἰδιωτι-
κοῖς, τῆς οἰκείας ἐκστῇ περιουσίας, καὶ διαπραθῇ αὐτοῦ τὰ πράγματα, λύε-
ται ἡ κοινωνία. εἰ μέντοι μετὰ τὴν ἔκστασιν τῆς αὐτῆς ἔχονται διαθέ-
σεως, καινοτέρα νῦν ἄρχεσθαι δοκεῖ κοινωνία. ὁ κοινωνὸς τῷ κοινω-
νῷ, πότερον τούτου μόνου χάριν κρατεῖται τῇ πρὸ σοκίῳ ἀγωγῇ, ἡνί-
κα κατ' ἀλλήλων ἔχουσιν οἱ κοινωνοί, ἢ ἐάν τις κατὰ δόλον βλάψῃ τὴν
κοινωνίαν, ὥσπερ ἀπὸ δόλου κρατεῖσθαι φαμὲν τῇ δεπόσιτι, τὸν ἀνασχό-
μενον παρ' ἑαυτῷ ἀλλότριον πρᾶγμα παρακαταχεθῆναι· ἢ γοῦν καὶ
κούλπας ὀνόματι τουτέστι ῥαθυμίας τε καὶ ἀμελείας, τῶν ζητηθέντων ἐστί.
ἀλλ' ὅμως ἐκράτησε, καὶ κούλπας χάριν αὐτὸν κρατεῖσθαι. ἡ δὲ κούλπα,
οὐ πρὸς τὴν ἀκριβεστάτην ἐπιμέλειαν ἀναφέρεται. ἀρκεῖ γὰρ τοιαύτην
ἐπιμέλειαν ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμασι τὸν κοινωνὸν προσλαμβάνειν ὁ-
ποίαν τοῖς οἰκείοις πράγμασιν εἴωθε παρέχειν. ὁ γὰρ τὸν ἧττον ἐπιμελῆ
κοινωνὸν ἑαυτῷ προσλαβὼν, ἑαυτὸν αἰτιάσθω τῆς ἀβουλίας, ὡς ἑαυτῷ
τῆς ζημίας γενόμενος αἴτιος.

Socius

DE MANDATO Titulus XXVI

ΥΠόλοιπον ἡμῖν ἐστιν, ἐκ τῶν ἀναγομένων ἀπὸ τῶν κονσέσο συ-
ναλλαγμάτων, τὸ μανδάτον. συνίσταται δὲ κατὰ τρόπους πέν-
τε. ἢ γὰρ ἐμαυτοῦ μόνου ἐντέλλομαί σοι χάριν, ἢ ἐμαυτοῦ καὶ
σοῦ, ἢ ἑτέρου μόνου ἕνεκα, ἢ ἐμοῦ καὶ ἑτέρου. ἢ σοῦ καὶ ἑτέρου. εἰ
γὰρ σοῦ μόνου χάριν γένηται τὸ μανδάτον, περιττὸν τὸ πραχθέν. καὶ οὐδὲ
ἡ κονσέσο συνίσταται ἐνοχή, οὐδὲ ἡ μανδάτι τίκτεται ἀγωγή. καὶ
τοῦ ἐντελλομένου μὲν χάριν ἐμοῦ μόνου γίνεται τὸ μανδάτον, οἷον ἐὰν ἐντεί-
λωμαί σοι, ἵνα τὰ πράγματά μου διοικήσῃς. ἢ ἵνα μοι τὸν ἀγρὸν τόνδε ἀγο-
ράσῃς, ἢ ἵνα ἐγγυήσῃ με. ἐμοῦ καὶ σοῦ χάριν γίνεται τὸ μανδάτον, ἡνίκα
ἐντείλωμαί σοι, ἵνα ἢ ἐπὶ τόκῳ δανείσῃς Τιτίῳ, τῷ μέλλοντι ταῦτα

Mandatũ

τὰ χρήματα εἰς ἐμὰς δαπανᾶν χρείας. καὶ γὰρ καὶ σοὶ τὸ γινόμενον ὠφε-
λεῖ διὰ τὴν λῆψιν τῶν τόκων, κἀμὲ οὐ πολὺ τὰς χρείας δαπανηθήσεται τὸ
ἀργύριον. ἢ ἐὰν συμβῇ δανείσασθαι μὲν παρὰ σοῦ πρῖμον, ἐμὲ δὲ ἐγγυήσα-
σθαι. βουλομένῳ δέ σοι χωρῆσαι κατ' ἐμοῦ, ἐντέλλομαί σοι ἐμῷ κινδύνῳ
κινῆσαι κατὰ πρίμου τοῦ πρωτοτύπου. ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα κἀγὼ ὠφελοῦμαι
τὴν παροῦσαν διαφυγὼν ἀγωγήν, καὶ σὺ δὲ δυνάμενος μετὰ τὴν κα-
τὰ τοῦ πρωτοτύπου δίκην, εἴγε μὴ ἀποπληρωθῇ τὸ χρέος ἐπιστρέφειν κατ'
ἐμοῦ. ὑπόθου γὰρ ὅτι ἡ ἐγγύη γέγονε δίχα ὑποθήκης, τὸ δὲ μανδᾶτον μετὰ
ὑποθήκης, ἵνα τὶ ὄφελος ἔχῃ τὸ μανδᾶτον. ἢ καὶ ἡνίκα ἐχρεώστουν σοι ἑκα-
τὸν νομίσματα. ἐβούλου δέ με καλέσαι πρὸς δίκην. ἐδελεγάτευσά σοι
ἐγὼ τὸν ἐμὸν δεβίτωρα. εἶτα ἐνετειλάμην σοι ἐγὼ ἐμῷ κινδύνῳ ἐπερω-
τᾶν αὐτόν. τυχὸν γὰρ ἐδεδίεις μήπως ἐπερωτήσας τὸν ἐμὸν δεβίτωρα
ἐκπίσῃς τοῦ χρέους, ὅτε παρ' αὐτοῦ δυνάμενος τι λαβεῖν, διὰ τὴν αὐτοῦ
προσοῦσαν ἀπορίαν, ὅτε κατ' ἐμοῦ δυνάμενος ἐπιστρέφειν, διὰ τὴν συμ-
βᾶσάν μοι ἐκ τῆς νοβατίονος ἐλευθερίαν. ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα ἑκάτερον ὠφε-
λεῖ τὸ μανδᾶτον. ἐμὲ μὲν καθὸ μένω πρὸς τὸ παρὸν ἀνενόχλητος. σὲ δέ,
ἐπειδὴ καὶ τὸν ἐμὸν δεβίτωρα ὑπεύθυνον ἕξεις ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως. καὶ
κατ' ἐμοῦ χωρῆσαι ἐκ τοῦ μανδάτου δυνήσει. καὶ πάλαι ἕνα κεκτημένος
ὑπεύθυνον, νῦν ἕξεις δύο. ἐκεῖνον μὲν ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως, ἐμὲ δὲ ἐκ τοῦ
μανδάτου. ἑτέρου δὲ μόνου χάριν γίνεται τὸ μανδᾶτον, ἡνίκα ἐντέλλομαί
σοι, ἵνα Τιτίου διοικήσῃς τὰ πράγματα. ἢ ἵνα Τιτίῳ ἀγρὸν ἀγοράσῃς, ἢ ἐγγυή-
σῃ Τίτιον. ἐμοῦ χάριν καὶ ἑτέρου γίνεται τὸ μανδᾶτον, ἐὰν ἐντέλλωμαι τὰ
κοινὰ ἐμοῦ καὶ Τιτίου διοικῆσαι πράγματα. ἢ ἵνα ἐμοὶ καὶ Τιτίῳ ἀγοράσῃς
ἀγρόν. ἢ ἵνα ἐμὲ καὶ Τίτιον ἐγγυήσῃ. σοῦ δὲ καὶ ἑτέρου χάριν ἐντέλλομαι, ἐὰν
Τιτίου δεομένου χρημάτων, ἐντέλλωμαί σοι, ἵνα δανείσῃς αὐτῷ ἐπὶ τόκοις.
ἐνταῦθα γὰρ καὶ σὺ διὰ τοὺς τόκους ὠφεληθήσῃ, κἀκεῖνος τῆς οἰκείας ἐντὸς
γενήσεται χρείας. εἰ γὰρ ἵνα ἀτόκως δανείσῃς ἐνετειλάμην σοι, ὑπὲρ ἑτέ-
Tua tantū ρου, οὐ μὴν ὑπὲρ σοῦ, οἷα μηδὲν ὠφελουμένου γίνεται τὸ μανδᾶτον. σοῦ
μόνου χάριν γίνεται τὸ μανδᾶτον, ἡνίκα ἐντέλλομαί σοι, ἵνα τὰ σὰ χρή-
ματα μᾶλλον εἰς ἀγορασίαν κτημάτων παρέχῃς, ἤπερ ἵνα δανείσῃς. ἢ
ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἵνα μᾶλλον δανείσῃς, ἤπερ ἀγοράσῃς κτήματα. τὸ δὲ τοιουτό-
τροπον μανδᾶτον, συμβουλὴ μᾶλλον ἐστὶν ἤπερ μανδᾶτον. καὶ διὰ τοῦτο
οὐδεμίαν τίκτει ἐνοχήν. οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ συμβουλῆς ἐνέχεται τῇ μανδάτι,
εἰ καὶ τὰ μάλιστα μὴ ὠφεληθῇ ὁ συμβουλευθείς. ὁπότε ἐλευθέρα ἑκάστῳ πρό-
σεστιν ἡ ἐξουσία, ζητῆσαι καθ' ἑαυτόν, εἰ ἄρα τὸ ἐν συμβουλῇ αὐτῷ παρά τι-
νος εἰρημένον ἐπωφελὲς ὑπάρχει. διὸ εἰ ἀργὰ ἔχοντά σε χρήματα, προ-
τρέψω, ἵνα τι πρᾶγμα ἀγοράσῃς, ἢ ἵνα ταῦτα δανείσῃς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα
τὸ πραχθὲν ἐπωφελὲς σοι οὐ γέγονεν, οἷον τὸ ἀγοράσαι, ἐπειδὴ τυχὸν οἰκέ-
ται ἦσαν καὶ ἐτελεύτησαν, ἢ ἔφυγον, ἢ ἐδάνεισας ἀπόρῳ, οὐ κατασχεθή-
σομαί σοι

σομαί σοι τῷ μανδάτῳ. καὶ μέντοι τοῦτο οὕτως ἔχει, ὅτι γέγονε μέντοι τοῖς παλαιοῖς ἀμφιβολία, εἰ ἄρα τῷ μανδάτῳ κατέχομαι ἐντειλάμενός σοι ἵνα Τιτίῳ μετὰ τόκου δανείσῃς χρήματα, τινῶν συμβουλὴν τοῦτο λεγόντων, καὶ μὴ τίκτειν ἐνοχὴν κατὰ τὰ εἰρημένα. ἐκράτησε δὲ μᾶλλον ἡ τοῦ Σαβίνου γνώμη λέγουσα, ἐνοχόν με γίνεσθαι τῷ μανδάτῳ. ἐπειδὴ γὰρ κόρτον ὑπεθέμην πρόσωπον Τιτίου, διὰ τοῦτο καὶ ἐνέχομαι, τρόπον τινὰ μιμούμενος ἐγγυητήν. εἰ μὲν γὰρ εἶπον ἀπροσδιορίστως δάνεισον τὰ χρήματα, ἐνοχετήριον οὐκ ἔστιν ὡς εἴρηται τὸ μανδάτον. εἰ δὲ ἐπὶ τὸν ὑπόθωμαι πρόσωπον, κατὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος ὑπεύθυνος ἔσομαι τῷ μανδάτῳ.

Illud quoque

ὥσπερ τὸ ἐν συμβουλῇ γινόμενον μανδάτον οὐ τίκτει τὴν μανδάτι, οὕτως οὐδὲ τὸ contra bonos mores. οἷον ἐνετειλάμην σοι, ὥστε κλέψαι τὰ Τιτίου πράγματα, ἢ ζημιῶσαι αὐτόν, ἢ ὑβρίσαι. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ σὺ πεισθεὶς τῷ ἐμῷ μανδάτῳ, τὴν μέντοι τῷ ἁμαρτήματι ὑπέστης ποινήν, ὅμως οὐκ ἕξεις κατ' ἐμοῦ τὴν μανδάτι.

Is qui exequitur

ὁ τὸ μανδάτον ὑποδεξάμενος, οὐκ ὀφείλει τοὺς ὅρους ὑπερβῆναι τοῦ μανδάτου. οἷον ἐνετειλάμην σοι, ὥστε μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων ἀγοράσαι μοι τόνδε τὸν ἀγρόν, ἢ μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων ἐγγυήσασθαι Τίτιον, οὔτε πλείονος ποσότητος ἀγοράσαι μοι τόνδε τὸν ἀγρόν σε ἔδει, οὐδὲ εἰς πλεῖον ἐγγυήσασθαι. παραβὰς γὰρ τὸ εἰρημένον ἡμῖν μέτρον, οὐκ ἕξεις κατ' ἐμοῦ τὴν μανδάτι. μέντοι τοῦτον ὅτι Σαβῖνος καὶ Κάσσιος φησίν, εἰ καὶ μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων βούλει κινῆσαι κατ' ἐμοῦ τὴν μανδάτι, τουτέστι μέχρι ἧς ἐνετειλάμην σοι ποσότητος, τοῦ πλείονος καταφρονήσας, οὐκ ἔσται χρηστὸν ἀποτέλεσμα τῇ δίκῃ. οἱ δὲ Προκουλιανοί, ὀρθῶς σε λέγουσι μέχρι τῶν ἑκατὸν νομισμάτων κινεῖν. ἥτις γνώμη μᾶλλον ἐστὶ φιλάγαθος. εἰ δὲ ἐλάττονος ἀγοράσῃς, οἷον ν̄ νομισμάτων, ἕξεις κατ' ἐμοῦ δηλαδὴ τὴν μανδάτι. ὁ γὰρ ἐντελλόμενος ἑκατὸν νομισμάτων αὐτῷ τὸν ἀγρὸν ἀγορασθῆναι, προδήλως ἐντέλλεσθαι δοκεῖ, ὥστε καὶ ἐλάττονος εἰ δυνατὸν ἀγορασθῆναι. τοῖς γὰρ πλείοσι τὰ ἐλάττονα περιέχεται.

Recte

διαλύεται τὸ μανδάτον, κἂν ὀρθῶς προβῇ, εἰ ἔτι ἴντεγρα, τουτέστι μενόντων τῶν πραγμάτων γένηται τούτου ἀνάκλησις. οἷον ἐνετειλάμην σοι τοῦ ἀγοράσαι μοι οἰκέτην, πρὶν ἄρξῃ τῆς ἀγορασίας ἀνεκαλεσάμην τὸ μανδάτον. τοῦτο ἐστὶν ἔτι ἴντεγρα. ὁμοίως ἔτι ἴντεγρα θάνατος συμβὰς τῷ ἐντειλαμένῳ, ἢ τῷ ἐνταλθέντι λύει τὸ μανδάτον. διὰ δὲ τὸ φύσει δίκαιον, ἤρεσεν ἔσθ' ὅτε δίδοσθαι τὴν μανδάτι. τί γὰρ ὅτι μέλλοντί σοι ἐκδημεῖν μέντοι τήνδε τὴν χώραν, ἐνετειλάμην σοι ἀγοράσαι ἵππους. δεξάμενος τὸ μανδάτον ἀπεδήμησας. πρὶν ἄψῃ τῆς ἀγορασίας, συνέβη με τελευτῆσαι. ὑποπτεύων σὺ ἔτι με περιεῖναι, καὶ τὸ μανδάτον τὸ ἱκανὸν ποιῶν, ἠγόρασας τοὺς ἵππους. ὑποστρέψας ἔγνως με τετελευτηκέναι, οὐ δύνασαι κινῆσαι τὴν μανδάτι, κατὰ τῶν ἐμῶν κληρονόμων. ἐπειδὴ ἔτι ἴντεγρα συνέβη τὸν ἐντειλάμενόν σοι ἐμὲ τελευτῆσαι. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπον ἐστὶν, ἀγνοήσαντά σε ζημιοῦσθαι, ἤρεσε διὰ τὸ φιλάγαθον, ἔχειν σε κατὰ τῶν ἐμῶν κληρονόμων, τὴν μανδάτι,

ἵνα μὴ

ἵνα μὴ ἡ εὔλογος ἄγνοια ζημίαν σοι προσενέγκῃ. τοῦτο δὲ προβαίνει κατὰ μίμησιν ἐκείνου τοῦ θέματος. ἀντιφωνήτωρ ἐστὶν ὁ οἰκέτης, ὃς εἴωθεν ἐκδανείζειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα. ἕτερος δὲ δανείζων, ἐνοχὴν μὲν οὐ κτᾶται. πόθεν γὰρ οἰκέτης ὤν; τῷ οἰκείῳ δὲ δεσπότῃ, τὴν ἀπὸ τοῦ δανείσματος προσπορίζει ἀγωγήν. ὁ δὲ δανεισάμενος, εἴτε τῷ δεσπότῃ καταβάλῃ ἐλευθεροῦται τοῦ χρέους. κατέβαλε γὰρ τῷ τὴν ἀγωγὴν ἔχοντι κατ' αὐτοῦ. εἴτε τῷ οἰκέτῃ, καὶ οὕτως ἀπαλλάττεται τοῦ ἐποφείλειν. δέδωκε γὰρ ταῦτα γνώμῃ τοῦ δεσπότου. ὁ γὰρ ἐπιτρέψας τῷ οἰκείῳ οἰκέτῃ δανείζειν, αὐτὸς δοκεῖ παῤῥησίαν διδόναι τοῖς δανειζομένοις, τὸ ἐπ' αὐτὸν τὸν ἀντιφωνήτορα καταβάλλειν. ταῦτα δὲ, ἐφ' ὅσον τῆς αὐτῆς ἔχεται ὁ δεσπότης περὶ τὸν οἰκέτην διαθέσεως. εἰ γὰρ ἀπέστη τῆς τοιαύτης γνώμης, οὐκ ὀρθῶς οἱ δανειζόμενοι ἐπ' αὐτὸν καταβάλλουσιν. τί οὖν ὅτι τὸν ἀντιφωνήτορα ἠλευθέρωσεν ὁ δεσπότης, εἶτα κατέβαλεν ἐπ' αὐτὸν ὁ δανεισάμενος τὰ χρήματα. ἆρα ἐλευθεροῦται τοῦ χρέους; κατὰ μὲν τὸ ἀκριβὲς, οὐκ ὀφείλει ἐλευθεροῦσθαι. ἐπειδὴ ἑτέρῳ κατέβαλεν, ἤπερ ᾧ ἐβούλετο ὁ δεσπότης τῶν χρημάτων. ἐλευθερώσας γὰρ αὐτὸν δῆλον ὅτι τῆς τοιαύτης ἀπέστη ἐπ' αὐτῷ διαθέσεως. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπον ἐστὶ, τὴν εὔλογον ἄγνοιαν, φέρειν βλάβην τῷ καταβαλόντι, ἤρεσεν ἀπαλλάττεσθαι αὐτὸν, διὰ τὸ φύσει δίκαιον τῆς ἐνοχῆς. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ ἀντιφωνήτορος παρὰ τὴν ἀκρίβειαν ἡ εὔλογος ἄγνοια βοηθεῖται, οὕτω καὶ τοῦ μανδάτωρος ἐξ ἰντέγρα διαλυθέντος τελευτῇ τοῦ ἐντειλαμένου, κινηθήσεται ἡ μανδάτι, διὰ τὸν αὐτὸν λογισμὸν, τουτέστι τὴν εὔλογον ἄγνοιαν.

Mādatum

τὸ γινόμενον εἰς ἐμὲ μανδάτον, ἐξουσία μοι πρόσεστι μὴ ὑποδέχεσθαι. ὑποδεχθὲν δὲ πληροῦν ὀφείλω, ἢ τάχιστα ἀπαγορεύειν. ὥστε τὸν ἐντειλάμενόν μοι, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ δι' ἑτέρου τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πληρῶσαι. εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἀπαγορεύσω ὥστε ἐν ἀκεραίῳ τὰ τοῦ πράγματος τῷ ἐντειλαμένῳ φυλάττεσθαι, καὶ δύνασθαι οὐδὲν ἧττον ἀζημίως αὐτὸ πληροῦν, κατέχομαι τῇ μανδάτι. τί γὰρ ἔμελλον ἀποδημεῖν ἐπὶ τήνδε τὴν χώραν. ἐβούλετο δὲ Τίτιος καὶ αὐτὸς φίλος σοι ὢν ἀποδημεῖν. ἐντείλω μοι ὥστε σοι ἀγοράσαι, ἢ ἀνδράποδα, ἢ καὶ ἕτερόν τι. ἐὰν ὑποδέξωμαι τὸ μανδάτον, μέχρι τούτου ἀζημίως ἀπαγορεύω, ἄχρις οὗ οὐκ ἀπεδήμησεν ὁ Τίτιος, καὶ δυνατὸν αὐτῷ ἐντείλασθαι περὶ τῆς αὐτῆς ἀγορασίας. εἰ δὲ συμβῇ αὐτὸν ἀποδημῆσαι τηνικαῦτα ἀπαγορεύσας ἐγὼ, ἔνοχος ἔσομαι τῇ μανδάτι. οὐκ ἔτι γὰρ πληροῦν δι' ἑτέρου δύναται τὸ μανδάτον ὁ ἐντειλάμενος, ἀποδημήσαντος τοῦ Τιτίου ἤδη. εἰ μέντοι εὔλογος αἰτία μεταγένηται, ἢ τις οὐ συνεχώρησε με ἀπαγορεῦσαι ἢ βραδέως ἀπαγορεῦσαι, συγγνώμης ἀξιωθήσομαι. τί γὰρ ὅτι δημοσία χρεία ἢ ἑτέρα τις ἀναγκαία πρόφασις οὐ συνεχώρησέ μοι τὸ μανδάτον ἀποπληρῶσαι.

Mādatum & in diem

τὸ μανδάτον καὶ ἰν δίεμ γίνεσθαι δύναται. οἷον ἐντέλλομαί σοι μετὰ δύο ἔτη τόδε πρᾶξαι. καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον ἐντέλλομαί σοι σὶ νάβις ἐξ ἀσίας βενέριτ, τόδε ποιῆσαι.

ὡς ἐντέλε

ὡς ἐντέλλει δὲ ἴσιον, ὅτι τὸ μανδάτον, ὀφείλει εἶναι γρατούιτον. εἰ μὴ γὰρ γρατούιτον ἐστίν, εἰς ἕτερον μεταπίπτει συνάλλαγμα. μισθοῦ γὰρ ὁρισθέντος, ἄρχεται μίσθωσις εἶναι καὶ ἐκμίσθωσις. γενικῶς γὰρ εἰδέναι σε χρή, ἐφ' ὧν θεμάτων δίχα μισθοῦ ἀναδεχομένου σου τὶ ποιῆσαι, ἡ μανδάτι, ἢ γοῦν ἡ δεπόσιτι συνίσταται ἀγωγή, ἐπὶ τούτων τῶν θεμάτων, μισθοῦ παρεντεθέντος μίσθωσις καὶ ἐκμίσθωσις συναλλάττεται. διὸ εἰ κναφεῖ κναφείαν, ἢ λευκαντεῖ λευκαντείαν, ἐσθῆτα παράσχης, ἢ ῥάπτῃ ῥαπτείαν, οὐδενὸς μισθοῦ ὁρισθέντος, οὐδὲ ἐπαγγελθέντος, προῖκα τοῦ κναφέως, ἢ ῥάπτου ταῦτα ποιεῖν ἐπαγγελλομένου, ἐπὶ τῇ τούτων ἀναλήψει ἡ μανδάτι ἁρμόσει ἀγωγή. In summa

DE OBLIGATIONIBVS QVAE QVASI EX CONTRACTV NASCVNTVR Tit. XXVIII

Εἰπόντες ἤδη περὶ τῶν ἐνοχῶν, τῶν ἀπὸ κοντράκτου τὴν γένεσιν ἐχουσῶν, εἴπωμεν λοιπὸν περὶ τῶν ἐνοχῶν, αἵ τινες οὐ κυρίως ἀπὸ τῶν συναλλαγμάτων κατάγονται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἁμαρτήματος οὐκ ἔχουσιν ὑπόστασιν, ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος τίκτεσθαι δοκοῦσιν. ἐάν τις τοίνυν, ἀπόντος μου τὰ ἐμὰ διοικήσῃ πράγματα, ἑκατέρωθεν μεταξὺ ἡμῶν τίκτονται ἀγωγαί. Igitur καὶ ἐμοὶ μὲν κατὰ δεσπότην τῶν πραγμάτων δίδοται ἀγωγὴ ἡ διρέκτα νεγοτιόρουμ γεστόρουμ. κατὰ δὲ διοικήσαντι, ἡ κοντραρία. ταύτας δὲ οὐκ ἔκ τινος συναλλάγματος κυρίως τίκτεσθαι φανερόν ἐστι. τότε γὰρ τίκτονται, ἡνίκα τις δίχα μανδάτου τῇ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων διοικήσει ἑαυτὸν προσήγαγεν. διὰ ταύτας αἰτίας οἱ τῶν διοικηθέντων πραγμάτων δεσπόται, καὶ ἀγνοοῦντες κατέχονται. καίτοι ἀπὸ συναλλαγμάτων, οὐδεὶς ἀγνοῶν κατέχεται. ταῦτα δὲ ἐπινενόηνται διὰ τὸ χρήσιμον τῶν ἀπολιμπανομένων. οἵ τινες αἰφνιδίᾳ καὶ σπουδαίᾳ κατασχεθέντες ἀποδημίᾳ, οὐ δυνηθέντες τινὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων τὴν διοίκησιν ἐντείλασθαι, ἀπεδήμησαν. τὸ δὲ χρήσιμον ἐστὶν ἐν τούτοις, δηλονότι ταῖς ἀγωγαῖς, τῇ τε διρέκτᾳ καὶ τῇ κοντραρίᾳ, ἵνα μὴ ἀπρονόητα καταλειφθῇ τὰ πράγματα. οὐκ ἂν γάρ τις τούτων ἐφρόντισεν, εἴ γε μὴ τινὰ ἔχειν ἀγωγὴν, ἐφ' οἷς ἐδαπάνησε περὶ τὴν τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων διοίκησιν. ὥσπερ δὲ ὁ χρησίμως διοικήσας τὰ ἀλλότρια πράγματα, ἔνοχον ἔχει τὸν τούτων δεσπότην ἐφ' οἷς ἐδαπάνησεν, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, αὐτὸς ὁ διοικητὴς κρατεῖται, ὥστε τῆς διοικήσεως λόγους ὑποσχεῖν, ἀπαιτούμενος τὴν ἀκριβεστάτην καὶ ὑπερβάλλουσαν ἐπιμέλειαν τοῖς πράγμασι παρασχεῖν. οὐδὲ γὰρ ἐξαρκεῖ αὐτῷ πρὸς τὸ μὴ κατασχεθῆναι τῇ νεγοτιόρουμ γεστόρουμ, τὸ τοιαύτην ἐπιμέλειαν ἐπιδείξασθαι περὶ τὴν ἀλλοτρίαν οὐσίαν, οἵαν εἴωθεν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ποιεῖσθαι πράγμασι.

μόνον

μόνον μέν τι, εἴγε ἕτερος ἐπιμελέστερος ἐπωφελέστερον ἔμελλε διοικεῖν
τὰ πράγματα. τότε γὰρ, οὐ πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑτέ-
Tutores ρου ἐπιμέλειαν τὰ τῆς διοικήσεως κρίνεται. καὶ ἐπίτροποι δὲ τῇ τουτέ-
λαι κατεχόμενοι ἀγωγῇ, οὐκ ἀπὸ κοντράκτου κυρίως ἔνοχοι γίνεσθαι νοοῦν-
ται. ποῖον γὰρ συνάλλαγμα μεταξὺ ἐπιτρόπου καὶ πουπίλλου συναλλάτ-
τεται. καὶ μάλιστα ἐν ᾧ ἴνφανς ἐστὶν ὁ πούπιλλος. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἁμαρ-
τήματος ἐνταῦθα κατέχονται οἱ ἐπίτροποι· ποῖον γὰρ ἁμάρτημα ἡ ἐπιτρο-
πὴ, ἥτις ὑπὲρ προνοίας τῶν πουπίλλων ἐπινενόηται· ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγ-
ματος κατέχεσθαι δοκοῦσι. καὶ ἐνταῦθα δὲ ἐξ ἑκατέρου μέρους τίκτονται
ἀγωγαί. οὐ μόνον γὰρ ὁ πούπιλλος τὸν ἐπίτροπον ἔνοχον ἕξει τῇ τουτέλαι
ἀγωγῇ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου οὗτος τῷ ἐπιτρόπῳ γίνεται ἔνοχος τῇ
κοντραρίᾳ τουτέλαι. εἴτε τι ἐδαπάνησεν εἰς τὴν τοῦ πουπίλλου περιουσί-
αν, ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ γέγονεν ἔνοχος, ἢ οἰκεῖον πρᾶγμα ὁ ἐπίτροπος δανειστῇ
Itē ſi inter πουπιλλαρίῳ ἐνεχυρίασεν. ὑπὸ τὸ κουάσι κοντράκτον ὡσαύτως ἀνά-
γεται ἐάν μεταξύ τινων εἴη πρᾶγμα κοινωνίας ἐκτός. οἷον ἐπειδὴ ἅμα δύο
τισὶ τὸ αὐτὸ ἐληγατεύθη πρᾶγμα, ἢ ἐδωρήθη. καὶ ἐντεῦθεν ἕτερος περὶ ἑτέ-
ρῳ κατέχεται, περὶ κομμούνι διβιδούνδω δικαστηρίῳ, ἐπειδὴ μόνος καρ-
ποὺς ἐντεῦθεν ἔλαβεν, ἢ κινεῖ τις, οἷα νεκεσσάρια δαπανήματα πεποιηκὼς
περὶ τὸ κοινὸν πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ αὕτη ἡ ἀγωγὴ κυρίως ἐκ συναλλάγματος
κατάγεσθαι δοκεῖ. ποῖον γὰρ μεταξὺ ἀλλήλων συνέθεντο συνάλλαγμα.
ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ κακουργήματος χάριν κατέχεται ὁ ἕτερος, κουάσι κον-
τράκτον εἶναι τοῦτο δοκεῖ. τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καί τινες εἶεν συγκληρονόμοι, εἶτα
ἕτερος κατὰ τοῦ ἑτέρου κινεῖ τὸ φαμιλίαι ἐρκισκούνδαι δικαστήριον, ἐκ τῶν
Hæres εἰρημένων ὑπὲρ περὶ κομμούνι διβιδούνδω αἰτιῶν. εἰ δὲ καί τις τελευ-
τῶν, ἐνστήσεταί με κληρονόμον, ληγατεύσει δὲ παρ' ἐμοῦ πρᾶγμα ἀλλότρι-
ον, κατέχομαι ἐγὼ περὶ ληγαταρίῳ, ἕνεκα τοῦ καταλειφθέντος τῇ ἐξ τεστα-
μέντου. αὕτη δὲ ἡ ἐξ τεσταμέντου, οὐκ ἀπὸ συναλλάγματος ἐγείρεται. πρὸς
τίνα γὰρ δοκεῖ συνάλλαγμα πεποιῆσθαι ὁ ληγατάριος; οὔτε πρὸς τὸν
τεστάτωρα, ὁπότε ἀγνοοῦντος τοῦ ληγαταρίου, τοῦτο καταλιμπάνει ὁ διαθέ-
μενος. οὔτε πρὸς τὸν κληρονόμον, ὁπότε καὶ ἄκοντος αὐτοῦ τὸ ληγάτον κα-
ταλιμπάνεται. ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ κακούργημα τὸ πραχθέν, ἀπὸ κουάσι κον-
Item τράκτου ἔνοχος δοκεῖ γίνεσθαι ὁ δεσπότης. ὁμοίως ἐάν τις κατὰ πλά-
νην τὸ μὴ ἐποφειλόμενόν μοι καταβάλῃ μοι, ὡς ἀπὸ κοντράκτου ἐνέχεσθαι
δοκῶ. ὑπὲρ τοσοῦτον γὰρ ἀπὸ συναλλάγματος κυρίως οὐ γίνομαι ἔνοχος, ὅ-
πει τις ἀκριβεστέρῳ προσέχῃ τῷ λογισμῷ, μᾶλλον ὡς εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προ-
λαβοῦσιν, ἀπὸ διαλύσεως ὑποστρεφομένου ὀφλήματος, οὐ μὴν ἐκ συστάσεως
ἔνοχος εἰμί. ὁ γὰρ διαθέσει καταβαλόντος τὸ χρέος διδοὺς, ὑπὲρ τούτου δί-
δωσιν, ὥστε τὴν νομιζομένην ὑπεῖναι ἀγωγὴν, τῇ καταβολῇ διαλύειν,
ἤπερ συνιστᾶν. ἀλλ' ὅμως ὁ λαβὼν ἔνοχος γίνεται, περὶ ἰνδεβίτῳ κονδικτι-
Ex qbuſdā τίῳ, ὥσπερ ὁ δανεισάμενος. οὐκ ὑπὲρ πάσης δὲ δόσεως περὶ κατὰ πλάνην

κατα

καταβαλόντι δίδοται τοῦ ῥεπετιτεύειν ἄδεια. κεκανόνισται γὰρ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐξ ὧν αἰτιῶν ἐξ ἀρνήσεως τὸ τῇ ἀληθείᾳ ὑποφειλόμενον διπλασιάζεται, ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν, τὸ ἰνδεβίτως καταβληθὲν, οὐκ ἐπιδέχεται ῥεπετιτίωνα. οἷον ὡς ἐπὶ τοῦ ἀκουιλίου. ἐὰν γάρ τις ζημιώσῃ με, ἔχω κατ' αὐτοῦ τὸν ἀκουΐλιον. εἰ δὲ ἀπαιτούμενος θεραπεῦσαί μοι τὴν ζημίαν, ἀρνήσεται τὸ ὑποφείλειν, εἶτα ἐλεγχθῇ, διπλάσιον καταβάλλει. εἰ μέν τοι μὴ ζημιώσας, ὑποπτεύσας δὲ αὐτὸν ἐζημιωκέναι με, ἰνδεβίτως καταβάλῃ, οὐ ῥεπετιτεύει τὸ δοθέν. τὸ αὐτὸ ἔφασκον οἱ παλαιοὶ, καὶ ἐπὶ τούτων τῶν ληγάτων χώραν ἔχειν, ἅτινα κέρτως κατὰ δαμνατίωνα κατελιμπάνετο οἵῳ δήποτε προσώπῳ. κέρτον δὲ ληγάτον ἐστὶν, ἐὰν εἴπω καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε δοῦναι τῷδε ἑκατὸν νομίσματα. εἰ γὰρ εἴπω καταδικάζω σε δοῦναι τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι πρόδηλος ἡ ποσότης, ἴνκερτόν ἐστι τὸ ληγάτον. ἐπὶ τῶν κέρτων τοίνυν κατὰ δαμνατίωνα ληγατευομένων, ἀρνησάμενος τὸ ὑποφειλόμενον ὁ κληρονόμος εἶτα ἐλεγχθεὶς, τὸ διπλάσιον κατέβαλλεν. εἰ δὲ καὶ μὴ ὑποφείλων σοι, ἴσως δὲ ὡς ὑποφείλων πλανηθεὶς δέδωκεν, οὐκ ἠδύνατο ῥεπετιτεύειν. ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, ὁπότε μίαν φύσιν ὥρισε ληγάτοις τε καὶ φιδεϊκομμίσσοις, τὴν ἐξ ἀρνήσεως διπλασίονα οὐ μόνον ἐπὶ ληγάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φιδεϊκομμίσσων ἐπεκτείνεσθαι βούλεται. ἀλλ' οὐκ ἐπὶ παντὸς ληγάτου, ἀλλ' ἐπὶ μόνων τῶν ληγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων, ἅτινα ταῖς ἱερωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ λοιποῖς σεπτοῖς τόποις καταλιμπάνεται, οὓς ἢ θρησκείας ἢ εὐσεβείας σκοπῷ τιμῶμεν. εἰ δὲ μηδενὸς καταβληθέντος ληγάτου ἢ φιδεϊκομμίσσου σεπτῷ τόπῳ, νομίζων ἐγὼ καταλελεῖφθαι καταβάλω, ἀργεῖ ἡ ῥεπετιτίων, διὰ τὸν ὑποφείλοντα τὰ τοιαῦτα τὸν κληρονόμον, εἶτα ἀρνησάμενον τῇ τοῦ διπλασίονος ὑποπίπτειν καταβολῇ.

PER QVAS PERSONAS NOBIS OBLIGATIO ACQVIRITVR Titulus XXVIII

Εἰρήκαμεν περὶ τῶν ἐνοχῶν, τῶν ἀπὸ κοντράκτου, ἢ κουάσι κοντράκτου φυομένων. νῦν ὀφείλομεν εἰπεῖν, ὅτι πῶς αὗται αἱ ἐνοχαὶ, προσγίνονται ἡμῖν, οὐ μόνον διὰ ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνων τῶν προσώπων, ἅτινα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐξουσίᾳ ἐστίν. οἷον διὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν, ἢ σούων, ἢ ὑπεξουσίων. ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν ἡμῖν προσπορίζόμενα, πάντα ἡμέτερα γίνονται. τὰ δὲ διὰ τῶν οἰκείων παίδων ὑπεξουσίων διὰ τῆς ἐνοχῆς προσπορίζόμενα, ταῦτα διαιρεῖται, κατὰ μίμησιν τῆς τῶν πραγμάτων δεσποτείας τε καὶ χρήσεως, ἣν διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως

δίκαιον. ἵνα ὅπερ ἐκ τῆς ἀγωγῆς κέρδος προσγένηται, τοῦτο ἡ μὲν χρῆσις εἴη παρὰ τῷ πατρί. ἡ δὲ δεσποτεία φυλάττηται τῷ παιδί. τοῦ πατρὸς δηλαδὴ κινοῦντος τὴν ἀγωγὴν, κατὰ τὴν τῆς νεαρᾶς αὐτοῦ καὶ θείας διατάξεως διαίρεσιν.

Item per liberos

καὶ ἐλεύθερα δὲ πρόσωπα, καὶ ἀλλότριοι οἰκέται οὓς βονα φίδει νεμόμεθα προσπορίζουσιν ἡμῖν ἐνοχάς. ἀλλ' ἐκ δύο μόνον αἰτιῶν. τουτέστιν ἐάν τι ἔχωσιν ἐξ ὀπέρας σούις, ἢ ἐξ ῥὲ νόστρα. ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου τοῦ οἰκέτου, ἐφ' ᾧ οὐσούφρουκτον, ἢ οὖσον ἔχομεν, ὁμοίως ἐκ δύο τῶν αὐτῶν αἰτιῶν γίνεται ἡμῖν προσπορισμός. ἀλλ' ἔξωθεν δεῖ σε εἰδέναι, ὅτι τὰ ἐξ ὀπέρας τοῦ οἰκέτου, ἐφ' ᾧ τὸν οὖσον ἔχομεν, οὐ προσπορίζεταί μοι, εἰ μὴ ἄρα αὐτὸς ὁ οἰκέτης ἔτυχεν ἑαυτὸν μισθώσας.

Cõmunẽ

ὁ ἐπίκοινος οἰκέτης, *pro dominica parte*, τουτέστι καθ' ὅσον μέρος ὑπὸ ἑνὸς ἑκάστου τῶν δεσποτῶν δεσπόζεται, προσπορίζει τοῖς δεσπόταις. ἐκείνου δῆλον ὄντος, ὡς εἰ ἐπὶ τῶν δεσποτῶν ὀνόματι μόνῳ ἐπερωτήσει, δίον δώσεις Τιτίῳ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ, αὐτῷ μόνῳ προσπορίζει. ὥσπερ εἰ καὶ ἐπ' ὀνόματος αὐτοῦ μόνου Τιτίου ἔλαβέ τι, κατὰ τραδιτίονα. εἰ δὲ καὶ κελεύσει ἑνὸς τῶν δεσποτῶν ἐπερωτήσει ὁ οἰκέτης, ὀνόματος μὴ μνησθεὶς ἐν τῇ ἐπερωτήσει, πολλὴ μὲν ἐκινεῖτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἀμφιβολία περὶ τούτου. ὅμως δὲ δεκισίων γέγονε τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως, ἡ λέγουσα, ἐκείνῳ μόνῳ προσπορίζεσθαι τῷ κελεύσαντι. ὥσπερ καὶ ἄνω εἴρηται. διὰ τὸ ἰσοδυναμεῖν τῇ μνήμῃ τοῦ ὀνόματος τὴν κέλευσιν.

QVIBVS MODIS OBLIGATIO TOLLITVR Titulus XXIX

Εἰρηκότες τὰς συστάσεις τῶν ἐνοχῶν, εἴπωμεν αὐτῶν καὶ τὰς λύσεις. τὸ γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον, τοῦτο καὶ τρόπῳ τινὶ διαλύεται. ἀναιρεῖται κατὰ πρώτην τάξιν πᾶσα ἐνοχὴ τῇ σολουτίονι, τουτέστι τῇ καταβολῇ. ἡνίκα αὐτὸ τὸ ὀφειλόμενον καταβληθῇ. οἷον νομισμάτων ὀφειλομένων, εἰ νομίσματα καταβληθῇ. εἰ δὲ ἀντὶ νομισμάτων σῖτος, ἢ καὶ ἕτερόν τι, ἢ καὶ τὸ ἐναντίον καταβληθῇ, συναινέσει δὲ τοῦ κρεδίτορος τοῦτο γέγονε, καὶ οὕτως ἀπαλλάττεται τοῦ χρέους ὁ δεβίτωρ. οὐ διαφέρομεν δὲ τίς ἐστιν ὁ καταβαλών, πότερον αὐτὸς ὁ ὀφείλων, ἢ ἕτερος ὑπὲρ αὐτοῦ. ἐλευθεροῦνται γὰρ ὁ δεβίτωρ, καὶ ἑτέρου καταβάλλοντος, εἴτε εἰδότος, εἴτε ἀγνοοῦντος, ἢ καὶ ἄκοντος γέγονεν ἡ καταβολή. τοῦ δὲ ῥέου καταβαλόντος, καὶ οἱ γεγονότες ὑπὲρ αὐτοῦ ἔναχοι ἐλευθεροῦνται. τουτέστιν ἐγγυηταὶ, καὶ μανδάτωρες. εἰ δὲ ἐγγυητὴς καταβάλῃ, ἐλευθεροῖ τὸν πρωτότυπον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ ἑαυτὸν τῆς ἐνοχῆς.

Item per acceptilationem

καὶ ἀκκεπτιλατίων δὲ διαλύει τὴν ἐνοχήν. ἀκκεπτιλατίων δέ ἐστιν ὡς ἐν ὅρῳ, εἰκονικὴ καταβολὴ, ῥήμασι ταυτικοῖς γινομένη. τὸ γὰρ ἐκ τῆς βέρβις ἐνοχῆς ὀφειλόμενόν μοι, τοῦτο εἰ βουληθῶ σοι συγχωρῆσαι,

δύναται

δύναται] οὕτως γίνεσθαι συγχώρησις, ἐὰν ἀναδέχωμαι τοῦ σοῦ δεβίτωρος ταῦτα λέγοντος τὰ ῥήματα, Quod ego tibi promisi, habes'ne acceptum? κἀγὼ δὲ ἀποκρίνομαι, Habeo. τουτέστιν ὅπερ ἐγώ σοι ὡμολόγησα ἔχεις ληφθέν; καὶ ἀποκρίνεται ὁ κρεδίτωρ, ἔχω. ἀλλὰ καὶ ἑλληνιστὶ δύναται γίνεσθαι ἀκκεπτιλατιών. μόνον εἰ οὕτως γίνεται ὥσπερ εἴωθε γίνεσθαι καὶ ῥωμαϊστί. ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα; ἔχω λαβών. ἡ δὲ ἀκκεπτιλατιὼν καθὰ εἴρηται, μόνην διαλύει τὴν βέρβις ἐνοχήν. οὐ μὴν τὰς λοιπάς. οἷον τὴν ῥὲ, ἢ λίτερις, ἢ κονσένσο. ἀκόλουθον γὰρ ἐνομίσθη εἶναι, τὴν ῥήμασι συνισταμένην ἐνοχὴν, ἑτέροις δύνασθαι ῥήμασι συγκαταλύεσθαι. εἰ δὲ ἑτέρωθεν ἐστί μοι τις ἔνοχος, οἷον ἀπὸ τῆς ῥὲ, λίτερις, ἢ κονσένσο, ἢ ἀπὸ τῆς negotiorum gestorum, ἢ ex testamento, βουληθῶ δέ σοι τοῦτο συγχωρῆσαι τὸ χρέος, δύναμαί σε ἐπερωτᾶν οὕτως. ὁμολογεῖς διδόναι μοι ὅπερ ὑποφείλεις ἐκ τῆσδε τῆς ἀγωγῆς. καὶ σοῦ εἰπόντος ὁμολογῶ, ἡ μὲν προτέρα ἀνῄρηται ἀγωγή. τίκτεται δὲ ἡ βέρβις, καὶ λοιπὸν συσταθείσης τῆς βέρβις, ἀκολούθως ἡ ἀκκεπτιλατιὼν ἐπάγεται. καὶ ἐν ἐκείνῳ μέν ἐστι διαφορὰ σολουτίονος, καὶ ἀκκεπτιλατίονος. ὅτι ἡ μὲν σολουτιὼν, πᾶσαν διαλύει ἐνοχήν. ἡ δὲ ἀκκεπτιλατιὼν τὴν βέρβις. ἐν ἐκείνῳ δέ ἐστιν ἐν αὐταῖς κοινωνία, ὅτι ὥσπερ μέρος χρέους καταβληθὲν, ἐν μέρει διαλύει τὴν ἀγωγὴν, οὕτω καὶ εἰς μέρος δύναται γίνεσθαι ἡ ἀκκεπτιλατιών. ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὸν ἑτέρωθεν ὑποφείλοντα, ἐπερωτηθέντα, καὶ γενόμενον ἔνοχον τῇ βέρβις, δύνασθαι τότε διὰ τῆς ἀκκεπτιλατίονος ἐλευθεροῦσθαι· ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ τῆς ἀκκεπτιλατίονος, καὶ τῆς ἀκουιλιανῆς ἐπερωτήσεως. ἥτις ἐπερώτησις πλέον πᾶσαν ἐνοχὴν εἰς ἑαυτὴν δύναται κατάγειν, καὶ διὰ τῆς ἀκκεπτιλατίονος ἀναιρεῖν. ἡ γὰρ ἀκουιλιανὴ ἐπερώτησις, πᾶσαν ἐνοβατεύουσαν ἐνοχήν. ὑπὸ δὲ γάλλου ἀκουϊλίου τοῦ νομικοῦ, οὕτω σύγκειται. εἴ τι μοι δὴ οἵας δήποτε αἰτίας δοῦναι, ἢ τί ποιῆσαί σε χρὴ, ἢ ἐχρῆν, ἢ πρύρως, ἢ ἰν δίεμ. καὶ ὧν πραγμάτων χάριν ἐμοὶ κατὰ σοῦ ἀγωγὴ ἢ ἰν ῥὲμ, ἢ περσοναλία ἐστὶν, ἢ ἔσται. καὶ ὅπερ ἂν σὺ ἐμὸν ἔχεις ἢ κρατεῖς, ἢ νέμῃ. διαφορὰ γὰρ τοῦ κρατεῖν, καὶ τοῦ νέμεσθαι αὕτη. ὅτι κρατεῖν ἐστὶ φυσικῶς κατέχειν, νέμεσθαι δὲ τὸ ψυχῇ δεσπόζοντος κατέχειν. ἢ ἐνεμήθης, ἢ δόλον ἐποίησας ὅπως μὴ νεμηθῇς. τυχὸν γὰρ κληρονομίαν εἰσελθοῦσαν εἰς ἐμὲ, ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἐποιήσω κατοχήν. εἶτα τινὰ τῶν πραγμάτων ἐνεμήθης. κατασχεθήση γὰρ, καὶ ἐφ' οἷς κατὰ δόλον οὐκ ἐνεμήθης. ὅσον ἂν ἐστὶν ἐν ἕκαστον τούτων τῶν πραγμάτων, τοσαῦτα χρήματα δώσειν. ἐπερώτησε μὲν αὖλος ἀγέριος. ὡμολόγησε δὲ νουμέριος νεγίδιος. εἶτα μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν τοιαύτην ἐπερώτησιν, καὶ πάντα ἐνεχθῆναι εἰς τὴν βέρβις, τότε ὁ νουμέριος νεγίδιος, διὰ τῆς ἀκουιλιανῆς ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐπερώτησε αὖλον ἀγέριον. ὅτι εἴ τι σοι κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν, ἐγὼ ὁ νουμέριος νεγίδιος, διὰ τῆς ἀκουιλιανῆς ἐπερωτήσεως ὡμολό-

γνῶσα, τοῦτο ὅλον ἔχεις λαβών. ἀποκρίνεται Αὖλος Ἀγέριος, ἔχω λαβών, ἢ καὶ λῆψιν ἀπενεγκαμένην. καὶ ἰδοὺ διὰ μὲν τῶν πρώτων ῥημάτων, συνέστη ἡ βέρβις, ἡ διὰ τῆς ἀκουϊλιανῆς, πᾶσαν αἰτίαν περιέχουσαν ἐνοβαλτοῦσαν. διὰ δὲ τῶν δευτέρων ἐτέχθη ἀκκεπτιλατίων, τὴν ἀκουϊλιανὴν ἐπερώτησιν διαλύουσα. αὕτη τοίνυν ἐστὶν, ἡ παρὰ τῷ πλήθει λεγομένη

Præterea ἀκουϊλιανὴ διάλυσις. καὶ νοβατίων εἴωθεν ἀναιρεῖν τὰς ἀγωγάς. ἐὰν γὰρ τὸ παρὰ σοῦ ὀφειλόμενον, ἐπερωτήσω ἐγὼ Τίτιον, παρεντεθέντος καινοῦ προσώπου, καινὴ τίκτεται ἐνοχὴ, καὶ ἀναιρεῖται ἡ προτέρα, εἰς τὴν δευτέραν μετατεθεῖσα. καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ταῦτα οὕτως ἔχει, ὅτι εἰ καὶ συμβῇ τὴν ἐπερώτησιν ἄχρηστον εἶναι, ἀναιρεῖται μὲν ἡ προτέρα. ἡ δὲ δευτέρα ὑπεύθυνον οὐ ποιεῖ κατὰ τὸν νόμον τὸν ἐπερωτηθέντα. οἷον ἐχρεώστει μοι Τίτιος, ἐπερώτησα Πούπιλλον σίνε τουτόρις αὐκτωριτάτε. ἐν τούτῳ τῷ θέματι ἀπόλλυταί μοι τὸ χρέος. καὶ γὰρ ὁ Τίτιος ἀπὸ νοβατίονος ἐλευθεροῦται. καὶ ὁ πούπιλλος οὐ γίνεταί μοι ἔνοχος, οἷα δίχα ἐπιτρόπου ἐπερωτηθείς. οὐκ ἔτι τὸ αὐτό ἐστιν, ἐὰν οἰκέτην τις ἐπερωτήσῃ τὸ ἑτέρου χρέος. καὶ γὰρ τηνικαῦτα ἡ προτέρα ἐνοχὴ μένει ἀσάλευτος ἐπὶ σχήματος, ὡσανεὶ μηδὲ μιᾶς μετὰ ταῦτα γενομένης ἐπερωτήσεως. καὶ μή τις λεγέτω, ὅτι ὁ οἰκέτης φυσικῶς ἐπερωτηθεὶς, ἔνοχος γίνεται. ἀμέλει, καὶ οἱ δοθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐγγυηταὶ, καὶ φύσει καὶ νόμῳ ἐνέχονται. ἡ δὲ φυσικὴ ἐνοχὴ νοβατίονα ποιεῖν δύναται. ἀλλὰ δεῖ πρὸς τοῦτο λέγειν, ὅτι ποιεῖ νοβατίονα, οὐ μόνον τὸ τίκτεσθαι φυσικὴν ἐνοχὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπεῖναι πρόσωπον. ἀπρόσωπος δὲ παρὰ τοῖς νόμοις ὁ δοῦλος. καὶ ταῦτα μὲν ἡνίκα εἰς ἕτερον πρόσωπον ποιούμεθα τὴν νοβατίονα, τουτέστιν ἡνίκα πρίμου προχρεωστοῦντός μοι, ἦλθε σεκοῦνδος ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπερωτώμενος. εἰ δέ γε τὸν ὀφείλοντά μοι ἐπερωτήσω, ζητοῦμεν εἰ γίνεται νοβατίων. καὶ ἵνα εἴπω σοι ἔξωθεν τελειότερον, εἰ μὲν ἔνοχος ὑπῆρχέ μοι, ἀπὸ τῆς ῥε, ἢ λίτερις, ἢ κονσένσῳ, ἢ ἀπὸ τῶν ἀγωγῶν, τῶν ἀπὸ κουάσι κοντράκτου ἀναφυομένων, ἀμάχως ἐγίνετο νοβατίων. εἰ δὲ πάλαι ἔνοχος ἦν τῇ βέρβις, ἐγὼ νῦν ἐπερωτῶ, τότε γίνεται νοβατίων, ἡνίκα τι καινότερον παρὰ τὴν προτέραν ἐπερώτησιν ἐμφέρεται τῇ δευτέρᾳ ἐπερωτήσει. τυχὸν γὰρ αἵρεσις, ἢ ἡμέρα, ἢ ἐγγυητὴς προστίθεται, ἢ ὑφαιρεῖται, ἢ καὶ ποσότης προστίθεται. εἰ γὰρ ὑφῃρέθη, ἐπειδὴ ἡ προτέρα ἐπερώτησις ἦν δέκα νομίσματα, ἡ δὲ δευτέρα πέντε, οὐ γίνεται νοβατίων. ἐπειδὴ τοῖς δέκα, τὰ πέντε περιέχεται. καὶ οὐδὲν ἔχει καινότερον ἡ δευτέρα. τὸ δὲ εἰρημένον περὶ τῆς προσθήκης τῆς αἱρέσεως, ὅτι ποιεῖ νοβατίονα, οὕτω χρὴ νοεῖν. ὥστε τότε γίνεσθαι νοβατίονα, ἐν ᾧ ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις. εἰ γὰρ ἠτόνησε, μένει ἡ προτέρα ἐνοχή. ἄτοπον γάρ ἐστι λέγειν τὴν ἰσχυροτέραν ἐνοχὴν, λέγω δὴ τὴν προτέραν, ὑπὸ τῆς σαθρᾶς ἀναιρεῖσθαι. σαθρὰν δὲ καλοῦμεν τὴν αἱρετικὴν, ἕως οὗ τὰ τῆς αἱρέσεως ἤρτηται. ἀλλ' ἐπειδὴ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὡμολόγητο, τότε γίνεσθαι νοβατίονα, ἡνίκα novandi animo, τουτέστι ἀνανεοῦντος ψυχῇ, εἰς τὴν δευτέραν

παρε

παραγίνονται ἐπερωτήσεων· ἐπειδὰν δὲ ᾖ ἐν ἀμφιβολίᾳ, πότε νοβαῦσαι ἀνίμῳ, ὥστε πρώτην ὁρῶσιν οἱ συναλλάττοντες, καὶ τινες τε πολλάκις ἱστόρηται ἀπὸ ἱστορίων ἐν τούτοις εἰσήγοντο τοῖς ῥήμασι· διὰ τοῦτο πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀναιροῦσα γέγονε διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥ τις φανερῶς ὥρισε, τότε μόνον γίνεσθαι νοβατίονα, ἡνίκα τοῦτο αὐτὸ μεταξὺ τῶν συναλλαττόντων συμφωνηθῇ, ὅτι διὰ νοβατίονα τῆς προτέρας ἐνοχῆς ἐπὶ τὴν παροῦσαν ἦλθον ἐπερώτησιν. τούτου δὲ μὴ γινομένου, καὶ ἡ προτέρα μένει ἐνοχὴ τοῦ σχήματος, καὶ ἡ δευτέρα προστίθεται, καὶ ὁ ῥεὸς λοιπὸν ἐξ ἑκατέρας αἰτίας ἔνοχος ἔσται μοι, καθὰ διώρισαι τῇ αὐτῇ θείᾳ διατάξει. ταῦτα δὲ ἔξεστι τελειότερον τὴν εἰρημένην ἀναγνοῦντα διάταξιν μαθεῖν. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις, τὰ ἀπὸ τῆς κονσένσου ἐγειρόμενα συναλλάγματα, τῇ ἐναντίᾳ διαλύεται βουλήσει. εἰ γὰρ ἐγὼ πρὸς τινα διελέχθην περὶ πράσεως πραγμάτων, ὥστε αὐτὸν ἀγοράσαι παρ' ἐμοῦ τόνδε τὸν ἀγρὸν ἑκατὸν νομισμάτων· εἶτα *re nondum sequuta*, τουτέστι μήτε τιμήματος καταβληθέντος, μήτε τοῦ ἀγροῦ παραδοθέντος, ἀρέσκῃ μεταξὺ τῶν δύο μερῶν ὥστε ἀναχωρῆσαι ἀπὸ τῆς ἀγορασίας καὶ τῆς πράσεως, ἀμοιβαδὸν ἐλευθεροῦμαι. ὡς μήτε τὸν πράτην τὴν ἐξ βένδιτου κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ, μήτε τὸν ἀγοραστὴν τὴν ἐξ ἔμπτου ἔχειν κατὰ τοῦ πράτου. ἔστι τοῦτο δὲ τὸ λεγόμενον, *re nondum sequuta*, τουτέστι πράγματος μὴ πληρωθέντος ἀποαναχωρεῖν. τὸ αὐτὸ φαμὲν, καὶ ἐπὶ τῆς λοκάτι, καὶ πάντων τῶν συναλλαγμάτων ἅ τινα ἀπὸ τῆς κονσένσου ἐνοχὴν ἀνάγεται.

Hoc amplius

Τῆς τρίτης ἰνστιτούτου
τέλος

INSTITVTIONVM

LIBER QVARTVS

DE OBLIGATIONIBVS QVAE EX DELICTO NASCVNTVR — Titulus I

ΕΝ ΤΩ ΠΡΟΛΑΒΟΝΤΙ βιβλίῳ διδάχθημεν περὶ τῶν ἐνοχῶν τε καὶ ἀγωγῶν, αἵ τινες ἀπὸ κοντράκτου τίκτονται. ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἀπὸ ἁμαρτήματος ἐγειρομένων ἐνοχῶν. καὶ γὰρ ἀρχόμενοι τοῦ περὶ ἐνοχῶν λόγου, εἰρήκαμεν ἢ ἀπὸ συναλλαγμάτων, ἢ ἀπὸ ἁμαρτημάτων ταύτας ἐγείρεσθαι. ἀλλ' αἱ μὲν ἀπὸ κοντράκτου φυόμεναι ἐνοχαὶ, εἰς τέσσαρα διῄρηνται γένη. ῥὲ, βέρβις, λίττερις, κονσένσο. αὗται δὲ εἰς ἓν συνίστανται γένος. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ, ἄρχει μὲν τὸ κοντράκτον, τίκτει δὲ τέσσαρας ἐνοχὰς, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἄρχει μὲν τὸ δελίκτον, ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ φύεται ἐνοχή. τέσσαρα δὲ ἐντεῦθεν καταλέγεται ἁμαρτήματα, οἷον κλοπὴ, ἁρπαγὴ, ζημία, ὕβρις.

Furtum

κλοπὴ δέ ἐστιν ἀλλοτρίου πράγματος κακίστη ψηλάφησις, ἀδικοῦσα τὸν τὴν κλοπὴν ὑποστάντα, ἢ περὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἢ περὶ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἢ περὶ νομήν. περὶ αὐτὸ μὲν τὸ πρᾶγμα, οἷον ἐὰν ὑφέλωμαι τὸν σὸν οἰκέτην. περὶ χρῆσιν, οἷον ἐὰν τὸ δοθέν μοι ἐπὶ τῷ χρήσασθαι πρὸς μίαν ἡμέραν, περαιτέρω κρατήσω. περὶ νομὴν δὲ ὅτε τὸ δοθέν ἐπὶ τῷ νέμεσθαι ὡς ἐνέχυρον, ἢ ὡς δεπόσιτον, νέμομαι ὡς δεσπότης. τοῦτο δὲ τὸ τῆς κλοπῆς ἁμάρτημα, οὐ μόνον ὁ πολιτικὸς, ἀλλ' οὐδὲ ὁ φυσικὸς προσίεται λόγος. λέγεται δὲ αὕτη ἡ κλοπὴ furtum, a furuo, id est nigro. τουτέστιν ἀπὸ τοῦ μέλανος. ἐπειδὴ λαθραίως καὶ ἀμαυρῶς, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν νυκτὶ γίνεται. ἢ a fraude, ἐκ τῆς ἀπάτης. πᾶς γὰρ κλέπτης, καὶ ἀπατεών. uel a ferendo, id est auferendo. τουτέστι ἀπὸ τοῦ ἀφαιρεῖν, ἤγουν τοῦ σφετερίζεσθαι, καὶ ἀποστερεῖν. ἢ ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς, ἐκ τοῦ φώρ. φῶρας γὰρ οἱ Ἕλληνες τοὺς κλέπτας ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τοῦ φέρειν. φέρειν δὲ λέγομεν τὸ λαμβάνειν τὰ ἀλλότρια.

Furtorum

δύο δὲ τῶν κλοπῶν εἶναι γένη πρόδηλόν ἐστιν. ἡ γὰρ κλοπὴ ἢ φανερά ἐστιν, ἢ οὐ φανερά. τὸ γὰρ conceptum, καὶ τὸ oblatum, εἴδη μᾶλλόν εἰσιν ἀγωγῶν ἀπὸ κλοπῆς ἐγειρομένων, ἤτοι τῇ κλοπῇ συνῳκειωμένων, ἤπερ γένη κλοπῆς, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα. φανερὸς κλέπτης ἐστὶν, ὃν ἐπαυτοφώρῳ λαμβάνεσθαι λέγουσιν οἱ Ἕλληνες. οὐ μόνον οὗτος, ὃς ἐν αὐτῷ τῷ πρά-

γματι

γματι καταλαμβάνεται, ἀλλ' ἔτι μὴν καὶ ἕτερος ὃς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ συνέχεται, ἐν ᾧ γίνεται ἡ κλοπή. οἷον ἐν οἴκῳ τὶς κλοπὴν εἰργάσατο, μήπω δὲ τοῦ πυλῶνος ἐκβὰς κατεσχέθη. εἰ δὲ καὶ ἐν ἐλαιῶνι τὶς ἐλαιῶν ἢ ἀμπελῶνι σταφυλῶν κλοπὴν ποιήσει, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ ἐλαιῶνι ἢ ἐν τῷ ἀμπελῶνι κατέχεται, φανερὸς κλέπτης ἐστίν. ἕτεροι δὲ πορρωτέρω τὴν φανερὰν ἐκτείνουσι κλοπὴν, λέγοντες μέχρι τοσούτου φανερόν τινα κλέπτην νομίζεσθαι, ἕως ὅτου τὸ κλαπὲν πρᾶγμα κατέχων ἢ ὀφθῇ, ἢ συλληφθῇ, ἐν δημοσίῳ ἢ ἰδιωτικῷ τόπῳ, εἴτε ὑπὸ τοῦ δεσπότου, εἴτε ὑπὸ ἄλλου τινὸς, μέχρις οὗ ἐκεῖσε παραγένηται ἔνθα ἐνεγκεῖν καὶ ἀποθέσθαι ὥρισε τοῦτο τὸ πρᾶγμα. ὑπόθου γὰρ ἵνα ἐναπόδεικτον τοῦτο γένηταί σοι, ὅτι πρὶν κλέψαι τὶς πρὸς τῶν οἰκείων ἐθάρρησε φίλων, ὅτι κλέψας τόδε τὸ πρᾶγμα, βούλομαι ἀποθέσθαι ἐν τῷ οἴκῳ λόγου χάριν Πρίμου. ἐὰν μετὰ τὸ ὑφελέσθαι εὑρεθῇ τοῦτο κατέχων, ἢ ὀφθῇ ἐν ὁποδήποτε τόπῳ πρὶν ἀπαγάγῃ εἰς τὸν οἶκον Πρίμου, καὶ ἀπόθηται, φανερὸς κλέπτης ἐστίν. εἰ δὲ μετὰ τὸ ἀπαγαγεῖν καὶ ἀποθέσθαι εἰς τὸν οἶκον Πρίμου, συλληφθῇ τοῦτο μὴ κατέχων, οὐκ ἂν κριθείη φανερὸς κλέπτης. ἔστιν ἐκ τῶν εἰρημένων εὑρεῖν τίς ὁ μὴ φανερὸς κλέπτης ἐστί. νοεῖν γὰρ ἔξεστιν ὡς ὅπερ οὐκ ἔστι manifestum, ἀμαχῶς τοῦτο nec manifestum ἐστί.

Cōceptum

Conceptum furtum λέγεται ἡνίκα παρά τινι μαρτύρων παρόντων τὸ κλαπέν μου πρᾶγμα ζητηθὲν εὑρεθῇ. κατὰ τούτου γὰρ παρ' ᾧ εὑρεθῇ, ἰδιάζουσα ἀγωγὴ ὥρισται ἡ concepti. οὐ διαφερομένων ἡμῶν εἴτε κλέπτης ἐστὶν ἕτερος παρ' ᾧ εὑρεθῇ, εἴτε οὐκ ἔστι κλέπτης, ἔλαβε δὲ παρ' ἐμοῦ. Oblatum furtum λέγεται, ὁπότε κλοπιμαῖον πρᾶγμα, ὑπό τινός μοι προσενεχθῇ, ἤγουν δοθῇ, καὶ τοῦτο παρ' ἐμοὶ ζητηθὲν μαρτύρων παρόντων εὑρεθῇ. ἀλλὰ τότε ἡνίκα τοιαύτῃ διανοίᾳ δέδωκέ τις ἐμοὶ τοῦτο τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, ὥστε παρ' ἐμοὶ μᾶλλον, ἢ παρ' ἐκείνῳ τῷ δόντι εὑρεθῆναι τοῦτο, καὶ τὴν ἐντεῦθεν κατάγνωσιν ἤγουν ἀσχημοσύνην ἐμοὶ μᾶλλον περιτεθῆναι, ἤπερ ἐκείνῳ. ἐνταῦθα γὰρ ἐγὼ μὲν κατέχομαι τῇ concepti. κατὰ δὲ τοῦ δόντος ἔχω τὴν oblati, εἰ καὶ τὰ μάλιστα κλέπτης οὐκ ἔστιν ὁ τοῦτο ποιήσας. οὐκοῦν εἰ μὴ ὑπὸ τοιούτῳ σκοπῷ δέδωκέ μοι τὸ πρᾶγμα, κατασχεθήσομαι τῇ concepti. οὐκ ἕξω δὲ κατ' αὐτοῦ τὴν oblati. ἔστι δὲ καὶ prohibiti furti ἀγωγὴ, ὁριζομένη κατ' ἐκείνου τοῦ κωλύσαντος μαρτύρων παρόντων τὸν βουληθέντα ζητῆσαι τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα. ἐφεῦρε πρὸς ταύταις καὶ ὁ πραίτωρ τὴν furti non exhibiti, ἁρμόζουσαν κατ' ἐκείνου ὅς τις τὸ ζητηθὲν καὶ εὑρεθὲν παρ' αὐτῷ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, οὐ συνεχώρησεν ὑπὸ τοῦ εὑρόντος ληφθῆναι. ταύτας δὲ τὰς ἀγωγὰς, οἷον τὴν concepti, oblati, probibiti, furti non exhibiti, οὐ δυνατὸν εἰπεῖν γένη εἶναι κλοπῶν, ἀλλ' εἴδη, μετὰ τὸ συστῆναι τὴν κλοπὴν ἐπιγινόμενα. ἀμέλει κατὰ τοῦ μὴ κλέψαντος ἁρμόζουσιν αἱ τοιαῦται ἀγωγαί. οὕτως οὖν δυνατὸν ταύτας πρωτοτύπους κλοπὰς ὁρίσασθαι. ὡς δὲ εἰρημένας ἀγωγὰς εἴδεσι κλοπῶν ἐφαρμόζεσθαι, ταύτας οὐ δυ-

ναὸν σύμβολον ἰδεῖν ἐν πολιτείᾳ καὶ ἐν χρήσει. ὁπότε γὰρ ἡ τοῦ κλαπέντος πράγματος ζήτησις κατὰ τὴν παλαιὰν οὐ πρόεισι παραφυλακήν, τουτέστι μαρτύρων παρόντων, δικαίως ἐξ ἀκολουθίας καὶ αἱ προειρημέναι τῆς κοινῆς ἐξελήλανται χρήσεως ἀγωγαί. τοῦτο γὰρ τῶν ὁμολογουμένων ἐστὶν, ὅτι πᾶς εἰδὼς κλοπιμαῖον εἶναι πρᾶγμα, ὑποδεξάμενός τε καὶ κρύπτων τοῦτο, τῇ nec manifesti furti κατέχεται. ἡ δὲ ποινὴ τῆς μὲν manifesti furti, εἰς τὸ τετραπλοῦν ἀνάγεται. τῆς δὲ nec manifesti, εἰς τὸ διπλοῦν, εἴτε ἐλεύθερος εἴτε δοῦλος εἴη ὁ κεκλοφώς.

Furtum autem fit

φέρτιον δέ ἐστιν οὐ μόνον τὸ νύκτωρ, ἢ μεθ' ἡμέραν λαμβανόμενον λάθρα, ἀλλὰ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν ἀλλότριον παρὰ γνώμην δεσπότου κακῇ διαθέσει ψηλαφώμενον. διὸ εἴτε ὁ κρεδίτωρ τὸ ἐνέχυρον, εἴτε οὗτος παρ' ᾧ κατετέθη τὸ πρᾶγμα, πρὸς ἐνεχυριασθέντι ἢ παρατεθέντι πράγματι κέχρηται, εἴτε ὁ εἰς χρῆσιν λαβὼν ἀλλότριον πρᾶγμα εἰς ἑτέραν χρῆσιν μεταθήσει τοῦτο, ἤπερ εἰς ἣν ἔλαβε, κλοπὴν ἐπὶ τούτῳ ἁμαρτάνει. οἷον ἀργυρὸν ἐχρήσατό τις παρ' ἐμοῦ, ὡς δῆθεν φίλους ἑστιάσων, καὶ τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ ἐπήγαγεν ἐπὶ ξένης, οὐ βουλόμενος ἀρεσθῆναι τοῦτο, οὐδὲν ἧττον κατέχεται τῇ furti ἀγωγῇ. ἐπειδὴ περαιτέρω, ἤπερ ἔλαβεν ἐχρήσατο. εἰ δὲ καί τις ἵππον διὰ ὥρας χάριν αὐτῷ χρησθέντα, ἐπὶ τῷ τοῦτον ἀπαγαγεῖν μέχρι φανεροῦ διαστήματος, ἀπήγαγε περαιτέρω, κλοπὴν ἁμαρτάνει. ὅπερ ἔγραψαν οἱ παλαιοὶ περὶ ἐκείνου, ὅς τις εἰς παράταξιν τὸν ἵππον τὸν χρησθέντα αὐτῷ ἀπήγαγε.

Placuit

ἀρέσκει δὲ τοῦτο καθόλου, πάντας ὅσοι τοῖς χρησθεῖσι πράγμασιν ἑτέρως ἤπερ ἔλαβον κέχρηνται, κλοπὴν ἁμαρτάνειν, καὶ τῇ furti κατέχεσθαι. εἴ γε ὑποπτεύουσιν ἄκοντος τοῦ δεσπότου τοῦτο γίνεσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ μαθόντα τὸν δεσπότην οὐκ ἂν ἐπιτρέψειν τοῦτο. εἰ γὰρ ἀρέσκεσθαι καὶ μὴ ἀγανακτεῖν ἐπὶ τῷ γενομένῳ τὸν δεσπότην ἐνόμιζον, ἐκτὸς εἶναι τούτου τῆς κλοπῆς ἁμαρτήματος ὁριζόμεθα, ἀρίστῳ δηλαδὴ λογισμῷ, *quia furtum sine affectu furandi non committitur.* ἄνευ γὰρ πονηρᾶς διαθέσεως, οὐχ ἁμαρτάνεται κλοπή.

Sed & si

εἰ δὲ καὶ ἄκοντος τοῦ δεσπότου ταῦτα ποιεῖν [illegible] ὑπόπτευον, μαθὼν δὲ ὁ δεσπότης οὐκ ἠγανάκτησε ἐπὶ τῷ γεγονότι, οὐδὲ οὕτω χώρα γενήσεται πρὸς τῆς κλοπῆς λόγῳ. ὥστε τοίνυν ἵνα furti ἁρμόσῃ, δεῖ τὰ δύο συνδραμεῖν, καὶ μὴ παρὰ γνώμην δεσπότου κεχρῆσθαι εἰδότα ὡς ἀγανακτήσει ἐπὶ τῷ πραττομένῳ ὁ τοῦ πράγματος κύριος, κἀκεῖνον ὀργισθῆναι μαθόντα. ἓν δὲ τούτων ἐλλεῖψαν οὐκ ἐᾷ τεχθῆναι τὴν furti. ἀμέλει ἐντεῦθεν τοιοῦτόν τι ἐζητήθη. ἔχει δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐάν τις τὸν ἐμὸν ὑπονοθεύσῃ δοῦλον καὶ χείρονας αὐτοῦ τοὺς τρόπους ἀποτελέσῃ, κατέχεταί μοι ἀγωγῇ τῇ λεγομένῃ *servi corrupti.* ἥ τις εἰς τὸ διπλάσιον τῆς ἐπὶ τῇ ἐλαττώσει τῆς οἰκέτου διατιμήσεως ἁρμόζει. ἢ ἡνίκα ἀπώλετο ἐπὶ πρὸς διπλῷ τοῦ τιμήματος. ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. τίτιος διελέχθη πρὸς ἐμῷ οἰκέτῃ, τοῦτον ὑπονοθεύων καὶ φυγεῖν ὑποτιθέμενος αὐτῷ, προσθεὶς ἅμα καὶ τοῦτο ὥστε αὐτὸν ὑφελέσθαι τι τῶν ἐμῶν πραγμάτων.

ὁ οἰκέτης

ὁ οἰκέτης γνώριμόν μοι τοῦτο κατέστησεν. ὃ πεισθεὶς ἐγὼ τούτῳ τῷ οἰκέτῃ, βουλόμενος δὲ τὸν Τίτιον ἐν αὐτῷ καταλαβεῖν τῷ ἁμαρτήματι, ἐπέτρεψεν ταῦτα πράττειν τῷ οἰκέτῃ. ὁ δὲ λαβών τι τῶν παρ' ἐμοὶ ὄντων σκευῶν, ἀπῄει πρὸς Τίτιον. ἔπεμψα ἐγὼ λάθρα, γνῶναι βουλόμενος εἰ ἀληθῆ τὰ παρὰ τοῦ οἰκέτου μοι λεχθέντα. γενόμενος ὁ οἰκέτης κατὰ τὸν συντεθέντα τόπον παρὰ αὐτοῦ καὶ Τιτίου, δέδωκε Τιτίῳ τὸ σκεῦος. εὗρον δὲ τῶν γινομένων τὸν οἰκέτην μὴ ψευδόμενον. ζήτησίς ἐστι ποία μοι κατὰ Τιτίου δίδοται προφάσει τῶν γινομένων ἀγωγή. καὶ τέως οὐ δυνατὸν εἰπεῖν ἁρμόζειν τὴν furti. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ κακῇ διαθέσει λαβὼν ἐψηλάφα τὸ σκεῦος ὁ Τίτιος, ἀλλ' οὐ παρὰ γνώμην δεσπότου συνέβαινε τοῦτο. ἀλλ' ἡ servi corrupti. ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἐγχωρεῖ παρέχεσθαι. ὁ γὰρ οἰκέτης οὐ χείρων τοὺς τρόπους, μᾶλλον δὲ καὶ πάλαι διαλανθάνων ἴσως ὢν τῷ δεσπότῃ, νῦν γέγονε φανερός. καὶ συμβαίνει κατὰ τὸν πολλὰ Τίτιον πταίσαντα, μηδὲ μιᾷ κατέχεσθαι ἀγωγῇ. τινὲς δὲ τῶν νομικῶν ἐδίδασκον ἐντεῦθεν τὴν furti. ἀλλ' ἐπειδὴ ζήτησις ὑπῆρχεν τῶν νομικῶν, τῶν μὲν πᾶσαν ἀρνουμένων ἀγωγήν, τῶν δὲ παρεχόντων τὴν furti, ἐπὶ τὸν ἡμέτερον ταῦτα ἀνηνέχθη βασιλέα, καὶ γέγονε παρ' αὐτοῦ διάταξις, ἥτις ἕνεκα τῆς τοιαύτης κακουργίας τιμωρουμένη τὸν Τίτιον, οὐ μόνον τῇ furti, ἀλλὰ καὶ τῇ servi corrupti ἔνοχον αὐτὸν εἶναι ἐκέλευσε. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οἱ τοῦ δούλου τρόποι χείρονες οὐ γεγόνασι, καὶ διὰ τοῦτο ἤργησαν οἱ τῆς servi corrupti κανόνες, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τοῦ ὑπονοθεύοντος ἡ κακίστη βουλὴ πρὸς ἀπώλειαν χρηστῶν τρόπων τοῦ οἰκέτου χωρεῖ, ἐδικαίωσεν ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῦ Τιτίου δίδοσθαι τὴν servi corrupti, ὥσπερ εἰ τῇ ἀληθείᾳ τὸν οἰκέτην διέφθειρεν, ἵνα μὴ ἀτιμώρητος ἐπὶ τούτῳ μείνας ὁ Τίτιος, ἐφ' ἕτερον οἰκέτην ὁρμήσῃ, ὃν δυνατὸν ἴσως τῶν χρηστῶν ἀπαγαγεῖν τρόπων.

Interdum

ἔσθ' ὅτε καὶ ἐπὶ ἐλευθέροις προσώποις ἁμαρτάνεται κλοπή. οἷον ἐὰν τις τοὺς ὑπεξουσίους παῖδας ὑφέληται λάθρα, υἱὸν ἢ θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην. κινῶ δὲ τὴν furti εἰς τὸ διάφορον. καὶ ποῖον διάφορον ἐστιν ἐνταῦθα, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. ὑπόθου ὅτι τελευτῷ τις ἐνστήσας κληρονόμον τὸν ἐμὸν υἱὸν ὑπὸ αἵρεσιν τήν, ἐὰν εὑρεθῇ διάγων ἐν ταύτῃ τῇ πόλει. ἔκλεψας δὲ τοῦτον καὶ εἰς ἑτέραν ἀπήγαγες πόλιν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς τοῦ τεστάτορος. συνέβη αὐτὸν ἐν αὐτῇ μὴ εὑρεθῆναι τῇ πόλει. ἠτόνησεν ἡ αἵρεσις, καὶ τῆς κληρονομίας ἐξέπεσε. κινῶν ἐγὼ κατὰ σοῦ τὴν furti, λήψομαι ὅσον ἐζημιώθην. ἐζημιώθην δὲ τὸ συμφέρον τῆς κληρονομίας, ἣν ἔμελλέ μοι προσπορίζεσθαι. τούτου τὴν διατίμησιν ἀπαιτήσω.

Aliquādo

πολλάκις καὶ ἐπὶ τῷ οἰκείῳ τις ἁμαρτάνει πράγματι κλοπήν. οἷον εἰ ὁ δεβίτωρ τὸ πρᾶγμα ὃ ἐνεχυρίασε τῷ δανειστῇ ὑφέληται λάθρα. ἀδικεῖ γὰρ τὸν δανειστήν, τῆς ἀπὸ τοῦ ἐνεχύρου ὑστερῶν ὠφελείας.

Interdum quoque

ἔσθ' ὅτε τις καὶ μὴ κλέψας κατέχεται τῇ furti. τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπ' ἐκείνου *cuius ope & consilio furtum factum est.* τουτέστιν οὗ σπουδῇ καὶ συμβουλῇ ἡμαρτήθη ἡ κλοπή. οἷον νούμμους τις ἐπεφόρει ἐν τῇ οἰκείᾳ χειρί, τούτους ἐξετίναξεν ἕτερος, ὥστε ἄλλον ἁρπάσαι. ἢ ὑπεσκότισε τῇ σῇ θέᾳ, ὥστε ἄλλον τὸ σὸν ὑφελέσθαι πρᾶγμα. ἢ τὰ πρό-

βατα

βατα, ἢ τοὺς βόας τοὺς σοὺς ἐφυγάδευσεν, ὥστε ἄλλον ταῦτα λαβεῖν. ἰδοὺ
ἐνταῦθα οὐχ ἥψατο τῶν πραγμάτων τῶν σῶν, ἀλλ' ὅμως κατέχεται τῇ
furti ἀγωγῇ. μόνον μέντοι τοῦτο ἔξωθεν ἴσθι, εἰ ἕτερος ἐψηλάφησε τὰ ἀπολ-
λύμενά σου πράγματα. δίχα γὰρ ψηλαφήσεως, οὐδέποτε κλοπὴ ἁμαρτάνε-
ται. τοῦτο δὲ ἔγραφον οἱ παλαιοὶ ἐπ' ἐκείνου, ὅς τις φοινικῷ ἐρυθρῷ διεσόβησε
τὰ βουκόλια. εἰ δὲ τοῦτο κατὰ τρυφὴν καὶ οὐκ ἐπίτηδες ἵνα κλοπὴ ἁμαρτηθῇ
γεγένηται, ἡ in factum ἀγωγὴ παρέχεται, κατὰ τοῦ ταῦτα πράξαντος. κατὰ δὲ
τοῦ ὑφελομένου ἡ furti. ἡνίκα δὲ τῇ μαιβίου συνδρομῇ ὁ τίτιος κλοπὴν εἰργά-
σατο, ἀμφότεροι κρατοῦνται. κἀκεῖνος δὲ συνδρομῇ καὶ βουλῇ κλοπὴν πλημμε-
λεῖται, ὃς κλίμακας θυρίσιν ἐπέθηκεν, ἢ αὐτὰς ἔκλασε τὰς θυρίδας, ἢ καὶ
θύραν ὥστε ἕτερον κλέψαι. ἢ ὅς τις σίδηρα ὥστε κλάσαι κλεῖν ἢ θυρί-
δας, ἢ κλίμακας ἔχρησεν ὥστε ταῖς θυρίσιν ὑποτεθῆναι, ἐπιστάμενος ἐφ'
οἷα πράξει τις ταῦτα κιχρᾶται. εἰ δέ τις οὐδεμίαν συνδρομὴν πρὸς πρακτικὴν
κλοπὴν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ μόνον συνεβούλευσε, καὶ τὸν θέλοντα κλέψαι προε-

Hi qui

τρέψατο, οὐ κατέχεται τῇ furti. ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἢ ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος,
κλέψῃ τι τῶν ἐμῶν, κλοπὴ μὲν ἁμαρτάνεται, καὶ φούρτιβον ἀποτελεῖται
τὸ πρᾶγμα, καὶ ὑπὸ οὐδενὸς οὐσουκαπιτεύεσθαι δύναται, μέχρις οὗ εἰς τὴν
τοῦ δεσπότου κατοχὴν ὑποστρέψει. ἡ μέντοι furti οὐ τίκτεται κατὰ τῶν κλε-
ψάντων. ἐπειδὴ οὐδ' ἑτέρα τις ἀγωγὴ ἀπὸ συναλλάγματος, ἢ ἀπὸ ἁμαρ-
τήματος μεταξὺ τούτων συστῆναι δύναται. εἰ δὲ συμβουλῇ καὶ συνδρομῇ τού-
του κλοπὴ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑπεξουσίων γένηται ἡμῖν, ἐπειδὴ κλοπὴ
πλημμελεῖται, ἁρμοδίως ἐκεῖνος τῇ furti κατασχεθήσεται, οὗ συνδρομῇ τοῦτο
πέπρακται, εἰ καὶ ὁ ἀφελόμενος διὰ τὸν τῆς ὑπεξουσιότητος λόγον οὐχ ὑπο-

Furti autē

βάλλεται ταύτῃ. ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. οἱ γεγονότες ἡμῖν ἔνοχοι ἔκ
τινος συναλλάγματος, ὀφείλουσιν ἐπ' αὐτοῖς οἷς ἐνέχονται, ἐσθ' ὅτε δόλον μό-
νον, ἐσθ' ὅτε καὶ diligentiā, τουτέστι σπουδήν. ἢ γὰρ οὐκ ὀφείλουσι δόλον περὶ ταῦ-
τα πλημμελεῖν, ἢ οὐ χρὴ ῥαθύμους εἶναι περὶ τὴν τούτων φυλακήν. ἀλλ' εἰ μὲν
μηδὲν κερδαίνουσιν, ἀπὸ δόλου μόνου κατέχονται. εἰ δέ τι πρόσεστιν αὐτοῖς κέρ-
δος, τότε καὶ ἀπὸ ῥαθυμίας ὑπεύθυνοι γίνονται. κέρδος δὲ λέγω, οὐ μόνον τὴν
τῶν χρημάτων λῆψιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ σκοποῦ ἀποπλήρωσιν. ἐπειδή σοι
ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. ζήτησις γέγονε κλοπῆς
γινομένης, ἆρα τίνι ἁρμόζει ἡ furti ἀγωγή. ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἄν, ὅτι τῷ
δεσπότῃ δίδοται. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές, ὁπότε καὶ δεσπότην ἔγνωμεν κα-
τεχόμενον, ἡνίκα παρὰ τοῦ οἰκείου κρεδίτωρος τὸ ἐνέχυρον ὑφέληται. ἀλλὰ
δίδοται ἐκείνῳ ᾧ διαφέρει. διαφέρει δὲ ἐκείνῳ, ὃν λυπεῖ γινομένη ἡ κλοπή.
λυπεῖ δὲ ἐκεῖνον, ὃς κερδαίνει τοῦ πράγματος σωζομένου, εἰ καὶ μὴ δεσπό-
της ἐστίν. ἀμέλει οὔτε δεσπότῃ ἑτέρως ἁρμόσει, εἰ μὴ διαφέροντος ὑπέστη
λόγος. τί δὲ τοῦτο ἐστίν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν σαφέστερον. ἐδανεισάμην ἐγὼ
παρὰ τιτίου, ἐνεχυριάσας τούτῳ πρᾶγμα ἐμόν. ὑφείλετό τις τοῦτο παρὰ τι-
τίου, τίνι δοθήσεται ἡ furti ἀγωγή; καὶ λέγομεν ὅτι τῷ κρεδίτωρι. τίνος ἕνεκα;

ὅτι

ὅτι αὐτῷ διαφέρει. λυπεῖ γὰρ αὐτὸν γινομένη ἡ κλοπή. ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐκέρδαινε σωζομένου τοῦ πράγματος, ἔχων τὴν ὑπὲρ τοῦ χρέους δι' αὐτοῦ ἀσφάλειαν. ἀμέλει διὰ τοῦτο ἐπωφείλει καὶ δόλον, καὶ diligentiam. οἷα καρπούμενος ὡς εἴρηται τὴν τοῦ χρέους ἀσφάλειαν, διὰ τῆς τοῦ ἐνεχύρου κατοχῆς. οὐκοῦν εἰκότως αὐτῷ δοθήσεται ἡ furti ἀγωγή, καὶ οὐκ ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ. ἐγὼ γὰρ ἕξω κατ' αὐτοῦ τὴν pignoratitiam. οἷα ῥαθυμήσαντος περὶ τὴν τούτου παραφυλακήν. ἕξει δὲ τὴν furti αὐτὸς ὁ κρεδίτωρ, εἰ καὶ ἐγὼ ὁ δεβίτωρ εὔπορος εἰμί. συμφέρει γὰρ αὐτῷ, μᾶλλον κρατεῖν τὸ ἐνέχυρον, καὶ περιεῖναι αὐτῷ τὸ ἀσφαλὲς ἐντεῦθεν, ἢ περσοναλίαν κατ' ἐμοῦ κινεῖν. ὥστε τοσοῦτον δὲ ἀληθὲς τὸ τὸν κρεδίτωρα ἔχειν τὴν furti, ὅτι εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐγὼ ὁ δεβίτωρ, ὑφειλόμην τὸ ἐνέχυρον, οὐδὲν ἧττον τῷ κρεδίτωρι ὡς εἴρηται πολλάκις δοθήσεται ἡ furti.

Itē si fullo

Δέδωκα κναφεῖ κναπτῖον, ἢ πλύτῃ πλυτέον ἐσθῆτα, ἢ ῥάπτῃ ῥαπτῖον, μισθοῦ ῥητοῦ ὁρισθέντος. κλοπῆς γενομένης ἀπώλεσε ταῦτα. ὁ κναφεὺς ἢ ὁ ῥάπτης μᾶλλον ἕξει τὴν furti, ἤπερ ὁ δεσπότης. τῷ γὰρ δεσπότῃ οὐ διαφέρει τοῦτο ἀπολέσθαι τὸ πρᾶγμα. ἔχει γὰρ κατὰ τοῦ ἐσθήματος τὸ ἀσφαλὲς, δυνάμενος κατὰ τοῦ ῥάπτου, ἢ κναφέως κινεῖν τὴν locati, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀπαιτεῖν πρᾶγμα. ὁ δὲ ῥάπτης, ἢ ὁ κναφεὺς διὰ τοῦτο κινοῦσι τὴν furti, ἐπειδὴ διαφέρει αὐτοῖς τὸ μὴ γενέσθαι τὴν κλοπήν. κερδαίνουσι γὰρ σωζομένου τοῦ ἐσθήματος τὸν ὡρισμένον μισθόν. εἰ δέ τις bona fide πράγματος ἀλλοτρίου γενόμενος ἀγοραστὴς ὑπέστη τούτου κλοπὴν, ἕξει τὴν furti παντὶ τρόπῳ. καὶ ταῦτα δεσπότης οὐκ ὤν, ὥσπερ καὶ ὁ κρεδίτωρ. τῷ δὲ κναφεῖ καὶ τῷ ῥάπτῃ οὐχ ἑτέρως δίδοται ἡ furti, εἰ μὴ εἴησαν εὔποροι. τουτέστιν εἰ μήπου τῷ δεσπότῃ τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν καταβάλλειν δύναιντο. εἰ γὰρ δοῦναι τὸ τίμημα τοῦ κλαπέντος πράγματος οὐκ ἰσχύουσι, τότε τῷ δεσπότῃ δίδοται ἡ furti. ἅτε μὴ δυναμένῳ ἐξ αὐτῶν λαβεῖν τοῦ κλαπέντος τὴν διατίμησιν. τότε γὰρ αὐτῷ διαφέρει τὸ σώζεσθαι τὸ πρᾶγμα, οἷα τῆς διατιμήσεως τοῦ ἐσθήματος οὐ φυλαττομένης αὐτῷ, ἐκ τῆς τοῦ κναφέως ἢ ῥάπτου περιουσίας. ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε εἰς μέρος, εἴτε ὁλόκληρον εὔπορος ὁ κναφεὺς ἢ ὁ ῥάπτης ὑπάρχει.

Quæ de fullone

Τὰ γὰρ τοῦ κναφέως καὶ ῥάπτου εἰρημένα ἅπαντα, ταῦτα μετέφερον οἱ παλαιοὶ καὶ ἐπὶ τοῦ χρησαμένου. εἰ γάρ τινι ἔχρησα τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἐκλάπη δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ τὴν commodati ἔχω ἀγωγὴν κατὰ τοῦ χρησαμένου, δι' ἧς οὐσώζετό μοι τὸ τίμημα τοῦ χρησθέντος, οὐκ ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ, ἀλλὰ τῷ χρησαμένῳ ἡ furti παρέχεται. ἐπειδὴ αὐτὸν ἐλύπει ἡ συμβᾶσα κλοπή. ἐκέρδαινε γὰρ σωζομένου τοῦ πράγματος. τὸ δὲ κέρδος ἦν οὐκ ἐν λήψει χρημάτων, ἀλλ' ἐν ἀποπληρώσει σκοποῦ. ἐπληροῦτο δὲ αὐτοῦ ὁ σκοπὸς διὰ τὸ τῆς χρήσεως ἀπολαύειν, καὶ τούτου χάριν diligentiam ἐχρεώστει γὰρ τὸ πράγματι. ὥσπερ καὶ ὁ κναφεὺς τῷ λαμβάνειν τὸν μισθόν. εἰ δὲ ἄπορος ἦν ὁ χρησάμενος, εἰς ὁλόκληρον ἢ ἐν μέρει, ὁ νόμος ἐπ' ἐμὲ τὴν furti μετέφερεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ μίμησιν τοῦ ῥάπτου καὶ κναφέως παρὰ τοῖς παλαιοῖς γὰρ τοῦ χρησαμένου ἐτρακτεύετο. διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου γέγονε βασιλέως, ζητήσεως τοιαύτης ἀνενεχθείσης εἰς αὐτόν, ὥστε κλοπὴν ὑποστάντος τοῦ χρησαμένου

μένου ἐξουσίαν εἶναι τῷ δεσπότῃ τοῦ κλαπέντος, εἴτε τὴν commodati βούλεται κατὰ τοῦ χρησαμένου κινῆσαι, εἴτε τὴν furti κατὰ τοῦ κλέπτου. καὶ τῆς ἑτέρας ἐπιλεχθείσης, μὴ δύνασθαι τὸν δεσπότην ἐκ μεταμελείας ἐπὶ τὴν ἑτέραν παραγίνεσθαι ἀγωγήν. ἀλλ' εἰ μὲν ἐπιλέξηται τὸν κλέπτην, ἐλευθεροῦσθαι τὸν χρησάμενον. εἰ δὲ ὁ χρήσας ἔλθῃ κατὰ τοῦ χρησαμένου, αὐτῷ μὲν τῷ χρήσαντι οὐκ ἔτι κατὰ τοῦ κλέπτου ἡ furti δοθήσεται. τῷ δὲ χρησαμένῳ ταύτην ἡ διάταξις παρέχει κατὰ τοῦ κλέπτου. τότε δὲ ὁ δεσπότης τοῦ πράγματος κινήσας τὴν commodati, ἀπόλλυσι τὴν furti, ἡνίκα εἰδὼς ὡς ἐκλάπη τὸ πρᾶγμα τὸ χρησθὲν, ἐπελέξατο τὴν commodati. γνοὺς δὲ μετὰ τὴν τοῦ χρησαμένου προκατάρξιν, εἰ βούλεται καταλιπεῖν τὴν commodati, χωρῆσαι δὲ ἐπὶ τὴν furti, δίδωσιν αὐτῷ παρρησίαν τοῦτο ποιεῖν ἡ διάταξις, καὶ παραγενέσθαι κατὰ τοῦ κλέπτου. μηδεμιᾶς αὐτῷ δικαιολογίας ἀντιτιθεμένης. ἐπειδὴ μήπω γνοὺς τὸ ἀληθὲς προκατήρξατο κατὰ τοῦ χρησαμένου. εἰ μὴ ἄρα ὁ χρησάμενος τῷ δεσπότῃ τοῦ πράγματος, τὸ ἱκανὸν ἐποίησεν ὑπὲρ τῷ κλαπέντι πράγματι πρὶν ὁ δεσπότης μάθῃ τοῦτο κεκλέφθαι. τηνικαῦτα γὰρ ὁ μὲν κλέπτης οὐχ ὑποκείσεται τῷ δεσπότῃ τῇ furti. ἐναχθήσεται δὲ παρὰ τοῦ χρησαμένου, ὃς οἰκείοις χρήμασι τῷ δεσπότῃ τοῦ πράγματος ἐθεράπευσε τὴν ζημίαν. ὡμολογημένου κἀκείνου, ὅτι εἰ ἀγνοῶν ὑφαιρεῖσθαι τὸ πρᾶγμα ὁ δεσπότης ἐκίνησε τὴν commodati, εἶτα μαθὼν ἐν τῷ μεταξὺ μετῆλθεν ἐπὶ τὴν furti, οὐκ ἔτι δυνήσεται παλινδραμεῖν ἐπὶ τὴν κομμοδάτι. ἐλευθεροῦται γὰρ ὁ χρησάμενος τῆς ἐξ αὐτοῦ ἀγωγῆς. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἡ κατὰ τοῦ κλέπτου ἀγωγὴ οὐκ ἔσχε χρηστὸν ἀποτέλεσμα, διὰ τὸ πολλάκις ἄπορον εὑρεθῆναι τὸν κλέπτην. κρατείτω δὲ ταῦτα εἴτε εἰς μέρος, εἴτε εἰς ὁλόκληρον εὔπορος ἦν πρὸς τὴν καταβολὴν τοῦ τιμήματος τοῦ χρησθέντος πράγματος.

Sed is apud παρεθέμην τινὶ πρᾶγμα ἐμὸν, diligentiam οὐκ ἔτι ἐποφείλει περὶ τῷ παρακαταθέντι πράγματι, οἷα μηδὲν κερδαίνων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου μᾶλλον αὐτὸς τῷ δεσπότῃ κέρδους αἴτιος γίνεται, ὡς ἐν ἀσφαλεῖ τόπῳ μᾶλλον τὸ ἐμὸν παραθέμενος πρᾶγμα. μόνον δὲ ἐπὶ τούτῳ ὑπεύθυνος ἔσται τῇ depositi, ἐὰν κατά τινα δόλον αὐτοῦ βλαβῇ τὸ πρᾶγμα. ὅθεν ὑφαιρεθέντος τούτου, ἐπειδὴ οὐκ ἐνάγεται πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ἀποκατάστασιν, διὰ τὸ μηδὲν διαφέρειν αὐτῷ περὶ σώζεσθαι τὸ πρᾶγμα, οὐ κινήσει κατὰ τοῦ κλέψαντος τὴν furti. ἀλλ' ἁρμόσει αὐτὴ τῷ δεσπότῃ.

In summa ἐντέλει δὲ ἐκεῖνο οὐκ ἄπορον εἰδέναι, ὡς ζήτησις γέγονε, εἰ ἄρα ἄνηβος ἀλλότριον ὑφελόμενος πρᾶγμα κρατεῖται τῇ furti. ἐπειδὴ πονηρᾶς ἐστέρηται διαθέσεως ἡ τοιαύτη ἡλικία, καὶ μᾶλλον ὡς κατὰ τρυφὴν καὶ ἐμπαιγνίαν, ἢ κατὰ δόλον ἀφαιρεῖσθαι δοκεῖ τὸ πρᾶγμα. ἀλλ' ἤρεσε τότε ἔνοχον αὐτὸν γίνεσθαι τῇ furti, ἐὰν οὗτος πρόξιμος πουβερτάτι, καὶ οἶδεν ἑαυτὸν διὰ τοῦτο κλέπτοντα πλημμελεῖν.

Furti ἡ furti, εἴτε ἐπὶ ἀπαιτήσει τοῦ διπλασίονος, ἢ τοῦ τετραπλασίονος κινεῖται, ποινῆς μόνον ἀπαίτησιν, οὐ τοῦ πράγματος ἔχει. τὸ δὲ πρᾶγμα ἔξωθεν ἀπαιτήσει ὁ τοῦ πρά-

γματος

γματος δεσπότης, ἢ διὰ τῆς in rem, ἢ διὰ τοῦ κονδικτιτίου. ἀλλ' ἡ μὲν in rem, κατὰ παντὸς νομέως οὕτω δοθήσεται, εἴτε ὁ κλέπτης αὐτὸ νέμεται, εἴτε ἕτερός τις. ὁ δὲ φούρτιβος κονδικτίτιος κατὰ μόνου τοῦ κλέπτου, ἢ κληρονόμου αὐτοῦ δοθήσεται, εἰ καὶ μὴ νέμονται τὴν κλοπήν.

DE VI BONORVM RAPTORVM Titulus II

ΤΟὺς ἀλλοτρία ἁρπάζοντας πράγματα, οὐκ εἴασαν ἀτιμωρήτους οἱ νόμοι. κρατοῦνται γὰρ τῇ furti. οὐδεὶς γὰρ μᾶλλον τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἄκοντος ὑφαιρεῖ τοῦ δεσπότου, εἰ μὴ ὁ κατὰ βίαν ἁρπάσας τοῦτο. ὅθεν ὀρθότατα λέγεται τοῦτον ἀναιδέστατον εἶναι κλέπτην, τὸν ἅρπαγα. ἀλλὰ καὶ ὁ πραίτωρ, ἰδιάζουσαν ἐπενόησε προφάσει τούτου ποινὴν τοῦ πράγματος ἀγωγὴν τὴν vi bonorum raptorum. αὕτη δὲ εἴσω μὲν ἐνιαυτοῦ ἐξ οὗ τὴν ἁρπαγὴν συνέβη γενέσθαι, εἰς τὸ τετραπλοῦν. μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν κινηθήσεται. ἐστὶ δὲ χρήσιμον ἐπὶ μιᾷ καὶ τούτῳ, ὃς ἑνὸς πράγματος ἁρπαγὴν ὑπέστη. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τῆς ἀγωγῆς πληθυντικῶς πέφρασται, διὰ ἑνὸς οὐχ ἁρμόσει πράγματος ἁρπαχθέντος. δίδοται γὰρ οὐδὲν ἧττον. οὐ διαφερομένων ἡμῶν εἴτε τίμιον, εἴτε εὐτελὲς εἴη τὸ ἁρπαγέν. τὸ δὲ τετραπλάσιον, ἐπὶ τῆς vi bonorum raptorum, οὐχ ὅλον ἐστὶν ἐν ποινῇ, καὶ ἔξωθεν ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις. ὥστε συμβαίνειν τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐν τριπλῷ εἶναι τὴν ποινήν. ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε συλληφθῇ ὁ ἅρπαξ ἐν αὐτῷ τῷ πλημμελεῖν, εἴτε μή. τῶν δὲ καταγέλαστον ἐστὶ, κουφοτέρας αἱρέσεως εἶναι τὸν ἁρπάζοντα βίᾳ, τοῦ λάθρα ὑφαιρουμένου. τοῦτο δὲ ἐὰν ἐξετασθείη τῇ furti nec manifesti, ψευδὴς ὁ λόγος εὑρίσκεται. ἀλλ' εἴρηται πρὸς τοῦτον ἐπὶ τῆς κλοπῆς, εἰ μὲν συσχεθῇ ἤτοι ὀραθῇ ὁ κλέπτης ἐστὶν αὕτη ἡ furti manifesti, εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσα τὴν ποινήν. εἰ δὲ μὴ συλληφθῇ, ἢ μὴ ὀραθῇ, τότε ἐστὶν ἡ furti nec manifesti, εἰς τὸ διπλοῦν. ὁ δὲ τὴν ἁρπαγὴν ἐργασάμενος, κατέχεται εἰς τὸ τετραπλοῦν, εἴτε ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι φωραθῇ, εἴτε καὶ λάθῃ. καθόλου οὖν ἐπὶ τῆς κλοπῆς, ποτὲ μὲν τὸ διπλάσιον, ποτὲ δὲ τὸ τετραπλάσιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἁρπαγῆς, ἀδιακρίτως τὸ τριπλοῦν ἔσται ἐν ποινῇ, εἴτε συνελήφθη εἴτε μὴ ὁ τὴν ἁρπαγὴν ἐργασάμενος. καὶ κατὰ τοῦτον δοκεῖ, ἢ πλέον τι ἔχειν, ἢ οὐκ ἐλαττοῦσθαι.

Ita tamen

τὴν vi bonorum raptorum, συμβαίνει κινεῖσθαι, ἡνίκα δόλῳ γέγονεν ἡ ἁρπαγή. ἐντεῦθεν δῆλον, ὡς εἴ τις ἀπατηθεὶς, καὶ τὸν νόμον ἀγνοῶν τὸ οἰκεῖον ἥρπασε πρᾶγμα, ὑποπτεύσας ἐξεῖναι τῷ δεσπότῃ τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα, καὶ βίᾳ δύνασθαι λαμβάνειν ἀπὸ τῶν νεμομένων, οὐκ ὀφείλει ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῇ vi bonorum raptorum καταδικάζεσθαι. ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ, μήτε τῇ furti ἔνοχον αὐτὸν γίνεσθαι. ὃς πεπλανημένῳ λογισμῷ ἥρπασε, καὶ οὐ κακοῦργος. ἀλλ' ἵνα μὴ τοῖς βουλομένοις ἁμαρτάνειν τοιαύτη ἐφευρεθῇ ὁδὸς, δι' ἧς τὰ οἰκεῖα κακουργήματα ἀζημίως ἐπιδείκνυνται, καὶ τὴν οἰ-

κεῖαν θεραπεύοντες ἀπληστίαν, κάλλιστα γέγονεν ἐκ τῶν θείων διατάξεων ἡ περὶ τούτων φροντίς. ὥστε μὴ συγχωρεῖσθαι τινὶ κινητὸν ἢ ἀκίνητον πρᾶγμα, εἰ καὶ οἰκεῖον εἶναι νομίζει, ἁρπάζειν τε καὶ βίᾳ λαμβάνειν. εἴρηται γὰρ ταῖς αὐταῖς διατάξεσιν, ὅπως τοιοῦτον τινὸς πλημμεληθέντος, ὁ ἅρπαξ εἰ μὲν ὡς οἰκεῖον πρᾶγμα τοῦτο ἁρπάζει, τῆς τοῦ πράγματος ἐκπίπτει δεσποτείας. εἰ δὲ τὸ ἀλλότριον οἰκεῖον ἐνόμιζεν εἶναι, ἀποκαθιστάτω μὲν κατὰ πρώτην τάξιν τὸ πρᾶγμα. διδότω δὲ καὶ πρὸς τούτοις καὶ τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν. ὅπερ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν κινητῶν πραγμάτων, ἐφ' οἷς καὶ ἡ ἁρπαγὴ δύναται γίνεσθαι, ὥρισαν αἱ διατάξεις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐφόδων, ἃς ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις πράγμασι, οἰκίαις φημὶ καὶ ἀγροῖς γίνεσθαι συμβαίνει. διετύπωσαν δὲ ταῦτα, ὥστε πάσης ἁρπαγῆς τε καὶ ἐφόδου, τούτῳ τῷ τρόπῳ τοὺς ἀνθρώπους σωφρονιζομένους ἀπέχεσθαι.

Sane

Ἐπὶ τῆς ui bonorum raptorum, οὐ πάντως ἀπαιτοῦμεν δεσπότην εἶναι τοῦ ἁρπαγέντος πράγματος, τὸν τὴν ἁρπαγὴν ὑπομείναντα. εἴτε γὰρ in bonis αὐτοῦ ἐστι, τουτέστιν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελεῖ δεσποτείαν, εἴτε οὐ δεσπόζεται ὑπ' αὐτοῦ, μόνον μέντοι ex bonis αὐτοῦ ἐστι· τουτέστιν, οὐ δεσπόζεται μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἐκ δὲ τῆς αὐτοῦ ἐστι περιουσίας, χώρα γενήσεται τῇ ui bonorum raptorum. ταῦτα δέ ἐστιν ἃ οὐ δεσπόζεται μὲν ἀφ' ἡμῶν, ἐν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ἐστὶ περιουσίᾳ. οἷον ἐχρησάμην παρά τινος, ἢ ἐμισθωσάμην οἰκίαν. ἢ δανείσας ἔλαβον ἐνέχυρον, ἢ καὶ παρετέθη μοι πρᾶγμα, οὕτως ὥστε μοι διαφέρειν, τὸ μὴ ἀφαιρεθῆναί μοι τοῦτο τὸ πρᾶγμα. τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐγὼ λαμβάνων τὸ depositum, pactum ἐποίησα, ὥστε καὶ ἀπὸ ῥαθυμίας με κατέχεσθαι. τὰ γὰρ γινόμενα πάκτα εἰώθασιν ἀμείβειν τὰς τῶν συναλλαγμάτων φύσεις. ἰδοὺ γὰρ ἐκ τοῦ συμφώνου κινηθήσεται ἡ depositi, οὐ μόνον ἀπὸ δόλου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὀλιγωρίας. εἰ δὲ bona fide νέμομαί τι, ἢ ὁμοίως καὶ usumfructum ἔχω ἐν ἀλλοτρίῳ πράγματι, ἢ καὶ ἕτερόν τι δίκαιον, οἷον usum, ὡς διαφέρειν μοι μὴ ἁρπαγῆναι τοῦτο, καλῶς λέγομεν ἐπὶ πάντων τούτων ἁρμόζειν τῷ τὴν ἁρπαγὴν ὑποστάντι τὴν ui bonorum raptorum. ταῦτα δὲ εἰρημένα, εἰ καὶ μὴ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας ἐστὶν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ περιουσίας ὑπάρχει. κινῶν δὲ ἐπὶ τούτοις τὴν ui bonorum raptorum, οὐ τὴν δεσποτείαν λήψεται τῶν ἁρπαγέντων. πῶς γὰρ ἣν οὐκ ἔχει; ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον ὅπερ ἐκ τῆς αὐτοῦ περιουσίας ἀφαιρεῖται, τουτέστιν ὅπερ ἔχει ἐπὶ τῷ πράγματι δίκαιον. οἷον usumfructum, ἢ usum, ἔχει ἐπὶ τῷ ἁρπαγέντι. ἐπειδὴ ὅπερ τοῦτο ἐστερήθη διὰ τῆς ἁρπαγῆς, τοῦτο αὐτῷ καὶ ἀποκαθίσταται. γενικῶς δὲ λεκτέον ἐστίν, ὅτι ἐξ ὧν αἰτιῶν ἡ furti δίδοται nec manifesti κλοπῆς γενομένης, ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν πάντως ἕξουσι τὴν ui bonorum raptorum.

Περὶ τῆς ἑτέρῳ προσγινομένης βλάβης, ὁ ἀκουίλιος νομοθετεῖ, τὸν ζημιοῦντα κολάζων. ἡ δὲ τούτου νομοθεσία εἰς τρία διαιρεῖται κεφάλαια. διαλέγεται δὲ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ πέκους, ἤτοι κτηνῶν. φησὶ γὰρ οὕτως, ἐάν τις ἀλλότριον οἰκέτην, ἢ ἀλλότριον τετράποδον, ὅπερ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν πεκούδων ἐστί, ἀδίκως ἀνέλῃ, ὅσου τὸ ἀναιρεθὲν πρᾶγμα πλείονος ὑπῆρχεν ἐν τῷ τῆς ἀναιρέσεως ἐνιαυτῷ, τοσοῦτον ὁ ζημιώσας τῷ δεσπότῃ δοῦναι καταδικάζεται. ἑρμηνεύσωμεν δὲ τὰ εἰρημένα τῷ νόμῳ, ἀσαφῆ κατά τι δοκοῦντα. καὶ τὸ μὲν εἰρημένον, ἐάν τις ἀλλότριον οἰκέτην ἀδίκως ἀνέλῃ, τῶν ὁμολογουμένων ἐστίν. εἶπε δὲ ἢ ἀλλότριον τετράποδον, καὶ οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, οὐδὲ ἀδιακρίτως καὶ ἀποτόμως εἶπε περὶ τούτου, ἀλλὰ προσέθηκεν ὅπερ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν πεκούδων ἐστί. τοῦτο δὲ πρὸς ἐκεῖνο βλέπει. ἐὰν γὰρ ἀπροσδιορίστως εἶπε περὶ τετραπόδων, μὴ συνάψας τὸ εἶναι αὐτὰ ἐν ἀριθμῷ τῶν πεκούδων, ἔμελλε τὸ πρῶτον τοῦ νόμου κεφάλαιον ἕλκεσθαι καὶ ἐπὶ θηρίων ἀγρίων ἐμοὶ διαφερόντων, ἢ κυνῶν ἡνίκα τις ἀνεῖλε ταῦτα. ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθη περὶ τούτων τι ὁ νόμος εἰπεῖν. περὶ γὰρ τούτων μόνον διηλέχθη, ἅτινα κυρίως νέμεσθαι, καὶ ἀγεληδὸν εἴωθε βόσκεσθαι, ὁποῖα εἰσὶν ἵπποι, ἡμίονοι, βόες, πρόβατα, αἶγες. καὶ περὶ χοίρων δὲ τὸ αὐτὸ ἤρεσε. καὶ γὰρ οἱ χοῖροι τῇ τῶν πεκούδων περιέχονται προσηγορίᾳ. καὶ τούτους γὰρ ἀγεληδὸν νέμεσθαι συνωμολόγηται. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ποιητὴς ὅμηρος ἐν τῇ ὀδυσσείᾳ διδάσκει, ὡς ὁ αἴλιος μαρκιανὸς ἐν τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ ἀναφέρει ἰνστιτούτοις τούτων μεμνημένος τῶν ἐπῶν,

δήεις τόν γε σύεσσι παρήμενον, αἱ δὲ νέμονται
πὰρ κόρακος πέτρῃ, ἐπί τε κρήνῃ ἀρεθούσῃ.

τὸ δὲ νέμονται δηλοῖ τὸ ἀγεληδὸν βόσκεσθαι. τὸ δὲ εἰρημένον τῷ νόμῳ, iniuria occiderit, τοῦτο νοοῦμεν, παρανόμως ἐφόνευσε, τουτέστι sine iure. οὐκοῦν εἰ μὴ παράνομος εἴη ὁ φόνος, ἀκίνδυνος ὁ φονεύσας. καὶ οὔποτε χώρα τούτῳ τῷ νόμῳ. οἷον ἡνίκα τὸν σὸν οἰκέτην ἀνεῖλον λῃστὴν ὄντα, οὐ κατέχομαι τῷ ἀκουιλίῳ. ἀλλὰ τότε ἡνίκα τὸν ἐπαγόμενόν μοι παρ' αὐτοῦ κίνδυνον, οὐχ ἑτέρως ἠδυνήθην ἐκκλῖναι εἰ μὴ διὰ τῆς ἐπαχθείσης αὐτῷ παρ' ἐμοῦ πληγῆς. εἰ γὰρ δυνάμενος διαφυγεῖν τοῦτον ἀνεῖλον, κατέχομαι τῷ ἀκουιλίῳ. οὐκ ἔστιν ὑπεύθυνος τῷ ἀκουιλίῳ, ὁ ἐκ τυχηρᾶς ἀνελὼν περιστάσεως, ἡνίκα μὴ πρόσεστι ῥᾳθυμία τῷ γινομένῳ. οὐχ ἧττον γὰρ τοῦ δόλου τὸν κατὰ ῥᾳθυμίαν ἀνελόντα ὁ νόμος τιμωρεῖται. διὸ ἐάν τις ἐν τῷ παίζειν ἀκοντίοις, ἢ καὶ γυμνάζεσθαι παριόντα τὸν σὸν οἰκέτην πλήξας ἀνεῖλεν· εἰ μὲν στρατιώτης ἦν ὁ τοῦτο ποιήσας, ἐν τῷ κάμπῳ, ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔνθα γυμνάζεσθαι τοῖς στρατιώταις σύνηθες, ἀνεύθυνος ὁ πλήξας. εἰ δὲ ἰδιώτης ἦν, καὶ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀνεῖλεν, ἐπειδὴ ἰδιώτης ἐν ὅπλοις γυμνάζεσθαι

Iniuria

τοῦ νενόμισται, ὑπεύθυνος ἔσται ὁ πλήξας τῷ ἀκουϊλίῳ. τὸ αὐτὸ φαμὲν εἰ καὶ στρατιώτης ἐν τόπῳ, ἐν ᾧ μὴ σύνηθες γυμνάζεσθαι στρατιώτας, παραπλήσιον ἥμαρτεν. ὑποπίπτει γὰρ τῷ ἀκουϊλίῳ.

Item si putator

ἐάν τις κλαδεύων ἐκ τοῦ δένδρου, κλάδου κατενεχθέντος, τὸν ἐμὸν οἰκέτην παριόντα πλήξας ἐφόνευσε, κρατεῖται τῷ ἀκουϊλίῳ. τοῦτο δὲ λέγομεν, εἰ τοῦτο γέγονεν ὁδοῦ πουβλικίας ἢ βικιναλίας ὑποκειμένης. ἔδει γὰρ αὐτὸν ἐκβοῆσαι, ὥστε πάντα παριόντα τὴν ἐσομένην φυλάττεσθαι πτῶσιν τοῦ κλάδου. τοῦτο γὰρ μὴ ποιήσας προφάσει τῆς ῥαθυμίας, ἤτοι culpae, ὑπεύθυνος ἔσται τῷ ἀκουϊλίῳ. εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ἐξεβόησε, τῆς δὲ τούτου βοῆς κατεφρόνησεν ὁ οἰκέτης, ἀνέγκλητος ὁ κλαδεύων. καὶ publica μέν ἐστιν ὁδὸς, ἥ τις καὶ μιλιταρία λέγεται, παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησι βασιλική. ᾗ πάντες ἄνθρωποι κέχρηνται ἐπὶ διαφόρους ἀπιόντες τόπους. Vicinalis δὲ, ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα. Vicus γὰρ ἡ κώμη. διὰ ταύτης γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. εἰ μέντοι ἄνωθεν τῆς ὁδοῦ ἢ ἐν μέσῳ τυχὸν τοῦ ἀγροῦ ἐκλάδευεν, εἰ καὶ μὴ ἐξεβόησεν, πλὴν, ἐπεὶ ἐν τοιούτῳ γέγονε τόπῳ, ἐν ᾧ οὐδενὶ τῶν ἐξωτικῶν ἐξουσία τοῦ βαδίζειν ἦν, ἀτιμώρητος ὁ πλήξας.

Praeterea

ἰατρός τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην φλεβοτομήσας κατέλιπεν ἀθεράπευτον, τετελεύτηκεν ὁ οἰκέτης. ὁ ἀκουΐλιος ἁρμόζει κατὰ τοῦ ἰατροῦ. ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὸν κούλπα φονεύσαντα, κατέχεσθαι τῷ ἀκουϊλίῳ, εἰδέναι χρὴ ὡς καὶ ἡ ἀπειρία εἰς κοῦλπαν ἀνάγεται. οἷον ἰατρόν τις ἑαυτὸν εἶναι λέγων, ἀτέχνως τὸν οἰκέτην τὸν σὸν ἀνεῖλεν, ἢ φάρμακον αὐτῷ δέδωκεν οὐ δεόμενον, ἢ κατὰ καιρὸν οὐχ ἁρμόδιον.

Impetu

εἰ δὲ καὶ μουλίων ἐπικαθήμενος ὀχήματι τὴν τῶν ἡμιόνων ἐξ ἀπειρίας ὁρμὴν ἐπισχεῖν οὐκ ἠδυνήθη, καὶ τὸν ἀλλότριον ἀνεῖλεν οἰκέτην, ὡς ἀπὸ κούλπας ἔνοχος ἔσται τῷ ἀκουϊλίῳ. εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀσθενείας κρατῆσαι τῶν ἡμιόνων οὐκ ἴσχυσε, δυνατὸν δὲ ἦν ταύτας ὑφ' ἑτέρου μᾶλλον εὐσθενοῦς ἐπισχεθῆναι, εἰς τὴν τοῦ μουλίωνος κοῦλπαν ἀναχθήσεται τὸ γεγονὸς, καὶ γενήσεται χώρα τῷ ἀκουϊλίῳ. τὰ ἐπὶ μουλίωνος εἰρημένα, καὶ ἐπὶ ἱππέως ἕλκειν δυνάμεθα. εἴγε τὴν ὁρμὴν τοῦ ἵππου, ἢ δι' ἀσθένειαν μὴ δυνηθεὶς ἐπισχεῖν, ἢ δι' ἄγνοιαν, ἀλλότριον ἀνεῖλεν οἰκέτην.

His autem

ἡρμηνεύσαμεν τὰ πρῶτα ῥήματα τοῦ νόμου, εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ἑξῆς. λέγει ὁ νόμος, *quanti id in eo anno plurimi fuerit.* ἤτοι ὅσου ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ πλείονος ὑπῆρχε. τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα. καὶ λέγομεν ὡς διὰ τῶν εἰρημένων τῷ νόμῳ, αὕτη ἀπαρτίζεται ἡ ἔννοια. ἵνα ἐάν τις τὸν ἀλλότριον οἰκέτην χωλὸν ὄντα ἢ ἑτερόφθαλμον, ἢ τῆς μιᾶς ἐστερημένον χειρὸς ἀνέλῃ· τοῦτο δὲ συμβαίνῃ ἐν αὐτῷ τῷ ἐνιαυτῷ, καθ' ὃν ἐδέξατο τὴν πληγὴν ἀκέραιον εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο τιμιώτερον· εἰς τὸν ὀπίσω ἀνακάμπτων ὁ δικαστὴς τὴν τούτου διατίμησιν ποιεῖται. καὶ εἰ τυχὸν ὁ ἀναιρεθεὶς οἰκέτης ἀκέραιος καὶ ὑγιὴς ὑπῆρχε πρὸ ἐννέα ἢ δέκα ἢ ἕνδεκα μηνῶν, καὶ διὰ τοῦτο πλείονος ἄξιος ἦν, εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀνάγων τὴν διατίμησιν, ποιεῖται τὴν καταδίκην. ἐκ τούτου δὲ

κατὰ

κατασκευάζεται poenalem εἶναι τὴν τοῦ ἀκουϊλίου ἀγωγήν. οὐ γὰρ μόνον εἰς τοσοῦτον τις καταδικάζεται εἰς ὅσον ἐζημίωσεν, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ πλέον. ἐντεῦθεν ὁμολόγηται κατὰ κληρονόμων ταύτην τὴν ἀγωγὴν μὴ παραπέμπεσθαι, ἅτε poenalem. εἰ γὰρ εἰς τοσοῦτον εἰς ὅσον τις ἐζημίωσεν ἔνοχος ἐγένετο, ἀμελῶς καὶ ὁ τούτου κληρονόμος τῇ αὐτῇ ὑπεβάλλετο ἀγωγῇ. καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ῥημάτων δεῖ λαβεῖν. ἐκ δὲ τῆς ἑρμηνείας ἣν ἐκ τῆς ἐννοίας ἀποτελεῖσθαι συμβαίνει τοῦ νόμου, ἀρέσκει οὐ μόνον τὴν τοῦ ἀναιρεθέντος οἰκέτου διατίμησιν γίνεσθαι κατὰ τὰ εἰρημένα, τουτέστιν ἀναλογοῦντος ἑαυτὸν τοῦ δικαστοῦ. ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερον ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀναιρέσεως προσγένοιτο ἡμῖν ζημίωμα, καὶ τοῦτο διατιμηθῆναι χρή. οἷον τὸν ἐμὸν οἰκέτην τελευτῶν τις ἐνεστήσατο κληρονόμον. ἐβουλόμην τοῦτο κελεῦσαι ὑπεισελθεῖν τὴν κληρονομίαν, καὶ ταύτην ἐμοὶ προσπορίσαι. πρὶν ἢ δὲ τοῦτο γένηται παρ' ἐμοῦ, ἀνεῖλεν τοῦτον τις τὸν οἰκέτην. ἐπειδὴ ἀπολλύναι συμβαίνει μοι τὴν κληρονομίαν, οὐ μόνον καταδικασθήσεται ὁ τοῦτον ἀνελὼν εἰς τὴν τοῦ σώματος διατίμησιν, ὡς προείρηται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῆς κληρονομίας ἧς ἐξέπεσον. παραπλήσιον ἐκ τούτου τοῦ θέματος ἀναφύεται. εἶχέ τις ζεῦγος μουλῶν, αἳ πάνυ ἐοίκασιν ἀλλήλαις, καὶ διὰ τοῦτο πλείονος ὑπῆρχον ἄξιαι. καὶ εἰ μέν τις τὰς δύο ἐλυμήνατο, εἰς σ' νομίσματα ἡ διατίμησις αὐτῶν συνήγετο. εἰ δὲ κεχωρισμένως ν' νομίσματα ἑκάστης ἐγίνετο τὸ τίμημα. ἐὰν οὖν τούτων τὴν μίαν ἀνέλῃ, οὐ μόνον τῆς ἀναιρεθείσης τὴν διατίμησιν, ἀλλὰ καὶ τῆς περιούσης παρέξει τῆς διατιμήσεως τὴν ἀπομείωσιν. ἤγουν ἑκατὸν νομίσματα. τὸ αὐτὸ καὶ εἴ τις εἶχε τέθριππον. εἶτα ἕτερος ἀνεῖλε, τὸν ἐν τούτῳ ἀριστεύοντα. ὃς καὶ τίμιον ἐποίει τὸ τέθριππον. ἢ γοῦν ἐκέκτητό τις κωμῳδὸν, καὶ τὸν τούτου ὑποκριτήν. ὁ δὲ ὑποκριτὴς ἐκόσμει τὸν κωμῳδὸν, καὶ θαυμαστὸν ἐδείκνυεν, ἐν τοῖς ἀγῶσιν αὐτῷ συνών. ἀνεῖλε τις τοῦτον τὸν ὑποκριτήν. ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν θεμάτων ὁ ἀνελὼν οὐ μόνον τοῦ φονευθέντος τὴν διατίμησιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ περιόντος παρέξει τὴν τῆς διατιμήσεως ἀπομείωσιν. τῷ δὲ τοῦ ἀναιρουμένου δούλου δεσπότῃ ἐξουσία δίδοται καὶ τὸ πρότερον κινεῖν δικαστήριον, φημὶ τὸ ἀκουΐλιον, καὶ τὴν προσγινομένην αὐτῷ θεραπεύειν ζημίαν. κινήσει δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ publicum ἔγκλημα, τὴν Corneliam de sicariis. οὐδὲ γὰρ ἡ priuata κινηθεῖσα ἀγωγὴ, τὴν publicam σβέννυσιν. κατέχει δὴ μέχρι τούτου τὸ πρῶτον κεφάλαιον, τὸ δὲ δεύτερον οὐκ ἔστιν ἐν χρήσει. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ περὶ πάσης τῆς λειπομένης ζητήσεως ὁ νόμος διέξεισι. διὸ ἐάν τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην, ἢ τὸ ἐμὸν τετράποδον, ὅπερ ἐν ἀριθμῷ τῶν πεκούδων ἐστὶ τραυματίσει ἤγουν ἐκεῖνο τὸ τετράποδον, ὅπερ οὐ συναριθμεῖται τοῖς πεκούδεσιν· οἷον κύνα, ἢ θηρίον ἄγριον, ἄρκους ἢ λέοντας, ἢ λύκους ἀνέλῃ, ἢ τραυματίσῃ· τῷ γ' ὑποβάλλεται τοῦ νόμου κεφαλαίῳ. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν ζώων, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων, ἡ προσγινομένη τῷ δεσπότῃ ζη-

Illud non

Liberum

Capite tertio

μία, ἐκ τούτου θεραπεύεται τοῦ κεφαλαίου. λέγει γὰρ ὁ νόμος. quicquid enim combustum, aut ruptum, aut fractum fuerit. τουτέστιν ἐάν τι καυθῇ, ἢ ῥαγῇ, ἢ κλασθῇ, ὥστε ἁρμόζειν τὴν ἀγωγὴν ἐκ τοῦ τρίτου κεφαλαίου. ἐκ περιττοῦ δὲ ὁ νόμος ἐχρήσατο ταῖς δύο λέξεσι τῷ ustum, καὶ τῷ fractum. ἡ γὰρ τοῦ rupti προσηγορία πάσας ταύτας ἐξήρκει δηλῶσαι τὰς αἰτίας. Ruptum γὰρ λέγομεν τὸ διαφθαρὲν οἱῳδήποτε τρόπῳ. ὅθεν οὐ μόνον τὰ καυθέντα ἢ κλασθέντα, ἀλλὰ καὶ ἡ σχισθεῖσα ἐσθὴς, καὶ τὰ συνθλασθέντα σκεύη, ἢ καυθέντα, ἢ ὡς εἰώθασι λέγειν διπλωθέντα. τί γὰρ ὅτι ἀργυρᾶ ἦν. ἢ καὶ ὁ ἐκχυθεὶς οἶνος, ἢ ἔλαιον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. καὶ τὰ οἱῳδήποτε τρόπῳ διαφθαρέντα. ὅθεν οὐ μόνον ἀπολλύμενα, ἢ χείρονα γεγονότα τῷ rupto περιέχεται. ἀμέλει τοι εἴ τις εἰς τὸν ἐμὸν οἶνον κάλλιστον ὄντα, ἢ εἰς τὸ ἐμὸν ἔλαιον πρωτεῖον ὑπάρχον, ἐνέβαλέ τι τοιοῦτον, δι' οὗ ἠφανίζετο ταῦτα, ὑποκείσεται τὰ τοιαῦτα τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ. ἐκεῖνο δὲ τῶν ὡμολογημένων ἐστὶν, ὥσπερ ἐκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τότε κατέχεταί τις τῷ ἀκυϊλίῳ, ἐπειδὰν δόλῳ ἢ κούλπᾳ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ἢ τὸ pecus ἀνέλῃ. οὕτω καὶ ἐκ τοῦ τρίτου, ὁ δόλος ἢ ἡ κούλπα ἐνάγεσθαι ποιεῖ τὸν ζημιώσαντα. ἐν ἑνὶ καὶ τὰ ἄλλα ἐοίκασιν ἀλλήλοις τὰ δύο κεφάλαια. ἐν ἐκείνῳ δὲ διενήνοχεν, ὅτι τὸ μὲν πρῶτον κεφάλαιον, περὶ οἰκέτου, ἢ τετραπόδων φησὶν ἀναιρέσεως. τὸ δὲ τρίτον ποτὲ, νῦν δὲ δεύτερον, περὶ πάσης διαλαμβάνει τῆς λειπομένης ζημίας. καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐκείνῳ, ὅτι ἐπὶ μὲν τοῦ πρώτου κεφαλαίου, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ὁ δικαστὴς ἑαυτὸν ἀνακαλεῖ, ἐπὶ δὲ τῶν συμβαινόντων ἐκ τοῦ τρίτου κεφαλαίου, ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας. κἀκεῖ μὲν πρόσκειται τὸ plurimi. ἐνταῦθα δὲ σεσίγηται. ὡς ἐντεῦθεν παῤῥησίαν ἔχειν τὸν δικαστὴν, εἰς ἐκείνην ἀναφέρειν ἐκ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐλάττονος ἦν ἄξιον τὸ πρᾶγμα, καὶ χαρίσασθαι τῷ ἐναγομένῳ. ἢ εἰς ἣν πλείονος ὑπῆρχε, καὶ ὠφελῆσαι τὸν ἐνάγοντα. ἀλλὰ κάλλιστον φησὶ ὁ Σαβῖνος, ὁμοίαν εἶναι ποιητέαν τὴν διατίμησιν, ὥσπερ εἰ κἀνταῦθα τὸ plurimi προσέκειτο ῥῆμα. ὁ γὰρ ῥωμαϊκὸς χυδαῖος δῆμος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς διαστάσεως τοῦ χυδαίου δήμου καὶ τῆς συγκλήτου, τοῦ ἀκυϊλίου· δήμαρχος ὄντος ἦν· τὸν παρόντα νόμον τεθέντος, ἠρκέσθη τῷ plurimi ῥήματι ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ.

Cæterum

κανόνι δὲ γενικῷ δεῖ περιλαβεῖν πότε ὁ δίρεκτος ἀκυΐλιος ἁρμόσει. πότε δὲ ὁ οὐτίλιος. καὶ πῶς εἰδέναι χρὴ, ὅτι ὁ νόμος ἑαυτὸν δίδωσιν, ἐπειδὰν ἀδικηθῇ σῶμα. ἀλλ' εἰ μὲν ἐκ σώματος ἡ βλάβη προσγενήσεται, τυχὸν ψιλαῖς ταῖς ἐμαυτοῦ χερσὶν, ἢ μετὰ ξύλου, ἢ λίθου, ἢ ἑτέρου τινὸς ὀργάνου πλήξας ἀνεῖλον, ἢ ἐτραυμάτισα, δίρεκτος ὁ ἀκυΐλιος ἁρμόσει. εἰ δὲ σῶμα μὲν ἠδικήθη, οὐκ ἀπὸ σώματος δὲ γέγονεν ἡ βλάβη, δίδοσθαι τὸν οὐτίλιον ἀκυΐλιον χρή. οἷον τὸν ἐμόν τις οἰκέτην, ἢ τὸ ἐμὸν πέκους ἐνέκλεισε ἐπὶ χρόνον, ὥστε λι-

μῷ

μῷ διαφθαρῆναι. ἢ τὸ ἐμὸν ὑποζύγιον, οὕτως ἤλασε σφοδρῶς, ὡς μὴ ἐνεγκεῖν τὸ πλῆθος τοῦ διαστήματος, ἀλλὰ διαρραγῆναι. ἢ τὸ ἐμὸν τυχὸν πρόβατον, ἢ τὸν ἐμὸν βοῦν, οὕτως τις διετάραξεν, ὡς ἐνεχθῆναι αὐτὸν κατὰ τοῦ κρημνοῦ καὶ ἀπολέσθαι, ἢ κατὰ τι βλαβῆναι. ἢ ἐὰν τις τὸν ἀλλότριον οἰκέτην πείσῃ ἀνελθεῖν εἰς δένδρον, ἢ κατελθεῖν εἰς φρέαρ, εἰδὼς δυσχερεστάτην καὶ ἐπικίνδυνον τὴν ἄνοδον, ἢ τὴν κάθοδον εἶναι. εἶτα ὁ οἰκέτης ἀνιὼν ἢ κατιὼν ὠλίσθησε καὶ ἢ ἐτελεύτησεν, ἢ περί τι μέρος ἐβλάβη τοῦ σώματος. τί δὲ, ὅτι τὸν ἀλλότριον οἰκέτην τις ἀπὸ γεφύρας ἢ ὄχθης ἔρριψε κατὰ τοῦ ποταμοῦ. εἶτα οὗτος κατενεχθεὶς ἐν τῷ ὕδατι ἐπνίγη. ἐνταῦθα τὸν δίρεκτον ἀκουΐλιον διδόναι χρή. ὃς γὰρ ὤθησε τὸν οἰκέτην οἰκείῳ σώματι τὴν ἀναίρεσιν εἰργάσατο. εἰ δὲ μηδὲ σώματι τις ἔβλαψεν, οὐδὲ σῶμα ἐστὶ τὸ ἀδικηθὲν, ζημία δέ τις προσγέγονεν, ἐμοὶ ἀργοῦντος τοῦ δίρεκτου, οὐκ ἐπειδὴ ἀπὸ σώματος, καὶ τοῦ οὐτιλίου δὲ, διὰ τὸ μὴ ἠδικηθῆναι σῶμα, ἤρεσε τὸν ζημιώσαντα ὑποπίπτειν τῇ in factum. οἷον τὸν ἐμὸν οἰκέτην, ὡς ἁμαρτάνοντά τι δεσμοῖς περιέβαλον. τοῦτον ἕτερος οἴκτῳ καὶ φιλανθρωπίᾳ κινηθεὶς, εἰδὼς ὅτι φεύξεται, λύσας ἀφῆκε τῶν δεσμῶν.

DE INIVRIIS — Titulus IIII

Οὐκ ἐῶσι τοὺς ὑβριστὰς ἀτιμωρήτους οἱ νόμοι. γενικῶς δὲ iniuria λέγεται, πᾶν ὃ μὴ κατὰ νόμον γίνεται, quod non iure fit. ἰδικῶς δὲ λέγεται contumelia, a contemnendo, ἣν οἱ Ἕλληνες ὕβριν καλοῦσιν. λέγεται δὲ καὶ culpa, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἀδίκημα καλοῦσιν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἀκουϊλίου. λέγομεν γὰρ damnum iniuria datum, τουτέστι ζημία ἡ ἀδίκως γινομένη. ποτὲ δὲ λέγεται iniquitas καὶ iniustitia, ἣν οἱ Ἕλληνες ἀδικίαν λέγουσιν. ὁπότε γὰρ ὁ πραίτωρ, ἢ ὁ δικαστὴς, οὐ δικαίως κατά τινος ἀποφαίνεται, λέγομεν τὸν ἀδικηθέντα iniuriam accepisse. ἡ δὲ ὕβρις ἁμαρτάνεται οὐ μόνον ἔργῳ, ἀλλὰ καὶ λόγῳ. καὶ ἔργῳ μὲν, ὁπότε τις πὺξ ἢ ῥάβδοις, ἢ ἱμάντι τυπτηθῇ, εἴτε κονουΐτιον τις ὑποστῇ. Conuicium δέ ἐστιν, ἡνίκα τις ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως, ὕβριν ἐπαγάγῃ μοι, ὥς τε καὶ ὄχλον ἐντεῦθεν συναχθῆναι. ἔργῳ δὲ γίνεται ἡ ὕβρις, καὶ ἡνίκα τις εἰδὼς, ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἐποφείλω, ἐπὶ νομὴν γέγονε τῶν ἐμῶν πραγμάτων, ὡς δὴ δανειστής. λόγῳ δὲ ἐὰν τις πρὸς ἐμὴν ὕβριν πεζὸν λόγον ἔγραψεν, ἢ ἔμμετρον ἔπος, ἢ συνέθηκε κατ' ἐμοῦ, ἢ ἐξέδωκε. ἢ οὐδὲν μὲν τούτων ἔπραξε. δόλον δὲ ἐποίησεν, ἵνα τι τούτων γένηται. ἕκαστος γὰρ τούτων κρατεῖται τῇ iniuriarum. οἷον Πρῖμος ἔγραψε ἔπος ὑβριστικὸν κατ' ἐμοῦ, Σεκοῦνδος συνέθετο. Τέρτιος τοῦτο ἐκδίδωκε.

Iniuria

κουάρτος οὐδὲν τούτου μὲν ἔπραξε, δόλῳ δὲ οἰκείῳ παρεσκεύασεν, ἢ γρα-
φῆναι, ἢ συντεθῆναι, ἢ ἐκδοθῆναι τὴν κατ' ἐμοῦ ὕβριν. εἰ δὲ καί τις προ-
ιούσῃ τῇ οἰκοδεσποίνῃ, ἢ τῷ πραιτεξτάτῳ, ἢ τῇ πραιτεξτάτᾳ προϊούσῃ,
τουτέστι τῷ νέῳ ἢ τῇ νέᾳ. οἱ γὰρ νέαν ἄγοντες τὴν ἡλικίαν τῇ πραιτέξτα
ἐχρῶντο, φόρημα δὲ τοῦτο ῥωμαϊκόν. ἐὰν οὖν ἐπί τινι τῶν προειρημένων προϊόν-
τι παρακολουθῇ τις συνεχῶς, μηδὲν φθεγγόμενος, ἢ γοῦν καὶ λέγων τι,
ὅμως τῷ τοὺς σώφρονας αὐτῶν διαστρέψαι τρόπους κατέχεται τῇ iniuria-
rum. καὶ ἑτέροις δὲ πλείστοις τὴν ὕβριν ἁμαρτάνεσθαι τρόποις τῶν ἀπο-

Patitur

λογημένων ἐστίν. ὑφίσταται δέ τις ὕβριν, οὐ μόνον δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ
διὰ τῶν οἰκείων παίδων, οὓς ὑπεξουσίους ἔχει. καὶ διὰ τῆς γαμετῆς. ἐκ
δὲ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν ὁ ἀνὴρ ὑβρισθῇ, ἡ γυνὴ τὴν iniuriarum οὐ δύναται κι-
νεῖν. οὕτω γὰρ ἤρεσεν, εἰ καί τινες ἐναντιώθησαν. ὥστε οὖν τοῦ ἐμοῦ ὑβρι-
σθέντος ὑπεξουσίου παιδὸς, δίδοταί μοι ἡ iniuriarum, περὶ ὕβρεως, ἢ
καὶ τῆς γαμετῆς. ἀμέλει, ἐὰν ἡ ἐμὴ ὑπεξουσία θυγάτηρ γαμηθῇ τιτίῳ,
σὺ δὲ ταύτην ὑβρίσεις, καὶ αὐτὴ ὑβρισθεῖσα, καὶ τίτιος ταύτης ἀνὴρ, κἀ-
γὼ δὲ ὁ ταύτης πατὴρ, ἕξομαι κατὰ σοῦ τὴν iniuriarum. ἐκ τοῦ ἐναντίου,
ἐὰν ὁ ἀνὴρ ὑβρισθῇ, ἡ γυνὴ τὴν iniuriarum οὐ δύναται κινεῖν. δεφενδεύε-
σθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τὰς γυναῖκας, οὐ μὴν τοὺς ἄνδρας ὑπὸ τῶν γυ-
ναικῶν δίκαιόν ἐστι. καὶ πενθερὸς δὲ τῆς νύμφης ὀνόματι τῆς γεγαμη-
μένης τῷ ὑπεξουσίῳ παιδὶ αὐτοῦ, ἀκωλύτως κινήσει τὴν iniuriarum.

Seruis

ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης ὑβρισθῇ, οὐδεμία αὐτῷ ἀγωγὴ ἁρμόζει. δι' ὧν δὲ
αὐτὸς ὑβρισθῇ δοκῶ ἐγὼ ὁ δεσπότης ὕβριν ὑποστῆναι. ἀλλ' οὐχ ὅν τινα
τρόπον υἱοῦ, ἢ γαμετῆς ὑβρισθέντων, δίδοασί μοι τὴν iniuriarum, οὕτω
καὶ ἐπὶ οἰκέτου. ἐπὶ γὰρ δούλου τότε ὑβρίζεσθαι δοκῶ, ἡνίκα σκαιόν τι κατ'
αὐτοῦ ἐπλημμελήθη, καὶ ὅπερ φανερῶς εἰς ὕβριν ὁρᾷ τοῦ δεσπότου. οἷον
ἐάν τις τὸν ἐμὸν μαστίξῃ οἰκέτην. ἁρμόζει γὰρ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος ἡ
iniuriarum. εἰ δέ τις conuicium ποιήσῃ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ, ἢ πὺξ αὐτὸν τυπτή-

Si cõmuni

σῃ, οὐδεμία μοι δίδοται ἀγωγή. ἐπίκοινον εἶχον οἰκέτην μετὰ τι-
τίου, ἐτύπτησας αὐτὸν, καὶ ἐμοὶ καὶ τιτίῳ ἡ iniuriarum ἁρμόζει. καὶ οὐ καθ'
ὃ μέρος τοῦ οἰκέτου δεσπόζω ἡ τῆς ὕβρεως γίνεται διατίμησις. ἀλλ' ἐκ
τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου ἑνὸς ἑκάστου τῶν δεσποτῶν τὰ τῆς ὕβρεως
κρίνεται. τί γὰρ εἰ ὁ μέν ἐστι συγκλητικὸς τῶν δεσποτῶν, ὁ δὲ ἰδιώτης; τοῦ
αὐτοῦ οἰκέτου τίτιος μὲν ἔχει τὸν usumfructum, μαίβιος δὲ τὴν δεσποτεί-

Sed si libero

αν, ὑβρίσας τοῦτον, ἔνοχος ἔσῃ τῇ iniuriarum μόνῳ τῷ μαιβίῳ. ἐλεύ-
θερός τις ἐδούλευε bona fide. ὕβρισα τοῦτον ἐγὼ, οὐχ ἁρμόσει σοι ἡ iniu-
riarum, αὐτῷ δὲ τῷ bona fide δουλεύοντι δοθήσεται. ὥστε αὐτὸν suo nomi-
ne κινεῖν ταύτην. ταῦτα δὲ λέγω, εἰ μὴ ἄρα σαφῶς διὰ τὴν εἰς σε κατα-
φρόνησιν, ὑβριστικῶς αὐτῷ προσῆλθον. τότε γὰρ καὶ σοὶ δοθήσεται ἡ iniu-
riarum. τὸ αὐτὸ φαμὲν καὶ ἡνίκα ἀλλότριος οἰκέτης bona fide σοὶ ἐδούλευ-
εν. ὑβρισθέντος γὰρ αὐτοῦ, τηνικαῦτα δοθήσεταί σοι ἡ iniuriarum, ἡνίκα

ἀποδεί-

ἀποδείξεις διὰ τὴν εἰς σὲ καταφρόνησιν πεπρᾶχθαι ταῦτα.

Pœna

ἡ δὲ τῆς iniuriarum ποινὴ ἐκ τοῦ δυωδεκαδέλτου νόμου, εἰ μὲν μέλος τινὸς ἐρράγη, ταυτοπάθεια ἦν. τὸ αὐτὸ γὰρ ὑφίστατο, ὁ μέλος ῥήξας τινός. εἰ δὲ ὀστοῦν ἔκλασεν, εἰς χρήματα ἐγίνοντο αἱ καταδίκαι. καὶ ἦν τοῦτο ἀφόρητον τοῖς παλαιοῖς, διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς πενίαν. μετὰ δὲ ταῦτα οἱ πραίτωρες ἀναιρεθείσης τῆς ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου τιμωρίας ἐπινοουμένης, τοῖς ὑβρισθεῖσιν ἐπετρέποντο διατιμήσασθαι τὴν ὕβριν, ἣν ὑπέστησαν, ὅσης βούλονται ποσότητος. καὶ τυχὸν αὐτὸς ὁ ὑβρισθεὶς ἔλεγεν, ὅτι διατιμῶμαι τὴν ὕβριν ἣν ὑπέστην ἑκατὸν νομισμάτων. καὶ ὁ τῆς iniuriarum ἀκροώμενος, ποτὲ μὲν εἰς τοσοῦτον κατεδίκαζε, τουτέστιν εἰς τὰ ἑκατόν. ποτὲ δὲ εἰς ἐλάττονα ποσότητα τὴν καταδίκην ἔφερεν, ὡς ἂν αὐτῷ δίκαιον ὤφθη. ἀλλ' ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου εἰσενεχθεῖσα ποινή, εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησεν. ἡ δὲ ὑπὸ τῶν πραιτώρων ἐπινοηθεῖσα ἐν τοῖς δικαστηρίοις συνεχής ἐστι. κατὰ γὰρ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀξιώματος, καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῆς πολιτείας τοῦ ὑβρισθέντος, ποτὲ μὲν αὔξει, ποτὲ δὲ μειοῦται ἡ τῆς ὕβρεως διατίμησις. ἔσθ' ὅτε γὰρ ἡ αὐτὴ ὕβρις, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσφέρεται συγκλητικῷ ἀνδρὶ καὶ ἰδιώτῃ σεμνῶς πολιτευομένῳ. τοῦ μὲν συγκλητικοῦ λόγου χάριν ἡ ὕβρις διατιμηθήσεται ἑκατὸν πεντήκοντα νομισμάτων. τοῦ δὲ σώφρονος ἰδιώτου ἑκατόν. τοῦ δὲ ἀσήμου πεντήκοντα. οὗτοι οἱ τῶν διατιμήσεων βαθμοί, σώζονται καὶ ἐπὶ οἰκετῶν ὑβρισθέντων. ἑτέρως μὲν γὰρ διατιμηθήσεται ἡ ὕβρις, ἐὰν τὸν διοικητὴν οἰκέτην παίσῃς μου τῆς περιουσίας ὑβρίσῃς. καὶ ἑτέρως ἡνίκα ὑβρίσεις τὸν οἰκέτην μου, ᾧ μίαν ἐνεχείρησα φροντίδα, τυχὸν διοικητὴν αὐτὸν ποιήσας τῶν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ διακειμένων μου κτημάτων. ἄλλως δὲ ἐπὶ τοῦ ἀτελεστάτου καὶ ἐν δεσμοῖς ὄντος οἰκέτου.

Sed &

οὐδὲ ὁ κορνήλιος νόμος περὶ ὕβρεως διαλεχθῆναι ἠμέλησεν. ἐπενόησε γὰρ καὶ αὐτὸς τὴν iniuriarum. ἥ τις ἁρμόζει ἐὰν ἐλεύθερος λέγῃ ἑαυτὸν ὠθῆναι ἢ τυπτηθῆναι. ἢ ὅτι βίᾳ τις εἰσῆλθεν εἰς τὸν αὐτοῦ οἶκον. τὸν δὲ αὐτοῦ οἶκον νοοῦμεν, εἴτε ἐν ἰδίᾳ οἰκείᾳ ᾤκει, εἴτε μισθοῦ, εἴτε προῖκα, εἴτε ὡς ξένος ἐδέχθη.

Atrox

τραχεῖα δὲ ὕβρις κινεῖται, ἢ ἀπὸ πράγματος, ἢ ἀπὸ τόπου, ἢ ἀπὸ προσώπου. ἀπὸ πράγματος, οἷον ἐὰν τις ὑπό τινος δέξηται τραύματα, ἢ ῥάβδοις τυπτηθῇ. ἀπὸ τόπου, οἷον ἐὰν τις ἐν θεάτρῳ, ἢ ἐν ἀγορᾷ, ἢ ἐπ' ὄψει τοῦ πραίτωρος, τουτέστι τοῦ ἄρχοντος ὕβριν ὑποστῇ. ἀπὸ προσώπου, οἷον ἐὰν ἄρχων ὑβρισθῇ. ἢ ἐὰν συγκλητικός τις ἀπὸ εὐτελοῦς ὕβριν ὑποστῇ. ἢ τοὺς ἀνιόντας οἱ παῖδες, ἢ τοὺς πάτρωνας ὑβρίσωσιν οἱ ἀπελεύθεροι. ἑτέρως ἡ τοῦ συγκλητικοῦ, καὶ ἡ τοῦ γονέως, καὶ ἡ τοῦ πάτρωνος, ἑτέρως δὲ ἡ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ εὐτελοῦς προσώπου ὕβρις διατιμᾶται. ἔσθ' ὅτε καὶ τόπος πληγεὶς τραχεῖαν ἀποφαίνει τὴν ὕβριν. οἷον ἐάν τις τὸν ὀφθαλμὸν πληγῇ. οὐ διαφέρομαι δὲ πότερον αὐτεξουσίῳ, ἢ ὑπεξουσίῳ ἡ ὕβρις αὕτη προσενεχθῇ, ἐπὶ πάντων τραχεῖα

ὕβρις

In summa ὕβρεις νομοθετήσεται. ὡς ἐν τέλει δὲ ἰστέον, ὅτι δίδοται παῤῥησία
τῷ ὑβρισθέντι εἰ βούλεται ἐγκληματικῶς κινεῖν τὴν iniuriarum, ἢ χρημα-
τικῶς, ἤγουν πολιτικῶς. καὶ εἰ μὲν πολιτικῶς ταύτην κινήσῃ, καὶ ἡ διατίμησις
τῆς ὕβρεως, κατὰ τὰ εἰρημένα γενήσεται. καὶ εἰς τοσοῦτον ἡ καταδίκη ἐπιτε-
θήσεται. εἰ δὲ ἐγκληματικῶς, ὀφφίκιον ἐστὶ τοῦ δικαστοῦ, ὥστε ἔξωθεν ἣν βού-
λεται ποινὴν ἐπαγαγεῖν τῷ ὑβρίσαντι. τυχὸν ἐξορίαν, ἢ εἰς μόνον δή-
μευσιν. φυλαττέσθω δὲ πανταχοῦ τὸ εἰσενεχθὲν ἀπὸ διατάξεως τοῦ τῆς
θείας λήξεως Ζήνωνος. ὥστε τοῖς ἰλλουστρίοις, καὶ τοῖς μείζοσι κατὰ τὸ ἀξίω-
μα, ἐξεῖναι διὰ προκουράτορος τὴν iniuriarum ἐγγυμνάζειν ἐγκληματι-
κῶς. καί τοι διὰ προκουράτορος ἔγκλημα κινεῖν κεκώλυταί τις. διὰ προ-
κουράτορος δὲ ἐξέστω τοῖς εἰρημένοις ἀποδέχεσθαι τὴν iniuriarum, καθὰ
τῇ αὐτῇ περιέχεται διατάξει. σαφέστερον δὲ πάντα μαθεῖν δυνατὸν τὸν
Non solū τὴν ἀναγνοῦντα διάταξιν. οὐ μόνον δὲ ὁ τυπτήσας με τῇ iniuriarum
κρατεῖται, ἀλλὰ κἀκεῖνος οὗ κατὰ δόλον τοῦτο γέγονεν. ἢ ὃς ὑπεπρύδασέ τι-
Haec actio φθεῖραί με. ἡ iniuriarum ἀποσβέννυται τῇ παρασιωπήσει. ὅθεν ἐάν τις
ὑβρισθεὶς καταφρονήσῃ τοῦ γενομένου, τουτέστι μὴ ἀγανακτήσῃ ἐπὶ τῷ πα-
ρελθόντι, μηδὲ ὡς δεινὸν τοῦτο δέξηται, κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον ἅμα τῷ ὑβρι-
σθῆναι, τηνικαῦτα ἐκ μεταμελείας τὴν συγχωρηθεῖσαν ὕβριν, οὐ δύ-
ναται κινεῖν.

DE OBLIGATIONIBVS QVAE EX QVASI DELICTO NASCVNTVR Titulus V

ΕΙπόντες τὰς ἀπὸ δελίκτων ἀγωγὰς, εἴπωμεν καὶ τὰς ὡσανεὶ
ἀπὸ δελίκτων. ἐμοὶ καὶ τινὶ ἐδίκαζε μαίβιος. ἠδίκησέ με. τυ-
χὸν γὰρ μηδὲν ἐποφείλοντά με κατεδίκασε. καὶ τὸ λεγόμε-
νον παρὰ τοῖς νομικοῖς litem suam ἐποίησε. τουτέστι καθ' ἑαυτοῦ
δίκην ἤγειρε. σκοπεῦμεν ἄρα τὸ ποῖον κοντράκτον ἐστὶν, ἢ κουάσι κοντρά-
κτον ἢ δέλικτον. καὶ τέως κοντράκτον οὐκ ἔστι. τὸ γὰρ κοντράκτον, τὴν δύο
τὴν συναίνεσιν ἀπαιτεῖ. οὐ κατὰ συναίνεσιν δὲ ἐμὲ ἠδίκησέ με ὁ δικα-
στής. οὐδὲ κουάσι κοντράκτον. τὸ γὰρ κουάσι κοντράκτον, εἰ καὶ μὴ τῶν
δύο τὴν συναίνεσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' οὖν ὀφείλει παῤῥησίαν ἔχειν ἐκ νόμων,
εἰς τὸ γίνεσθαι, ὅπερ ἐστὶν, ἐπὶ τῆς negotiorum gestorum. ἀργεῖ δὲ οὗτος ὁ
λόγος ἐνταῦθα. οὐδεμία γὰρ δίδοται παῤῥησία τῷ δικαστῇ ἀδικεῖν ὃν
βούλεται τῶν δικαζομένων. ἀλλ' οὔτε δέλικτον τοῦτο. ἔσθ' ὅτε γὰρ ἐξ ἀ-
πειρίας τοῦ δικάζειν, οὐ κακῇ διανοίᾳ τοῦτο ἔπραξεν. ὅθεν ἐπειδὴ ἥ-
μαρτέ τι ὁ δικαστὴς, ὡς ἀπὸ τοῦ κουάσι δελίκτου κατέχεται. καὶ εἰς
τοσοῦτον καταδικάζεται, εἰς ὅσον ἂν δοκιμάσῃ ὁ δικάζων αὐτῷ καὶ
τῷ ἀδικηθέντι, χρῆναι αὐτῷ λόγῳ ποινῆς καταβάλλειν. τῷ γὰρ βλα-
Item is βέντι ἡ in factum ἁρμόζει. ὑπὸ τοῦ κουάσι δέλικτον ἐνάγεται
κἀκεῖνο

κἀκεῖνο τὸ θέμα. ἔμενον ἐγὼ ἔν τινι οἰκίᾳ, ἧς ὑπῆρχον δεσπότης, ἢ καὶ μισθὸν τούτου εἶχον, ἢ προῖκα. ἔῤῥιψέ τις ἐντεῦθεν λίθον, ἢ κόπραμον, ἢ ἐξέχεεν ὕδωρ, καί τις τῶν παριόντων ἐβλάβη. ἐναχθήσομαι ἐγὼ τῇ in factum. διὰ τοῦτο οὐδὲ κυρίως δελίκτον τοῦτο ἐστίν. ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τὸ ἑτέρου πταῖσμα οἰκέτου τυχὸν, ἢ ἐλευθέρου συνοικοῦντός μοι καὶ ταῦτα ποιήσαντος, ἐγὼ κρατοῦμαι. ἔοικε τούτῳ τῷ θέματι κἀκεῖνο. ᾤκουν ἐγὼ ἐν τῇδε τῇ οἰκίᾳ. αἱ δὲ θυρίδες αἱ ἐμαὶ ἑώρων εἰς τόπον δημόσιον. δι' οὗ τοῖς βουλομένοις ἐξῆν παριέναι. ἐν τῇ θυρίδι τῇ ἐμῇ ἐτέθη τι, ἤγουν ἐκρεμάσθη, ὅπερ καὶ πεσὸν, ἠδύνατο τὸν παριόντα βλάψαι. ἔστι δὲ ποινὴ δέκα νομίσματα ἐν τούτῳ τῷ θέματι. ἐν δὲ τῷ προλαβόντι, ἔνθα ἐῤῥίφη τι καὶ ἐξεχύθη, τὸ διπλάσιον τῆς ζημίας, ἣν ὁ βλαβεὶς ὑπέστη. εἰ δὲ ἐλεύθερος παριὼν ἐντεῦθεν ἐφονεύθη, εἰς πεντήκοντα νομίσματα ἐστὶν ἡ καταδίκη. εἰ δὲ ζῇ μὲν, βλάπτεται δὲ, εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ μένων, ἐξ ἧς ταῦτα γέγονεν, εἰς ὅσον ἂν συνίδῃ ὁ δικάζων χρῆναι αὐτὸν καταδικασθῆναι. ὀφείλει γὰρ ὁ δικαστὴς συμψηφίσαι τὸν τοῖς ἰατροῖς παρεχόμενον μισθὸν, καὶ τὰ λοιπὰ δαπανήματα, ἅτινα περὶ τὴν ἐπιμέλειαν γέγονεν. ἔτι δὲ καὶ ὧν ἐστερήθη ὁ παριών. τυχὸν γὰρ τέκτων ἦν. εἶτα πληγεὶς τὴν χεῖρα ἐργάσασθαι τέως οὐκ ἠδύνατο. σκοποῦμεν πόσον ἤμελλε λαμβάνειν ἐργαζόμενος ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς διὰ τὴν πληγὴν ἐργάσασθαι οὐκ ἠδυνήθη. ἢ καὶ εἰ γέγονεν ἀχρεῖος, οὐ μόνον τοῦ παρελθόντος χρόνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος, τὰς ὀπέρας διατιμώμεθα. ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος υἱὸς ᾤκει ἐν οἰκίᾳ, κεχωρισμένος ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐμοῦ δηλαδὴ πατρός. ἐκ τῆς διαίτης αὐτοῦ ἐῤῥίφη τι, ἢ ἐξεχύθη, ἢ ἐκρεμάσθη ἐκ τῆς αὐτοῦ θυρίδος, ἢ καὶ ἐτέθη, οὗ ἡ κατάπτωσις ἐπικίνδυνος τοῖς παριοῦσιν. ἤρεσε τῷ ἰουλιανῷ κατὰ τοῦ πατρὸς μηδεμίαν εἶναι ἀγωγὴν, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ τοῦ παιδός. τὰ αὐτὰ φαμὲν, καὶ ἡνίκα ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος δικάσας ἠδίκησέ σε. κατ' αὐτοῦ γὰρ ἕξεις τὴν in factum. οὐ κατ' ἐμοῦ, τοῦ πατρός. ἐξερκίτωρ τις ἦν νηὸς, ἢ καπηλεῖον εἶχεν, ἢ πανδοχεῖον. ἐὰν ἐν τῷ καπηλείῳ, ἢ ἐν τῷ πλοίῳ, ἢ τῷ πανδοχείῳ κατὰ δόλον τινὸς, ἢ γοῦν κλέψαντος ὑπέστην ἐγὼ ζημίαν, κατασχεθήσεται αὐτὸς τῇ in factum, ὡς ἀπὸ τοῦ κουάσι δελίκτου. μόνον μέντοι, εἰ μηδεμίαν αὐτὸς ἥμαρτε κακουργίαν, ἀλλά τις τῶν ἐργατῶν, ἢ τῶν μισθωτῶν, δι' ὧν ἡ ναῦς ἔπλει, ἢ τὸ καπηλεῖον, ἢ τὸ πανδοχεῖον διῳκεῖτο. ἀπὸ γὰρ κοντράκτου οὐκ ἔστιν αὐτὸν εἰπεῖν ἔνοχον τὸν κύριον τῆς νηὸς, ἢ τοῦ καπηλείου, ἢ τοῦ πανδοχείου. οὔτε γὰρ συνάλλαγμα γέγονε πρὸς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ πταῖσμά τι ἐλέγχεται αὐτοῦ, καθὸ κακούργους ἀνθρώπους ἔχει τοὺς ὑπηρετοῦντας, διὰ τοῦτο ὡσανεὶ ἀπὸ δελίκτου κατασχεθήσεται. αὕτη δὲ ἡ in factum ἀγωγὴ, τοῖς μὲν κληρονόμοις τοῦ ἀδικηθέντος δοθήσεται. κατὰ δὲ τῶν κληρονόμων τοῦ ἐξερκίτωρος οὐχ ἁρμόσει.

Si filiusfa-

Item exerci-
citor

In his

DE ACTIONIBVS Titulus VI

Διαλεχθέντες περὶ τῶν ἐνοχῶν, χωρήσωμεν ἐπὶ τὰς ἀγωγάς. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐκ τῶν ἐπηγγελμένων ὑπολιμπανόμενον. εἰρήκαμεν γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ ἰνστιτουτίωνι, τὴν νομοθεσίαν τὴν ῥωμαϊκὴν καταγίνεσθαι περὶ πρόσωπα, περὶ πράγματα, περὶ ἀγωγάς. εἰπόντες οὖν τὴν τῶν προσώπων διαίρεσιν ἐν τῇ πρώτῃ ἰνστιτουτίωνι, διδάξαντες δὲ καὶ περὶ τῶν πραγμάτων ἐν τῇ δευτέρᾳ, καὶ ἐν μέρει τῆς τρίτης, μνησθέντες δὲ καὶ τῶν ἐνοχῶν, εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ἀγωγῶν. ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι ἃς δίκας ἐκάλουν οἱ ἀθηναῖοι, ταύτας ἀκτίονας καλοῦσιν οἱ ῥωμαῖοι. εἴρηνται δὲ ἀγωγαί, παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς ἀγνώμονας ἐπὶ τὸ δικαστήριον. ὁριζώμεθα δὲ τί ἐστιν ἀκτίων ἤτοι ἀγωγή. ἀκτίων ἤτοι ἀγωγή

Omnium ἐστι δίκαιον τοῦ ἀπαιτεῖν ἐν δικαστηρίῳ τὸ ἑαυτῷ ὀφειλόμενον. τῶν δὲ ἀγωγῶν ἃς κινοῦμεν κατά τινος παρὰ δικασταῖς, ἢ ἴσως παρὰ αἱρετοῖς δικασταῖς περί τινος πράγματος, ἡ ἄκρα διαίρεσις εἰς δύο γένη ταῦτα κατάγεται. τῶν γὰρ ἀγωγῶν αἱ μέν εἰσιν in rem, αἱ δὲ περσονάλιαι. κινεῖ γὰρ εἷς ἕκαστος κατ' ἐκείνου ὃν ἐνοχόν ἔχει, ἢ ἀπὸ συναλλάγματος, ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος. καὶ λέγονται περσονάλιαι, ἐπειδὴ κατὰ τοῦ συναλλάξαντος προσώπου, ἢ τοῦ ἁμαρτήσαντος κινεῖται. καὶ ὁ κινῶν λέγει ταῦτα τὰ ῥήματα. εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον χρῆναι, δοῦναι, ποιῆσαι, καταδίκασον αὐτὸν ὦ δικαστά. καὶ ἑτέροις δὲ τρόποις δύναται γίνεσθαι τὴν ἀγωγήν, ἣν καὶ κινοῦμεν κατ' ἐκείνου, ὅς τις οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἔνοχος, περί τινος δὲ πράγματος σωματικοῦ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελοῦντος κατοχήν, ἐπάγομεν αὐτῷ ζήτησιν. ὀνομάζονται δ' ἐνταῦθα in rem ἀγωγή. εἰ γὰρ κατέχεις ἀγρὸν ἢ οἰκίαν, ἅπερ ἐγὼ λέγω τῆς ἐμαυτοῦ δεσποτείας εἶναι, σὺ δὲ τὰ αὐτὰ λέγεις, δεσπότην σε αὐτὸν ἀποκαλῶν, κινήσω κατὰ σοῦ τὴν in rem λέγων, εἰ φαίνεται τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς δεσποτείας εἶναι, καταδίκασον ὦ δικαστὰ τὸν ἀντίδικον.

Aeque κινῶ δὲ τὴν in rem, ἢ περὶ σωματικῶν, ἢ περὶ ἀσωμάτων, καὶ ἢ κονφεσσορίως, ἢ νεγατορίως. καὶ σωματικὰ μέν ἐστιν, ὁ ἀγρός, ἡ οἰκία. ἀσώματα δέ, οἷον usufructus, δουλεία. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν σωματικῶν, κονφεσσορίως μόνον κινῶ. ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καὶ κονφεσσορίως, καὶ νεγατορίως. καὶ κονφεσσορίως μὲν κινῶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν, ἡνίκα λέγω εἰ φαίνεται τόνδε τὸν ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας. κονφεσσορίως δὲ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, οἷον usufructu, τοῦτο μὲν ἀγροῦ, τοῦτο δὲ οἰκίας, λέγων. εἰ φαίνεται τὸν οὐσούφρουκτον τοῦ ἀγροῦ, ἢ τῆς οἰκίας, ἐμὸν εἶναι. ἐπὶ δὲ τῆς δουλείας τοῦ ἀγροῦ λέγω, εἰ φαίνεται ἐξεῖναί μοι βαδίζειν διὰ τοῦ ἀγροῦ τοῦ γείτονος, ἢ ἐκεῖθεν ὕδωρ ἕλκειν. ἢ καὶ ἐπὶ δουλείαν οἰκίας. οἷον ἐὰν κινῶ λέγων, δίκαιόν μοι προσεῖναι, τοῦ εἰς ὕψος αἴρειν τὴν ἐμὴν οἰκίαν. ἢ δίκαιόν μοι πρόσεστι τοῦ κατοπτεύειν σε, ἢ τοῦ ὑποκτείνειν ἐξώστην κατὰ τοῦ σοῦ μεσαύλου, ἢ κατὰ τῶν σῶν δωμάτων. ἢ τοῦ ἀποτίθεσθαι τὰ βάρη τῶν ἐμῶν δοκῶν κατὰ τῶν

τείχων

τεῖχον σοῦ τοῦ γείτονος. νεγατορίως δὲ κινοῦμεν τὴν in rem, ἡνίκα ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων λέγω, εἰ φαίνεται τόνδε μὴ ἔχειν τὸ δίκαιον τοῦ uti frui, κατὰ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἢ κατὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ. ἢ τοῦ ἐλαύνειν ὑποζύγια διὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ. ἢ ἕλκειν ἐκεῖθεν ὕδωρ. ἢ τοῦ εἰς ὕψος αἴρειν τὰ ἴδια οἰκοδομήματα, ἢ τοῦ καταπλάττειν με. ἢ τοῦ ἐπεκτείνειν ἐξώστην κατὰ τῶν ἐμῶν δωματίων, ἢ κατὰ τῶν ἐμῶν μεσαύλων. ἢ τοῦ ἐνθεῖναι βαθμὴν κατὰ τῶν ἐμῶν τοίχων. αὗται δὲ πᾶσαι in rem εἰσὶ νεγατορίως κινούμεναι χώραν οὐκ ἔχουσαι ἐπὶ τῶν σωματικῶν. ἐπὶ γὰρ τῶν σωματικῶν, ἐκεῖνος μόνος κινεῖ τὴν in rem, ὅστις οὐ νέμεται. τῷ γὰρ νεμομένῳ οὐ δίδοται in rem, οὐδὲ δύναμαι λέγειν, εἰ φαίνεται τὸν ἀγρὸν τόνδε μὴ εἶναι. ἐν ἑνὶ δὲ μόνῳ θέματι, ὁ νεμόμενος δύναται κινεῖν τὴν in rem. ὅστις καὶ νέμεται, καὶ τάξιν ἄκυρος ἐπέχει. ὥσπερ ἐν τοῖς πλατυτέροις τῶν διγέστων βιβλίοις προσφόρως φανήσεται. ὥστε δύο, δεῖ γὰρ συνελόντα εἰπεῖν, κινεῖται ἡ in rem ἐπὶ σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων. ἐπὶ σωματικῶν μὲν μόνον κομφεσσορίως. κομφεσσορία δέ ἐστιν ἀγωγή, ἡνίκα τις συνομολογεῖ τὸ προσὸν αὐτῷ δίκαιον, λέγων. εἰ φαίνεται τὸν ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας. ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καὶ κομφεσσορίως, καὶ νεγατορίως. κομφεσσορίως μὲν ἡνίκα λέγω, εἰ φαίνεται τὸ uti frui ἐμὸν εἶναι. νεγατορίως δέ, ἡνίκα τοῦτο τὸ δίκαιον ἀρνοῦμαι προσεῖναι τῷ ἀντιδίκῳ, λέγων, εἰ φαίνεται τὸ uti frui μὴ ἔχειν τὸν ἀντίδικον κατὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ. ὥστε οὖν ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, οὐχ ὁ αὐτὸς κινεῖ καὶ κομφεσσορίως καὶ νεγατορίως. ἀλλὰ κομφεσσορίως μὲν ὁ λέγων προσεῖναι αὐτῷ τὸ ἀσώματον, οἷον τὸν usumfructum, ἢ τὴν δουλείαν, κατὰ τῆς ἄλλου δεσποτείας. νεγατορίως δὲ τὴν in rem κινεῖ ὁ δεσπότης τοῦ ἀγροῦ, ἢ τῆς οἰκίας, διαβεβαιούμενος τὸν ἀντίδικον μὴ ἔχειν τὸ uti frui, ἢ τὸ δίκαιον τῆς δουλείας κατὰ τῆς αὐτοῦ οἰκίας, ἢ κατὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ. καὶ τίνος ἕνεκα κομφεσσορίως δυνάμεθα κινεῖν, οὐκ ἔτι δὲ καὶ νεγατορίως ἐπὶ τῶν σωματικῶν; καὶ ἡ αἰτία ἐστὶν αὕτη. ἕκαστος ἐνάγων ὀφείλει ποιεῖν αὐτῷ τὴν νίκην ἐκ τῶν προσόντων αὐτῷ. οἷον εἰ φαίνεται τόνδε τὸν ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας. οὐ μὴν ὀφείλει κινῶν λέγειν, εἰ φαίνεται τόνδε τὸν ἀγρὸν μὴ εἶναι τῆς τοῦ ἀντιδίκου δεσποτείας. εἰ γὰρ οὕτως εἰσέλθῃ κινῶν, ἐρεῖ αὐτῷ ὁ ἀντίδικος πρῶτον μὲν ἐμός ἐστιν ὁ ἀγρός. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐμός, ὡς σὺ λέγεις, οὐ παρὰ τοῦτο σός, ἀλλὰ ἄλλου ἐστίν. καὶ γὰρ οὐ πάντως τὸ μὴ ἐμόν, ἤδη σόν ἐστιν. εἰ δὲ μήτε ἐμός, μήτε σός ἐστιν ὁ ἀγρός, ὀφείλω σε νικᾶν ἐν τῷ παρόντι δικαστηρίῳ, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα. ἐν ἴσῃ αἰτίᾳ κρείττων ἐστὶν ἡ αἵρεσις τοῦ νεμομένου. In pari causa melior est conditio possidentis. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν σωματικῶν. ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καλῶς κινοῦμεν τὴν in rem, κομφεσσορίως. κινοῦμεν δὲ καὶ νεγατορίως. καὶ διὰ τί, μὴ καὶ ἐνταῦθα ἐν ᾧ κινεῖ τις νεγατορίως τὴν in rem, μὴ λέγοιμεν αὐτὸν κακῶς κινεῖν; οὐ γὰρ ἐκ τῶν αὐτῷ προσόντων, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν σαθρῶν τοῦ ἀντιδίκου πειρᾶται ἑαυτῷ τὴν νίκην ποιεῖν. λέγει γάρ, εἰ φαίνεται τὸ uti frui τόνδε μὴ ἔχειν. ἀλλ᾽ ἡ ἀπολογία αὕτη ἐστὶν ἐπὶ τῆς νεγατορίας

ἐναγωγῆς τῶν ἀσωμάτων, εἰ καὶ τοῖς σχήμασι νεγατορίως κινοῦμεν τὴν in rem, ἀλλ' οὖν τῷ ἀποτελέσματι κονφεσσορία ἐστίν. ἐπειδὴ γὰρ συνωμολόγηται ἐμὲ εἶναι δεσπότην τοῦ ἀγροῦ, ἢ τῆς οἰκίας, καθὸ ὁ ἀντίδικος ἐμοῦ τῷ προσεῖναι usumfructum, ἢ δουλείαν φησί, ἐγὼ λέγων· εἰ φαίνεται τόνδε μὴ ἔχειν usumfructum, ἢ δουλείαν κατὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ· δοκῶ τῇ δυνάμει ταῦτα λέγειν, εἰ φαίνεται ἐλεύθερον δουλείας, ἢ ἐλεύθερον usufructu τὸν ἐμὸν εἶναι ἀγρόν. καὶ ἔστιν οὕτως νοουμένη τῆς in rem ἡ ἐναγωγὴ κονφεσσορία, εἰ

Sed istæ καὶ νεγατορίως πέφρασται. αὗται δὲ αἱ in rem ὧν ἐπεμνήσθημεν μνήμην, καὶ αἱ ταύταις ὅμοιαι, ἀπὸ νομίμων καὶ πολιτικῶν αἰτιῶν ἔχουσι τὴν γένεσιν. εἰσὶ καὶ ἄλλαι in rem, ἔτι δὲ καὶ πορσοναλίαι, ἃς ὁ πραίτωρ, ἐξ οἰκείας ὁρμηθεὶς ἐπενόησε διανοίας. ἀναγκαῖον δὲ ταύτας διὰ παραδειγμάτων ἀποδεῖξαι. οἷον ἐπιτέτραπται ἡμῖν, ἐσθ' ὅτε κινεῖν τὴν in rem, μὴ οὐσουκαπιτεύσασι καὶ λέγειν, εἰ φαίνεται τόδε ἐμὸν εἶναι, ὡσανεὶ οὐσουκαπιτευθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, κατά τινος οὐσουκαπιτεύσαντος τὸ ἐμόν, καὶ νεμομένου, δύναμαι κινεῖν καὶ λέγειν, εἰ φαίνεται τόδε ἐμὸν εἶναι

Nãq si cui τὸ πρᾶγμα, ὥσπερ εἰ μὴ οὐσουκαπίτευσεν αὐτὸ ὁ ἐμὸς ἀντίδικος. καὶ τέως εἴπωμεν ἔνθα τις μὴ οὐσουκαπιτεύσας πλάττεται ἑαυτῷ τὸ οὐσουκαπιτευκέναι. οἷον ἐξ εὐλόγου αἰτίας παρέδωκάς μοι ἀλλότριον πρᾶγμα bona fide λαμβάνοντι, ἢ πωλήσας τοῦτο, ἢ δωρησάμενος, ἢ καὶ εἰς προῖκά μοι ἐπιδούς, ἢ ληγατεύσας. ἐδεξάμην ἐγὼ τελείας, εἰς τὸ οὐσουκαπιτεῦσαι τοῦτο τὸ πρᾶγμα. ἐνεμήθην αὐτὸ τυχὸν δύο ἐνιαυτούς, ἐξέπεσον αὐτοῦ κατά τινα τύχην. τὴν directam in rem κατὰ τοῦ νεμομένου κινεῖν οὐ δύναμαι. οὐδὲ γὰρ ὁπότε οὐκ οὐσουκαπίτευσα. αἱ γὰρ in rem ἐπενοήθησαν, ὥστε τῷ ἑκάστῳ τὴν προσοῦσαν αὐτῷ δι' αὐτῶν ἐκδικεῖν δεσποτείαν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπάνθρωπον ἐν τούτῳ τῷ θέματι ἀγωγὴν μὴ δίδοσθαι ἀνδρὶ bona fide νεμομένῳ καὶ κατὰ τύχην ἐκπεσόντι, ἐφεῦρεν ὁ πραίτωρ in rem ἀγωγήν, ἣν κινῶν λέγω. ἐπειδὴ τόδε τὸ πρᾶγμα, ἐξ εὐλόγου αἰτίας, οἷον πράσεως, ἢ δωρεᾶς, ἢ προικὸς ἐνεμόμην bona fide, ἔτρεχε δέ μοι οὐσουκαπίων, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ πρὸ τέλους τῆς οὐσουκαπίονος ἐξέπεσα, ὡσανεὶ οὐσουκαπίτευσα, εἰ φαίνεται τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας. λέγεται δὲ αὕτη ἡ in rem πουβλικιανή. ἐπειδὴ πρῶτος Πουβλίκιος πραίτωρ ταύτην ἐπενόησεν.

Rursus ἔστιν καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων in rem κινουμένη. ἐὰν γάρ τις νεμόμενος τὸ ἐμὸν πρᾶγμα bona fide, ἐν τῷ μεταξὺ rei publicæ causa ἀποδημήσει, οἷον διὰ πρεσβείαν, ἢ ὑπὸ τῶν πολεμίων γένηται, καὶ ἐν τῷ μεταξύ, ἐν ὅσῳ ὁ μὲν ἀποδημεῖ, ὁ δὲ παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐστίν, ὁ τῆς οὐσουκαπίονος πληρωθῇ χρόνος, ὑποστρέψουσι δέ, ὁ μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας, ὁ δὲ τῶν πολεμίων διαφυγών, ἔξεστιν ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ εἴσω ἐνιαυτοῦ, μετὰ τὴν αὐτῶν ἀποστροφὴν ἀνατυχθείσης, ἤγουν ἀνατραπείσης, τῆς οὐσουκαπίονος κινῆσαι τὴν in rem. λέγω γὰρ ὡσανεὶ εἰ μὴ οὐσουκαπίτευσεν ὁ ἀντίδικος τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, εἰ φαίνεται τοῦτο τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας. τὸ δὲ τοιοῦτον εἶδος τῆς in rem, ῥεσι-

ςοια

ροις ὁ πραίτωρ ἐφιλοτιμήσατο, ἐκ τῆς ὁμοίας ὁρμηθεὶς δικαιοσύνης. ὥσπερ δὲ ἐκ
τῶν πλατυτέρων βιβλίων τῶν διγέστων, ἤτοι τοῦ πανδέκτου ἔξεστι λαβεῖν.

ἔστι οὖν καὶ ἄλλη in rem παρὰ τοῦ πραίτωρος ἐπινοηθεῖσα, ὥσπερ παρὰ τούτου τοῦ
θέματος. ἐχρεώστει τις πολλοῖς. ἐξεποίησε τινὰ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, καὶ ὡς
δεσπότης δηλονότι, διὰ γὰρ τραδιτίονος μετέθηκε τὴν δεσποτείαν παρὰ τὸν
λαμβάνοντα. ἔξεστι τοῖς κρεδίτορσιν ἐξ ἀποφάσεως τοῦ ἄρχοντος, τὰ τοῦ δε-
βίτορος νεμηθεῖσι πράγματα, ἐν ᾧ πρὸς περιγραφὴν αὐτῶν γέγονεν ἡ ἐκποί-
ησις, κινεῖν τὴν in rem κατὰ τοῦ διακατέχοντος. ἥτις λέγεται παυλιανή.
ἐν ᾗ λέγουσι ταῦτα, ὡς ἂν εἰ μὴ ἐτραδιτεύθη τόδε τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ δεβί-
τορος, εἰ φαίνεται αὐτὸ ἐν τῇ τοῦ δεβίτορος μεμενηκέναι δεσποτείᾳ. Item siquis

ἔστι καὶ σερβιανή, καὶ κουάσι σερβιανὴ in rem. ἥ τις ὑποθηκαρία προ-
σαγορεύεται, ἐκ γὰρ τοῦ πραίτορος δικαιοδοσίας, καὶ αὐτὴ τὴν αὐτὴν ὑπό-
στασιν ἔχουσα. κέχρηται δὲ τῇ σερβιανῇ τις ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐμισθώ-
σω παρ' ἐμοῦ τὸν ἀγρὸν καὶ γέγονας μοι κολῶνος, ἐπὶ τῷ παρέχειν μοι λόγου
μισθώματος καθ' ἕκαστον ἔτος ἑκατὸν νομίσματα. εἰσήγαγες δὲ ἐν αὐτῷ
τῷ ἀγρῷ, καὶ πράγματά τινα, οἷον ἵππους, βόας, οἰκέτας, ἐσθῆτα, ἄργυρον,
πακτεύσας ὥστε μοι ταῦτα ὑποκεῖσθαι λόγῳ τοῦ μισθώματος. ἐὰν συμβῇ
σε ἀγνωμονῆσαι περὶ τὸ μίσθωμα, δύναμαι κατὰ παντὸς διακατέχοντος πρᾶ-
γμα τῶν εἰσενεχθέντων χάριν ἐν τῷ ἐμῷ ἀγρῷ, κινεῖν τὴν σερβιανήν, εἰ μὴ
ἀπολαμβάνω τὸ μίσθωμα. ἡ δὲ κουάσι σερβιανὴ χώραν ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ
θέματος. ἐδανείσω παρ' ἐμοῦ ι̅ νομίσματα. δέδωκάς μοι τινὰ πράγματα
λόγῳ ἐνεχύρου. ἢ καὶ ὑπεῖδες μοι σὰ πράγματα, εἰπὼν ὅτι καὶ ὑποτίθεμαί σοι,
ἕνεκα τοῦ χρέους τόδε, τὸ πρᾶγμα τόδε καὶ τόδε. ἀγνωμονοῦντος σου περὶ τὴν
τοῦ χρέους καταβολήν, κατὰ παντὸς τοῦ νομίμως κατέχοντος τὰ ἐνεχυριασθέν-
τα μοι, ἤτοι ὑποτεθέντα πράγματα, καλῶς κινῶ τὴν κουάσι σερβιανήν. καὶ
ἀπαιτῶ, εἰ μὴ καταβληθῇ μοι τὸ χρέος. μεταξὺ δὲ ἐνεχύρου καὶ ὑποθήκης ὅσον
μὲν ἐπὶ τῷ κινῆσαί με τὴν κουάσι σερβιανήν, οὐδεμία ἐστὶ διαφορά. εἴτε γὰρ
ἐνεχυριάσας μοι, εἴτε ὑποθεὶς τὰ σεαυτοῦ πράγματα, σὺ ὁ δεβίτωρ ὑπὲρ
ὧν ἐδανείσω, ὀρθῶς κινήσω τὴν κουάσι σερβιανήν. ἔστι δὲ ἐν ἑτέροις ἡ διαφο-
ρά. ἐνέχυρον γὰρ κυρίως λέγεται ἐκεῖνο ὅπερ παραδίδοται τῷ κρεδίτορι,
μάλιστα ἐν ᾧ ἐστι κινητόν. ὅπερ δὲ δίχα τραδιτίονος ψιλῷ συμφώνῳ ὑποτί-
θεται, τοῦτο κυρίως ὑποθήκη προσαγορεύεται. Item Seruiana

οὐ μόνον δὲ in rem, καθὰ εἴ-
ρηται, ἀλλὰ καὶ περσοναλίαν ὁ πραίτωρ ἐπενόησε. οἷον τὴν pecuniæ cõstitutæ. αὕ-
τη δὲ οὐκ ἔστι πολιτική. χώραν δὲ ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐχρεώστεις μοι
ϛ̄ νομίσματα. περιέτυχόν σοι, ἀπῄτουν σε ταῦτα. ἀπαιτούμενος σύ, καὶ βου-
λόμενος τὴν παροῦσαν ἐνόχλησιν διαφυγεῖν, ἀντεφώνησας εἰπών, ὅτι τῇ δε-
κάτῃ τοῦ μηνὸς ταῦτά σοι καταβαλῶ. παρελθούσης γὰρ προθεσμίας ἀπῄ-
τουν σε. ἐλέγχεις σὺ σεαυτὸν ὁρῶν τὴν ἀγωγὴν τεχνολογῶν, μηδαμόθεν ἑαυτὸν ὑ-
πεύθυνον εἶναι. οὐδὲ γὰρ ἐπερώτησις γέγονε, ἵνα κινηθῇ κατὰ σοῦ ἡ ex stipulatu. οὐδὲ
μανδάτωρ παρηκολούθησε, ἵνα ἁρμόσῃ ἡ mandati. ἱκανῶς τοίνυν τὴν σὴν ἀγνω- In personā

μοσιώνην ὁ πραίτωρ, ὡς ὑπεναντίαν, ὅτι μάχη ταῖς αὐτοῦ ἀποχίσεσιν, ὥρισε
τὴν pecuniæ cõstitutæ. ἦν δὲ τὸ παλαιὸν ὁμοία ταύτης τῆς pecuniæ cõstitutæ, καὶ ἡ re-
ceptitia. ἥτις ἁρμόζει τραπεζίτου συμφωνήσαντος. καὶ κοινωνία μὲν τῆς receptitiæ καὶ τῆς
pecuniæ cõstitutæ αὕτη, καθὰ ἑκατέρα διὰ συμφωνήσεως τίκτεται. διαφορὰ δὲ, ὅτι ἡ
μὲν pecuniæ cõstitutæ, ἐπὶ παντὸς ἑτέρου συμφωνήσαντος, χώραν ἔχει. ἡ δὲ receptitia,
ἐπὶ μόνου τραπεζίτου. καὶ ἑτέρα διαφορὰ, ὅτι ἡ μὲν pecuniæ cõstitutæ χώραν ἔχει ἡνί-
κα συμφωνηθῇ τὰ pondere, numero, mensura. ἡ δὲ receptitia, ὅτι δήποτε εἴη τὸ ὀφει-
λόμενον, εἴτε κινητὸν, εἴτε ἀκίνητον, συμφωνήσαντος τραπεζίτου κινεῖσθαι δύναται.
οὐκοῦν ἡ pecuniæ cõstitutæ πλατύνεται μὲν τοῖς προσώποις. πᾶς γὰρ συμφωνεῖ. στενοῦται
δὲ τοῖς πράγμασιν. συμφωνεῖται γὰρ μόνα τὰ ponderis, numeri, mensuræ. ἡ δὲ receptitia,
ἐκ τοῦ ἐναντίου, στενοῦται τοῖς προσώποις. μόνος γὰρ τραπεζίτης ταύτῃ κρατεῖται. πλα-
τύνεται δὲ τοῖς πράγμασι, πάντα γὰρ ἐν ἑαυτῇ ὑποδέχεται τὰ ὀφειλόμενα. ἀλλὰ
ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. διάταξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως. ἥτις ἔπαυσε μό-
νην κινεῖσθαι καὶ κατὰ τραπεζίτου, καὶ παντὸς ἑτέρου συμφωνήσαντος τὴν pecuniæ cõ-
stitutæ, ἀναιροῦσα τὴν receptitiã. τὸ δὲ πλάτος τῶν πραγμάτων, ὃ ἐν ἑαυτῇ εἶχεν ἡ re-
ceptitia, μετήγαγεν ἐπὶ τὴν pecuniæ constitutæ. ὥστε σήμερον τὴν pecuniæ consti-
tutæ χώραν ἔχειν, κατὰ παντὸς συμφωνήσαντος, καὶ ἐπὶ παντὶ πράγματι ὀφειλο-
μένῳ. ἐπενόησεν ὁ πραίτωρ, καὶ τὴν de peculio, κατὰ τοῦ πατρὸς, ἢ κατὰ τοῦ δεσπότου
προφάσει τῶν γινομένων πρὸς τοὺς οἰκέτας, ἢ τοὺς ὑπεξουσίους παῖδας συναλλα-
γμάτων. ἐφεῦρε δὲ καὶ τὴν in factum. ἥτις ἁρμόζει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐὰν ἀπαι-
τῶ σε χρέος, ἀρνῇ δὲ σὺ τοῦτο ὀφείλειν, εἶτα ἐπαγάγῃς μοι ὅρκον, ὀμόσω δὲ
ἐγὼ ὀφείλεσθαι, ἐκ τούτου αὐτοῦ τοῦ ὅρκου δοθήσεταί μοι ἡ in factum. καὶ ἑτέρας δὲ
πλείστας ἀγωγὰς, ἐπενόησεν ὁ πραίτωρ. ἡ δὲ pecuniæ cõstitutæ, ἀναδράμωμεν
γὰρ πάλιν ἐπ' αὐτὴν κατὰ παντὸς κινεῖται συμφωνήσαντος, εἴτε ὑπὲρ ἑαυτοῦ, εἴτε
ὑπὲρ ἑτέρου καταβαλεῖν τι ἐπαγγείλαντος. ἐπερωτήσεως δηλαδὴ μηδεμιᾶς
ὑποκειμένης. ταύτης γὰρ παρακολουθησάσης, τὴν ex stipulatu, δίδωσι τὸ πολιτι-
κόν. τὴν de peculio ἀγωγὴν, διὰ τοῦτο κατὰ τοῦ πατρὸς, ἢ κατὰ δεσπότου ἐφεῦρεν
ὁ πραίτωρ. ἐπειδὴ εἰ καὶ τὰ μάλιστα, ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ὑπεξουσίους συναλλαγμά-
των, αὐτῷ τῷ νόμῳ οὐ κατέχονται οἱ δεσπόται, ἢ πατέρες. τοῦτο γὰρ ἄγνωστον τῇ πο-
λιτικῇ νομοθεσίᾳ. ὅμως διὰ τὸ φύσει δίκαιον μέχρι τῆς τοῦ peculii ποσότητος κα-
ταδικάζεται. ὅπερ peculiũ οὐσία τῶν ὑπεξουσίων παίδων ἀρρένων φημὶ καὶ θηλειῶν
ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ οἰκετῶν. ὥστε τοὺς δεσπότας, ἢ τοὺς πατέρας μέχρι τοσαύτης
καταδικάζεσθαι ποσότητος. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ὅρκου in factum. δεῖ γὰρ πλατύτερον περὶ
αὐτῆς διαλαβεῖν. χώραν ἔχει, καθὰ εἴρηται, ἡνίκα ἐμοῦ ἀπαιτοῦντός σε τὸ ὀφει-
λόμενον, ὅρκου ἐπαχθέντος μοι ὀμόσω ὀφείλειν σε τοσήνδε ποσότητα, ἣν καὶ ἀ-
παιτῶ. ἐὰν γὰρ ταύτην μὴ καταβάλῃς, παρασχεθήσεταί μοι ἡ in factũ ἀγωγή. ἣν
κινῶν, οὐκ ἀναγκάζομαι δεῖξαι, πότερον ὀφείλομαί τι, ἢ οὐκ ὀφείλομαι. ἀλ-
λὰ τοῦτο μόνον ἀποδείξαντός μου, τὸ ὅτι περ ὤμοσα, ἀνάγκη σε καταδικασθῆναι.
ἐπενόησε δὲ καὶ pœnales ἀγωγὰς ὁ πραίτωρ. οἷον ἔδικτον ὁ πραίτωρ προτέθει-
κεν. ἐλθὼν δέ τις τοῦτο διέρρηξεν, ἤτοι ἀφήρπασεν. ἔστι κατ' αὐτοῦ in factum ἀγω-
γή

De cõstituta pecunia

Actiones

Item si quis

Pœnales

γὴ, albi corrupti. τουτέστιν ἕνεκα τοῦ ἄλβου διαφθαρέντος. ἄλβον δὲ λέγεται τὸ ἔδικτον, διὰ τὸ λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασι. πολλὴ τοῖς πάτρωσιν, ἔτι δὲ καὶ τοῖς πατρᾶσιν ὀφείλεται τιμὴ παρὰ τῶν παίδων, καὶ τῶν ἀπελευθέρων. μέρος δὲ τῆς τιμῆς ἐστὶ καὶ τοῦτο, τὸ μὴ δύνασθαι καλεῖν τούτους εἰς τὸ δικαστήριον, δίχα αἰτήσεως συγγνώμης. ὑπόθου δὲ τὸν παῖδα εἶναι ἐμαγκίπατον. ἐπεὶ δικαστήριον οὐ δύναται συστῆναι. εἰ τοίνυν ὁ μὲν παῖς τὸν πατέρα, ὁ δὲ ἀπελεύθερος τὸν πάτρωνα, δίχα αἰτήσεως συγγνώμης ἐπὶ δικαστήριον καλέσει, κρατεῖται τῇ in factum. καὶ εἰς φανερὰν χρυσίου ποσότητα καταδικάζεται. τὸν ἐμὸν ὑπεύθυνον ἀγόμενον εἰς δικαστήριον, βίᾳ ἐξείλετό τις. ἢ κατὰ δόλον οὐ συνεχώρησεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δικαστήριον. καταδικασθήσεται τῇ in factum, τοσοῦτον ἀπαιτούμενος, ὅσον ἐγὼ τὸν καλούμενον ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἀπῄτουν. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεραι ἀναρίθμητοι in factum pœnales. εἰσὶ δὲ καὶ præiudiciales ἀγωγαὶ, ἐπὶ διαφόρων κινούμεναι θεμάτων. Præiudicium δέ ἐστι, τύπος ἀπὸ ἰντεντίονος μόνης συγκείμενος. οὐδὲ γὰρ ἔχει καταδίκην ἐν ἑαυτῇ. In rem δέ ἐστι τοῦτο τὸ δικαστήριον. οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἀπεμάχετό τις πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην, λέγων ἑαυτὸν μὴ εἶναι δοῦλον αὐτοῦ. ἢ γοῦν ὁ ἐμὸς ἀπελεύθερος ἀντεφώνει εἰς ἰνγένειαν. δύναται κινεῖσθαι ἐφ' ἑνὸς ἑκάστου τούτων τῶν θεμάτων, πραιουδικιαλίως τὴν in rem. δύναται γὰρ ὁ ἀντιφωνῶν εἰς ἐλευθερίαν κινεῖν λέγων. εἰ φαίνεταί με ἐλεύθερον εἶναι, καὶ οὐκ ἔτι ἐπάγειν καταδίκασον ὦ δικαστά. τοιαύτη δέ ἐστι καὶ ἡ in rem præiudicialis, de partu agnoscendo, ἤτοι περὶ τοκετοῦ διαγνώσεως. οἷον εἶχον ἐγὼ γαμετὴν, ἐγκύμων γέγονεν ἐξ ἐμοῦ. διελύθη ῥεπουδίῳ ὁ γάμος, ἐτέχθη παῖς, οὐκ ἠβουλόμην τοῦτον τρέφειν. δύναται κινεῖν κατ' ἐμοῦ ἡ γυνὴ, ἀναγκάζουσά με, ὥστε θρέψαι τοῦτον τὸν παῖδα. καὶ ἀναγκάσει με, εἴγε ἀποδείξει ὅτι ἐξ ἐμοῦ γέγονεν ἐγκύμων. τρεῖς οὖν εἰρήκαμεν præiudiciales ἀγωγάς. ὧν τὰς μὲν δύο, ἐπενόησεν ὁ πραίτωρ, ἡ δὲ μία κατάγεται ἐκ τοῦ πολιτικοῦ. ἔνθα λέγει τις εἰ φαίνεταί με ἐλεύθερον εἶναι.

Præiudiciales

Sic itaque

εἰρήκαμεν ὅτι τῶν ἀγωγῶν, αἱ μέν εἰσιν in rem. αἱ δὲ πορσονάλιαι. τούτων τοίνυν διακεκριμένων, καὶ πολὺ διϊσταμένων ἀλλήλων, ἐκεῖνο πρόδηλόν ἐστι, τὸ μὴ δύνασθαι τὸν ἐνάγοντα τὸ ὑπ' αὐτοῦ δεσποζόμενον πρᾶγμα, διὰ πορσοναλίας ἀγωγῆς ἀπαιτεῖν καὶ λέγειν, εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον τόδε τὸ πρᾶγμα χρῆναί μοι δοῦναι. οὐδὲ γὰρ τὸ ὑπάρχον ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τινὸς, τοῦτο αὐτῷ δίδοσθαι δύναται. δοῦναι γάρ ἐστι τὸ ποιῆσαι δεσπότην. ἐπὶ πλέον δὲ ὁ ἄκτωρ, δεσπότης τοῦ οἰκείου γενέσθαι οὐ δύναται. ὑπεξελεῖ μοι τὴν φουρτῖβον κονδικτίτιον, ἣν δυνάμεθα κινεῖν κατὰ τοῦ κλέπτου, προφάσει αὐτοῦ τοῦ πράγματος τοῦ κλαπέντος. μίσει γὰρ τῶν κλεπτῶν διὰ τὸ πολλαῖς αὐτοὺς κατέχεσθαι ἀγωγαῖς, παραβαίνομεν ἐνταῦθα τοὺς κανόνας. διὰ γὰρ μὲν τῆς furti, τὸ διπλάσιον, ἢ τὸ τετραπλάσιον λαμβάνομεν. αὐτὸ δὲ τὸ ὑφαιρεθὲν ἀπαιτοῦμεν ἢ κατὰ κανόνα διὰ τῆς in rem, ἢ παρὰ κανόνα διὰ τοῦ φουρτίβου κονδικτιτίου, λέγοντες, εἰ φαίνεται τόνδε χρῆναι δοῦναι.

Appellamus

πᾶσαι δὲ αἱ in rem, παρὰ γὰρ λέγονται vendicationes. ὥσπερ καὶ πᾶσαι αἱ πέρσοναλίαι κονδικτίτιοι προσαγορεύονται. καὶ πόθεν εἴρηται κονδικτίτιος, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Condicere ἐστι, κατὰ τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον, τὸ παραγγεῖλαι. πάλαι γὰρ ὁ ἔχων δίκην πρός τινα παρήγγελλεν αὐτῷ, ὅτι ἐλθὲ τῇδε τῇ ἡμέρᾳ ὡς δικασόμενος μετ' ἐμοῦ. σήμερον δὲ καταχρηστικῶς λέγεται κονδικτίτιος ἡ ἀγωγή, ἣν ὁ ἄκτωρ κινεῖν λέγει, εἰ φαίνεται τόνδε χρῆναι δοῦναι. ἐπειδὴ κατὰ τὸν νῦν καιρόν, οὐδεμία πρὸς τὸν ἀντίδικον γίνεται παραγγελία. ὁ δὲ γὰρ παραγγέλλει αὐτῷ ὁ ἐνάγων ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐλθεῖν τῇδε τῇ ἡμέρᾳ καὶ δικάσασθαι.

Sequens

Δευτέρα τῶν ἀγωγῶν διαίρεσις αὕτη. ὅτι τῶν ἀγωγῶν τὰς μὲν κινοῦμεν, ad rei persequutionem, τουτέστι ψιλὸν τὸ πρᾶγμα ἀπαιτοῦντες. τινὰς δὲ ὑπὲρ ἀπαιτήσει ποινῆς. τινὲς δέ εἰσι μικταί, ἔχουσαι καὶ rei persequutionem, οὖσαι δὲ καὶ poenales.

Rei persequendæ

καὶ πρὸς μὲν rei persequutionem ἐπινενόηνται πᾶσαι αἱ in rem ἀγωγαί. ἀπὸ δὲ τῶν περσοναλίων, ὅσαι μὲν ἀπὸ συναλλαγμάτων καταγονται, σχεδὸν πᾶσαι, ad rei persequutionem μόνην ἔχουσι τὴν καταδίκην. οἷον ὁ δανειακὸς κονδικτίτιος. ἡ ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ex stipulatu, ἡ commodati, ἡ depositi, ἡ pro socio, ἡ ex empto, ἡ ex vendito, ἡ locati, ἡ conducti. ἐπειδὴ δὲ εἶπον τὴν depositi, rei ἔχειν persequutionem μόνην, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι εἰ ταραχῆς συμβάσης δημοτικῆς, ἢ σεισμοῦ ἐμπρησμοῦ, ἢ πτώσεως ἀπειλουμένης, ἢ ναυαγίου μέλλοντος γίνεσθαι παρεθέμην τινὶ πρᾶγμα, ἀπαιτούμενος δὲ ἐκεῖνος μετὰ ταῦτα, ὑπερτίθεται ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδοσιν, κινουμένης τῆς depositi κατ' αὐτοῦ τούτου, ἢ καὶ κατὰ κληρονόμων αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐλέγχεται δόλος ὑπὸ τοῦ κληρονόμου ἁμαρτηθεὶς καταδικασθήσεται, οὐ μόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τοσοῦτον καταβαλεῖν. καὶ συναριθμηθήσεται ἡ depositi εἰς τὸ διπλοῦν. καίτοιγε ἀπὸ συναλλάγματος ἐγειρομένη. ὁμοίως καὶ ταῖς μικταῖς συναριθμουμένη ταῖς ἐχούσαις ποινὰς καὶ πράγματος ἀπαίτησιν.

Ex maleficijs

αἱ δὲ ἐξ ἁμαρτήματος ἐγειρόμεναι ἀγωγαί, ποτὲ μὲν μόνης ποινῆς ἀπαίτησιν ἔχουσι, ποτὲ δὲ ποτὲ μὲν ποινῆς, ποτὲ δὲ καὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ὥστε αὐτὰς εἶναι μικτάς. ποινὴν μόνην ἀπαιτοῦμεν διὰ τῆς furti, εἴτε manifesti κινεῖται ὑπὲρ τοῦ τετραπλοῦ, εἴτε nec manifesti ὑπὲρ τοῦ διπλοῦ. τὸ δὲ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ κλαπὲν, διὰ ἰδίας ζητήσεως ἀπαιτοῦμεν ἀγωγῆς, ἢ διὰ τῆς in rem, εἴτε ὁ κλέπτης, εἴτε ἕτερός τις αὐτὸ νέμεται, ἢ διὰ τοῦ φουρτίβου κονδικτιτίου, ὃν κατ' αὐτοῦ τοῦ κλέπτου κινεῖν δυνάμεθα. ἡ δὲ vi bonorum raptorum μικτή ἐστι. ἐν γὰρ τῷ τετραπλῷ ἐστι καὶ ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις. ὥστε οὖν τὸ τετραπλοῦν οὐκ ἐν καθαρᾷ ἐστι ποινῇ. ἡ γὰρ ἐκ τοῦ ἀκυιλίου ἀγωγή, μικτή ἐστιν, οὐ μόνον ἡνίκα κατὰ τοῦ ἀρνουμένου κινεῖται εἰς τὸ διπλάσιον, ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ ἡνίκα εἰς τὸ ἁπλοῦν ποιεῖται τὴν ἐναγωγήν. ἐὰν γάρ τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην χωλὸν ὄντα, ἢ ἑτερόφθαλμον φονεύσῃ, ἔτυχε δὲ ὅστις ἐν ἐκείνῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἀνδρεῖος ὤν, τυχὸν πρὸ ζ, ἢ η, ἢ καὶ ι μηνῶν τῆς πληγῆς, οἶδας ὅτι ὁ δικαστής, ἀνακλᾷ ἑαυτὸν εἰς τοὐπίσω, ὑπὲρ ὁλόκληρον ἐνιαυτόν, ἡνίκα τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ ἀκυιλίου ἐξετάζεται, καὶ ἐν ᾧ ἂν εὕρῃ χρόνῳ πλείονος

ἄξιον

ἄξιον ὄντα τῶν ἀναιρεθέντα οἰκέτην, πρὸς τὴν διατίμησιν ἐκείνης τῆς ἡμέρας ποιεῖται τὴν καταδίκην, καὶ τὴν δεδομένην ἤδη διαίρεσιν. ἰδοὺ ἐνταῦθα εἰ καὶ εἰς ἁπλοῦν κινεῖται, ὅμως ἔχει καὶ ποινῆς ἀπαίτησιν. τοῦ γὰρ ἀναιρεθέντος οἰκέτου ἰδοὺ ὅτε ἀξίου ὄντος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναιρέσεως ι νομισμάτων, ἡ καταδίκη γίνεται εἰς ρ νομίσματα. διὰ τὸ τοσούτου ἄξιον αὐτὸν γεγενῆσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, ἐν ᾧ ὑγιὴς ἦν. μικτὴ δέ ἐστιν ὁμοίως ἀγωγή, καὶ ἐπ' ἐκείνου τοῦ θέματος. τελευτᾷ τις, ληγάτον, ἢ φιδεϊκόμμισσον καταλιπὼν ἐκκλησίᾳ, ἢ μοναστηρίῳ, ἢ εὐκτηρίῳ, ἢ ἑτέρῳ τοιούτῳ σεπτῷ τόπῳ. εἶτα ὁ τὸ ληγάτον, ἢ τὸ φιδεϊκόμμισσον ὀφείλων, μέχρι τοσούτου τὴν καταβολὴν ὑπερέθετο ποιῆσαι, μέχρις οὗ εἰς δικαστήριον κληθεὶς παρεγένετο. τότε γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ καταλειφθὲν πρᾶγμα, ἤτοι τὴν τῶν χρημάτων ποσότητα ἀναγκάζεται δοῦναι, καὶ ἕτερον τοσοῦτον ποινῆς ἕνεκα. ὡς ἐντεῦθεν δείκνυσθαι, ὅτι εἰς τὸ διπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην. εἰσί τινες ἀγωγαί, αἵτινες καὶ τῆς in rem καὶ τῆς personalis τὴν φύσιν ἔχουσιν ἐν ἑαυταῖς. οἷόν ἐστι, τὸ φαμιλίας ἐρκισκοῦνδαι, ὅπερ ἁρμόζει μεταξὺ τῶν συγκληρονόμων, ἕνεκα τῆς διαιρέσεως τῶν κληρονομιαίων πραγμάτων. ἔχει γὰρ καὶ τῆς in rem τὸ ἰδίωμα, καθὸ περὶ πραγμάτων κινεῖται. ἕκαστος γὰρ συγκληρονόμος ἐν μοίρᾳ δεσπότης ἐστίν. ἔχει δὲ καὶ περσοναλίας ἀποτελέσματα. ἐξετάζεται γὰρ περὶ αὐτοῦ, καὶ κατάγεται εἰς καταδίκην κεφάλαια, ἅτινα personalis, οὐ μὴν τῆς in rem ἐστὶν οἰκεῖα. ὡς ἐν τοῖς de iudicijs σὺν θεῷ μαθησόμεθα. τὸ αὐτό ἐστιν εἰπεῖν, καὶ ἐν τῷ communi diuidundo. ὅπερ κινεῖσθαι συμβαίνει, μεταξὺ τῶν ἐχόντων ἐπίκοινα πράγματα, ἐξ οἵας δήποτε αἰτίας, περὶ τοῦ ταῦτα διελέσθαι. συνηρίθμηται ταῖς εἰρημέναις ἀγωγαῖς, καὶ τὸ finium regundorum, μεταξὺ τῶν ἀγρογειτόνων γυμναζόμενον. οἵτινες περὶ ὅρων πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι φιλονεικίαν. ἐν δὲ τούτοις τοῖς τρισὶ δικαστηρίοις ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ, ἑνὶ τῶν δικαζομένων, καθὸ δίκαιον καὶ κάλλιστον αὐτῷ φανῇ, προσκυροῦν τὸ κοινὸν πρᾶγμα, καὶ τῷ ἑτέρῳ ἕτερον ἀντικαταδικάζειν. οἷον καὶ τούτῳ ς νομισμάτων ἄξιον, κἀκείνῳ ρ νομισμάτων ἄξιον. ἐπὶ τούτῳ γὰρ συγκροτεῖται τὰ δικαστήρια ταῦτα, περὶ τοῦ τὴν κοινότητα καταπαῦσαι τὴν ἐντεῦθεν ἐγειρομένην φιλονεικίαν. εἰ γὰρ συμβῇ τῷ ἑνὶ προσκυρωθῆναι ἀγρὸν ἄξιον ͵α νομισμάτων, τῷ δὲ ἑτέρῳ οἰκίαν, ω νομισμάτων. καταδικασθήσεται ὁ λαβὼν τὸν ἀγρὸν τῶν ͵α νομισμάτων, διὰ τὸ μεῖζον αὐτοῦ εἶναι τὸ μέρος, δοῦναι τῷ λαβόντι τὴν τῶν ω νομισμάτων οἰκίαν, ρ νομίσματα, ὥστε ἕκαστον αὐτῶν ἔχειν, ἀνὰ ϡ νομίσματα.

Quædam

Τρίτη τῶν ἀγωγῶν διαίρεσίς ἐστιν αὕτη. πᾶσα γὰρ ἀγωγή, ἢ εἰς ἁπλοῦν, ἢ εἰς διπλοῦν, ἢ εἰς τριπλοῦν, ἢ εἰς τετραπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην. περαιτέρω δὲ τοῦ τετραπλοῦ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν. καὶ εἰς ἁπλοῦν μὲν ἔχουσι τὴν καταδίκην, οἷον ἡ ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ἀγωγή, ἡ ἀπὸ τοῦ δανείσματος, ἡ ex empto, ἡ ex uendito, ἡ locati, ἡ conducti, ἡ mandati. καὶ ἄλλαι δὲ ἐκ πλειόνων αἰτιῶν ἀναφυόμεναι ἀγωγαί.

Omnes autem

εἰς διπλοῦν δὲ οἷον ἡ furti nec manifesti. καὶ ἡ τοῦ ἀκυϊλίου ἐξ ἀρνήσεως. καὶ ἡ depositi, ἔσθ' ὅτε, οἷον ἡνίκα μὴ ἀποδίδοται, τὸ ταραχῆς χάριν, ἢ ἐμπρησμοῦ παρατεθέν. ἔτι δὲ καὶ ἡ serui

In duplum

corrupti. ἥ τις ἁρμόζει κατ' ἐκείνου, τοῦ πείσαντος, ἢ συμβουλεύσαντος τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ ὥστε φυγεῖν. ἢ ὥστε αὐτὸν ὑβριστὴν κατ' ἐμοῦ γενέσθαι. ἢ ἀσώτως ζῆν. ἢ ἁπλῶς οἱῳδήποτε τρόπῳ χείρονας αὐτοῦ τοὺς τρόπους ἀποτελέσαι. κινουμένης δὲ ταύτης τῆς servi corrupti, ἐναχθήσεται καὶ εἰς τὴν τῶν ἀφαιρεθέντων ὑπ' αὐτοῦ πραγμάτων διατίμησιν. εἰς τὸ διπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην, καθὰ εἴρηται καὶ τὸ λεγάτον, ἢ τὸ φιδεϊκόμμισσον τὸ καταλειφθὲν σεβασμίοις τόποις, μέχρι τῆς εἰς τὸ δικαστήριον ἀφίξεως μὴ καταβληθέν.

Tripli

Εἰς τὸ τριπλοῦν γίνεται ἡ καταδίκη, ἐπὶ ἐκείνου τοῦ θέματος. διάταξις ἐστὶ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥ τις τοῖς τῶν ὑποθέσεων ἐκβιβασταῖς, λόγῳ σπορτούλων, ῥητόν τι δίδοσθαι παρεκελεύσατο, πρὸς τὴν ποσότητα τὴν ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν αἰτιάσεων ἐμφερομένην. οἷον λόγου χάριν μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων ὥρισε δίδοσθαι τὸ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. εἰ δὲ μεῖζον εἴη ποσότης, πλείονα εἶναι καὶ τὰ σπόρτουλα. βουλόμενος οὖν ἐγὼ τὸν ἐμὸν ἀντίδικον ζημιῶσαι, καὶ ὑποβαλεῖν πλείονι σπορτούλων δόσει, ἐποφειλόμενος παρὰ αὐτοῦ ἑκατὸν νομίσματα, ἔπεμψα αὐτῷ βιβλίον εἰς ͵α νομίσματα, καὶ λοιπὸν ἀνάγκη γέγονε τῷ αἰτιαθέντι, ὡς πολλῆς οὔσης τῆς ἐμφερομένης τῷ βιβλίῳ ποσότητος, πλείονα δοῦναι σπόρτουλα. τῆς αἰτιάσεως οὖν ἐξεταζομένης, εὑρέθην ἑκατὸν νομίσματα ἐποφειλόμενος. καὶ ἐπειδὴ πλείονα ὧν ἔδει αὐτὸν ὑπὲρ τὸ ἀληθὲς δοῦναι δέδωκε, λόγου χάριν ἕτερα ἓξ νομίσματα, τυχθήσεται κατ' ἐμοῦ τοῦ ἄκτορος ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως ὁ δὲ λέγεται κονδικτίτιος, μεθοδευόμενος μὲν ιη νομίσματα, αὐτά τε τὰ ἐκ περιττοῦ δεδόμενα ἓξ νομίσματα, καὶ ἕτερα ιβ. τὸν γὰρ ex lege κονδικτίτιον, ἀμάχως ἐκ διατάξεως τίκτεσθαι συμβαίνει.

Quadrupli

Εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσι τὴν καταδίκην, ἡ furti manifesti. ἔτι δὲ καὶ ἡ metus causa. ἐὰν γὰρ ἐπαγάγω φόβον τινὶ, παρασκευάσω δὲ αὐτὸν τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα μοι παραδοῦναι, ἕξει κατ' ἐμοῦ τὴν metus causa. ᾗ καταδικασθήσομαι αὐτῷ, εἰς τὸ τετραπλοῦν. εἰσὶ καὶ δύο in factum, εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσαι τὴν καταδίκην. οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. δέδωκά σοι ἑκατὸν νομίσματα, ὥστε κινῆσαι κατὰ τινὸς δικαστήριον, καὶ ἀπραγμόνως αὐτῷ μὴ συγχωρῆσαι διάγειν. δύναται ὁ τοιοῦτος κινῆσαι κατὰ σοῦ τὴν in factum ἀγωγὴν, ἣν σε ἀπαιτῶν νομίσματα. ἢ καὶ ἐβουλήθη τις, μηδεμίαν ἔχων κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν, κατὰ συκοφαντίαν εἰς τὸ δικαστήριον ἕλκειν με. φοβηθεὶς ἐγὼ διὰ τὴν προσοῦσάν μοι ἀπραγμοσύνην, δέδωκα τούτῳ νομίσματα ἑκατὸν, ἐπὶ τῷ τὰ ἀπειλούμενα διαφυγεῖν δικαστήρια. δύναμαι ὑποστραφεὶς κινῆσαι κατ' αὐτοῦ τὴν in factum, καὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ δεδομένων νομισμάτων ἀπαιτῆσαι αὐτὸν τὸ τετραπλοῦν. ἔστι καὶ ὁ ex lege κονδικτίτιος ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἔχων εἰς τὸ τετραπλοῦν τὴν καταδίκην, ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἠλιασάμην ἐγὼ τὸν ἐμὸν ἀντίδικον. ἔπεμψα αὐτῷ βιβλίον, τῆς ἐποφειλομένης κατὰ τὸ ἀληθὲς ποσότητος. δέον τὸν ἐκβιβαστὴν ὀνόματι σπορτούλων λαβεῖν δύο νομίσματα, ἔλαβεν η νομίσματα. κινηθήσεται κατ' αὐτοῦ ὁ ex lege κονδικτίτιος. τὸ τετραπλοῦν τῶν η νομισμάτων

των

Sed furti

των αὐτῶν μεθόδων. εἰρήκαμεν εἰς τὸ διπλοῦν ἔχειν τὴν καταδίκην, τὴν furti nec manifesti. καὶ τὴν serui corrupti. καὶ τὸν ἀκουΐλιον, καὶ τὴν depositi. ἴσιν ὅτι, καὶ τὴν περὶ τῶν ληγάτων, ἢ φιδεϊκομμίσσων ἀπαίτησιν, ὅπερ κατελείφθη σεβασμίοις τόποις. διαφορὰ δὲ μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἀγωγῶν αὕτη. ὅτι ἡ furti nec manifesti, καὶ ἡ serui corrupti παντὶ τρόπῳ εἰς τὸ διπλοῦν ἔχουσι τὴν καταδίκην. εἴτε ἀρνεῖταί τις, εἴτε ὁμολογεῖ. ὁ δὲ ἀκουΐλιος, καὶ ἡ depositi, περὶ τῶν εἰρημένων θεμάτων, κατὰ μὲν τῶν ἀρνουμένων διπλασιάζονται. κατὰ δὲ τῶν ὁμολογούντων, εἰς ἁπλοῦν τρέπονται τὴν καταδίκην. περὶ δὲ τοῦ ληγάτου τοῦ καταλειφθέντος ἐκκλησίαις, ἢ καὶ ἑτέροις τιμίοις τόποις, οὐ μόνον ἡνίκα τις ἀρνεῖταί ἐστι κατ' αὐτοῦ ἡ εἰς τὸ διπλοῦν καταδίκη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ὑπερτεθῇ τοῦ καταλιμπανομένου ποιήσασθαι τὴν ἀπόδοσιν, μέχρις οὗ κελεύσει τῶν προσφόρων ἀρχόντων ὀχληθῇ. κατὰ γὰρ τοῦ ὁμολογοῦντος, καὶ πρὸ τῆς κατὰ κέλευσιν ἀρχόντων ὀχλήσεως ἀγνωμονοῦντος, εἰς ἁπλοῦν ἐστιν ἡ καταβολή. περὶ δὲ τῶν εἰς τετραπλοῦν ἐχουσῶν τὴν καταδίκην ἐστιν αὕτη ἡ διαφορά.

Item actio

ἡ μὲν metus causa διενήνοχε τῶν λοιπῶν τοῦτο, ὅπερ σιωπηρῶς τῇ φύσει αὐτῆς ὑπόκειται. ἐὰν γὰρ ὁ ταύτῃ ἐναγόμενος, κελεύσει τοῦ δικαστοῦ, τὸ κατὰ βίαν ληφθὲν πρᾶγμα ἀποκαταστήσῃ τῷ ἐνάγοντι, ἀπολύεται. ὅπερ περὶ τῶν λοιπῶν ἀγωγῶν οὐχ οὕτως ἔχει. ἐπ' ἐκείνων γὰρ παντὶ τρόπῳ εἷς ἕκαστος εἰς τὸ τετραπλοῦν καταδικάζεται. οἷον περὶ τῶν δύο, in factum, καὶ τοῦ ex lege κονδικτικίου. ὅς τις ἁρμόζει κατὰ ἐκβιβαστοῦ, πλείονα τῶν νενομισμένων σπορτούλων κομισαμένου. ὥσπερ καὶ περὶ τῆς furti manifesti.

Actionum

τῶν ἀγωγῶν αἱ μέν εἰσι bonae fidei, αἱ δὲ strictae. Bonae fidei εἰσὶν αὗται, ex empto, ex uendito, locati, conducti, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelae, commodati, pignoratitia, familiae herciscundae, communi diuidundo, praescriptis uerbis. ἡ λεγομένη aestimatoria. χώρα δὲ αὐτῇ ἐστιν, ἡνίκα διατιμησάμενος πρᾶγμα, οἷον κόσμιον ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον παράσχω σοι περὶ τοῦ πωλῆσαι εἰπών, ἢ φέρε μοι ρ νομίσματα, ἢ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. καὶ ἡ ἑτέρα praescriptis uerbis, ἥτις ἁρμόζει περὶ τῆς περμουτατίονος. haereditatis petitio. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ μέχρι τοῦ σήμερον ἐστασιάζετο αὕτη, καὶ ἄδηλον ἦν, πότερον συναριθμεῖται τοῖς bonae fidei δικαστηρίοις, ἢ οὐ συναριθμεῖται, ὅμως διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως σαφῶς εἶναι ταύτην ἐκέλευσε τῶν bonae fidei.

Fuerat

καὶ ἡ rei uxoriae πάλαι. ἥρμοζε δὲ αὕτη μετὰ διάλυσιν τοῦ γάμου τῇ γυναικὶ κατὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, περὶ ἀναλήψεως τῶν προικιμαίων πραγμάτων, καὶ ἦν τῶν bonae fidei. ἀλλὰ διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ταύτην ἀνελοῦσα, δέδωκε πρὸς ἀνάληψιν τῆς προικὸς τὴν ex stipulatu, ὡς οὖσαν πλατυτέραν. καὶ πᾶν τὸ τῆς rei uxoriae δίκαιον ἐπὶ ταύτην μετήγαγε. καὶ τούτῳ τῷ θέματι τῶν bonae fidei τὴν ex stipulatu ἀπετέλεσε. καὶ ἑτέρας πολλὰς διαιρέσεις ἐπινοήσας αὐτῇ τῇ ex stipulatu, ἐπ' ἀπαιτήσει προικὸς ἁρμοζούσῃ, καὶ σιωπηρὰν δέδωκεν ὑποθήκην τῇ ex stipulatu, ἐπ' ἀπαιτήσεως τῆς προικὸς, καὶ προτίμησιν πάντων δανειστῶν, εἰ καὶ πρεσβύτερός ἐστι τῷ χρόνῳ. ἀλλὰ τότε ἡνίκα βούλεται ἡ γυνὴ, αὐτὰ τὰ ἐπιδοθέντα ὑπ' αὐτῆς λόγῳ προικὸς ἀναλαβεῖν. ὥστε οὖν ἐπὶ ἀπαιτήσει τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, ἤτοι τῆς διὰ γάμον

γινο-

γινομένης δωρεᾶς, εἰ βουληθῇ χρήσασθαι τῇ ex stipulatu, τῶν αὐτῶν οὐ τεύξεται προνομίων.

In bonae fidei

ἐπὶ τῶν bonae fidei δικαστηρίων ἐξουσία δίδοται τῷ δικάζοντι ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου κρίνειν, ὅσον τῷ ἄκτορι τὸν ῥέον ἀποκαταστῆσαι χρή. μέρος δὲ τῆς ἐλευθέρας ἐξουσίας ἐκείνης τοῦ δικαστοῦ ἐστι καὶ τοῦτο. ἐὰν γάρ τις κινεῖ κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν bonae fidei, δέκα μὲν ἀπαιτῶν νομίσματα, ἀντιπροφείλει δέ μοι ε νομίσματα, κομπενσατεύσας ὁ δικαστὴς, ἅπερ ἐκεῖνος ἀντιπροφείλει μοι, οὐκ εἰς τὰ ι νομίσματα, ἀλλ' εἰς τὰ ε με καταδικάσει. κομπενσατιὼν δέ ἐστιν ὁ ἀντέλλογος, τουτέστι τὸ ἀντελλογίσασθαι τὰ ἐποφειλόμενα. ταῦτα μὲν οὖν ἡ φύσις βούλεται τῶν bonae fidei δικαστηρίων. ἐπὶ δὲ τῶν στρίκτων, ἐπειδὴ τῆς ἀκριβείας αὐτῆς γίνεται λόγος, εἰ κινῶν τις κατ' ἐμοῦ περὶ ι νομισμάτων τυχὸν, εἰ καὶ ἀντιπροφείλει ε νομίσματα, εἰς τὰ ι οὐδὲν ἧττον καταδικασθήσομαι. καὶ ταῦτα μὲν, ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβείας αὐτῆς. διάταξις δὲ γέγονε Μάρκου τοῦ βασιλέως, ἥ τις φησὶν, ἐναγομένου με στρίκτα ἀγωγῇ περὶ ι νομισμάτων, καὶ ἀντιπροφειλομένων ε, δύνασθαι ἀντιτιθέναι τῇ ἀγωγῇ τὴν τοῦ δόλου παραγραφήν. καὶ τῆς τοιαύτης ἀντιτεθείσης παραγραφῆς, χώρα δίδοται τῷ δικαστῇ, δέξασθαι τὴν κομπενσατίονα, καὶ εἰς ε μόνα καταδικάσαι νομίσματα. ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τῶν παλαιοτέρων διατάξεων. ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως παρακελεύεται διάταξις, τὰς σαφεῖς καὶ ἀναμφιβόλους κομπενσατίονας, ipso iure μειοῦν τὴν ἀγωγήν. εἴτε in rem ἐστὶν, εἴτε περσοναλία. οἷον ἔχει τις κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν, ἢ strictam, ἢ καὶ bonae fidei, περὶ ι νομισμάτων. ἀντιπροφείλει δέ μοι γ νομίσματα. αὐτῷ τῷ νόμῳ, ἅμα τῷ ἀντιπροφειληθῆναι, ἡ κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴ μειοῦται τρισὶ νομίσμασι. ὡς μηκέτι με ι, ζ δὲ μόνον ἐποφείλειν νομίσματα. ἔχει δὲ ταῦτα χώραν ἐπὶ πάσης in rem, καὶ περσοναλίας, ἐξῃρημένης μόνης τῆς depositi. ἐὰν γάρ τις παράθηταί μοι ι νομίσματα, ἀντιπροφείλει δέ μοι τρία, κινήσει δὲ κατ' ἐμοῦ τὴν depositi, τὰ ι νομίσματα μεθοδεύσει. ἀτοπώτατον γὰρ ἐνόμισεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἀντιτίθεσθαι τὴν κομπενσατίονα, καὶ προσχήματι ταύτης, τῶν

Praeterea

παρατεθέντων πραγμάτων μὴ γίνεσθαι τὴν ἀπαίτησιν εἰς ἀκέραιον. εἰσὶ καὶ ἀγωγαὶ, ἃς arbitrarias προσαγορεύομεν, διὰ τὸ τῆς κρίσεως ἠρτῆσθαι τοῦ δικαστοῦ. ἐν αἷς εἰ μὴ μεσιτείᾳ καὶ τῇ κελεύσει τοῦ δικαστοῦ, ὁ ῥέος ἀποκαταστήσῃ, ἢ εἰς μέσον παραστήσῃ, ἢ καταβάλῃ, ἢ εἰς noxam δῷ τὸν οἰκέτην, ἢ τὸ πρᾶγμα τῷ ἄκτορι, καταδικασθήσεται πάντως. τοῦτο δὲ ποιήσας, καὶ ἀποκαταστήσας, ἢ ἕν τι τῶν εἰρημένων πράξας, διαφεύγει τὴν καταδίκην, διὰ τὸ ἰδικῶς ἐγκεῖσθαι ταῦτα ταῖς ἀγωγαῖς. εἰσὶ δὲ αὗται, αἱ μὲν in rem, αἱ δὲ περσονάλιαι. In rem, οἷον ἡ publiciana. κινῶ δὲ ταύτην, ἐὰν τοῦ bona fide κατεχομένου, καὶ οὐσουκαπιτευομένου ἐν τῷ μεταξὺ ἐκπέσω. καὶ ἡ Seruiana δέ ἐστι τοιαύτη, ἣν κινῶ κατὰ τῶν πραγμάτων τοῦ coloni, ὃς ἐπὶ τῷ μισθώματι τοῦ ἀγροῦ ὑπεύθυνός μοι, τὰ ἐκεῖ εἰσενεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ πράγματα. ἔστι δὲ καὶ ἡ quasi Seruiana, ἥ τις ὑποθηκαρία προσαγορεύεται, παντὶ τῷ κρεδίτωρι παρεχομένη, ἵνα ἐκδικήσῃ τὰ ὑποι-

ἀποκειμένων πραγμάτων. μιᾶς γὰρ τούτων κινουμένης, ἐὰν ὁ ῥεὸς κελεύσει πεισθεὶς τῷ δικαστῇ, ἀποκαταστήσει τὸ πρᾶγμα πρὸ καταδίκης, ἀβσολού-τιος ἀπολύεται. περσοναλίαι δέ εἰσιν, ἀρβιτραρίαι, ἡ metus causa, καὶ ἡ de dolo. Metus causa δέ ἐστιν, ἣν κινῶ κατὰ σοῦ, τὸ παρ' ἐμοῦ βίᾳ ἀφαιρεθὲν ἀπαιτῶν σε. ἐὰν γὰρ πεισθεὶς τῷ δικαστῇ, ἀποκαταστήσῃ μοι τὸ πρᾶγμα, τὴν τοῦ τετραπλοῦ καταδίκην ἐκκλίνεις. καὶ ἡ de dolo δὲ τοιαύτη. οἷον ἐδελέασας τυχὸν μεθύσας με, ἢ καὶ ἑτέρως πῶς ἀπατήσας, καὶ παρασκευάσας με τὸ ἐμὸν πρᾶγμα τραδιτεῦσαί σοι. τελευτοῦν ἐγὼ ἀναλαβὼν ἐμαυτόν, κινῶ κατὰ σοῦ τὴν de dolo. καὶ εἰ πρὸ καταδίκης ἀποκαταστήσεις μοι τὸ πρᾶγμα ἐκφεύγεις τὴν καταδίκην, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἑπομένην ἀτιμίαν. ὥστε ἡ ad exhibendum δὲ ἀγωγὴ ἀρβιτραρία ἐστίν. ἐὰν γὰρ ὁ ἀποκρύψας τὸ πρᾶγμα ἀποκαταστήσῃ, οὐκέτι καταδικασθήσεται. ἐπὶ πασῶν τοίνυν τούτων τῶν ἀγωγῶν καὶ τῶν ὁμοίων ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ, ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου, κατὰ τὴν μιᾶς ἑκάστης ἀγωγῆς φύσιν διατιμήσασθαι, καὶ κρῖναι τίνα τρόπον τὸ ἱκανὸν γενέσθαι τῷ ἄκτορι προσήκει.

Curare

καὶ παραινοῦμεν τῷ δικαστῇ καθ' ὅσον αὐτῷ δυνατὸν εἰς κέρταν ποσότητα, ἤτοι εἰς κέρτον πρᾶγμα, ποιεῖσθαι τὴν καταδίκην. εἰ καὶ ἰνκέρτα ἐστὶν ἡ παρ' αὐτῷ κινουμένη ἐναγωγή. ὥστε λέγειν, καταδικάζω τόνδε εἰς ρ νομίσματα, ἢ καταδικάζω τόνδε εἰς τόδε τὸ πρᾶγμα. οὐ μὴν ἀποφαίνεσθαι, ὅσον ἂν εὑρεθῇ ἐποφείλων. εὑρεθήσεται γὰρ ἡ τοιαύτη καταδίκη οὐ πέρας γινομένη φιλονεικίας, ἀλλ' ἑτέρας φιλονεικίας καὶ δίκης ἀρχή.

Si qs agēs

παραινοῦμεν δὲ τῷ ἄκτορι, αὐτὴν τὴν ἰντεντίονα καὶ τὴν ἐναγωγὴν, εἰς τὸ ἀληθὲς περιποιεῖσθαι χρεῖος. εἰ γὰρ ἀπαιτοίη πλείονα ποσότητα ὧν ἐποφείλεται, οἷον εἰς ι νομίσματα ἐποφειλόμενος περὶ ιε ἐκίνησεν, οὐ μόνον τὰ περιττὰ οὐ λήψεται ε, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀληθῶς ἐποφειλομένων αὐτῷ ι ἐκπίπτει. οὗτος γὰρ ὅρος plus petitionis, τὸ ψεῦδος ἀναμῖξαι τῇ ἀληθείᾳ. καὶ οὐδὲ βοηθεῖται, οὐδὲ ἐν χρόνῳ τῆς εἰς ἀκέραιον ἀποκαταστάσεως ἀπολαύσει, εἰ μὴ ἄρα ἔλαττον ὢν ἐστὶ τῶν κε ἐνιαυτῶν. τῷ γὰρ ἀφήλικι ὥσπερ καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς αἰτίαις causa cognita, τουτέστι τὴν αἰτίαν διαγνούς, καὶ εὑρὼν αὐτὸν διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας ἑαυτὸν περιγράψαντα, ὁ πραίτωρ αὐτῷ συντρέχει. οὕτω κἀνταῦθα τῆς ὁμοίας αὐτὸν κατὰ τὸ συνηθὲς ἀξιοῖ βοηθείας. ἔστι δὲ ὅτε καὶ τοῖς τελείοις δίδωσι τὴν ἀποκατάστασιν, ἡνίκα μεγίστη καὶ εὔλογος αἰτία πρόφασιν παράσχῃ τῇ πλάνῃ, ὥστε καὶ τὸν σφόδρα συνετὸν ἀπατηθῆναι. οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. τελευτῶν τις καὶ ἔχων υ νομισμάτων περιουσίαν, ἐνεστήσατό με κληρονόμον. ἐληγάτευσε πρίμῳ νομίσματα ρ. σεκούνδῳ ρ. ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης ἔγραψε κωδίκελλον, ἐν ᾧ κωδικέλλῳ, κατέλιπε τερτίῳ, καὶ κουάρτῳ, ἀνὰ ρ νομίσματα. ὀφείλεις δὲ εἰδέναι ὅτι ὁ φαλκίδιος ipso iure μειοῖ τὸ ληγατευθὲν ὑπὲρ τὸ ἀναγκαῖον, ὥστε εἰς τοσοῦτον περιίστησιν ὡς μηδὲ δοκεῖν αὐτὸ καταλελεῖφθαι. εἰ τοίνυν μετὰ τὴν τοῦ τεστάτορος τελευτὴν ἀνεώχθη ἡ διαθήκη, διελάνθανον δὲ οἱ κωδίκελλοι, καὶ οὐδεὶς ἠπίστατο τῶν ληγαταρίων ὅτι γεγόνασι,

μετὰ δὲ τὴν ἐμὴν ἀκτίονα ἦλθεν ὁ πρῖμος, εἰδὼς ὅτι ῡ νομισμάτων ἐστὶν ἡ περιουσία, καὶ νομίσας σ̄ μόνα λεληγατεῦσθαι, καὶ ἔχειν ἐμὲ, μὴ μόνον τὸ τέταρτον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ δὲ, καὶ κινήσει κατ' ἐμοῦ ὑπὲρ ρ̄ νομισμάτων, τουτέστιν ἀνδρεῖον ἀπαιτῶν τὸ ληγάτον. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἀναφαίνονται οἱ κωδικέλλοι. ἐν οἷς ἦσαν καταλειφθέντα τερτίῳ καὶ κουάρτῳ σ̄ νομίσματα, ἢ καὶ μέρος τῶν ληγατευθέντων πρίμῳ ἀδεμπτευθέν, καὶ ἐντεῦθεν δειχθῇ, ὡς πλέον τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὸ ἀληθὲς ἀπῄτησεν ὁ πρῖμος. διὰ τὴν εὔλογον ταύτην αἰτίαν, καὶ συγγνωσθήσεται, καὶ τὰ οε̄ νομίσματα λήψεται. καὶ οὐδὲν βλαβήσεται, εἰ καὶ πλέον κινῆσαι περὶ οε̄, ἐκίνησε περὶ ρ̄.

Plus autē ἡ δὲ plus petitio, κατὰ δ̄ ἁμαρτάνεται τρόπους, πράγματι, χρόνῳ, τόπῳ, αἰτίᾳ. πράγματι, οἷον ἐάν τις ἀντὶ ῑ νομισμάτων ὀφειλομένων αὐτῷ κ̄ ἀπαιτήσῃ. ἢ καὶ ἐὰν τὸν ἀγρὸν, οὗ δεσπότης ὑπῆρχεν κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπὸ σοῦ διακρατούμενον, ἀπαιτήσω διὰ τῆς in rem, λέγων τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας πάντα τὸν ἀγρόν. ἢ ἴσως κατὰ τὸ δίμοιρον μέρος. χρόνῳ plus πεπιτεύω, οἷον ἐὰν in diem ὀφειλόμενον ἢ ὑπὸ αἱρέσεως, πρὸ τῆς ἡμέρας, ἢ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως ἀπαιτήσω. ὥσπερ γὰρ ὁ βραδέως, τουτέστι μετὰ χρόνον καταβαλὼν, ἔλαττον δοκεῖ καταβαλεῖν, οὕτω καὶ ὁ πρὸ τοῦ χρόνου ἀπαιτῶν plus πεπιτευκέναι. τόπῳ plus petitio ἁμαρτάνεται, οἷον ἐὰν τὸ ὀφειλόμενόν μοι ἐν φανερῷ τόπῳ καταβληθῆναι, ἐν ἑτέρῳ ἀπαιτήσω τόπῳ, μνήμην μὴ ποιησάμενος τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὸ χρέος ἔδει μοι καταβληθῆναι. οἷον ὡς ἐπὶ θέματος, ἐπηρώτησά σε οὕτως. ὁμολογεῖς διδόναι μοι ἐν ἐφέσῳ ρ̄ νομίσματα. ὅσον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, οὐ δύναμαί σε ἀπαιτεῖν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, εἰ μὴ ἐν αὐτῇ τῇ ἐφέσῳ. ἔξωθεν γὰρ ἀπαιτῶν σε τῆς ἐφέσου, τόπῳ plus πεπιτευκώς. ἐὰν γὰρ εὑρεθῇς ἐν τῇ ῥώμῃ, καὶ πρύρως κινήσω κατὰ σοῦ, τουτέστι μὴ μνησθεὶς τῆς ἐφέσου, εἰσάγεται ἡ plus petitio. ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει σε μηδέποτε ἀπαιτεῖσθαι διὰ τὸ μὴ παραγίνεσθαι ἐπὶ τὴν ἔφεσον, καὶ οὐκ ἠδυνάμην ἀπαιτῆσαί σε, οὔτε ἐν τῇ ἐφέσῳ, διὰ τὸ μὴ εὑρίσκεσθαι ἐν αὐτῇ, οὔτε ἐκτὸς τῆς ἐφέσου διὰ τὴν plus petitionem, τούτου χάριν ὁ πραίτωρ ἐπενόησε τὴν τοιαύτην ἐναγωγήν. δέδωκε γάρ μοι ἐξουσίαν, καὶ ἐκτὸς τῆς ἐφέσου ὄντι κινεῖν κατὰ σοῦ, μόνον μέντοι ἵνα μνήμην ποιήσω τῆς ἐφέσου, καὶ διαφύγω τὴν plus petitionem. ἐὰν γὰρ ἐν τῇ ῥώμῃ κινήσω κατὰ σοῦ λέγων, εἰ φαίνεταί σε ἀντίδικον χρῆναι δοῦναί μοι ρ̄ νομίσματα ἐν ἐφέσῳ, οὐ δοκῶ plus πεπιτευκέναι. εἰ δὲ πρύρως, τουτέστι μνήμης μὴ γενομένης τῆς ἐφέσου, εἰσάγεται plus petitio. ἀφαιροῦμαι γὰρ τὸ διάφορον καὶ τὸ κέρδος, ὅπερ ἔμελλε τυγχάνειν ὁ ἐπερωτηθεὶς, εἰ κατέβαλεν ἐν τῇ ἐφέσῳ. ἴσως ὅτι γὰρ εὐχερὴς ἦν αὐτῷ τῶν χρημάτων ἡ καταβολὴ ἐν τῇ ἐφέσῳ. ἐκτὸς δὲ τῆς ἐφέσου δυσχερεστάτη. καὶ οὐ δεῖ αὐτὸν εἰς τὰ ρ̄ νομίσματα καταδικάζεσθαι ἐκτὸς τῆς ἐφέσου. δεῖ γὰρ ὑπεξαιρεθῆναι τῶν ρ̄ νομισμάτων τοσαῦτα ὅσα ζημιοῦται ἐκτὸς τῆς ἐφέσου καταβαλών. τυχὸν γὰρ ἐν τῇ ῥώμῃ τὸ χρέος καταβαλεῖν ἀναγκαζόμενος, δαπανᾷ κ̄ νομίσματα, εἰς τὸ

περιτεινή-

προσποιῆσαι ἑαυτῷ τὴν ποσότητα, ἣν ἐχρῆν μοι δοθῆναι. ἰδοὺ τοίνυν οὐ κατα-
δικάζεται εἰς τὰ ρ, ἀλλ' εἰς π. ἐν ᾧ δὲ οὐ μνημονεύω τοῦ ἐφέσου ἐν τῇ δί-
κῃ ἐκ τοῦ κινεῖν τῆς ἐφέσου, ἐπειδὴ παρασκευάζω αὐτὸν εἰς ρ νομίσματα
καταδικασθῆναι· ἡ γὰρ πυρὰ ἐναγωγὴ τὴν τοῦ διαφέροντος ἐξέτασιν ἀναι-
ρεῖ· διὰ τοῦτο plus πετιτεύω. τοῦτο δὲ τὸ διαφέρον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν
πιπρασκομένων φορτίων μεγίστην δέχεται διαφοράν. οἷον οἴνου, σίτου, ἐλαίου.
ἅτινα καθ' ἕκαστον κλίμα διάφορον ἔχει τίμημα. ἀπαιτούμενος γὰρ ἐν τῇ
ῥώμῃ ρ νομίσματα, καὶ τὰ προσόντα μοι φορτία διαπωλεῖν ἀναγκαζόμε-
νος, ἔσθ' ὅτε λήψομαι ὑπὲρ αὐτῶν ρ νομίσματα μόνον. εἰ δὲ ἐν τῇ ἐφέσῳ
ταῦτα διεπίπρασκον, ἐλάμβανον ρκ νομίσματα. οὐ μόνον δὲ ἐν τούτοις
ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀργυρείοις τὸ διάφορον ἐκ τῶν κλιμάτων εἰσάγεται.
οὐδὲ γὰρ ἐν παντὶ κλίματι οἱ αὐτοὶ τόκοι ἀπαιτοῦνται. ἐν μὲν γὰρ τῇ ῥώμῃ,
πολλῶν ὄντων τῶν δανειζόντων ἔσθ' ὅτε παρὰ τοῦ δανειζόντος μοι ἀπαιτοῦ-
μαι τὸ δ μέρος τῆς ἑκατοστῆς, ὅπερ συντείνει εἰς γ νομίσματα. ἐν δὲ
τῇ ἐπαρχίᾳ διὰ τὸ ὀλίγους εἶναι τοὺς δανείζοντας, δανεισάμενος ἐγὼ ἐπὶ τῷ
καταβαλεῖν σοι, ἀπαιτοῦμαι λόγῳ τόκων τὸ ἥμισυ τῆς ἑκατοστῆς, τουτέστιν ἓξ
νομίσματα. ὥστε οὖν καὶ ἐκ τῆς ποσότητος τῶν τόκων τὸ διάφορον ποιεῖ τὰ
κλίματα. διὰ τοῦτο οὖν ἀναγκαῖον μὲ μεμνῆσθαι τῆς ἐφέσου, ἐκ τοῦ τῆς ἐφέσου ποι-
ούμενον τὴν ἐναγωγὴν, ἵνα τὸ διάφορον σκοπηθῇ. εἰ δὲ συμβῇ τὸν ἐπερωτη-
θέντα εὑρεθῆναι μετὰ τὴν ἔφεσον, πύρα ὀφείλει γίνεσθαι μετὰ σοῦ ἡ ἐναγωγή.
κινῶν γὰρ ἐν τῇ ἐφέσῳ, οὐκ ὀφείλεις μνήμην ποιήσασθαι τοῦ τόπου. ἰσοδυναμεῖ
γὰρ τῇ μνήμῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου, ἡ ἔν τινι τόπῳ γινομένη ἐναγωγή. ἰδοὺ
πρόδηλον ὅτι ἐν τῇ ἐφέσῳ κινουμένου τοῦ δικαστηρίου, καὶ τὸ διάφορον ἀπὸ τοῦ
τόπου σκοπηθήσεται. ἔοικε τῷ plus πετιτεύοντι ἐν τόπῳ, καὶ ὁ αἰτίᾳ Huic autē
plus πετιτεύων. καὶ πῶς αἰτίᾳ plus petitio γίνεται; τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ
τοῦ ἀλτερνατίου. ἀλτερνατίων δέ ἐστιν ὁ ἐπαμφοτερισμός. οἷον ἐπερώ-
τησά σε, ὁμολογεῖς διδόναι μοι, στίχον τὸν οἰκέτην, ἢ ι νομίσματα. καὶ μετὰ
ταῦτα ἦλθον μονοειδῶς τὰ ι νομίσματα ἀπαιτῶν. αἰτίᾳ plus πετιτεύω,
ἐπειδὴ ἀφαιροῦμαί σου τὴν ἐκλογὴν, ἣν ἡ φύσις τῆς ἐπερωτήσεώς σοι παρέ-
χει. ὁ γὰρ οὕτως ἐπερωτηθεὶς, ὁμολογεῖς διδόναι μοι ι νομίσματα, ἢ στί-
χον τὸν οἰκέτην, ἐξουσίαν ἔχει τοῦ καταβαλεῖν ὃ βούλεται. ὁ τοίνυν τὰ δέκα
νομίσματα ἀπαιτῶν, ἢ μόνον τὸν οἰκέτην, ἀφαιρεῖται τὴν ἐκλογὴν τοῦ
χρεώστου. καὶ ἐντεῦθεν καλλίονα μὲν τὴν ἑαυτοῦ, χείρονα δὲ τὴν αἵρεσιν ποιεῖ
τοῦ ἐναγομένου. ἔσθ' ὅτε γὰρ δυσχερεστέρα ἐστὶν ἡ καταβολὴ τοῦ ἑνὸς, τῶν δέ-
κα νομισμάτων, ἤπερ τοῦ οἰκέτου. καὶ διὰ τοῦτο βλάπτεται τὴν ἐκλογὴν
οὐκ ἔχων. ὥστε οὖν δεῖ ὁμοιότροπον εἶναι τὴν ἐναγωγὴν τῇ ἐπερωτήσει. ἵνα οὕ-
τως εἴπω, εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναι στίχον, ἢ ι νομίσμα-
τα. εἰ δὲ καί τις γενικῶς οἰκέτην ἐπερωτήσῃ, καὶ ἔλθῃ ἰδικῶς στίχον ἀπαι-
τῶν. ἢ γενικῶς οἶνον ἐπερωτήσας, μετὰ ταῦτα ἰδικῶς καμπανὸν οἶνον ἀπαι-
τήσῃ ἢ γενικῶς πορφύραν ἐπερωτήσας, μετὰ ταῦτα ἰδικῶς τυρίαν ἀπαιτήσῃ

plus πετιτεύει. τὴν γὰρ ὑπαλλαγὴν ἀφαιρεῖται τοῦ ἐναγομένου, ἣν ἡ φύσις αὐτῷ δίδωσι τῆς ἐπερωτήσεως. ὁ γὰρ γενικῶς ἐπερωτηθεὶς οἰκέτην, ἢ οἶνον, ἢ πορφύραν, ἐξουσίαν ἔχει ἐξ οὗ βούλεται τόπου τοῦτο λαβὼν, καταβαλεῖν. τὸ πλέον φημὶ, εἰ καὶ εὐτελέστερον εἴη τὸ ἀπαιτούμενον, οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ὁ ἄκτωρ plus πετιτεύει. συμβαίνει γὰρ ἔσθ᾽ ὅτε τὸ νομιζόμενον εἶναι εὐτελὲς, δυσχερῶς εἰς καταβολὴν γίνεσθαι τῷ ἐναγομένῳ. οἷον λόγου χάριν, πάντων τῶν οἴνων χείρων ἐστὶν ὁ καμπάνιος. ἐὰν γενικῶς ἐπερωτήσας, ἰδικῶς καμπανὸν ἀπαιτῶ, διὰ τοῦτο plus πετιτεύω, ἐπειδὴ ὁ ἐναγόμενος ἔσθ᾽ ὅτε εὐχερέστερον οἶνον καλλίονα δίδωσιν ἢ καμπάνιον, διὰ τὸ τοῦτο ἀπορεῖν.

Sed hæc quidem ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάλαι ἦν ἐν πολιτείᾳ τὰ τῶν plus petitionum. μετὰ δὲ ταῦτα διάταξις Ζήνωνος τοῦ τῆς θείας λήξεως, οὐδὲν ἧττον καὶ νομοθεσία τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐστένωσε ταῦτα τὰ τῶν plus petitionum. καὶ εἰ μέν τις χρόνῳ plus πετιτεύει τι, χρὴ τὸν δικαστὴν ὁρίζειν, ὡς ἡ Ζήνωνος διδάσκει διάταξις. εἰ δὲ καὶ περὶ ποσότητος, ἢ καθ᾽ ἕτερόν τινα τρόπον γίνεται ἡ plus petitio, καί τις ἐντεῦθεν ζημία συμβῇ τῷ ἐναγομένῳ, οἷον σπορτούλων πλειόνων δόσις, ὡς προειρήκαμεν εἰς τὸ τριπλοῦν, ὧν ὑπὲρ τὸ δέον ὁ ῥέος ἐζημιώθη, ὁ ἄκτωρ καταδικασθήσεται.

Si minus κινεῖ τις κατ᾽ ἐμοῦ δικαστήριον minus ὀρεπετίτευσε. δέκα γὰρ ἐποφειλόμενος ἐκίνησε περὶ πέντε. ἢ δεσπόζων εἰς ὁλόκληρον τοῦ ὑπ᾽ ἐμοῦ κατεχομένου ἀγροῦ, περὶ τοῦ ἡμίσεως ἐποιήσατο τὴν ἐναγωγήν. οὐδεὶς αὐτῷ κίνδυνος ἐντεῦθεν συμβήσεται. εἰς γὰρ τὴν λοιπὴν ποσότητα ὁ δικαστὴς ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ, οὐδὲν ἧττον καταδικάζει με. ὡς ἡ εἰρημένη Ζήνωνος βούλεται διάταξις.

Si quis aliud ἐάν τις aliud pro alio ἁμαρτήσει, οὐκ ἔσται αὐτῷ τὸ πταῖσμα ἐπιζήμιον. ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ δικαστηρίῳ τῆς ἀληθείας γνωσθείσης, ἡ πλάνη διόρθωσιν ἐπιδέχεται. τὸ δὲ aliud pro alio ἁμαρτάνεται τρόποις δύο, ἢ πράγματι, ἢ αἰτίᾳ. πράγματι μὲν, οἷον Στίχον ἐποφειλόμενος τὸν οἰκέτην ἦλθεν Ἔρωτα ἀπαιτῶν. αἰτίᾳ δὲ, οἷον ἡνίκα ἑτέραν ἀντὶ ἑτέρας ἐκίνησεν ἀγωγήν. δέον γὰρ κινῆσαι τὴν ex testamento, ἐκίνησε τὴν ex stipulatu. ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου.

Sunt præterea ἔστι καὶ ἄλλη τῶν ἀγωγῶν διαίρεσις. εἰσὶ γάρ τινες ἀγωγαὶ, δι᾽ ὧν οὐχ ὅλον τὸ ἐποφειλόμενον λαμβάνομεν. ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὁλόκληρον, ποτὲ δὲ ἧττον. οἷον ἐὰν κινῶ κατὰ σοῦ τὴν de peculio, ἕνεκα τοῦ σοῦ υἱοῦ, ἢ τοῦ σοῦ οἰκέτου περὶ δέκα νομισμάτων. εἰ μὲν γὰρ εὔπορον ἐστὶ τὸ peculium, λήψομαι τὰ ι νομίσματα. εἰ δὲ ἄξια ἐστὶ τὰ ἐν τῷ peculio πράγματα πέντε νομισμάτων, εἰς τὰ ε μόνα ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης καταδικάζεται. τίνα δὲ χρὴ τρόπον νοεῖσθαι τὸ peculium προϊόντες μαθησόμεθα.

Item si de dote ἔστι δὲ πρὸς τῇ de peculio, καὶ ἑτέρα ἀγωγὴ, οὐ πάντως εἰς ὁλόκληρον ποιουμένη τὴν καταδίκην. ἐὰν γὰρ ἐγὼ προῖκα ὑποδέξωμαι παρὰ τῆς ἐμαυτοῦ γαμετῆς, εἶτα συστὰς ὁ γάμος, μετὰ ταῦτα διαλυθῇ, κινοῦσα κατ᾽ ἐμοῦ τὴν ex stipulatu, ὥσθ᾽ ἀπαιτήσει τῆς προικὸς, οὐ πάντως λήψεται τὸ ὁλόκληρον, ἀλλ᾽ εἰς ὅσον ἐξαρκεῖ ἡ ἐμὴ περιουσία. καὶ εἰ μὲν συντρέχει ἡ ποσότης τῶν ἐμῶν πραγμάτων

τωμ

τὴν τῇ ποσότητι τῆς προικός, ἡ γυνὴ λήψεται τὸ ὁλόκληρον. εἰ δὲ ἑκατὸν νομισμάτων οὔσης τῆς προικός, ἡ περιουσία εἰς πεντήκοντα συντείνει, εἰς πεντήκοντα καταδικασθήσομαι, διὰ τὸ εἰς τοσοῦτον εὐπορεῖν. ἴσθ᾽ ὅτι καὶ εὐπόρου μου ὄντος, οὐ πάντως ἡ ἐμὴ γυνὴ πᾶσαν λήψεται τὴν προῖκα, διὰ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ retentionem, ἥτις τὴν ποσότητα μειοῖ τῆς προικός. εἰ γὰρ ἐπεδόθη μοι πράγματα ἐν προικὶ εἰς χίλια νομίσματα συντείνοντα, δαπανήσω δὲ περὶ αὐτὰ ἑκατὸν νομίσματα, διαλυθέντος δὲ τοῦ γάμου, ἀπαιτοῦμαι τῶν χιλίων νομισμάτων τὴν ποσότητα, δύναμαι ἀντιτιθέναι καὶ λέγειν, ὅτιπερ ἑκατὸν νομίσματα ἐδαπάνησα περὶ τοὺς ἀγρούς, ἢ τὰς οἰκίας, τὰς λόγῳ προικὸς ἐπιδοθείσας μοι. καὶ ἐπειδὴ ipso iure, ἢ γοῦν αὐτῷ τῷ νόμῳ αἱ τοιαῦται δαπάναι τὴν προῖκα ἀπομειοῦσιν, οὐ καταδικασθήσομαι εἰς τὰ χίλια νομίσματα, ἀλλ᾽ εἰς μόνα ἐννεακόσια. εἰ γέγονεν ἡ δαπάνη νεκεσσαρία οὖσα. τουτέστιν ἐξ ἀνάγκης δαπανηθεῖσα. ἔμελλε γὰρ ἴσθ᾽ ὅτι καταπίπτειν ἡ οἰκία, εἰ μὴ περὶ ἀνανέωσιν αὐτῆς ἑκατὸν ἀνηλώθησαν νομίσματα. διὰ τοῦτο, ταύτῃ χρήσομαι τῇ ἐξσεπτζίονι. τουτέστι τῇ παρακατασχέσει. ἥτις λέγεται ob necessarias impensas. ταῦτα δὲ πάντα τελεώτερον ἐκ τῶν διγέστων ἔνεστι μαθεῖν.

Sed & si quis

ἐάν τις κατὰ τοῦ οἰκείου πατρός, ἐμαγκίπατος ὢν δηλονότι, ἢ ἀπελεύθερος κατὰ τοῦ οἰκείου πάτρωνος, κινῇ οἵαν δήποτε ἀγωγήν, ἢ ἐὰν ὁ κοινωνός, κατὰ τοῦ κοινωνοῦ κινῇ τὴν pro socio, οὐ πλέον ὁ ἐναγόμενος καταδικασθήσεται τῷ ἀντιδίκῳ, ἤπερ εἰς ὅσον εὐπορεῖ ἡ αὐτοῦ περιουσία. τὸ αὐτὸ δεῖ, καὶ ἐὰν donandi animo ἐπερωτηθῶ δοῦναί τινι ἑκατὸν νομίσματα. οὔτε γὰρ πλέον ὀφείλω καταδικασθῆναι αὐτῷ, ἤπερ εἰς ὅσον εὐπορῶ.

Compensationes

καὶ αἱ κομπενσατίονες ἀντιτιθέμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτελοῦσιν, ὥστε μὴ ὅλον λαμβάνειν τὸν ἄκτορα ὅπερ ἀπαιτεῖν πειρᾶται. εἰ γὰρ κινεῖ κατ᾽ ἐμοῦ περὶ δέκα νομισμάτων, ἀμοιβαδὸν ἀντοφείλων μοι τρία νομίσματα, εἰς ἑπτὰ καταδικασθήσομαι. καθὰ καὶ ἤδη προείρηται. διὰ τοῦτο εἶπεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ ἐὰν συμβῇ μὴ σαφὲς εἶναι τὸ εἰς κομπενσατίονα ἀντιτιθέμενον χρέος, οὐδὲν ἧττον ὁ ἄκτωρ ἀπαιτήσει τὸ χρέος ὁλόκληρον.

Cum eo quoque

ἐχρεώστει Τίτιος διαφόροις κρεδίτορσι πολλὴν χρυσίου ποσότητα. ἐπικειμένων τῶν δανειστῶν, καὶ ἀπαιτούντων τὰ χρέα ἐξ ἴσης τῆς οἰκείας περιουσίας, οὐκ ἐξαρκῶν πρὸς τὴν τούτων καταβολήν. εἰ συνέβη τὸν Τίτιον αὐτὸν μετὰ χρόνον, ἕτερα κτήσασθαι πράγματα, εἰς ἀξιόπιστον συντείνοντα ποσότητα, δύνανται οἱ κρεδίτορες οἷα μὴ δυνηθέντες ἀποπληρωθῆναι τὸ χρέος, τὴν λειπομένην αὐτοῦ ἀπαιτεῖν ποσότητα. καὶ καταδικασθήσεται αὖθις, οὐκ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ᾽ εἰς ὅσον εὐπορεῖ. ἀπάνθρωπον γὰρ ἐνομίσθη, τῆς ἰδίας αὐτὸν γυμνωθέντα περιουσίας, εἰς ἅπαν καταδικάζεσθαι τὸ χρέος

QVOD CVM EO QVI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIVM GESTVM ESSE DICETVR Titulus VII

ΕΝ τοῖς προλαβοῦσι, μνήμην ἐποιησάμεθα τῆς de peculio, ἥτις κινεῖται προφάσει τοῦ peculii τοῦ οἰκέτου, ἢ γοῦν τοῦ ὑπεξουσίου υἱοῦ κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ δεσπότου. δεῖ τοίνυν περὶ αὐτῆς εἰπεῖν. εἰς ἕτερον γὰρ τὸν καιρὸν, τὴν αὐτῆς ὑπερεθέμεθα διδασκαλίαν ποιήσασθαι. ἀλλὰ χρὴ καὶ περὶ ἑτέρων ἀγωγῶν, αἵ τινες χάριν τῶν αὐτῶν ὑπεξουσίων κατὰ πατρὸς ἢ δεσπότου κινοῦνται, ἐπιμελέστερον διεξελθεῖν. ἐπειδὴ δὲ συναλλάγματος γινομένου, εἴτε μετὰ οἰκέτου, εἴτε μετὰ ὑπεξουσίου υἱοῦ, τὰ αὐτὰ ἔστι σχεδὸν νόμιμα, ἵνα μὴ φλύαρος καὶ πολυρρήμων φανῶ, διαλογισμοῖς ἀπείροις κεχρημένος, λόγον ποιήσομαι περὶ μόνων τῶν πρὸς οἰκέτην γινομένων συναλλαγμάτων, καὶ τῆς κατὰ τοῦ δεσπότου ἐναγωγῆς. τὰ αὐτὰ γὰρ νοήσωμεν καὶ περὶ υἱοῦ. ἔτι δὲ καὶ περὶ πατρὸς ἔχοντος in potestate τὸν παῖδα. εἰ δέ τι ἰδιάζον ἐπὶ τούτων παραφυλάττεται, κεχωρισμένως ἐπιδείξωμεν ὕστερον. Si igitur ἔστι τοίνυν κατὰ τοῦ δεσπότου ἀγωγὴ ἡ quod iussu, προφάσει τῶν πρὸς τὸν οἰκέτην συναλλαγμάτων κινουμένη. ἐὰν γὰρ κελεύσει τοῦ δεσπότου συναλλάξῃ μοι, γίνεται δέ μοι ἔνοχος, ἔχω κατ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότου τὴν quod iussu. τρόπον γάρ τινα πρὸς αὐτὸν δοκῶ συναλλάττειν, καὶ τὴν αὐτοῦ μεταδιώκειν πίστιν, διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γινομένην κέλευσιν. εἰς ὁλόκληρον δὲ αὕτη ἡ quod iussu ἔχει τὴν καταδίκην. κατὰ μίμησιν τῆς quod iussu, καὶ ἑτέρας δύο εἰς ὁλόκληρον ἐχούσας τὴν καταδίκην ἀγωγὰς ὁ πραίτωρ ἐπηγγείλατο. ὧν ἡ μὲν exercitoria, ἡ δὲ ἑτέρα institoria προσαγορεύεται. καὶ ἡ μὲν exercitoria τότε χώραν ἔχει, ὁπότε τὸν ἴδιον οἰκέτην μάγιστρόν τις τῆς οἰκείας προβάλλεται νηὸς, καὶ τιμήματος προβληθέντος αὐτοῦ χάριν τοῦ πράγματος, ἐφ' ᾧ καὶ προεβλήθη, γέγονε συνάλλαγμα. ἐπὶ γὰρ τούτου τοῦ θέματος, εἰς ὁλόκληρον ἔχω τὴν exercitoriam, κατὰ τοῦ δεσπότου. διὰ τοῦτο δὲ ὠνόμασται exercitoria, ἐπειδὴ exercitor προσαγορεύεται οὗτος, πρὸς ὃν ὁ καθημερινὸς τῆς νεὼς πόρος ἀνατρέχει. ἡ δὲ institoria, τότε χώραν ἔχει, ἡνίκα τις καπηλείου τυχὸν, ἢ οἵας δήποτε πραγματείας, τὸν ἴδιον οἰκέτην προέστησεν. ἐὰν γὰρ μετ' αὐτοῦ τι συνάλλαγμα γίνηται, ταύτης χάριν τῆς αἰτίας, ἐφ' ᾗ καὶ προέστη, ἐναχθήσεται ὁ δεσπότης εἰς ὁλόκληρον τῇ institoria. διὰ τοῦτο δὲ institoria προσαγορεύεται, ἐπειδὴ οἱ προβαλλόμενοι τῶν πραγμάτων institores καλοῦνται. χώρα δὲ ταύτῃ τῇ institoria, καὶ τῇ exercitoria, εἰ καὶ ἐλεύθερον, ἢ ἀλλότριον οἰκέτην, νεὼς, ἢ καπηλείου, ἢ οἵας δήποτε πραγματείας προέστηκε. κἀνταῦθα γὰρ αὐτὸς ὁ τῆς δικαιοσύνης λόγος κατὰ τοῦ προστήσαντος τὴν exercitoriam, ἢ γοῦν institoriam δίδωσιν. ὁ γὰρ προϊστῶν τινα, δοκεῖ λαμπρᾷ λέγειν τῇ φωνῇ, ὅτι ἐγὼ τοῦτον προέστησα.

προίστησι. ὁ βουλόμενος αὐτῷ συναλλαττέτω. Ἐπενόησε δὲ καὶ ἄλλην ἀγωγὴν ὁ πραίτωρ, ἥτις tributoria καλεῖται. ἐὰν γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκέτης εἰς τὰ peculiaria αὐτοῦ πραγματεύσηται φορτία, οὐ κατὰ κέλευσιν ἐμήν, οὐδὲ ἐμοῦ προστήσαντος αὐτόν, εἰδότος μέντοι, καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος, γίνεται δὲ πρὸς αὐτὸν συνάλλαγμα, οὕτως ὁ πραίτωρ ὑπὲρ αὐτοῦ δικαιοδοτεῖ. εἰ γὰρ συμβῇ ὀφλῆσαι αὐτὸν διαφόροις προσώποις, ὀφλῆσαι δὲ κἀμοὶ τῷ δεσπότῃ· ὃ δὲ εἶπον ὀφλῆσαι φυσικῶς νοητέον, οὐκ ἐννόμως· παρασκευάζεται δὲ ὁ οἰκέτης ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὰ φορτία, προσέρχονται οἱ κρεδίτωρες τῷ πραίτωρι, καὶ ἀναγκάζει τὸν δεσπότην ἀγαγεῖν εἰς μέσον τὰ φορτία. καὶ εἴ τι ἐκ τῶν φορτίων διεπράθη καὶ συνήχθη χρυσίον, καὶ τοῦτο ἀναλόγως διελεῖν μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν κρεδιτώρων. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ δεσπότης, ᾧ ἐπιτέτραπται τῶν φορτίων ἡ διαίρεσις, ὑφέληταί τινα ἐξ αὐτῶν, καὶ μὴ πάντα εἰς μέσον ἀγάγῃ, ἔλθῃ δέ τις τῶν κρεδιτώρων αἰτιώμενος καὶ λέγων, ὡς ὅτι ἔλαττον τὰ φορτία τῶν ὑπὸ τοῦ οἰκέτου ἐκ τῆς πραγματείας ἐνεχθέντων εἰς μέσον ἐλήλυθε, δοθήσεται αὐτῷ tributoria κατὰ τοῦ δεσπότου. δι' ἧς ἀναγκασθήσεται, ὅπερ ἔτυχεν ἀποκρυψάμενος φορτίον εἰς μέσον ἐνεγκεῖν. λέγεται δὲ tributoria, ἡ διαιρετικὴ παρὰ τὸ distribuere, ὅ ἐστι διελεῖν. Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἀγωγαῖς, ἐπενόησε καὶ τὴν de peculio, ἤτοι de in rem uerso. τουτέστι περὶ τῶν ἐν πράγμασι τοῦ πατρός, ἢ καὶ δεσπότου στραφέντων ἤγουν δαπανηθέντων, ἵνα εἰ καὶ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου συνάλλαγμά τι γένηται πρὸς τὸν οἰκέτην, ὅμως εἴτε τι ἐδαπανήθη περὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δεσπότου, τουτέστι in rem uersum ἐγένετο, εἰς τοῦτο ὅλον ὁ δεσπότης καταδικασθῇ, εἴτε οὐκ ἐγένετο uersum, εἰς τοῦτο μέχρι τῆς τοῦ peculij ποσότητος καταδικασθῇ. δοκεῖ δὲ uersum γίνεσθαι εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ δεσπότου, ἐάν τι κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀναλωθῇ περὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα. οἷον δανεισάμενος ὁ ἐμὸς οἰκέτης, τοῖς ἐμοῖς κρεδίτορσι κατέβαλεν, ἢ μέλλουσάν μοι πίπτειν οἰκίαν ἀνώρθωσεν, ἢ τῇ ἐμῇ φαμιλίᾳ σῖτον ἠγόρασεν, ἤγουν ἀγρόν, ἢ ἕτερον οἷον δήποτε πρᾶγμα ἀναγκαῖον ἠγόρασέ μοι. εἰ τοίνυν δέκα νομίσματα ἐδανείσατο παρὰ σοῦ, καὶ πέντε μὲν κατέβαλε τῷ ἐμῷ κρεδίτορι, τὰ δὲ ἄλλα ὅπως δήποτε ἐδαπάνησεν, ὑπὲρ μὲν τῶν πέντε uersorum, εἰς ὁλόκληρον καταδικάζομαι. ὑπὲρ δὲ τῶν μὴ δαπανηθέντων εἰς ἐμέ, μέχρι τοσούτου κατασχεθήσομαι, μέχρις οὗ ἐκτείνεται ἡ τοῦ peculij ποσότης. οὐκοῦν ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι εἰ πάντα τὰ δέκα νομίσματα εἰς τὴν ἐμὴν ἐδαπάνησεν οὐσίαν, οὐ τὰ πέντε, ἀλλὰ ὅλα τὰ δέκα νομίσματα ὁ κρεδίτωρ ἀπαιτήσει με. αὕτη γὰρ ἡ de peculio, μία μέν ἐστιν ἀγωγή, διπλῆν δὲ ἔχει τὴν καταδίκην. ἢ γὰρ εἰς τὸ peculium, ἢ εἰς τὸ uersum γίνεται ἡ ἐναγωγὴ καὶ ἡ καταδίκη. ὁ τοίνυν δικαστής, ὁ τῆς de peculio ἀκροώμενος πρότερον εἴωθε κατανοεῖν εἰ ἐδαπανήθη τι περὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δεσπότου. καὶ εἰ μέν τι δεδαπάνηται, εἰς

Introduxit

Praeterea

ταύτην πάντως τὴν ποσότητα τὸν δεσπότην καταδικάζει. ἑτέρως γὰρ εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ποσότητος τοῦ peculij μεταβήσεται, εἰ μηδὲν τῶν δανεισθέντων τῷ οἰκέτῃ, εἰς τὴν οἰκείαν οὐσίαν δαπανηθῇ τοῦ δεσπότου, ἢ γοῦν μὴ πάντα δαπανηθῇ.

Cum autē quæritur

εἰπόντες περὶ τῆς de peculio, εἴπωμεν τί ἐστι peculium. ὅρος peculij οὗτός ἐστιν, οὐσία φυσικὴ προσκεχωρημένη ὑπεξουσίῳ, κατὰ γνώμην πατρὸς, ἢ δεσπότου, ἐξῃρημένων τῶν φυσικῶν χρεῶν, πατρικῶν φημὶ καὶ δεσποτικῶν, καὶ τῶν τοῖς ὑπεξουσίοις ὀφειλομένων. οὐσία εἶπον φυσικὴ, ἐπειδὴ κατὰ νόμους οὐσίαν ἔχειν ὑπεξούσιος οὐ δύναται. προσκεχωρημένην ὑπεξουσίῳ κατὰ γνώμην πατρὸς, ἢ δεσπότου εἶπον, ἐπειδὴ ἐκεῖνο peculium ἐστιν, ὃ οἶδεν ὁ πατὴρ, ἢ ὁ δεσπότης. εἰ γάρ τι παρὰ γνώμην αὐτῶν ἔχουσι, τοῦτο τῷ peculio οὐ συναριθμηθήσεται. ἐξῃρημένων φυσικῶν χρεῶν προσέθηκα, ἐπειδὴ κυρίως ἐκεῖνο ἐστι peculium, ὃ περιλιμπάνεται μετὰ τὴν τῶν φυσικῶν χρεῶν ἐξαίρεσιν. οἷον ὀφείλει μοι ὁ σὸς ὑπεξούσιος ἑκατὸν νομίσματα. ἔχει δὲ peculium νομιζόμενον κατὰ πρώτην ὄψιν τριακοσίων νομισμάτων. ἀλλ' ἐπειδὴ ὀφείλει τῷ πατρὶ ἢ τῷ δεσπότῃ ἑκατὸν νομίσματα, ὀφείλει δὲ καὶ τῷ συνυπεξουσίῳ, ἢ γοῦν τῷ ἰδίῳ ἀδελφῷ· ἢ ὁ μὲν υἱὸς ὀφείλει τῷ σῷ δούλῳ, ἢ ὁ σὸς δοῦλος ὀφείλει τῷ υἱῷ σου τῷ ὑπεξουσίῳ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα νομίσματα, καθαρὸν νομίζεται peculium πεντήκοντα νομίσματα. ἴσθι δὲ ὅτι τὸ τῷ ὑπεξουσίῳ ὀφειλόμενον χρέος, οὐκ ἐξαιρεῖται κινουμένης τῆς de peculio. οἷον ὡς ὑπὲρ τούτου τοῦ θέματος. ὁ σὸς οἰκέτης ἔχει ἐν τῷ peculio αὐτοῦ οἰκέτην. οἱ δὲ νομικοὶ, τὸν μὲν πρῶτον οἰκέτην λέγουσιν ordinarium. τὸν δὲ τοῦ οἰκέτου οἰκέτην λέγουσι uicarium. ὥσπερ ὁ ordinarius οἰκέτης ἐστιν, οὕτω καὶ ὁ uicarius, ὥστε δύο συνυπεξούσιοί εἰσιν. ἐχρεώσει τοίνυν ὁ σὸς οἰκέτης ἐμοὶ ἑκατὸν νομίσματα. ἔχει δὲ peculium ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα. ἡ γὰρ διατίμησις τῶν ἐν τῷ peculio πραγμάτων εἰς τοσαύτην συντείνει ποσότητα. ἦν δὲ ἐν τῇ διατιμήσει, καὶ ὁ uicarius. ἐχρεώσει δὲ καὶ ὁ ordinarius τῷ uicario ἑκατὸν νομίσματα. ἐναγόμενος οὖν σὺ παρ' ἐμοῦ τῇ de peculio, οὐ δύνασαι λέγειν, ὅτι τὸ peculium τοῦ σοῦ οἰκέτου ἐστὶ πεντήκοντα μόνα νομίσματα, καὶ δεῖ σε εἰς πεντήκοντα μόνα καταδικασθῆναι. ἐπειδὴ ὁ ordinarius ὑπὲρ οὗ ἐνάγῃ τῇ de peculio τῷ uicario χρεωσεῖ ἑκατὸν νομίσματα. τοῦτο γὰρ τὸ χρέος οὐκ ἐξαιρεῖται. καὶ τίς ἐστιν ὁ λογισμὸς, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ὁ λογισμὸς οὗτός ἐστιν. ἡνίκα βουλόμεθα τὸ peculium, τοῦ ordinarij οἰκέτου καταμαθεῖν, ψηφίζοντες τὰς διατιμήσεις τῶν ἄλλων πραγμάτων, προστίθεμεν καὶ τὴν τοῦ uicarij διατίμησιν, καὶ οὕτως ἀποφαινόμεθα λέγοντες, τοσῆσδε εἶναι ποσότητος τὸ peculium. τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, οὐ δύναται ὁ uicarius ὃν ἡ διατίμησις ηὔξησε τὸ peculium, αὐτὸς καὶ μειοῦν αὐτὸ διὰ τῶν ὀφειλομέ-

νων

νομ αὐτῷ, ἵνα μὴ τὸ αὐτὸ πρόσωπον εὑρεθῇ, δύο ἐναντία ποιοῦν, καὶ αὔξον, καὶ ἀπομειοῦν τὸ peculium, ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει. τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ ὁ σὸς ὑπεξούσιος ἔχει οἰκέτην ἐν τῷ ἰδίῳ peculio. ὃς λέγεται πεκουλιάριος οἰκέτης. καὶ ὑποφείλει μοι ἑκατὸν νομίσματα. χρεωστεῖ δὲ καὶ τῷ πεκουλιαρίῳ οἰκέτῃ σοῦ ἑκατὸν νομίσματα. ἐνταῦθα λέγομεν, μὴ ὑπεξαιρεῖσθαι τοῦτο τὸ χρέος, ἵνα μὴ ὁ πεκουλιάριος οἰκέτης, αὐξήσῃ μὲν τὸ τοῦ υἱοῦ σου peculium, διὰ τῆς οἰκείας διατιμήσεως, μειώσῃ δὲ διὰ τῶν αὐτῷ φυσικῶς ὑποφειλομένων. καὶ εὑρεθῇ τὸ αὐτὸ πρόσωπον δύο ποιοῦν ἐναντία ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ, καὶ αὖξον καὶ μειοῦν τὸ peculium. ἐκ τῶν εἰρημένων δεδήλωται, ὅτι πολλαί εἰσιν αἱ ἀγωγαὶ αἱ κινούμεναι κατὰ τοῦ δεσπότου, προφάσει τῶν ὑποφειλομένων ὑπὸ τοῦ οἰκέτου. ἔστι γὰρ ἡ quod iussu, ἡ institoria, ἡ exercitoria, ἡ tributoria. ἔστι δὲ καὶ ἡ de peculio. ἔξεστι δέ τινι ἐάσαντι τὴν quod iussu, ἢ τὴν exercitoriam, ἢ τὴν institoriam, ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν de peculio. γενικὴ γὰρ οὖσα ἡ de peculio, αὐτὴ πασῶν δύναται κινεῖσθαι. ἐκεῖναι μὲν γὰρ ἰδικαί. αὕτη δὲ γενική ἐστιν. ἀνόητος δὲ ἐκεῖνός ἐστιν, ὁ ἐάσας ἐκείνας, αἵ τινος εὐχερεῖς εἰσιν εἰς ἀπόδειξιν, καὶ τὸ ὁλόκληρον περιποιῆσαι τῷ ἐνάγοντι, καὶ ὁρμῶν ἐπὶ τὴν de peculio. δυσχερὲς γάρ ἐστι πρῶτον μὲν δεῖξαι, πόσον ἐστὶ τὸ peculium. τὰ γὰρ πράγματα τοῦ peculij, οὐκ ἔστι πρόδηλα τοῖς ἔξωθεν. ὅτε δὲ καὶ δείξει πολλὰ κοπωθεὶς ὁπόσον ἐστὶ τὸ peculium, τότε δύναται ἀντιτιθέναι φυσικὸν χρέος ἀπομειοῦν τὸ peculium. δυσχερὲς δέ ἐστιν ἀποδεῖξαι καὶ πόσα τῶν δανεισθέντων αὐτῷ uersa ἐποίησε περὶ τὸν δεσπότην. ἔστι δὲ ὅτε ἡ de peculio αὕτη, καὶ ὡς εἶδος καὶ ὡς γένος κινεῖται. καὶ πότε τοῦτό ἐστιν; οἷον συνήλλαξα τῷ σῷ οἰκέτῃ, οὐδὲ κατὰ κέλευσιν σήν, οὐδὲ προεστῶτος αὐτοῦ πραγματείας τῆς κατὰ γῆν, ἢ κατὰ θάλασσαν. ἐνταῦθα ἡ de peculio ἐστί, καὶ ὡς εἶδος, καὶ ὡς γένος. εἰ δὲ ἁρμόσει σοι ἡ tributoria, δύνασαι ταύτην ἐάσας, ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν de peculio, ἤτοι de in rem uerso. ἐνταῦθα δὲ οὐ πάντως καταγινώσκομεν τοῦ ἐάσαντος τὴν τριβουτορίαν καὶ ἐλθόντος ἐπὶ τὴν de peculio. ποτὲ μὲν γὰρ ἡ de peculio καλλίων εὑρίσκεται τῆς tributorias, ποτὲ δὲ ἐλάττονα περιποιεῖται τῆς τριβουτορίας, καὶ τότε καλλίων ἡ tributoria. οἷον ἡνίκα πολλὰ ὕπεισι φυσικὰ χρέα. τῆς μὲν γὰρ τριβουτορίας κινουμένης, οὐδὲν ὑπεξαιρεθήσεται φυσικὸν χρέος. ἴσον γὰρ τὸ τοῦ δεσπότου χρέος ἐστὶ, καὶ τῶν κρεδιτώρων. καὶ οὐδεμίαν προτίμησιν ἐν αὐτῇ ὁ δεσπότης ἔχει, οὐδὲ ὑπεξαιρεῖται τὸ αὐτῷ ὑποφειλόμενον. τῆς δὲ de peculio κινουμένης, καλλίων ἡ τοῦ δεσπότου αἵρεσις. ὑπεξαιρεῖται γὰρ τὸ φυσικὸν χρέος. τουτέστι τὸ τῷ δεσπότῃ ὑποφειλόμενον. καὶ οὕτως εἰς τὴν λειπομένην ποσότητα τῷ δανειστῇ ὁ δεσπότης τοῦ δούλου καταδικάζεται. καλλίων δὲ ἡ ἐναγωγὴ ἐπὶ τῆς de peculio ἐστὶν, ἤπερ τῆς tributorias ἐν τούτῳ. ὅτι κινουμένης τῆς de peculio, παντὸς τοῦ peculij γίνεται λόγος.

τῆς δὲ tributorias κινουμένης, ἐκεῖνο μόνον ἐν δικαστηρίῳ σκοπεῖται, εἰς ὃ πραγματεύεται μέρος τοῦ πεκουλίου ὁ οἰκέτης. τὸ τρίτον τυχὸν ἢ τὸ τέταρτον, ἢ καὶ τὸ ἕκτον μέρος τοῦ peculii. καὶ οὐδὲ αὐτὸ ὅλον φέρεται τὸ ἕκτον μέρος τοῦ πεκουλίου, εἰς ὃ ὁ οἰκέτης πραγματεύεται κινουμένης τῆς τριβουτορίας· ἀλλὰ τὸ ὑφαιρεθὲν ὑπὸ τοῦ δεσπότου ἐν τῇ διανεμήσει τῶν φορτίων. ὥστε δὴ μέρους μέρος φέρεται. τοῦ δὲ ἑτέρου peculii, ὅπερ ἐστὶν ἐν κτήμασι καὶ ἀνδραπόδοις, καὶ οἷς ἐποφείλεται ὑφ' ἑτέρων ὁ οἰκέτης δανείσας τυχὸν τισὶν, οὐ γίνεται λόγος. ὥστε δὴ δεῖ τινὰ σκοπήσαντα τὸ συμφέρον αὐτῷ, ἢ τὴν tributoriam, ἢ τὴν de peculio ἐπιλέξασθαι. εἰ δέ τις δύναται ἀποδεῖξαι, ὅτι τὰ δανεισθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν προσεχώρησε τοῦ δεσπότου, ἐπιλεγέσθω μᾶλλον τὴν de peculio. ἵνα ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου τῆς de in rem verso ἡ καταδίκη γένηται.

Quæ diximus

τὰ δὲ εἰρημένα ἡμῖν περὶ οἰκέτου καὶ δεσπότου, τὰ αὐτὰ νοοῦμεν, καὶ περὶ υἱοῦ, καὶ θυγατρὸς, καὶ ἐγγόνου καὶ ἐγγόνης, καὶ πατρός ἔτι δὲ καὶ πάππου, ὧν ὑπεξούσιοί εἰσιν οὗτοι.

Illud

ἐκεῖνο δὲ ἰδιαζόντως ἐπὶ τῶν ἐλευθέρων τῶν in potestate σκοπεῖται. ὅτι τὸ μακεδονιανεῖον δόγμα, ὡς ἐν παραγραφῇ ἀντίκειται τοῖς δανείσασιν ὑπεξουσίῳ. τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. μακέδων τις οὕτω λεγόμενος γέγονεν ἐν τῇ ῥώμῃ, ὃς ὑπεξούσιος ὢν τῷ οἰκείῳ πατρὶ, ἐδανείσατο παρά τινος ἐλπίζων ὅτι τελευτήσαντος αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, δυνήσεται τὸ χρέος ἀποδοῦναι. πολλοῦ χρόνου διαδραμόντος, ὁ δανειστὴς ἐπέκειτο τὸ χρέος ἀπαιτῶν. ὁ μακέδων οὐκ ἔχων πόθεν ἂν ἀποδῷ, πῶς γὰρ ὑπεξούσιος ὢν, ἀνεῖλε τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. ἐγνώσθη τοῦτο τῇ συγκλήτῳ. κἀκεῖνος μὲν δίκας δέδωκε πατροκτονίας. δόγμα δὲ λεγόμενον μακεδονιανεῖον γέγονε, τὸ κελεῦσαν, μηδένα δανείζοντα ἐλευθέρῳ ὑπεξουσίῳ ἀπαιτεῖν τὰ δανεισθέντα, ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ ἕκαστος εἰδὼς, ὡς οὐ δύναται ἀπαιτῆσαι τὸ δάνεισμα, ἀπέχηται τοῦ δανείζειν αὐτῷ. οὐ μόνον δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπαιτήσει τὸν ὑπεξούσιον, ἢ τὴν ὑπεξουσίαν, ἢ τὸν ἔγγονον ἢ τὴν ἐγγόνην ὑπεξουσίους ἔτι ὄντας, ἀλλ' οὐδὲ αὐτεξουσίους γενομένους τελευτῇ τυχὸν τοῦ πατρὸς, ἢ ἐμαγκιπατευθέντας. οὐδὲ μὴν κατὰ τοῦ πατρὸς, ἢ τοῦ πάππου δύναται κινεῖν τὴν de peculio, εἴτε ἔτι τοὺς παῖδας ὑπεξουσίους ἔχει, εἴτε τούτους ἐμαγκιπάτους ἐποίησε. ταῦτα δὲ διατετύπωσεν ἡ σύγκλητος οὕτως ἐννομοθετήσασα, ἐπειδὴ πολλάκις βαρυνθέντες τῷ χρέει οἱ ὑπεξούσιοι, ὅπερ λαβόντες ἀσώτως ἐδαπάνησαν, τῇ τῶν οἰκείων γονέων ἐπεβούλευον ζωῇ.

Illud in summa

ἐκεῖνο δὲ ὡς ἐν τέλει ὀφείλομεν εἰδέναι, εἰ κατὰ κέλευσιν πατρὸς, ἢ δεσπότου συνάλλαγμα πρὸς τὸν ὑπεξούσιον γέγονεν. ἢ γοῦν καὶ versum γένηταί τι εἰς τὴν αὐτοῦ οὐσίαν, δύναταί τις ἐάσας τὴν de peculio, ἢ τὴν de in rem verso ἐξ εὐθείας κατὰ τοῦ πατρὸς, ἢ κατὰ τοῦ δεσπότου κινεῖν τὴν κονδικτίκιον. ἔσται ἐ

πρωτο-

προστύπως πρὸς αὐτὸν τὸν δεσπότην, ἢ τὸν πατέρα ἐπερώτησεν τὸ συνάλλαγμα. ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν exercitoriam, ἢ τὴν institoriam ἔχων, δύναται τὴν κονδικτίκιον κατὰ τοῦ πατρὸς, ἢ κατὰ τοῦ δεσπότου κινεῖν, ἐπειδὴ κελεύσει αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπεξούσιον γέγονε τὸ συνάλλαγμα. εἰρήκαμεν γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι ὁ προϊστῶν τινα τῆς κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλασσαν ἐμπορείας, δοκεῖ πᾶσι παραγγέλλειν, ὥστε ἀδεῶς συναλλάττειν, τῷ προεστῶτι ὑπεξουσίῳ.

DE NOXALIBUS ACTIONIBUS Titulus VIII

Ὥσπερ ἐκ τῶν πρὸς τὸν ὑπεξούσιον συναλλαγμάτων ἐνάγεται ὁ δεσπότης, οὕτω καὶ ἐξ ὧν αὐτοὶ ἥμαρτον κατέχονται οἱ δεσπόται. ἐὰν γὰρ ὁ σὸς οἰκέτης κλέψῃ τὰ ἐμὰ πράγματα, ἢ ἁρπάσῃ, ἢ ζημιώσῃ με, ἢ ὑβρίσῃ με, ἡ νοξαλία ἀγωγὴ δίδοταί μοι κατὰ σοῦ. καταδικασθεὶς δὲ ταύτῃ τῇ νοξαλίᾳ, ἐξουσίαν ἔχεις, ἢ τὸ διάφορον καταβαλεῖν, ἢ τὸν οἰκέτην εἰς νόξαν παρασχεῖν. νόξα δὲ λέγεται αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ βλάψαν, ἐπειδὴ ἔβλαψεν αὐτὸς ὁ οἰκέτης. νοξία δὲ τὸ κακούργημα ὠνόμασται. οἷον ἡ κλοπὴ, ἡ ζημία, ἡ ἁρπαγὴ, ἡ ὕβρις. ἀρίστῳ δὲ λογισμῷ ταῦτα ἐπενόηται, τὸ τὸν δεσπότην καταδικασθέντα τῇ νοξαλίᾳ, δύνασθαι τὸν οἰκέτην ἐκδοῦναι ἐκείνῳ, εἰς ὅν τι ἐπλημμέλησεν ὁ οἰκέτης. ἀτοπώτατον γὰρ ἐνομίζετο τὴν τοῦ οἰκέτου ἀγροιότητα ἐπιζήμιον εἶναι τοῖς δεσπόταις, πέρα τῶν σωμάτων αὐτῶν. ὥστε δύο καταδικασθεὶς ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ οἰκέτου τῇ νοξαλίᾳ, εἰς οὐδὲν ἕτερον ἄκων ζημιοῦμαι, ἢ εἰς τὸ δοῦναι αὐτὸν εἰς νόξαν. τὴν γὰρ διατίμησιν τοῦ ἁμαρτήματος ἄκων οὐ καταβάλλω.

Dominus

παρασχὼν δὲ εἰς νόξαν τὸν πταίσαντα οἰκέτην ἐγὼ τῷ ἐνάγοντι, ἐλευθεροῦμαι τῆς νοξαλίας, εἰς τὸ διηνεκὲς μεταφέρων τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα. οὐ γὰρ λέγομεν ὅτι διὰ τῶν οἰκείων ὀπόρων, καὶ τῆς οἰκείας ὑπηρεσίας, ὁ οἰκέτης ἀποπληρώσας τοῦ ἁμαρτήματος τὴν διατίμησιν ἐκείνῳ εἰς ὃν ἥμαρτεν, ἢ γοῦν καὶ εὐπορήσας ποθὲν χρημάτων, καὶ ταῦτα αὐτῷ προσαγαγὼν ὑποστρέφει πρὸς τὸν δεσπότην. ἀλλὰ προσείτω τῷ πραίτωρι, καὶ ταῦτα αὐτῷ ἀποδείξας, ἄκοντος τοῦ ἔχοντος αὐτὸν εἰς νόξαν, ὑπὸ τοῦ πραίτωρος ἐλευθεροῦται.

Sũt & aliæ

ἐπινενόηνται δὲ αἱ νοξάλιαι ἀγωγαὶ, ἢ ὑπὸ τῶν νόμων, ἢ ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος. ὑπὸ τῶν νόμων, οἷον ἡ φοῦρτι. ταύτην γὰρ ἐξεῦρεν ὁ δυωδεκάδελτος. ἔτι δὲ καὶ ἡ νοξαλία, ἡ ἀπὸ ζημίας τοῦ ἀκουιλίου. ταύτην γὰρ ἐπενόησεν ὁ ἀκουίλιος. ἐκ δὲ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος, ἡ νοξάλια iniuriarum, καὶ ἡ νοξάλια vi bonorum raptorum.

Omnis aũt

κανών ἐστιν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δεδομένος ὁ λέγων, Noxa caput sequitur. θεωρεῖται δὲ οὗτος, ἐπὶ τῶν τοιούτων θεμάτων. ὁ σὸς οἰκέτης ἔκλεψεν ἐμὰ πράγματα. ἐφ' ὅσον ἐστὶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν, ἔχω

κατὰ

κατὰ σοῦ τὴν νοξαλίαν furti. εἰ δὲ εἰς ἕτερον μετετέθη δεσπότην, κατ' ἐκείνου κινηθήσεται ἡ νοξαλία. εἰ δὲ ἐλευθερωθῇ, κατ' αὐτοῦ ἕξω τὴν δίρεκταν furti, καὶ ἡ νοξαλία ἀποσβέννυται. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ δίρεκτα, δύναται γενέσθαι νοξαλία. ἐὰν γὰρ ἐλεύθερος ὤν τις, κλέψῃ τὰ ἐμὰ πράγματα, οὗτος δὲ μετὰ ταῦτα γένηται δοῦλος, οἷον ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἰνστιτούτῳ, ἡνίκα ἀνέχηται ἑαυτὸν πραθῆναι ad pretium participandum, καὶ γένηται σὸς δοῦλος, ἡ πάλαι δίρεκτα furti, νῦν γενήσεται νοξαλία.

Si seruus domino — ὁ ἐμὸς οἰκέτης ἔκλεψεν ἐμὰ πράγματα. οὐδεμία τίκτεται ἀγωγή. μεταξὺ γὰρ δεσπότου καὶ τοῦ ὑπεξουσίου αὐτοῦ, οὐδεμία ἐνοχὴ ἀναφύεσθαι δύναται. εἰ δὲ εἰς ἑτέρου ὑπεξουσιότητα ὁ οἰκέτης περιεγένετο, ἢ ἴσως καὶ ἐλευθερωθῇ, οὔτε κατὰ τοῦ ἐλευθερώσαντος, οὔτε κατὰ τοῦ νῦν δεσπόζοντος αὐτοῦ δύναμαι κινεῖν ἀγωγήν. ἡ γὰρ μὴ τεχθεῖσα ἀγωγή, ἥτις ἐξ αὐτοῦ τοῦ πλημμελήματος οὐκ ἐτίκτετο, διὰ τὸ τὸν οἰκέτην ἐμὸν εἶναι τὸν κλέψαντα, αὕτη μετὰ ταῦτα οὐ δύναται τίκτεσθαι ἐκ τοῦ χωρισθῆναι τὸν κεκλοφότα τῆς ἐμῆς ὑπεξουσιότητος. ἔστι δὲ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι μεταξὺ οἰκέτου καὶ δεσπότου οὐδεμία ἐνοχὴ δύναται συστῆναι. ὅτι καὶ ἐὰν ἀλλότριος οἰκέτης κλέψῃ τὰ σὰ πράγματα, ὡς τεχθῆναί σοι ἐντεῦθεν τὴν furti, καὶ οὗτος μετὰ ταῦτα ὑπὸ τὴν σὴν γένηται δεσποτείαν, ἀποσβέννυται ἡ ἤδη τεχθεῖσα furti ἀγωγή. διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα. ἡνίκα ἅπαξ εἰς τοιοῦτον περιστῇ κάσον, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν λαμβάνειν οὐκ ἠδύνατο, ἀποσβέννυται. εἰ δὲ ἡνίκα ἔκλεψεν ἦν ὑπὸ τὴν σὴν δεσποτείαν, ἐπειδὴ οὐκ ἐτίκτετό σοι ἀγωγή, διὰ τοῦτο σοῦ δεσπόσαντος αὐτοῦ, ἡ ἤδη τεχθεῖσα ἀγωγὴ ἀναιρεῖται. οὕτω δὲ ἀποσβέννυται σοῦ δεσπόζοντος μετὰ ταῦτα τοῦ οἰκέτου, ὅτι εἰ καὶ τὴν σὴν ὑπεξουσιότητα ἐκφύγῃ, οὐ δυνήσῃ κινῆσαι τὴν ἀγωγήν. πῶς γὰρ τὴν ἤδη σβεσθεῖσαν; εἴπομεν γὰρ ἤδη πολλάκις, ὅτι ὁ δεσπότης κατὰ τοῦ οἰκέτου, οὐδεμίαν κτᾶται ἀγωγήν. ὥσπερ, οὐδὲ ἐὰν δεσπότης πταίσῃ τι εἰς τὸν οἰκέτην, οἷον ὑβρίσας αὐτόν, ἢ τυπτήσας οὐδεμία κατασχεθήσεται ἀγωγή, οὐδὲ ἐὰν ἐλευθερωθῇ, ἢ τῆς ἑτέρου γένηται δεσποτείας ὁ ταῦτα ὑποστὰς οἰκέτης.

Sed & ueteres — ταύτας δὲ τὰς νοξαλίας ἀγωγὰς οἱ παλαιοί, καὶ ἐπὶ τῶν υἱῶν τῶν ὑπεξουσίων, καὶ ἐπὶ θυγατέρων προσεδέχοντο. ἡ δὲ μετὰ ταῦτα τῶν ἀνθρώπων ἀναστροφή, καὶ πολιτεία, τὴν τοιαύτην ἐξέβαλε τραχύτητα, καὶ κατεφρόνησε ταύτης ὀρθῶς ποιοῦσα, καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως παντελῶς ἐξώθησε. τίς γὰρ εὐφρονῶν ἀνάσχοιτο τὸν ἴδιον παῖδα, καὶ μᾶλλον θυγατέρα εἰς νόξαν ἑτέρῳ παρασχεῖν. ὥστε σχεδὸν τὸν πατέρα εἰς τὸ οἰκεῖον κινδυνεύειν σῶμα, ἤπερ τὸν παῖδα, ὃς τὰ τοιαῦτα ὑφίσταται. ἐπὶ δὲ τῶν θυγατέρων καὶ ἡ περὶ τῆς σωφροσύνης σπουδή, καλῶς τῆς πολιτείας ἐξέβαλε τοῦτο. τούτου χάριν ἤρεσεν ἐπὶ μόνων οἰκετῶν τὰς νοξαλίας ἁρμόζειν. ὁπότε καὶ οἱ πάλαι τοὺς νόμους ὑπομνηματίσαντες, εἰρήκασι τοῦτο πολλάκις, ὥστε τοὺς ἐλευθέρους ὑπεξουσίους, ὑπὲρ τῶν οἰκείων πταισμάτων δύνασθαι μεθοδεύεσθαι, καὶ χρηματικῶς εὐθύνεσθαι, καὶ μὴ ἐκδίδοσθαι αὐτοὺς ὡς τὸ παλαιόν.

SI QVA-

SI QVADRVPES PAVPERIEM FECISSE DICATVR Titulus IX

Καὶ τῶν ἀλόγων ζώων χάριν ζημιούντων ἑτέρους, ἐπενοήθησαν νοξάλιαι. ἀλλὰ furti νοξαλίαν, ἢ ui bonorum raptorum, ἢ iniuriarum, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἐπὶ αὐτῶν χώραν ἔχειν. ἆρα δὲ ὁ νοξάλιος ἀκουίλιος; καὶ λέγομεν οὐδαμῶς, ἐπειδὴ ἔχει damni iniuria. τουτέστι τῆς ἀδίκως γινομένης ζημίας. τὸ δὲ δίκαιον καὶ ἄδικον, ἀπὸ διακεκριμένης πρόεισι ψυχῆς. τὰ δὲ ἄλογα ζῶα ἐστέρηνται λογισμοῦ. τί οὖν; ὁ δυωδεκαδέλτος, ἐπενόησεν ἐπὶ τούτων τὴν νοξαλίαν. κινεῖται οὖν κατὰ τοῦ δεσπότου ὁ νοξάλιος δυωδεκαδέλτος. ἐὰν οὖν ἢ κατὰ τρυφὴν, ἢ κατὰ θερμότητα, ἢ ἀγριότητα, τὸ ἄλογόν σου ζῶον pauperiem fecerit, τουτέστι ζημιώσῃ με, νοξάλιος κινεῖται ὁ δυωδεκαδέλτος. καὶ ἐὰν τοῦτο τὸ ζῶον εἰς νόξαν παρασχεθῇ, ὁ ἐνεχθεὶς ἐλευθεροῦται. τοῦτο γὰρ αὐτός φησι ὁ δυωδεκαδέλτος. οἷον ἵππος ἦν λακτιστὴς, καὶ λὰξ δοὺς τινὶ, τοῦτον ἔβλαψε. χώρα δὲ οὐκ ἔστι τῷ νοξαλίῳ δυωδεκαδέλτῳ ἐπὶ ἐκείνων τῶν ζώων ἅτινα παρὰ φύσιν ἀγριούμενα, ἕτερον βλάπτουσιν. εἰ γὰρ ἔμφυτος αὐτοῖς ἐστὶν ἡ ἀγριότης, ἀργεῖ ὁ δυωδεκαδέλτος. ἀμέλει, ἐὰν ἄρκτος φύγῃ, καὶ ἕτερον βλάψῃ, ὁ γεγονὼς αὐτοῦ δεσπότης οὐ κατέχεται τῇ νοξαλίᾳ. διὰ τοῦτο δὲ ἔτι ὁ γεγονὼς, ἐπειδὴ φυγοῦσα αὐτὴ, εἰς τὴν φυσικὴν ἀνέδραμεν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπαύσατο τοῦ δεσπόζεσθαι. Pauperies δὲ λέγεται ἡ ζημία, ἡ δίχα κακουργήματος γινομένη. ἥτις ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων συμβαίνει. οὐδὲ γὰρ δύναται τὸ ἄλογον ζῶον, τὸ αἰσθήσεως ἐστερημένον, πονηρόν τι κατά τινος βουλεύσασθαι. ταῦτα μὲν ὅσον πρὸς τὴν νοξαλίαν.

ἐπείπερ ἐστὶν οὐκ ἔστι τοὺς αἰδίλους ἐν τῷ οἰκείῳ ἐδίκτῳ ἀπαγορεύειν Cæterum παντὶ ἀνθρώπῳ, κύνα, ἢ σύαγρον, ἢ ἄρκον, ἢ λέοντα ἔχειν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, δι' οὗ παρέρχεται πλῆθος. εἰ γάρ τις ὑπεναντίον πράξει τι, καὶ ἐλεύθερος ἐντεῦθεν βλαβῇ, ὁ δεσπότης τοῦ ἀδικήσαντος θηρίου, εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται, εἰς ὅσον κάλλιον καὶ δίκαιον τῷ δικάζοντι δόξει. εἰ δέ τι ἕτερόν ἐστι τὸ ἀδικηθὲν, οἷον ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἢ ὁ ἐμὸς ἵππος, ἢ ἕτερον οἷον δήποτε ζῶον τῆς ἐμῆς ὂν δεσποτείας, τὸ διπλάσιον τῆς γενομένης ζημίας, ὁ τοῦ θηρίου παρέξει δεσπότης. οἷον ἐζημιώθη δέκα νομισμάτων εἴκοσι λήψομαι. οὐ μόνον δὲ αἱ ædilitiæ ἀγωγαὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ νοξάλιαι χώραν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν τοιούτων θρεμμάτων. κανονικῶς γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι οὐδέποτε αἱ pœnales ἀγωγαὶ, ἐπὶ τῷ αὐτῷ συντρέχουσαι πράγματι, ἀλλήλων γίνονται ἀναιρετικαί.

DE HIS PER QVOS AGERE POSSVMVS Titulus X

Εἰπόντες περὶ τῶν ἀγωγῶν, αἳ δύνανται κινεῖσθαι καθ' ἡμῶν ἐκ συναλλαγμάτων, ἢ ἁμαρτημάτων προφάσει τῶν ὑπὸ ἡμῶν διαπραττομένων, νῦν μετέλθωμεν εἰς ἑτέραν θεωρίαν. καὶ δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰς ἀγωγὰς ἃς κινοῦμεν ἐν δικαστηρίοις, ἢ δι' ἡμῶν αὐτῶν, ὅ ἐστι suo nomine κινοῦμεν, ἢ δι' ἑτέρων, ὅ ἐστιν alieno nomine. καὶ alieno nomine κινοῦμεν, οἷον ὡς προκουράτορες, ἢ ἐπίτροποι, ἢ κουράτορες. τοῦτο δὲ κατὰ τὸ σήμερον κρατεῖ. πάλαι γὰρ οὐκ ἦν ἐν πολιτείᾳ τὸ δύνασθαι alieno nomine κινεῖν, εἰ μὴ ἐπὶ φανερῶν αἰτιῶν. οἷον ὑπὲρ τοῦ δήμου ἠδύνατό τις εἰσάγειν δίκην. ἢ ὑπὲρ ἐλευθερίας. ἐπειδὴ γὰρ ἐν νομῇ τις ὑπάρχων δουλείας, καὶ ἀναφωνῶν εἰς ἐλευθερίαν, οὐκ ἠδύνατο δι' ἑαυτοῦ τὴν δίκην εἰσάγειν, ἵνα μὴ κινουμένου δικαστηρίου ἀποδειχθῇ δοῦλος, καὶ συμβῇ δὴ ἀποτελέσματος δοῦλον ἀγωνίζεσθαι πρὸς δεσπότην, διὰ τοῦτο ἕτερος εἰσῆγε τὴν δίκην ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅς τις καὶ ἐλέγετο assertor. ἔτι δὲ καὶ ὑπὲρ ἐπιτροπῆς. πολλάκις γὰρ ἐδεῖτο πούπιλλος ἐπιτρόπου. καὶ δύο ἐμάχοντο περὶ τοῦ τίνα δεῖ ἐπιτροπεῦσαι. πρόδηλον ὅτι εἷς νικήσει. ὁ οὖν ἡττηθεὶς εὑρίσκετο alieno nomine κινῶν. τουτέστι δικαζόμενος ὑπὲρ ἐπιτροπῆς τῆς μὴ διαφερούσης αὐτῷ, ὡς τὸ τέλος ἐδίδαξε τῆς δίκης. ὁ Ὁστίλιος νόμος ἐπέτρεπεν, εἰ συνέβη τινὸς τῶν ὄντων παρὰ τοῖς πολεμίοις, ἢ rei publicae causa ἀποδημούντων, πράγματα κλαπῆναι, κινεῖν τὸν βουλόμενον τὴν furti ἀγωγήν. εἰ δὲ ἐπιτρόπευον πουπίλλου, ὑπέστη δὲ οὗτος κλοπὴν, ἐμοῦ ὄντος παρὰ τοῖς πολεμίοις, ἢ rei publicae causa ἀποδημοῦντος, ὁμοίως ὁ βουλόμενος ἐκίνει τὴν furti. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἐλαχίστην προσῆγε τὴν βλάβην, τὸ μὴ δύνασθαι τινὰ alieno nomine, μήτε ἐνάγειν μήτε ἐνάγεσθαι, ἐπενόησαν οἱ ἄνθρωποι διὰ προκουρατόρων δικάζεσθαι. ἔσθ' ὅτε γὰρ ἡ νόσος, ἢ γῆρας, ἢ ἀναγκαία ἀποδημία, καὶ ἄλλαι δὲ πολλαὶ αἰτίαι, ἐμποδὼν γίνονται, τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν πρωτότυπον δι' ἑαυτοῦ παραγίνεσθαι εἰς τὸ δικαστήριον.

Procurator

ὁ δὲ προκουράτωρ, οὕτως καθίσταται, ὅτι ἐντέλλομαί τινι ὥστε ὑπὲρ ἐμοῦ δικάσασθαι, καθὰ καὶ ἐν τῷ μανδάτῳ εἰρήκαμεν, οὐ δεόμενος ἐν τούτῳ τυπικῶν ῥημάτων. δι' οἵων δήποτε γὰρ δύναμαι προκουράτορα χειροτονῆσαι. ἀδιάφορον δέ ἐστιν, εἴτε ἀπολειμπάνεται ὁ ἐμὸς ἀντίδικος, εἴτε πάρεστιν. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γὰρ, ἀγνοοῦντος αὐτοῦ προβάλλομαι τὸν προκουράτορα. καὶ ἁπλῶς, ᾧ πᾶσαν ἐπιτρέψῃς τὴν σὴν δίκην κινῆσαι, ἢ δεφενδεῦσαί σε, οὗτος προκουράτωρ νοεῖται.

Tutores

οἱ δὲ ἐπίτροποι, καὶ οἱ κουράτορες τίνα τρόπον καθίστανται, εἰρήκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἰνστιτουτίωνι. ἔξωθεν δὲ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ὁ προκουράτωρ, εἰ μὲν ἄκτωρ ἐστὶν, οὕτως εἴωθε κινεῖν. εἰ φαίνεται τὸν ἀντίδικον χρεωστεῖν δοῦναι Τιτίῳ, οὗ εἰμὶ προκουράτωρ, καταδίκασον αὐτὸν ὦ δικαστά. καὶ τὴν μὲν ἰντεντζίονα, ἤτοι τὴν ἀρχὴν τῆς ἐναγωγῆς λαμβά-

να ἀπὸ τοῦ δεσπότου. εἰς ἑαυτὸν δὲ μεταστρέφει τὴν κονδεμνατίωνα. εἰ δέ τις ἐνάγεται ὡς προκουράτωρ, ὁ κινῶν οὕτως ὀφείλει λέγειν, εἰ φαίνεται δοῦναι χελῶαι Σεῖον δέκα νομίσματα, καταδίκασον πρῖμον τὸν αὐτοῦ προκουράτωρα εἰς δέκα νομίσματα.

DE SATISDATIONIBVS Titulus XI

ΝΥν ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ τῶν σατισδατιόνων, τουτέστι τῶν ἱκανοδοσιῶν. αἳ παρέχονται χάριν τῆς κινουμένης δίκης, ἢ ὑπὸ τοῦ ἄκτορος, ἢ ὑπὸ τοῦ ῥέου. τέως δὲ ἐν προοιμίοις ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι πάλαι μὲν ἕτερος τρόπος ἦν τῶν ῥιστῶν ἐγγυῶν, ἕτερος δὲ νῦν πολιτεύεται. πάλαι γὰρ τῆς in rem κινουμένης, ὁ ἐναγόμενος ἠναγκάζετο δοῦναι σατισδατίονα. ἐν ᾗ ἐπηγγέλλετο, ὅτι ἐὰν ἡττηθεὶς οὐκ ἀποκαταστήσῃ τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ ἐνάγεται, οὐ δὲ τῆς δίκης τὴν διατίμησιν, ἵνα ἐξῇ τῷ ἄκτορι, ἢ κατ' αὐτοῦ κινεῖν τὴν ex stipulatu, ἢ κατὰ τῶν ἐγγυητῶν αὐτοῦ. ἐλέγετο δὲ ἡ τοιαύτη ἐγγύη iudicatum solui. ὅθεν δὲ τούτου τοῦ ὀνόματος ἔτυχεν, εὐχερὲς ἔστι νοῆσαι. ἐπερώτα γὰρ ὁ ἄκτωρ οὕτως. ὁμολογεῖς καταβαλεῖν μοι, ὃ ἂν γένηται κριθέν. καὶ ταῦτα μὲν ἡνίκα suo nomine ἐνήγετό τις τῇ in rem. πολλῷ δὲ πλέον, εἰ alieno nomine τὴν in rem ὑποδεχόμενος ἐτύγχανε. καὶ γὰρ ἠναγκάζετο διδόναι τὴν iudicatum solui. διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, nemo sine satisdatione, alienæ rei defensor idoneus intelligitur. τουτέστιν, οὐδεὶς δίχα δόσεως ἐγγυῶν, ἀξιόπιστος νομισθήσεται δεφένσωρ πράγματος ἀλλοτρίου. ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ῥέου. ὁ δὲ τὴν in rem κινῶν, εἰ μὲν suo nomine ταύτην ἐκίνει, οὐδεμίαν ἀπῃτεῖτο ἱκανοδοσίαν. ὡς γὰρ δεσπότης ὤν, ἔχειν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ratam rem dominum habiturum. εἰ δὲ alieno nomine, ἔδει αὐτὸν παρασχεῖν ἱκανοδοσίαν τὴν λεγομένην ratam rem dominum habiturum. ἐν ᾗ ἔλεγεν, ὡς κύρια καὶ βέβαια τὰ παρ' αὐτοῦ πραττόμενα ὁ δεσπότης ἡγήσεται τῆς δίκης. δέος γὰρ ἦν μὴ ἴσως ὅτε ὁ δεσπότης παραγενόμενος, καὶ λέγων, ὡς ὁ προκουράτωρ οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἐκίνησε, καὶ ἄνωθεν περὶ τῶν αὐτῶν ἄρξηται δικάζεσθαι. καὶ εὑρεθῇ τις περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δεύτερον ἐναγόμενος. καὶ ἐπίτροπος καὶ κουράτωρ ὁμοίως βαρύνονται τῇ δόσει τῶν ἐγγυῶν, ὡς τὰ ῥήματα τοῦ ἐδίκτου βοᾷ. ἔστι δὲ ὅτε κινοῦσιν αὐτοῖς ἡ ἱκανοδοσία συγχωρεῖται. νοητέον δὲ ἡνίκα ὡμολογημένη ἐστὶν αὐτῶν ἡ κατάστασις. τουτέστιν ὅτι ὁ μὲν ἐπίτροπος, ὁ δὲ κουράτωρ ἐστί. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς in rem κινουμένης. εἰ δὲ περσοναλίαν ἐκίνει, ἐκ μὲν τοῦ ἐνάγοντος μέρους, τὰ αὐτὰ ἐκράτει, ἅπερ εἰρήκαμεν καὶ ἐπὶ τῆς in rem. τουτέστιν ὁ μὲν δεσπότης οὐδεμίαν παρεῖχεν σατισδατίονα. ὁ δὲ προκουράτωρ ἐδίδου τὴν ratam rem. ὁμοίως καὶ οἱ κηδεμόνες, ἡνίκα ἡ κατάστασις αὐτῶν ἀμφιβάλλετο. ἐκ πλευροῦ δὲ τοῦ ἐναγομένου, εἰ μέν τις alieno nomine ὑπεδέχετο τὴν περσονα-

λίαν, πάντα τρόπον ἐγγύας παρεῖχε, διὰ τὸν προειρημένον κανόνα τὸν λέγοντα, Nemo sine satisdatione alienae rei defensor idoneus intelligitur. εἰ γὰρ suo nomine ὑπεδέχετο τὴν περσοναλίαν, indicatum solui, οὐκ ἠναγκάζετο παρασχεῖν.

Sed hodie

ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρὰ τοῖς παλαιοῖς. σήμερον δὲ ἑτέρα τάξις ἐπὶ τούτων κρατεῖ. εἴτε γάρ τις ἐνάγεται τῇ in rem, εἴτε τῇ περσοναλίᾳ suo nomine, οὐδεμίαν δίδωσι σατισδατιῶνα, ἕνεκα τῆς διατιμήσεως τῆς δίκης, ἀλλὰ μόνον ἐγγυητὴν παρέχει ὑπὲρ τοῦ οἰκείου προσώπου, τὸν ἐπαγγελλόμενον, ὅτι παραμενεῖ ὁ ἐναγόμενος ἐν τῷ δικαστηρίῳ, μέχρι τέλους τῆς δίκης. ἔστι δὲ ὅτε οὐ παρέχει ἐγγυητήν. ἀλλ' οἰκείᾳ ὁμολογίᾳ καταπιστεύεται ἐνομότως, ὅτι παραμενεῖ τῷ δικαστηρίῳ, καὶ οὐκ ἀποστήσεται. ἥτις καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ῥωμαϊστὶ λέγεται iuratoria cautio. τουτέστιν ἐξωμοσία. πολλάκις δὲ καὶ δίχα ὅρκου ψιλὴν ὁμολογίαν ἐκτίθεται. ταῦτα δὲ πάντα πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου τοῦ ἐναγομένου προβαίνειν εἴωθεν. ὥστε δύο ὁ ἐναγόμενος suo nomine, ποτὲ μὲν ἐγγυητὴν, ποτὲ δὲ ἐξωμοσίαν, ποτὲ δὲ ψιλὴν ὁμολογίαν ἐκτίθεται.

Sinautem

εἰ δὲ προκουράτωρ ἐστὶν ὁ ἐνάγων, ἢ ὁ ἐναγόμενος, ἐκ πλευροῦ μὲν τοῦ ἄκτορος ἀναγκάζεται διδόναι τὴν ratam rem dominum habiturum. εἰ μὴ ἄρα ἡ μανδάτου ἀπόδειξις γενόμενον εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δεσπότου, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἐμφανισθείη, ἢ παρὼν ὁ δεσπότης τῆς δίκης ἐν τῷ δικαστηρίῳ τὸ τοῦ προκουράτορος ἐβεβαίωσε πρόσωπον εἰπὼν, ὅτι τοῦτον ἐγὼ προεβαλόμην. τοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος τύπου, εἰ καὶ ἐπίτροπος ἢ κουράτωρ δίκην ἑτέρου κινεῖ, οἷον διὰ τοῦ λεγομένου ἄκτορος, καὶ ἕτερα τούτοις ἐοικότα πρόσωπα, ἅ τινα τὴν τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἐδέξατο διοίκησιν. πολλὰ δὲ εἴδη κουρατόρων, ὡς ἔγνως καὶ μαθήσῃ. ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἐνάγοντος. εἰ δέ τις ἐνάγεται, εἰ μὲν παρὼν ἕτοιμός ἐστι προβάλλεσθαι προκουράτορα, δύναται τοῦτο δηλονότι ποιῆσαι, ἢ αὐτὸς εἰς τὸ δικαστήριον παραγενέσθαι, καὶ τοῦ οἰκείου προκουράτορος τὸ πρόσωπον βεβαιῶσαι, τὰς ἐξ ἔθους ἐπερωτήσεις ἐπερωτώμενος τῆς indicatum solui, ἃς οἱ ταύτην παρέχοντες εἰώθασιν ὁμολογεῖν. ἔξεστι δὲ τῷ δεσπότῃ καὶ ἐκτὸς δικαστηρίου ἐγγυητικὴν ὁμολογίαν ἐκτίθεσθαι. ἐν ᾗ τοῦ οἰκείου προκουράτορος ἐγγυητὴς γίνεται, πάντα τὰ τῆς indicatum solui κεφάλαια ὁμολογῶν. τουτέστιν ὅτι ὁ προκουράτωρ αὐτοῦ παραμενεῖ τῷ δικαστηρίῳ, καὶ δικάζεται μέχρι τέλους. καὶ καταβαλεῖ τὰ κριθησόμενα. ὑποτιθέμενος μέντοι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὁμολογίᾳ τὴν οἰκείαν περιουσίαν, εἴτε ἐν δικαστηρίῳ ταῦτ' ἔκθηται, εἴτε ἐκτὸς δικαστηρίου. ὥστε καὶ αὐτὸν καὶ κληρονόμους αὐτοῦ ἐνόχους ἐντεῦθεν γίνεσθαι. ἑτέρας δηλονότι ὁμολογίας, ἤτοι ἐγγύης ἐκτιθεμένης ὑπὲρ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοῦ ἐναγομένου. περὶ γὰρ ἑαυτοῦ, ἢ δίδωσιν ἐγγυητὴν, ἢ ὁμολογίαν ἐκτίθεται. κατὰ τὰ πρὸ βραχέως εἰρημένα, ἀσφαλιζόμενος ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀποφάσεως εὑρεθήσεται ἐν τῷ δικαστηρίῳ. εἰ δὲ μὴ παραγένηται, πάντα ὑπέξει αὐτὸς, ἤτοι ὁ τούτου ἐγγυητὴς, τὰ τῇ ἀποφάσει περιεχόμενα. εἰ μὴ ἄρα τὴν ἀπόφασιν ἔγκλητος ἐκύρωσε. εἰ δὲ συμβῇ αὐτὸν

τὸν

τὸν πρωτότυπον ῥέον μὴ παρεῖναι διὰ οἵαν δή ποτε αἰτίαν, ἕτερος δέ τις ἑκὼν ὑποβάλλῃ ἑαυτὸν τῇ ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος δεφενσίονι, οὐδὲ μιᾶς οὔσης διαφορᾶς πότερον in rem, ἢ περσοναλία κινεῖται κατ' αὐτοῦ, ἀκωλύτως δὲ ἐχθήσεται ἐν τάξει δεφένσορος. οὕτω μέντοι, ὥς τε παρασχεῖν τὴν iudicatum solui. ἐν ᾗ τὸ ἀσφαλὲς γίνεται, ὅτι τὰ κριθησόμενα παντὶ τρόπῳ καταβαλεῖ. διὰ τὸν παλαιὸν καὶ πολλάκις εἰρημένον κανόνα τὸν λέγοντα, Nemo sine satisdatione, alienæ rei defensor idoneus intelligitur. ταῦτα δὲ πάντα σαφέστερον καὶ τελειότερον, ἐκ τῆς καθημερινῆς τῶν ἀνθρώπων χρήσεως τῶν δικαστηρίων, καὶ ἐξ αὐτῶν τις μαθήσεται τῶν πραγμάτων. τοῦτον δὲ τὸν τύπον τῶν ἱκανοδοσιῶν, ἤτοι ὁμολογιῶν, οὐ μόνον ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς οἰκείαις ἐπαρχίαις ὁ θειότατος ἡμῶν βούλεται κρατεῖν βασιλεύς. εἰ καὶ ἐξ ἀπειρίας ἑτέρως τυχὸν ταῦτα κρατεῖ. ἐπάναγκες γὰρ δεῖ πάντας τοὺς ἐπαρχιώτας, ἕπεσθαι τῇ κεφαλῇ πασῶν τῶν πόλεων. τουτέστι ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει.

Quæ omnia

Quam formam

DE PERPETVIS ET TEMPORALIBVS ACTIONIBVS, ET QVAE AD HAEREDES ET IN HAEREDES TRANSEVNT *Titulus* XII

Τῶν ἀγωγῶν αἱ μὲν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς κατάγονται νομοθεσίας, αἱ δὲ ἐκ τοῦ πραίτωρος ἐπινενόηνται. ὅτε δὲ λέγω ἐκ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, νόει, εἴτε ἀπὸ νόμου, εἴτε ἀπὸ δόγματος, ἢ ἐκ διατάξεως ὥρμηνται. αὗται δὲ περπετούως εἰώθασιν ἁρμόζειν. ἕως γὰρ ἡ ἀρχαιοτάτη ἐβούλετο νομοθεσία. ἀλλ' αἱ μετὰ ταῦτα διατάξεις, ἐν τῷ χρόνῳ τάς τε in rem, τάς τε περσοναλίας περιέκλεισαν. ὅσαι δὲ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος κατάγονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνιαλιαί εἰσιν. ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ πραίτωρος ἰμπέριον, μέχρι ἐνιαυτοῦ ἴσχυε πάλαι. εἰσὶ δέ τινες πραιτώριαι ἀγωγαὶ περπετούως ἁρμόζουσαι. τουτέστιν ἕως τῶν χρόνων τῶν ὁρισθέντων ὑπὸ τῶν διατάξεων. εἰσὶ δὲ ἀγωγαὶ αὗται ἃς ἐπαγγέλλεται τῷ bonorum possessori, καὶ τοῖς λοιποῖς, οἵ τινος κληρονόμου τάξιν ἐπέχουσιν. οἶδας γὰρ ὅτι ὁ bonorum possessor, ἀπὸ τοῦ πραίτωρος ὢν διάδοχος, ἄγνωστος ὢν τῇ πολιτικῇ νομοθεσίᾳ. ὅς τις ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ τρίτῃ ἰνστιτούτων πλαγιαστικῶς ἐνάγει καὶ ἐνάγεται. ἐπειδὴ οὖν αἱ τοῖς πολιτικοῖς διαδόχοις τουτέστι τοῖς κληρονόμοις παρεχόμεναι ἀγωγαί, περπετοῦαι εἰσίν· ὁ δὲ bonorum possessor, καὶ πᾶς μιμούμενος κληρονόμον, ὁποῖός ἐστιν ὁ τρεβελλιανεῖος φιδεικομμισσάριος, ἐπειδὴ διὰ τῆς πλάσεως περιτίθεασιν ἑαυτοῖς τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἵνα διὰ πάντα ἡ πλάσις ἀληθὴς εὑρεθῇ, ἀναγκαῖον ἐνόμισεν, ὥσπερ τὰς τοῖς κληρονόμοις, οὕτω καὶ τὰς τοῖς bonorum possessoribus ἁρμοζούσας ἀγωγάς, εἶναι περπετούας. καὶ ἡ furti δὲ manifesti, εἰ καὶ ἐκ τοῦ πραίτωρος κατάγεται, ὅμως περπετοῦα ἐστίν. ἀρτιῶν

τὰ τὴν γὰρ ἦν ἐνιαυτὸν περὶ τούτων περικλείεσθαι. ἀλλ᾽ ἔχει τις εἰπεῖν, καί τοι ἡ furti ἀγωγὴ ἔγνωσται περὶ δυωδεκαδέλτου. πῶς οὖν πραιτωρίαν αὐτὴν καλεῖς. ἀλλ᾽ ἡ ἀπολογία αὕτη ἐστίν. ὁ δυωδεκάδελτος ἐπινοήσας τὴν furti, κεφαλικὴν κατὰ τοῦ κλέπτου ὥρισε τιμωρίαν. ὁ δὲ πραίτωρ χρηματικήν. ἐπειδὴ οὖν διὰ τὴν τραχύτητα ἡ τοῦ δυωδεκαδέλτου κατεφρονήθη νομοθεσία, πολυτεύεται δὲ ἡ τοῦ πραίτωρος· δίκαιον γὰρ ἦν, τὸν εἰς χρήματα ἀδικήσαντα, εἰς χρήματα τιμωρηθῆναι. διὰ τοῦτο πραιτωρίαν αὐτὴν καλοῦμεν. πρὸ πάντων δὲ γέγονε, διὰ τοῦτο. ἄρτι μὲν γὰρ ἐνόμισεν ὁ πραίτωρ διὰ πάντων συντρέχειν τοῖς κλέπταις, τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν χρηματικὴν ποιῶν, ἢ τὴν προ-

Nos autē πέτουσαν ἀναλίαν. εἴασεν οὖν τῷ σχήματος τὸ πρὸ περίοδον. οὐ πᾶσα δὲ ἀγωγὴ ἡμῖν ἁρμόζουσα, ἢ καθ᾽ ἡμῶν παρεχομένη, ἢ ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος, ὡσαύτως δίδοται κληρονόμοις ἢ κατὰ κληρονόμων. καὶ ἁπλῶς τῶν ἀγωγῶν αἱ μέν εἰσιν ἐξ ἁμαρτημάτων. αἱ δὲ ἀπὸ συναλλαγμάτων. αἱ δὲ ἐξ ἁμαρτημάτων κατὰ κληρονόμων οὐ παραπέμπονται. ἔστι δὲ σαφέστατος κανὼν ὁ λέγων, τὰς ἐξ ἁμαρτημάτων ποιναλίας, μὴ δίδοσθαι κατὰ κληρονόμων. οἷον furti, ui bonorum raptorum, damni iniuria, ἀκουΐλιος. κληρονόμοις δὲ δίδονται παρέχοντες ἐξηρημένης τῆς iniuriarum, καὶ ἥτις ἐστὶ ταύτῃ παραπλησία. οἷον in factum ἀγωγή, ἥτις ἁρμόζει, ἡνίκα δίχα αἰτήσεως συγγνώμης, ὁ πάτρων εἰς δικαστήριον κληθῇ. καὶ ὁ λογισμὸς πρόδηλός ἐστιν. ἐνθάδε γὰρ τὸ γενόμενον ἁμάρτημα, ἐλαττοῖ τὴν τοῦ μέλλοντος τελευτᾶν περιουσίαν, τότε καὶ ὁ κληρονόμος ὡς συναδικούμενος, τὴν ἀπὸ τοῦ ἁμαρτήματος ἀγωγὴν κινήσει. ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τῆς furti, καὶ τῆς ui bonorum raptorum, καὶ τοῦ ἀκουΐλιου. ἐπὶ γὰρ τῆς iniuriarum, ἐπειδὴ ἡ ὕβρις, ἡ εἰς ἐμὲ γινομένη, οὐ μετοὶ τῶν ὑποστᾶσιν, εἰκότως καὶ ὁ κληρονόμος ὁ ἐμός, ὡς μὴ συναδικηθεὶς ταύτην οὐχ ἕξει. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς in factum. αἱ δὲ ἀπὸ συναλλαγμάτων ἀκωλύτως κληρονόμοις, καὶ κατὰ κληρονόμων δοθήσονται. ἔστι δὲ ὅτε ἡ ἀπὸ συναλλάγματος ἀγωγή, οὐ δίδοται κατὰ κληρονόμων. ἐὰν γὰρ παραθῶμαί σοι πρᾶγμα. εἶτα κατὰ δόλον σὸν ἀφανισθῇ τελείως, ἢ καὶ χεῖρον γένηται, μηδὲ ἐντεῦθεν κέρδος εἰς τὴν σὸν παραγένηται κληρονόμον, οὐ κατασχεθήσεται τῇ depositi, καί τοι τὸ depositum συνάλλαγμά ἐστιν. αἱ δὲ ποιναλίαι ἀγωγαί, ἃς εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, κατὰ κληρονόμων μὴ παραπέμπεσθαι, τινὰς δὲ μὴ εἰς κληρονόμους διαβαίνειν, ἐὰν ζώντων προκατάσχωσι τῶν πρωτοτύπων, ἀκωλύτως καὶ μεταξὺ τῶν κληρονόμων ἐγγυμνασθήσονται.

Supereſt τοῖς περὶ δικαστηρίων λεγομένοις, ἀνάγκη κἀκεῖνο προσθεῖναι. ἐὰν ὁ ἐναγόμενος πρὸ τῆς καταδίκης, τὸ δέον ἐπιγνούς, τὸ ἱκανὸν ποιήσῃ περὶ ἄκτορι, τουτέστιν ἀποδῷ τὸ χρέος, ἢ τὸ πρᾶγμα ἐφ᾽ ᾧ ἐνάγεται, οὐκ ἔστιν ἐπάναγκες, ὥστε αὐτὸν καταδικασθῆναι, ἐπειδὴ ὅλως προκατηρέχθη. ἀλλὰ συντρέχομεν αὐτοῦ τῇ εὐγνωμοσύνῃ, καὶ ἀβσολουτίονος ἀξιοῦται. εἰ καὶ ὁ τῆς προκατάρξεως καιρὸς οἶδεν αὐτὸν ἄξιον ὄντα τοῦ καταδικασθῆναι. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐν περὶ πλήθει λεγόμενον, ὅτι πάντα τὰ δικαστήρια ἀβσολουτόρια ἐστίν.

τουτέστιν

τουτέστιν ἔξεστι τῷ δικαστῇ πρὸ καταδίκης εὐγνωμονοῦντα τὸν ῥέον ἀφεῖ-
ναι τῆς ἀγωγῆς.

DE EXCEPTIONIBVS Titulus XIII

Εἰρηκότες περὶ τῶν ἀγωγῶν, ἀκόλουθον ἐνομίσαμεν, καὶ περὶ πα-
ραγραφῶν διαλεχθῆναι. αἳ τινὲς ἐπενοήθησαν, ὑπὲρ βοηθείας τῶν
ἐναγομένων. καὶ τί ἐστι παραγραφή; δικαιολογία τις, ἁρμόζου-
σα τῷ ῥέῳ, κατ᾽ ἀγωγῆς ἐῤῥωμένης μὲν τῷ νόμῳ, ἄδικον δὲ τῇ
φύσει προβαλλομένης ἰσχύν. οἷον ὡς ὑπὲρ δέματος, φόβον σοι ἐπήγαγον, καὶ
παρεσκεύασά σε ἐπερωτηθῆναι ὅτι δώσεις μοι ἑκατὸν νομίσματα, ἢ ἐδελέα-
σά σε δολερῶς σοι προσελθὼν, ὥστε σε ἐπερωτηθῆναι, ἢ καὶ πλανηθεὶς
ὑπόπτευσας ἑαυτὸν ὀφείλειν, καὶ ἐπερωτήθης ταῦτα ὡς χρεωστεῖν νόμι-
ζων, εἰ καὶ ἡ ἐπερώτησις ἐποίησε τὸ ἑαυτῆς, καὶ ἔτεκε τὴν verbis ἐνοχὴν, καὶ
τὴν ἐντεῦθεν ἐγειρομένην ἀγωγήν. ὥστε οὖν ἰσχύουσαν ἔχω τὴν ex stipula-
tu κατὰ σοῦ, ἤγουν τὸν κονδικτίκιον. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστι μηδὲν ὀφείλοντά
σε κατὰ νόμους ἀπαιτεῖσθαι, τούτου χάριν, κινοῦντί μοι τὴν ex stipulatu, ἀντι-
θήσεις παραγραφὴν λέγων, ἀλλ᾽ εἰ μὴ κατὰ φόβον ἐπερωτήθην. ἢ γοῦν ἀλλ᾽ εἰ
μὴ κατὰ πλάνην ὡμολόγησά σοι δώσειν. ἰδοὺ ἡ ἀγωγὴ ἴσχυσε τῷ νόμῳ. ἀλλ᾽
ἐπειδὴ κατὰ τὸ φύσει δίκαιον ἄδικος ἦν ἡ ταύτης ἰσχὺς, ἐπενοήθη δικαιολο-
γία, ἤγουν παραγραφή, δι᾽ ἧς ἐβοήθησας σαυτῷ. αὕτη δὲ ἡ περὶ πλάνης παρα-
γραφὴ in factum λέγεται. ἐπειδὴ διηγηματικῶς ταύτην ἀντιτίθησιν. ἀν-
τιτίθεται παραγραφὴ, καὶ ὑπὲρ ἐκείνου τοῦ δέματος. ᾔτησάς με ὥστε ἐκδα-
νεῖσαί σοι ἑκατὸν νομίσματα, τοῦ δὲ χρήμην γὰρ πρᾶξαι. εἶτα πρότερον ἐκ-
τιθέμενος γραμματεῖον παρέσχες, λαβὼν ἐγὼ γὰρ, τοῦ δὲ χρήμην τῇ ἑξῆς ποι-
εῖσθαι τὴν ἀπαρίθμησιν, οὐκ ἐποιησάμην δέ. μετὰ ταῦτα παρῆλθε χρόνος. εἰ-
δὼς ἐγὼ, ὅτι ἡ ἐπερώτησις ἐποίησε τὸ ἑαυτῆς, κινῶ κατὰ σοῦ τὸν κονδικτίκιον, ὡς
ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως διὰ τὴν τοῦ νόμου ἀκρίβειαν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἄδικόν ἐστι
καταδικάζεσθαί σε, ὡς τῆς ἀπαριθμήσεως μὴ γενομένης, δοθήσεταί σοι πα-
ραγραφὴ, ἡ τῆς ἀναργυρίας, ἣν οἱ νομικοὶ λέγουσι pecuniae non numeratae. ἀλλὰ
πάλαι μὲν μέχρι πενταετίας ἠδύνατο ἀντιτίθεσθαι ἡ τοιαύτη παραγραφή.
σήμερον δὲ καθὰ εἰρήκαμεν ἐν τῷ τρίτῳ ἰνστιτούτων, τίτλῳ κα΄ περὶ τῶν
λιτέρις διαλεγόμενοι, διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἐστένωσε ταύτην εἰς
διετίαν. καὶ εἰ μὲν εἴσω τῆς διετίας κινῶ, ἀντιτίθεταί μοι παραγραφή. ταύτης
δὲ παραδραμούσης, ἀρνηθήσεται τῷ ῥέῳ ἡ παραγραφή. ὅμοιόν ἐστι κἀκεῖνο τὸ
δέμα. ἐδάνεισά σοι ρ΄ νομίσματα, μετὰ χρόνον τινὰ πάκτον ἐποίησα, ὅτι οὐκ
ἀπαιτήσω τὸ χρέος. τὸ πάκτον γὰρ οὐκ ἀναιρεῖ ipso iure τὸν κονδικτίκιον, στρί-
κταν οὖσαν τὴν ἀγωγήν. ἀλλὰ μένεις ἔτι τῷ νόμῳ ἔνοχος ὤν. ἐπειδὴ οὖν
ἰσχύει κατὰ σοῦ ὁ κονδικτίκιος, καὶ καλῶς λέγω, εἰ φαίνεταί σε χρεῶσαι δοῦναι,
ἀδικῶ δὲ κατὰ τὸ φύσει δίκαιον, ἐναντιούμενος τοῖς ἐμαυτοῦ συμφώνοις, συγχω-

Idem Iuris

Praeterea

Aeque si debitor

ρήσας, καὶ πάλιν ἀπαιτῶ, ἀντιτίθεταί μοι ἡ τοῦ πάκτου παραγραφή. ἐχρεώστει
τίς ἐμοὶ ρ̄ νομίσματα, ἀπῄτουν αὐτὸν τὸ χρέος. ἠρνεῖτο ἐκεῖνος τὸ ὀφείλειν.
ὅρκον αὐτῷ ἐπήγαγον, ὤμοσεν ὡς οὐδὲν χρεωστεῖ, οὐδὲν ἧττον ἐρρῶσθαί μοι ὁ κον
δικτίτιος. ὥσπερ γὰρ τὸ πάκτον, οὕτω καὶ ὁ ὅρκος ipso iure οὐ διαλύει τὴν ἀγω
γήν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄρτιον οὐκ ἔστι κινοῦντά τε ἐλέγχειν αὐτὸν τὴν ἐπιορκίαν, ἀντι
τίθεταί μοι παραγραφὴ ἡ τοῦ ὅρκου. λέγει γὰρ ὁ ἐναγόμενος, ἀλλ' εἰ μὴ ὤμοσα μη
δὲν σοι ὀφείλειν. οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν περσοναλίων ἀγωγῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν in
rem δύνανται ἀντιτίθεσθαι αἱ παραγραφαί. οἷον ἐκράτεις πρᾶγμα διάφορον τῇ
ἐμῇ δεσποτείᾳ. ἤτουν τοίνυν λαβεῖν παρὰ σοῦ. σὺ τοίνυν διεβεβαίου τῆς σῆς εἶναι δε
σποτείας. ὅρκον ἐπήγαγον περὶ τούτου. ὤμοσας ἑαυτὸν εἶναι δεσπότην. ἐὰν ἔλθω
μετὰ ταῦτα κινῶν κατὰ σοῦ τὴν in rem, ἁρμόζει γὰρ μὴ οὐδὲν ἧττον, οὐδὲ γὰρ ὁ ὅρκος
ἐπέσβεσε τὴν οὖσαν παρ' ἐμοὶ δεσποτείαν, ἀντιτίθεταί μοι διὰ τὸ φύσει δί
καιον ἡ τοῦ ὅρκου παραγραφή.

Item si in iudicio

ἐκίνησα κατὰ σοῦ τὴν ἁρμόζουσάν μοι in rem,
ἢ περσοναλίαν. ἡττήθην ἢ ἐγὼ αὐτὸς συναρπαγεὶς, ἢ τοῦ δικαστοῦ κακῶς ἀποφη
ναμένου. αἱ μὲν ἀγωγαὶ μένουσιν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος. εἰ δὲ πειραθῶ ἄνωθεν
κινῆσαι, ἐκβάλλομαι τῇ rei indicatae παραγραφῇ.

Hæc exempli

ἀρκεῖ μέχρι τούτου
διαριθμήσασθαι θέματα, ἐξ ὧν τίκτονται παραγραφαί. πολλαὶ δὲ ἕτεραι, καὶ ποικί
λαι εἰσὶν αἰτίαι παραγραφῶν δεκτικαί. ταύτας δὲ τελειότερον μαθησόμε
θα, ἐκ τῶν διγέστων, ἤτοι τοῦ πανδέκτου. τοίνυν δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι τῶν παραγραφῶν,
αἱ μέν εἰσιν ἀπὸ νόμου, αἱ δὲ ἀπὸ τῶν νόμου τάξιν ἐχόντων, οἷον δογμάτων καὶ δια
τάξεων, ἐπινενόηνται. ταύτας δὲ αὐτὸς ἐφεῦρεν ὁ πραίτωρ.

Appellant

Τῶν παραγρα
φῶν αἱ μέν εἰσι περπέτουαι, αἵ τινες καὶ περεμπτόριαι προσαγορεύονται. αἱ δὲ
τεμποράλιαι, ἤτοι διλατόριαι. καὶ περεμπτόριαί εἰσιν, αἵ τινες διηνεκῶς ἀντί
κεινται τῷ ἄκτωρι, ἀεὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινουμένην ἀγωγὴν ἀναιροῦσαι, ἐπειδὴ
διαλύουσι τῆς ἀγωγῆς τὴν ἰσχύν. τοιαύτη οὖν ἐστὶν ἡ τοῦ δόλου παραγραφή, ἡ τοῦ φό
βου, ἡ τοῦ πάκτου, ἡνίκα πακτεύσω τῷ δεβίτορι, ὅτι οὐδέποτε σε ἀπαιτήσω τὸ
χρέος. τεμποράλιαι δέ εἰσιν, αἱ μέχρι φανεροῦ χρόνου ἀντικείμεναι, οἷον τοῦ
τεμποραλίου πάκτου παραγραφή. ἡνίκα πάκτον ποιήσω τῷ ἐμῷ δεβίτορι, ὅτι
οὐκ ἀπαιτήσω σε τὸ χρέος, ἕως πέντε ἐνιαυτῶν. εἴσω μὲν γὰρ τούτου τοῦ χρόνου ἀν
τίκειταί μοι ἡ παραγραφή. παραδραμούσης δὲ τῆς πενταετίας ἀποσβέννυται.
ὥς τε οὖν καθὰ εἴρηται βουλομένῳ μοι εἴσω τοῦ χρόνου κινῆσαι, ἀντίκειται παρα
γραφὴ, ἡ τοῦ προειρημένου πάκτου, ἢ ἑτέρα οἵα δήποτε ὁμοία. διὸ ὀφείλω τὴν
πενταετίαν ὑπερβῆναι, καὶ μετὰ ταῦτα κινεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ διλατόρια προσαγο
ρεύονται, διὰ τὸ ἔχειν ὑπέρθεσίν τινα. Dilatio γὰρ λέγεται ἡ ὑπέρθεσις. εἰ δὲ
πειραθῶ κινῆσαι εἴσω τῆς πενταετίας, τοίνυν καθ' ἑαυτὸν λογισάμενος, ὅτι εἰ μὴ
δυνηθῶ συναρπάσαι, ἐντεῦθεν ἤδη τὸ χρέος ἀπαιτῶ. εἰ δὲ ἀντιτεθῇ μοι ἡ τοῦ
τεμποραλίου πάκτου παραγραφή, ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτήσω μετὰ τὴν πενταετί
αν. ὁ ταῦτα λογισάμενος κακῶς βουλεύεται. τέως μὲν γὰρ ἐκβάλλεται, μετὰ δὲ τὴν
πενταετίαν εἰ πειραθῇ κινῆσαι, ἀντικειμένην ἔχει τὴν rei indicatae παραγρα
φήν. ἥτις ἐστὶν περεμπτορία. κανόνα γὰρ ἴσθι καθολικὸν ὅτι διλατορία παραγρα
φὴ

φὴν ἀντιτεθεῖσαν καὶ ἰσχύσασαν, τουτέστι δυνηθεῖσαν τὸν ἄκτορα ἐξωθῆσαι τοῦ δικαστη-
ρίου, περὶ μὲν πληροφορίαν τίκτει παραγραφήν. τούτῳ οὖν τῷ τρόπῳ, τῆς δίκης ὁ ἐνάγων
ἐκπίπτει. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. σήμερον δὲ ὁ θειότατος ἡμῶν βασι- [Hodie]
λεύς, οὐ βούλεται ταύτην τὴν ἄδηλον χώραν ἔχειν ἀκρίβειαν. ἀλλὰ φησίν, ἐάν
τις ἐπερωτήσας ὁμολογεῖς διδόναι μοι μετὰ πενταετίαν, ἢ καὶ δανείσας τινὶ πά-
κτον ποιήσηται μετὰ ταῦτα πρὸς αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀπαιτῶ σε τὸ δάνεισμα ἕως ε̄ ἐνι-
αυτῶν, εἴσω δὲ πενταετίας τῆς ἐγκειμένης τῇ ἐπερωτήσει, ἢ τῷ γενομένῳ πάκτῳ,
κινήσει, χώραν ἐχέτω ἡ Ζήνωνος διάταξις ἐπ' αὐτῷ. ἡ διαλεγομένη περὶ τῶν κατὰ
χρόνον plus πεπτωκότων. ἥτις παρακελεύεται, τὸν τοιοῦτόν τι πλημμελήσαν-
τα, καὶ πρὸ τριετίας τυχὸν τοῦ περαιωθῆναι τὴν πενταετίαν, τὴν τῷ πάκτῳ
περιεχομένην, ἢ καὶ ἐγκειμένην τῇ ἐπερωτήσει κινοῦντα, ὥστε μηδὲν ἐντεῦθεν
ἤδη λαμβάνειν τι, ἀλλὰ διπλασιάζεσθαι κατ' αὐτοῦ τὴν προθεσμίαν, καὶ ἀναγ-
κάζεσθαι αὐτὸν ἑξαετίαν ἀναμεῖναι. μετὰ δὲ τὴν ἑξαετίαν τότε κινεῖν λήψεται, ἵνα
καὶ παράσχῃ τὰ δαπανήματα ὁ ἄκτωρ, ὅσα ὁ ῥέος ἐδαπάνησεν ἐναχθεὶς πρὸ
τοῦ χρόνου. τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ σωφρονισθέντες οἱ κρεδίτορες, τὰς ὑπ' αὐτῶν δεδομέ-
νας οὐ καταφρονοῦσι προθεσμίας. τῶν δὲ διλατορίων παραγραφῶν, αἱ μὲν ἀπὸ πρά- [Praeterea]
γματος, αἱ δὲ ἀπὸ προσώπου ἀναφύονται. καὶ ἀπὸ πράγματος μέν, οἷον ἡ τοῦ τεμπορα-
λίου πάκτου παραγραφή. ἀπὸ προσώπου δὲ αἱ προκουρατόριαι, οἷον ἐάν τις διὰ στρα-
τιώτου, ἢ γυναικὸς ἐνάγειν βουληθῇ, ἐκβάλλεται παραγραφῇ. στρατιώτης γὰρ οἷον
τοῖς ὅπλοις σχολάζειν ὀφείλων, procuratorio nomine οὐδὲ ὑπὲρ πατρός, ἢ μη-
τρός, οὐδὲ ὑπὲρ γαμετῆς, οὐδὲ εἰ ἔχει θείαν ἀντιγραφήν, συγχωρεῖται κινεῖν. ὑπὲρ
ἑαυτοῦ δὲ κινεῖν οὐ κεκώλυται. τοῦτο γὰρ τοῖς περὶ στρατιωτῶν οὐκ ἐναντιοῦται νόμοις.

Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι διλατόριαι παραγραφαί, ἀπὸ προσώπων ἐγειρόμεναι, αἵ- [Eas uero]
τινες ἀντίκεινται τοῖς προκουράτορσι, διὰ τὸν λόγον τῆς ἀτιμίας. τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγ-
καῖον εἰπεῖν. ἔχει δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. ἐάν τις καταδικασθῇ τῇ depositi
ἐναχθείς, ἢ τῇ iniuriarum, γίνεται ἄτιμος, ὁ δὲ ἀτιμωθεὶς πολλὰς ὑφίσταται ποι-
νάς. οὔτε γὰρ συγκλητικὸς γίνεσθαι δύναται, οὔτε βουλευτής. οὐ δὲ στρατεύεται. οὐ δὲ συνη-
γορεῖ. οὐ δὲ γίνεται τινὸς προκουράτωρ. οὔτε ἐνάγων δύναται διδόναι προκουράτορα.
αὐτὸς μέν τοι δι' ἑαυτοῦ ἐνάγειν οὐ κεκώλυται. ἐπειδὴ ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα
λοιπὸν τὸ προκείμενον. ἐβουλήθην κατὰ σοῦ κινῆσαι δίκην, προεβαλόμην προκου-
ράτορα ἄτιμον ὄντα. ἢ ἐκεῖνος μὲν ἔντιμος, ἐγὼ δὲ ἄτιμος, ἀντιτίθεται παραγραφή,
ἡ τῆς ἀτιμίας. ὁ γὰρ ἐναγόμενος λέγει, ἀλλ' εἰ μὴ ἄτιμος εἶ σὺ ὁ προκουράτωρ. ἢ
γοῦν ἀπὸ ἀτίμου ἐδόθης. καὶ ἔστιν αὕτη ἡ παραγραφὴ διλατορία ἀπὸ προσώπου
ἐγειρομένη. τὰς δὲ διλατορίας παραγραφάς, δύναται ἐκκλῖναι μεθόδῳ. εἰ γὰρ
εἴπῃ ὁ ῥέος, ὅτι ἄτιμός ἐστιν ὁ προκουράτωρ, δύναμαι ἐγὼ ἀμείψας αὐτὸν προ-
βάλλεσθαι ἔντιμον. ἢ γοῦν δι' ἐμαυτοῦ δικάσασθαι. εἰ δὲ εἴπῃ, ἄτιμός ἐστιν ὁ σὺ
προβαλλόμενος, ἐκκλίνω ταύτην, ἀποκινῶν μὲν τὸν προκουράτορα, δι' ἐμαυτοῦ δὲ
κινῶν. ὁ γὰρ ἄτιμος, εἰ καὶ μὴ δίδωσι προκουράτορα, ἀλλ' οὖν δι' ἑαυτοῦ ἐνάγειν δύναται.
εἰ δὲ ὁ ἄκτωρ καταφρονήσει τῆς τοιαύτης παραγραφῆς, ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἢ συναρ-
πάζω καὶ νικῶ τὴν δίκην, ἢ ἐὰν ἀντιτεθῇ ἡ παραγραφή, δι' ἐμαυτοῦ κινῶ,

καὶ λαμβάνω τὸ χρέος, ἑαυτὸν ἀπατᾷ. πειραθεὶς γὰρ μετὰ ταῦτα κινῆσαι,
ἐκβάλλεται περεμπτορίᾳ παραγραφῇ, ἢ τῇ rei iudicatae, διὰ τὸν ἤδη παραδοθέντα
σοι κανόνα, τὸν λέγοντα, ὅτι διλατορία παραγραφή, ἀντιτεθεῖσα καὶ ἰσχύσασα,
περεμπτορίαν ποιεῖ παραγραφήν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ἀτιμίας τὸ παλαιὸν
ἐπρακτικεύετο. σήμερον δὲ διὰ τὸ μὴ συνεχῶς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀναστρέφεσθαι ταῦτα, οὐ δύναται διὰ τὴν ἀσυνήθειαν, πρακτικεύειν τι περὶ ἀτιμίας,
τῇ προφάσει τῶν προκουρατόρων ἀντιτιθεμένης. ἀρκεῖ γὰρ περὶ προσώπων
ποιότητα φιλονεικοῦντας, τὴν τοῦ πράγματος ἐπεκτείνειν ζήτησιν.

DE REPLICATIONIBVS Titulus XIIII

Ὥσπερ ταῖς ἀγωγαῖς ἰσχυούσαις μὲν ἐκ τοῦ νόμου, ἀδικούσαις δὲ κατὰ τὸ
φύσει δίκαιον, ἀντιτίθενται αἱ παραγραφαί, οὕτω καὶ ταῖς παραγραφαῖς, ἐρρωμέναις μὲν κατὰ τὸ ἀληθές, ἀδίκοις δὲ νομιζομέναις τῇ
φύσει, ἀντιτίθεται δικαιολογία ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος, ἥτις λέγεται replicatio. ὠνόμασται δὲ ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἀναπλέκεται καὶ ἀναλύεται ἡ τῆς
παραγραφῆς ἰσχύς, Plico γάρ ἐστι τὸ πλέκω. replico δὲ τὸ ἀναπλέκω, καὶ ἀναλύω. θεωρεῖται δὲ τὸ εἰρημένον, ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. πάκτον ἐποίησα τῷ ἐμῷ
δεβίτωρι, ὅτι οὐκ ἀπαιτήσω αὐτὸν τὸ χρέος. μετὰ χρόνον τινὰ ὁ δεβίτωρ ἐν ἀπορίᾳ γενόμενος χρυσίου, ἢ καὶ τυχὸν ὀνειδισθεὶς παρ' ἐμοῦ, ἢ ὑφ' ἑτέρου, πάκτον
ἐποίησεν, ἐν ᾧ ἐπέτρεψέ μοι κινῆσαι τὴν τοῦ χρέους ἀπαίτησιν. ἐὰν κινήσω
ἐγὼ κατ' αὐτοῦ τὴν κονδικτίκιον ἀπαιτῶν τὸ χρέος μετὰ τὸ γενέσθαι τὸ δεύτερον πάκτον, μετὰ γοῦν δὲ ἐκεῖνος ἀντιτίθησί μοι τὴν τοῦ πάκτου παραγραφήν, λέγων,
ἀλλ' εἰ μὴ πάκτον ἐποίησας μὴ ἀπαιτεῖν τὸ χρέος, δοκεῖ κατὰ πρώτην ὄψιν
ἐμποδίζειν μοι τὸ πάκτον πρὸς τὴν ἀπαίτησιν. συνεφωνήθη γὰρ τῇ ἀληθείᾳ,
καὶ μένει οὐδὲν ἧττον ἀληθές. τὸ γὰρ δεύτερον πάκτον ἐγένετο ipso iure τοῦ προτέρου ἀναιρετικόν. ἀλλ' ἐπειδὴ ἄδικόν ἐστι τὸν κρεδίτωρα ἐξωθεῖσθαι, δέδοται
αὐτῷ replicatio ἐκ τοῦ δευτέρου πάκτου, ἐν ᾗ φησι, ἀλλ' εἰ μὴ δεύτερον πάκτον ἐγένετο ἐπιτρέπον μοι τὴν ἀπαίτησιν. ὥσπερ δὲ τῇ παραγραφῇ ἀντιτίθεται replicatio, οὕτω καὶ τῇ replicationi, οὔσῃ μὲν ἐννόμῳ κατὰ πρώτην τάξιν,
βλαπτούσῃ δὲ κατὰ τὸ φύσει δίκαιον, ἄλλη ἀντιτίθεται δικαιολογία ὑπὸ τοῦ ῥέου,
ἥτις duplicatio προσαγορεύεται. οἷον ἐποίησά σοι πάκτον, ὅτι οὐκ ἀπαιτῶ σε τὸ
χρέος. σὺ δὲ δεύτερον πάκτον ἐποίησας, ἐπιτρέπων μοι τὴν ἀπαίτησιν,
ἐγὼ τρίτον συγχωρῶν τὸ χρέος. εἰ δὲ καὶ ἡ duplicatio εὑρεθῇ ἄδικος ὅσα
φύσει, χρειώδης ἐστὶ τῷ ἄκτωρι καὶ πρὸς βοήθειαν ἄλλη δικαιολογία, ἥτις
λέγεται triplicatio. τούτων δὲ τῶν παραγραφῶν τὴν χρῆσιν, περαιτέρω
ἤπερ εἰρήκαμεν, ἡ τῶν πραγμάτων ἐπενόησε ποικιλία. δύναται γὰρ τῇ τριπλικατίωνι κουαδρυπλικατίων ἀντιτίθεσθαι. ταῦτα πάντα δὲ εὐχερῶς ἔνεστι
γνῶναι, ἐκ τοῦ πλατυτέρου τῶν διγέστων συντάγματος. αἷς δὲ παραγραφαῖς ὁ πρωτότυπος δεβίτωρ κεχρῆσθαι δύναται, ταύτας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ
ὁ ἐγγυη-

Exceptiões

ὁ ἐγγυητὴς ἀντιτίθησιν εἰκότως. ὃ γὰρ ἂν ἀπαιτηθῇ ὁ ἐγγυητής, ὁ δεβίτωρ ἀπαιτεῖσθαι δοκεῖ. καταβαλὼν γὰρ ὁ ἐγγυητής, ἕξει κατ' αὐτοῦ τὴν mandati. ὅθεν ἐὰν πάκτον ποιήσω, τῷ δεβίτωρι μου, μὴ ἀπαιτεῖν τὸ χρέος, ἡ τοῦ πάκτου παραγραφή, καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένοις ἐνόχοις δοθήσεται, ὥσπερ εἰ φανερῶς εἶπον, ὅτι οὐδὲ ὑμᾶς ἀπαιτήσω τὸ χρέος. εἰσὶ δέ τινες παραγραφαί, ὧν οὐ συναπολαύει ὁ ἐγγυητὴς τῷ δεβίτωρι. οἷον ἐδάνεισα πριμίῳ, σεκουνδῶν δὲ ἔλαβον ἐγγυητήν. ὁ πρῖμος ἐξέστη τῆς οἰκείας περιουσίας, μηδὲν ἀξιόπιστον κεκτημένος· ἐναγόμενος δὲ παρ' ἐμοῦ, δύναται ἀντιτιθέναι παραγραφήν, καὶ λέγειν, ἀλλ' εἰ μὴ ἔξεστιν, καὶ ἐκβάλλει με τοῦ δικαστηρίου. αὕτη δὲ ἡ παραγραφή, οὐκ ὠφελήσει τοὺς ἐγγυητὰς αὐτοῦ, διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν. ἐπειδὴ ὁ παρὰ τοῦ οἰκείου δεβίτωρος λαμβάνων ἐγγυητήν, διὰ τοῦτο μάλιστα λαμβάνει, πρόνοιαν αὐτοῦ ποιούμενος, ἵνα εἰ συμβῇ ἀπορῆσαι τὸν δεβίτωρα, δυνηθῇ χωρῆσαι κατὰ τῶν ἐγγυησαμένων. εἰ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως παραγραφὴν δῶμεν καὶ τῷ ἐγγυητῇ, ἀνωφελὴς ἔσται μοι, καὶ ἡ διὰ τῆς λήψεως τῶν ἐγγυητῶν πρόνοια.

DE INTERDICTIS Titulus XV

Τὸν περὶ ἀγωγῶν, καὶ παραγραφῶν, καὶ ῥεπλικατιόνων διαλεχθέντα, ἀκόλουθόν ἐστι, καὶ περὶ ἰντερδίκτων διεξελθεῖν, ἤτοι τῶν ἀγωγῶν αἵ τινες εἰς τάξιν τῶν ἰντερδίκτων κινοῦνται. τὸν δὲ περὶ ἰντερδίκτων διαλεξόμενον, ἀναγκαῖον εἰδέναι πότε μὲν περὶ νομῆς λέγει. πότε δὲ ὡσανεὶ περὶ νομῆς. καὶ νομὴ μέν ἐστι σωματικοῦ πράγματος κατοχή. ὡσανεὶ δὲ νομή ἐστιν, ἀσωμάτου πράγματος χρῆσις. καὶ σωματικὸν μέν ἐστιν, οἷον ἀγρὸς, οἰκία, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ἀσώματον δέ ἐστιν, οἷον ususfructus, καὶ δουλεία, καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα. ἡνίκα τοίνυν περὶ νομῆς, ἢ ὡσανεὶ νομῆς μεταξὺ δύο τινῶν γίνεται φιλονεικία, ἀπέρχονται πρὸς τὸν πραίτωρα τοῦτο αὐτῷ διηγούμενοι, ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις, καὶ φόνους πλημμελεῖσθαι, καὶ τραύματα ἐπάγεσθαι, καὶ πληγὰς ἐπιφέρεσθαι, ἐν ταῖς τοιαύταις φιλονεικίαις, καὶ δηλοῦνται τῷ πραίτωρι τὸ γεγονός. ὁ δὲ λέγει μεταξὺ αὐτῶν ῥήματά τινα, οὐ τέμνων τὴν ζήτησιν, ἀλλὰ παραπέμπων αὐτοὺς χαμαιδικαστῇ, ἀκροατῇ γενησομένῳ τῆς μεταξὺ αὐτῶν φιλονεικίας. δεῖ οὖν συναγαγόντα ὁρίσασθαι, καὶ εἰπεῖν, τί ἐστιν ἰντερδίκτον. ἰντερδίκτον δέ ἐστιν ὁμιλία πραίτωρος μεταξὺ δύο τινῶν περὶ νομῆς, ἢ ὡσανεὶ νομῆς ἀγωνιζομένων γινομένη, οὐ τέμνουσα τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ ῥυθμίζουσα τὴν δίκην, ὅπως χρὴ κρίνειν περὶ τῆς ὑποθέσεως. λέγει δὲ ταῦτα τὰ ῥήματα ὁ πραίτωρ, ἢ ὡς κωλύων τι γίνεσθαι, ἢ ὡς κελεύων. μάλιστα δὲ ἐπὶ νομῆς χώρα τοῖς ἰντερδίκτοις. διὰ τοῦτο δὲ εἶπον μάλιστα, ἐπειδή ἐστιν ὅτε καὶ νομῆς οὐχ ὑπόκειται λόγος, καὶ ἰντερδίκτον ἁρμόζει.

Summa

ἡ γὰρ ἄκρα διαίρεσις τῶν ἰντερδίκτων ἐστὶν αὕτη. ὅτι τῶν ἰντερδίκτων τὰ μέν ἐστι

ἐστι προϊβιτόρια. ἤγουν κωλυτικά. τὰ δὲ ἐξιβιτόρια, ἤτοι παραστατικά. τὰ δὲ ῥεστιτουτόρια, ἤτοι ἀποκαταστατικά. καὶ προϊβιτόρια μέν ἐστιν, ἐν οἷς κωλύει τι γίνεσθαι. οἷον ἠπείλει τις ὑβρίσαι, καὶ τὴν οὖσαν παρ' ἐμοὶ διαταράξαι τὴν νομήν. προσῆλθον ἐγὼ τῷ πραίτωρι, τὴν τοῦ ἀντιδίκου διηγούμενος ἀπειλήν. ἐμὲ δὲ ἐμαυτὸν ἀνεπιλήπτως νέμεσθαι, καὶ ἀπεφήνατο ὁ πραίτωρ οὕτως λέγων, Sine uitio posſidenti uim fieri ueto. τουτέστι τῷ νεμομένῳ δίχα ἐλαττώματος βίαν γίνεσθαι κωλύω. ἢ καὶ ἔσθ' ὅτε τις ἐβούλετο λείψανον αὐτῷ διαφέρον, εἰσαγαγεῖν καὶ ἀποθέσθαι ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα δίκαιον ἦν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι. δοθήσεται αὐτῷ προϊβιτόριον ἰντέρδικτον κατὰ τοῦ βουλομένου ἐπέχειν αὐτόν. ἢ καὶ ἐβούλετό τις, ἐν σακρῷ τόπῳ οἰκοδομεῖν, ἢ καὶ ἐν δημοσίῳ ποταμῷ, ἢ καὶ ἐν ὄχθῃ αὐτοῦ κατασκευάζειν τι δι' οὗ κατασκευάσματος, χείρονα ἐποίει τὸν τοῦ ποταμοῦ πλοῦν. κἀνταῦθα δοθήσεται προϊβιτόριον ἰντέρδικτον. ῥεστιτουτόρια δέ ἐστι, δι' ὧν ἀποκαταστῆναι τι κελεύει. οἷον τῷ bonorum posſeſſori. ὥστε δοθῆναι τὴν νομὴν τῶν πραγμάτων, ὧν ἐστερεῖτό τις, pro hærede, ἢ pro posſeſſore ἐπελάβετο. τί δέ ἐστι pro hærede, ἢ pro posſeſſore, προϊόντες μαθησόμεθα. ἢ ἡνίκα κελεύσει ἀποκατασταθῆναί μοι τὴν νομὴν τοῦ ἀγροῦ, ἧς ἐξεβλήθην βίᾳ. ἐξιβιτόρια δέ ἐστιν, ἐν οἷς κελεύει τι εἰς μέσον φέρεσθαι. οἷον ἀποκρύπτεις τὸν ἐμὸν ἀδελφόν, λέγων αὐτὸν εἶναι δοῦλον σόν, ἐμοῦ βουλομένου περὶ αὐτοῦ δικάσασθαι ἐλευθερίας. ἢ ἀποκρύπτεις τὸν ἐμὸν ἀπελεύθερον, ᾧ τινι βούλομαι ὀπέρας ἐπιθεῖναι. ἢ καὶ πολλάκις τὸν υἱόν μου, ἢ τὸν ἔγγονον τὸν ὑπεξούσιον ἀποκρύπτεις, καὶ βούλομαι τούτους εἰς μέσον ἀχθῆναι. τινὲς δὲ λέγουσιν ἰντέρδικτα κυρίως ἐκεῖνα καλεῖσθαι, ἐν οἷς κωλύει τι γίνεσθαι. ἐπειδὴ interdicere ἐστι, τὸ παραγγεῖλαι καὶ κωλῦσαι. τὰ δὲ ῥεστιτουτόρια καὶ ἐξιβιτόρια οὐκ ἰντέρδικτα, ἀλλὰ δίκρετα καλεῖσθαι. παρὰ τὸ decernere, ὅ ἐστι ψηφίσασθαι. ἀλλ' ὅμως ἤρεσε, πάντα προσαγορεύεσθαι interdicta, quia inter duos dicuntur.

Sequens

ἐπειδή, μεταξὺ δύο τινῶν λέγεται. δευτέρα τῶν ἰντερδίκτων διαίρεσίς ἐστιν αὕτη. ὅτι τῶν ἰντερδίκτων, τινὰ μέν ἐστι τῆς ἀδιπισκένδαι ἐνεργείας, ἤτοι προσληπτικῆς. αὐτοῦ μὲν γὰρ ταῦτα νομῆς ἀντιλαβέσθαι βουλόμενοι. τινὰ δὲ τῆς ῥετινένδαι, ἤτοι κατασχετικῆς. τινὰ δὲ τῆς ῥεκουπεράνδαι, ἤτοι ἀναληπτικῆς. καὶ τῆς μὲν ἀδιπισκένδαι ἐνεργείας ἐστίν, ἤτοι δυνάμεως, τὸ ἰντέρδικτον, τὸ quorum bonorum. ὅπερ δίδοται τῷ bonorum posſeſſori. οἷον ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. ἐτελεύτησεν ὁ ἐμὸς κογνάτος. ᾔτησα τὴν unde cognati διακατοχὴν ἐπὶ τοῖς τούτου πράγμασι. τινὰ τῶν πραγμάτων διακρατοῦσί τινες, δύναμαι διὰ τοῦ quorum bonorum ἰντερδίκτου, τούτων γενέσθαι ἐπὶ νομῆς. ἀλλ' οὐ κατὰ παντὸς νομέως δοθήσεταί μοι τὸ ἰντέρδικτον. ἀλλὰ κατὰ δύο μόνον, κατὰ τοῦ pro hærede, καὶ κατὰ τοῦ pro posſeſſore. καὶ τίς ἐστι pro hærede? ὁ νομίζων ἑαυτὸν εἶναι κληρονόμον. διὰ τί δὲ οὕτως ὠνόμασαι, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. πολλαί κτήσεών εἰσι προφάσεις, καὶ ὅσαι τῶν κτήσεων εἰσὶ προφάσεις, τοσοῦτοι καὶ τίτλοι.

τίτλος δέ ἐστιν, ἡ τῆς διακατοχῆς αἰτία. οἷον ἐρωτῶ σε πόθεν νέμῃ τοῦτο τὸ πρᾶγμα, καὶ λέγεις, ἐπειδὴ ἐδωρήθη μοι. καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ pro donato. ἢ ἐπειδὴ ἠγόρασα, καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ pro empto. ἢ εἰς προῖκα μοι ἐπεδόθη, καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ pro dote. ἢ ἐληγατεύθη μοι, καὶ ὁ τίτλος ἐστὶ pro legato. ἐνταῦθα δὲ ὁ ἐρωτώμενος λέγει, ἐπειδὴ νομίζω ἐμαυτὸν εἶναι κληρονόμον. καὶ λέγεται pro hærede. τίς δέ ἐστιν pro possessore? Pro possessore ἐστὶ καὶ λέγεται, ὁ βίαιος ἅρπαξ, ὁ μηδεμίαν εὔλογον ἔχων αἰτίαν τῆς κατοχῆς. ὃς ἐρωτώμενος πόθεν νέμεται λέγει, ἐπειδὴ νέμομαι. καὶ τὴν ἐρώτησιν εἰς ἀπόκρισιν μεταστρέφει. οὗτος δὲ λέγεται pro possessore, οὐ διαφερομένων ἡμῶν, εἴτε πᾶσαν νέμεται τὴν κληρονομίαν, εἴτε ἓν πρᾶγμα. διὰ τοῦτο δὲ ὑπὸ τὴν ἀδιπισκένδαι ἐνέργειαν ἀνάγεται τὸ quorum bonorum ἰντέρδικτον, ἐπειδὴ χρειῶδές ἐστιν ἐκείνῳ, ὃς πρῶτον βούλεται δράξασθαι νομῆς. τοιοῦτό ἐστι, τὸ σαλβιανεῖον ἰντέρδικτον, ὅπερ δίδοται τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀγροῦ, κατὰ τοῦ κολωνοῦ τοῦ συμφωνήσαντος, ὥστε τὰ εἰσαγόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγρῷ πράγματα, ὑποκεῖσθαι ἐν τῷ μισθώματι. ἐὰν γὰρ ἀγνωμονήσῃ, κατὰ παντὸς κατέχοντος τὰ τοῦ κολωνοῦ πράγματα κινηθήσεται τὸ σαλβιανεῖον ἰντέρδικτον. εἰ μὲν οὖν θελήσει τις πρῶτον δράξασθαι νομῆς, ἔστιν αὐτῷ ἀναγκαῖα τὰ ἰντέρδικτα τῆς ἀδιπισκένδαι νομῆς. εἰ δὲ δραξάμενος ἐκπέσῃ, χρὴ αὐτὸν τότε μετιέναι ἐπὶ τὰ ἰντέρδικτα, ἅπερ ἐστὶ τῆς ῥεκουπεραντίνδαι ἐνεργείας. ἀφέντες τὰ τῆς ἀδιπισκένδαι ἐνεργείας, εἴπωμεν τὰ τῆς ῥετινένδαι. τοιοῦτόν ἐστι, τὸ uti posidetis, καὶ τὸ utrubi. χώραν δὲ ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος. συνέβη με δράξασθαι οἰκέτου τινός, παρόντος σου καὶ λέγοντος μὴ τοῦτον ἐμὸν εἶναι οἰκέτην, διαβεβαίου σεαυτὸν εἶναι δεσπότην. καὶ ἕκαστος ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μετέφερε τὴν δεσποτείαν. τελευταῖον εἶπον ἐγώ, εἰ νομίζεις σεαυτὸν εἶναι δεσπότην, ἰδοὺ ἐγὼ νέμομαι τὸν οἰκέτην, κίνησον κατ' ἐμοῦ τὴν in rem. καὶ ἀποδείξας λήψῃ τὸν οἰκέτην. ἔλεγες δὲ καὶ σὺ τὰ αὐτά, ὅτι ἐγὼ νέμομαι, καὶ σὺ μᾶλλον κίνησον κατ' ἐμοῦ τὴν in rem. καὶ πρότερον ἀρξάμενοι περὶ δεσποτείας, ἤλθομεν εἰς τὸν λόγον περὶ τῆς νομῆς. δεῖ γοῦν διακριθῆναι καὶ γνῶναι, τίς ἐστιν ὁ ῥέος, τίς δὲ ὁ ἄκτωρ. ἐπειδὴ οὐδὲ κατὰ τὸν πολιτικόν, οὐδὲ κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον προβήσεται δικαστήριον, εἰ μὴ γνῶμεν, τίς ἐστιν ὁ ἐνάγων, τίς δὲ ὁ ἐναγόμενος. καλλίων δὲ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ὁ ῥέος τοῦ ἄκτορος. καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μεγάλαι ἀναφύονται φιλονεικίαι περὶ αὐτῆς τῆς νομῆς, παρὰ τίνι αὐτῇ τυγχάνει. ἔστι γὰρ τὸ κέρδος τοῦ νέμεσθαι ἐν τούτῳ, ὅτι εἰ καὶ μὴ αὐτοῦ ἐστι τὸ πρᾶγμα τοῦ νεμομένου, ἔσθ' ὅτε τὴν δίκην νικᾷ ὁ ῥέος, τοῦ ἄκτορος μὴ δυνηθέντος ἀποδεῖξαι προσεῖναι αὐτῷ τὴν δεσποτείαν. διὸ ἡνίκα ἄδηλόν ἐστι, πότερον ὁ ἐνάγων, ἢ ὁ ἐναγόμενος ἐστὶ δεσπότης, ὑπὲρ τοῦ ῥέου ἐκφέρεται ἡ ἀπόφασις. ἀεὶ γὰρ ἡ ἀσθένεια τῶν ἀποδείξεων τοῦ ἄκτορος, αὐτὸς γὰρ εἴωθε βαρύνεσθαι ταῖς

Retinendæ

ἀποδεί-

ἀποδείξασι, νίκην ποιήσει τῷ ξένῳ. τὰ μὲν δὴ οὖν δύο ἰντέρδικτα, τῆς ῥετι-
Sed interdicto Quorum νένδαι ἐστὶν ἐνεργείας. διαφορὰ δέ ἐστιν αὐτῶν μεταξύ. ὅτι τὸ μὲν uti
possidetis, ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, οἷον ἀγρῶν, καὶ οἰκίας χώραν ἔχει. τὸ δὲ utrubi
ἐπὶ τῶν κινητῶν. νικᾷ δὲ ἐπὶ τοῦ uti possidetis ἰντερδίκτου ἐκεῖνος, ὃς
νέμεται ἀνεπιλήπτως τὸν ἀγρὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὅτε ὁ πραίτωρ
ἐδίδου τὸ ἰντέρδικτον, τουτέστιν οὔτε βιασάμενος, οὔτε λάθρα λαβὼν, οὔτε
κατ' ἀξίωσιν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἕτερον βιασάμενος νέμομαι ἐγὼ τὸν
ἀγρὸν, ἢ λάθρα ἔλαβον παρ' ἑτέρου, ἢ ἕτερον παρακαλέσας γέγονα ἐν νομῇ,
πλὴν ἡνίκα μηδὲν τούτων πέπρακταί μοι πρὸς σέ, ἐν τῷ ἀγῶνι νικῶ σε τοῦ
ἰντερδίκτου. ἐπὶ δὲ τοῦ utrubi οὗτος νικᾷ, ὅς τις εἰς τοὐπίσω ἀνακλωμένου
τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸν πλείονα χρόνον ἐνεμήθη. οἷον ἐνεμήθην ἐγὼ ἑπτὰ μῆνας,
σὺ πέντε τοὺς τελευταίους, ἐγὼ νικήσω. λοιπὸν οὖν τῆς νομῆς ἐμοὶ ἀποδο-
θείσης, τότε σὺ ἄκτωρ γινόμενος, ταῖς ἀποδείξεσι βαρυνῇ. ἀλλὰ ταῦτα
μὲν πάντα τὸ παλαιόν. σήμερον δὲ ἑτέρως ταῦτα παραφυλάττεται, τὸ δὲ
μιᾶς διαφορᾶς, ἐπὶ τῇ ἐξετάσει τῆς νομῆς, τῶν ἰντερδίκτων φυλαττομέ-
νης. ἐκεῖνος γὰρ νικᾷ, εἴτε ἀκίνητον, εἴτε κινητόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ὃς νέμε-
ται ἀνεπιλήπτως τὸν ἀγρὸν, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς προκαταρξέως. ὥστε
οὖν οὐκ ἔτι σκοπεύομεν τίς ἐνέμετο, ὅτε ἐδίδοτο τὸ ἰντέρδικτον. οὐδὲ τίς ἐνε-
Possidere μήθη τὸν πλείονα χρόνον τοῦ προλαβόντος ἐνιαυτοῦ. νεμόμεθα δὲ, οὐ
μόνον δι' ἡμῶν αὐτῶν, ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων ὑπεξουσίων, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέ-
ρων, οἳ οὐκ εἰσὶν ἡμῖν in potestate. ὁποῖός ἐστιν ὁ μισθωσάμενος παρὰ ἡ-
μῶν τὸν ἀγρόν. καὶ ὁ ἔνοικος. κἀκεῖνος, ᾧ παρεθέμην, ἢ ᾧ ἔχρησα τὸ ἐμὸν
πρᾶγμα. ἐκείνων γὰρ κατεχόντων φυσικῶς, ἐγὼ τῷ νόμῳ νέμομαι. καὶ
τοῦτό ἐστι τὸ πανταχοῦ λεγόμενον. δύνασθαι νομὴν παρακατέχειν δι' ἑτέ-
ρου, ὃς ἐμῷ ὀνόματι ἐστιν ἐν κατοχῇ. ψυχῇ δὲ δύναταί τις παρακατέχειν
νομήν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ μήτε αὐτὸς, μήτε ὀνόματι αὐτοῦ ἐστι τις ἐν
κατοχῇ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ κατέλιπε τὸ πρᾶγμα, οὐ ψυχῇ καταφρο-
νοῦντος ἀλλ' ἐν ἐλπίδι, τοῦ μετὰ ταῦτα ὑποστρέφειν εἰς αὐτόν, καὶ οὕτω
δοκεῖ παρακατέχειν τὴν νομήν. τοῦτο δὲ γίνεται ἐπὶ ἀγρῶν, ἢ προα-
στείων. καταλιμπανόμενα γὰρ ταῦτα ὥρα χειμῶνος, διὰ τὸ ἀνεπιτήδειον
τῆς οἰκήσεως, ἐλπίζοντες καιροῦ καλοῦντος τοὺς αὐτοὺς καταλήψεσθαι
τόπους. ψυχῇ δὲ πρώτης δράξασθαι νομῆς οὐ δυνατόν. οἷον ἐπώλησάς
μοι κτήματα, διακείμενα ἐν τῇδε τῇ ἐπαρχίᾳ. ἠθέλησάς μοι ταῦτα
παραδοῦναι, οὔτε ἐγὼ δύναμαι καταλαβεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους, ἢ
γοῦν οὐκ ἀνέχομαι, οὔτε τινὰ τὸν παραληψόμενον πέμψαι. οὐ δύναμαι
λέγειν σοι, ὅτι ἀπόστηθι τῶν κτημάτων. ἐγὼ γὰρ ταῦτα ψυχῇ νέμομαι.
ψυχῇ γὰρ πρώτης δράξασθαι νομῆς οὐ δυνατόν. τὴν δὲ σώματί μοι παρα-
δοθεῖσαν νομὴν, ψυχῇ δύναμαι παραφυλάττειν. τίνες δέ εἰσι δι' ὧν προ-
Recuperandae πορίζεταί μοι νομὴ, τελείως εἰρήκαμεν, ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰνστιτουτίωνι.
τῆς ῥεκουπεραίνδαι ἐνεργείας ἐστὶ καὶ τὸ unde vi ἰντέρδικτον. εἰ γάρ τις

βία

βίᾳ ἐξελάσαι με τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ, ἢ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἀναγκαῖόν μοι τὸ εἰρημένον
ἰντέρδικτον. δι' οὗ ἀναγκασθήσεται ἀποκαταστῆσαι μοι τὴν νομήν. εἰ καὶ τὰ
μάλιστα ἔτυχον αὐτὴν ἐγὼ προβιασάμενος, ἢ λάθρα αὐτοῦ γενόμενος ἐν νο-
μῇ, ἢ κατὰ παράκλησιν λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὴν νομήν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν Sed ex
οἱ παλαιοί. αἱ δὲ διατάξεις ὡς εἰρήκαμεν ἤδη βούλονται, εἰ μέν τις τὸ οἰκεῖον
πρᾶγμα ἀφήρπασε βίᾳ, στερεῖσθαι αὐτὸν τῆς αὐτοῦ δεσποτείας. εἰ δὲ ἀλλό-
τριον, καὶ αὐτὸ ἀποδιδόναι, καὶ τὴν τούτου ἀντίμησιν παρέχειν τῷ βια-
σθέντι. ὁ δὲ βίᾳ ἐξωθήσας τινὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διακρατουμένης νομῆς, οὐ μόνον
ὑπεύθυνός ἐστι τῷ εἰρημένῳ ἰντερδίκτῳ, ἀλλὰ ὑπόκειται καὶ ἐγκλήμα-
τι, τῷ ἰουλίῳ de ui priuata, ἢ de ui publica. τότε δὲ χώραν ἔχει τὸ de ui priua-
ta, ἡνίκα δίχα ὅπλων εἰργάσατο τὴν βίαν. εἰ δὲ μετὰ ὅπλων βίᾳ τινὰ τῆς νο-
μῆς ἐξέβαλε, τῷ ἰουλίῳ de ui publica κατέχεται. τῇ δὲ τῶν ὅπλων προσηγο-
ρίᾳ, οὐ μόνον ἀσπίδες, καὶ ξίφη, καὶ περικεφάλαια σημαίνονται, ἀλλὰ καὶ ξύ-
λα, καὶ λίθοι, καὶ πᾶν ὄργανον βλάπτειν δυνάμενον. εἰρήκαμεν τῶν Tertia
ἰντερδίκτων, τὰ μὲν εἶναι προϊβιτόρια, τὰ δὲ ῥεστιτουτόρια, τὰ δὲ ἐξιβιτόρια.
ἐποιησάμεθα καὶ δευτέραν διαίρεσιν, εἰπόντες τὰ μὲν εἶναι τῆς ἀδιπισκέν-
δαι ἐνεργείας, τὰ δὲ τῆς ῥετινένδαι, τὰ δὲ τῆς ῥεκουπεράνδαι. λεγέσθω καὶ
τρίτη διαίρεσις τῶν ἰντερδίκτων. τὰ μὲν γάρ ἐστιν ἁπλᾶ, τὰ δὲ διπλᾶ. ἁ-
πλᾶ μὲν, ἐν οἷς ὁ ἄκτωρ διακέκριται τοῦ ῥέου, ὁποῖά ἐστιν, ἅπαντα τὰ ῥεστιτου-
τόρια, καὶ τὰ ἐξιβιτόρια. ἄκτωρ μὲν γάρ ἐστιν, ὁ θέλων ἑαυτῷ τὴν νομὴν ἀπο-
καταστῆναι, ἢ τὸ κρυπτόμενον πρόσωπον ἄγεσθαι εἰς μέσον. ῥέος δὲ ὁ τὴν νο-
μὴν ἀποκαθιστῶν, ἢ τὸ πρόσωπον εἰς μέσον ἄγειν ἀναγκαζόμενος. τῶν δὲ
προϊβιτορίων ἰντερδίκτων, τὰ μέν ἐστιν ἁπλᾶ, τὰ δὲ διπλᾶ. καὶ ἁπλᾶ μέν
ἐστιν, ἡνίκα κωλύει ὁ πραίτωρ τινὰ κτίσαι ἐν σακρῷ τόπῳ, ἢ ἐν δημοσίῳ πο-
ταμῷ, ἢ ἐν τῇ ὄχθῃ αὐτοῦ κατασκευάσαι τι· καὶ γὰρ ὁ κωλύων ἄκτωρ ἐστίν. ὁ
δὲ κωλυόμενος ῥέος. διπλᾶ δὲ, οἷον τὸ uti possidetis, καὶ τὸ utrubi. διὰ τοῦτο
δὲ διπλᾶ λέγονται, ἐπειδὴ ἴση τῶν δικαζομένων ἑκατέρου ἐστὶν ἡ αἵρεσις.
καὶ οὐδεὶς κατεξαίρετον ῥέος ἢ ἄκτωρ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς. ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν
καὶ ῥέου καὶ ἄκτορος τάξιν ἐπέχει. ἀμέλει καὶ ὁ πραίτωρ ἡνίκα ἐδίδου αὐ-
τοῖς τὰ ἰντέρδικτα, μέσῃ ἐκέχρητο ὁμιλίᾳ, οὐ δὲ τοῦτον, οὐδὲ ἐκεῖνον ἄκτορα
δεικνύς, ἐκ τῶν οἰκείων ῥημάτων. ὧδε γὰρ τοῦ uti possidetis, ἔλεγε ταῦτα ῥή-
ματα, uti possidetis, quo minus possideatis, uim fieri ueto. τουτέστιν, ὡς νέμεσθε, ὅ-
πως ἔλαττον νέμησθε, βίαν γίνεσθαι κωλύω. καὶ οὐκ εἶπεν uti possides, ἵνα μὴ
δόξῃ πρὸς ἕνα ἀποτείνεσθαι. ἐπὶ δὲ τοῦ utrubi τούτοις κέχρηται τοῖς ῥήμα-
σι. utrubi uestrum seruus ille quo de agitur, maiore parte huius anni fuerit, quo minus is
eum ducat uim fieri ueto. παρ' ὁποτέρῳ ὑμῶν ὁ δεῖνα ὁ οἰκέτης περὶ οὗ γίνεται
ἡ ἐναγωγὴ, ἐν τῷ μείζονι μέρει τούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ ἦν, ὅπως οὗτος μὴ λάβῃ
αὐτὸν, βίαν γίνεσθαι κωλύω. τουτέστιν οὐ βούλομαι αὐτὸν κωλυθῆναι ὥστε
λαβεῖν τοῦτον τὸν οἰκέτην, ὃ γέγονεν ἐν νομῇ, ἐν τῷ πλείονι μέρει τοῦ ἐνιαυ-
τοῦ. σκόπησον πῶς καὶ ἐνταῦθα εἶπεν utrubi, τουτέστι, παρ' ὁποτέρῳ. οὐκ

De ordine

ἔστι παρὰ σοί. Τὸ δὲ ποῖον τῆς τάξεως, καὶ τοῦ ἀντιλίσματος, ποῖόν τι τὸν ἐστὶ σύμβολον λέγειν. ἐπὶ γὰρ τῶν ἐξτραορδιναρίων δικαστηρίων, ὁποῖα σήμερόν ἐστι πάντα τὰ δικαστήρια, οὐκ ἔστιν ἐπάναγκες ἰντέρδικτα κινεῖσθαι, ἀλλὰ δίχα τούτων ἐγγυμνάζεται τὰ δικαστήρια, οὐτιλίας ἀγωγῆς, ἀντὶ τῶν ἰντερδίκτων ἐγγυμναζομένης. οὐκοῦν οὕτως εἴωθε τις ὁρίζεσθαι. ὅτι ὁρίζομαι κατὰ σοῦ οὐτιλίαν ἀγωγὴν, ὡς ἀπὸ τοῦ σαλβιανείου ἰντερδίκτου, ἢ ὡς ἀπὸ τοῦ unde vi ἰντερδίκτου, ἢ ἑτέρου τινός.

DE POENA TEMERE LITIGANTIVM Tit. XVI

Οἱ πάλαι τοὺς νόμους ἡμῖν καταστήσαντες, καὶ τὴν τάξιν τῶν δικαστηρίων εὑρόντες, τοὺς ἐνοχλεῖς καὶ ματαίους τῶν δικαστηρίων δρόμους ἐβουλήθησαν ἐπέχειν. ὅπερ καὶ βασιλεῖ τῷ ἡμετέρῳ ἐστὶ καταθύμιον. πολλάκις γάρ τις οὐκ ἔχων κατ' ἐμοῦ ἀγωγήν τινα, ἐκίνει δικαστήριον, ταῦτα ἐνθυμούμενος. εἰ μὲν δυνηθῶ συναρπάσαι, καταδικασθήσεταί μοι ὁ ἀντίδικος. εἰ δὲ μὴ ἰσχύσω, οὐδὲν ἐντεῦθεν βέβλαμμαι. καὶ πάλιν ἕτερός τις ὀφείλων εἰς ἄρνησιν τρέπεται, ἐννοῶν ὅτι ἢ συναρπάζω καὶ ἀβσολουτίονος ἀξιοῦμαι, ἢ μὴ δυνηθεὶς συναρπάσαι, οὐδὲν ζημιοῦμαι τὸ ὀφειλόμενον καταβάλλων. βουλόμενοι τοίνυν οἱ ἀρχαῖοι τὰς τοιαύτας ἐκκόπτειν, τῶν μὲν ἀκτώρων συκοφαντίας, τῶν δὲ ἐναγομένων τὰς ἀγνωμοσύνας, ἐπενόησαν τιμωρίας, ποτὲ μὲν χρηματικὰς, ποτὲ δὲ ὅρκου δόσιν, ποτὲ δὲ φόβον ἀτιμίας ἐπεισάγοντες.

Ecce

Τέως μὲν γὰρ ὅρκος ἅπασιν ἐναγομένοις, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπιφέρεται. οὐχ ἑτέρως γὰρ ταῖς οἰκείαις κέχρηνται δικαιολογίαις, εἰ μὴ πρότερον ὀμόσει, ὅτι νομίζων ἑαυτὸν ὀρθῷ συνειδότι ἀντιλέγειν τῷ ἄκτορι, ἐπὶ τὸ δικαστήριον παρεγένετο. ἔστιν οὖν μεγίστη τιμωρία, ὅτι καὶ ὑποβάλλεται τῇ ἐπιορκίᾳ, καὶ ἐλεγχθεὶς ἀποδίδωσι τὸ χρέος.

At aduersus

Εἰσὶ δέ τινες ἀγωγαὶ, αἵ τινες εἰς τὸ διπλοῦν, ἢ γοῦν εἰς τὸ τετραπλοῦν ποιοῦνται τὴν καταδίκην. εἰς τὸ διπλοῦν, ἤγουν ὁ ἀκουΐλιος, καὶ τὰ λεγάτα, τὰ καταλειφθέντα τόποις σεβασμίοις. παραινοῦμεν οὖν τοῖς ἐνεχομένοις μιᾷ τούτων τῶν ἀγωγῶν, ὥστε ὁμολογῆσαι. ἀρνούμενοι γὰρ τὸ διπλοῦν καταθήσουσιν, ἕτερον ἁπλοῦν πρὸς τῷ ὀφειλομένῳ, λόγῳ ποινῆς καταβάλλοντες. εἰσὶ δέ τινες ἀγωγαὶ, αἵ τινες εἰς πλεῖον ποιοῦνται τὴν καταδίκην τοῦ ἁπλοῦ, εἰ καὶ κατὰ ὁμολογοῦντος γίνεται ἡ ἐναγωγή. εἰς μὲν τὸ διπλοῦν, ἡ furti nec manifesti. εἰς δὲ τὸ τετραπλοῦν, ἡ furti manifesti. αὗται εἰσὶν αἱ κατὰ τῶν ἐναγομένων τιμωρίαι.

Itē actoris

Εἰσὶ δὲ καὶ κατὰ συκοφαντῶν κολάσεις τινές. τέως μὲν γὰρ ἐν προοιμίοις τῆς δίκης, ὁ ἄκτωρ ἀναγκάζεται ὀμνύειν, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ὅτι ὀρθῷ συνειδότι τὴν παροῦσαν ἐνεστήσατο δίκην.

Vtriusque

Καὶ ἑτέρα διάταξις τοῦ αὐτοῦ θειοτάτου ἐστὶ βασιλέως, ἥτις ἑκατέρων τῶν συνηγόρων ὑποβάλλει τῷ ὅρκῳ.

Hęc autem

Ὥσπερ δὲ τὸν ὅρκον ὁ ἡμέτερος ἐπενόησε βασι-

λεὺς

λεὺς, εἰς τάξιν τῆς πάλαι κινουμένης καλουμνίας, ἥτις ὑπὸ τῆς ἀσυνηθεί-
ας ἀνῃρέθη. εἰ γὰρ ἐκίνησα ἐγὼ κατά τινος οἵαν δήποτε ἀγωγὴν, εἶτα ἡττή-
θην καὶ εὑρέθην συκοφάντης, ἠδύνατο ὁ ξένος ὑπογραφεὶς κινῆσαι κατ' ἐμοῦ,
τὴν περὶ καλουμνίας ἀγωγὴν, ἔχουσαν τὴν καταδίκην εἰς τὸ δέκατον τῶν
ἐπίφορον αὐτῷ ἐγώ. οἷον ἐκίνησα τὴν κονδικτίτιον λόγου χάριν περὶ ς̄ νο-
μισμάτων, καὶ ἡττήθην. ἐκινεῖτο κατ' ἐμοῦ ἡ καλουμνίας εἰς ῑ νομίσματα.
ἐπειδὴ οὖν αὕτη ἡ καλουμνίας οὐκ ἔστιν ἐν πολιτείᾳ, εἰς τάξιν αὐτῆς ἐπενοήθη
ἡ δόσις τοῦ προειρημένου ὅρκου. καὶ τὸ τὸν ἀναίσχυντον λιτιγάτορα ἀναγ-
κάζεσθαι καταβάλλειν τῷ ἀντιδίκῳ τὰς δαπάνας, ἃς αὐτὸν περιέβαλε
ματαίως αὐτῷ δικασάμενος. πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἡμῖν ἐν τοῖς προ- Ex quibusdam
λαβοῦσι τιμωρίαις κατὰ τῶν ξένων, εἰσὶ καὶ ἕτεραι τιμωρίαι. εἰσὶ γὰρ καί τι-
νες ἀγωγαὶ, ἃς οἱ καταδικασθέντες ἄτιμοι γίνονται, ἀπὸ μὲν ἁμαρτημά-
των ἢ furti, ἢ ui bonorum raptorum, ἢ iniuriarum, ἢ de dolo. ἀπὸ δὲ συναλλα-
γμάτων, ἢ ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλαγμάτων, ἢ tutelæ, ἢ mandati, ἢ depositi.
ἡνίκα δηρέκται κινοῦνται. οὐ μὴν αἱ κοντράριαι. αἱ γὰρ κοντράριαι, οὐκ εἰ-
σὶν ἀτιμοποιοί. οἷον κοντράρια tutelæ, ἣν ὁ ἐπίτροπος ἔχει κατὰ τοῦ που-
πίλλου, ὑπὲρ ὧν ἐδαπάνησεν εἰς αὐτόν. κοντράρια mandati ἐστὶν, ὅταν ἐν-
τείλωμαι, ἵνα δικάσωμαι ὑπὲρ σοῦ, καὶ ἀπαιτῶ σε δι' αὐτῆς τὰ περὶ τὴν δί-
κην δαπανήματα. κοντράρια depositi, οἷον παρέθου μοι οἰκέτην, ἐνόσησε δὲ οὗ-
τος, ἐδαπάνησα περὶ τὴν αὐτοῦ νόσον τινὰ δαπανήματα, ἀπαιτῶ ταῦτα
διὰ τῆς κοντραρίας depositi. ἔστι καὶ ἡ pro socio ἀτιμοποιός. ἀλλ' ἐνταῦθα
οὐκ ἔστιν εἰπεῖν κοντράριαν. ἡ δηρέκτα γάρ ἐστιν ἐξ ἑκατέρου μέρους. καὶ ὅσ-
τις δήποτε ἐκ τῶν κοινωνῶν καταδικασθῇ ἀτιμοῦται. διαφορὰ δὲ τῶν ἁμαρ-
τημάτων καὶ τῶν συναλλαγμάτων αὕτη. ὅτι ἐπὶ τῇ φούρτι καὶ τῶν ὁμοίων
οὐ μόνον ὁ καταδικασθεὶς ἀτιμοῦται, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ τοῦ δικαστηρίου διαλυσά-
μενος. δοκεῖ γὰρ ὥσπερ χρήμασιν ἀγοράζειν τὴν καθ' ἑαυτοῦ μέλλουσαν
ἐκφέρεσθαι κρίσιν. καὶ δι' ὧν πράττει, τὸ οἰκεῖον ὁμολογεῖ ἁμάρτημα. ἐπὶ
δὲ τῶν συναλλαγμάτων, ὁ καταδικασθεὶς μόνος ἀτιμοῦται. ὁ γὰρ διαλυ-
σάμενος, καὶ ἄξιος ἐλέους κριθήσεται. πάντων δὲ κινουμένων δικαστη- Omnium
ρίων τὸ προοίμιον ἐκ τοῦ de in ius uocando τίτλου τοῦ πραίτωρος λαμβάνει
τὴν πρόφασιν. ὁ γὰρ βουλόμενος πρός τινα δικάσασθαι, ὀφείλει προσιέ-
ναι τῷ ἄρχοντι, καὶ οὕτως καλεῖν εἰς τὸ δικαστήριον. εἰ δέ τις τῶν ἀνιόν-
των ἐστὶν ὁ καλούμενος, ἢ πάτρων ὑπὸ ἀπελευθέρου, ἢ ἀνιόντος αὐτοῦ,
ἢ κατιόντος, δεῖ αἰτῆσαι αὐτὸν συγγνώμην. εἰ γὰρ δίχα αἰ-
τήσεως συγγνώμης κληθῶσι, κινουμένης κατ' αὐ-
τῶν τῆς in factum, εἰς πεντήκοντα
καταδικασθήσονται νο-
μίσματα.

DE OFFICIO IVDICIS Titulus XVII

Τὸ λοιπόν ἐστι, περὶ τοῦ ὀφφικίου τῶν δικαστῶν σκοπῆσαι. καὶ τοίνυν κατὰ πρώτην τάξιν, τοῦτο παραφυλάττειν ὁ δικαστὴς ὀφείλει, ἵνα μὴ δικάζων ἑτέρως ἀποφαίνηται, ἤπερ ταῖς διατάξεσιν, ἢ τοῖς ἐγγράφοις νόμοις, ἢ τῇ τῶν σοφῶν νομοθεσίᾳ δοκεῖ. διὸ ἐὰν κινήσω κατὰ σοῦ νοξαλίαν, εἶτα ἀποδείξω τὸ εἰς ἐμὲ γενόμενον ἁμάρτημα, οὕτω δεῖ τὸν δικαστὴν ἀποφαίνεσθαι, καταδικάζω τὸν πούβλιον μαίβιον λουκίῳ τιτίῳ περὶ ἄκτωρι, ὥστε τὰ ῑ νομίσματα παρασχεῖν, ἢ τὸν οἰκέτην εἰς νόξαν δοῦναι.

Et si in rem — εἰ δὲ τὴν in rem κινεῖ τις, εἰ μὲν καταγινώσκει τοῦ ἄκτωρος, ἀβσολουτίονος ἀξιοῦται τὸν ῥέον. εἰ δὲ ἐλάττονα, ὁρᾷ τὰ τοῦ ἐναγομένου δίκαια, κελευέτω αὐτὸν τὸ πρᾶγμα ἀποκαταστῆσαι μετὰ καὶ τῶν καρπῶν. εἰ δὲ ὁ ἐναγόμενος ἀρνεῖται ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ μὴ δύνασθαι τὸ πρᾶγμα ἀποκαταστῆσαι, καὶ τοῦτο οὐ δι' ὑπέρθεσιν λέγεται τῆς δίκης, προσήκει τὸν δικαστὴν χρόνον δοῦναι προθεσμίας, ὃ ἐν τῷ ὀφείλει ὁ ἄκτωρ ἀποκαταστῆσαι τὸ πρᾶγμα, ὁμολογίαν ἐκδεξάμενος, μετὰ δόσεως ἐγγυητοῦ, περὶ τῆς διατιμήσεως τῆς δίκης. ὡς εἰ μὴ εἴσω τοῦ χρόνου τοῦ ὁρισθέντος ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, ἀποκαταστήσει τὸ πρᾶγμα, τὴν ὁρισθεῖσαν διατίμησιν παρέξει.

Et si — εἰ δὲ hæreditatis petitio κινεῖται, τὰ αὐτὰ δικαζέτω ἐπὶ τοῖς καρποῖς, ἅπερ ἐπὶ τῆς in rem. ἐκείνων δὲ τῶν καρπῶν προφάσει, οὓς οἰκείᾳ κούλπᾳ ὁ τῆς κληρονομίας οὐκ ἐξελέξατο νομεὺς καταδικαζέσθω, ἐν ᾧ mala fide τῆς κληρονομίας γέγονεν ἐν κατοχῇ. τῶν αὐτῶν σχεδὸν κρατούντων, καὶ ἐπὶ τῆς σπεκιαλίας in rem. καὶ ἐπ' αὐτῆς γὰρ ὁ mala fide τοῦ πράγματος ἐν νομῇ γενόμενος, λόγον ὑφέξει καὶ τῶν κατὰ ῥαθυμίαν αὐτοῦ μὴ ληφθέντων καρπῶν. διὰ τί δὲ ὅπερ τὸ σχεδὸν, ἐν τοῖς de iudicijs μαθησόμεθα. εἰ δὲ bona fide νομεὺς ἐστιν ὁ ἐναγόμενος, οὐκ ἀπαιτηθήσεται, οὐδὲ οὓς ἐδαπάνησε καρπούς, οὐδὲ οὓς κατὰ ῥαθυμίαν οὐκ ἔλαβε, προφάσει τῶν ληφθέντων πρὸ τῆς προκατάρξεως καρπῶν. μετὰ γὰρ προκάταρξιν, ἕνεκα τῶν ληφθέντων, καὶ δαπανηθέντων καταδικαζέτω αὐτὸν ὁ δικαστής. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς σπεκιαλίας in rem. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ τῆς hæreditatis petitione εἰρήσθω.

Si ad exhibendum — τῆς δὲ ad exhibendum κινουμένης, οὐκ ἀρκεῖ τῷ ῥέῳ πρὸς τὸ διαφυγεῖν τὴν καταδίκην, ἐὰν εἰς μέσον ἀγάγῃ τὸ πρᾶγμα. ἀλλὰ καὶ τὴν καῦσαν τοῦ πράγματος ὀφείλει παρασχεῖν. τουτέστιν ἀποκαταστῆσαι πάντα ταῦτα τῷ ἐνάγοντι, ἅπερ ἔμελλεν ἔχειν εἰ ἐν προοιμίοις τῆς δίκης ἀποκατέστησεν τὸ πρᾶγμα τῷ ἐνάγοντι. ὅθεν, εἰ καὶ ἐν τῷ παρέλκεσθαι τὸ τῆς ad exhibendum δικαστήριον, οὐσουκαπίτευσεν ὁ ἐναγόμενος τὸ πρᾶγμα, οὐδὲν ἧττον καταδικασθήσεται, οὐ δυνάμενος λέγειν ὅτι δεσπότης γέγονα διὰ τῆς οὐσουκαπίονος, καὶ οὐ δεῖ με καταδικασθῆναι, καὶ ἀποδοῦναι τὸ γεγονὸς ἐμόν. ἐπειδὴ ἐν τῷ καιρῷ τῆς προκατάρξεως τῆς ad exhibendum, οὔπω ἦν πεπληρωθεῖσα ἡ οὐσουκαπίων, εἰ καὶ μεταξὺ παρολκῆς γενομένης ὁ χρόνος αὐτῆς παρῆλθε. πλὴν ἐπειδὴ ἀνατρέχομεν εἰς τὴν προκάταρξιν, ὅτε οὔπω ἦν οὐσουκαπιτευθέν, εἰκότως ἀποκαταστήσεται, ὡς μὴ δόξαν

γενέσθαι

γεγενῆσθαι τὸ ζῷον, διὰ τὴν τοῦ ὑποσηκαπίωνος. διὰ τὸ καθὰ εἴρηται ἕλκειν ἡμᾶς τὴν καταδίκην, πρὸς μέμνησιν τῆς προκαταρξέως. καὶ τοὺς καρποὺς δὲ τοῦ μέσου χρόνου, τουτέστι τοὺς μετὰ προκάταρξιν μέχρι καταδίκης, ὁ ζῷος διδότω. ἀρνούμενος δὲ οὐ δεῖ ἀποδοῦναι, τὸ μὴ δύνασθαι παρασχεῖν τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸν παρόντα χρόνον, διὰ τὸ τυχὸν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ διακεῖσθαι τὸ πρᾶγμα, ἕξει χρόνον πρὸς ἀποκατάστασιν, ἀσφαλιζόμενος τὸν ἄκτορα, ὡς ἀποκαταστήσει τὸ πρᾶγμα. εἰ δὲ μὴ παραχρῆμα κελεύσει πειθόμενος τοῦ δικαστοῦ, παρέστησι τὸ πρᾶγμα, μηδὲ μὴν ἀσφαλίζεται, ὡς ἀποκαταστήσει, εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται, εἰς ὅσον διέφερε τῷ ἄκτορι τὸ ἐν καιρῷ προκαταρξέως ἀποκατασταθῆναι τὸ πρᾶγμα.

Si familiae

ἡνίκα κινεῖται τὸ *familiae herciscundae*, ὀφφίκιον ἐστὶ τοῦ δικαστοῦ τὸ ἓν ἕκαστον ἀκόραιον πρᾶγμα, ἑνὶ ἑκάστῳ προσκυροῦν τῶν κληρονόμων. καὶ εἰ συμβῇ πλεῖον εἶναι διατιμήσεως τὸ προσκυρωθὲν ἑνὶ τῶν κληρονόμων, καταδικαζέσθω ἐκεῖνον ὑπὲρ συγκληρονόμου, ὥσπερ εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, εἰς ῥητὴν χρυσίου ποσότητα. ὅπως ἂν ἑκατέρῳ φυλάξῃ τὸ ἴσον. οἷον πρίμῳ μὲν ἀδιουδικάτευσε πράγματα ͵α νομισμάτων. σεκούνδῳ δὲ ω. καταδικαζέσθω τὸν πρίμον εἰς ρ νομίσματα, ὥς τε ἑκάτερον ἀνὰ ϡ ἔχειν νομίσματα. εἰ δὲ καὶ ἕνα τῶν κληρονόμων συμβῇ μόνον ἐκ τῶν ὑπὸ κοινῶν πραγμάτων καρποὺς ἀναδέξασθαι, ἢ πρᾶγμα ἐρεδιτάριον διαφθεῖραι, ἢ καὶ δαπανῆσαι· τί γὰρ ὅτι οἶνος ἦν, καὶ ἐκεῖνον ἐπιεικῶς· δικαζέσθω προφάσει τούτων ὑπὲρ συγκληρονόμου. ταῦτα δὲ οὐ μόνον δύο κληρονόμων ὄντων, ἀλλὰ καὶ πλειόνων, χώραν ἐχέτω.

Eadem

τὰ αὐτὰ λέγομεν καὶ ἐπὶ τοῦ *communi dividundo*. ἡνίκα περὶ πολλῶν τῶν κοινῶν πραγμάτων διαιρετέων μεταξύ τινων κινεῖται. εἰ δὲ καὶ περὶ ἑνὶ μόνῳ, οἷον λόγου χάριν, ἀγρῷ, εἰ μὲν δίχα βλάβης τοῦ ὑποκειμένου, εἰς κλίματα δύναται ὁ ἀγρὸς διαιρεθῆναι, ἔχει δὲ τυχὸν ἐλαιῶνα ἢ ἀμπελῶνα, δύναται ὁ δικαστής, τῷ μὲν ἑνὶ προσκυροῦν τὸν ἐλαιῶνα, τῷ δὲ ἑτέρῳ ἀμπελῶνα. οὕτω μέντοι, ὥς τε τὸν λαβόντα τὸ τιμιώτερον μέρος, καταδικασθῆναι τῷ ἑτέρῳ δοῦναι χρυσίον. εἰ δὲ τοῦτο σύμφωνον εἶναι δοκεῖ, ἢ καὶ ἐὰν ὅτε οἰκέτης ἐστὶν ὁ ὑποκείμενος ἢ ἡμίονος περὶ οὗ τὸ τοιοῦτον κινεῖται δικαστήριον, τῷ ἑνὶ τὸ πᾶν ἀδιαιρέτως ἀδιουδικατευέσθω πρᾶγμα. οὕτω μέντοι, ὥς τε αὐτὸν εἰς ῥητὰ χρήματα τῷ ἑτέρῳ καταδικασθῆναι.

Si finium

ἡνίκα μεταξύ τινων κινεῖται τὸ *finium regundorum*, χρὴ τὸν δικαστὴν σκοπεῖν, εἴγε χρειώδης ἐστὶν, ἐν τῷ παρόντι θέματι ἡ *adiudicatio*, ἥτις ἐν ἑνὶ θέματι γενήσεται κατὰ τὸ ἀναγκαῖον. εἰ γὰρ σαφεῖς ὅροι διακρίνονται τοὺς ἀγρούς, οὓς ὁ δικαστὴς οὐχ οἷός τέ ἐστι μετατίθεσθαι, ὀφφίκιον ἐστὶν αὐτῷ, ἐξ ἑνὸς τῶν δύο ἀγρῶν, μέρος τι τῷ ἀγρογείτονι προσκυρῶσαι, ὅπως ἂν σαφεῖς κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τοὺς ὅρους ἀπέθοιτο. ἐν ᾧ θέματι ἀκόλουθόν ἐστιν, ὥς τε τὸν ἕτερον καταδικάσαι αὐτὸν ὑπὲρ εἰς φανερὰ νομίσματα. εἰ δὲ καὶ τῶν ἀγρογειτόνων ἕνα, συμβῇ κακούργως περὶ τοὺς ὅρους διαγενέσθαι, διὰ τοῦτο τυχόν, ἐπειδὴ τοὺς λίθους τοὺς διορίζοντας τοὺς ὅρους ὑφείλετο, ἢ δένδρα τοὺς ὅρους διακρίνοντα ἐξέκοψε, καταδικασθήσεται τῇ αὐτῇ προφάσει βλάβης, ὑπὲρ ἀντιδίκου. ἐστὶ δὲ ὅτε καὶ προ-

πετῶς, ἤτοι ἀπειθῶς τις περὶ τὰς τοῦ δικαστοῦ κελεύσεις διαγινόμενος δίδωσι δίκας. καὶ τούτου προφάσει καταδικάζεται. οἷον ἐκέλευσεν ὁ δικαστὴς περὶ ὅρων οὔσης φιλονεικίας, ἑκάτερον ἀγρὸν μετρηθῆναι. ὁ ἕτερος οὐκ ἠνέσχετο. ὡς ἀπειθῶν οὗτος τῷ δικαστῇ, κατὰ τὰ εἰρημένα καταδικασθήσεται. τὸ δὲ ἀδιουδικατευθὲν ἀπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐν ἑνὶ τούτων τῶν δικαστηρίων, τουτέστι τῷ familiae herciscundae, τῷ communi diuidundo, τῷ finium regundorum, εὐθέως τῆς δεσποτείας γίνεται ἐκείνου, ᾧ ἀδιουδικατεύθη. δεῖ τοίνυν καὶ ταύτην τὴν κτῆσιν, ταῖς ἐννόμοις ἰδικαῖς πράξεσι συναριθμεῖν, τὴν ἀπὸ τῆς ἀδιουδικατίονος.

DE PVBLICIS IVDICIIS Titulus XVIII

ΠΟλλὴν ἔσχον τὴν φροντίδα τῶν πουβλίκων δικαστηρίων οἱ νόμοι. ταῦτα δὲ οὐ διὰ ὀρδιναρίων ἀγωγῶν ἐγγυμνάζεται, οὐδὲ τι ὅμοιον ἐν τοῖς ἐξετασθεῖσιν εὑρίσκομεν τῶν λοιπῶν δικαστηρίων καὶ τούτων. πολλὴ γάρ ἐστιν ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορά, ἔν τε τῇ προκαταρξει, καὶ ἐν αὐτοῖς μέντοι τοῖς ἀγῶσιν. ὥς τε οὖν οὐδεὶς κινῶν πούβλικον δικαστήριον δύναται λέγειν, ὅτι ὁρίζομαι τήνδε τὴν ἀγωγήν, ἀλλὰ ὁρίζομαι τόνδε τὸν νόμον. καὶ ἐνταῦθα βασάνου ἐστὶν εὑρεῖν ἐπαγομένου. καὶ ποτὲ μὲν δημεύσεις, ποτὲ δὲ πολιτείας ἐκπτώσεις, καὶ ποτὲ μὲν ἐλευθερίας, ποτὲ δὲ ψυχῆς ἀπώλειαν ἐπαγομένην. ταῦτα δὲ τῶν χρηματικῶν δικαστηρίων ἐστὶν ἀλλότρια. ὠνόμασται δὲ πούβλικα, ἐπειδὴ παντὶ δημότῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κινεῖν δίδοται παρρησία. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἶπον, ἐπειδή ἐστι τινὰ πρόσωπα, οἷς οὐκ ἐπιτέτραπται κινεῖν πούβλικον δικαστήριον. ταῦτα δὲ ἐν τῇ τελειοτέρᾳ τῶν πουβλίκων δικαστηρίων διδασκαλίᾳ μαθεῖν ἐστιν ἀνελλειπῶς. τῶν πουβλίκων τὰ μέν ἐστι κεφαλικά, τὰ δὲ οὐ κεφαλικά. κεφαλικὰ δὲ λέγομεν ἅτινα τῇ ἐσχάτῃ ὑποβάλλει τιμωρίᾳ τὸν ἐναγόμενον. τουτέστι τῇ ἀπωλείᾳ τῆς ψυχῆς, ἢ aquae & ignis interdictioni, ἢ deportationi, ἢ metallo. τὰ δὲ λοιπὰ ἅτινα ἐστὶ πούβλικα δικαστήρια, καὶ ἀτιμίαν μετὰ ζημίας ἐπάγει χρηματικῆς. ταῦτα μὲν πούβλικα λογίζονται, οὐ μὴν κεφαλικά.

Publica

ἀναγκαῖον δὲ τὰ πούβλικα ἐξαριθμήσασθαι. ἔστιν ὁ ἰούλιος ὁ de maiestate. ὅς τις ἁρμόζει, κατὰ τῶν μηχανησαμένων τι κατὰ βασιλέως, ἢ πολιτείας. ἡ δὲ τούτου τιμωρία, ψυχῆς ἀπώλειαν ἔχει. ἐγγυμνάζεται δὲ ὡς ἐν ἀρχῇ εἰρήκαμεν τῆς γ' ἰνστιτουτίωνος, καὶ μετὰ τελευτὴν τοῦ τυράννου.

Itē lex Iulia

ἔστι καὶ ὁ ἰούλιος, ὁ de adulteriis, τιμωρούμενος οὐ μόνον τοὺς ὑβρίζοντας ἀλλοτρίους γάμους, καὶ ὑποβάλλων κεφαλικῇ τιμωρίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄρρεσι μιγνυμένους. ὁ δὲ αὐτὸς νόμος, καὶ τὸ ἁμάρτημα τοῦ στούπρου κολάζει, ἡνίκα τις βίας ἐκτὸς, παρθένον, ἢ χήραν σεμνῶς ζῶσαν διαφθείρῃ, εἰς τὸ ἥμισυ δήμευσιν ἐπάγων τοῖς τοιαῦτα πλημμελήσασι τῆς οἰκείας περιουσίας. εἰ δέ ἐστιν εὐτελὴς ὁ ταῦτα πράξας, μετὰ τὸ βασανίσαι αὐτοῦ τὸ σῶμα, ῥελεγάτον αὐτὸν ποιεῖ.

Item lex Cornelia

τρίτος

ἐστὶν

ἐστὶν ὁ κορνήλιος de sicariis, ὃς τοὺς ἀνδροφόνους ξίφει τιμωρεῖται. ἢ γοῦν ἐκείνους, οἳ τινὸς χάριν τοῦ ἀνελεῖν τινα περιέρχονται μετὰ ἀκοντίου, ὅπερ ἐν τῷ ῥητῷ telum προσαγορεύεται. ὁ δὲ γάϊος ἐν τῷ συντάγματι αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὰ δυοκαίδεκα δέλτων ἑρμηνεύει φησί, τὸ telum σημαίνειν παρὰ τῷ πλήθει, οὐ μόνον τὸ βέλος ὅπερ ἀπὸ τοῦ τόξου ἀφίεται, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅπερ ἀπὸ χειρός τινος ἐκπέμπεται. ὥστε οὖν καὶ λίθος, καὶ ξύλον, καὶ σίδηρος, τούτῳ περιέχεται τῷ ὀνόματι. ὠνόμασται δὲ telum, ἐπειδὴ ἀπὸ διαστήματος καὶ μήκους πέμπεται, ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς σχηματισθὲν, ἀπὸ τοῦ βέλους, telum. καὶ ταύτην τὴν σημασίαν εὑρεῖν δυνατὸν, ἐν τῷ ἑλληνικῷ ὀνόματι. ὅπερ γὰρ ῥωμαῖοι telum προσαγορεύουσι, τοῦτο ἕλληνες βέλος ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. τούτου δὲ μάρτυς ξενοφῶν οὕτω γράφων, καὶ τὰ βέλη, ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. καὶ προτάξας τὸ ὄνομα τοῦ βέλους, ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς. ὁ δὲ νόμος λέγεται κορνήλιος de sicariis. Sicarii δὲ λέγονται οἱ ἀνδροφόνοι, ἐκ τοῦ sica, ὅπερ σημαίνει σιδηρᾶν μάχαιραν. ὁ δὲ αὐτὸς νόμος, καὶ γόητας κεφαλικῶς τιμωρεῖται, διὰ τέχναις μεμισημέναις καὶ φαρμακείαις, καὶ μαγικοῖς ψιθυρισμοῖς, ἤτοι ἐπαοιδαῖς ἀναιροῦσιν ἀνθρώπους. ἢ θανάσιμα φάρμακα δημοσίᾳ πιπράσκουσιν. ἔστι καὶ ὁ πομπήϊος de parricidiis, τραχύτατον ἁμάρτημα καινοτέραις ὑποβάλλων τιμωρίαις. διαγορεύεται δὲ τοῦτο, ἵνα ἐάν τις ἀνέλῃ τινὰ τῶν ἀνιόντων, ἢ υἱὸν, ἢ γοῦν τινα τῶν κατιόντων τῆς αὐτῆς διαθέσεως, καὶ τῷ ὀνόματι τοῦ parricidii περιεχόμενον, λάθρα, ἢ φανερῶς· κἀκεῖνος δὲ οὗ κατὰ δόλον τοῦτο γέγονεν, ἢ ὃς συνειδὲ τῷ γινομένῳ, εἰ καὶ ἐξώτικός ἐστιν, ὑποβάλληται τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ. οὐ ξίφος ἐπάγων ὁ νόμος. οὐ δὲ πυρὶ παραδιδοὺς, οὐ δὲ ἄλλῃ τινὶ τῶν συνειθισμένων τιμωριῶν τοῦτον ὑποβάλλων, ἀλλ' ἐν ἀσκῷ βοείῳ τοῦτον ἐμβάλλειν, μετὰ κυνὸς καὶ ἀλεκτρυόνος καὶ ἐχίδνης καὶ πιθήκου, καὶ οὕτως αὐτὸν συῤῥάπτειν τῷ ἀσκῷ. ὥστε μεταξὺ τῶν τριῶν θηρίων ἐν στενοῖς συνεχόμενον, κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ κλίματος, ἐν ᾧ τιμωρεῖται, ἢ εἰς τὴν γειτνιάζουσαν θάλασσαν, ἢ γοῦν εἰς ποταμὸν ἐμβάλλεσθαι, τῆς θαλάσσης ἀφεστώσης πολύ. ὥστε παντὸς στοιχείου στερεῖσθαι αὐτὸν καὶ ζῶντα καὶ τελευτῶντα. ζῶν μὲν γὰρ τῷ κεκαλύφθαι ὑπὸ τοῦ ἀσκοῦ, καὶ εἶναι ἐν τῷ ὕδατι, τῆς τοῦ ἀέρος, ἤτοι τοῦ οὐρανοῦ στερεῖται χρήσεως. τελευτήσας δὲ τῆς γῆς οὐκ ἀξιοῦται, τοῦ ἀσκοῦ φερομένου κατὰ τῶν ὑδάτων. τὰ δὲ προειρημένα θηρία ἐμβάλλεται διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁμοιότροπα αὐτῷ εἰσίν. τὰ μὲν γὰρ ἀναιρεῖ τοὺς γονεῖς. τὰ δὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς οὐκ ἀπέχεται μάχης. εἰ δέ τις ἑτέρους συγγενεῖς, ἢ κατὰ ἀγχιστείαν συναπτομένους ἀνέλῃ, τῷ κορνηλίῳ de sicariis ὑποβάλλεται. ἔστι καὶ ὁ κορνήλιος de falsis, ὃν τεσταμεντάριον καλοῦμεν τιμωρούμενος τὸν διαθήκην, ἢ ἕτερον συμβόλαιον πλαστὸν γράφοντα, ἢ ἀναγνόντα, ἢ ὑποβαλόντα, ἢ τὸν δῆθεν ἐπιτιθέντα σφραγῖδα πλαστὴν, ἢ ἐκτυπώσαντα κατὰ κακὸν δόλον, ἡ δὲ τοῦ τοιούτου τιμωρία, κατὰ μὲν τῶν

Alia deide

Itẽ lex Cornelia de falsis

οἰκετῶν ἐστι κεφαλική, ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ κορνηλίου de sicarijs & ueneficis. κατὰ ἐλευθέρων δέ ἐστι deportatio.

Item lex Iulia de ui

εἰσὶ δὲ καὶ δύο ἰούλιοι, ὁ de ui publica, καὶ ὁ de ui priuata. κατὰ τῶν βίαν ἔνοπλον, ἢ καὶ χωρὶς ὅπλων πλημμελησάντων. ἀλλ' εἰ μὲν ἔνοπλος βία ἐπενεχθῇ, deportatio εἰσάγεται τῷ πλημμελήσαντι. εἰ δὲ δίχα ὅπλων, εἰς τὸ τρίτον τῆς περιουσίας ἐπάγεται δήμευσις. εἰ δέ τις κατὰ βίαν παρθένον, ἢ χήραν, ἢ τῷ θεῷ ἀφιερωμένην, τουτέστιν ἀσκήτριαν, ἢ γυναῖκα διακόνισσαν ἁρπάσει, ἅμα τοῖς αὐτῷ συνεργήσασι, κεφαλικὴν ὑπέχει τιμωρίαν. κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διατάξει. ὡς ἐξῆς σαφέστερον ἐστι γνῶναι.

Item lex Iulia peculatus

προσκείσθω τούτοις καὶ ὁ νόμος ὁ ἰούλιος ὁ de peculatu. τούτους τιμωρούμενος, οἵ τινες χρήματα ἢ πράγματα δημόσια, ἢ σάκρα, ἢ ῥελιγιόσα κεκλόφασιν. ἀλλ' εἰ μὲν ἄρχοντες εἶεν ὅσπερ ἐν καιρῷ τῆς ἀρχῆς ὑφελόμενοι δημόσιά τινα χρήματα, κεφαλικῶς τιμωροῦνται, ἅμα τοῖς ὑπηρετουμένοις αὐτοῖς. πρὸς τούτοις δὲ τὴν αὐτὴν ὑφίσανται ποινήν, καὶ οἱ παρὰ τῶν κεκλοφότων εἰδότες ὑποδεξάμενοι. εἰ δέ τις ἕτερος παρὰ τοὺς εἰρημένους, ὑποπίπτει τῷ τοιούτῳ ἐγκλήματι δεπορτατίονι σωφρονίζεται.

Est &

συναριθμεῖται τοῖς πουβλίκοις, καὶ ὁ φάβιος, ὁ de plagiarijs. ὃς ἔσθ' ὅτε κεφαλικὴν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐπάγει διατάξεων τιμωρίαν. ἔσθ' ὅτε δὲ κουφοτέραν. ὡς ἐκ τοῦ κώδικος, καὶ τῶν διατάξεων ἐστι γνῶναι.

Sunt præterea

εἰσὶ καὶ ἕτεροι πούβλικοι νόμοι, ὁ ἰούλιος ὁ de ambitu, ἁρμόζων κατὰ τῶν χρήματα διδόντων τισίν, ὥστε τὸ τυχεῖν αὐτοὺς ἀρχῆς, ἢ ἑτέρου τινὸς τιμῆς. καὶ ὁ ἰούλιος ὁ de repetundis, κινούμενος κατὰ ἀρχόντων, ἢ κατὰ δικαστῶν, ἢ καὶ συνέδρων, ἐν δίκῃ κεκλοφότων. καὶ ὁ ἰούλιος, ὁ de annona, ὅς τις τιμωρεῖται, τοὺς τὸν σῖτον, ἢ ἑτέραν τὴν εὐθηνίαν τὴν φερομένην ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ἀποστρέφοντας εἰς ἑτέρους τόπους. καὶ ὁ de residuis, κολάζων τὸν διοικήσαντα πολιτικὰ χρήματα, εἶτα τὰς λοιπάδας οὐκ ἀποδιδόντα. ἔτι δὲ καὶ περὶ ἑτέρων τινῶν κεφαλαίων διαλέγονται. καὶ ψυχῆς μὲν αὐτῶν οὐδεὶς ἀπώλειαν ἐπάγει, ἀλλὰ ἄλλαις ποιναῖς ὑποβάλλει τὸν πλημμελήσαντα, καὶ τὸν ἐναντιωθέντα τοῖς αὐτῶν παραγγέλμασιν.

Sed de

ἀλλὰ περὶ τῶν πουβλίκων δικαστηρίων ἀρκεῖ ταῦτα διδάξαι, ὡς δυνατὸν δείξασθαι νέους, καὶ ἄκρῳ γεύσασθαι τῷ δακτύλῳ, διὰ συντόμου παραδόσεως. ἡ γὰρ ἐπιμελεστέρα τούτων γνῶσις, ἐκ τῆς πλατυτέρας τῶν διγέστων, ἤτοι τοῦ πανδέκτου διδασκαλίας, θεοῦ προηγουμένου ἑρμηνείας, τοῖς ἀναγινώσκουσι προσγενήσεται.

Τ Ε Λ Ο Σ

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA
PER HIERONYMVM FROBENIVM
ET NICOLAVM EPISCOPIVM
ANNO M D XXXIIII
MENSE MARTIO

Qvum iam hasce Institutiones imprimere cœpissemus, allatum est nobis aliud exemplar ab ipso Viglio ad utriusque ueteris codicis (cuius in Præfatione mentio fit) collationem recognitum. Itaque quæ illic ad eum usque locum ad quem perueneramus emendata comperimus, honestum iudicauimus paucis annotare. deinceps uero recognitum exemplar sequuti sumus.

Pagina 1 uersu 12 a principio pro γένη lege ἔθνη. uersu 14 & 15 pro ἔμαθον νίκαις ὅθεν dele ἔμαθον & pro ὅθεν lege αἴνωθεν & post φιλοτιμηθεῖσαι adde πάλιν. uersu 16 pro αὐτῷ καὶ ὑπὸ τῶν lege τε ὑπ' αὐτῷ καί. sequenti uersu post ἰθύνεται adde καθὸ καὶ νόμος αὐτός. uer.19 pro γὰρ lege δέ. uer.5 a fine post παλατίου adde προσέταξεν. pag.2 uer.2 a prin. pro συνεκθεῖναι lege συνθεῖναι, uer.8 dele πάλαι & pro συνέβαινε lege συνέβαινεν. uer.10 pro ὥσπερ lege ὡς. uer.14 pro τὴν, τῶν. uer.22 pro ἀνόμενα lege ἰσομένας, pro ἐν οἷς, ἐν ἄις, pro ἐκτίθεται, ἐκτέθειται. uer.29 pro ταῦτα, ταύτας, pro τίνος, δεῖν, seq. uer. pro διατάξεσιν, διατάξει τὴν, pro φιλοτιμήσασα, σπεῦσαι. pag.3 uer.2 pro μόνιμος, σταθερά. pag.5 uer.5 a fine pro συγκλητῶν lege συγκλητικῶν. pa.6 uer.14 pro διηρέθησαν τῶν νόμων le. διῄρηνται τὸν νόμον. uer.15 & 16 pro πρυουμένη τῶν δικῶν ὑποπιπτόντων ἐτίθεντο νόμους lege ἐπρίεντο τῶν δικῶν τῶν ὑποπιπτουσῶν τιθεῖσα νόμους. pag.10 uer.7 post πράγματα adde τῶν ὁμολογουμένων ἐστίν, ὑπόντων δὲ πραγμάτων. pag.11 uer.1 pro βούλομαι lege βουλόμενόν με, uer. seq. pro νόμῳ lege νόμος, uer.5 pro τῆς, τῇ, pro δεσπότου, δεσποτεία. pa.12 uer.5 pro σκοπάσωμεν, σκοπήσωμεν, uer.17 p αὐτὴν lege αὐτῷ. pa.13 uer.8 a fi. pro φιλανθρωπία πεισάμενος lege φιλανθρωπευσάμενος, uer.14 a fi. pro τυπτομένη le. τυπτόμενος. pa.14 u.17 post δεσποτεία adde καὶ ἔννομος δεσποτεία. p.15 u.8 pro ὑπορρεβλημένα le. ὑπορβεβηκυῖαι, uer. 18 pro ἐλευθερία le. ἀπελευθερότης. p.16 pro αὐτῷ le. αὐτῶν. pa.18 uer.. dele τοῖς pa.19 u.12 pro ἐξουσίαν le. ἐν ἐξουσίᾳ, uer.7 a fi. pro ὃν ἀπὸ φανερῶν νόμων le. ὃς φανερῶς ἠλευθερῶσθαι ἐβούλετο ἐν διαθήκῃ, τοῦτον δὲ τὸν νόμον ὁ. pag.21 uer.8 pro ἤθελε le. ἀνήθελε, uer.10 le. προσέθηκεν, uer.2 a fi. p ὑπεξουσίαν le. ὑπεξούσιον. pa.22 u.3 post παίδων adde μόνον ῥωμαίων ἴδιόν ἐστιν, οὐδεὶς γὰρ ἕτερος ἔχει τῶν οἰκείων παίδων. uer.22 a fi. le. ὑπεξούσιοι. pa.24 u.16 a fi. pro ἢ le. καί. pa.25 u.1 post ἐπέχουσι adde τούτῳ τῷ λόγῳ, οὐ δὲ τὴν μεγάλην ἀμίταν, οὐ δὲ τὴν μεγάλην ματέρτεραν, ἐπειδὴ μαμμῶν τάξιν ἐπέχουσιν. eodē uer. post πάππου adde μου. uer.11 pro προσέθηκε le. προσέθη, τό. u.14 pro ὁ γάμος πάντως οὐκ ἐμπόδιζε le. ἡ θέσις πάντως οὐκ ἐμποδίζει τῷ γάμῳ. uers.16 a uerbo ἐπειδὴ usq; ad uerbum διὰ in uer.19 omnia in castigato exemplari desunt, tolerari tamen utcunq; possunt si pro μαμμῶν, θεῖαν legerimus. pa.28 u.22 dele ἐστι, uer.6 a fi. pro ἐπιτραπεῖ le. ἐπιτραπῇ. pa.29 u.3 a fi. pro τὸ le. τόν. pa.34 u.21 p εἰσιέναι le. προσιέναι. pa.35 u.10 a fi. pro ἀντιτρεπόντων le. ἀντιτρόπους τελούντων. pa.37 u.7 pro φιδεικομμισσάριος le. φιδεικομμισσαρία, uer.10 post λυγατεύομεν adde ἀλλὰ δι' ὧν ἀντρόπους δίδομεν, ἀλλὰ δι' ὧν ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν. uer.12 post hæredē

adde

adde esse. uer. 19. post οὕτως adde Rogo te hæres ut des illi decem solidos, τουτέστι παρακαλῶ σε ὦ κληρονόμε ἵνα δῷς τῷδε νομίσματα δέκα. & λέγεται φιδεικόμμισσον. ἐλευθερίαν οὕτως καταλιμπανόμενον. pa. 38 u. 5 post παρόντος adde θέματος, uer. 8 & 10 pro cum libertate, le. quum liber erit. pa. 41 u. 1 pro ἀδυνατικὰ le. κυρωτικά. uer. 8 pro ἀδυνατίουν le. ἀδυνατικῆ. u. 13 a fi. post ἐκ τοῦ adde ἐννοίας. pa. 45 u. 12 pro ζήτησιν le. ζημίαν. uer. 2 a fi. pro ἡλικίας le. τοῦ σώματος. pa. 47 u. 7 post δίδονται adde δὲ. pa. 6 pro ἔξουσιν le. ἔξει, & uer. 8 pro ἔχουσι, ἔχει. pa. 50 u. 10 a fi. pro μετερχόμενος lege μετερχόμενος, & uer. 11 pro ἑαυτὸν lege ἐμαυτὸν. pagi. 53 pro σεβήρου le. σεβήρου, & u. 26 pro μὲν, κτλ, & seq. pro βῆρος, σεβῆρος. eodemq; modo pag. 54 uer. 1 pro βήρου σεβήρου, (fuit enim Seuerus Antonini pater) uer. 2 pro δίδοται πέμπεσθαι. pa. 55 uer. 6 pro αὐτῇ le. αὐτῷ, & uer. ultimo pro δημοσίου le. δήμου. pa. 59 uer. 3 a fi. pro οἰκείαν le. ἀρχαίαν, & u. 4. pro δεσποτείαν, ἐξουσίαν. pa. 60 uer. 23 post ἐντεῦθεν adde & ἐντεῦθεν, uer. 31 post τμηθεὶς adde εἰς τὸν ἐμὸν προσῆλθεν ἀγρὸν ἤτοι ἐκύκλωσεν, ἔπειτα τελευταῖον ἑνωθεὶς ἑαυτῷ. pa. 62 u. 7 pro παρὰ le. παρὰ, uer. 10 a fi. post ἐκπίπτει adde τῆς δεσποτείας. pa. 63 u. 24 pro προπετῶς le. ὅτι προπετῶς, & dele sequentia usq; ad εἰδὼς. pag. 64 u. 4 post παραγραφῆς hæc uerba inserenda sunt ἑαυτῷ ποιεῖ τὸ ἀζήμιον, ὁμοίως καὶ ἀπείρας τοῖς οἰκείοις δαπανήμασι τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν εἰ βουλοίμην πεποίηκεν διὰ τοῦ τῆς δόλου παραγραφῆς ἕξει τὸ ἀσφαλὲς, & quæ sequuntur usq; ad paragraphū ἐμοῦ dele. uer. 12 post παραγραφῆς rursus adde ἐν ᾧ βούλομαι νομεὺς ὢν ὁ ταῦτα γράψας. uer. 16 post φασὶ adde ὁποία δήποτε εἴη γραφή. pag. 68. u. 4 pro κουφότορα le. κουφότερον, uer. 21 pro κονδυκτίτζιον le. κονδικτίτιος. pa. 71 u. 22 pro ἐμμενῆς le. μὴ ἐμμενῆς. pa. 72 u. 15 a fi. pro ια lege χίλια. pa. 74 u. 14 post ζήτησιν adde & τὴν μαρκέλλου δεχομένην γνώμην διὰ τὸ χρήσιμον τῶν πραγμάτων ἐπιτρέπουσα. pa. 83 u. 3 pro τῶν γυναικῶν le. τῆς γυναικὸς. pa. 88 u. 16 dele dictionē ἡμετέρου. pa. 96 u. 4 pro μὴ καινοτόμας ἐντυχήσασα le. καινοτόμας ἐντυχήσασα deleta negatione, quanquam nec Latina satis sibi in eo constant. In Præfatione Viglij β primi facie 2 uer. a fine 17 lege dedititiorū. β 2 facie 2 uer. a fine 5 concremasse, pro conflagrasse. β 3 facie 2 Argyropylum.

Index ternionum.

α β a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z &

Omnes terniones, præter β qui est quaternio.

FRO BEN.